T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ BİLİM DALI

AKBELEN KÖYÜ ÜZERİNE MONOGRAFİK BİR ARAŞTIRMA VE AĞIZ İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Büşra DİLLİCE

Danışman

Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN

KIRIKKALE

2022

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

AKBELEN KÖYÜ ÜZERİNE MONOGRAFİK BİR ARAŞTIRMA VE AĞIZ İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS

Hazırlayan

Büşra DİLLİCE

Danışman

Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN

KIRIKKALE

2022

KABUL-ONAY

Prof. Dr. Ahmet Karadoğan danışmanlığında Büşra Dillice tarafından hazırlanan "Akbelen Köyü Üzerine Monografik Bir Araştırma ve Ağız İncelemesi" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Anabilim dalında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

13/04/2022

Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ
(Başkan)

Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN

Doç. Dr. Seçil HİRİK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

13/04/2022

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Enstitü Müdürü

Enstitü Müdürlüğüne

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum Akbelen Köyü Üzerine Monografik Bir Araştırma ve Ağız İncelemesi adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

13.04.2022

Büşra DİLLİCE

ÖZET

Bu araştırma, teknolojik gelişmeler ve kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerine rağmen canlılığını koruyan sözlü kültür unsurlarından halk kültürü ve ağız özelliklerini tespit etmek ve incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla ağız özellikleri, örneklem yöntemiyle dört yerleşim yerinde ellibeş kişiden metin derlemesi yapılmış ve derlenen metinler yazıya aktarıp incelenmiştir. Ayrıca halk kültürü özelliklerinin tespiti ve incelemesi amacıyla örneklem yöntemiyle dört yerleşim yerinden 34 kişiden derlenen bilgiler yazıya aktarılmıştır. Son olarak halk edebiyatı ve hayat döngüsü içerisinde halk bilimi unsurları, inanışları ve uygulamaları tespit edilerek incelenmiştir.

Araştırma bulgularında Akbelen ağzında Oğuz Türkçesinin gelişim süreci içinde olduğu gibi birçok Anadolu Ağzında da tespit edilen ses değişimleri yaygın olarak görülmektedir. Akbelen ağzının ünlü ve ünsüz uyumları açısından Eski Anadolu Türkçes ile aynı kullanıma sahip yönleri ile farklılık gösteren yönleri de tespit edilmiştir. Araştırmanın devamında Akbelen kültürüne bağlı halk edebiyatı ve hayat döngüsü içinde gelişen halkbilimi unsurları, inanışları ve uygulamalarının bazılarının tamamen unutulduğu bazılarının da yeni formlar kazanarak devam ettiği tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın sonucunda Akbelen kültüründe geçiş dönemlerinden doğum, sünnet, evlenme ve ölüm ile ilgili inanış ve uygulamaların bazılarının unutulduğu bazılarının da yeni formlar kazanarak devam ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca Akbelen ağzında Eski Anadolu Türkçesinde görülen yuvarlaklaşmaların eklerde varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tokat, Akbelen Köyü, Dil, Diyalekt, Halk İnanışları.

ABSTRACT

This research was carried out in order to determine and examine the folk culture and dialect characteristics of Akbelen village in the oral culture elements that maintain their vitality despite the negative effects of technological developments and mass media. For this purpose, texts were compiled from fifty-five people in four settlements using dialect characteristics and sampling method, and the compiled texts were transcribed. In order to determine and examine the characteristics of folk culture, the information collected from 34 people from four settlements by sampling method was transferred to the article. Finally, folklore elements, beliefs and practices in folk literature and life cycle were determined and examined.

In the research findings, as in the development process of Oghuz Turkish in Akbelen dialect, sound changes detected in many Anatolian Dialects are common. In terms of vowel and consonant harmony, Akbelen dialect has the same usage with Old Anatolian Turkish and its different aspects have been determined. In the continuation of the research, it was determined that some of the folklore elements, beliefs and practices that developed in the folk literature and life cycle in Akbelen culture were forgotten and some continued by gaining new forms.

As a result of this study, it has been determined that some of the beliefs and practices related to birth, circumcision, marriage and death from the transitional periods in Akbelen culture were forgotten and some of them continued by gaining new forms. In addition, it has been determined that the roundings seen in Old Anatolian Turkish in the Akbelen dialect continue to exist in the affixes.

Keywords: Tokat, Akbelen Village, Language, Dialect, Folk Beliefs.

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ: ÜNLÜLER

ÇALIŞMADA KULLANILAN İŞARETLER		IPA KARŞILIKLARI	
ā	Uzun a	ɑː	Uzun a
a̅̈	Uzun, ince a	aː	Açık, ön, düz, uzun
ė	Kapalı e (e ile i arası ünlü)	e	Yarı kapalı, ön, düz
ē	Uzun e	ɛː	Uzun e
ī	Uzun ı	ɯː	Kapalı, arka, düz, uzun
i̅	Uzun i	iː	Uzun i
ō	Uzun o	ɔː	Uzun o
o̅̈	Uzun ince o (o ile ö arası ünlü)	ɞ	Yarı açık, orta, yuvarlak,uzun
ȫ	Uzun ö	œː	Yarı açık, ön, yuvarlak, uzun
ū	Uzun u	uː	Uzun u
ǖ	Uzun ü	yː	Kapalı, ön, yuvarlak, uzun

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ: ÜNSÜZLER

ÇALIŞMADA KULLANILAN İŞARETLER		IPA KARŞILIKLARI	
Ç	Ç ile c arası ünsüz (yarı tonlu ç ünsüzü)	ʧ͡	Tonlulaşmış, ön damak-diş eti yarı kapantılı
F	F ile v arası ünsüz (yarı tonlu f ünsüzü)	f̬	Tonlulaşmış, diş-dudak, sızıcı
ġ	Orta damak	ɟʸ	Tonlu, arka damaksılaşmış ön damak, patlamalı
ḫ	Hırıltılı ve tonsuz arka damak h'si	χ	Tonsuz, küçük dil, sızıcı
K	K ile g arası ünsüz (yarı tonlu k ünsüzü)	ç	Tonlulaşma, ön damak, patlamalı
ķ	Orta damak k'si	cʸ	Tonsuz, arka damaksılaşmış ön damak, patlamalı

ñ	Damak n'si	ŋ	Tonlu, arka damak, genizli
P	p ile b arası ünsüz (yarı tonlu p ünsüzü)	p̬	Tonlulaşmış, çift dudak, patlamalı
T	T ile d arası ünsüz (yarı tonlu t ünsüzü)	t̬	Tonlulaşmış, diş eti, patlamalı

ÜNLÜLERDE KULLANILAN DİAKRİTİKLER

ÇALIŞMADA KULLANILAN İŞARETLER		IPA KARŞILIKLARI	
¯	Ünlüler üzerinde uzunluk işareti	ː	Uzun (Diakritik)
̣	Geniş ünlüler üzerinde yarı daralma işareti	̝	Dil yükseltilmiş (Diakritik)
~	Ünlüler üzerinde genizlilik işareti	~	Genizleşmiş (Diakritik)
‿	Diftong	‿	Diftong (durak yok)

ÜNSÜZLERDE KULLANILAN DİAKRİTİKLER

ÇALIŞMADA KULLANILAN İŞARETLER		IPA KARŞILIKLARI	
̣	k'nin altında, g'nin üstünde arka damak işareti	ˠ	Arka damaksılaşmış (Diakritik)
BÜYÜK HARF	Yarı tonlu işareti	̬	Tonlulaşmış/Yarı tonlu (Diakritik)
‿	Ulama	‿	Ulama (durak yok)

DİĞER İŞARETLER

[…] : Metinde anlaşılmayan yerleri gösterir.

KISALTMALAR DİZİNİ

Ar.: Arapça

DLT: Dîvânü Lugāti't-Türk

Far.: Farsça

Fr.: Fransızca

Hz. : Hazreti

İA: İslam Ansiklopedisi

K. : Kişi

KK. : Kaynak Kişi

Km. : Kilometre

M. : Metre

Mah. : Mahalle

MÖ. : Milattan Önce

MS. : Milattan Sonra

TDK: Türk Dil Kurmu

TS: Türkçe Sözlük

yy. : Yüzyıl

ÖN SÖZ

Monografi, herhangi bir bilim dalına özgü bir konu veya sorun üzerine yazılmış bilimsel çalışmadır. Geçmişle gelecek arasında köprü olan kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılması önemlidir. Akbelen monografisi geçmiş ile gelecek arasında köprü olan kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılması ve Akbelen ağzının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Ağız, ölçünlü dille eş zamanlı olarak kullanılan ve yazılı bir geleneği olmayan özel ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen konuşma biçimleridir. Türkiye Ağızları, kitle iletişim araçlarının bütün olumsuz etkilerine rağmen hâlâ Türk dilinin en canlı kaynağı olma özelliğini korumaktadır. Bu anlamda Türk dilinin tarihî gelişimi, dil çeşitliliği ve zenginliğini Türkiye ağızlarında etraflıca izlemek mümkündür.

Bu bağlamda Akbelen Köyü Monografik Araştırma ve Ağız İncelemesi adlı çalışma yapılmıştır.

Araştırmaya ilk önce halk kültürü hakkında literatür taraması yapılarak sözlü mülakat ile elde edilecek bilgiler için soru listesi oluşturulmuştur. Bu sorular kullanılarak yapılan görüşmeler not defterine yazılmıştır. Ancak Covid-19 pandemi süreci dolayısıyla saha çalışmaları sekteye uğramıştır. Yaşar Kalafat'ın "Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri" adlı çalışmadan hareketle hazırlanan çalışma planı doğrultusunda not defterine kaydedilen bu veriler kompozisyonlaştırılmıştır.

Deşifre edilen metinler esas alınarak ünlü ve ünsüz değişimleri ile temel ses olaylarını incelemek için ilk önce literatür taraması yapılmıştır. Türkiye ağız çalışmalarına büyük katkıları olan A. Bican Ercilasun'un "Kars İli Ağızları Ses Bilgisi" kitabı incelenerek bir çalışma planı oluşturulmuştur. Ayrıca Leyla Karahan'ın "Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması" ile Hakan Akça'nın "Ankara Ağızları" çalışmasının ses bilgisi bölümü incelenmiştir. Bu üç çalışmadan hareketle incelemeye esas olacak başlıklar kararlaştırılmıştır.

Alan yazında yapılan çalışmaların ses kayıt deşifresi bölümleri incelenerek ses kayıtlarında elde edilecek bilgiler için sorular hazırlanmıştır. Ses kaydı almak için sahaya gidilerek hazırlanan sorular doğrultusunda yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bir sonraki aşamada ses kayıtları için kulaklık ve hoparlör denenmiş ve en uygun dinleme aracı olan kulaklık ile deşifre edilmiştir.

Çalışma, Giriş, Monografik İnceleme, Akbelen Köyü Ağız İncelemesi, Metinler ve Sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Tokat ili ve Akbelen Köyü'nün tarihi, kültürü, coğrafi özellikleri ve nüfusu ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Monografik İnceleme bölümünde, halkbilimi verimleri içinde insan yaşamının temel döngüsü olarak doğum, sünnet düğünü, evlenme ve ölüm etrafında oluşan pratik ve uygulamalar incelenmiştir. Ağız İncelemesi bölümünde, yazıya geçirilen metinlerdeki ses özellikleri metinler esas alınarak ünlü ve ünsüz değişimleri ile temel ses olayları ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Sonuç bölümünde Akbelen ağzıyla ilgili tespit edilen özellikler ortaya konulmuştur.

Derleme çalışmam süresince desteklerini esirgemeyen kaynak kişilere teşekkür ederim. Tez çalışmam sürecinde yardımlarını gördüğüm, benim her işimde ilk yardımcım, akıl hocam annem, Zübeyde Kahraman'a; teknik konularda her zaman destek veren abim, A. Sencer Kahraman'a; desteğini esirgemeyen eşim Hüseyin Dillice'ye ve son olarak gözlemleri ve fikirleriyle bakış açımı genişleten

kıymetli babam, Dr. Öğretim üyesi Mehmet Kahraman'a sabırları için çok teşekkür ederim.

Çalışmamın başından itibaren bilgi ve tecrübeleriyle bana destek olan bölüm hocalarıma; Tez çalışmam boyunca engin bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, değerli zamanını benden esirgemeyen tez danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Karadoğan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Büşra DİLLİCE

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... İİİ
ABSTRACT ..... İV
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ: ÜNLÜLER V
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ: ÜNSÜZLER V
ÜNLÜLERDE KULLANILAN DİAKRİTİKLER ..... Vİ
ÜNSÜZLERDE KULLANILAN DİAKRİTİKLER ..... Vİ
KISALTMALAR DİZİNİ ..... Vİİ
ÖN SÖZ ..... Vİİİ
İÇİNDEKİLER X
GİRİŞ 1
1. ARAŞTIRMA 1
1.1. AMAÇ 1
1.2. KAPSAM 1
1.3. YÖNTEM 2
1.4. KAYNAK KİŞİLER 2
1.4.1. Halk Kültürüyle İlgili Bilgi Veren Kaynak Kişiler 2
1.4.2. Dil İncelemesi Yapılan Metinlerdeki Kaynak Kişiler 3
2. TARİHİ VE KÜLTÜRÜYLE TOKAT 6
2.1. TOKAT ADININ KAYNAĞI 6
2.2. İLK VE ORTA ÇAĞ'DA TOKAT 7
2.3. TÜRKLER DÖNEMİNDE TOKAT 7
2.3.1. Danişmendliler ve Selçuklular Dönemi 7
2.3.2. Moğol İstilası ve Sonrası Tokat 8
2.3.3. Osmanlılar Dönemi Tokat 8
2.3.4. Millî Mücadelede Tokat 9
2.3.5. Cumhuriyet Sonrası Tokat 10
2.4. TOKAT'IN İKTİSADÎ DURUMU 11
2.5. TOKAT'IN KÜLTÜREL DURUMU 12
2.6. TOKAT AKBELEN KÖYÜ 14
2.6.1. Akbelen Köyünün Konumu 14
2.6.2. Tokat ve Akbelen Köyünün Haritadaki Konumu 15
2.6.3. Akbelen Adının Kaynağı 16
2.6.4. Akbelen Köyünün Nüfusu 18
2.6.5. Akbelen Köyünün Ekonomisi 19
2.6.6. Akbelen Köyünün Eğitim-Öğretim Durumu 20
2.6.7. Akbelen Köyünde Kültürel Hayat 21
2.6.8. Akbelen Köyünde Etnisite 23
2.6.8.1. Akbelen Köyünde Muhacirler 23
BİRİNCİ BÖLÜM: MONOGRAFİK İNCELEME 25

1. AKBELEN KÖYÜ MONOGRAFİK İNCELEMESİ 25
1.1. HALK EDEBİYATI VERİMLERİ 25
1.1.1. Atasözleri 25
1.1.2. Deyimler 28
1.1.3. Türkü 31
1.1.4. Maniler 34
1.1.5. Hikâye ve Efsaneler: 36
1.2. AKBELEN KÖYÜNDE YAŞAM VE HAYAT DÖNGÜSÜ 41
1.2.1. Doğum 41
1.2.1.1. Doğum Öncesi 42
1.2.1.1.1. Hamilelik ve Aşerme 42
1.2.1.1.2. Doğacak Çocuk ile İlgili İnançlar ve Yasaklar 44
1.2.1.1.3. Doğacak Çocuk İçin Yapılan Hazırlıklar 45
1.2.1.2. Doğum 45
1.2.1.2.1. Doğum Zamanı 47
1.2.1.2.2. Bebeğin Giydirilmesi, Bebek Kundağı 47
1.2.1.2.3. Ad Verme Geleneği 48
1.2.1.2.3.1. Lakaplar Adlar ve Unvanlar 50
1.2.1.3. Doğum Sonrası 53
1.2.1.3.1. Bebeğin Tuzlanması 53
1.2.1.3.2. Bebek Beleme (Bebek Mevlidi) 54
1.2.1.3.3. Lohusalık ve Kırkını Çıkarma 54
1.2.1.3.4. Alkarısı ve Albasması 56
1.2.1.3.5. Sünnet 58
1.2.1.3.5.1. Sünnet Olma ve Sünnet Yaşı ve Zamanı 59
1.2.1.3.5.2. Tören, Şölen ya da Toy/Düğün 60
1.2.1.3.5.3. Sünnet Mevlidi Okutma 61
1.2.1.3.5.4. Kirvelik ve Hediyelik Verme 62
1.2.1.4. Askerlik 63
1.2.1.5. Evlenme Adetleri 65
1.2.1.5.1. Kısmet Açma 66
1.2.1.5.2. Görücülük, Kız bakma ve Dünürlük/Sözkesme 69
1.2.1.5.3. Nişan Yapma (Küçük düğün) 70
1.2.1.5.4. Çeyiz ve Urba Düzmek 71
1.2.1.5.5. Kına Gecesi 72
1.2.1.5.6. Düğün 73
1.2.1.5.6.1. Gelin Alma/ Gelin Çıkarma 75
1.2.1.5.7. Düğün Sonrası 77
1.2.2. Ölüm / Cenaze 78
1.2.2.1. Yas Tutma 81
1.2.2.2. Ölü Yemeği 84
1.2.2.3. Mezarlıkla İlgili Adetler 84
1.2.2.3.1. Mezar Taşları 85
1.2.3. Dini ve Milli Törensel Bayramlar 87
1.2.3.1. Dini Bayramlar 87
1.2.3.2. Mevsimsel Bayram ve Törenler 90

1.2.3.2.1. Nevruz, Yenigün 90
1.2.3.2.2. Hıdırellez/Evrüce 92
1.2.4. Yağmur Duasına Çıkmak 95
1.2.5. Halk Hekimliği 98
1.2.5.1. Ocaklar 99
1.2.5.2. Üfürükçülük 102
1.2.6. Kutsal Mekânlar 104
1.2.7. Halk İnanışları 107
1.1.4. Araştırma Sahamızda Görülen İnanışlar 109
1.1.4.1. Gök Cisimleri ile İlgili İnanışlar 109
1.1.4.1. Diş ile İlgili İnanışlar 110
1.1.4.2. Saç ile İlgili İnanışlar 110
1.1.4.3. Tırnaklarla İlgili İnanışlar 111
1.1.4.4. Hayvanları Koruma ve Ödünç Vermeyle İlgili İnanışlar 111
1.1.4.5. Eşik ile İlgili İnanışlar 112
1.1.4.6. Ocak, Kül, Ateş ve Su ile İlgili İnanışlar 113
1.1.4.7. Günler ve Mevsimler ile İlgili İnanışlar 115
1.1.4.8. Uğursuzluk ile İlgili İnanışlar 116
1.1.4.9. Misafir ve Gezme ile İlgili İnanışlar 117
1.1.4.1.1. Hayvan ile İlgili İnanışlar 117
1.1.4.2. Gömü ile İlgili İnanışlar 118
1.1.4.3. Yakınlık ile İlgili İnançlar 119
1.1.4.3.1. Ahretlik 119
1.1.4.1.1. Kan Kardeşliği/Kanka 120
İKİNCİ BÖLÜM: AKBELEN KÖYÜ AĞIZ İNCELEMESİ 122
2. AĞIZ ARAŞTIRMALARI 122
2.1. AĞIZ TERİMİ VE AĞIZ ARAŞTIRMALARI 122
2.1.1. Türkiye Ağızlarıyla İlgili Araştırmalar 123
2.1.2. Tokat Ağızlarıyla İlgili Araştırmalar 126
3. SES BİLGİSİ 129
3.1. ÜNLÜLER 129
3.1.1. Ünlü Türleri 129
3.1.2. Normal Süreli Ünlüler 130
3.1.2.1. /ė/ Ünlüsü 131
3.1.3. Uzun Ünlüler 132
3.1.3.1. Aslî Uzun Ünlüler 132
3.1.3.1.1. Türkçe Kelimelerde Aslî Uzun Ünlüler 132
3.1.3.1.2. Alıntı Kelimelerde Aslî Uzun Ünlüler 133
3.1.3.2. İkincil Uzun Ünlüler 133
3.1.3.2.1. Türkçe Kelimelerde İkincil Uzun Ünlüler 133
3.1.3.2.1.1. / ā / Ünlüsü 134
3.1.3.2.1.1.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda 134
3.1.3.2.1.1.2. Hece Kaynaşması Sonucunda 135
3.1.3.2.1.2. / ā̄ / Ünlüsü 136

3.1.3.2.1.3. / ē / Ünlüsü 136
3.1.3.2.1.3.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda 136
3.1.3.2.1.3.2. Hece Kaynaşması Sonucunda 137
3.1.3.2.1.4. / ī / Ünlüsü 137
3.1.3.2.1.4.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda 137
3.1.3.2.1.3.2. Hece Kaynaşması Sonucunda 138
3.1.3.2.1.5. / ī / Ünlüsü 139
3.1.3.2.1.5.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda 139
3.1.3.2.1.5.2. Hece Kaynaşması Sonucunda 139
3.1.3.2.1.6. / ō / Ünlüsü 140
3.1.3.2.1.6.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda 140
3.1.3.2.1.6.2. Hece Kaynaşması Sonucunda 140
3.1.3.2.1.7. / ō̄ / Ünlüsü 141
3.1.3.2.1.7.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda 141
3.1.3.2.1.7.2. Hece Kaynaşması Sonucunda 141
3.1.3.2.1.8. /ō̄/ Ünlüsü 141
3.1.3.2.1.9. / ū / Ünlüsü 142
3.1.3.2.1.9.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda 142
3.1.3.2.1.9.2. Hece Kaynaşması Sonucunda 142
3.1.3.2.1.10. / ū̄ / Ünlüsü 142
3.1.3.2.1.10.1. Hece Kaynaşması Sonucunda 143
3.1.3.2.2. Türkçe Kelimelerde Diğer Uzun Ünlüler 143
3.1.3.2.2.1. Ünlem Edatlarında Uzun Ünlüler 143
3.1.3.2.2. Alıntı Kelimelerde İkincil Uzun Ünlüler 144
3.1.3.2.2.1. Alıntı Kelimelerde Ses Olaylarından Doğan Uzun Ünlüler 144
3.1.3.2.2.2. Alıntı Kelimelerdeki Aslî Uzun Ünlülerin Kısalması 145
3.1.4. İkiz Ünlüler 145
3.1.4.1. Yükselen İkiz Ünlüler 145
3.1.4.2. Alçalan İkiz Ünlüler 145
3.1.5. Ünlü Uyumları 146
3.1.5.1. Kalınlık-İncelik Uyumu 146
3.1.5.1.1. Uyum Değişmesi 148
3.1.5.1.2. Alıntı Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu 149
3.1.5.1.3. Kalınlık-İncelik Uyumuna Giren Alıntı Kelimeler 149
3.1.3.4.2. Kalınlık-İncelik Uyumunun Dışında Kalan Kelimeler 149
3.1.3.4.3. Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması Durumu 150
3.1.3.4.3.1. İnceltici Ünsüzlerin Tesiri 150
3.1.5.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu 150
3.1.5.2.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması Durumu 152
3.1.6. Ünlü Değişmeleri 156
3.1.6.1. Ön Damaksıllaşma 156
3.1.6.1.1. a > e Değişmesi 156
3.1.6.1.2. ı > i Değişmesi 156
3.1.6.2. Art Damaksıllaşma 156
3.1.6.2.1. e > a Değişmesi 157

3.1.6.2.2. i > ı Değişmesi 157
3.1.6.3. Geniş Ünlülerin Daralması 157
3.1.6.3.1. a > ı Değişmesi 157
3.1.6.3.2. e > i Değişmesi 158
3.1.6.3.3. o > u Değişmesi 158
3.1.6.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi 159
3.1.6.4.1. ü > ö Değişmesi 159
3.1.6.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması 159
3.1.6.5.1. a > u Değişmesi 159
3.1.6.5.2. e > ö Değişmesi 159
3.1.6.5.3. e > ü Değişmesi 159
3.1.6.5.4. ı > u Değişmesi 160
3.1.6.5.5. i > ü Değişmesi 160
3.1.6.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi 161
3.1.6.6.1. o > i Değişmesi 161
3.1.6.6.2. u > ı Değişmesi 161
3.1.6.6.3. ü > i Değişmesi 161
3.1.7. Ünlü Düşmesi 161
3.1.8. Ünlü Türemesi 162
3.1.8.1. Kelime Başında Ünlü Türemesi 162
3.1.8.2. Kelime Sonunda Ünlü Türemesi 162
3.1.9. Ünlü Birleşmesi 163
3.2. ÜNSÜZLER 163
3.2.1. Ünsüz Türleri 163
3.2.1.1. Normal Boğumlanmalı Ünsüzler 165
3.2.1.1.2. /ġ/ Ünsüzü 165
3.2.1.1.3. /ḫ/ Ünsüzü 166
3.2.1.1.4. /ķ/ Ünsüzü 167
3.2.1.1.5. /ñ/ Ünsüzü 169
3.2.1.2. Yarı Tonlu Ünsüzler 171
3.2.1.2.1. /Ç/ Ünsüzü 171
3.2.1.2.2. /F/ Ünsüzü 171
3.2.1.2.3. /K/ Ünsüzleri 171
3.2.1.2.4. /P/ Ünsüzü 172
3.2.1.2.5. /T/ Ünsüzü 172
3.2.2. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması Durumu 172
3.2.2.1. Ünsüz Uyumu 174
3.2.2.2. Ünsüz Uyumuna Aykırı Durumlar 174
3.2.3. Ünsüz Değişmeleri 176
3.2.3.1. Tonlulaşma 176
3.2.3.1.1. ķ> ġ Değişmesi 176
3.2.3.1.2. k > g Değişimi 176
3.2.3.1.3. k > K Değişmesi 177
3.2.3.1.4. ç > c Değişmesi 177
3.2.3.1.5. ç > Ç Değişmesi 178
3.2.3.1.6. t > d Değişmesi 178
3.2.3.1.7. t > T Değişmesi 179

3.2.3.1.8. s > z Değişmesi 179
3.2.3.1.9. f > v Değişmesi 179
3.2.3.1.10. f > F Değişmesi 180
3.2.3.1.11. p > b Değişmesi 180
3.2.3.2. Tonsuzlaşma 180
3.2.3.2.1. b > P Değişmesi 180
3.2.3.2.2. z > s Değişmesi 180
3.2.3.2.3. v > f Değişmesi 181
3.2.3.3. Süreklileşme 181
3.2.3.3.1. Sızıcılaşma 181
3.2.3.3.1.1. ķ > ḫ Değişmesi 181
3.2.3.3.1.2. ç > ş Değişmesi 182
3.2.3.3.1.3. c > j Değişmesi 182
3.2.3.3.2. Akıcılaşma 183
3.2.3.3.3. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler 183
3.2.3.3.3.1. ğ > v Değişmesi 183
3.2.3.3.3.2. l > n Değişmesi 183
3.2.3.3.3.3. l > r Değişmesi 183
3.2.3.3.3.4. m > n Değişmesi 184
3.2.3.3.3.5. n > l Değişmesi 184
3.2.3.3.3.6. r > l Değişmesi 184
3.2.3.3.3.7. s > ş Değişmesi 184
3.2.3.4. Süreksizleşme 184
3.2.3.4.1. j > c Değişmesi 184
3.2.4.3. Diğer Ünsüz Değişmeleri 184
3.2.4.3.1. Art Damaklılaşma 184
3.2.4.3.1.1. g > ġ ve k > ķ Değişmeleri 184
2.2.4. Ünsüz Benzeşmesi 186
3.2.4.1. İlerleyici Benzeşme 186
3.2.4.2. Gerileyici Benzeşme 186
3.2.4.2.1. Gerileyici Yarı Benzeşme 186
3.2.4.2.1.1. -md- > -nd- Benzeşmesi 186
3.2.4.1.1.2. -ng, nġ, nk- > -ñg, , ñġ, ñk- Benzeşmesi 186
3.2.4.1.1.3. -td- > -Td- Benzeşmesi 186
3.2.4.1.2. Gerileyici Tam Benzeşme 187
3.2.4.1.2.1. -ğn- > -nn- Benzeşmesi 187
3.2.4.1.2.2. -ls- > -ss- Benzeşmesi 187
3.2.4.1.2.3. -rl- > -ll- Benzeşmesi 187
3.2.4.1.2.4. -rn- > -nn- Benzeşmesi 187
3.2.4.1.2.5. -td- > -dd- Benzeşmesi 187
3.2.4.1.2.6. -zc- > -cc- Benzeşmesi 187
3.2.4.1.3. Uzak Benzeşme 188
3.2.5. Aykırılaşma 188
3.2.6. Ünsüz İkizleşmesi 188
3.2.6.1. -ş- > -şş- ikizleşmesi 188
3.2.6.2. -c- > -cc- ikizleşmesi 188
3.2.6.3. -n- > -nn- ikizleşmesi 188

3.2.6.4. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi 188
3.2.6. Ünsüz Düşmesi 189
3.2.6.1. /ğ/ Düşmesi 189
3.2.6.2. /k/ Düşmesi 189
3.2.6.3. /l/ Düşmesi 189
3.2.6.4. /n/ Düşmesi 189
3.2.6.5. /r/ Düşmesi 189
3.2.6.6. /v/ Düşmesi 189
3.2.6.7. /y/ Düşmesi 190
3.2.7. Ünsüz Türemesi 190
3.2.7.1. Kelime İçinde Ünsüz Türemesi: /y/ Türemesi 190
3.2.7.2. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi : /ḫ/ Türemesi 190
3.2.8. Ünsüz Göçüşmesi (Metatez) 190
3.2.8.1. Yakın göçüşme 190
3.2.9. Hece Kaynaşması 190
3.2.9.1. /ğ/ ünsüzünün erimesiyle: 191
3.2.9.2. /ğ/ (< k) ünsüzünün erimesiyle: 191
3.2.9.3. /h/ ünsüzünün erimesiyle: 191
3.2.9.4. /v/ ünsüzünün erimesiyle: 191
3.2.9.5. /y/ ünsüzünün erimesiyle: 191
3.2.10. Hece Düşmesi 191
3.2.11. Hece Türemesi 192
3.2.11.1. -Ø > -ne Türemesi 192

SONUÇ 193

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: METİNLER 195

METİN 1 195
METİN 2 207
METİN 3 210
METİN 4 211
METİN 5 213
METİN 6 215
METİN 7 217
METİN 8 219
METİN 9 221
METİN 10 222
METİN 11 231
METİN 12 233
METİN 13 234
METİN 14 235
METİN 15 248
METİN 16 250
METİN 17 251
METİN 18 252
METİN 19 254
METİN 20 256

METİN 21 258
METİN 22 261
METİN 23 267
METİN 24 271
METİN 25 279
METİN 26 286
METİN 27 290
METİN 28 298
METİN 29 300
METİN 30 307
METİN 31 311
METİN 32 315
METİN 33 322
METİN 34 323
METİN 35 324
METİN 36 327
METİN 37 331
METİN 38 337
METİN 39 340
METİN 40 342
METİN 41 344
METİN 42 351
METİN 43 370
METİN 44 378
METİN 45 389
METİN 46 397
METİN 47 428
METİN 48 435

KAYNAKÇA 449

GİRİŞ

1. Araştırma

1.1. Amaç

Tokat'ın merkez köylerinden Akbelen, Türklerin Anadolu'ya göç yolu üzerinde yer alması ve bütün Türk boylarının bu geçiş güzergâhı üzerinde çeşitili izler bırakmış olması, bu ili ve bu köyü araştırmaya değer kılmaktadır. Bu çalışmanın iki temel amacı vardır. Birincisi, Akbelen köyünün sözlü kültür unsurlarından halk edebiyatı ve halk kültürü bağlamında yaşam döngüsü içinde yer alan doğum, sünnet, evlenme ve ölüm etrafında oluşan pratik ve uygulamaları derleyerek çeşitli tespit ve tahliler yapmaktır. İkincisi, dil kullanımını bağlamında Akbelen ağzından ses kaydı yoluyla metinler derlemek ve bu metinler üzerinde kullanılan dilin özellikleri hakkında çeşitli tespit ve tahliller yapmak ve konuşulan dilin Anadolu ağız özellikleri içindeki yeri ve önemini işaret etmeyi amaçlamaktadır.

1.2. Kapsam

Bu çalışma, Tokat iline bağlı merkez köylerinden Akbelen'in sözlü kültür unsurlarından halk kültürü ve Akbelen ağzının özelliklerine ait derleme ve tahlil çalışmalarını kapsamaktadır. Akbelen köyü sakinlerinin ikamet ettiği Musalla, Eski köy (Orta mahalle) ve Yeni köy, bir yayla ve bir de güzlük (Almaağaç) olmak üzere toplam beş yerleşim yeri mevcuttur. Derleme çalışması bu üç mahalle ve yaylada yapılmıştır. Araştırma sırasında derleme yapılırken kaynak kişilerin köyün yerlisi, elli yaş ve üzeri olmasına dikkat edilmiştir. Akbelen köyüne yakın zamanda gelin olmuş ya da yeni yerleşmiş kişiler çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Türkiye Türkçesi Ağızları, kitle iletişim araçlarının bütün olumsuz etkilerine rağmen hâlâ Türk dilinin en canlı kaynağı olma özelliğini korumaktadır. Bu anlamda Türk dilinin tarihî gelişimi, dil çeşitliliği ve zenginliğini Türkiye ağızlarında etraflıca izlemek mümkündür. Tarihin her döneminde Türkçe konuşulan bütün coğrafyalardan Anadolu'ya göçlerin olduğu düşünülecek olursa, bu canlı kaynağın zengin özelliklerini ortaya çıkarmak en önemli konulardan biridir. Türk bilim insanları tarafından Tokat ve çevresi üzerine çok sayıda dil araştırması yapılmıştır. Ancak Tokat ağzının özellikleri içerisinde Akbelen ağzının daha önce doğrudan araştırma konusu yapılmadığı görülmüştür.

1.3. Yöntem

Bu çalışma betimsel bir çalışma olup nitel veri toplama yöntemlerinden tarama, derleme ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Derleme yönteminin kullanılma amacı ise Akbelen ağzının var olan kullanım şekillerini kayda geçirmektir. Görüşme tekniğinde önceden tespit edilen konular hakkında sorular yöneltilmiş ve kaynak kişilerden bu konular hakkında konuşmaları istenmiştir. Ayrıca belli konulara ait dil kullanımlarını görmek adına ek sorular da yöneltilerek konuşmanın içeriği genişletilmiştir. Böylece kaynak kişilerle yapılan görüşmeler ve derlemeler sonucunda Akbelen köyü sakinlerinden köyün kültürü ve dil kullanımları kayıt altına alınmıştır. Kaynak taramalarında ilk olarak ağız çalışmalarının nasıl yapıldığı, veri toplama yöntemleri hakkında bilgiler ve bunların yazıya aktarımındaki kullanılacak araçlar ve uygulamaların yanı sıra fonetik incelemelerin örneklerine bakılmıştır. Önce sözlü mülakat yöntemiyle elde edilen veriler monografi kısmında yazılı metne dönüştürülmüş, ardından da ses kaydı yoluyla elde edilen metinlerin fonetik incelemesi yapılmıştır. Bu çalışmalar deşifre edilirken Tarama Sözlüğü ve Derleme Sözlüğü'nden yararlanılmıştır.

1.4. Kaynak Kişiler

Araştırma kapsamında halk kültürü ve ses bilgisine yönelik iki farklı derleme faaliyeti yürütülmüştür. Akbelen'in sözlü kültür geleneği içinde doğum, sünnet, evlenme ve ölüm gibi hayat döngüsüne bağlı gelişen pratik ve uygulamalar hakkında kaynak kişilerle görüşülerek derlenen bilgiler not alınmış, ardından yazılı metne dönüştürülmüştür. Bu derleleme sırasında 34 kişiyle görüşülmüş ve bu kişiler listesi "Halk Kültürüyle ilgili Bilgi Veren Kaynak Kişiler" başlığı altında verilmiştir. Akbelen ağzının özelliklerinin tespiti amacıyla kaynak kişilerin rızası ile ses kaydı alınmış ve bu kayıtlar deşifre edilmiştir. Bu derleme sırasında 55 kişiden 48 metin derlenmiş ve kaynak kişiler listesi "Dil İncelemesi Yapılan Metinlerdeki Kaynak Kişiler" başlığı altında verilmiştir. Kaynak kişilerin, adı, soyadı, yaşı, eğitimi ve mesleği derleme yapılırken kayıt altına alınmış ve aşağıdaki kaynak kişiler listesine eklenmiştir.

1.4.1. Halk Kültürüyle İlgili Bilgi Veren Kaynak Kişiler[1]

KAYNAK KİŞİLER	ADI SOYADI	YAŞ	EĞİTİM	MESLEK
KK 1	Abdullah Aygün	56	İlkokul	Hızarcı
KK 2	Ayşe Karakoç	72	İlkokul	Çiftçi
KK 3	Duran Fırtına	74	İlkokul	Çiftçi
KK 4	Ayşe Ergül	54	İlkokul	Ev Hanımı
KK 5	Saliha Kahraman	59	İlkokul	Ev Hanımı
KK 6	Nilay Karakoç	74	İlkokul	Ev Hanımı
KK 7	Mustafa Özdemir	73	Lise	Emekli
KK 8	Ayşe Tandoğan	56	İlkokul	Ev Hanımı
KK 9	Duran Gökdere	76	İlkokul	Çiftçi
KK 10	Mahmut Özdemir	68	Lise	Emekli
KK 11	Mehmet Demir	56	İlkokul	Çiftçi
KK 12	Nureddin Demir	63	İlkukul	Çiftçi/Çoban
KK 13	Mehmet Ataman	81	İlokul	Ormancı Emeklisi
KK 14	Alime Yalçın	68	İlkokul	Ev Hanımı
KK15	Güladiye Uçucu	62	İlkokul	Ev Hanımı
KK 16	Ali Osman Cemek	66	İlkokul	Emekli
KK17	Ayşe Çakmak	78	İlkokul	Ev Hanımı
KK 18	Ayşe Öztürk	68	İlkokul	Çiftçi
KK 19	Mahmut Karakoç	77	ilokokul	Çiftçi/Çoban
KK 20	Emine Yaylı	68	İlokul	Ev Hanımı
KK 21	Fadin Güler	71	İlokul	Ev Hanımı
KK 22	Hatice Urgancı	76	İlkokul	Ev Hanımı
KK 23	Fadik Çakmak	71	İlkokul	Ev Hanımı
KK 24	Nazile Esen	68	İlkokul	Ev Hanımı
KK 25	Emine Çakmak	69	İlkokul	Ev Hanımı
KK 26	Halil Kahraman	57	Lise	Emekli
KK 27	Ahmet Gürses	67	Lise	Emekli
KK 28	Ayşe Esen	62	İlkokul	Ev Hanımı
KK 29	Vildan Erol	52	İlkokul	Ev Hanımı
KK30	Halil Urgancı	54	İlkokul	Fırıncı
KK 31	Fadime Özmen	64	İlkokul	Ev Hanımı
KK 32	Mustafa Yürür	66	İlkokul	Şoför
KK 33	Zeynep Cemek	67	İlkokul	Ev Hanımı
KK 34	Hasan Urgancı	63	Ortaokul	Çiftçi

1.4.2. Dil İncelemesi Yapılan Metinlerdeki Kaynak Kişiler[2]

METİNLER	KAYNAK KİŞİLER	YAŞ	EĞİTİM	MESLEK
Metin 1	Hamide Aygün	95	İlkokul	Çiftçi

[1] Halk kültürüyle ilgili sözlü mülakat yöntemiyle elde edilen bilgilerin kaynak kişileridir.

[2] Dil incelemesi kısmı ses kaydı alınıp deşifresi yapılan metinlerle çalışılmıştır. Bu kısım ses kaydı yoluyla elde edilen metinlerdeki kaynak kişiler listesidir.

			İki	
Metin 2	Duran Fırtına	74	İlkokul	Çiftçi
Metin 3	Nazile Esen	68	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 4	Halil Akar	58	Ortaokul	Çiftçi
Metin 5	K1: Alime Yalçın	68	İlkokul	Çiftçi
	K2: Ayşe Türköz	68	İlkokul	Çiftçi
	K3: Hafize Yalçın	40	İlkokul	Çiftçi
Metin 6	K1: Nazile Esen	68	İlkokul	Ev Hanımı
	K2: Şakir Polat	57	Ortaokul	Çiftçi
	K3: Nigar Polat	56	İlkokul	Çiftçi
	K4: Mehmet Karataş	58	İlkokul	Çiftçi
Metin 7	K1: Necati Küpeli	60	İlkokul	Çiftçi
	K2: Ahmet Çakır	67	İlkokul	Çiftçi
Metin 8	Ayşegül Ergün	54	İlkokul	Çiftçi
Metin 9	Fadime Akar	76	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 10	Saliha Karakoç	59	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 11	Nurullah Tandoğan	27	Lise	Garson
Metin 12	Osman Ergün	77	İlkokul	Çiftçi
Metin 13	Mustafa Özdemir	73	Lise	Emekli
Metin 14	Şakir Polat	57	Ortaokul	Çiftçi
Metin 15	Ayşe Karakoç	72	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 16	Mustafa Demir	74	Lise	Çiftçi
Metin 17	K1: Ahmet Gürses	58	İlkokul	Çiftçi
	K2: Halil Akar	57	İlkokul	Çiftçi
Metin 18	K1: Osman Ergün	77	İlkokul	Çiftçi
	K2: Fatma Karagöz	61	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 19	K1: Mustafa Özdemir	73	Lise	Emekli
	K2: Yunis Özmen	67	İlkokul	Çiftçi
	K3: Ali Osman Cemek	66	İlkokul	Emekli
	K4: Ahmet Sebati Demir	57	İlkokul	Emekli
Metin 20	K1: Duran Fırtına	78	İlkokul	Çiftçi
	K2: Duran Fırtına	56	İlkokul	Çiftçi
Metin 22	K1: Mahmut Karakoç	77	İlkokul	Çiftçi
	K2: Ali Keser Soğan Tüccarı	59		Soğan Tüccarı
	K3: Mustafa Tandoğan	55	İlkokul	Çiftçi
	K4: Nurullah Tandoğan	27	Lise	Garson
	K5: Mehmet Tandoğan	78	İlkokul	Çiftçi
Metin 23	Şakir Polat	57	Ortaokul	Çiftçi
Metin 24	K1: Nejla Akarslan	62	İlkokul	Ev Hanımı
	K2: Kerime Tandoğan	79	İlkokul	Ev Hanımı
	K3: Mehmet Tandoğan	78	İlkokul	Çiftçi
Metin 25	K1: Mehmet Polat	77	İlkokul	Hızarcı, İşçi Emeklisi
	K2: Halil Polat	57	Lise	Şoför Emeklisi
Metin 26	Mehmet Polat	77	Lise	Hızarcı, İşçi

				Emeklisi
Metin 27	Mehmet Polat	77	Lise	Hızarcı, İşçi Emeklisi
Metin 28	Mehmet Ataman	81	İlkokul	Ormancı Emeklisi
Metin 29	K1: Güladiye Uçucu	62	İlkokul	Ev Hanımı
	K2: Mahmut Karakoç	77	İlkokul	Çiftçi
	K3: Ayşe Karakoç	72	İlkokul	Ev Hanımı
	K4: Kerime Tandoğan	79	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 30	K1: Saliha Çakmak	62	İlkokul	Ev Hanımı
	K2: Meryem Çakmak Urhuç Nenenin Gelini	69	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 31	Nejla Akarslan	62	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 32	K1: Nejla Akarslan	62	İlkokul	Ev Hanımı
	K2: Sultan Tandoğan	54	İlkokul	Ev Hanımı
	K3: Kerime Tandoğan	79	İlkokul	Ev Hanımı
	K4: Elif Tandoğan	26	Üniversite	Hemşire
	K5: Mustafa Tandoğan	55	İlkokul	Çiftçi
	K6: Mehmet Tandoğan	78	İlkokul	Çiftçi
Metin 33	Fadime Polat	72	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 34	Neceti Küpeli	60	İlkokul	Çoban
Metin 35	K1: Dürdane Fırtına	74	İlkokul İki	Ev hanımı
	K2: Arife Demir	61	İlkokul	Ev Hanımı
	K3: Saliha Kahraman	59	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 36	Refika Yıldırım	62	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 37	Refika Yıldırım	62	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 38	K1: Mehmet Çakmak	72	İlkokul	Çiftçi
	K2: Mehmet Tandoğan	78	İlkokul	Çiftçi
Metin 39	K1: Coruhların Hava Uğur	51	İlkokul	Çiftçi
	K2: Kel Ahmed'in Ahmet	67	Ortaokul	Şoför
Metin 40	Alime Yalçın	68	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 41	K1: Hafize	74	İlkokul	Ev Hanımı
	K2: Nilay Karakoç	74	İlkokul	Ev Hanımı
	K3: Emine Özmen	42	İlkokul	Ev Hanımı
	K4: Arifin Oğlu Mustafa Akarslan	64	İlkokul	Çiftçi
Metin 42	Ayşe Erol	71	İlkokul	Çiftçi
Metin 43	K1: Ali Osman Üstün	81	İlkokul	Çiftçi
	K2: Topal Osman Karısı Zeynep Üstün	83	İlkokul İki	Çiftçi
Metin 44	K1: Kerime Tandoğan	79	İlkokul	Ev Hanımı
	K2: Nejla Akarslan	62	İlkokul	Ev Hanımı
	K3: Züleyha Çakmak	35	Ortaokul	Ev Hanımı
Metin 45	K1: Ayşe Çakmak	76	İlkokul	Ev Hanımı
	K2: Emine Özmen	42	İlkokul	Ev Hanımı
	K3: İsmet Uçucu	70	İlkokul	Çiftçi

Metin 46	K1: Ayşe Erol	70	İlkokul Üç	Ev Hanımı
	K2: Muavinin Karısı Saliha Çakmakçı	79	İlkokul İki	Ev Hanımı
	K3: Kevser Keskin	64	İlkokul	Ev Hanımı
Metin 47	Nurettin Demir	63	İlkokul	Çiftçi, Çoban
Metin 48	K1: Ali Osman Üstün	81	İlkokul	Çiftçi
	K2: Zeynep Üstün	76	İlkokul Üç	Ev Hanımı

2. Tarihi ve Kültürüyle Tokat

2.1. Tokat Adının Kaynağı

İlk çağlardan bu yana birçok medeniyetin kültür merkezi olan Tokat'ın adıyla ilgili farklı bilgiler mevcuttur. Ancak bu bilgilerin çoğu rivayetlerden öteye geçmemektedir.

Tokat adının nereden geldiğine dair bazı eserlerde dolaylı olarak bilgi verildiği görülür. Tokat'ın "Togayıt" Türkleri tarafından kurulduğu, bir zaman sonra bu Türk boyunun şehre isim olduğu veya "Tok-at", "besili at" anlamına gelen kelime olduğu yönündeki bu açıklamalar bütün kitap, mecmua ve ansiklopedilere bu şekilde aktarılmıştır (Hüseyin Hüsâmeddin (Yaşar), 1921, aktaran Gökbilgin, 1965: 51-61).

Wittek (1969), Tokat'ın eski Bizans kalesi "Dazimen" olduğuna dair açıklamaların yanlışlığını belgelerle açıklamıştır. Tarihi kayıtlarda Tokat adının "Dogia" dan geldiği ve 11. ve 12. yüzyılından itibaren Tokat şekline dönüşerek tarihî eserlerde yer almaya başladığını belirtmektedir (Sargon, 1987: 11-16).

Efsaneye göre, Melik Danişmend Gazi, Tokat kalesini kuşatmış ve erlerinden birini bilgi almak için gizlice kaleye göndermiştir. Er, kalenin burçlarında dolaşarak bilgi toplarken yirmi kadar düşman askeri ile karşılaşmış, silahlı olmadığı için onları tokatlayarak kalenin burçlarından aşağı atmıştır. Bu olayı duyan düşman kumandanı "Türklerin tokadı buysa silahı nasıl olur" diyerek teslim olmuş. Türk askerinin bu tokadı ile şehrin kazanılmasının hatırasına buraya "Tokat" adı verilmiştir (Önder, 1970: 128-129).

2.2. İlk ve Orta Çağ'da Tokat

Eski çağlardan bu yana Tokat, Anadolu'nun önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuş ve Hitit İmparatorluğu, Pontus ve Kapadokya devletleri toprakları içinde yer almıştır. Hitit İmparatorluğu'nun Balkan kavimleri karşısında yenilgiye uğrayarak Güneydoğu'ya çekilmesiyle şehir Frigyalıların eline geçmiştir. Hitit, Frig, Med ve Pers hâkimiyeti altında kalan şehir, sonra İskender İmparatorluğu sınırları içinde kalmıştır. İskender'in ölümüyle ülke, komutanlar arasında paylaşılmış, Tokat, Kapadokya ve Pontus Krallıkları arasında savaşlara sahne olmuştur.

M.S. 5. yüzyılda, Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesinden sonra doğuyu temsil eden Bizans İmparatorluğu uzun bir süre Anadolu'da hüküm sürmüştür. Romalılar, Anadolu'da bir taraftan Roma kültürü ve sanatını oluştururken diğer taraftan da Hristiyanlığı koruyarak kurumsallaşmasına zemin hazırlamışlardır (Yavi, 1986: 10-50; 110-121).

Malazgirt Meydan Muharebesi'nden önce tüm Anadolu şehirleri gibi Tokat da önemli bir merkez olması nedeniyle Bizans-İran, Bizans-Arap savaşlarına sahne olmuştur. Şehir, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türkler tarafından fethedilmiştir.

2.3. Türkler Döneminde Tokat

2.3.1. Danişmendliler ve Selçuklular Dönemi

Tokat, Malazgirt Zaferinden sonra Türkler tarafından fethedilmiştir. Sultan Melik Şah'ın komutanları Sivas'ı kuşattıkları zaman kale komutanı olan Nikolas, Tokat Kalesi komutanı Romanos'a sığınmıştır. Sivas'ın fethedilmesinden sonra Melik Şah'ın komutanlarından Emir Danişmand Gazi'nin gayretleriyle Tokat ve çevresi ele geçirilmiştir.

Melik Ahmet Danişmand Gazi (Melik Ahmed Gümüş Tegin), Tokat, Amasya, Sivas ve Malatya'yı içine alan bölgede kendi adıyla anılan bir beylik kurmuştur. Beyliğin merkezi Niksar'dır. Danişmendli Beyleri şehrin imarına son derece önem vermiş ve birçok han, hamam, medrese ve kervansaray inşa ettirmişlerdir. Doğudan batıya, kuzeyden güneye giden ticaret yollarının kesiştiği bir merkez olan Tokat, bu dönemde bir ticaret ve zanaat merkezidir. Birçok mal üretilip başka şehirlere ve hatta yabancı ülkelere gönderilmektedir (Algül, 1986: 278-234).

Danişmendliler, Anadolu Selçuklu devletinin üstünlüğünü kabul etmesiyle birlikte Tokat ve çevresi Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. Bir dönem Tokat emirliği de yapan Alaaddin Keykubat, Anadolu'ya en parlak dönemini yaşatmıştır. Alaadin Keykubat'tan sonra tahta geçen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev ülkeyi iyi yönetememiştir ve Baba İshak'ın yönettiği "Batinî" isyanı Amasya, Tokat, Sivas yöresinde etkili olmuştur. "Babaî isyanı" olarak bilinen bu olaylar güçlükle bastırılabilmiştir. Selçuklular, Bizans, Haçlı ve Danişmendlilerle mücadelelerini sürdürürken Anadolu, doğudan yeni bir Moğol istilası tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır (Uzunçarşılı, 1988: 1-110).

2.3.2. Moğol İstilası ve Sonrası Tokat

Baycu Noyan komutasındaki Moğol ordusu, Anadolu içlerine kadar ilerlemiş ve Erzurum'u kuşatmıştır. Bu olay Selçuklu Hükümdarı Gıyaseddin Keyhüsrev'i harekete geçirmiş, ordusunun başında 1343 yılının Mayıs ayında Sivas'a gelmiş ve Köse Dağ mevkisinde Moğol ordusuyla savaşmıştır. Fakat Selçuklu ordusunun Moğollara yenilmesi üzerine Gıyaseddin Keyhüsrev önce Tokat'a sonra yavaş yavaş Konya'ya çekilmiş, Tokat ve çevresi Moğolların eline geçmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin en başarılı devlet adamlarından biri olan Muineddin Süleyman Pervane, Tokat'a yerleşerek Moğollara karşı uzun süre mücadele etmiş, zaman zaman başarı gösterse de Selçuklu devletini idare etmedeki ihtirası ve dönemin son derece karmaşık şartları sebebiyle sonunda Moğollara yenilmiş ve Moğollar tarafından katledilmiştir. Sonra bu bölgeye Selçuklulardan Rükneddin Kılıçaslan hâkim olmuş, ama onun hâkimiyeti de kısa sürmüştür. Çünkü bu dönemde Kayseri, Sivas merkezlerinde Kadı Burhaneddin Devleti güçlenerek yayılma mücadelesi vermeye başlamıştır. Tokat bu defa da Kadı Burhaneddin'in eline geçmiştir. Bu sık el değiştirme, savaşlar ve yönetim kargaşası, Tokat halkını canından bezdirmiş ve Tokat halkı ve eşrafı Osmanlı Devleti'ne katılma kararı almıştır. Böylece şehir 1392 yılında Osmanlı Devleti'ne katılmıştır (Açıkel, 2012: 219-223).

2.3.3. Osmanlılar Dönemi Tokat

Tokat, Yıldırım Bayezid Döneminde Osmanlı Devleti'ne katılmış ve Bayezid adına okutulan hutbeden sonra şehir Amasya Sancak'ına bağlanmıştır. Şehrin yönetimine de Toruntayzâde Kaya Paşa atanmıştır. Bu arada Timur'un baskısından kaçan Yusuf Celâyir'in Tokat Kalesi'ne sığınması, Yıldırım ile Timur'un zaten iyi

olmayan aralarının iyice açılmasına sebep olmuş, kısa süre sonra da Timur ile Yıldırım Bayezid arasındaki mücadele 1402'de Anakara Savaşı'yla son bulmuştur. Bu savaşta yenilgiye uğrayan Osmanlı Devletinde yönetim zaafa uğramış ve bu dönem kaynaklarda "Fetret Devri" olarak kaydedilmiştir. Amasya ve Tokat Yıldırım Bayezid'in oğullarından Çelebi Mehmed'e milletin ve ülkenin birliğini sağlama çalışmalarında merkez olmuşut. Ülkenin içine düştüğü bu zor durumdan kurtarmak için büyük gayret gösteren Çelebi Mehmet Tokatlıların kendisine verdiği bu desteği hiç unutmamış ve ömrü boyunca bütün yazlarını dinlenmek için Tokat'ta geçirmiştir (Uzunçarşılı, 1988: 2-20). Timur, Osmanlı Devleti'nin güçlenmesini engellemek için Anadolu'daki birçok isyan girişimini desteklemiş ancak Çelebi Mehmet'in Tokat'ı da içine alan İsfendiyaroğulları ve Kara Devlet isyanlarını bastırmasıyla Timur'un gayretleri sonuçsuz kalmıştır.

Tokat, Fatih, Yavuz ve Kanuni'nin Karadeniz ve Doğu seferlerine giderken konakladıkları önemli bir mekân olmuştur. Özellikle Fatih döneminde, Uzun Hasan'ın 1471'de Tokat'ı baştanbaşa ateşe verip yakması, şehirde yaşanan büyük üzüntü verici olay olarak hafızalara kazınmıştır.

Şehir, Osmanlı Devleti'nin gerileme ve duraklama dönemlerinden nasibini alırken bir taraftan eski siyasi, sosyal ve ekonomik canlılığını yitirmiş bir tarafta da çeşitli isyanlar baş göstermiştir. Karayazıcı Paşa, Abaza Hasan Paşa, Vardar Ali Paşa ve İbşir Paşa'nın başlattığı isyanlar zor da olsa bastırılmış, bu dönemde pek çok suçlu Tokat'a sürgüne gönderilmiştir. Tokat şerriye sicillerinde bu döneme ait sürgün edilen kişilerin adları ve suçları mevcuttur (Genç, 2000: 272-292).

Osmanlı Devleti zamanında Tokat, ticaret yollarının üstünde oluşu ve özellikle dokumacılık, bakırcılık, dericilik (saraciyye) zanaatlarının gelişmiş olması sebebiyle her dönem önemini korumuştur. Devletin son dönemlerinde yeniden şekillenen idari yapı içerisinde Tokat, Sivas vilâyetine bağlı sancak merkezi yapılmış ve Niksar, Erbaa, Zile, Reşadiye bu sancağın kazaları olmuştur (Cinlioğlu, 1941: 59-100).

2.3.4. Millî Mücadelede Tokat

I. Dünya Savaşı sona erdiği zaman Tokat, Sivas vilayetine bağlı bir sancak merkezidir. Erbaa, Niksar, Reşadiye ve Zile de kazalarıdır. Sancak nüfusu 100.000'den biraz fazla olup Türk ve Müslümanlar dışında az sayıda Rum, Ermeni

ve Yahudi vardır. 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandığı zaman doğuda Ermeni, kuzeyde Pontus Devleti kurma gayreti görülmeye başlanmış, bu gayretler Tokat'ın Müslüman Türk halkını çok rahatsız etmiştir. Nedeni ise kurulacak Pontus Devleti'nin sınırları içinde Tokat'ın da yer alacak olmasıdır.

Tokat'ın Türk ve Müslüman halkı bu olaylar karşısında tedbir almak gereği duymuş ve Şubat 1919'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurmuştur. Sonra merkezi İstanbul'da bulunan Vilâyet-i Şarkıyye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne bağlanmıştır. Yunanlıların İzmir'i işgali üzerine Tokat ve ilçelerinde Reddi İlhak Cemiyetleri kurulmuş ve 20 Haziran 1919'da İzmir'in işgalini protesto için Niksar'da büyük bir miting yapılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa 22 Haziran'da meşhur "Amasya Tamimi"ni yayınlamış, Sivas'a gitmek için yola çıkmış ve Tokat'ta 26-27 Haziran gecesi konaklamıştır. Ertesi gün Sivas'a geçerek kongre yapılmış, Sivas valisi Bekir Sami Paşa aslen Tokatlı olduğu için bu kongreye Tokat'tan temsilci katılmamıştır. Erzurum Kongresine Tokat'tan Hamamcızâde Rıfat Bey, Reşadiye kazasından emekli askeri kâtip Sabri Efendi katılmıştır. Bu kongrede Rıfat Bey Tüzük Komisyonuna seçilmiştir.

Ankara'da 23 Nisan 1920'de açılan Büyük Millet Meclisi'ne Tokat'tan beş temsilci katılmıştır. Bu arada milli mücadele döneminde Tokat'ta bazı isyan ve baskın hareketleri yapan Postacı Nazım ve Aynacıoğlu çeteleri ile bazı Rum ve Ermeni eşkıya grupları zorlukla bastırılmıştır.

Milli Mücadele döneminde silahlı Rum çeteleri Tokat merkez ve ilçelerinde çeşitli baskın olayları yapmış ve halkın mal, can ve namusuna tecavüz etmiştir. Bunun üzerine Mecliste bulunan Tokat Milletvekilleri bir soruşturma önergesi vererek olayları Büyük Millet Meclisine taşımış ve bu konuda mecliste sert tartışmalar yapılmıştır. Tokat merkez köylerinde 7, Erbaa'da 275 kişiyi katleden Rum çetelerinin üzerine kararlı bir şekilde gidilmiş ve askerlerin üstün gayretleriyle olaylar bastırılmıştır (Kuran, 1987: 212-216).

2.3.5. Cumhuriyet Sonrası Tokat

Cumhuriyetin ilânından sonra Tokat, mülkî idare taksimatında 7 ilçe ve bir merkez teşkilâtı olmak üzere toplam 8 ilçe olarak tanzim edilmiştir. Şehrin yol ağı

yenilenmiş, sulama kanalları açılarak sulu tarım yapılmaya başlanmıştır. Şehir merkezlerinden başlayarak bütün köylere okullar yaptırılmış ve eğitim seviyesi yükseltilmeye çalışılmıştır. Bütün bu yapılanlar şehrin tarihteki eski görkemli günlere dönmesini sağlayamamış, zira şehir, ülkenin işlek karayolları ağının dışında kalması ve liman şehirlerine de uzak olması sebebiyle bir daha eski günlerine dönememiştir. Bir müddet sonra bakır işleyen sanayi şehri olma özelliğini tamamen yitirmiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1973: 7144-7160).

2.4. Tokat'ın İktisadî Durumu

Danişmendliler, Türk-İslam kültürü ile tanzim ettikleri Tokat'ı zengin vakıf gelirleriyle imar ve ihya etmişlerdir. Bu dönemde şehir, Selçuklu ve Osmanlı ulaşım ağı içinde önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir.

Devletlerarası ticarete büyük önem veren Selçuklular, Anadolu'yu baştanbaşa karayolu ağı ile örmüşlerdir. Bu ulaşım sistemi içerisinde Tokat doğu-batı, kuzey-güney istikametindeki yolların kesiştiği önemli bir kavşak noktasıdır. Doğu Türkistan'dan kalkan bir kervanın Tokat'a uğramadan Bağdat ve İstanbul'a gidebilmesi mümkün değildir. Bu dönemde Tokat'ta birçok milletten tacir ikamet etmektedir. Devlet yöneticileri Tokat'ta han kiralayıp mallarını burada depolayan tacirlere vergi muafiyeti getirmiştir (Algül, 1986: 200-250).

Selçuklular zamanında Anadolu'nun altıncı büyük şehri olan Tokat, İlhanlı egemenliğine kadar gelişmesini sürdürmüştür. Bu dönemde ticarî hayat iyice gelişmiştir. XIV. yüzyılda Osmanlı egemenliğine geçen Tokat, yükselme dönemi boyunca bölgenin tarım ve sanayi merkezi olma özelliğini muhafaza etmiştir. Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemine girmesi ve hatta Celali İsyanları ve benzeri olumsuz dış etkilere rağmen XVIII. yüzyıl ortalarına kadar Tokat, bedestenleri, büyük ticari hanları, sayıları yüzleri bulan sıralı dükkânlarıyla esnaf çarşısı ve konaklarıyla büyük bir ticaret merkezi olma durumunu sürdürmüştür.

XIX. yüzyıl Fransız seyyahı ve diplomatı Edouard Antoine Thouvenel Erzurum'dan Tokat'a geldiğinde Tokat'ı daha büyük ve görkemli bulmuştur. Özellikle ipek, bakır, sarı marekon deri (işlenmiş deri) imalatının faal olduğunu ve bu mamul malların Samsun'dan deniz yoluyla Romanya'ya kadar taşınıp pazarlandığını eserine kaydetmiştir (Öztürk, 1987, aktaran Uygur, 2015: 74- 87).

Ayrıca yazar Tokat'ı "Küçük Asya"nın ticaret merkezi saymak gerektiğini ifade etmiştir. Yine bu dönemde mallarını Tokat'ta bulunan hanlarda depolayarak Avrupa, Hindistan gibi kıta ülkelerine pazarlayan tüccarlara büyük ayrıcalıklar sağlandığı belirtilmiştir (Uygur, 2015: 75-76).

Yüzyıllardır alışıla geldiği üzere Tokat gümrüğüne giren (kaydolan) mallar devletin sınırları içinde istenilen yerde rahatça satılırmış. Ancak tüccarların vergi vermemek için şehrin dışındaki sapa yolları kullanması üzerine vergi kaçakçılığını önlemek için 1710 yılında Tokat'ta bir "kara gümrüğü" kurulmuştur. Ticaretin zaman içerisinde liman şehirlerine kaymasıyla Tokat'taki kara gümrüğü önemini yitirmeye başamış ve 1946 yılında da bu gümrük tamamen kaldırılmıştır. Bu tarihten itibaren Tokat'ta ticarî hayat gittikçe zayıflamış ve eski görkemli günlerini kaybetmiştir (Uygur, 2015: 71-78).

2.5. Tokat'ın Kültürel Durumu

Tokat, Danişmendli, Selçuklu ve Osmanlılar döneminde önemli bir yerleşim yeri ve Küçük Asya olarak adlandırılan Anadolu'nun kültür ve ticaret merkezidir.

Melik Ahmed Danişmend Gazi, fethettiği bu beldeyi camiler, hanlar, hamamlar ve kervansaraylarla donatırken şehrin kültürel hayatını yükseltmek için çok sayıda medrese inşa ettirmiştir. Bu dönemde şehir mamur, halk mutlu ve kültürel hayat da çok canlıdır. Selçuklular da halefleri gibi şehrin imarına önem vermiş, çok sayıda cami, han, hamam, kervansaray ve medrese yaptırmıştır. Selçuklu mimarisinin tipik örneklerinden olan açık kubbeli Yağıbasan Medresesi, diğer adıyla "Çukur Medrese" Doğu ve Orta Anadolu'daki medrese tahsili görenlerin icazet (diploma) alma merkezidir. Cinlioğlu, buradan icazetli (diplomalı) olmayanın âlim sayılmadığını ve pek önemsendiğini belirtmektedir (Cinlioğlu, 1948: 73).

Osmanlılar zamanında şehrin kültürel hayatındaki yükseliş devam etmiştir. XVII. yüzyılın ilk yarısına kadar yükselişini sürdüren kültürel hayat, Evliya Çelebi'nin ünlü eseri Seyahatname'de şöyle anlatılır: "Tokat merkezde iki büyük medrese "Hatuniye ve Gökmedrese" ve çok sayıda "Daru-l Kurra" (ilk mektep) vardır. Halkın kültür ve irfanını yükselten, Daru-l Kurra ve Medreselerin verdiği bilgiyi tabana yayan tarikatlar, geniş çaplı hizmet veren vakıf gelirleriyle desteklenen tekke ve zaviyelere sahiptir. O dönemde tekke ve zaviyelerin en meşhurları; mükellef bir binaya sahip, geniş kitlelere hitap eden Mevlevihane, Bektaşilere ait bir tekke, bir

halveti tekkesi, Hacı Bayram Veli çırağı Sümbül Sultan tekkesi, bir Kadiri tekkesi ve bir de Miskinler tekkesi vardır. Miskinler tekkesi, halkın sağlığını korumak için kurulmuş olup bulaşıcı hastalıklara yakalananların yaşadığı bir yerdir ve giderleri devlet tarafından karşılanmaktadır. Bunlardan başka çok sayıda küçük tekke ve zaviye bulunmaktadır. Tokat'ta yerli tüccarlar yanında Rum, Ermeni, Yahudi ve Farisî tüccarlar da vardır. Bunların kaldığı müstahkem kale gibi sağlam hanlar mevcuttur. Buna Döğmeciler Hanı, Taşhan (Voyvoda Hanı), Vartanoğlu Hanı, Nazır Hanı, Sultan Hanı, Müftü Hanı, Yeni Han örnek verilebilir. Kısaca Evliya Çelebi'ye göre Tokat, mamur ve müzeyyen bir yer olup zengin tacirlerle, ilim erbâbının oturduğu, halkı okumaya hevesli, çocukları çok zeki ve güzel bir yerdir. Kahvelerinde "saza ve söze" yer verilen havasıyla, suyuyla ve bereketli toprağıyla çok güzel bir şehirdir." (Evliya Çelebi, 1991: 30-67).

Mustafa İsen Tokat'ın Osmanlı Kültür Coğrafyasındaki Yeri ve Tokatlı Şairler adlı çalışmasında:

> "Danişmendliler, Selçuklular, Kadı Burhaneddin ve Osmanlıların ilk yıllarında oldukça önemli konumu kaybetmiştir. Osmanlı Devletinin başlangıcına "Emirlik"le yönetilen Tokat, II. Murat zamanında "Beylerbeyliği", 1538 yılında "Voyvodalık" oldu. 1617 yılında "Valide Sultan Hası" iken 1863 yılında Sivas'a bağlı önce "bucak" ardından "ilçe" olan şehir, 1888'de ise mutasarrıflık haline getirilmiştir. Tokat, tarihteki bu iniş çıkışlarını kültür tarihinde de aynen izlemek mümkündür. Yetiştirdiği on dört şairle, Osmanlı kültür coğrafyası içinde 29. sırada yer alan ve iyi sayılabilecek bir yer elde eden Tokat, kuşkusuz bu konumu, İznik ve Isparta gibi eski kültür kentlerinden birisi olmasına borçludur. Nitekim şehir bu on dört şairden yedisini 16. yüzyıldan daha önce yetiştirmiş bulunmaktadır. Bu yüzdendir ki 16. yüzyıla kadar olan dönem için yapılacak bir sıralamada Tokat'ın yeri bir anda on ikinciliğe yükselmektedir. Tabiatıyla bu durumu, şehrin 16. yüzyıla kadarki devletin içinde arz ettiği önemli yerleşim alanı niteliğiyle açıklamak mümkün" demektedir (İsen, 1987: 507-513).

Tokat, altı yüzyıllık tarihi içinde Osmanlı Devleti'ne Molla Hüsrev, İbni Kemal Paşa, Muid Ahmed Kabazâde Mehmet Tahir, Hacı Kara Halil, Mustafa Sabri Efendi olmak üzere altı tane şeyhülislam veren önemli bir kültür ve irfan merkezidir. Bu kişiler devrin ilimlerini tahsil etmiş, ilmin zirvesine ulaşmışlar ve Osmanlı Devleti'nin en yüksek memuriyet makamlarından şeyhülislamlığa atanmışlardır. Pek çok kitabın da yazarı olan bu şahsiyetler, Osmanlı devlet yönetiminde de etkili olmuşlar ve çok önemli kararlara imza atmışlardır.

Molla Hüsrev, Fatih'in yetişmesine önemli katkılarda bulunmuş, şehzadeliğinde onunla Manisa'ya gitmiş, yine onunla birlikte Edirne'ye gelmiş, ömrünün sonuna kadar Fatih'in yanından hiç ayrılmamış, ona rehberlik etmiştir. İbni Kemal Paşa idareye ağırlığını koymuş ve Kanuni'nin İran seferine öncülük etmiş, İran şahı Şah Tahmas'a gönderilecek olan mektupları kendi eliyle yazmıştır. Muid Ahmed Kabazâdî'nin görev yılları Osmanlı saray entrikalarının yoğun olduğu yıllara rastlamış, buna rağmen dürüst devlet adamlığından hiç taviz vermemiştir. Kadızade Mehmet Tahir, yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması için fetva verme cesaretini gösteren din ve hukuk bilginidir. Mustafa Sabiri Efendi, son Osmanlı şeyhülislamlarındandır. Dört defa bu göreve getirilip azledilmesine karşılık görev süresi 8 ay 21 gün gibi çok kısadır. Cumhuriyetin ilanından sonra da yurt dışına çıkarılanlar arasındadır. Bursalı Mehmet Tahir'in "Osmanlı Müellifleri" adlı eserinde 25 kadar Tokatlı şair ve yazara yer verilmiştir (Serin, 1987: 497-505).

2.6. Tokat Akbelen Köyü

2.6.1. Akbelen Köyünün Konumu

Tokat ili, 12 ilçe, 77 belde ve 609 köyden oluşmaktadır. Merkeze bağlı 41 mahalle, 103 köy ve 9 belde bulunmaktadır. Tokat merkeze bağlı 103 köyden biri olan Akbelen köyü, merkeze 22 km uzaklıkta olup Tokat-Niksar Karayolu istikametinin 20. km'sinde yer almaktadır. 1950 yılına kadar Akbelen, 32 köyün bağlı olduğu nahiye merkezi iken, nahiyeliğin yol kenarında yer alan Gökdere'ye alınmasıyla köy olmuştur (Kahraman, Polat ve Korkat, 2007: 15). Akbelen köyü, nüfus yoğunluğu ve kullanılan hane sayısı göz önünde bulundurularak 1999 yılında Belediye olmuştur. 2014 yılında nüfusun ve hane sayısının azalmasıyla birlikte "Belediyelik" düşmüş, önce kasabaya, ardından da köye dönüşmüştür.

Tokat ilinde plato ve yaylalar geniş yer tutmaktadır. Bunlardan Kızılca Ören, Topçam, Çevreli, Selemoğlu/Selemo ve Dumanlı yaylaları ilk akla gelenleridir (Tokat İl Yıllığı, 1973: 125). Akbelen köyünün doğusunda Yazıbaşı; kuzeyinde Boyalı, Binecek, Südeni; güneybatısında da Çamağzı ve Çamiçi köyleri yer almaktadır. Akbelen köyünün sakinleri kışın köyde yazın ise hayvanları otlatmak, kışlık yiyecekleri yapmak ve yazın sıcağı yerine serinde vakit geçirmek için köye bağlı Topçam Dağı'nın güneydoğu yakasında Akbelen Yaylası adı verilen bölgeye göç etmektedir. 2011 yılında Akbelen Yaylası "turizm alanı" ilan edilmiştir

(Kahraman vd., 2007: 15-17). 1600 ile 1800 rakımlı Akbelen yaylasında toplam elli yayla evi bulunmaktadır.

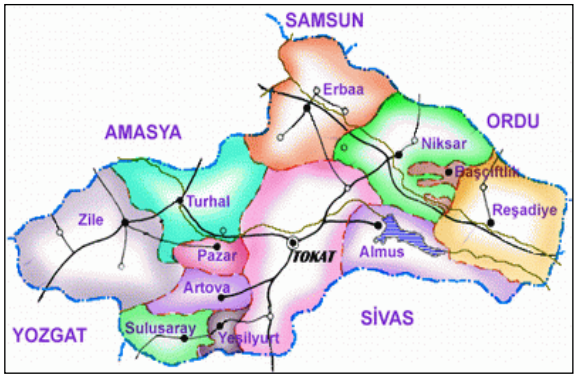
2.6.2. Tokat ve Akbelen Köyünün Haritadaki Konumu

Tokat ili Türkiye haritasında mavi kutuya alınarak aşağıda gösterilmektedir:

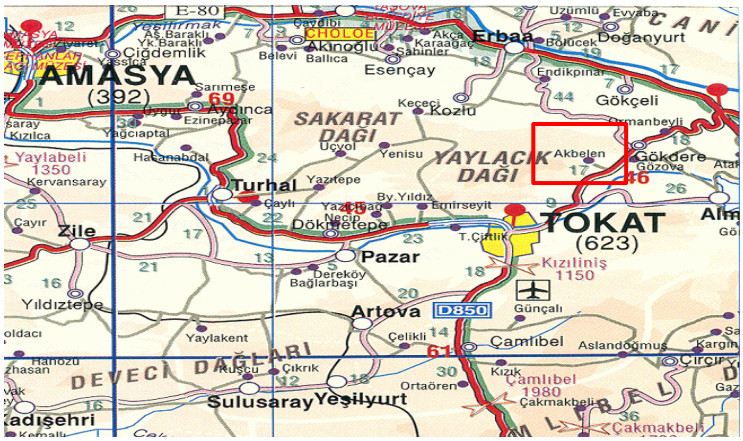
https://www.google.com/search?q=t%C3%BCrkiye+haritas%C4%B1&rlz=1C1CHWL_trTR882TR882&sxsrf=ALeKk01sYFGY6NQeLWNsYcE79OUtQVRHJA:1600979569058&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiLgobU0YLsAhVMZcAKHYMjCSgQ_AUoAXoECA0QAw&biw=1920&bih=920#imgrc=dfsaeg7f8TKRbM&imgdii=sowbEibnvD8yRM

Tokat iline bağlı olan ilçeler aşağıdaki haritada yer almaktadır.

https://www.worldmap1.com/map/tokat-map

Aşağıda Akbelen köyünün konumu kırmızı kutuya alınarak gösterilmiştir.

https://www.worldmap1.com/map/tokat-map

2.6.3. Akbelen Adının Kaynağı

İnsanlar yaşadıkları çevreye çeşitli adlar vermektedir. Bu adlar, o bölgenin dil ve ağız özelliklerine bağlı olarak değişik şekillerde ifade edilir. Zamanla bu adların bir kısmı değişime uğrar bir kısmı da kullanımdan düşer. Ülkemizde yer adlarının Türkçeleştirilmesi bağlamında pek çok yerin eski ismi Kayseria-Kayseri, Diyarbekir-Diyarbakır ve Simirna-İzmir örneklerinde görüldüğü gibi değiştirilmiştir. Resmi yolla 1949 yılında 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile yer adlarının değiştirilmesi işlemleri yasal hale gelmiştir. 1957 yılında da "Ad Değiştirme İhtisas Kurulu" kurulmuştur. 1978 yılında "tarihi değeri olan yer adlarının da" değiştirildiği gerekçesiyle kurulun çalışmalarına son verilmiştir. Komisyon tarafından yaklaşık olarak 75 bin yerleşim alanın adı incelenmiş ve bunun sonucunda 2000 kadar yer adı değiştirilmiştir. Bu değiştirilen yer adları bir kitap halinde yayınlanmıştır. Bu Komisyonun çalışmaları ara ara kesintilere uğrayarak 1983 yılında yayınlanan bir yönetmelik uyarınca yeniden çalışmaya başlamıştır. Yayınlanan kitapta Tokat'ın 245 köy adının değiştirildiği yer almaktadır (Tunçel, 2000: 27). Bu uygulama sonucunda köyün adı Akbelen olarak 1978 yılında değiştirilmiştir. Ancak Akbelen köyü sakinleri bu köy için hâlâ Bizeri adını kullanmaktadır. Ses kayıtlarında da pek çok kaynak kişi Akbelen köyünü Bizeri olarak ifade etmektedir. Bizeri kelimesinin kökeni hakkında köyde yaşayanlardan derlenen bilgilere göre iki farklı rivayet vardır. Bunlardan birincisi, fetihlerin yaşandığı dönemlerde köy halkının Türk askerlerine dostane davranmaları sebebiyle askeler köy halkına "Bizlerin Eli" veya "Bizlerin Eri" olarak hitap etmiş, zamanla bu hitaplar "Bizeri" şeklini almıştır. İkincisi, orta yaşları geçmiş bir kişi köyün yakınında bulunan Yalancı bölgesinden geçerken köy

hakkından köy hakkında bilgi istemiştir. Bu bölgede Ermeni ve Türklerin sorunsuz bir şekilde yaşadığını öğrendiğinde "bu köy Bi-zarar (zararsız)" diyerek köy hakkında fikrini belirtir ve bu kelimenin zamanla köyün adı haline geldiği rivayet edilmektedir.

İnsanlar yaşadıkları mekânların bazı özelliklerini dikkate alarak adlandırma yaparlar. Bu bağlamda Akbelen köyünde kullanılan bazı yer adları geçmişten günümüze taşınmaktadır. Halen köyde kullanılmakta olan geçmişten izler taşıyan tarla adları (mikrotoponim) mevcuttur. Tezimizde de tarla adları veya halk deyişiyle mevki adları deşifre edilen metinlerde görülmektedir. Anadolu'nun fethiyle birlikte bu coğrafyaya Türkler yerleşmeye başlamıştır. Bizans ve Doğu Roma zamanında, şuan yerleşim yerlerinin bulunduğu ve tarım yapılan Akbelen (Bizeri) ovasında doğal göl vardır. Rivayetlere göre eskiden Akbelen (Bizeri) ovasında doğal göl bulunmaktaymış. Ayrıca tarihi kayıtlara göre Gümenek (Comana) şehrin sakinleri tarafından mesire alanı olarak kullanılmıştır. Bunlardan bazıları günümüzde kullanılsa bile mekânlarla adlar eşleşmemelerine rağmen geçmişte bu yerlerin varlığı söz konusudur. Örneğin, Osut bölgesinin kuzeyinde "Kayıkçı Yeri ve Kayıkçı Mağarası" adlarının varlığı bu bölgede suların bulunduğuna dair en önemli sözlü kanıt olarak gösterilebilir. Karakaya boğazı açıldıktan sonra sular çekilmiş ve bu alan tarım ve yaşam alanı olarak Karakaya, Cincife, Bizeri, Difoy, Gökdere, Omala olmak üzere altı köye ev sahipliği yapan bir ovaya dönüşmüştür. Artova'nın Artuk Bey tarafından fethedildiği yıllarda Melik Gazi' de önce Niksar'ı, daha sonra Akbelen (Bizeri) ovasını fethetmiştir. Fetihle beraber Türkler Boyalı Yaylası civarında otağ kurmuş ve bu sebeple Akbelen (Bizeri) Yaylasının Kuzeydoğu yakasına Hasangazi Dağı (Hasandağı) adı verilmiştir. Günümüzde Ağcı Dede (Akça Dede) olarak adlandırılan alan, Danışmedlilerin Tokat'ı fethi sırasında yaralı askerlerin ikamet ettiği ve daha sonra şehit olanların defnedildiği mevkidir. Bugün ise bu yer türbe olarak ziyaret edilmektedir (Kahraman vd., 2007: 5).

Tokat Akbelen köyünden bahseden en eski kaynak 1455 yılı tahrir defteridir. Bu kayıtta yerleşim yerinin adı "Bizeri", Tokat kazasının Cincife nahiyesine bağlı Müslüman ve Hristiyanların birlikte yaşadığı bir köy olarak söz edilmektedir (Eken ve Şen, 2016: 165). İkinci kayıt, 1843 yılı cizye kayıtlarına göre "Bizeri" adıyla kayıtlı yerleşim yerinde 6 Ermeni cizye mükellefi bulunmaktadır (Eken ve Şen,

2016: 165). 1871-1880 yılı Sivas vilayeti yıllığında nahiye olarak geçmektedir. Bu kayıtlara göre o dönemde 2102 Müslüman, 64 Hristiyan vardır (Yücel, 2011: 236).

2.6.4. Akbelen Köyünün Nüfusu

Akbelen köyünün nüfusu tarihi dönemlere göre farklılık göstermektedir. Akbelen, Türklerin, Rumların, Ermenilerin ve diğer göçmen ırkların yaşadığı bir yerdir. Bu etnik grupları gösteren tarihi kayıtlar da mevcuttur.

1800-1900'lü yıllar arasında Tokat Akbelen (Bizeri) köyünde 125 Türk ve 10 Ermeni/Rum hanenin var olduğunu yaşlı kişiler belirtmiştir. 1930'larda mübadele anlaşması gereğince Rumeli Türkleri Akbelen köyüne, bu 10 hane de Yunanistan'a göç ettirilmiştir.

Bir önceki bölümde de belirttiğimiz gibi Sivas vilayeti yıllığında 1871-1880 yılı yapılan incelemede nahiye olarak geçen Akbelen köyü 2102 Müslüman, 64 Hristiyan'ın bulunduğu bir köydür (Yücel, 2011: 236).

1912 yılına ait Osmanlı arşivlerinde bulunan kayıtta 308 kadın, 408 erkek, toplam 716 kişi mevcuttur. Bu sayım dönemine kadar gerçekleşen savaşlarda köyün erkekleri savaşa gitmiş, ama geri dönememiştir. Bu yüzden köyün nüfusu, önceki sayımlardan çok daha az çıkmıştır.

Bugün Akbelen köyünde, orta, eski ve yeni mahalle olmak üzere toplam üç mahalle mevcuttur. 1939-42 yıllarında büyük bir deprem gören köyde mal ve can kaybı yaşanmış, yıkılan evlerin yerine devlet yardımıyla 42 haneli Yeni mahalle kurulmuştur. Bu evler, tipik afet evleri planında yapılmış olup girişin sağında solunda iki oda, holün tam karşısında kocaman salon ve onun başköşesinde mutfak tezgâhı vardır. Ahır ve samanlık evlerden ayrı bir yapı olarak inşa edilmiştir.

2010 yılında yapılan sayıma göre Akbelen'de 2249 kişinin yaşadığı bir kasabadır. Köy muhtarı Ahmet Erol, bu dönemlerde yaz sezonunda köyün nüfusunun yaklaşık 3000 kişiyi bulurduğunu, sonraki yıllarda aşırı göç sebebiyle nüfusun binin altına düştüğünü ve belediyeliğini kaybettiğini belirtmiştir. Akbelen'de nüfusun %80'i gençlerden oluşmaktadır. Ayrıca okur-yazarlık oranı verilerine göre köyün %98'i okur-yazar kesimden oluşmakta, bunlardan 170'i lise, 100 kişisi üniversite eğitimi almıştır. 1902'de mahalle mektebi, 1932'de ilkokul ve 1976'da ortaokulun açılması Akbelen'de okur-yazarlık oranın çok yüksek olmasını sağlamıştır. Lise ve üniversite

mezunları Akbelen dışında çalıştıkları için bugün köyde yaşayanların çoğu ortaokul mezunudur.

2.6.5. Akbelen Köyünün Ekonomisi

Günümüzde birçok köy gibi Akbelen köyünün de geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Köyün 6200 dekar ekilebilir arazisi mevcuttur. Bu bölgelerde ekilen ürünler; şeker pancarı, patates, buğday, arpa, nohut, fasulye, salatalık, domates, soğan, sarımsak, vişne, ceviz, badem, elma, kiraz, şeftali, tütün(eskiden), ayva, mahlep, biber, mısır, karpuz, ıspanak, pırasa, lahana, kızılcık, patlıcan, havuçtur. Günümüzde pancar, soğan, sarımsak ve vişne daha çok üretilmekte ve tüccarlara verilmektedir. Genel olarak Akbelen köyünde 15.000 yetişkin vişne ağacı ve yeni yetişmekte olan vişne fidanları bulunmaktadır. Belli başlı meyve suyu firmalarına vişne satışı yapılmaktadır. Ayrıca Akbelen'de hayvancılıkla geçimini sağlayan aileler mevcuttur. Bu ailelerin sahip olduğu küçükbaş hayvan sayısı 1500 ve büyükbaş hayvan sayısı 1000'dir.

1997 yılında Akbelen'de kurulan "Akbal" adında bir Alabalık tesisi bulunmaktadır. Bu tesis Akbelen köyünden yaylaya çıkarken kullanılan yol üzerinde bulunmakta ve her mevsim açık olup yerli ve yabancı turistlere hizmet vermektedir.

1 Ağustos 1935 yılına ait Yeni Tokat Gazetesi'nin 47-48. sayılarında Akbelen köyü hakkında bilgi verildiği görülmektedir. Akbelen köyü için bu tarihte Bizeri adı kullanılmaktadır. Gazetenin bu sayılarında köyün hububat, sebze, meyve yetiştiriciliği yaptığı yazmaktadır. Ayrıca bu bölgenin iyi bir tütün üreticisi olduğuna da değinilmiştir. Bizeri'nin önemli zenginliklerinden olan kerestecilik ve odunculuğun mevcut olduğu not edilmiştir. Derleme yaptığımız bazı elli yaş üstü kişilerin o tarihlerde odunculuk yaptığına dair kayıtlar mevcuttur. Bu köyde 1938 yılında bağcılığın yapılmaya başlandığı bilgisi de gazetede verilmiştir. 1944-1945 yıllarında ise dokumacılık kursu açılarak o dönemki genç kızlara ve kadınlara eğitimler verilmiştir. (Bizeri Köyü Tanıtımı, 1935: 5). Yine yapılan ses kayıt çalışmalarından elde edilen bilgilere göre valilik tarafından 8 adet dokuma tezgâhı Akbelen köyüne verilmiştir. Bu tezgâhlarda köylü kadınlar halı, kilim, cecim dokumayı öğrenmişler ve ürettikleri malları pazarlamışlardır.

1963-1964 kayıtlarında Akbelen köyünde en büyük toprak mülkiyeti 60, en küçük toprak mülkiyeti ise 3-5 dönümdür. 1000 dönüm kadar arazide tütün ekimi

yapıldığı Tokat Yıllığı'nda yer almaktadır. Akbelen'de bir tanesinin 1963'te kurulduğu bilinen toplam üç değirmen mevcuttur. O dönemlerde altı bakkal, bir demirci, iki nalbant, iki tenekeci ve ayrıca on altı köye hizmet eden Tarım Kredi Kooperatifi olduğu bilinmektedir. Daha önceden bir marangozun olduğu bu köyde 1960'ta kurs açılarak bu sayı ona yükseltilmiştir (Tokat İl Yıllığı, 1973: 239).

Derlenen kayıtlara göre Akbelen 1800-1900'lü yıllarda nahiyeliktir ve geniş topraklara sahip zengin aileler vardır. Bu büyük ailelerin sürü sahibi olduğu nakledilmiştir. Bugün bu kabilelerden kalan aileler vardır ancak toprakları küçülmüş, hayvanları azalmış durumdadır. I. Dünya Savaşı'nda eli silah tutan erkeklerin tamamının askere alınması sebebiyle ekim, dikim işleri iyice azalmış, köy işlerinin tamamı kadınlarının üzerine kalmıştır. Bu yüzden üretim azlığına bağlı kıtlık yaşandığı rivayetleri kayıtlarda yer almaktadır.

2.6.6. Akbelen Köyünün Eğitim-Öğretim Durumu

Köy halkının %98'i okur-yazardır. 1902'de köye Sıbyan Mektebi/İlkokul kurulmuştur. Okul binası olmadığı için köyde bir ev okul olarak tahsis edilip eğitim verilmiştir. Bu dönemde eski yazı öğretmeni olarak Ali Hoca daha sonra da Bekir Hoca görev yapmıştır. Harf inkılabından sonra ilk öğretmen ise Bekir Hoca olmuştur. Kayıtlara göre 1935-1936 eğitim-öğretim yılında ilk defa ilkokul açılmış ve aynı yıl okul binası yapılmıştır. Bugün okul olarak kullanılan bina ise 1970 yılında inşa edilmiştir (Kahraman vd., 2007: 35).

1960 ve 1970'lere gelindiğinde orta ve lise tahsili için şehir merkezine giden öğrenci sayısı artmaktadır. Bu artışta köyün merkeze yakın oluşu etkili olmuştur. Yine bu dönemlerde köy gençlerinin üniversite kazanarak büyük şehirlere okumaya gittikleri de bilinmektedir. Okuyan genç nesilden 140 öğretmen, 11 avukat, 4 doktor, 510 hemşire çıkmıştır. Ayrıca çok sayıda devlet memuru vardır. Bu eğitimli gençlerin çoğalmasıyla köydeki genç nüfus azalmıştır. Belediyelik döneminde köy halkının geri dönüşlerinin artmasıyla çevre köylerden ilkokul ve ortaokul öğrencileri gelmiştir. Şuan ise okulun mevcut sayısının yetersizliği nedeniyle taşımalı eğitime geçilmiştir. Bu şekilde eğitim-öğretim durumuna bakıldığında köyün eğitimli

gençlerinin ilk yıllardan bu yana düzenli bir şekilde arttığı ama köye geri dönmedikleri görülmektedir.[3]

2.6.7. Akbelen Köyünde Kültürel Hayat

Akbelen köyünde her yıl sonbahar aylarında düzenlenen güreş organizasyonları, düğünler ile Nevruz ve Hıdırellez şenlikleri önemli kültürel etkinlik olarak sayılabilir.

Kaynak kişilerden edindiğimiz bilgilere göre Akbelen köyünde ihtiyar heyetinin her yıl sonbaharda düzenlediği güreşler çok önceden duyurulurmuş. "Güreş herkese açıktır. Güreşte küçük boy (10-12 yaş) için ödül 5 lira; küçük deste (12-17 yaş) için ödül 10 lira; ortaboy (18-20 yaş) için ödül 15 lira; orta büyük boy (20-25 yaş) için ödül bir elbiselik kumaş; büyük boy (başpehlivanlık) için ödül büyükbaş hayvan ya da ona eşdeğer para verilecektir." şeklinde duyuru yapılmaktadır. Köyün ihtiyar heyeti üst hakem kurulunu oluşturur. Önceki yıllar güreş tutanlar hakem olarak görev yapabilir ancak bu iş ücretsizdir. Güreş eskiden köy odasının önündeki meydanda yapılırmış. Öğle namazından sonra başlar, akşama bitermiş. Kadın erkek, çoluk çocuk bütün köylü güreş meydanına toplanır, çember şeklinde otururlarmış. Biraz daha yüksekte yer alan ve burayı daha iyi gören Peytarın bayırda kadınlar ve çocuklar otururlarmış. Misafirler ve davulcular köy odasının dibine dizilen sandalyelerde otururmuş. Güreşi ilk sırada olanlar yere oturur, ikinci sıradakiler ayakta seyredermiş. Güreş tutulan yere saman serilir, güreş bitiminde güreş toyu yapılırmış. Ayrıca bu güreş toyu güreş mevlidi, güreş yemeği adıyla da anılmaktadır. Yemekte yerlere sofralar kurulur, en baştaki sofrada köy hocası Bekir Hoca otururmuş. Yemek bitince hoca yemek duası yapar, güreş toyunu bitirirmiş.[4]

Akbelen köyünde düğünler genelde hasat mevsimi bitince başlar. Düğün için köyün meydanında orta ateşi yakılır. Bu ateşin etrafında oyunlar oynanır. Köyde, eskinin düğünleri bir hafta sürermiş, düğünü duyurmak için okuyucu denilen kadınlar görev alırmış. Okuyucular, düğünden on gün evvel ev ev gezerek "falancanın düğünü var, şu tarihte" diyerek köylüye duyuru yapan kişilerdir. Köylüler, bu kişilere evlerinde ne varsa elma, kuru üzüm, buğday veya arpadan bir tas okuyucu hakkı verirler. Ayrıca düğün sahiplerinin yakınlarına vermek üzere heybesine konulan

[3] Bu paragraf köy muhtarı Ahmet Erol ile yapılan sözlü mülakat yoluyla elde edilmiştir.
[4] Bu paragraf Mehmet Tandoğan ile yapılan sözlü mülakatta edinilen bilgilerden elde edilmiştir.

hediyeleri götürmek de onların vazifeleri arasındadır. Düğünlerde büyük (gaze) düğün ve küçük (köy) düğün olmak üzere iki tür uygulama görülür. Gaze[5] düğününde diğerlerinden farklı olarak şehir, kasaba ve köylere okuyucu gönderilir. Küçük köy düğünlerinde sadece köy halkı için okuyucu çıkartılır. Daha detaylı bilgi "Düğün" başlığı altında verilmiştir.

Nevruz zamanı köyde akşamdan kapı pencere açılır, ev iyice havalandırılır ve aynı zamanda dağıtılan nasipler eve gelsin diye pencereler hep açık tutulurmuş. Nevruz günü erkenden kalkılır yine kapı pencere açılır, evin giriş kapısının eşiğine köz konulurmuş. Ardından dua ve dilekler tutulur, Allahtan ne dilersen olacağına ve dualaın kabul edildiğine inanılırmış. Kötü ruhlar, cinler, periler eve ve ev halkına zarar vermesin diye ateş yakılır ve bu ateş bir kabın içinde evin etrafında dolaştırılırmış. Gündüz üç beş ev toplanır bir orta ateşi yakılır, herkes onun etrafına toplanır ve üstünden büyük küçük herkes sırasıyla atlarmış. Ateşin üstünden atlayanların günahlarının affolunduğuna, bir yıl boyunca üzerlerine çöken kötülüklerden kurtulacaklarına inanılırmış. O gün yanan ateş kutsalmış ve sönerse aileye kötülükler musallat olurmuş. Bu yüzden Nevruz ateşi hiç sönmez yıl boyu yanarmış. Rivayetlere göre köye gelen bir imam ateş yakmanın ve oyun oynamanın haram olduğunu söylediği için eskisi gibi köy meydanında orta ateşi yakılmazmış, onun yerine evlerin arasında ateş yakılırmış. Dedemin anlattığına göre Nevruz toyu için toyga çorbası ve haşlama et pişirilip köy meydanında yere sofralar kurulur, yenilirmiş[6].

Akbelen köyünde Hıdırellez, Evrüce olarak adlandırılır. Hıdırellez bayramı ya da şimdiki adıyla Hıdırellez şenlikleri bir gün öncesinden başlarmış. Çünkü Evrüce günü Akbelen köyünde kadınların iş yapması yasakmış, eğer iş yaparlarsa çocuklarının ağzı, burnu eğri doğacağına inanılırmış. Bu yüzden bir gün önceden yemek hazırlanır, ardından da o gün yapılacak etkinliklerin hazırlığına geçilirmiş. Önce kızlar değerli birer eşyası ile yaktıkları manileri bir küpe koyup köyün oğlanlarının bulamayacağı bir gül ağacının dibine gömerlermiş. Sonra en güzel bayramlık elbiselerini giyer, bir yerde toplanıp şarkı söyleyip oyunlar oynarlarmış. Hıdırellez günü kahvaltıyı erkekler hazırlarmış. Eskiden köyün güzlek yeri olan Almaağaç'a yani küçük yaylaya çıkılırmış. Çünkü burası yemyeşil çimenlerle kaplı,

[5] Halk etimolojisi olarak ''gaze''biçiminde söylenir. Osmanlı döneminde idari yönetim olarak Tokat kaza, Sivas şehir statüsündedir. Bu ad idari yapılanmadan kaynaklanmaktadır.
[6] Bu kısım Mehmet Tandoğan'dan sözlü mülakat yöntemiyle derlenmiştir.

etrafı da ormanla çevrili kocaman bir meydandır. Ortasında da bir ırmak akar. Güzlüğe varanlar kendilerine bir ağacın altında yer seçer, ailesi ve birkaç yakınları ile oturur ve ortaya kocaman bir sofra kurarlarmış. Herkes güzlüğe çıktığında meydanda toplanır, Hıdırellez kurbanı (dört, beş koyun) kesilir, kurban payı herkese eşit dağıtılır. Eğlence başlar, gençler hem çalar hem söyler, sırası gelen oyuna çıkar. Bu eğlenceli şenlik gün batımında sona erer ve evlere dönülürmüş. Akşam eve gelindiğinde Evrüce biter, her şey eski haline dönermiş[7].

2.6.8. Akbelen Köyünde Etnisite

2.6.8.1.Akbelen Köyünde Muhacirler

İnsanlık tarihinde nüfus hareketi ve etnisite değişimi güvenin ve refahın olduğu yere doğru bir yol izlemiştir. Bu bağlamda Tokat, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde göçler Türkistan'dan Anadolu'ya doğru iken, Osmanlının idari zafiyeti ve toprak kayıplarıyla göçlerin yönü bu defa Balkanlardan Anadolu'ya doğru yönelmiştir.

Balkanlardan mübadele yoluyla getirilen nuhacirler devlet eliyle Tokat merkez ve ilçelerine yerleştirilmiştir. Akbelen köyüne de toprak ve ev verilerek beş muhacir aile getirilmiştir. Bu muhacir beş aile soyadı kanuna uygun olarak "Yürür" soyadını almıştır. Ancak bu muhacirler bölgenin iklim ve yaşam koşullarını bilmedikleri için çiftçilikte bolca kavun, karpuz ekimi yapmışlar ama kazanç elde edememişlerdir. 1970'li yılların sonunda Tokat merkeze ardından da başka şehirlere göç etmişlerdir.

Türkler, MS. IV. yüzyılda Batı Hun Türklerinin yerlerinden kopmaları ve Orta Avrupa bozkırlarına gelmeleri sonucunda yeni bir yurt kurarlar. Hun Türkleri Ural ve Kafkasya Bölgesinde Orta Avrupa, Adriyatik kıyıları ve Balkanlara uzanan geniş bir alanı kontrol ederler. Kuzeyden ve güneyden gelen Türkmenler XIII. yüzyıl içinde Avrupa'da birleşir ve zamanla Hıristiyanlaşırlar. Türk halk kültürünün bu coğrafyada etkisi günümüze kadar dayanmaktadır (Yıldırım, 1998: 22).

XI. ve XII. yüzyıllarda Peçenek, Kuman ve Uz Türkleri Balkanlara gelip yerleşirler. XIII. yüzyılın ortalarında da Moğol istilasından sonra Sarı Saltuk ile sonradan onun adıyla anılan Türkmen aşireti Balkanlara geçerek Türk topluluğunu

[7] Bu kısım Necla Akarslan'dan sözlü mülakat yöntemiyle derlenmiştir.

meydana getirir. Orhan Gazi'nin büyük oğlu ve Rumeli Fatihi olarak da anılan Süleyman Paşa'nın 1354 yılında Çanakkale Boğazı'nı geçerek Gelibolu'ya adım atmasıyla fetih hareketi başlamıştır.

Tersine göç olarak görülebilecek 1912-1913 Balkan Savaşları, Doğu Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye büyük göç dalgası yaşanmasına sebep olur. Ardından mübadele kararı çıkar. Ama I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla mübadele durdurulur. 1925-1930 yılları arasında yine göç yaşanır. 1950'de alınan toplu göç ettirme kararıyla II. Dünya Savaşı sonrası yavaşlayan göçü hızlandırmışsa da, Bulgaristan'ın ülkedeki Türklerle birlikte Çingene ve Pomakları da Türkiye'ye göndermeye çalışması 1951 yılı 8 Ekim günü sınırların kapatılmasına sebep olur.

Osmanlıların Balkanlar'da toprak kayıplarıyla muhacir olgusu ortaya çıkar. Osmanlı topraklarında yaşayan Müslümanların zaman içinde karşılaştıkları baskılar ve zorla kültürlerine müdahale edilmesi karşısında bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki bölgelerde zorunlu göç sonucunda yerleşen toplumsal ve kültürel gruba verilen addır. Bu grup içinde en kalabalık olan Bulgaristan muhacirleridir. Muhacir kavramı, günümüzde Balkan kökenlilere verilen ad olarak anlaşılsa da Tokat'a göç eden Tatar, Çerkez, Gürcü, Azeri ve Dağıstanlılar gibi farklı gruplar için de kullanılmaktadır. Balkan göçmenleri kendilerine muhacir demek suretiyle diğer göçmen gruplarından kendilerini ayırdıkları görülür (Karpat, 2010: 110-129). Akbelen köyüne Balkan muhacirleri sonradan gelmişlerdir. Daha önceleri Karadeniz kıyısından gelen laz aileler vardır ve soyadı kanunuyla Özmen soyadını almışlardır. Türkmenistan'dan gelen Dünüroğull ve Kelekloğul çok kalabalık grup olup soyadı kanunuyla beş ayrı soyadı almışlardır. Güney Azarbaycan bölgesinden gelen Kabışoğul, köyün en eski grubu olup soyadı kanunuyla on ayrı soyadı almışlardır. Taytoğul da Kafkas bölgesinden gelmiştir, "Çakmak" soyadını almışlardır. Kafkaslardan gelen grup olan Haytalar soyadı olarak "Ertürk" almışlardır. Dürüroğul da Nahçıvan bölgesinden gelmiştir ve "Yılmaz" soyadını almıştır. Köyün en eski grubu Söylemezoğulları'dır ve köy Alparslan'ın ordusu tarafından fethedilince askerlere yemek veren ve onları karşılayan gruptur. Burası fethedilmeden gelip yerleşen Türkmenlerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM: MONOGRAFİK İNCELEME

1. AKBELEN KÖYÜ MONOGRAFİK İNCELEMESİ

1.1. Halk Edebiyatı Verimleri

1.1.1. Atasözleri

Bir dilin ifade gücünü, estetik zevkini yansıtan çok önemli söz öbekleri mevcuttur. Atasözleri, deyimler ve özdeyişler gibi dil birlikleri bir milletin duyuş ve düşünüş dünyasını estetik biçimde ifade eden dil dizgeleridir. İlk söyleyeni belli olmayan, genelde nesir olarak görülen ancak nazım-nazım ya da karışık söylenen, halkın dil zevki ve beğenisini sunan, içinde yargı bulunan, tek cümle halinde ifade edilen, her türlü iletişim ortamında yer alabilen son derece yaygın bir türdür. Atasözleri içinde yer alan sözcüklerin kendileri ve yerleri asla değiştirilemez kalıplaşmış dil dizgeleridir. Toplumsal yaşam içinde bireylerin uyması gereken genel düstur niteliği taşımaktadır. Bu nedenle de atasözleri, milletlerin karakterini, dünya bilgisini, yaşam tarzını ve zihniyetini ifade eden özgün dizgelerdir. Türk atasözleri, milletimizin karakterini yansıtan, coğrafi olarak ağız farklarını barındırırken, bütün Türk topluluklarını birleştiren önemli bir dilsel veri kaynağıdır (Aksoy, 1989: 6-7).

"Ermegüge esik art bolur./ Tembele eşik dağ olur.", "til başıktursa bütmez büter ok başı./ Ok yarası kapanır, dil yara kapanmaz." (Demir, 2013: 20)" örneklerini gördüğümüz dil dizgesi karşılığı olarak Eski Türkçede "sav, mesel, darb-ı mesel, söz, haber, mesaj, nutuk, şöhret, şey" anlamına gelen "sab" kullanılmaktaydı. Divanü Lügat‟it-Türk'te sab sözcüğü, "mektup, hikâye, târihi hadise, atalardan kalma öğüt" vb. anlamları verilir. Yine Kutadgu Bilig'de atasözü için sab sözcüğü yanında mesel sözcüğü de yer almaktadır. Bu sözcük, XX. Yüzyıl başlarına kadar durub-ı emsal veya darb-ı mesel şekliyle kullanılmış, bugün halk ağzında atasözü, atalar sözü şeklinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu sözcüğün halk ağzında da "deyiş ve deyiş söz, deyişet" biçimde de kullanıldığı görülür (Güzel ve Torun, 2007: 200). Atasözlerinde işlenen temel konular doğruluk-dürüstlük, yiğitlik, mertlik, konukseverlik, ağırbaşlılık, sabırlılık vb. şeklinde sayılabilir.

Akbelen Köyünden Derlenen Atasözleri:

Akbelen'de atasözleri kullanımı Türkiye geneliyle paralellik göstermektedir. Akbelen'de halkın atasözlerini daha çok kendi hayatlarına uyarladıkları görülmekte ve argo kullanımına rastlanmaktadır. Fakat kayıt sırasında kaynak kişiler ölçünlü dile daha yakın şekilde ifade etmeye dikkat etmişlerdir.

Acı ġoruḫ, sabırla helva olur. (KK 1, 3, 6, 11, 18)

Āca balta vurmuşlar "sapı benden" demiş. (KK 1,4, 6)

Adam olacah çocuh sıçdı bahdan belli olur. (KK 8,10)

Adam segizinde eşeese sekseninde de eşeh olur. Heç deşmez. (KK 22)

Ār ol, batman gel. (KK 12, 16, 27)

Ār yongayı yel ġaldırmaz. (KK 4, 9, 15)

Ālamayan çocuğa cicik vermezler.(KK 9, 15)

Ālayanın malı ġülene hayreTmez.(KK 5, 15, 20, 30)

Ala ġöz anadan gerek deller.(KK 7, 11, 14)

Arı ġovanına çomaḫ soḫulmaz. (KK 1, 18, 22)

Armud dibine düşer. (KK 18,33)

Azı ġarar, çōu zararımış deller. (KK 16, 29)

Çalma elin ġapısını, çalallar ġapını. (KK 6, 7)

Çoştar[8] çok oluncu ġorḫaḫ, aslan kesilirimiş. (KK 1, 28)

Dağ dağa, insan inana ġavuşurumuş. (KK 13, 18)

Deliniñ behi, bazarı olmaz. (KK 2, 3, 7)

Dişi ḳöpek ġuyruḫ sallamasa, erkek ḳöpek etrafında dönmez. (KK 5, 7,8)

Dünya yansa içinde bir tutam samanı yok. (KK 12, 19)

Eceli gelen ḳöpek cami duvarına işer. (KK 29, 30)

[8] Coştar: aracı

Ekmeklik olmadan böreklik olmaya ġalḫma. (KK 20, 24)

El atına binen çabuk iner. (KK 4, 6,7)

El elin eşşēni türkü çīrarak ararmış. (KK 9, 14)

El, elin işini ıslıḫ çalar ġörürümüş. (KK 16, 20)

Elden gelen öyün olmaz, o da vaktini bulmaz. (KK 21,32)

Erken ġalḫan yol, erken evlenen/ yatan döl alır. (KK 1, 11, 23)

Ġönülsüz işden ġöz/t/süz çocuk doğar. (KK 4)

Haline baḫmaz, Mamu dağına oduna ġeder. (KK 5, 7)

Hâyınan gelen, hūyunan ġeder/ yelinen gelen, selinen ġeder. (KK 1, 20)

Hoca çıtlarsa cemaat patlar (Hoca os..sa cemaar sı..ar). (KK 23, 5)

Isıracaḫ it, dişini ġösdermez. (KK 3, 7, 13)

İt ite buyurur, it de döner ġuyrūnu ġıvırır. (KK 1, 8, 12, 19, 29,30)

İtin dayısı olmaz. (KK 4,11,22,32)

İtle yatan pireynen ġalḫar. (KK 1,6,9,12)

İyi avrat adamı vezir, kötü avrat adamı rezil eder. (KK 2,6, 17)

İyi evladın var, gir oyna çıḫ oyna; kötü evladın var, gir āla çıḫ āla. (KK 1.7, 15)

Keçiniñ çıḫdū yere ōlā da çıḫar. (KK 1.6.11.18)

Keser döner, sap döner, ağar döner, ġün döner (KK 12, 18, 29).

Kız anasından ġörmeyince aş yapmaz. (KK)

Ġomşuda bişer, bize (de) düşer. (KK 7, 23,31)

Ḳörle yatan şaşı ġalḫar. (KK 5, 9, 11)

Ḳötü ġomşu adamı hacet sābı yapar. (KK 1,3, 8, 24)

Ḳötünüñ yemēni it yemez. (KK11, 16, 24)

Namazda ġözü yok ki, ezanda ġulā olsun. (KK 1, 5, 9, 25, 26)

Para ġuruşdan, inek biçikden artar. (KK 8, 32, 34)

Rahvan atın var, gir oyna çıḫ oyna, topla atın var gir āla çıḫ āla. (KK 1,30)

Sabreden derviş, muradına ermiş; ya da çatlamış ölmüş. (KK 5,7, 29)

Sefū̃[9] cehenneme ġoymuşlar, odunum yaş diye bārmış. (KK 28, 33)

Söz vardır öküz ēler, söz vardır zelve ġırduru. (KK 2, 27)

Şebden olmaz şeker, cinsine tüküreyim o da cinsine çeker.(KK 4, 26)

Tarlayı daşlı yerden, ġızı ġardaşlı yerden al. (KK18)

Tembele yarın çoḫ deller.(KK 3.14)

Tosbā[10] ġabūndan çıḫmış, ġabūnu bēnmemiş.(KK 2, 22)

Yazın abanı, ġışın yabanı al. (KK 21)

1.1.2. Deyimler

Deyim, "Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir" şeklinde geçmektedir (TDK-TS, 2011: 641). Deyimler, asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimeden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır (Elçin, 2005: 642).

Hatipoğlu, deyimi "anlatım gücünü artırmak için, az çok mantık dışına kayan bazı sözcükleri değişmediği hâlde bazı sözcükleri değişip çekimlere giren yapılar" olarak açıklarken, Demir, "Bir kavramı, bir durumu etkileyici bir anlatımla ya da kendine has bir yapı içinde belirten ve çoğunda mecaz anlam bulunan kalıplaşmış sözcük grubudur" diye tanımlamaktadır (Demir, 2013: 39; Hatipoğlu, 1982: 194). Bir dilde kavramların genellikle kavramlarla karşılanmayan ancak tek kelime ile anlatılamayan veya anlamı pekiştirilerek, nitelenerek, belirtilerek anlatılmak istenen kavramlar için sözcük öbeklerine başvurulur. Bu tarz kavramları karşılama yöntemlerinden birinin de deyimlerdir. Korkmaz, "gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime veya kelime grubu"

[9] sefük: saf
[10] tosbā: kaplumbağa

olarak deyimi açıklamıştır. Tekin ise, deyimlerin anlamca karşıt iki isimle ya da bir benzetme veya bir mecazla kurulmuş "isim+yardımcı fiil" yapısıyla gerçekleştiğine dikkat çekmiştir (Tekin, 1957: 372). Anlamca karşıt iki isimle kurulmuş deyim örneklerinde az çok, biraz, birkaç ve birçok örneklerini veren Tekin, bu deyimlerin içindeki iki isim unsurunun iki ayrı ögesinin kalıp içinde yeni bir anlam türettiğine işaret eder. Şimdi bu örnekleri görelim:

Beli bıḫını ġopmaḳ: Çok yorulacak kadar iş yapmak. (KK 4)

"Mutfaḥ pek pis‿idi, belim bıḫınım ġopdu."

çarpana çalmaḳ: Çok yoğun olmak; birkaç işi birlikte yapmak. (KK 2)

"Āşama misafir gelecek, ōlene ġadar çarpana çaldım."

day durmaḳ: Emekleme sonunda bebekler kısa süreli ayakta durması. (KK 1)
"Çocū, yaşında day durmaya başladı."

dıdıdım çalmaḳ: Çok üşümek. (KK 4)

"Anam dün āşam dışarısı çoh sōḫdu, dişlerim dıdıdım çaldı."

Duman attırmaḳ: çarçabuk bitirmek, ortada bir şey bırakmamak. (KK 5)

"Ambardaki unun dumanını aTdumuş, ġatmer yapacak un ġalmamış."

Elek felek etmek: Her tarafı arayıp taramak.

"Ġaybolan altınnar için her tarafı elek felek eTdim."

ġaraltısı ġaybolmaḳ: Ortadan kalkmak. (KK 6)

"Ġalanını da yen de ġaraltısı ġaybolsun."

Gelinlik etmek: Yaşlıların yanında (Ev halkıyla) konuşmamak, iş yapmak.

"Burda gelinlik etmek var. Bu ġız gelin oldūndan belli dā bir kelime demedi"(KK 12)

Ġoḫmuşluḫ yapmak: laf taşımak, iki kişi arasında laf getirip götürmek. (K4, 11)

"O ġoḫmuşun teki sakın ha āzına laf verme."

"Arife baḫ goḫmuşluḫ yapma, başına iş çıḫartacan!"

ġǒnü dönmek: Midesi bulanmak. (KK 7)

“Çoḫ yālıydı, ġǒnüm döndü.”

annim pannim yapmak: Altını üstüne getirmek, darmadağın etmek. (KK 2)

“Odaya bi girdim ki, annim pannim etmişler.”

ḥersi çıḫmaḳ: Sinirlenmek. (KK 8)

“Ḥersiñ çıḫdıysa, gitme bi dā!”

İçi börtmek: içi yanmak, çok susamak (KK 19)

“Dün yemek öyle duzluyudu ki içim börTdü”

ikraḫ gelmek: Bıkmak, usanmak. (KK 23)

“Ona bunu söylemekden ikraḫ geldi artıḳ!”

İlmini almaḳ: Bir kişinin huyunu öğrenmek, bir işi öğrenmek (KK 12)

“Onun artıḳ ilmini aldım, bundan sōna oña göre davranırım.”

İt ossurū gibi ġalmaḫ/ it osurduḫça yalan söylemek: Çok yalan söylemek. (K K 29)

“Onun hangi lafı dōru ki, it osurduḫça yalan söylüyo.”

İte dönmek: çok zayıflayıp çirkinleşmek. (KK 11)

“Ōlan ne olmuş ǒle, nası erimiş aḫmış, ite dönmüş.”

Muḳayet olmaḳ: Sahip çıkmak, göz kulak olmak. (KK 22)

“Āşama ġadar bu çocuḫlara muḳayet ol. ”

parpuyu yemek: azar işitmek (KK14)

‘Ōlan babadan papurayu yiyinci susdu”

patramba ġoparmaḳ: gürültü koparmak ve huzursuzluk çıkarmak. (KK 26)

“Duu̯nde patramba ġoparınca, herkes dāldı.”

sıtḳı sıyırılmaḳ: Birini eskisi kadar sevmemek, ondan hoşlanmamak. (KK 13)

“Bu yaptıḫlarından sōna senden sıtḳım sıyrıldı.”

tırampa etmek: takas etmek. (KK 23)

“Bu adam ġoyun sürüsünü verip moturu tırampa etti.”

Yaşmak tutmak: Yazmayla yüzünü bağlamak; yaşlı kişilerin yanında konuşmamak. (KK 16)

“Esġiden, gız on seġize geldimiydi, yaşmaḫ dutarıdı”

Yēnceḫliḳ etmek: Hafif meşrep olmak.(KK 10)

“Ġıza dedim ki, yēniceḳliḳ etme, hanım hanımcıḫ otu!”

Yün/tavuḫ dider gibi ditmeḳ: Parçalanmamış, dağıtılmamış hiçbir şey bırakmamak.

“Çocuḫ işde oynuyom diyin ne varısa hepisini tavuḫ dider gibi ditmiş.”

Yüz yıḳamaḳ: Birinin kusurunu, ayıbını örtmek. (KK 9)

“Zaten oña hiç laf dedirtmez, yüzünü yıḳar.”

Zopa çekmek/atmak: Dayak atmak. (KK 20)

“Yaş odunu alacañ, eşşá çalar gibi zopa çekecañ.”

1.1.3. Türkü

Türkü, Türk sözlü kültür geleneği içinde ezgi eşliğinde söylenen halk şiiri geleneğinin bütün türlerinin genel adıdır (Aytaç, 2003: 29). Türkü sözcüğünün sonuna aitlik eki olan “î” ekinin getirilmesiyle ortaya çıktığı kabul edilir. “Türkî”, Türke ait olan, Türk’e özgü demektir. Mâni veya koşma nazım biçiminde olan türküler görülmekle beraber asıl türküler “bent” ve “kavuştak” adı verilen, bentlerden oluşan, mısra sayıları farklılık gösteren, hece ölçüsüyle yazılan, halk ezgileriyle bestelenen manzum eserlerdir (Albayrak, 2010: 537-545). Türküye Azeri Türkleri mahnı; Başkurtlar halk yırı; Kazaklar türki, türik, halık éni; Kırgızlar eldik ır, türkü; Kumuklar yır; Özbekler türki, halk koşiği; Tatarlar halık cırı; Türkmenler halk aydımı; Uygurlar da nahşa, koça nahşa derler.

Türkü terimi, ilk defa XV. yüzyılda Doğu Türkistan’da aruz vezniyle yazılmış ve özel bir ezgi ile söylenmiş ürünler için kullanılmıştır. Hece vezni ile söylenmiş türkülerin Anadolu’daki ilk örneğini ise XVI. yüzyıl halk şairlerinden Öksüz Dede'ye

aittir (Çetindağ, 2005: 6-7). Türküler genelde (1) Ezgilerine göre, (2) konularına göre ve (3) yapılarına göre olmak üzere üç şekilde incelenmektedir. Kırık havalar ve uzun havalar şeklinde söylenmektedir (Yakıcı, 2007: 12-18).

Boratav, Türkiye'nin sözlü geleneğinde ezgi ile söylenen, halk şiirlerinin her çeşidini göstermek için en fazla türkü adının kullanıldığını belirtir (Boratav, 2003: 150). Türkülerin özellikleri: Türkü iki bölümden oluşur; ilk bölüme bağlama ya da kavuştak denir. Bentler ve kavuştaklar kendi aralarında kafiyelenir. Türküler, hece ölçüsünün her kalıbıyla söylenir. Daha çok, yedili, sekizli, on birli hece ölçüleri kullanılır. Her konuda türkü söylenebilir. Bunlar arasında elbette aşk, hasret ilk sırayı alır. Halk arasında heyecan uyandıran olaylarla ilgili yakılan türküler bestelenir, zamanla yurdun her köşesine yayılır. Türkü, bölgelere, konularına, ezgilerine göre değişik isimler alır. Buna göre türkünün, hoyrat, oturak, kırık gibi türleri de vardır (Dizdaroğlu, 1968: 186-293).

Hamide Aygün'ün söylediği türkü:

Yörü dülġar yörü yolundan ġalma

Her yüzüne ġüleni dost olur sanma

Yīdin annına yazılan gelῡ

Yād eyledin yoluñu

Yād ellere ġısduduñ ince belini

Zabaniler dutsuñ eliñi

Cennet āliye varamıyasıñ

Evinizin̄ ōnde bayġuluşlar[11] dönsüñ

Aḫ sīnēn üsdüne yılannar yatsıñ

Gine derdim azdı benüm sevdῡm

Benim gibi iki ġözden iki dizden olasıñ

Duvallar dibinde ġalasıñ

Ġolundan dutuPda gezdüren olmasıñ

[11] Bayġuluş: baykuş

Yād eylediñ yoluñu

Yād ellere ġısduduñ ince beliñi

Zabaniler dutsuñ eliñi

Cenneti āliye varamıyasıñ

Eviñiziñ ōnünde bayġuluşlar össüñ

Aḫ sīnēñ üsdüne yulannar yatsıñ

Yine derdim aldı benim sevdūm

Ġabire söylüyüm ġabir almasıñ

Yulaña söylüyüm dillerini yesiñ

DuTdaddı ossuñ elemiñ işi

Cenezēn aldına giren olmasıñ (1/153-174)

Muhacirler, köydeki ilk gazyağlı traktörün sahibiymişler. Onun için halk şu türküyü söylermiş:[12]

"İrebecin moturu,

Üç yumurta ġötürü,

Saruyaraplua varınca,

Bayırda ġötüsdü oturu.

İrebecin moturu,

İleri geri ġötürü,

Yoḫuş ġördümmü,

Arḫaüsdü çōdürü.

İrebec aldı moturu

Pişmanlıḫdan ötürü

Satıp almağüçün

Herafda bazara ġötürü."

[12] Bu türkü Yunus Kahraman'dan sözlü mülakat yöntemi ile kayıt altına alınmıştır.

Kayıtlarda iki tane daha türkü kaydı mevcuttur. Ancak sayfa tanzimi nedeniyle örnekleri iki tane ile sınırlama ihtiyacı duyulmuştur.

1.1.4. Maniler

Türk edebiyatının anonim türlerinin en yaygın şekillerinden biri manidir. Mani, yedi heceli ve dört mısralı tek kıtadan oluşur. Dört mısralı manilerde, 3. mısra serbest, diğer mısralar kendi aralarında kafiyeli söylenen nazım şeklidir. Kafiye düzeni (aaxa) şemasına uygun kurulur. İlk iki mısra asıl anlam ve musikiyi hazırlayan giriş niteliğinde olup dörtlüğün anlam yükü 3. ve 4. mısralarda görülür.

Maniler, daha ziyade kadınlar tarafından söylenir. Manilerin aaba, aaab şeklinde kafiyelenip, cinaslı kafiyesi olmayanlarına "düz mani" veya "tam mani" adı verilir. Genellikle dört, beş mısralı olan, ilk mısrasının hece sayısı eksik olup cinaslı kafiyesi olan manilere "cinaslı mani" veya "kesik mani" adı verilir. Mısra sayısı dörtten fazla olan manilere ise "yedekli mani" adı verilir. Yedekli maniler genellikle cinaslı sözcüklerle kurulan kesik manilerdir (Kaya, 2004: 59).

Manilerin genelde Ramazan'da bekçi ve (bozacı/helvacıları) sokak satıcıları, Hıdırellez ve Nevruz bayramında, saya gezenlerinde, imece işlerinde, sıra gecelerinde, düğünlerde ve eğlencelerde karşılıklı atışma ve ortama canlılık katmak için söylenmektedir.

Mehmet Tandoğan'ın tahtakurusu için söylediği mani:

Gündüz olur ḳöşelerden yer yaparsıñ

Gece olur tozu dumaña ġatarsıñ

Paraşüdle ġendüñü tavandan atarsıñ

Ezrayil mi oldun taḫda ġurusu

Yersiñ hazır ġanı durmayu yersin

Dilerim Allaḫdan boynuñ da devrülsüñ

Taḫdanıñ çürüñü mideñe dalsuñ

Ezrayil mi olduñ taḫda ġurusu

Yine aḫşam oldu ġaraldı

Haram oldu bize datlu uyḫular

Sen ölürseñ kimiñ kulā duyar

Ezrayil mi olduñ taḫda ġurusu (24/95-106)

Ayşe Karakoç'tan derlenen maniler,

Selamlaşmakla ilgili mani:

Başında karabaşlık

Nereden gelion gardaşlık

Geçtin de selam vermedin

Gönlü böyük gardaşlık

Nevruzda micek çekmeyle ilgili mani:

Micek micek mil olsun

İçi dolu gül olsun

Miceği gelenlerin

Dileği kabul olsun (Fadime Karakoç)

Şu raftaki siniler

El değmeden iniler

Bizerideki yarimin

Kulakları çiniler. (Saliha Kahraman)

Dağlar için mani:

Şu dağlar mavuştura

Yel vura savuştura

Yusuf züleyha gibi

Hak bizi kavuştura (Saliha kahraman)

Altınla ilgili mani:

Altın yüzük parlıyor

Domur domur terliyor

Senin hüsnü cemalin

Beni burda eğliyor.

1.1.5. Hikâye ve Efsaneler:

Efsane ya da söylence, yıllarca gerçekten olmuş gibi kuşaktan kuşağa aktarılan anlatı çeşitleridir. Efsanelerde anlatılan olaylar bazen doğaüstü olabilir ama çoğunlukla gerçek olaylara ve gerçekten yaşamış kişilere dayanır. Bu öykülerin çoğu kahramanca işler yapmış kişilerle ilgilidir.

Efsane, sözlü geleneğin tahkiyeli ürünü olan bir anlatım türüdür. Efsaneler, ortama, zamana ve anlatıcıya göre kısa veya uzun biçimlerde anlatılabilir. Sözlü ve yazılı ortamlarda yeri geldikçe efsane anlatılır. Çok karmaşık yapıları vardır. Efsaneyi anlatan anlattığı hikâyenin gerçekten olmuşluğuna inanır. Anlattığı şeyi kimlerden duyduğu anlatıcıya sorulduğu zaman; ”Büyüklerinden, atalarımdan duyduğuma göre olay böyle olmuş, böyle gerçekleşmiş” cevabını verir. Efsaneler, hayatın içindeki belli olayları ele alır. Efsanelerin üç temel özelliği: (a) inanılır niteliklere sahip bir anlatı türü olması, (b) konuşma diliyle anlatılması ve (c) kişi, yer, zaman ve olaylarla ilgili olağanüstülükler taşımasıdır (Güzel ve Torun, 2007: 187).

Efsane anlatıcısı efsanede geçen kişi olay ve çevrenin olağanüstülüklerine inanır ve bunları gerçek olarak kabul eder. Bu gerçek, objektif gerçek değildir. Efsaneler, olağanüstü, tuhaf ve olmayacak şeyleri konu edinir. Bunların arasında bağlantılar kurar, sorular sorar; fakat sonuçta bu soruların cevapları verilmez, çözüm getirilmez (Elçin, 2005: 102). İnanca dayalı gerçeklik ve kutsallık efsanelerin temelini oluşturur. Bu özelliği ile efsane, masaldan uzaklaşır, mitlere yaklaşır. Mitler de kutsal, olağanüstü ve gerçek olanı konu edinirler; fakat konusu yaratılışla ilgilidir. Efsanelerde de mitlerdeki gibi kutsal varlıklar bulunur; ama bunlar hakkında herhangi bir açıklama yer almaz.

Akbelen'de anlatılan efsaneler:

Akbelen'de anlatılan efsanelerin eskiye göre daha azaldığını söylemek mümkündür. Eski efsane anlatıcıları olmadığı için köyde sadece geyik izi olan taş ve taş kesilmiş gelin taşı mevcut olduğu için köy halkının zihinlerinde sadece bu efsaneler canlı kalabilmiştir.

GEYİK İZİ EFSANESİ

Karadeniz dağlarının yaşamaya en elverişli yerlerinde birisi olan Topçam Dağı ve Yaylacık Dağı ve bu dağın üzerinde elli kadar yayla, düzlüklerinde de yüze yakın köy vardır. Bu dağlar çeşitli yerleşimlere ev sahipliği yapmıştır.

Yaylacık dağı üzerinde bulunan Akbelen yaylası çevresinde Kalayyeri ve Çiftlik mevkinde eskiden göçerler yaşarmış. Burada yaşayan göçerler, Karadenizin kuzeyinden buralara gelen Karapapak, Terekeme ve Çerkezlermiş. Buraya yerleşmişler. Onlar kalaycılıkla uğraşarak geçimlerini yaparlarmış. Çok da mutlu yaşarlarmış. Bunlar etraftan gelecek düşmanlardan korunmak için üç yere gözetleme yerleri yapmışlar. Bir tanesini Çaltepe denen mevkiye, birini Ağcadede denen mevkiye, sonuncusunu da Akbelen yaylasının yukarısında bulunan Bağgölleri mevkine yapmışlar. Bu üç mevkidekiler birbirini gördüğü için kendi aralarında işaretle anlaşırlarmış. Bu sayede güvenle yaşarlarmış. Buralarda gece gündüz daima düşman gözetlenir, yabancı ya da düşman görüldüğünde ateş yakılıp daha geride yerleşenlere ve köylülere haber verilirmiş. Düşmana ilk müdahale buralarda yapılır, köye yaklaştırılmazmış.

Bu köyün beyi sık sık eğlence tertip edermiş. Beyleri yine böyle bir eğlence tertip etmek için adamlarını çağırıp:

-"Yarın Göllon bölgesine eğlenceye gideceğiz. Herkes hazırlığını yapsın." demiş.

Bütün ahali hazırlıklarını yapar. Mevsim ilkbahardır. Her yer yemyeşil olmuş, kırda rengârek çiçekler açmış, sarı, mavi çiçekler yerlere sanki örtü gibi serilmiş, kırmızı dağ laleleri açmış mis gibi kokular her tarafa yayılmaya başlamış.

Bu güzelliklerin tadını çıkarmak için herkes Güllona gelip çadırlarını kurmuşlar. Avcılar dağlara yayılmış, avdan ava koşmaya başlamışlar. Kimisi yaban kazı, kimisi yaban ördeği, kimisi de dağ keçisi avlamış.

Avcılar arasında birisi vardır ki geyik yavrularını avlamaktaymış. Av arkadaşları bu kişiyi sürekli "yapma bu zalimliği, onlar avlanacak yaşda değil, büyümediler daha" diye uyarmışlar ama o ısrarla yavruları avlamaktadır.

Hatta bu avcı "bu yavruların etleri lezzetli oluyor" diye kendini savunurmuş. Günün sonunda herkes çadırlarına döner. Bir tarafta taze etler, bir tarafta taze pişmiş ekmekler yapılırken bir taraftan da yeni hamurlar yoğrulmaya başlamıştır.

Köyün beyinin çok güzel bir hanımı bir de iki yaşında oğlu varmış. Kadın yapılan hazırlıkları izlerken ekmek yumakları hoşuna gitmiş, bir yumaklara bir oğlunun tombul ayaklarına bakmış. Çocuğunun ayak izini pişen ekmeklerin üzerinde görmek istemiş. Çocuğunu tutmuş ve ekmek yapılacak yumakları çocuğuna çiğnetmeye başlamış. Çiğnenen ekmeklik hamurlar, taş kesilmiş. Kimse görmesin diye taş kesilen hamurları şu anda Geyik İzi diye bilinen mevkiye dökmüşler. Biraz sonra da oradan geyik sürüsü geçmiş. Geyiklerin izleri henüz tam olarak katılaşmamış hamurların üzerine çıkmış. Özellikle yavruları öldürülen geyikler oradan geçerken ağlaşır gibi ses çıkarırlarmış.

Çok geçmeden güllük gülistanlık hava bir anda kararır, çok şiddetli yağmurlar yağmaya, şimşekler çakmaya başlar. Orada bulunan Allah dostlarından birisi durumu anlar. Başlar Allah'a yalvarmaya. Yanındakilere "bugün çok büyük bir günah işlendi. Bu bizlere Allah'ın bir cazasıdır. Herkes Allah'a dua etsin, af dilesin" der. Bu kötü hava birçok insanın ölmesine ve pek çok hayvanın telef olmasına sebep olmuş eğlence yerinden Kalayyeri ve Çiftlik mevkine varanlar henüz yavru olan geyiklerin canına kıymanın nelere sebep olduğunu çok iyi anlarlar. Bu felaketten sonra bey maiyetindekileri alarak başka bir yöreye göç etmiş. Daha sonraki yıllarda burası çocuğu olmayan, çocuğu hasta olan kadınların ziyaret ettiği ve Allah'tan şifa dilediği yer olmuştur.

TAŞ GELİN EFSANESİ

Vaktiyle çok uzak yerden Erbaa ovasından Kazova'ya gelin getirirler. Gelin evlendikten altı ay sonra kocası hastalanır ve bu arada gelinin bir oğlu olur. Yılın sonunda kocasının hastalığı ağırlaşır ve sonra da ölür. Gelin çocuğuyla ortada kalır. Anne babasının evine gitmek ister amma vakit karakış olduğu için Topçam dağını aşıp Erova'ya inmesi bu vakitte mümkün olmaz, bahar gelir, yollar açılır. Gelini köylüler bir ata bindirirler yanına da iki refakatçi katıp gönderirler. Topçam dağına

gelince refakatçiler "bundan sonrası kolay, sen gidersin, biz de geri dönelim" deyip vedalaşıp ayrılırlar. Güzel kadın aldatıldığını anlamış fakat ne yapsın çaresiz yoluna devam etmiş, Yaylacık dağı kırına geldiğinde içi biraz ferahlamış, ormanlık bölgeden çıktıktan sonra kendini biraz daha güvende hissetmiş. Bu sevinci çok sürmemiş, Yalanın kıyısında gürgen ağaçlarının altında oturan eşkıyalar bu güzel gelini görmüşler. Hemen bunu yakalamak için peşine düşmüşler. Gelin atını dörtnala koşturmuş koşturmuş atı koşmaktan çatlayıp oracıkta ölmüş. Zavallı gelin çocuğu kucağında başlamış diye koya ağlamaya:

Topçam'a da çıktım başı dumanlı

Eşkıya da yolumu kesmiş eli kanlı

Kurtar Allah'ım kurtar bu gelini

Katilde merhamet yok ben ise gamlı

Eşkıyalar geline doğru yaklaştıkça gelin elini kaldırıp başlamış Allah'a dua etmeye "Ya Rab, beni bu zalimlerin eline düşürme, namusuma leke getirme, darda kalmış kulunu koru, ya beni daş et ya da kuş et, uçur da bana dokunmasınlar". Allah tarafından onun duası kabul edilir ve orada kendisi ve çocuğu taş kesilir.

Eşkıyalar yanına varınca gelini tutmak için ellerini uzatırlar; fakat gelin ve çocuğu taş kesilmiştir. Eşkıyalar bellerindeki hançerleri çıkarıp gelinin taş kesilmiş vücuduna saplarlar, taştan kanlar akmaya başlar. Bugün burası Kanlı Kaya, Gelin Kayası olarak anılmaktadır.

Akbelen'de Anlatılan Hikâyeler:

Akbelen köyünde anlatılan, Kanadı Kırık Kartal Hikâyesi, Kiralık Fayton Hikâyesi, Keroğlu Halil'in Hikâyelerini köylüler "size halk hikâyesi anlatayım" diye söze başlamaktadır.

KANADI KIRIK KARTAL HİKÂYESİ[13]

Size bir hikâye anlatayım mı? Bu hikâye Türkmenistan'ın Merv şehrinden başlayıp Güney Azerbaycan'a, sonra Nahcivan'a ardında Şiran'a oradan da Tokat

[13] Yunis Kahraman ile yapılan sözlü mülakat yöntemi ile elde edilen hikâyelerdir. (Teze başlandığında görüşülen hikâye anlatcısı Mustafa Erol, öldüğünden Yunis Kahraman anlatısı verilmiştir.)

Akbelen köyüne kadar uzanan Keleklol kabilesinin göç hikâyesinin küçük bir bölümü anlatmaktadır.

….

Ailenin ilk göçü, kuraklık ve ertesi yıl da sel felaketi vurmasıyla Türkmenistan'ın Merv şehrinden, Güney Azerbaycan'a olmuştur. Burada sürülerinin çok kalabalık olması sebebiyle etraftaki konu komşu ile sorunlar yaşanırken, yağmacıların koyun sürülerine dadanması, her akşam koyunların birkaçını çalmaları yüzünden sorunlar yaşaması aileyi göç kararı almaya zorlamıştır. Aile beyleri başka bir yere doğru göç kararı alır. Nihayet bir ilkbahar günü koyun sürülerinin yönünü yaylaya doğru değil, batıya Nahcivan'a doğru sürerler. Aile efradı da önce çadırları söker, yük eder, ardından atlara yüklenip sürünün ardından yola çıkarlar. Uzun ve meşakkatli bir yolculuğun ardından kona göçe dört beş hafta sonra Nahcivan'a gelirler. Ancak burada da hayvanlarını otlatma ve yerleşme sorunu yaşarlar. Çünkü aile kalabalık yeme içme ihtiyaçlar ile hayvanları otlatacakları yazlık kışlık alan sorunları nedeniyle burada da uzun süre kalamazlar. Oradan da göç kararı alırlar. Bu göç bir zorakidir. Hacı Ahmet ve Hacı Süleyman ailelerini alır tekrar göçe çıkarlar. Bu defa gidecekleri yerde hava, su, toprak hayvanların bol otlayacağı bozkır ve yaylık ayrıca ekim dikim yapacakları verimli toraklar vardır. Gele gele Tokat'a bağlı Boyalı ve Akbelen (Bizeri) köyüne gelip yerleşirler.

Kanadı kırık kartal Hacı Ahmet ve Süleyman kardeşlerin evinin damına konar. Bir gün damda kalan kartalı görünce bakarlar ki kartalın kanadı kırık. Hemen onu yakalayıp tedavi için çeşitli ilaçlar yapıp sürerler. Sonra kartalın kanadına karasakız yakısı koyup sararlar. Evin damında bir köşede yuva yaparlar. Kartal bu yuvasını çok sever ve buraya iyice yerleşir. Zamanla kartal köye ve insanlara alışır. Sonra çeşitli maharetlerini göstermeye başlar. Köylü de kartalı seyretmeye başlar. Ev cami kapısının tam karşısında olduğu için namaza gelenler ve çocuklar kartalın kanat çırparak uçması, av olarak baykuş yakalayıp ayaklarının arasında getirmesi ilgilerini çeker. Bu hünerlerini gösterdikçe seyircisi gün geçtikçe artar. İnsandan kaçmayan tek kartaldır. Kanadı kırık kartalın gelmesiyle köyde bolluk bereket artmış, artık bu köyde baykuşlar ötmez olmuş.

1.2. Akbelen Köyünde Yaşam ve Hayat Döngüsü

İnsan hayatı kısaca doğum, evlilik ve ölüm olmak üzere üç evreden oluşur. İnsan hayatının bu evrelerinde ortaya çıkan yüzlerce adet, görenek, gelenek, inanç, ayin, tören, şölenden söz edilmektedir. Bu tören ve şölenlerin hepsinin amacı, insanın yeni durumunu kutlamak veya kutsamak suretiyle bu geçiş sırasında tehlikelerden korunmayı amaçlamaktır (Örnek, 2014: 11). İnsan hayatın en önemli dönüm noktaları doğum, çocukluk dönemi, sünnet, evlilik, askerlik, ölüm ve ölümle ilgili törenlerden oluşmaktadır (Ekici, 2004: 152-178). Bu önemli dönüm noktalarıyla ilgili pek çok inanış, adet, kural ve uygulama insan hayatını yönetip yönlendirmektedir.

Tokat'a bağlı Akbelen köyünde yaşamın dönüm noktalarıyla ilgili uygulamalar etnik yapılara göre bazı yönlerden farklılık arz etmektedir; ancak zamanla hem bu uygulamaların çoğu önemini yitirmeye başlamış hem de etnik grupların akrabalık, komşuluk ilişkilerinin etkileri sonucunda varlığını sürdürebilen uygulamaları da farklılığını yitirip birbirine benzemeye başlamıştır. Bu bağlamda bu bölüm, doğum, ölüm, dinî ve millî törensel bayramlar, yağmur duasına çıkmak, halk hekimliği, kutsal mekânlar, halk inanışları ve araştırma sahamızda görülen inanışlar başlıklarında incelenmiştir.

1.2.1. Doğum

Akbelen köyünde de diğer köylerde olduğu gibi çocuk sahibi olmaya önem verilmektedir. Bu sebeple her çocuk, sadece anne ve babasını değil; aynı zamanda akrabaları, komşuları, kabilesi için de önemlidir. Çünkü her çocuk ailenin, akrabaların, kabilenin sayısını arttırmaktadır. Çocuklardaki sayı artışı özellikle geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayalı olan bölgelerde, gücün ve dayanışmanın artması demektir. Bu köyde söylenen dualar arasında yaygın olarak kullanılan "ocağı tütsün" sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını göstermektedir. Ayrıca doğum, annenin ve babanın toplum içerisindeki konumunu da yükseltir. Kadın, anne olduğu için ona daha çok saygı gösterilirken; erkek için de baba statüsüne yükselmesi ve aile, eş dost, akraba içerisinde saygınlığın göstergesidir. Kısacası doğum, anne babaya güven kazandıran, onların toplum içerisindeki itibarlarını yükselten, soyun devamını sağlayan bir olaydır. Anne baba tarafından ve çevredeki akrabalar, komşular tarafından önemsenen bir durumdur. Bu denli önemli bir olay

için bazı töre ve törenlerin olması da kaçınılmazdır. Bu şekilde toplum için büyük öneme sahip doğum ile ilgili uygulamaları anlatmak adına üç ana başlık oluşturulmuştur. Bu başlıklar; doğum öncesi; doğum ve doğum sonrası'dır.

1.2.1.1.Doğum Öncesi

Doğum öncesi olarak adlandırılan bu dönem çocuk sahibi olma kararından itibaren başlar ve doğumun başladığına kadar olan zaman dilimini kapsar (Artun, 2005: 127).

Gençlerin evlendikleri andan itibaren çocuklarının olması beklentisi etraflarındakilerce çeşitli yollarla ifade edilir. Gelin, baba evinden alınıp yeni evine getirilir getirilmez gelinin bir an evvel çocuk sahibi olması dileğiyle kucağına bir bebek verilir (KK 33).

Köyde, aile büyükleri düğünden bir iki ay sonra bebek haberi beklentisi içine girmeye başlar, gelinin davranışlarından, fiziksel özelliklerinden anlamlar çıkarırlar. Düğünün üzerinden aylar geçtiği halde bebek müjdesi gelmemişse büyükler telaşlanmaya ve doğal tedavilere; hoca, türbe ziyaretlerine başlarlar (KK24).

Çocuk sahibi olmak arzusu ile kutsal yerlerin, ağaçların ve mezarların ziyaret edilmesi inanç ve adeti, geleneksel Türk dini dönemine uzanmaktadır. Ziyaret inançlarının Müslümanlaşmak suretiyle İslami dönemde de varlığını sürdürmüş ve günümüze uzandığı görülmektedirler. Yakutlarda çocuk sahibi olmayan kadınların mukaddes bir ağacın dibinde, ak boz at derisi üzerinde "iye/Yer sahibi" ne dua ettikleri görülmektedir. Bu amaçla iye/ıduk kurbanı uygulamasına da rastlanmaktadır. Akbelen köyünde de eski Türk inaçları islami motiflere bürünerek ziyaret yerlerine gitme, adak adama, kurban kesmek şeklinde gelenek canlı olarak yaşamaktadır.

Çocuğu olmayan kadınlar eskiden türbe türbe gezerdi (KK 2,27).

1.2.1.1.1. Hamilelik ve Aşerme

Toplumlardaki ilkel inanç ve alışkanlıklar, zaman içerisinde edindikleri kutsallık sayesinde kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşması sağlanır. Aşerme de bu tür alışkanlık ve uygulamalardan biri olarak doğum öncesinde görülen bir davranış tipidir. Türk toplumunda doğum öncesine ait uygulama ve pratikler asırlardır devam

etmekte ve çocuk doğmadan önce yerine getirilmesi gereken ailelerin yaptığı pek çok uygulamalar mevcuttur. Bunlar; çocuğun fiziki yapısı, huyunu, cinsiyetini, karakterini doğrudan etkilediğine inanılan bu tür uygulama ve yasaklara samimiyetle dikkat edilir (Sümbüllü, 2014: 134). Akbelen'de doğum öncesi bu uygulamalara rastlanmaktadır.

Bir kadın ay hali kesilmişse, iki ay yıkanmadıysa (adet olmadığı için gusül abdesti almadıysa) onun hamile kaldığına inanılır (KK 17).

Bir kadının midesi bulanır, göğnü dönerse, sürekli canı bir şeyler çekiyorsa, onun hamile olduğuna inanılır (KK 2, 4).

Örneğin Artun'un ifadesine göre hamile kadının canı vakitli vakitsiz yiyecek, içecek şeyler isterse, buna aşerme denir (Artun, 2005: 129).

Aşermek yani aşergenlik hamile bir kadının kokudan tiksinmesi, midesinin bulanması yiyecek yiyememesidir (KK 8).

Aşeren kadının canı bir şeyler çekerse, sık sık midesi bulanırsa, ekşi veya turşu yerse hamile kadının midesi bulanır. Hamilelikte aşerirken kadının olmadık şeyler istemesi normal karşılanır. (KK 14).

Hamile kadına ne isterse alınır, alınmazsa günah olur. Aşerme bitsin diye yedi lüleli pınardan yedi gün su alınıp içirilir. (KK 18)

Gebe kadının biyolojik olarak bazı yiyeceklerden tiksinmesi, bazı yiyeceklere aşırı istek duyması doğal karşılanır. Aşerme adetlerine göre aşeren kadının istedikleri yapılır, yapılmazsa günah olacağına inanılır (Artun, 2005: 129).

Aşeren kadına hayır denmez. Aşeren kişi istediğini yiyemezse çocuğu ya düşer ya da sakat doğarmış (KK 10, 17).

Hamile bir kadın yolda yürürken bir bostanlık görmüş. Tarlanın ortasında kocaman bir günebakan varmış. Hamile kadın onu aşermiş, ama günebakan çiçek zamanı değilmiş ve yenecek durumda da değilmiş. Kocası mecburen durumu izaha çalışmış, emme kadın ısrar edince adam dayanamamış ayçiçeğinden bir tanesinin kafasını koparıp hamile kadına vermiş, kadın da onu ağzına atmış yemiş. Ertesi gün kadın yine aynı şeyi aşermiş. Eşinden o tarlaya gidip günebakan getirmesini istemiş.

Adam, “sabah sabah, gitmesem olmaz mı” diyerek biraz söylenmiş olsa da yarın gideyim demiş. O akşam kadını bir sancı tutmuş ve çocuk düşmüş (KK 17).

1.2.1.1.2. Doğacak Çocuk ile İlgili İnançlar ve Yasaklar

Akbelen’de hamile kadının tutum, davranış ve yiyip içtiklerinin doğacak çocuk üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri olacağına inanılmaktadır. Genelde hamile kadının kimi tutumlarından çocuğun kişiliğine hatta cinsiyetine ilişkin sonuçlar çıkarma eğilimi de vardır (Sümbüllü, 2014: 136). Akbelen’de eskiden beri var olan bu tutum ve davranışlara rastlanmaktadır.

Bebek anne karnında ilk kıpırdadığında, anne kime bakıyorsa, bebek ona benzer. (KK 1).

Hamile kadın ayva yerse bebeği güzel olur (KK 17, 4), zeytin yerse bebeği kara gözlü, şeftali yerse bebeği tüylü, balık yerse bebeğin ağzı büyük olur (KK 4).

Hamile kadın türbe ziyaretinde bir yerini kaşırsa orasında tekke beni çıkar (KK16, 19).

Hamile kadın güzele bakarsa bebeği güzel, çirkine bakarsa çirkin olur; evde hayvan beslerse bebeği hasta doğar (KK 9). Hamile olan kadının bebeğinin cinsiyetini tahmin edebilmek için ondan habersizce oturacağı yere makas ve bıçak bırakılır. Hamile kadın makası alırsa bebeği kız; bıçağı alırsa oğlu olur (KK 3, 1, 10, 14).

Hamile kadının karnı sivri olursa veya tatlı yiyecekleri aşerirse çocuk erkek, karnı yuvarlak olursa veya ekşi yiyecekler aşeriyorsa çocuk kız olur (KK 1,3).

Hamile bir kadın kilo alır, şişmanlar, baseni genişler, karnı yassı olursa kız, karnı sivri olursa oğlu olur (KK 1, 4, 8, 14, 17). Hamile kadın belden yukarı kısmında bir yeri kaşırsa erkek, belden aşağı kısımda bir yerini kaşırsa kız çocuğu olur (KK 1,5).

Bebek doğacak evde erkek bulunamaz, bulunursa doğum gerçekleşmeyeceğine inanılır (KK 26,21).

Kutsal mekânlarda bilmeden bir yerini kaşırsa nereyi kaşımışsa orada doğum lekesi olur (KK 5).

1.2.1.1.3. Doğacak Çocuk İçin Yapılan Hazırlıklar

İlk akla doğacak çocuk için beşik hazırlamak gelir. Ardından giyecek almak ve en son olarak doğumun nerede, nasıl olacağına karar vermek gerekir. Akbelen köyünde eskiden sadece erkek tarafı bebek hazırlığı yaparken günümüzde hem erkek, hem kız tarafı bebek hazırlığı yaptığı görülmektedir.

Kız tarafı bebek için tahta beşik alır, süsler ve o gün kızın evine götürülür (KK 3).

İlk bebek hazırlıklarını anneanne yapar; tahta beşik ya da karyola ve bebek eşyası alır. Babaanne sadece mevlit okutur, misafirlere yemek verir. (KK 1).

Erkek tarafı bebeğin kıyafetlerini alır. Kızın annesi bebek karyolası, cibinlik, pike takımı, giyecek, altın hazırlar (KK 2).

Kız tarafı bebek hazırlığı yapmaz, bebek hazırlıklarını erkek tarafı yapar (KK 4, 24).

Bebek hazırlığını hem kızın annesi hem oğlanın annesi yapar. Bebeğe tahta beşik alınır (KK 6).

Her iki taraf da bebek hazırlığı yapar, ama en çok kızın annesi hazırlık yapmalıdır (KK 28).

Bebek hazırlığının hepsini kızın annesi yapmak zorundadır; ancak bebeğin düşmemesi, hayırlısıyla dünyaya gelmesi için bu hazırlıklar gizli gizli yapılır (KK 16).

1.2.1.2.Doğum

Türklerin hayatında aile, toplumun en küçük fakat en sağlam çekirdeğini oluşturmuştur. Özellikle ata ruhlarına ait inançlardan dolayı "baba ocağı" deyimi ile kutsallaştırılan bu sosyal kurumun varlığı ve sürekliliği doğumla sağlanıyordu (Araz, 1991: 90).

Geçiş dönemlerinin ilki olan doğum dünyanın her yerinde olduğu gibi tez çalışma sahamızda da mutluluk verici bir olay olarak kabul edilmektedir. Dünyaya gelen çocuk sadece anne babanın değil aynı zamanda o soyun, akrabaların, komşuların da

sevinç kaynağıdır. Her doğum, soyun birey sayısını dolayısıyla gücünü, dayanışmasını arttırmaktadır.

Yaygın olan bir ifadeyle "çocuk, ailenin ocağını tüttürür." Bu ifade, toplumun aileye ve çocuğa bakış açısını ortaya koymaktadır (Artun, 2005: 126). Çocuğu olmayan kadınlar, toplum tarafından kınanır. Doğum, evli çiftin toplum içindeki itibarını arttırır. Kültürümüzün önemli kaynak eserlerinden biri olan Dede Korkut Kitabı'nda da çocuğun aile yaşantısındaki önemi ve aileye kazandırdığı itibar etraflıca anlatılmaktadır. Kam Büre oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde, Kam Gan oğlu Han Bayındır, İç Oğuz ve Taş Oğuz beylerine büyük bir ziyafet verir. Pay Büre adında bir bey de orada hazır bulunmaktadır. Bir ara onun Kara Göne oğlu Kara Budak, Kazan oğlu Uruz, Kazılık Koca oğlu Bey Yigenek gibi gençlere bakarak ağladığı görülür. Sorduklarında "oğlu olmadığı için ağladığını" söyler. Beyler oğlu olması için dua ederler. Pay Bicen adındaki bir bey de kızım olsun diye dua ister, onun için de dua ederler (Ergin, 2004: 7-8). Kültürümüzde çocuk, evliliğin temel amacı olarak görülmektedir. Anne babalar çocuklarını evlendirdikten kısa bir süre sonra torun sahibi olup torun sevgisini tatmak isterler.

Eskiden evliliğin üstünden birkaç ay geçince hemen gelinin hamile kalması beklenirdi ve bir yılı geçtiği halde gelin hâlâ hamile kalmamışsa doğal tedaviler yapılır, kaplıcaya, hocaya, türbeye götürülürdü (KK 33). Büyükler genç çiftin çocuk sahibi olmasını çok isterler (KK 4).

Düğünden iki üç ay sonra bebek haberi gelmezse "meyve vermeyen ağacı keserler." deyerek çifti eleştirirler (KK 4). Evli çift hemen bebek sahibi olmalıdır. Bebeği olmayan geline "ġuru āç" derler (KK 16).

Günümüzde evlilik ve sonrasına ait düşünceler değişmiştir. Bugün evliliğin oturmasından sonra ya da düğün borçlarından kurtulup ekonomik durumun düzelmesinden sonra bebek sahibi olunması gerektiği fikri yaygınlaşmaktadır.

Halk inanışlarında "bebek satma" çocuğu koruma ve "gadasını alma" fikri sözlü olarak yapılan bir ritüeldir ve bebek satılarak ulu zatın koruması altına girer. Bunun işareti olarak ilk tıraşta saçın arka kısmında örülen ve "Haydar-Haydari' denilen saç bırakılır. Bunun farklı uygulama şekilleri olmakla beraber bunlardan Sarıkamış'ta yaşayan Kuzey Kafkasya Türk kültürlü halklarda ve Kuzey Afganistan Türk bölgesinde yaşayan Özbeklerde çocuk 7 veya 9 yıl adanan yatıra ziyarete gider ve

şükran ifadesi olarak kurban keser. Bu adanma şartlarını ihmal edenlerin çocuklarında bazı arazların görüleceğine inanılır. Ulu zatlara isimlerini açıktan ve örtülü olarak korumalarına talip olmanın farklı yöntemleri de vardır. Kültür coğrafyamızın bazı yörelerinde bu maksatla yatırlarda yatılır veya şifa bekleyen kimse kutlu mekânın kapısına zincirle bağlanır. Akbelen köyünde de yakın çevredeki türbelere gidildiğine dair bilgiler mevcuttur.

1.2.1.2.1. Doğum Zamanı

Doğum vakti yaklaştıkça, hele doğum sancıları başlayınca, ilk akla gelen şey doğumun kolay ve başarılı olmasını sağlamaktır. Gebe kadının doğum sırasındaki güçlüklerini azaltmak, onun kolay doğum yapmasını sağlamak için birçok adet, inanç ve pratik mevcuttur. Bunlar doğumun kolay geçmesine yöneliktir. Gebe kadının sancısıyla birlikte doğum hazırlıklarına başlanır (Artun, 2005: 133).

Kadının sancısı başlamış ise doğum başlamış sayılır. Eskiden doğum vakti geldiğinde köyün ebesi Ġazuḫdiş çağrılırdı, kadın evde doğururdu. Doğumu mahallenin büyükleri, köyün yaşlı ebeleri evde yaptırırdı. Bu doğumu yaptıran ebelere hediye olarak sabun, kına, kahve, şeker verilirdi ama doğum için para alınmazdı (KK 3, 6, 8)

Doğumun başladığı kimseye söylenmezdi, yoksa hamilenin sancısı kesilir, doğum gecikebilir. Doğum odasına herkes giremez, oda kalabalık olmasın diye eve kimse alınmazdı. Sıcak su, havlu, pamuklu bez hazırlanır. Bebek müjdesi verenlere çok güzel hediyeler verilirdi (KK 5, 17).

1.2.1.2.2. Bebeğin Giydirilmesi, Bebek Kundağı

Doğumdan sonra yapılacak işlerin başında anne ve bebeğin temizlenip giydirilmesi gelir. Bebeğin giydirilmesini genellikle ebe ya da hemşireler yapar. Bebek evde doğarsa, giydirme işini kaynana yapar ve bebeğe kimseyi dokundurtmaz.

Çocuk, göbeği kesildikten sonra ılık su ile yıkanır ve giydirilip kundaklanır. Şimdi bebek kundaklamak yok denecek kadar azdır. Bebek kundaklamak için bebek kundağı içinde dolama bezi, üstüne sarılan kundak bezi bulunurdu. (KK 2, 5, 7, 6) Bu kundak bebeğin kemikleri düzgün olsun; eli, ayağı düzgün olsun diye kırk gün çözülmezdi. Bebeğin başı tülbentle kapatılırdı (KK 1). Bebek iki-üç ay

kundaklanırdı, sonra kundaktan çıkarılırdı (KK 6). Kırk kapıdan toplanan kumaş parçalarından kundak bezi yapılıp ona sarılır (KK 9).

Doğumdan sonra anne de temizlenir ve kendisi için hazırlanan lohusa yatağına yatırılırdı. Annenin sütü bol olsun diye çocuğunu emzireceği için süt ve şerbet, içirilir, mısır patlatılır, tatlı şeyler yedirilirdi. Lohusa şerbeti hazırlanırdı. Geline ve misafirlere ikram edilirdi. Doğum şerbeti gül gibi bazı bitkilerden yapılırdı (KK 17).

1.2.1.2.3. Ad Verme Geleneği

Türk toplumunun hayatında çocuğun korunması, iyi bir insan olması ve sosyal hayata karışıp başarılı bir insan olması için, doğumdan itibaren alınan çeşitli tedbirler vardır. Bunlardan birisi, belki de en önemlisi "ad verme" işlemidir (Araz, 1991: 104).

Ad, insanın bireysel ve toplumsal kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirleyen simgedir (Örnek, 2014: 11). Geleneksel kültürümüzde adın, insanın kişiliği ve geleceği üzerinde etkisi olduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden de içinde çeşitli ritüelleri barındıran "ad verme, ad koyma, ad takma" işlemi sıradan bir olay olamaz (Kalafat, 1995: 98).

Eski Türklerde oğlan çocuğa ya uzun zaman hiç ad verilmez yahut da ilk verilen ad ömrünün sonuna kadar kalmazdı. Çünkü geçici bir ad olarak verilirdi. Çocuk önemli bir iş başardığı zaman, yani delikanlılık çağına geldiğinde ya yaptığı önemli işi hatırlatan ya da ilerisi için bir dilek anlamını taşıyan yeni bir ad verilirdi ki buna "er at" (erkek adı) denilirdi. Boratav'a göre "Türkler İslam dinine girdikten sonra bu gelenek gitgide gücünü yitirmiştir" (Boratav, 2003: 115). İslam kültürüne göre çocuğa ilk önce göbek adı verilir. Çünkü göbek adı çocuk ölürse adsız gitmesin diye daha çok dini gerekçelerle konulurdu. Akbelen'de göbek adı koyma geleneği hâlâ mevcuttur.

Geleneğe göre bebeğe doğumunun yedinci gününde toy eşliğinde ad konulur. Yemeğe gelin ve oğlanın anne-babası ile yakınları çağrılır. Sofralar toplu olarak kurulur. Yemek hep birlikte yenilir. Ailenin erkeklerinden en büyüğü orta yere çağrılır. Çağrılan kişi abdest alır. Bebek aile büyüğünün kucağına verilir. Bebek kucakta olduğu halde yüzünü kıbleye dönerek çocuğun sağ kulağına ezan ve sol kulağına kâmet okunur ve bebeğin kulağına üç kez adı fısıldanır. Bu işi ailenin en büyüğü olan erkek yapar. Ancak böyle bir kişi yoksa köy imamı bu işi yapabilir.

Bir görünmeyen şer güçlerden korunma ve onların zararlarından kurtulma yöntemi olarak beliren satmak-satıp almak uygulaması "beşiğe salma toyu"nda olduğu gibi "ad toyu"nda da bebeğe verilecek isim seçilirken, koruması için Allah, Peygamber gibi manevi güçlerin gücünden yararlanmak istenmesi içerik itibariyle aynıdır. Örneklemek gerekir ise çocuğu yaşamayan ailenin erkek evladı için Hz. Muhammet'e (s.a.v) izafeten "M" harfi ile başlayan ve yaşamayan kız çocuğunun yaşayabilmesi için de Hz. Fatma'ya atfen ismi "F" ile başlayan isim konur.

Bizim köyde Fatma, Mehmet, Fadime isimlerini çocuklara çok verilirdi (KK 30).

Ad konulmasından sonra bebek kucaktan kucağa gezdirilir. Bebeği kucağına alan her kişi bebeğe iyilikler, sağlıklar, uzun ömürler diler ve kundağının arasına armağanı sıkıştırır. Daha sonra mevlit okunur. Köydeki her evde çocuğun ismini büyükler koyar. Bebeğin ismini hoca veya okumuş biri ezan okuyarak koyar (KK 6).

Bebeğin isminin ne konacağını gelin anne-babaya sorar. Okumuş biri abdest alır, kıbleye döner, bebeğin kulağına ezan okunduktan sonra üç kez ismini tekrarlar. İsim koyan kişiye havlu, çorap gibi hediyeler verilir (KK 2).

Bebeğe Ali, Veli, Emine, Havva gibi isimler konulur (KK 13).

Dede Korkut kitabında anlatıldığına göre Türk boylarında, çocuğun ad alması için ya bir olağanüstü iş başarması yahut düşmana karşı baş kesip kan dökmesi, yani bir kahramanlık göstermesi gerekir (Kalafat, 1995: 98).

Dede Korkut Kitabı'nda Kam Büre oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde, İstanbul'dan dönen bezirgânlara kâfirler saldırır ve mallarına el koyarlar. Bezirgânlardan biri kaçar ve önüne çıkan bir yiğitten yardım ister. O yiğit kâfirleri yakalayıp malları kurtarır. Önce yiğit, sonra bezirgânlar Pay Büre Beyin evine gelirler. Çocuk baş kesip kan döktüğü için Dede Korkut gelip ona ad koyar ve Bamsı Beyrek adını alır. Dirse Han oğlu Boğaç Han hikâyesinde Dirse Han'ın oğlu boğa ile güreşir ve onu öldürür. Çocuğa ad koymak, atasından taht ve beylik istemek için Dede Korkut gelir; babasından taht ve beylik alır; oğlana, boğayı öldürdüğü için Buğaç adını verir (Ergin, 2004: 8-5).

Ad koymayla ilgili olarak düzenlenen törende yemek, ziyafet verme, mevlit okuma; törende yakınların ve büyüklerin bulunması; ezan okunması; adın üç defa kulağa söylenmesi, çocuğu kıbleye çevirme; adı sağ kulağa söyleme gibi kalıplaşmış

işlemler adın kutsallığını vurgulamakta; ada, dinsel bir nitelik kazandırmaktadır (Örnek, 2014: 149).

Eskiden Akbelen'de bebeğe mübarek gün ve aylara, sevilen kişilere, mübarek zatların ve din büyüklerinin, aile büyüklerinin isimlerine göre, özellikle de baba tarafının isimlerine göre büyükler tarafından ad verilirken; günümüzde bebeğin ismini anne-babalar diledikleri şekilde koyarlar.

Bizim ailede Musa, Mehmet ve Ahmet çok konur. Dedelerin isimleri koymak önemlidir. Büyüklerimiz de koymamızı ister (KK 21).

Bebeğe isim verilirken bebek kıbleye doğru tutulur, kulağına ezan okunur ve üç kez verilecek isim söylenir. Annenin bebekleri ölüyorsa bebeğe yaşaması için Yaşar veya Dursun adı verilir (KK 17).

Bebeğin ismini anne ve babası koymaz, baba okumuş biri ise isim koyabilir. Büyükler, okumuş hacılar, hocalar isim koyarlar. Eskiden Ayşe, Emine, Fatma, Bedriye; Hasan, Hüseyin gibi isimler tercih edilirdi, Yavuz, Deniz gibi isimler yoktu (KK 1).

Bebek üç günlük olunca banyodan sonra köyün imamı veya evin büyükleri bebeğin kulağına üç kez ezan okuyarak bebeğe isim verirler (KK 2).

Bizde bebeğin ismine dedesi karar verir; ismi anne baba koymaz. Bebeğe büyüklerin, ölülerin isimleri verilir. Bebeğin kulağına üç kez ezanı mahallenin en sessiz, sakin ve çalışkanı okur ki bebek de onun gibi olsun (KK 4). Çocuğun adını büyükler koyar (KK 9).

1.2.1.2.3.1. Lakaplar Adlar ve Unvanlar

Ad araştırmalarında öncelikli konu asıl kişi adları olmuştur. Bununla birlikte soyadı, lakap, mahlas ve unvan gibi takma adlar da araştırmalara konu olmuştur. Ülkemizde üzerinde en çok araştırma yapılan konu kişi adbilimi/antroponimindir. 1934 yılında "Soyadı Kanunu" çıkarılıncaya kadar ülkemizde kişiler; baba adı, sülale adları veya lakaplarıyla tanınıyor ve zikrediliyordu. Soyadı Kanunu'ndan sonra genellikle eşraf, köklü aileler soyadlarının yanı sıra lakaplarını da kullanmaya devam etmişlerdir.

Lakap takmak, çok eski bir gelenek olup bütün milletlerde görülen bir adettir. Lakab, Arapça'da "övgü veya yergi ifade eden isim ve sıfat" anlamına gelmektedir. Türkçe Sözlük'te lakap; "Bir kimseye, bir aileye adından farklı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad." (TDK-TS, 2011: 1572), Devellioğlu, lakabı "bir kimseye kendi asıl adından başka takılan ad" olarak tanımlanır (Devellioğlu, 1995: 541). Türklerde lakap takmak eski bir gelenektir. Kâşgarlı Mahmut'un bunun için at atamak tabirini kullanıldığı görülür (Atalay, 1999: 250).

Lakap takma geleneğine bağlı olarak genelde küçük yerleşim yerlerinde, kapalı topluluklarda meslek, zümre ve cemaat, gizli teşkilatlar ile yasadışı oluşumlarda veya hapishanelerde neredeyse herkesin, gerçek adının yerini tutan bir lakap adı vardır. Lakap adları bir kısmı övme, aşağılama, hor görme, ötekileştirme ifadesi de taşır. Öğrencilerin, öğretmenlerine ve birbirlerine taktıkları lakaplarda da genellikle eleştiri, alay konusu öne çıkmaktadır (Toygar, 1979: 223-231).

Dilbilimde genel olarak dilsel birimler ek, kök bağlamından biraz farklı ayrıma tabi tutulurlar. Dilbilimde, anlamsal işlevlerine göre sözcüksel anlam içerenlere 'sözcüksel biçimbirimler', dilbilgisel anlam içerenlere de dilbilgisel biçimbirimler adı verilmektedir. Sözcüksel biçimbirimler bağımlı, bağımsız biçimbirimler olmak üzere iki şekilde görülürler. Sözcüksel biçimbirimler (öncül kök), bir dilin sözlüksel birimlerinin tamamı kadardır. Bağımsız biçimbirimler herhangi bir biçimbirim almadan da kullanılabilen ev, yol, okul, hastane gibi anlamlı sözcüklerdir. Bağımlı biçimbirimler ise, Türkçede 90- 100 civarındadır (Korkmaz, 2017: 59). Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğu için kendinden sonra herhangi (ardıl eke) ihtiyaç duyar. Örneğin, sözlük birim olarak gel- sözcüğünün tam anlam kazanabilmesi için türetimsel veya çekimsel biçimbirimlere ihiyaç vardır. Ayrıca burada söz edilen "gel" kiplik anlam taşıması sebebiyle buyruk çekimine bağlı 2. kişi (biçimbirimi) ekini işaretleyen sıfır biçimbirim vardır. Bu yüzden bağımlılık kalkmış, sözdizime girmiş, anlam tamamlanmıştır. Lakap adlarda durum sözcüğün sözcükle ilişkisi tayin etmede en sağda "baş sözcük" ve hemen solunda da başsözcüğün tümleci yer almaktadır. Örneğin iki sözcükten oluşan "Ġazuḫdiş" bileşik lakabın, *ġazuḫ* (baş sözcüğün tümleci), *diş* sözcüğü de "baş" sözcük olmaktadır. Yani baş sözcüğü niteleyen veya belirten sözcükler başsözcüğün tümleçleri görevini üstlenmektedir.

Ahmed Çöş, Apul (Osman), Candarmanıñ (İbrâm), Cibaba (Memed), Cinġan

(Ahmed), Coruḫ (Memed), Çaḫır (Bekir), Çatal (Ahmed), Çalōñ/Çalık (Bekir), Çatçat (Sadıh), Çıraḫ (Hasan), Çil (Mısdıḫ), Çöte (Osman), Delü (Mısdıḫ), Delü (Üsn̄ün), Delüôlan (Hasan), Dembek (Memed), Efendi (Dede) Eġül (Memed, Ġabah (Halil), Ġara (Mısdā), Ġara (Osman), Ġart (Hasan), Ġavlaḫ (Üsn̄ün), Gedük (Bekir), Ġıntıç (Ali), Münübüscü (Musdafa) Nazlıgil (Nazlunun Duran), Paltarcı-Ları (Gadir), Seksennik/Lik (Üsüyün), Selekdörcü (Kadir), Sülükçü Ali, Sünnetçi (Bekir), Topçu (Memed), Zurulu (Osman), Dervüşōñ (Dervişoğlu Memed), Cırcırböcē (Arife), Ġaraöz̆üñ (Memed), Ġazuḫdiş, (Köyün Ebesi Hatice Türköz) Ġocāfa (Durmuşungafa/Durmuşunömer), Tangoçgil (Tongoçunüsüyün), Ġendübaşı-Nıñ (Hasan), Torunpaşa (Ömer), Ġayabālar-Iñ (Kayabey Duran), Dünürōl-Dünür-Oğluları(Şavgı), Eyenōñ/Ayan-Oğlu (Faruk), Çolaḫāller (Çolak Halillerin Duran), Keleklōl Memed (Kelekli-Oğlu-ları Memed), Hacaliler (Hacı Alilerin Muharrem), Geyduvannularıñ Ali, (Evin Nenesinin Geyduvannu'da Bulunan Yatırı Ziyareti Sebebiyle Bu Lakap Alınmıştır), Nal-Bant (Hasan), Ġadinge-Kadın-Gelin (Gadingem Fadik), Pantunnu (Fr. Pantolon), Seleködörcü (Fr. Selektör), Mavi (Ar. Muavin), Nal-Bant (Ar., Frs. Nal-Bend), Çavuş, Candarma- Nıñ (Halil).

Meslekler, ait olunan etnik yapı, büyüklere hitap şekilleri, kişinin fiziksel ve karakteristik özellikleri lakapları, unvanları belirlemektedir. Dedelerden kalma lakaplar sonraki nesillerde de sürdürülmektedir. Köy ve kasabalarda eski Türk geleneği olan lakap takma, yani yapılan önemli bir işi hatırlatan ya da ilerisi için bir dilek anlamı taşıyan adların yerini almıştır. Soyadı yasası çıkmadan önce herkes bir lakap taşımak zorunda idi. Çünkü bu uygulama ortak isimli kişileri birbirinden ayırır ve birçok hallerde lakap, tıpkı er at gibi, onu taşıyanların atalarından birinin zanaatını, başardığı bir işi ya da vücut yapısındaki bir niteliği gösterir (Boratav, 2003: 115).

Akbelen köyünde lakap adlar çok yaygındır. Herkes birinin hakkında konuşurken önce lakabını söyler ki karşıdaki kim olduğunu anlasın. Köyde yaşlılar yeni nesli pek tanımadıkları için önce "kimlerdensin sen yavrum?" diye sorarlar. Kendini tanıtacak kişi de hangi kabiledense o kabilenin lakabını söyler. Bu şekilde yeni nesil de kendi kabile lakabını bilir ve köy halkı ile bu şekilde ilk iletişime geçer.

1.2.1.3.Doğum Sonrası

Geçiş dönemlerinin ilki ola doğum, türe özgü bir davranıştır. Diğer bir ifadeyle doğum, kadın bedenine özgü doğal bir süreçtir. Her kadının doğumu da benzersiz bir olaydır.

Bebeğin doğduğunu evin büyüğüne, dede ya da ninesine muştulayan kişiye büyük hediyeler verilirdi. Bir eve bebek gelmesi büyük olaydır. Her taraf akpak temizlenip süslenirdi (KK 21).

Bebek muştusu verene bahşiş verilir, ama evin ilk çocuk muştusu ise koyun, dana gibi çok büyük hediye verilirdi (KK 11).

1.2.1.3.1. Bebeğin Tuzlanması

Akbelen köyünde bebeğin tulanması geleneğine rastlanmaktadır. Bu gelenek gereğince bebeğin koltuk altları yuzlu su ile yıkanır. Bu işlem bebek kokmasın diye yapılmaktadır.

Çocuk eve geldikten sonra yıkanması adeti sırasında koltuk altları kokmasın diye tuzlanır (KK 15, 28).

Bazı aileler bebeği ikinci gün, bazıları üçüncü gün tuzlar. Bebek üç günlük olunca tuzlanmasının nedeni çocuk büyüyünce teni kokmasın diye tuz serpilerek yıkanırdı (KK 32).

Bebek doğduktan birkaç gün sonra teri kokmasın diye tuzlanır, bebeğin koltuk altlarına tuzlu suyla silinir (KK 4).

Bebek üç günlük olunca teri kokmaması için tuzlanır. Bebek yıkandıktan sonra bir kaba tuzlu su hazırlanır. Bu su yumuşak bezle, yazmayla parmak aralarına, koltuk altlarına ve ayaklarına sürülür, sonra yıkanıp kundaklanır (KK 13, 17).

Çocuğun göbek bağı düştükten sonra, göbek kordonu inanca göre okul bahçesine, cami avlusuna veya ilerde çalışması istenen bir mekâna gömülür (KK 32, 36)

Göbek bağını açıkta bırakma, günah sayılır ve göbek bağı toprağa gömülmesi gerekiyor (KK 32, 33).

1.2.1.3.2. Bebek Beleme (Bebek Mevlidi)

Doğumdan sonra bebeğin yedisi ve kırkını çıkarmak bizde adettir, kadınlar evde toplanır mevlit okurlar, buna "bebek beleme, bazen de kırkını çıkarma mevlidi" deler (KK 2).

Bebek bir haftalık olunca yedisi mevlidi okutulur, bebek belemesi yapılır. Gelen herkes bebeğe hediye getirir. Lohusaya eskiden üzüm hoşafı yapılıp içirilirdi. Şimdi şeker şerbeti yapılıyor (KK 14, 9).

Bebeğin doğumundan sonra yedisinde ve kırkında mevlid okunur, lohusa şerbeti yapılır. Şerbet için bir tencereye 4 kilo su, 4 kg şeker, koku versin diye karanfil ve renk versin diye narçiçeği karıştırılır. Sonra ocağa konup kaynatılır, soğutulup süzülür, içmeye hazır olur (KK 21).

İlk gün içinde lohusa yemeği hazırlanır; bunlar hamur işi, tatlı şekerli şeylerdir. Bebek erkekse mavi-beyaz; kızsa pembe-beyaz süslerle beşik süslenir, sonra bebek beşiğe yatırılır; beşik yoksa salıncağa yatırılır (KK 11).

Ilıncak kurmak mühümdi. Bebek eve gelmeden bir salıncak kurulurdu. Ilıncak, salıncak gibi basit bişeydi. Tahtadan yapılma dikdörtgen biçiminde, altı iplerle örülü, dört köşesindeki deliklerden dört iple tavandaki iki halkaya bağlanırdı. Bir de bez iple yapılan ılıncak vardı. Her iki ılıncak da annenin ayakucuna doğru kurulurdu. Anne, bebek ağladıkça yatağından kalkmadan bebeği sallasın diye bir ip bağlanırdı. Ilıncaklar bağa bahçeye götülür, ağaç dallarına da kurulurdu (KK 4).

1.2.1.3.3. Lohusalık ve Kırkını Çıkarma

Kırklama suyuna konulan para ve altın ile eve bereket geleceğine inanılmaktadır. Kırklama suyunun içine konan kilitli iğne ve makas eskiden demire verilen kutsiyetten kaynaklanmaktadır. Akbelen'de kırkını çıkarma adetleri devat etmektedir.

Dede Korkut Kitabı'nda kırk sayısı çok kullanılır. Bütün önemli olaylarda kırk sayısı görülebilir. Dirse Han oğlu Boğaç Han Hikâyesi'nde, Dirse Han yanına kırk yiğit alarak savaşmaya gider, Buğaç yaralanır ve kırk günde iyileşir. Salur Kazan'ın evinin yağmalandığı hikâyede Salur Kazan'ın kırk yiğidi ve kırk ince belli kızı esir alınır (Ergin, 2004: 4-5, 6-7). Bunun gibi Dede Korkut Hikâyeleri'nin hemen hepsinde kırk motifini görmek mümkündür. Oğuz Kağan destanında da kırk sayısı

geçmektedir. Oğuz Kağan verdiği şölende: "Kırk kulaçlık bir direk, sağa dikip sağladı, direğin üzerine altın bir tavuk koyup direğin altına da bir ak koyun bağladı. Kırk kulaç bir direk de sola dikip solladı. Direğin üzerine gümüş bir tavuk koyup direğin altına da kara koyun bağladı (Ögel, 2003: 127).

Bebek ve annesi ilk gün yıkanmaz. Bebek kıbleye karşı tutulur. Anne ve bebek kırkı çıkmadan evden çıkamaz. Kırk günden sonra kırk gezdirmesine çıkılır ve ziyarete gidilecek yerlere boş gidilmez, ufak tefek hediyeler götürülür (KK 1, 13).

Kırk günün sonunda bebek kırklanır. Evin süpürgesinden kırk bir çöp alınır, mahalledeki farklı farklı çeşmelerden kırk bir bardak su taşınır. Bebek banyosu yapılacak suya bunlarla birlikte annenin alyansı koyulur. Anne ve bebek bu su ile yıkanır. Banyodan sonra bu su, bahçedeki bir ağacın dibine dökülür (KK 2).

Yeni doğum yapmış kadına lohusa ya da kırklı adı verilir. Anne en fazla kırk gün lohusa kabul edilir. Lohusa kadına iyi bakılmalı, dikkat edilmelidir. Lohusa kadın her türlü dış etkiye açıktır, savunmasızdır; hastalanıp ölebileceği inanışı çok yaygındır.

Doğumun ilk yirmi dört saati içinde lohusa yiyeceği hazırlanır; kek, pasta ve çörek-börek hazırlanır (KK 4).

Doğum yapana süt ve çeşitli hediyeler getirilir (KK 10). Doğum yapala komşular kırk gün ilgilenir. Süt, şerbet, tatlı getirirler. (KK 7).

Lohusanın ve çocuğun yastığı altına iğne, çuvaldız, bıçak gibi demir eşya konursa al basamaz.(KK 27,32)

Lohusanın yanına veya bebeğinin yastığının altına Kur'an, süpürge çöpü, ekmek bırakılır. Ekmek nimettir ve korkulan varlıkları uzak tutacağına inanılır (KK 3, 4, 6).

Anne ve bebeğin yanında onları beklemesi için makas, süpürge bırakılır (KK 24), Lohusa kadın aynaya baktırılmaz, sütü kaçar (KK 17).

Lohusa kadın uğrama olmasın diye kırk gün aynaya bakmaz. Kırkı çıkmamış iki lohusa birbirine gidemez eğer gitmek zorunda kalırlarsa bir süreliğine bebekleri deniş ederler (KK 30).

Lohusanın yakasına iğne takılır. Lohusa kırkı çıkmadan dışarı çıkamaz (KK 9). Lohusanın başucuna anahtar, demir, süpürge ve Kur'an koyulur (KK 13)

Demir, eski Türklerde kutsal sayılıyordu. Bunun sebebi Türklerin yurtlarında demir yataklarının bulunması ve Türkler demir işlenme ve silah yapımında uzman olması gösterilebilir. Yine demirin koruma amaçlı kullanımına binaen kötü ruhları kovduğuna inanılırdı (Çoruhlu, 2000: 36).

Lohusa iki kadın birbirini ziyarete gitmez. Lohusa kadın ocak yakmaz, su taşımaz (KK 26).

Lohusa ve bebeği kırk gün yalnız bırakılmaz, lohusanın mezarının kırk gün açık olduğuna, arkasından kazma kürek gezdiğine inanılır (KK 1, 3, 10, 17.)

Eski Türk dinine göre "Ayısıt" ya da "Ayisit" denilen ruh çocuğu korumak ve ona bakmakla yükümlüdür. Bir efsaneye göre de doğum sancıları geldiğinde kadın göğe doğru dua eder ve gökten iki ayisitin gelerek kadına erkek çocuğu doğururken yardım ettiği ifade edilir (Çoruhlu, 2000: 42-43).

1.2.1.3.4. Alkarısı ve Albasması

Anadolu'da ve Türk Dünyası'nda görülen, lohusaya ve bebeğe zarar vereceğine inanılan kötü ruhun adının "Ümmü Sübyan"[14], Türkçesinin Alkarısı olduğu ve lohusa ve bebeklere kötülük yapan cin ve periler olduğu bilinmektedir. Akbelen'de Albasmasının lohusa ve kırkı çıkmamış bebeklerle uğraşıp onları korkutur, bazen de onları öldürdüğüne inanılır.

Adulkadir İnan'a göre "Türk zümrelerinde Alkarısı, Albastı, Albis, Albıs, Almis, Abası, Al, Hal, Alperisi, Alanası, Alruh, Almış" gibi çeşitli adlarla bilinen bu kötü ruhların, genellikle lohusa kadınlara ve yeni doğan bebeklere musallat olduğu kabul edilir (İnan, 2000: 170). Halk inanışına göre yeryüzünde iyi ve kötü iyeler olmak üzere iki tür iye vardır. Bunların içinde kara iyeler herzaman insanları korkutup rahatsız etmektedirler. İnanışa göre taşıdığı yapı ve işlevleriyle kara iyeler zümresinden olan bu varlığın kişiliği gibi, fiziksel görünümü de sürekli değişkenlik gösterir. Eski Türk inançlarında, bu kudretli varlığın ortaya koyduğu hastalık ve ölüm gibi kötülüklerden ancak, kamların ya da bahşıların yardımıyla kurtulmak mümkün olabilirdi (Araz, 1991: 31).

[14] Arapça'da, Ümmü Sübyan sözcüğü "çocukların anası" anlamına gelir. Türkçe'deki ismi ise Alkarısı'dır. Hrıstiyan ve Musevi kaynaklarında Lilith olarak bilinir. Lilith'in; Hz. Eyüp'e eziyet etmek için çocuklarını öldüren iblis olduğu da rivayet edilmektedir. Türk mitolojisindeki lohusa kadınları ve bunların bebeklerini boğarak öldüren Albastı / Albız iblisi sözcüğüne dönüşen Ümmü Sübyan ile aynı varlıktır.

Çocuğun bilhassa erkek çoğun yaşamayışı kara iyelerle izah edilir, çözüm bebeğin satılmasında aranırken bazı uygulamalarda da annenin satılıp alınarak kara iyelere karşı korunmaya çalışıldığı da bilinmektedir. Malatya'daki "Çarmuzu Al Ocağı"na gidenler buradan su içerler, buradan biraz kül ve ekmek götürüp lohusa kadının yatağının başucuna koyarlar, böylece bebeklerin ölümüne yol açtığına inanılan Alkarısı'nın şerrinden zararından korunduklarına inanırlar. Malatya'nın Yakınca kasabasındaki "Kileyik Al Ocağı"da al sağaltmacılığı ile bilinir. Buraya korkanlar ve yüz felci geçirenler de götürülür. Ziyarete gelen hastalar, burada bulunan kuşağı başlarına ve yüzlerine sürerek şifa ararlar. Bu uygulamada, al ocağının sağaltma konusunda sahip olduğu kutun, kuşak vasıtasıyla sirayet edebildiği inancı görülmektedir.

Bir kadın yatarken karabasana uğramış, ayağını fare ısırır gibi olmuş, amentüyü okuyunca geçmiş (KK 24).

Annenin ve çocuğun yaşaması için hocaya Alkarısı muskası yaptırılır (KK 17).

Bebek odada yalnız bırakılmaz, anneye sütü bol olsun diye elma, üzüm hoşafı içirilir ve mısır çorbası yedirilir. Kırk gün anne de bebek de dışarı çıkarılmaz (KK 12).

Bebek dünyaya geldikten sonra kırk gün gözü bağlı tutulur. Yastığının altında cevşen (küçük Kur'an) ve makas bulundurulur. Bebek odada yalnız bırakılmaz. Bu uygulamalar al basmaması içindir (KK 17).

Türk topluluklarında albastının tüfek sesinden, demirden ve ocaklılardan korktuğuna inanılır. Lohusa kadını albasarsa tüfek patlatmak adettir. Alkarısı, demircilerden ve ocak soyundan gelen kişilerden de korkar. Öyle tesire sahip demirci ustaları ve ocak soylu kişiler vardır ki bunların bir mendil veya külahı albastıyı korkutmak için yetip de artmaktadır (İnan, 2000: 170). Günümüzde bu inancın değişik bir şekli olarak çuvaldız, iğne, egiş gibi demirden yapılmış aletlerin Alkarısı'ndan korunma sağladınına inanılması ve korunma amacıyla kullanılması, söz edilen eski inancın işlevinin değişime uğrayarak yaşatıldığı anlamına gelmektedir (Araz, 1991: 3).

Genelde Alkarısı'nın, lohusanın ciğerini söküp götüreceği, kendini ve çocuklarını bununla besleyeceği düşünülür. Bütün aile fertleri lohusa ve yeni doğan bebeğin

korunması için çeşitli tedbirler alır, lohusanın odasında demir bulundurulur, kırmızı renkte şerbetler içirilir, kırk gün lohusa kadın yalnız bırakılmaz (Boratav, 2003: 104).

Anne ve bebeği al basmasın diye allık sürülür, beşiğe kırmızı tülbent bağlanır (KK 2). Kapının ardına süpürge ters dikili konulur (KK 4).

Ayşe kadın divanda yatarken üstünde kapkara uzun bir elbise olan, saçları iki yana taranmış, yerleri süpüren bir kadın görünmüş. Lohusa kadının etrafında dolanıyormuş, üzerinde muska olduğu için ve kendisi de dua ettiği için bu kadın kapıdan içeri giremiyormuş, sadece ellerini kapıya dokunabiliyormuş. Bir keresinde de o yatakta yatarken üzerine bir şey çökmüş, hiç kıpırdayamıyormuş, hatta elini, kolunu bile kıpırdatamamış. O anda aklına salâvat getirmek gelmiş ve iki salavat getirmiş, birden yerinden fırlayıp oturmuş. Daha sonra bunu kaynanasına anlatmış o da bunun albasması olduğunu söylemiş (KK 7).

Anneyi ve bebeği, al basmaması için bir yatağa yatırılır, üzerlerine okunmuş örtü örtülür. Benim elim değil Fadime anamızın eli denir. Sonra eline demir parçası alır üç kere yatağın etrafında dönülür ve "Fadime anamız geldi gördün mü?" denilir. Ayakucunda durulur, aynı cümle söylenerek ayak ve başucuna demir parçası ile vurulur (KK 8, 14).

Al basmasından yani karabasandan korunması için lohusa kadının yanına kocasının gömleği ya da ceketi, bebeğin yanına ise cevşen bırakılır. Kendisi tam bebeğini emzirirken yüzünde bir tokat patlamış, karabasan gelmiş, yanındakiler bile o tokadın sesini duymuş (KK 14).

Erkeğin bulunduğu yere Alkarısı'nın giremeyeceğine inanılır (Boratav, 2003: 104). Alkarısı'nın çocuğa zarar vermemesi için babasının ceketi çocuğun üstüne atılır (KK 17).

Türk kültür coğrafyasında bebeğin eşi, göbek bağı ve sünnet parçası etrafında bazı inançlar oluşmuştur. Bunların korunmaları, gömülmeleri ve suya atılmaları ile çocuğun gelecekteki hayatı arasında bir bağ kurulur.

1.2.1.3.5. Sünnet

Sünnet sözcüğü Arapça bir sözcüktür; kelimenin sözlük anlamı "1. Hz. Muhammet'in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir

konuda söylemiş olduğu sözlerin tümü. 2. Erkek çocukta üreme organı ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi. 3. Sünnet düğünü" dür (TDK-TS, 2011: 1233).

Sünnet, kültürümüzün çok önemli unsurlarındandır ve İslam dünyasının da mühim geleneğidir. Sünnet, dinsel bir törendir. Erkek çocuk sahibi her aile maddi durumuna göre çocuğunu sünnet ettirirken bir tören düzenler. Günümüzde sünnet düğünü, kına gibi törenler yapılmadan çocuklarını hastanelerde sünnet ettirenler de vardır. Müslüman Türk geleneklerinde sünnet törenlerinin en belirgin yönü, çocuğun bir törenle İslam toplumuna katılmasını kanıtlamasıdır. Nitekim kendi dinini bırakıp Müslüman olan kişinin sünnet edilmesi ilk şart, bir çeşit yasa sayma inancı da işlemin bu anlamını belirtir (Boratav, 2003: 202). Bir inanışa göre Hz. Peygamber sünnetli doğmuştur; inanış, sünnet göreneğini bu olguya bağlamak istemektedir (Boratav, 2003: 201).

Sünnet, erkek çocuk için erkekliğe ilk adımdır (KK 29).

Sünnet geleneği dinsel ve törensel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanıdır. Hiçbir anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Geleneğinin yaptırımı bu konuda bir karşı duruşa meydan vermeyecek kadar güçlüdür.

Akbelen köyünde sünnet ve sünnetle ilgili ritüeller Anadolu geleneğiyle paralellik arz eder.

1.2.1.3.5.1. Sünnet Olma ve Sünnet Yaşı ve Zamanı

Sünnet, doğumdan itibaren her yaşta yapılabilir. Ancak sıhhı ortamda ve cerrahi prensiplere uyularak yapılması gerekir. Gelenekte sünnet çocuğunun yaşı ve sünnet törenlerinin zamanı konusunda kesin bir kural yoktur. Çocuklar genellikle okul çağına yakın veya ilkokul yıllarında ergenlik çağına girmeden sünnet edilmektedirler. Son yıllarda büyük kentlerde kimi aileler çocuklarını bilinçli olarak acı çekmesini ve korkmasını önlemek için doğumdan hemen sonra hastanede sünnet ettirmektedirler. Bu tür erken sünnet uygulamasına geleneksel kesimde rastlanmamaktadır (Artun, 2005: 142).

Birden fazla erkek çocuğu olan aileler ya da akrabalar, hepsi birden aradan çıksın düşüncesiyle, yaşları farklı iki, üç erkek kardeşi veya akraba, komşu çocuklarını birlikte sünnet ettirirdi. Mevsim olarak bazı yerlerde baharda, birçok yerde yaz tatili

aylarında, kimi yerlerde güz mevsiminde, okullar açılmadan önce bir gün seçilmektedir. Günümüzde gün seçimi, evlenme törenlerinde olduğu gibi, cumartesi ve pazara dönüşmüştür (Boratav, 2003: 202).

Akbelen köyünde sünnet ve sünnetle ilgili ritüeller Anadolu geneliyle paralellik gösterir. Eskiden Akbelen köyünde hali vakti yerinde olanlar kendi çocukları ile birlikte fakir çocukları da sünnet ettirirlerdi. Çocukların küçük yaşlarda sünnet ettirilmesi anne ve babanın önemli görevlerinde birisidir. Hz. Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.s) torunları Hasan ve Hüseyin'i doğumdan hemen üç gün sonra sünnet ettirmiştir (KK 1).

Köylerde toplu sünnet yoktu. Sünnetçi ev ev dolaşıp tek tek sünnet ederdi (KK 2).

Birkaç çocuk birlikte sünnet edilebilir (KK17).

Çocuğun hastalanmaması için çocuk ne kadar erken sünnet edilirse o kadar iyidir (KK 1).

Çocuk daha çok okul çağına geldiğinde sünnet edilir (KK 2).

Dini amaçla sünnet yapılır. Çocuk ufakken sünnet edilirse daha iyidir. En geç yedi, sekiz yaşına kadar çocuk sünnet olmalıdır. Çocuğun bir rahatsızlığı varsa erken sünnet edilir, yoksa ilkokul çağına kadar sünnet edilmelidir (KK 17)

1.2.1.3.5.2. Tören, Şölen ya da Toy/Düğün

Aile çocuklarının yaşı ve kendi ekonomik durumuna göre çocuklarını sünnet ettireceği zamanı kendi kararlaştırır. Sünetten iki ay önce hazırlıklara başlar. Aile, düğün gününü belirledikten sonra bir hafta on gün öncesinden konuklara haber verir. Sünnet yeri çeşitli süslerle süslenir, çocuğa sünnet yatağı hazırlanır. Çocuğun yatağına tertemiz çaraflar ve dantelli pikeler serilir (KK 3).

Çocuğun annesi ve akrabaları ona süslü bir oda hazırlarlar. Balonlarla, oyuncaklarla, Türk bayrağı ile karyola süslenir. Karyolanın başına işli çantayla Kur'an-ı Kerim asılır (KK 17).

Sünnet töreni hazırlığı bir hafta, on gün öncesinden başlar. İlkin konuklara davetiye ile okuyucu elçi gönderilir, törenin tarihi bildirilir (Artun, 2005: 143).

Bizim köyde okuyucu vardı, düğün ne olduğunda okuyucu millete haber ederdi. Sünnet düğünü olunca da okuyucu gezer söylerdi (KK 21).

Sünnet düğünü için önce sünnet günü belirlenir, iki gün önce sünnet düğününde yenecek yemeklerin hazırlıkları başlar. Dost akraba, hısım konu komşu davet edilir (KK 30).

Ev ev dolaşarak komşular, akrabalar sünnete davet edilir ve davet esnasında gidilen evlere okuyuntu verilir (KK 4).

Sünnet olacak çocuğa kıyafetler alınır, çocuk arkadaşları ile arabayla gezdirilir (KK 2, 16, 17).

Sünnet çocuğu törenden birkaç gün öncesi hazırlanmaya başlanır. Geleneksel eğitimle anne ve babalar çocuklarının bu önemli geçiş pratiğine aylar öncesinden hazırlamaya başlamaktadır. Sünnet giysisi tören hazırlıklarının en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Sünnet kıyafetini tamamlayan iki önemli aksesuar, başlık ve çapraz olarak bağlanan "Maşallah" yazılı kumaş şerittir. Sünnet olacak çocuk bir hafta önce akraba ve eş dosta götürülerek el öptürülmekte, özellikle bölgede bulunan türbeler ziyaret edilmektedir (Türkdoğan, 1982: 199-213).

Sünnetten birkaç gün önce çocuk sünnet giysileri içinde yakınlarının ve komşularının ellerini öper. Eli öpülen her kişinin sünnet çocuğuna para vermesi adettendir (KK 10).

Nazar değmemesi için de sünnet şapkası mavi renktedir. Şapkanın ön kısmına mutlaka "maşallah" şeridi çekilir (KK 17). Sünnet çocukları sünnetten birkaç gün önce veya aynı gün ata, arabaya, otomobile bindirilerek davul zurna eşliğinde mahallenin öteki çocukları ile gezdirilirler (KK 32).

1.2.1.3.5.3. Sünnet Mevlidi Okutma

Sünnetten önce veya sonra mevlit ve Kuran-ı Kerim okutmak yaygın bir gelenektir. Sünnetten sonra mevlit okutulur, yemek verilir (KK 2).

Yemek yendikten sonra kadın erkek herkes çocuğun başucuna gelip geçmiş olsun diyerek hediyelerini verir. Bundan sonra akşama kadar eğlenceler yapılır (KK 30, 33).

Sünnetten sonra konuklara etli pilav, yahni ve helva ikram edilir (KK 17).

Çocuk varsa kirvesinin yoksa bir yakınının kucağına oturtularak çocuğun bacaklarının iki yana açılması sağlanmakta, kucağına oturduğu kişi çocuğun kollarını sımsıkı tutmaktadır ve bu sırada çocuğu yüreklendirmek amacıyla erkekliği vurgulayıcı sözler söylenmektedir (Artun, 2005: 144).

Kesilmeden önce "Allahu Ekber Allahu Ekber" denilerek tekbir getirilir, ayrıca sünnet işlemi bitince "Oldu da bitti Maşallah, damat olur inşallah" denilir. Misafirler anne ve babaya "Gözünüz aydın", "Hayırlı uğurlu olsun", "Allah Mürvetlerini de göstersin", "Allah Damatlığını da nasip etsin" temennilerinde bulunurlar (KK 2, 3, 17, 30).

Çocuk sünnet olurken annesinin eline oklava verilir. Anne, oklavayı ellerinin arasında çevirir. Böyle yapıldığı takdirde sünnetin kolay olacağına inanılır. Böylelikle de çocuğun annesi oyalanıp teselli edilmeye çalışılır. Erkek çocuk yalnız sünnet olacaksa ona çift olsun diye çocuk içerde sünnet olurken dışarıda da horoz kesilir. Sünnet olurken çocuğu amca veya dayısı tutar (KK 16, 17).

Çocuk sünnet olduktan sonra el öpmeye çıkar, bahşiş toplar (KK 14).

Sünnet edilen kısım çocuğun eve bağlı olması için evin arkasına; okumuş, dindar olması için de cami avlusuna gömülür (KK 14).

Sünnet işlemini yerine getiren kişiye "sünnetçi" denir. Eskiden sünnetçi yoktu; çocuk berberlere, Çingenelere sünnet ettirilirdi (KK 17).

Günümüzde çocuklar fenni sünnetçilere, hastanelerde doktorlara sünnet ettirilmekteler (KK 4, 14).

1.2.1.3.5.4. Kirvelik ve Hediyelik Verme

Sünnet olacak çocuğa ve ev halkına konuklar çeşitli hediyeler getirirler. Bu hediyeler altın, para, giyecek, oyuncak ve ev eşyalarından oluşmaktadır. Günümüzde sünnet hediyesi uygulaması devam etmektedir.

Gelenler çocuğa altın, para, nazarlık getirir (KK 1).

Sünnet hediyesi olarak kol saati, bisiklet de alınır. Anneye kap kacak gibi eşyalar getirilir (KK 4, 14).

Kirvelik, yörelere göre “kirve”, “kivra”, “kivre” isimleriyle de verilmektedir. Kirvelik, kısaca birbirine ekonomik ve sosyal olarak eş konumda bulunan ailelerden birinin sünnet töreni masraflarını karşılamasıyla oluşan bir sanal akrabalık kurumu olarak tanımlanabilir. Kirve, sanal akrabalık kurulacak ailenin erkek çocuğunu sünnet esnasında kucağına alarak çocuğun acı çekmemesi için destekte bulunacak ve aynı zamanda sünnet töreninin ekonomik giderlerine kısmen de olsa katkıda bulunacak olan kişidir (Artun, 2005: 144).

Kirvelik kurumu Doğu, Güney ve Güneydoğu Anadolu’da görülüyor. Diğer bölgelerde kimi anlatılarda izleri görülse de kirvelik gulaması unutulmuş görünmektedir. Kirve, önemli bir tören olan sünnet vesilesiyle çocuğun ailesine dışarıdan katılan ve o günden sonra aileden sayılan bir erkektir (Boratav, 2003: 205). Ülkemizde yörelere göre kirvelik anlayışı çok farklılık gösterir. Türkdoğan’ın ifadesiyle, çocuğun akrabaları artık ona “kirve” diye seslenirler (Türkdoğan, 1982: 199-213). Bu hitap kanbağı olmayan birini aile içinde amca veya dayı yakınlığına yükseltmiş olur. Kirve çocuğun evlenmesinde, askere gidişinde, her önemli işinde bir baba gibi ilgi göstermekle yükümlü sayılır (Artun, 2005: 144).

Akbelen köyünde kirvelik geleneğine çok eskinden önem verilirmiş, ancak değişen hayat koşulları nedeniyle şimdilerde bu geleneğe pek rastlanmamaktadır. Kirve ve kirvelikten kasıt, sönnet toyunun masraflara yardımcı olup ömür boyu o çocuğu gözetecek birinin olması beklenir ama bugünlerde dayı, amca gibi yakın akrabaların çocuğu sünnet sırasında destek olması tercih edilmektedir.

Bizim Köyde kirvelik yoktur. Çocuğun dayısı ya da amcası kirve olur. Kirvelikle ilgili kural da yoktur. Eskiden sünnet olacak çocuk sayısı kadar koç süslenir, sünnette kurban edilimiş. Bir de davulcu tutulur, yemek verilirmiş (KK 9).

Eskiden köye sünnetçi gelir, kizir de köye duyururmuş, ben hatırlamıyorum. Ama şimdi bizim burada sünnet evlerde yapılmıyor; çocuklar artık hastaneye götürülüyor (KK 2, 13,21).

1.2.1.4. Askerlik

Askerlik kültürümüzde kutsal bir görev olarak kabul edilir. Askerlik insan hayatında bir geçiş dönemini işaret eder ve bu yönüyle çeşitli aşamaları yüzyıllardır tören olarak kutlanmaktadır. Askerliğe gönderme, karşılama törenleri dinsel,

toplumsal ve kişisel anlamlar taşımaktadır. Bu törenlerde sofra açam, ziyafet verme, adak, kurban vb. iç içedir. Bu önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel işlem kümelenerek, söz konusu geçişe bağlı, kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun biçimde davranışlar segilenmektedir. Bunların hepsinin amacı da askere gidecek kişinin yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda askere gidecek kişiyi askerlikte karşılaşılacak muhtemel tehlikelerden korumaktadır. Askere yolcu etme ve karşılama çevresinde kümelenen adetler, gelenekler, törenler ve bunların içinde yer alan işlemler ve uygulamalar o yörenin geleneksel kültürünü de yansıttığı için önemlidir (Artun, 2005: 146).

Akbelen köyünde asker adayları, son gün, tüm arkadaşlarıyla beraber konvoy oluştururlar ve arabalara Türk Bayrağı asarak önce köyiçinde sonra şehiri korna eşliğinde turlar sonra tekrar köye dönerler. Asker olanın koluna kırmızı kurdele bağlanır. Genci genellikle akşam gönderirler, otogarda herkes toplanır. Son vedalaşmalar yapılırken, asker adaylarına "Allah kolaylaştırsın", "Allah kazadan beladan esirgesin", "Hayırlı tezkereler", "Vatana Millete hayırlı olsun" gibi temennilerde bulunulur. Asker adayları arabalara aynı anda bindirilip, şehirden konvoylarla beraber çıkartılır. Askerlerin bulundukları arabalara yolda bir süre refakat edilip "En büyük asker bizim asker" gibi sloganlar atılır (KK 2, 9, 28).

Geleneksel kesimde gençleri askere uğurlamak önemli bir olaydır. Askere gidecek gençlere, aileleri, artık son zamanlarında fazla iş yaptırmazlar (KK 13).

Askere gidecek genç bir hafta-on gün öncesinden izinlidir; çalışmaz, gezer, evde vakit geçirir (KK 30).

Maddi durumu iyi olan aileler, kurban kesip mevlit okuturlar (KK 3).

Askere gitmeden önce genç, ev ev gezer, herkesle vedalaşır (KK 13, 34).

Asker uğurlamaya Akbelen'de gödürük yapka denir. Asker için davulluzurnalı eğlence yapılır, bazıları da kına gecesi düzenler. Asker uğurlamak için aileleri de meydanda hazır bulunur. Bu asker uğurlamalarında ekonomisi iyi olanlar kurban da keser. Kesilen kurbanla yemekler yapılır ve gelen misafirlere ikram edilir. Askere gidecek genci askere gitmesine birkaç gün kala sağ serçe parmağına kına yakılır, gencin eline yakılan kına, vatana kurban etmek içindir (KK 21, 1, 10).

Askerliğini bitirip gelen genç için mevlit okutulur, ama kurban kesilmezdi (KK 1).

İsteyen asker eğlencesi yapar, isteyen mevlit okutur. Mevlit genç askere hayırlı gidip gelsin diye okutulur (KK 13).

Askere giden gence akraba, konu komşu herkes askerde kullansın diye harçlık verir (KK 12).

1.2.1.5. Evlenme Adetleri

Türkler için evlilik kurumu, insan neslinin türeyip çoğalması, bir aile olması, aile birliğinin korunması, sürekliliğinin sağlanması yönünden kutsallık taşır. Bu kurum, erkeğe ve kadına yeni bir toplumsal rol kazandırır. Aile olabilmenin ilk adımı evlilik akdinin imzalanmasıyla başlar. Türklerin kültüründe ve sosyal hayatta ev ve evlilik, çocuk sahibi olmanın ilk ve önemli kurallarından biri kabul edilir. Genelde ev bark kurmak, yuva sahibi olmak, insana bulunduğu toplumda itibar ve güç sağlar (Kalafat, 1995: 101). Ülkemizin her yerinde olduğu gibi Akbelen'de de aile olmanın önemi büyüktür. Aile kurumunun toplumun çekirdeğini oluşturduğu, toplumu ayakta tuttuğu ve bireyleri yücelttiğine inanılmaktadır. Evlilik törenleri, kişilerin kültürel yapısına, bulunduğu yere, inanışlara göre çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Ülkemizde evlilik törenine ve kutlamalarına "düğün" denmektedir.

Temelde evlenme törenleri bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uyarlanarak gerçekleştirilir. Evlenme, tören, töre, adet, gelenek, görenek ve inanç bakımından zengin bir tablo çizer (Artun, 2005: 147). Evliliğin gerçekleştirilebilmesi için öncesinde çeşitli hazırlıklar ve belli aşamalar mevcuttur. Bu hazırlık ve aşamalar nesilden nesle geçmiş ve gelenekleşmiş uygulamalar olarak kendini gösterir. Bugün söz edilen bu geleneklerin bazıları kentleşme, iş hayatı, eğitim düzeyinin yükselişi, batılılaşma gibi sebeplerle unutulmuş, bazısı değişikliğe uğramış olsa da varlığını sürdürmektedir.

Günümüzde evlilik ile ilgili geleneklerin birçoğu yapılması gereken inaç ve uygulanmalara dayanmaktadır. Bu inaç ve uygulamaları ihmal veya gözardı eden kişiler, toplum tarafından ayıplanıp tahkir edilir. Kız isteme, söz kesme, nişan, kına gecesi gibi görenekler evliliğin olmazsa olmaz kurallarıdır. Türk toplum hayatının her evresinde hareket ve davranışlarımıza yön veren inançlarımız devreye girmektedir. İyi bir eş bulma, yuva kurma, çocuk sahibi olma, doğan çocukların hayatta kalmasına, iyi ve kötü karakterli iyeler, ev iyeleri ve ataruhlarının etki ettiği inancı, günümüzde de varlığını sürdürmektedir (Kalafat, 1995: 101). İnsan hayatının

en önemli değişimine sebep olan evlilikle ilgili birçok inanış mevcuttur. Bu inanışlar, evlenen çiftlerin kötü etkilerden uzak olması; mutlu ve uzun beraberliklerinin olması, bereketli bir yuva sahibi olmaları için çok çeşitli uygulamalar gerçekleştirilir. Bu inanışlardan biri de kısmet açmadır.

1.2.1.5.1. Kısmet Açma

Kısmet açma, genelde talibi çıkmayan kızlara/ kısmen erkeklere "kısmeti kapalı, kısmeti bağlı, kısmetini açtıralım" denir. Kısmeti bağlı kişilerin kısmetini açma yolu olarak hocaya gidilir. Hocaya muska yazdırılır, Hıdırellezde dilek tutularak mani/micek çekilir, gelin teli ya da duvağı alınır, kilit açılır, türbeler ziyaret edilir. Akbelen köyünde türbelere, ağaçlara bez bağlama uygulaması dini yönden sakıncalı olduğunun düşünülmesi sebebiyle çok az görülse de eskiden daha çok yapıldığı rivayet edilmektedir. Eskiden kısmet açmak için türbelere bez bağlamak ve türbelerde mum yakmak geleneği mevcutken günümüzde günah kabul edilmesi sebebiyle bu tür işlere büyükler rıza göstermez. Türbe ve yatır ziyaretleri yapılır, bolca dua edilip adak adanır, çaput bağlama görülmez, ancak köydeki bazı aileler eski Rum komşularından kalma adet olarak mum yakmayı sürdürmektedir.

Türklerde görülen çaput bağlama inancı, yatır ve türbe kapılarına, ağaçların dallarına genç kızlar tarafından evlenmek amacıyla çaput bağlanması dağ yollarını bekleyen, dağ ve kaya iyelerini memnun etmeyi ve bu iyelerin yardımını görme inancının izleri kabul edilir (Kalafat, 1995: 104).

Erkek veya kızın kısmeti açık değilse, kısmet açmak için bir eve gelin geldiği zaman gelin ve damadın arasında, başlarının üstünde ekmek dolandırılır, bu ekmek etraftaki bekârlara dağıtılır. Gelin ve damadın üzerine şeker saçılır, şeker gelinin başı üzerinde kalırsa, orada bulunan bekârların kısmetinin açılacağına yorulur ve o yıl bütün bekârların evleneceğinin işareti sayılır (KK 1, 3).

Avcılık devrinde avın kanı, yağı ve eti, çobanlık devrinde süt, kımız ve hayvanların yağı, çiftçilik devrinde darı, buğday, muhtelif meyveler saçı olarak kullanılmıştır (İnan, 2000: 167). Bu bağlamda akben köyünde de evlenme törenlerinde gelin ve güveyin başından aşağı saçı saçılır. Saçı saçmak, Orta Asya Türklerinde yabancı soya mensup bir kızın kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayininin kalıntısıdır diyebiliriz.

Eskiden akbelen köyünde evlenemeyen kişiler için evde kalmış, "karta kaçmış, tohuma kaçmış, kartlaşmış, turşunu kurmalı" gibi ifadeler kullanılırmış. Bu toplumsal baskı yüzünden ailelerin kızlarını erken yaşta evlendirmesi yaygınlaşmıştır. Eskiden kızları evlendirme yaşı 16- 20 yaş iken, şimdi 18- 25 arası olup 25'inden sonraya kalan kızın talibi çıkmayacağı, evde kalacağı korkusu yaşanırmış. Erkeklerin ise 30'unu aşmaması, işini, mesleğini alıp askerliğini yapmış olması, evlemek için yeterliydi. Günümüzde 30-35 yaş arasında yapılan evlilikler normal karşılanır olmuştur. Hatta köydeki bazı büyükler geçlere "erkenden evlenip ne yapacaksın? Hayatını yaşa, evliliğin yükünü üstüne alma." şeklinde tavsiyelerde bulundukları görülür. Evlenecek kız ve erkeğin arasındaki yaş farkın birkaç yaş olması, kızın küçük olması beklenir, tam tersi kızın erkekten büyük durumu kınanır. Akbelen'de "kız, erkekten büyük olmamalı" inancı yagındır. Ama eşi kendinden büyük olan erkeklerin zengin olacağı inancı da görülmektedir. Ancak yaş farkı evde huzursuzluk yaratacağı inancı daha yaygıdır.

Gelinin ayakkabısının altına bekâr kızların, damadın ayakkabısının altına da bekâr delikanlıların isimlerini yazmak adettendir. Evlenecek çiftin yüzüklerini takacak kişinin evlenip boşanmamış olması gerekir. Kesilen kurdeleden orada bulunan gençlere birer parça dağıtılır (KK 22, 35).

Gelin alma bitip kız baba evinden koca evine getirildiğinde gelinin basıp kırması için önüne küp konur, kolunun altına ekmek verilir sonra bu ekmek bekârlara kısmetlerinin açılması için pay edilir (KK 6, 4).

Talibi çıkmayan genç kızın kısmetinin bağlandığına inanılır. Genç kız ve annesi beraberlerinde kilit götürerek hocaya giderler, hoca dua edilirken kilid açılır, böylece genç kızın kısmetinin açılacağına inanılır (KK 33).

Akbelen köyünde akraba evliliği pek hoş karşılanmaz. Ama yine de fakir aileler düğün masrafından kaçmak için akraba çocuklarıyla evlendirilir. Bir de evde bulunan yabancı azap ve hizmetililer ile başka köylerden gelen misafirler kardeş sayılır, onlarla evin gençleri evlenemez (KK 8, 13, 17).

Kaçma, kaçırılma Akbelen köyünde pek görülmez, olursa çok kınanır. Hatta köyde o kadar dışlanır ki kaçan çift, başka yere taşınmak zorunda kalır. Kaçan kıza erkek tarafınca düğün yapılmaz. Aile içinde küçük bir "tören" yapılır. Sadece yakın akrabanın katıldığı kısa bir oyun, eğlence yapılıp biter (KK 14, 27).

Aile kurumu ve kız kaçırma bağlamında Türklerde "anaerkil" aile izlerine rastlanmaktadır. Moğollarda da "anaerkil" (matriarkal) aile düzeni vardır. Türk kültüründe "Kız kaçırma" çok eski çağlardan beri bir evlenme türü olarak görülmektedir. Hunlar döneminden itibaren evlenmede sakat bir yol yöntem olarak geliştiği ve Türklerde "anaerkil (patriarkal)" aile tipi hâkimdi ve ailenin sembolü "ev", evin sembolü de "ana" olmuştur. Yine Yakutlarda evlilik "sönmez bir ateş, aile sönmeyen bir ateş tutuşturma" olarak görülmüştür (Günay ve Güngör, 2007: 103). Evlenme ile ilgili törenlere Şaman ve baskıların iştiraki işe kutsallık ve biraz da tören, şölen havası katmıştır. Kız kaçırma ile evlenme âdetinin muhafaza edildiği Yakut boylarında kız kaçırmaya gidecek gençler şaman (oyun) tarafından bir ayin yapıldıktan sonra yola çıkarlardı. Bu ayin şöyle yapılırdı: kız kaçırmaya gidecek gençler bir araya toplanır ve atlarını hazır halde bulundururlar. Şaman direklere bağlı atların yanına kımız dolu bir tulumla gelir ve bundan bir avuç kımız alıp atların çevresine saçı saçar. Kırk kötü ruhun adlarını söyleyerek bunlara karşı gençleri koruması için ıdık bağışlanan tanrıya yalvarıp yakarır. Ayinden sonra gençler atlarına binip kaçırılacak kızın kabilesine doğru yönelirler (Günay ve Güngör, 2007: 102-106).

Birçok Türk boyunda baskın yapılarak "kız kaçırma" seyrek görülen olaylardan biridir. Eski devirlerde görülen bu âdetin izleri bazı düğün adetlerinde "Kız Kaçırma Oyunu" gibi seyirlik oyunlara dönüşmüş çeşitli şekillerde karşımıza çıkar. Altaylılarda kız kaçırma, kızın rızasıyla, hatta baba ve anasının tasvibi ile olur. Kız razı olduğunun delili olarak delikanlıya yüzük ve mendil gibi bir şey gönderir ki bu "nişan yüzüğü" yerine geçer. Kız, kaçırıldıktan sonra delikanlının arkadaşları çalı çırpıdan bir otağ yapar ve bu otağın kapısı olmaz. Gelin ve güvey bu otağda üç gün kalırlar. Bunlar ateşlerini çakmak taşıyla kendileri tutuştururlar. Onlara dışarıdan ateş ve kibrit vermek yasaktır (İnan, 2000: 166).

Akbelen köyünde de düğünlerde oynanan kız kaçırma oyunu 2000'lerin başına kadar görülmektedir. Gençlerin bir kısmı kız elbiseleri giyer, biri dede kıyafeti giyer onların başında otururken gençler gelir kızları kaçırmaya çalışır, birkaç denemeden sonra kızlardan biri kaçırılır. Kızı kaçırılan dede ceza olarak bu oyuna katılan gençlere haşlanmış tavuk vermek zorundadır. Bu tavuk düğün meydanının ortasında gençler tarafından ayakta pay edilip yenilir ve oyun kaldığı yerden devam eder.

1.2.1.5.2. Görücülük, Kız bakma ve Dünürlük/Sözkesme

Şehirlerde tanışıp anlaşarak evlenme yaygınken, tutucu aile ve küçük yerleşim yerlerinde görücü usulü evlenme hâlâ devam etmektedir. Görücülük evlenecek kişiye uygun kız bulma işidir. Aslında evlendirme işi, görücü olmakla başlayıp kız araştırma, soruşturma bulma ve tanıştırıp buluşturup evlenmeye karar vermeye kadar uzanan uzun bir süreci kapsamaktadır. Görücü usulü evliliklerde evlendirilecek erkeğin akrabaları ya da hatırı sayılan büyükler, komşular veya tanıdıklar aileye uygun bir kız olup olmadığını araştırıp uygun bir kız bulduğunda erkek tarafına kızı ve ailesini anlatırlar. Bu bir tavsiye olup ardından kızın ailesi ile tanışma ve görüşme dönemi başlar.

Bizim köyde yakın akraba ile evlenmek hoş karşılanmaz. Eskiden evlilik yaşı kızlarda da erkeklerde de on beş- yirmi olurdu, şimdi bu kadar erken evlenilmiyor. Büyükler evlenmeden küçüklerin evlenmesi ayıp karşılanırdı. Bu yüzden evliliği geciken kız ve oğlanlar olurdu (KK 2).

Kız ve oğlan birbirini görmez, evlenmelerine büyükler karar verirdi (KK 4).

Türk toplumunun gelenekçi kesiminde, evlenme işine başlama "kız bakma, kız arama" ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar. Bu konuda kendilerine komşu, yakın akraba ve tanışlar yardım ederlerdi (Artun, 2005: 151).

Görücü usulü evliliklerde oğlan askerliğini yapmış ve bir iş kurmuşsa, annesi yakın çevresine oğlu için bilgili, görgülü, iyi yetişmiş, helal süt emmiş bir kız aradığını söyler. Onlar da huyunu, suyunu, marifetini bildikleri kızları tavsiye ederler (KK 34).

Genelde gelin adayı kızların elinden işgelen, Kur'an okuyan, boyu posu yerinde kızlar makbul sayılır. Oğlanın annesi, kızı tavsiye eden tanıdık ile beraber kızın evine gider, kızın boyuna posuna bakar, misafir karşılama, ağırlama ve görücülük etmesine bakar. Erkek annesi kızı beğenirse oğluna gelip anlatır. Sonra gençlerin birbirini görüp tanıması için belli süre beklenir. Gençler görüşüp anlaşabilirse aileler devreye girer ve kızı istenmeye karar verirler (KK 30).

Kız istemeye genellikle oğlanın aile büyükleri, anne babası ve büyük kardeşleri gider. Kız tarafında da kızın aile büyükleri ve yakınları bulunur. Kızı en

yaşlı kişi “Allahın emri, peygamberin kavli ile kızınız A…’yı oğlumuz B…’ye istiyoruz” diye ister. Kız babası olumlu cevap verirse söz kesilmiş olur ve hep birlikte kahve içilir (KK 15, 8).

Görücüye gitmede genelde iki kadın olur ve kızın evini ziyeretle başlar ve ardından oğullarına kız baktıları söylenir, eğer kızın gönlü varsa, kız annesi birkaç gün sonra dünür gelmeleri için haber salar (KK 1, 4, 7).

1.2.1.5.3. Nişan Yapma (Küçük düğün)

Evliliğe hazırlığın ilk adımı nişan yapmakla başlar. Nişanlanma dönemi gençlerin birbirini tanıma ve birbirlerine alışma dönemidir. Günümüzde nişanlı çiftler birbirini rahatlıkla görebiliyorken eskiden Akbelen’de bu pek hoş karşılanmaz, hatta abes bulunurmuş. Bu dönemde gençler arasında bir anlaşmazlık olduğunda önce araya büyükler ve akranlar girer sorunu çözmeye çalışırlarmış bu olmadıysa nişan bozulurmuş ama bu pek hoş görülmez, tasvip de edilmezmiş.

Genel olarak Akbelen’de nişanda ve düğünde herşeyi oğlan tarafı yapmak zorundadır. Ancak son zamanlarda kız tarafı nişanı yapar, oğlan tarafı da düğünü yapacak şekilde masrafları bölüşmeye başlamıştır. Akbelen köyünde halk etimolojisinde nişan “küçük düğün” olarak bilinir ve “küçük düğünümüz var.” denir. Nişan, eskiden kız evinin hayatlarında yapılırdı. Bu yüzden davetlilerin sayısı az tutulurdu. Nişanda iki ailenin akrabaları bir araya gelir, kıza hediyeler verilir, eğlenirlerdi. Nişan töreninde nişan yüzüğü kırmızı bir kurdele ile bağlanır, önceden kararlaştırılan bir aile büyüğü tarafında çiftin yüzükleri takılır ve kurdeleyi keserken tepsiyi tutan genç kız “makas kesmiyor.” diye bağırır ve erkek tarafından tepsiye genç kızlar için bahşiş konulur. Bahşiş verildikten sonra kurdele hayır dualarla kesilip hep birlikte dua edilirdi.

Konuklara kız evinde yemek verilir, konuklar hediyelerini verir, takılarını takarlar. Nişan böylelikle tamamlanır. Eskiden nişanı kız tarafının evinde yapılırken, günümüzde nişanın masrafı oğlan tarafı karşılıyor, ama nişan köyün düğün salonunda yapıyor. Önceleri nişana, düğüne davet etmek için kapı kapı okuyucu denen kadın dolaşırmış, şimdi davetiye ve telefonla çağırılıyor. Kızın isteğine göre eğlence yapılır ya da mevlit okutulur. Eskiden nişana sadece kadınlar katılırdı, şimdi kadın-erkek bir arada yapılıyor. Nişanlılar birbirini rahatlıkla görebilir (KK 1).

Önceden konuşulmuşsa, kız evi salonda veya bahçede eğlenceli, sazlı sözlü nişan istemişse konu komşu, eş dost ve yakınlar davet edilir, büyük bir yerde nişan yapılır. Nişanda erkek evi kız evine konuklara ikram edilmesi için yemek verir. Kız evi de bayanlara dağıtmak için söz mendili alırdı. Nişandan sonra nikâh işlemlerini başlatmak üzere kızın nüfus cüzdanı erkek tarafına verilir. Eskiden hiç resmi nikâh yoktu, şimdi böyle (KK 20).

Nişanı kız tarafı yapar, oğlan tarafı hiç birşeye karışmaz, karışırsa huzursuzluk çıkmasından korkulurdu (KK 16).

1.2.1.5.4. Çeyiz ve Urba Düzmek

Nişan sonrası düğüne yakın bir zamanda erkek tarafı kız tarafına haber verir. Kızın yengesi, teyzesi, yakın arkadaşı manifaturacıya götürülür. Gelin kıza elbiselik, pijamalık, şalvarlık kumaşlar alınır, bu arada anneye, kızın kardeşine ve yakınlara da kumaş alınır. Gelin kıza iç çamaşırı, terlik, ayakkabı, çanta, manto, pardösü, eşarp gibi giysiler alınır. Gelin kızla gelenlere de bir şeyler alınır. Bütün bunlara halk etimolojisinde "urba düzmek" denilir. Eskiden Akbelen'de "urba düzmek" çok yaygın bir adetti (KK 4).

Akbelen'de "kız kundakta çeyizi sandıkta" sözü kız doğduğu gün çeyiz yapılmaya başlandığını göstermektedir. Yapılan her çeyiz bohçalanıp sandıklarda saklanır. Eksik varsa nişan ve düğün arasında kızın çeyizleri tamamlanır. Kızın el emeği, göz nuru çeyizi ne kadar çok ve güzelse, gelin o kadar marifetlidir. Kızın çeyizleri düğüne birkaç gün, kala genellikle pazartesi günleri veya gelin uzağa gidecekse düğünden bir hafta önceki perşembe günü, arkadaşları ya da akrabaları tarafından yıkanır, ütülenir ve kız evinin bir odasına çeyizler sermek için hazırlanır. Köyün çok eski adetlerinde erkek evinde gelin ve damadın odası olacak yerde sergilenirmiş. Çeyiz asma işine dul ya da kısır kadınlar katılamaz, uğursuzluk getireceklerine inanılır. Duvardan duvara ip gerilir tülbentler, havlular, çeşitli el işlemeleri bu ipe asılır. Şimdilerde özel olarak demir direkler kiralanmaktadır. Eve getirip köşelere konularak onun deliklerinden ipler geçirilerek çeyizler sergilenir. Erkek tarafından gelen hediyeler de odanın bir tarafında sergilenir.

Bir hafta önce çeyiz asılır, çeyizleri görmeye köydeki genç kızlar, komşu kadınlar gelir, akrabalar hediyeli gelirler (KK 34).

Çeyiz toplamaya kızın arkadaşları, akrabaları gelir sergilenen çeyizler toplanır ve erkek tarafının gelip çeyizi alacağı gün beklenir. Nişan sonrası kızın dikilecek çeyizleri için dikişçi kadın/terzi çağrılır. Karyola takımları, yatak örtüleri, yaygı, etek, yastık örtüsü, tülbentler, havlu kenarları dikilip sonra ütülenir ve katlanıp bohçalar içinde sandığa yerleştirilir (KK 7,11).

Kız evinden çeyizin alınacağı gün belirlenir. Sandığın üzerine damat için gömlek, iç çamaşırı konur. Eskiden düğüne bir hafta kala at arabası, öküz arabası veya kamyon ayarlanır. Kayınvalide yakını birkaç kişiyle kız evine hazırlık yapmaya gider. Kız evinden çeyiz çıkmadan önce kızın erkek veye kız kardeşi sandığın üzerine oturur. O kişiye belirlenen miktarda para ya da hediye verilir. Eşyalar arabaya hızlıca yüklenir. Komşular, akrabalar kızın eksiklerini tespit edip aralarında anlaşıp düğün hediyesi olarak alırlar (KK 20).

1.2.1.5.5. Kına Gecesi

Türk aileleri için nikâh olmak kadar önemli sayılan kına yakma olayı çok eski bir gelenektir. Kına kızın kurban edilip baba evinden gidişi için bir veda töreni niteliği taşır. Bu yüzden kına yakılırken hep hüzünlü ve ayrılık türküleri söylenir ve gelin kız ağlatılır. Ancak günümüzde kına geceleri eski formundan uzaklaşarak eğlence yönü ağır basan kutlamalara dönüşmüş durumdadır.

Kına yakmak, Türk inançlarında seçilmiş, adanmış olanı işaret etmektedir. İnanca göre, o işareti taşıyan yani kına yakılmış olan canlı, cansız bütün varlıkların kutsallığına inanılır ve onlar dokunulmaz kabul edilir. Bu niteliği taşıyan nesne ve varlıklara dokunmak, onlara saygısızlık etmek, uğursuzluk ve felaket sayılır. Bu inançla, adanmışlar koruma altına alınmıştır. İşte düğünlerde, nişanlarda kına yakma adeti bu inancın Akbelen'de yaşayan canlı kalıntıları olarak görülmektedir (Kalafat, 1995: 105).

Önceden davet edilmiş olan akrabalar, komşular, dostlar kız evinde toplanır. Günümüzde kına için salon da tutulmaktadır. Kadınlar arasında eğlenilir, erkek tarafının aldığı çerezler konuklara ikram edilir. Oğlan tarafı bir süre sonra kınayı getirir o anda kız evi mahzunlaşır. Oğlan tarafı da eğlendikten sonra sıra gelinin eline kına yakılmasındadır (KK 7,11).

Kınayı oğlan evi hazırlar, kız evi de gelenlere hediye hazırlar. Kınada okuyucu bağırarak saçı olarak kimin ne getirdiğini söyler, buna "saçı almak" denir. Gelin kızın eline kayınvalide kına yakar, altın vermez, bunun yerine hayvan bağlayabilir. Kınada çalgıcı getirmek yeni adet oldu, eskiden def çalınarak eğlenilirdi (KK 5, 34).

Köyümüzde kınayı geline kaynanası yakar ve ona küçük altın verir. Eğlence kadın, erkek bir arada yapılmaz, kızın arkadaşları akrabaları ve komşuları katılır ama damat katılmaz, damada kına da yakılmazdı (KK 4).

Kına yakılmadan önce gelin kızın kıyafetleri değiştirilir. Gelin kız bindallı giyer, arkadaşlarından isteyenler de bindallı giyer, başına allı, pullu, kırmızı bir örtü örtülür. Bu örtü kına yakılıp tören bitene kadar gelin kızın başında durur. Bir tepsi içinde türküler eşliğinde kına getirilir. Gelin kınasını dul olmayan kişiler yakabilir. Gelin kız elini açmaz, biraz nazlanır, kayınvalidesi altın getirince avucunu açar ve kınası yakılır. Bu esnada genç kızlar ellerinde mumlarla gelinin etrafında dönerek hüzünlü türküler söylerler. Gelin ağlatılır, ağlamayan gelin ayıplanır, evlenmeye çok hevesliymiş, ailesini çabuk unutacak diye kınanır. Kına gecesi genç kızlara allı pullu örtüler hediye verilir. Kalan kına, yiyecek, içecek ve çerezler bütün konuklara eşit şekilde pay edilir (KK 28).

1.2.1.5.6. Düğün

Toplumsal hayatın en önemli olaylarından biri evlenme törenleridir. Düğünden asıl amaç evlenen çiftin çevreye duyurulup tanıtılmasıdır. Düğün, tüm dünya kültürlerinde olduğu gibi Türk kültüründe de insanların mutluluklarını ifade eden törenler arasındadır (Artun, 2005: 156). Her toplum, düğünü kendi adet ve geleneklerine göre yapmak ister. Evlenme denilen geçiş döneminin en belirgin özelliği düğündür. Düğün törenlerinin geleneklere en uygun biçimde yapılaması amacıyla bir dizi kurallar ve uygulamalar ortyaya çıkmıştır. Medeni nikâhtan sonra yapılan düğünle, gelinle güveyin evliliği yasa, din ve içinde bulunduğu toplumun onayı gerçekleşmiş sayılır (Artun, 2005: 156).

Düğünün zamanı, nasıl olacağı iki tarafın anlaşmasıyla bir karara bağlanır. Bu süre kimi zaman çok kısa, kimi zaman da çok uzun hatta yıllara yayılabilir. Düğünün yapılması askerlik, işsizlik veya oğlan tarafının düğün hazırlığını sağlayamaması veya kızın çeyizinin tamamlayamaması gibi nedenlerle gecikebilir, hatta belirlenmiş

tarihlerde erteleme yapılabilmektedir. Anadolu'da düğünler genellikle sonbaharda yapılır. Sonbahar, harman işlerinin bitmesi, kış hazırlıklarının tamamlanması ve yayladan göçün tamamlanmış olması, düğün masraflarını karşılayabilmek için en uygun zamandır (Boratav, 2003: 221).

Düğünler eskiden köylerde genellikle hasat zamanından sonra, yani hasat bitimi güzün yapılırdı (KK 7). Şehirlerde ise düğünler genellikle bahar ve yaz aylarında yapılır. Masallarda, hikâyelerde kırk gün, kırk gece sürdüğü söylenen düğünleri de eski adetler içinde anlamak yerinde olur. Çünkü Dede Korkut Kitabı'nda, evlenmeyle ilgili törenlerin tümü, "kiçi düğün" (küçük düğün" ve "ulu düğün" deyimleriyle iki kısımda anlatılır; birinci kısım söz kesimi ve nişandan, ikincisi de "kına, gelin göçürme ve gerdek" etrafında oluşan törenleri göstermektedir (Boratav, 2003: 212). Köyde yaptığımız çalışmalar sonucunda nişan için küçük düğün etimolojisinin kullanıldığını görmekteyiz.

Düğünler ekim kasım aylarında olur. Köyde herkes akraba olduğu için düğünler aynı hafta içinde yapılmamaya dikkat edilir. Her haftaya bir düğün gelecek şekilde anlaşılır. Eğer aynı hafta yapılacaksa biri pazartesi-çarşamba günleri, diğeri de perşembe-pazar günleri olacak şekilde anlaşılırmış. Düğünler köy meydanında orta ateşi yakılınca başlamış sayılır ve ateşin etrafında önce davulcular bir kez dönerek davul çalar, ardından halay çekilirmiş. Meydanın kenarlarında ayaklı kütüklere düğüne gelenler otururmuş. Gençler oynanan oyunları ve halayı ayakta seyredermiş. Her genç en az bir kez oynamak ya da halaya katılmak zorundaymış. Büyükler düğünün ikinci günü halaya katılır ve beş altı çeşit halay çekilirmiş. Halay başı o halayı en iyi bilen olurmuş. Büyüklerin halayı çok düzenli çektiği ve figürleri tam çıkararak oynarmış. Ateş hiç sönmezmiş, çünkü damadın arkadaşı olan gençler orta ateşi için eşekleriyle birer yük odun getirir meydana yıkarlarmış. En önemli oyunlar üçüncü gün oynanırmış. Düğünde bir kişi önder seçilir ve nerede, ne zaman, neyin yapılacağını o ayarlarmış. Bu önder akrabaysa ücreti verilmez, değilse bu kişiye önderlik ücreti verilirmiş. Son gece köy meydanında oyunlar oynandıktan sonra saat dokuz sularında damat kınası yakılır, ardından da damat havası çalar, damat, sağdıç ve arkadaşları gece düğün bitene kadar oynarlar ama ertesi gün gelin alma olacağından eğlence biraz erken bitermiş (KK 34).

Günümüzde çoğunlukla Cuma akşamı kına, hafta sonu da düğün yapılmaktadır. Gelin alma da çoğunlukla Pazar günü yapılır. Eskiden düğünler çarşamba veya perşembeden başlar, pazar günü biterdi (KK 1).

Eskiden, ayıp sayıldığı için düğünde damat kızın yanına gelemezdi. Yaşlı konuklar gelince gençler ayağa kalkmalıdır (KK 14).

Düğünde kızlar "belleme" adı verilen ve gelin kızın kendi eliyle diktiği elbise giyilirmiş, şimdi bindallı yani abiye giyiliyor. Belleme evvel zaman kumaşlarından yapılan kapalı bir elbise. Bellemeyi bazı köyün terzisi dikermiş (KK 29).

Akbelen'de düğün, oğlan evine bayrak asılmasıyla başlar, erkek tarafında yapılır. Bu bayrak kız evi tarafından getirilip herkesin görebileceği bir yere yüksek çatılara asılır. Günümüzde müzik sesi her yerden duyuluyor olmasına rağmen bu gelenek nostalji olarak sürdürülmektedir.

Çalgıcılar olsa da düğün davullu zurnalı yapılır. Düğüne gelenleri bu davulcular karşılar, misafirler onlara bahşiş verir. Evdekiler onları karşılar açık sofraya davet edilir. Yemekten sonra çalgıcılar oyun havası çalar ve misafirler oynar, sonra bayanlar ve erkekler evin önünde birlikte halay çekerler. Oyunlar oynayıp eğlenilir. Düğünde erkek evine bayrak asılır, kız evine asılmaz (KK 4).

Gelin süslenir; damat, damat tıraşı olur. Damat tıraşı eskiden köy odasında davul, zurna eşliğinde yapılırdı. Günümüzde damat tıraşı böyle olmuyor. Gelin de damat da kuaförde hazırlanmaktalar. Damat tıraşı kahve önünde, yolun ortasında davul, zurna eşliğinde oynanarak yapılır (KK 13). Kız evinde gelin çıkarma/göndürük etme hazırlıkları sürer. Oğlan tarafı gelini almak üzere eskiden atları, daha sonra da köyün kamyonu; günümüzde arabalarıyla hazırlanıp kız evinin önüne gelirler (KK 34).

1.2.1.5.6.1. Gelin Alma/ Gelin Çıkarma

Gelin alma, gelinin baba evinden alınıp yeni evine görülmesi olayıdır. Kız evinde hazırlıklar sürerken, oğlan evi gelini almak için eskiden atlar ile günümüzde ise arabalarla kız evinin önüne gelir. Gelin, vedalaşmak için önce babasının, annesinin sonra diğer büyüklerinin ellerini öper. Gelinin takıları takılır, babası veya erkek kardeşi gelinin beline namusu simgeleyen kırmızı kuşak bağlar, duvağını örter.

Gerdeğe kadar kimse gelinin duvağını açmaz. Gelin başka şehre gidecekse, kayınvalidenin evinde duvağı dualar okunarak açılabilir.

Gelini odasının kapısı kitlenir, hemen çıkarmazlar, gelinin kardeşi veya bir yakını kapı açma parası alır ve kapıyı öyle açar (KK 2, 6).

Araştırmacılara göre, kuşak bağlama, kapı parası, sandık parası gibi sebebi bilinmeden yapılan bu uygulamaların amacı ya da temelinde yatan inanç, kız evine ait atalar ruhu ile ev iyelerinin memnun etmeyi amaçlamaktır (Artun, 1998: 114).

Güvey evine varıldığında adet olduğu üzere gelin araçtan hemen inmez. Kayınvalide geline tarla, bağ veya bahçe, büyükbaş hayvan vermeyi vadeder. Damat gelir, gelinin koluna girer. Eve birkaç adım kala gelinin eline bereket olsun diye ekmek ve imanlı olsun diye Kuran-ı Kerim verilir. Düğün bahar veya yazın yapılırken aniden yağmur başlarsa bu evliliğin bolluk, bereket içinde geçeceğine inanılır (KK 21).

Gelin almada, gelin at veya arabaya bindirilir dönüşte gençler at veya arabayla yarış yaparlar, damadın babasına ilk varan gence ödül verilir (KK 9).

Eski Türk inanç sisteminde "yer su" iyeleri mukaddes idi. Aynı zamanda hayatın ve canlılığın kaynağı olarak da telakki edilen su, yörede bu özelliğini değişik biçimleriyle göstererek çeşitli inanç ve pratiklerde yaşamaktadır. Türk zümrelerinin inançlarında kutsallaştırılan su, aynı zamanda çoluk çocuk sahibi ve mahiyetinde birtakım gizli güçleri bulunduran koruyucu bir iyedir (Artun, 1998: 54).

Akbelen köyünde gelin almaya öğlende gidilir. Oğlan tarafından kayınbaba, yenge, teyze, elti, damat gider; kayınvalide gitmez, gelini evde bekler. Kız evi yakınsa davul zurna eşliğinde yürüyerek, uzaksa eskiden süslenmiş öküz arabaları veya atlarla; günümüzde arabalarla gidilir. Gelin arabası süslenir, konvoyun önünde ilerler.

Kız evinden oğlan evine seysana[15] ve honça[16] gönderilir. Yani gelin yemeği, bir tepsi içinde haşlanmış tavuk ve tatlıdan oluşurdu (KK 1).

[15] Seysana, cuma günü ikindiden sonra damadın evinden gelinin evine gönderilen kayınvalidenin hazırladığı çeyiz.
[16] Honça, 1. Gelin evinden damat evine gönderilen yemek, 2. Gelin ve damada ikram edilen meyve, çerez. 3. Gelin ve damat evlerine tepsi içerisinde gönderilen hediye, çerez. 4. Gelin evine kına ile beraber gönderilen kuru yemiş.

Küp kırmak nazardan, gelebilecek kötülüklerden de koruduğu için yeni evine girerken geline küp kırdırılır. Gelin arabadan hemen inmez, kayınvalidesi gelip ona tarla, büyükbaş hayvan veya kıymetli bir şey vaat eder, gelinin gönlü olur ve arabadan iner. Dualar eşliğinde yeni evine girer, büyüklerinin ellerini öper. Gelin ve damat odaya alınır, dinlenirlerken onlara tatlı geçimleri olsun diye şerbet ikram edilir (KK 34).

Akbelen'de dini nikâha da resmi nikâha da önem verilir. Dini nikâh, sözden düğüne kadarki süre içinde veya düğün gecesi kıyılır. Resmi nikâh da düğün akşamı ya da düğünden birkaç gün önce kıyılabilir. Ama imam nikâhı gerdekten önce kıyılır (KK 14).

Köydeki inaçlara göre imam nikâhı kıyılırken kimse kollarını bağlamaz, ellerini oynatmaz, makas, kilit açıp kapamaz; eğer bunlar yapılırsa damadın bağlanacağına inanılır. Bağlanan damat gerdekte görevini yerine getiremez. Kötü niyetli kimseler, aileyi çekemeyenler güvey bağlarlar. Nikâh sırasında ipe düğüm atılarak okunursa veya herhangi bir şey bağlanırsa güvey bağlanır. Güveyin bağlanmaması için nikâh sırasında bir mendil bağlanır ve bu mendil nikâh kıyıldıktan sonra çözülür. Nikâhta bulunanlara imam ikazda bulunur: "nikâh esnasında ellerinizi dizlerinizin üzerine koyun, nikâh bitene kadar ellerini buradan kardırmayınız" der.

Damat, gerdek odasına sırtı yumruklanarak girer; damadın arkadaşları tatlı ya da tavuk almazsa çifti rahat bırakmaz, sürekli gürültü yaparlar (KK 30, 34).

1.2.1.5.7. Düğün Sonrası

Evlenme için yapılan bir dizi tören ve şölen uygulamalarının son uygulamalarından biridir. Duvak açma geleneği çiftlerin karı-koca olması, gelinin bâkireliğini ispat etmesi durumunda düzenlenen bir törendir. Düğünün ertesi sabahına "duvak" açma denilir ve düğün sonrası geleneksel uygulamalardan biridir. Gerdeğin sabahında duvak yapılır, komşular gelini görmeye gelirler. Kadınlar kendi aralarında konuşup kısa süre oturup kalkıp giderler. Eskiden duvak açmada tef çalıp türkü söyleyerek eğlenirlerdi. Ama bu uygulama günümüzde Akbelen'de uygulamadan kalkmış, gelin damat düğünden hemen sonra balayı adı verilen tatile çıkarlar.

Duvak açma, bir hafta sonra gelin evinde mevlid okunarak başlar, sonra kısa bir oyun oynanır ve biterdi (KK 16, 28).

Düğün bittikten sonraki ilk gün yani pazartesi günü duvak açma denilen, kadınlar arasında yapılan gelin kızı ziyarettir. Evde erkek olmaz, duvak günü geline iş yaptırılmaz, iş yaparsa ömür boyu işten kurtulamayacağına inanılır (KK 8, 20).

Duvak açma günü, evliliğin ilk günü eğlence yapılır. Ama gelin oynamaz, oynarsa etraftakiler onu dikkatlice süzerler (KK 11).

1.2.2. Ölüm / Cenaze

Bütün canlılar için ölüm, bir son ifade etmektedir. İslam inancında ölüm, insanoğlu için kaçınılmaz son olup "Her nefis (canlı) ölümü tadacaktır." (Ankebut Suresi 57. Ayet) "Allah onlar için bir son yarattı." (İsra Suresi 99. Ayet). İnsan hayatı, doğumla başlayan, evlilikle gelişen ve ölümle sonlanan bir süreci ifade etmektedir. Ölüm bunun en son halkasıdır. Tasavvufta ise ölüm; "bir halden başka bir hale, ölümlülük halinden ölümsüzlük haline geçmek" olarak kabul edilir (Yakıt, 1989: 80).

Ölüm, insana acı ve keder veren ve aynı zamanda insanı korkutan, çaresiz kılan ve de sırrı çözülemeyen bir olgudur. Her toplumda ölüm ve sonrası ile ilgili çeşitli inanışlar mevcuttur. Bu inanış ve deneyimlerin çeşitliliğinde uygarlık düzeyi, gelenekler, dini inanışlar belirleyici rol oynar. Hayattaki olası ekonomik, sosyal kültürel değişiklikler ile modern çağın gereği teknolojik gereksinimler ölüm karşısında insan davranışlarının değişime uğramasına, bazı davranışların unutulmasına, bazılarının da yenilenerek toplumda muhafaza edilmesine sebep olmaktadır. Türklerde İslamiyet öncesi uygulamalar ile İslamiyet sonrası uygulamalarla kaynaşmış ve yeni yorumlara yol açmıştır.

Türk topluluklarında ölünün üçü, yedisi, kırkı gibi önemli günlerin kaynağı İslamiyet öncesi inanç ve kültüre dayanırken, cenaze namazı, ölüye Kur'an okuma, İslamiyet sonrası kültüre dayanmaktadır. İslamiyet'e göre gömüldükten sonra beden yok olsa da ruh yok olmaz. Hatta islam inancına göre ruh sonsuza kadar yaşayacak, kabir hayatından sonra kıyamet kopmasının ardından tekrar bedene döneceği bildirilir.

Ölüm her yerde, herkese için aynı acıyı ifade etmektedir. Ölenin geri dönüp insanlara zarar verebileceği fikri ve korkusu, ölünün anılmaya, duaya, hayra ihtiyacı olduğu şeklindeki yorumlar ölü kültürünün oluşumuna tesir etmiştir. Ölü yakınlarının acısını paylaşmak toplumumuzda önemli bir gelenektir. Bütün Türk Dünyası"nda kara, ölümün ve yasın rengidir. Oğuz Türklerinde 'karalar bağla'yıp yas tutmanın asıl belirtisi karalar giymektir. Bu kara giyme, Selçuklular, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Beylikler ve Osmanlılar döneminde görülen yaygın bir gelenektir. Altay Türklerinde ölünün yedinci ve kırkıncı günleri ile sene-i devriyesinde ve de perşembe günleri sadaka verme alışkanlığı devam ettirilir (Kalafat, 1995: 110-112).

Ölmüş atalara saygı için onlara adanmış kurbanlar kesilmesi "pederşahi (patriarcale) aile"de baba figürünün inanç sahasındaki belirtisi kabul edilir. Türk telakkisine göre genelde baba ve atalar, öldükten sonra dahi ruhları aracılığıyla aile efradını korumaya devam ettiğinde onlara duyulan minnet, çeşitli şekillerde ortaya konulur (Kafesoğlu, 1980: 46).

Türklerde ölümün bir son olmadığı ve ölümden sonra bir hayat ve ahiret inancının mevcut olduğu muhakkaktır. Üstelik bu inanç Türklerde dini tarihin çok eski dönemlerine kadar uzanmaktadır. Türklerin çok eski dönemlerinden beri atları ve silahları ile birlikte gömülmeleri, bu hayvana binerek cennete gideceklerine dair bir inancın neticesi idi. Esasen eski Türklerin hayatında ve cihangirliklerinde büyük bir rol oynayan atın semavi bir menşeden geldiğine ve mukaddes olduğuna inanılmaktaydı. Bu inanç ve defin âdeti Hunlar, Göktürkler, Oğuzlar ve Kıpçaklarda mevcuttur (Günay ve Güngör, 2007: 105).

Türklerin ölen kimselerin ruhlarının geri gelebileceği inancı bugün Akbelen'de yaşamaktadır. Özellikle mübarek kabul edilen bayram ve Cuma geceleri, eski atalarının ruhlarının evi ziyarete geldiklerine, ev ahalisinin halini beğenirlerse dua ederek ayrılacaklarına, beğenmezlerse beddua ederek ayrılacaklarına inanılır.

Altaylılara göre insanın ölümüne iki şey sebep olur. Biri Erlik hanın aç gözlülüğü, öbürü de Erlik ile Ülgen'in beraber verdikleri ölüm hükmü. Bu hüküm Ülgen'le Erlik Han, memleketlerinin sınırında bulunan (Kara kütük) denilen yerde verirler. Erlik"in aç gözlülüğü yüzünden gelen ölüm normal değildir. Erlik'e kurban vermekle bu vakitsiz ölümden kurtulmak mümkündür. Ancak bu iki tanrının beraber verdikleri hükümle gelen ölümden kurtulmak imkânsızdır. Yakut'lar ise ölene en iyi

elbiseyi giydirir, sonra bir tabuta kor, yanına bir çakı, bir çakmak taşı, kav, yağ, et gibi öbür dünyaya sefer için lazım olacak şeyler bırakılırdı. Altaylılarda birisi öleceği zaman Şaman da bulunur, onun ruhunu göklere yahut yerin altına gönderirdi (Uraz, 1967: 163-164).

Ölüm halinde ruhun bir kuş şeklinde uçarak bedeni terk ettiği tasavvuru Türklerde çok daha eskilere dayanır. Esasen Zoomorfizm, geleneksel Türk dininin oldukça köklü ve kalıcı bir özelliği olarak kendini göstermekte, modern etnografik araştırmalar, Türk topluluklarında ruhun, dünyada bir insan bedeninde tecessüd etmeden önce, gökte kuş şeklinde ikamet ettiğinin tasavvur edildiğini ortaya koymaktadır. Orhun Kitabeleri'nde Bilge Kağan ve Kültigin için "uçtu" tabiri yer almaktadır. Kağan ve beylerin ölümleri halinde ruhlarının bir kuş gibi uçarak göğe, Tanrı'nın yanına gittiğine inanılmaktaydı. Bu nedenle "uçmak" kelimesi, İslami dönemde Türkler tarafından cennet anlamında kullanılmıştır. Daha Kaşgari döneminde "uçmak" terimi, aynı zamanda cennete gitmek anlamını da ifade etmektedir (Günay ve Güngör, 2007: 105).

Eve bir kelebek girse veya üzerinize bir kelebek konsa bu, o evden çıkan ölünün sizden Fatiha istediği ve ruhunun eve geldiğine inanılır. Eve kelebeğin gelmesi eve melek geldiğine işaret eder (KK 23, 19).

Türk kültüründe ölüm etrafında çeşitli pratikler oluşmasını sağlayan eski Türk inançları vardır. Ölünün evden çıkarılmasına müteakip, ölüye ait yatak, yorgan ve çamaşırlar yıkanır. Çünkü Azrail'in can alırken kılıcından kanlar sıçrar inancı ile ev köşe bucak silinip süpürülmesi gerekir (Araz, 1991: 123).

Altay Türklerinde ölüm olayından ötürü kirlendiği kabul edilen ev, hususi olarak davet edilen kamlara mutlaka temizlettirilirdi. Ölüm ruhunun ancak bu tür pratiklerle evi ve yurdu terk edeceği inancı mevcuttur (Araz, 1991: 123).

Cenaze evden çıktıktan sonra onun odası ve hatta evin bütün pencereleri ölüm kokusu çıksın diye açılır (KK 14).

Ölen kişinin en yeni ayakkabısı dışarıya bırakılır. Ölen kişinin odası badanalanır, ona ait her şey yıkanıp temizlenir ve fakirlere dağıtılır. Cenaze günü hiçbir şey yapılmaz, yemek pişirilmez, komşular yemek getirir (KK 4, 10).

Mevta evdeyken ölümü evden uzaklaştırmak için ayakkabıları hemen evden çıkarılır. Evden tuz ve ekmek çıkarılıp fakirlere verilir (KK 17).

Ölünün eşyaları fakirlere verilir, evde hiçbir eşyası bırakılmaz (KK 2, 10, 6)

Ölünün dua alması için bütün eşyaları dağıtılır (KK 16).

Ev halkından biri ölüyü rüyasında kötü halde görürse ölünün öbür dünyada durumu iyi değildir, onun çocukları hayır yapmalıdır. Ev halkı onu rüyalarında görmüyorlarsa hayrın ona ulaşmadığına inanılır (KK12).

Ölen kişinin ruhu, kadir gecesi, kandil geceleri evini ziyaret eder. Bu sebeple helva pişirlip, lokma döküp komşulara dağıtılır (KK 11, 31).

Cenaze musalladan mezara taşınırken yeni doğum yapmış kadınlar çatının üstüne çıkar. Çıkması gerekir eğer çıkmazsa al basar kötü olur derlerdi büyüklerimiz (KK 32).

1.2.2.1.Yas Tutma

Yas, ölüm veya büyük bir felâketlerden duyulan acı ve bu acıyı belirtmek üzere yapılan davranışlardır (TDK-TS, 2011: 2541). Ölünün ardından yaşanılan şaşkınlık, acı, keder ve verilen insancıl tepkilere yas denir. Kaybedilenlerin bir daha geri gelemeyeceğinin acısı bütün toplumlarda yasın antropolojik temeli olarak kabul edilir (Örnek, 2014: 81).

Akbelen köyünde bağıra çağıra ağlamak, üstünü başını parçalamak hoş karşılanmaz, ağıt çok yaygın değildir. Her ne kadar "ölenle ölünmüyor" dense de ilk günler ölenin yakın akraba ve komşularında derin bir üzüntü oluşur. Bizim köyde yüksek sesle ağlamak, çığlık atmak, ağıt yakmak ayıplanır, hatta günah olduğu düşünülür (KK 7).

Türklerde yas tutma adetlerine dair eski Çin kaynaklarında bazı kayıtlar vardır. Bu kayıtlarda yas tutanlar ölünün bulunduğu çadırın etrafında atlarıyla süratle dolaşırlar, bağıra çağıra ağlarlar, saçlarını başlarını dağıtırlar, ölenin atlarının kuyruklarını keserek kurban ederlerdi. Yas tutanlar yüzlerini, kulaklarını parçalarlar, keserler ayrıca yemek verirlerdi (Kocasavaş, 2002: 67-71). Yine yas alametlerinden bir diğeri de elbiseyi ters giymektir. Kırgız-Kazakların bazı boylarında kadınlar ağıt söyleyip ağlarken ters oturur ve elbiselerini ters giyerler (Artun, 2005: 177).

Ölen kişinin ardından ağıt söylendiği gibi yas da tutulur. Ancak İslamiyet'e göre ölünün ardından ağlamak, yas tutmak doğru değildir. Akbelen'de genelde yas süresi, ölenin yakınlığına, yaşına ve ölüm biçimine göre değişir. Yakın akrabalar için yas süresi bir ay ile bir yılken diğer akrabalar için bir hafta (şimdilerde bir-iki gün) ile sınırlıdır. Bu süre içinde renkli, süslü giyilmez, eğlence yapılmaz, yapılan eğlencelere gidilmez. Eğer bu sırada düğün, nişan, sünnet varsa ertelenir veya olmazsa törensiz yapılır.

Eskiden ölünün ardından ağıt yakılırmış. Şimdi ise erkeler kimsenin göremediği yerde sessizce ağlar. Akbelen'de anne babanın dışındaki kayıpları için ağlayan erkekler ayıplanır. Eskiden erkekler büyüklerinin yanında eşinin adıyla seslenemez, çocuklarını kucağına alamazdı. Erkekler eşi ve çocukları öldüğünde de ardından ağlayamaz, utananır, çekinirdi. (KK 26, 27)

Türklerde ölülerin defni sırasında yaptıkları merasimlere yuğ töreni adı verilir (İnan, 1975: 176). Gök Türklerin "yuğ" adını verdikleri yas merasimlerine imparatorluk dâhilindeki bütün uluslar katılmakta ve bu törenlere mahsus "yuğçı" ve "sığıtçı"lar getirilmekteydi. Divanü Lügati't-Türk'te birisi Alp Er Tonga adına, diğeri ise adı bilinmeyen bir kahramana ait iki ağıt tespit etmiştir (Araz, 1991:140).

Ölünün ardından kırk gün yas tutuluyor. Evin erkeği kahveye gitmiyor. Cenaze evinin yakın akrabalarına ait bir düğün olursa düğüne gidip takısını verip gelir, eğlenceye katılmaz hemen evine döner (KK 2, 23).

Ölünün ardından yapılan yuğ törenleri, Hunlardan sonra da Köktürklerde de devam etmiştir. Götürk Kitabelerinde, Kül Tigin öldüğünde geçen ifadelerde, "yuğçı, sığıtçı, barak edici, bitig" ölümünden uzun bir süre sonra onun yuğ töreni yapıldığı anlaşılmakta, ilk törenden sonra, asıl yuğ törenin yapıldığını ve eski törenin devam ettiğini gösterir. Türklerin, ölüleri ardından yaptıkları yuğ merasimleri muhtelif asırlar içinde bir takım değişimlere uğramakla beraber başlangıçtan beri var olagelen adetler korunarak günümüze aktarılmıştır (Kalafat, 1995: 127).

Türkler arasında, ata ruhlarının mensup oldukları aile fertlerini, boy ve kabile mensuplarını kötülüklere karşı koruduğuna inanırlır. Bu inanca göre, ata ruhları düşmana karşı yapılan akınlara katılır, düşman ordusunun yenilmesi için çalıştığına inanılırdı. Türkler arasında bu inanış İslami devirde de yeni bir form kazanarak varlığını sürdürmüştür. Günümüzde de Akbelen köyünde şehitlerin, yeşil sarıklı

gazilerin, evliyaların, erenlerin, tıpkı ata ruhları gibi düşmanla savaşta, Türk ordusuna yardım ettiğine inanılır (KK 13, 22).

Kıbrıs savaşında Türk askerlerine yeşil sarıklıların Beşparmak dağlarında yardım ettiğini duymuştum (KK 2).

Cenazenin arkasından ölü evinde ağıtlar yakılır (KK 9, 14).

Cenaze evinde bir hafta/yedi gün ocak yakılmaz, yemek pişmez, komşuların getirdikleri yenir. Cenazede evinde renkli kıyafetler giymek ayıplanır (KK 2).

Ölünün ardından çok ağlanmaz, ölüye azap olur. Onun yerine dua edip kuran okunur (KK 1,6).

Ölünün ardından kötü şeyler konuşulmaz, onun hakkında iyi şeyler anlatılır (KK 7, 9)

Eskiden cenaze dolayısıyla kırk gün nişan; bazı ailelerde altı ay veya bir sene düğün yapılmaz, yapılacaksa ertelenirdi. Şimdi bir hafta onbeş gün sonra nişan, kırk gün sonra düğün yapılır (KK 9).

Ölünün ruhunu memnun etmek için defin, işleminin ilk günü hazırlanan helvanın dışında ölü evinde üç veya yedi gün süreyle yemek pişirilmez (KK 34).

İnan'a göre, eski devirlerde ölünün ruhuna hazırlanan aş, kurban olarak sunak anlamını taşınır, doğrudan ölen kişinin mezarına dökülürdü (İnan, 1976: 66). Bu inanç zamanla yerini ölünün ruhuna bağışlanmak üzere, eşe dosta ve yoksullara dağıtılan helva ve yemek uygulamasına dönüşmüştür. "Ölünün canına değsin", "ölünün ruhuna gitsin" gibi sözler, bu inanca dayanan ifadelerdir. Kutadgu Bilig'de, Ay Toldı'nın ölümü münasebetiyle oğlu Ögdülmüş, "yog aşı" töreni düzenlemiştir (Araz, 1991: 136).

Ölü evinde yemek pişirilmez; ocak yakılmaz, kepçe tutulmaz. Çünkü zaten bu eve ateş düşmüştür (KK 20).

Bir hafta ölü evinde yemek pişmez, komşular yemek getirir (KK 4). Cenaze evinde yemek pişirilmez, çay bile demlenmez. Bir hafta sadece Kur'an okunur. Nişan, düğün ertelenmez (KK 16).

1.2.2.2. Ölü Yemeği

Ölen kişinin öteki dünyaya uğurlanışının ardından dini kurallar ile uygulamaların yapılması yanında geleneksel görevlerin de yerine getirilmesi gerekir. Aksi takdirde ölenin ruhunun geride kalanları tedirgin edeceğine inanılır. Öte yandan toplumun geleneklerine sadık kesimi, adetleri yapmayan ölü sahiplerini kınamakta ve gelenekte var olanları yapmak için onları baskı altına almaktadır (Örnek, 2014: 88).

Akbelen köyünde cenaze defnedildikten sonra mezarlıktan dönen erkekler ile evde Kur'an okuyan kadınlara yemek verilir. Bu yemekler eskiden ölü evine komşuların getirdiği yemekler olurdu. Günümüzde yine komşular ölü evine yemek getirir. Ama ölü yakınları ölen kişiye hayır olsun, ruhu şad olsun diye kendileri de yemek yaptırıp taziyeye gelenlere ikram ederler. Bu yemek özellikle tavuk, pilav, ayran ya da pide ayran ikram edilir (KK 35).

Ölü evinde yemek pişmez, bir hafta boyunca komşular, cenaze evine yemek yapıp getirirler. Şimdilerde taziyeye gelenlere pide ayran veriliyor (KK 7, 12).

Bir hafta yemekler pişirilir, taziyeye gelenlere verilir (KK 9).

Defin günü için komşuları yemek yapar. Bu yemeler pilav, yapraksarma, makarna, üzüm hoşafı, gatmer, çökelikli pide verilir (KK 6).

Cenaze evinde yedi gün ocak tütmez, yemek pişirilmez. Komşuların getirdikleri yenilir (KK 4, 6).

1.2.2.3.Mezarlıkla İlgili Adetler

Ölü için mezarlık istirahat yeridir. Ölü, cenaze namazından sonra "ebedi istirahatgah"ı olan mezarlığa gömülür. Defin için mezar yeri kazma, Akbelen köyünde ölüm haberinin duyulmasının hemen ardından eş, dost tarafından ya da mezarcı denen kazıcılar tarafından hazır edilir. Mezar çukuru, iki metre boyunda, bir buçuk metre eninde, hayvan ve haşerat zarar vermesin diye derin kazılır. Cenaze erkekse göbek boyu, kadınsa göğüs boyu derinliğinde kazılır. Şehirlerde bu tür işler belediyeler tarafından yapılır.

Mezarla ilgili gelenekler dini insani ve vicdani gerekçelere dayanır. Mezarlıklar insanoğluna ölümü hatırlatıp ibret almasını sağlar. Mezarlık ziyaretleri ölünün gömülmesiyle hemen başlar. Her perşembe, cuma günleri, arife ve bayram

günleri, kandil günleri, ölü rüyada görüldüğü zaman ve uzak yelerden ölünün akrabaları geldiğinde mezarlık ziyaretine götürülür.

Mezarlık ziyaretleri, cuma, arife ve bayram günleri yapılır (KK 3, 2).

Kadınlar, cenaze gömüldükten bir gün sonra mezar başında okumaya gider (KK 14).

Mezarlık ziyaretinde, ilk önce bütün mezarlıktaki bütün ölülere selam verilir; ardından üç İhlas, bir Fatiha okunup sevabı bütün Peygamberlere ve bizim Peygamberimize ve onun ashabına, ehli beyte, sahabelere, evliyalara, erenlere, şehitlerimize bağışlanıp tüm ölülerin ruhlarına hediye edilir. Sonra mezar yabani otlardan temizlenir, sonra sulanır (KK 7).

Yasin, Tebareke, Amme sureleri okunup yine sevabı ölülerin ruhuna hediye edilir. Mezarların üzerine yapı yapmak, mezarları süslemek dinimizce haram kılınmış. Ancak taş dikmek, isim yazmak, ağaç dikmek yasak değil, ama geceleyin mezarlık yolundan geçilmez, mezar üzerinden atlanmaz, üzerine oturulmaz, orada yetişen meyveler yenmez (KK 12).

1.2.2.3.1. Mezar Taşları

Bütün Türk dünyasında mezara karşı büyük saygı vardır. Bu saygının temelinde Türklerin "Atalar Kültü' inanışı ve onun hatıralarını yaşatma duygusuna bağlıdır (Kafesoğlu, 2005: 304).

Akbelen'de defin işleminin üzerinden belli bir süre geçtikten sonra mezar taşı dikilir, ancak bir yıl sonra üzerine yapı yaptırılır. Çünkü mezar çökebilir, ilk zamanlarda baş ve ayakucuna dikilen tahtalar değiştirilip mermer yaptırılır. Mezar taşlarında ölenin adı, soyadı, doğum ve ölüm tarihi, baba adı, doğum yeri belirtilir. Şehit mezarlarının başında Türk bayrağı dikilir. Mezarların ayakucuna dikilen taşa gül ve selvi resimleri yaptırılır. Son zamanlarda taşa ölen kişinin sureti yaptırılmaya başlanmış olmakla beraber bu tür mezartaşı köy mazarlığında yoktur.

İnan'a göre ölenin ardından yapılan mevlid töreni ve hatim bağışlama geleneği onu yadetme ve mezarında rahat uyuması için yapılır (İnan, 1976: 80). Akbelen'de ölünün dinsel törenle ve yemekle anıldığı belirli günler vardır. Bunlar defin sonrası ölünün unutulmadığını ve hatırlandığını gösterir. Öbür dünyada rahat

etmesi için üçünde, yedisinde, dokuzunda, kırkında ve her yıl dönümlerinde mevlid töreni yapılır, ardından yemek verilir (Kalafat, 1995: 129).

Türk kültüründe bazı sayılar kutsaldır. Altaylı'ların inancına göre "Almacı" denilen kötü ruhlar ölü evinin her yerinde olabilirler. Bu yüzden "yedi" gün dışarıya ödünç eşya verilmez de alınmaz da. Ev 'yedi' gün sonra temizlenir. Şamanlar bundan sonra eve girerler. Yine birinin ölümünden "yedi" gün sonra ölü evinde bir ziyafet verilir. Türk destanlarında kırk sayısı çok yer alır ve kırk yiğitler, kırk kızlar epeyce geçer. Manas destanında olduğu gibi Dede Korkut hikâyelerinde de kırk yiğitler görülmektedir. Oğuz'un verdiği şölende, diktirdiği sırıkların boyu kırk kulaç uzunluğunda idi (Uraz, 1967: 186-187).

İslam inancında da yedi ve kırk sayıları kutsal olup her yerde yaygın olarak kullanılır ki Allah göğü yedi kat yaratıldığını "Bakara Suresi 29. ve Mü'minun Suresi 17. Ayet"lerinde bildirmiştir. Yine Kâbe yedi kez tavaf edilir, Safa ve Merve arasında yedi say, yani yedi gidiş dönüş yapılır ve yedişer taşla üç kez şeytan taşlanır. Peygamberimize ilk vahiy kırk yaşındayken gelmiştir. Muhammet isminin ilk harfi olan mim harfinin sayısal değeri kırktır. Mehdi dünyaya geldiğinde kırk yıl kalacaktır (Çoruhlu, 2000: 206-207).

Ölünün ruhu her Pazartesi ve Perşembe akşamları evini ziyaret eder, ev halkından hayır ve dua bekler, o günlerde mutlaka Kur'an-ı Kerim okumak gerekir (KK 17, 34).

Köpek uluması, eve baykuş konması ölünün kabir azabı çektiğine işaret sayılır. Namaz vakitlerinde cehennem zebanileri ortaya çıkıp ölüye kılmadığı namazlar için azap çektirirler (KK 11).

Ölünün arkasından yedi gün okunur, yedi sabah mezara gidilir, ölünün kırkında kurban kesilir. Ölünün yakınları Kur'an-ı Kerim'i paylaşıp hatim okur (KK 12).

Bütün Türk Dünyası'nda ölülerin ruhları için hayır, hasenatta bulunma, dua etmenin üç, yedi, kırk, elli ikisi gibi günlerde bağlanması, bu inanışın kaynağını merak ettiriyor. Ölüler için hayır yapmak islam inancında var olmakla beraber belirli günlere bağlanması doğru değildir. Yaşar Kalafat'a göre söz konusu sayıların varlığı Gök Tanrı inancının uzantılarıdır (Kalafat, 1995: 37).

1.2.3. Dini ve Milli Törensel Bayramlar

Bayram, "Ulusal ve dini bakımdan önemli olan ve kutlanan gün veya günler; özel olarak kutlanan gün; sevinç ve neşe" anlamına gelmektedir (TDK-TS, 2011: 288). Tören ise, "Bir toplumsal kümede üyelerin belli bir olayı, kişiyi ya da değeri ayırt edip simgeleştirmesi, bunların anlam ve öneminin güçlendirilmesi amaçlarıyla düzenlenen eylem dizisi, merasim" anlamına gelmektedir (TDK-TS, 2011: 1342). Bayram terimi, Kaşgarlı Mahmut'un XI. yy.da kaleme aldığı DLT'te ilk kez kullanılmıştır. Bayram anlamına gelen "bedhrem" sözcüğünün Oğuzlar tarafından "beyrem" şekline çevrildiği ve sözcüğün "eğlenme, gülme ve sevinme günü" anlamında kullanıldığı ifade edilmiştir. Türk toplumunda bayram kutlamaları "bayram yeri" adı verilen bir alanda kutlanmaktaydı ve bu alan gündüzleri çiçeklerle süslenmekte, geceleri çıra ile aydınlatılmaktaydı (Artun, 2005: 201).

Tarihî kayıtlara göre Türkler, dini ve milli bayram kutlamaları yapa gelmektedir. Bu bayramlarda dini adet olarak "Gök Tanrı" ve kutsal sayılan "yer" için at kurban edilmekte, ardından bayramın yarışması ve eğlence bölümüne geçilmekteydi ki bu bölümde Türklerin ata sporu güreş ve at yarışları yapılmaktaydı. Göktürkler, Hunlarla benzer şekilde bayram kutlamaları yapmaktaydı ve yılın belirli zamanlarında atalarının ruhlarına kurbanlar kesiyorlardı. Hunlarla aynı şekilde yılın beşinci ayının ikinci yarısında "Gök Tanrı" ve "kutsal yer-su" için kurban keserek bayram kutlamalarına başlar sonra topluca eğlenceye geçilirdi (Artun, 2005: 202).

Bayram, bir sıra düzen içinde yapılan gösterilerden oluşur. Bu gösterilerin biçimleri, kuralları ve uygulamaları "bayram geleneği"ni belirlemektedir. Bayramların temel özelliği, toplumca düzenlenen ve yine toplumca kutlanan uygulama ve etkinliklerin bir bütünüdür (Boratav, 2003: 259).

Toplumların temel özellikler, dil, din, ırk, gelenek, görenek, dinî ve millî bayramlar gösterilir. Bayramlar, toplumların yaşamında özel bir yere sahiptir.

1.2.3.1. Dini Bayramlar

Türklerin hayatında dini bayramlardan Ramazan ve Kurban Bayramıyla ilgili çeşitli adet ve inanışlar çok önemli yer tutar. Bayram kutlaması namaza gitme, namazdan sonra bayramlaşma, Kurbanda kurban kesme, etlerin üç parçaya bölünüp

dağıtılması, bayram ziyareti yapma, dini emir ve bayram kutlamanın bir parçası olarak gerçekleştirilir (Artun, 2005: 204).

Ülkemizde dini bayramlarda her yer resmî tatil olur. Ramazan bayramı, Şevval ayının ilk üç gününde kutlanır. Kurban bayramı, zilhicce ayının onunda başlayıp on dördünde biter ve dört gün sürer. Bu bayram kutlanmalarına günümüzde de çok önem verilmesi, halkın geleneklerine bağlı birlik ve beraberliğinin korunmasına büyük katkı sağlarken, bayram günlerinde resmî daireler, büyük ve küçük işletmeler tatil olur. Bu yönüyle dini bayramlar kutsal günler olsa da halk açısından "resmî bayram" olarak görülür (Boratav, 2003: 260).

Bayram, arife ve bayram günlerinden oluşur. Arife, "dini bayramlardan bir önceki gün veya ona yakın günler, önceki gün." anlamında kullanılır (TDK-TS, 2011: 151). Dinî bayramlardan bir önceki güne arife günü denir. Bu gün bayram için hazırlıkla geçer (KK 5). Bayram günü herşey istediğimiz gibi olsun diye arife günü çok çalışılır, eksik gedik bir şey kalmasın diye gün boyu koşuşturma sürer (KK 7, 11).

Arife günü evin çevre temizliği yapılıp o günün akşamı arife banyosu yapılır (KK 24).

Arife günü mezarlık ziyaretinden sonra eğer mevsim yazsa, yaylaya çıkılır, şenlik yapılır (KK 16).

Arife günü ev işleri yapılır, ev temizlenip paklanır. Bayram sabahı erken kalkılır (KK 11).

Arife günü yıkanıp temizlenmek sevaptır. Bayramlarda genç kızlar, delikanlılar toplanıp salıncak kurarlar, sallanıp ip atlarlar. Bayram sabahı erken kalkıp orucu açmak bir lokma bir şey yemek gerekir. Bayramlarda çocuklara içinde para olan mendil verilir (KK 3, 8).

Ramazan bayramı sabahı, her evde erkenden kalkılır, bayramlıklar giyilir, evin erkekleri topluca bayram namazına gider. Evde kalan kadın ve çocuklar, evin temizliği, düzeni ve yemekle uğraşırlar, bir taraftan da evin düzeni ve kendi bireysel hazırlıklarını yaparlar (KK 17). Ailenin diğer üyelerinin namaz sonrası eve gelmelerini beklerler. Bayram namazı bitiminde cemaat camiden dışarı çıkmaz, cami

içerisinde bayramlaşma yapılır. İmam ve cemaatin bayramlaşması bitince herkes evine döner.

Camiden gelen erkekleri, bayramlıklarını giymiş kadınlar ve çocuklar kapıda karşılar ve aile içinde bayramlaşma yapılır. Önce evin büyüğü varsa dede, yoksa babanın eli öpülür bayram harçlığı alınır (KK 18).

Bayram yaklaştıkça heyecan da artar, Arife günü doruğa çıkar. Çünkü alışverişler yapılır, yeni elbiseler alınır, bol yemekler hazırlanır. Bayramlar baklavasız olamaz. Bayram hazırlıkları on beş gün önceden genel temizlikle başlar, ardından alışverişler yapılır, sonra da bayram tatlısı için baklava açılır, sarma ve süt tatlıları arife günü yapılır. Bayram sabahı erken kalkılır. Gençler toplanır, büyükleri ziyaret eder, el öperler. Bayram ziyaretine gelenlere, bir tabak içinde sarma, iki dilim baklava, sütlaç, çayla verilir (KK 3).

Kurban Bayramında da tıpkı Ramazan Bayramı'nda olduğu gibi hazırlıklar günler öncesinden başlar. Bayram tatlıları, yiyecek, içecek ve giyecek hazırlıkları yapılır, ama Ramazan Bayramından farklı olan kurbanlık alışverişidir. Kurbanlıklar, aylar öncesinden alınır ve bayram gününe kadar özenle beslenir.

Kurban bayramı ülkemizde eğlence bakımından ramazan bayramı kadar parlak değildir. Çünkü kurban kesme işi epey zaman alır. İbrahim peygamberin oğlunu, Tanrı'ya adayıp kurban etmek üzereyken gökten inen bir koçun Tanrı'nın emriyle oğlunun yerine kurban etmesine uyularak kurban kesme âdeti, İslam dinine geçmiş Türklerin de âdetidir. Kurban, İslam dinine göre vaciptir, farz kadar kesin olmamakla beraber, mali gücü olan her kul için "vaciptir". Kurbanlık koyununu süslemek Orta Asya'dan gelen bir âdettir. Kurban etinin üçte birinin kurban kesilen evde yenmek, üçte birinin komşu ve hısım akrabalara, üçte birinin de fakir, fukaraya dağıtılması gerekir (Boratav, 2003: 263).

Kurban Bayramı'nın en büyük özelliği "Kurban kesme" görevidir. Kurbanlıklar, aylar öncesinden alınır ve özel olarak beslenir. Bayramın ilk günü sabah erkenden tekbirlerle kurban kesilip, etin üçte biri evde bırakılır, geri kalanı fakirlere, akraba ve komşulara dağıtılır. Kurban etinden hemen kavurma yapılıp, gelen misafirlere ikram edilir. Kesilen kurbanın derisi genellikle camiye verilir (KK 9, 13).

Akbelen köyünde Kurban Bayramı hazırlıkları da Ramazan Bayramında olduğu gibi günler öncesi başlar, ev temizliği, alışveriş, kurbanlık alışverişi günlerce sürer. Arife günü yapılacaklar listesiyle başlar ve yiyecek hazırlığıyla devam eder. İkindi namazından sonra cemaatle topluca mezarlık ziyaretine gidilir. Mezarlıkta herkes kendi akrabalarının mezarı başında yerini aldıktan sonra imam ilk olarak Kur'an-ı Kerim'den önce bir Aşır, ardından Yasin, sonra da namaz surelerini okuduktan sonra duaya başlar, okunan Kur'an ve edilen hatimler ölmüş olan ervaha bağışlanır, topluca herkes geçmişlerine dua eder. Mezarlıktan önce imam sonra büyükleri çok önceden ölenler, en son büyükleri yakında ölenler İhlas ve Fatiha okuyup vedalaşarak çıkar.

Bayram sabahı erkekler, erkenden temiz elbiselerle camiye giderler. Evde erkekler camiden gelmeden önce hiç kimse yemek yemez. Bayramlık elbiseler bayram sabahı giyilir. Özellikle ilk günün sabahında bayramlaşmalar başlar. Bayramlarda evde eğlenceler düzenlenir. Eğer bayram yeri varsa çocuklar bayramlarını bayram yerinde eğlenerek geçirirler. Bayram dört gün boyunca heyecanla devam eder (KK 23, 29).

Diğer bayramlarda olduğu gibi, bayramın hürmetine dargınlar barıştırılıp, fakir ve çocukların sevindirilmesine özen gösterilir. Mezarlık ziyaretleri yapılır. Her iki bayramda da, bayramı memleketinde geçiremeyenler arasında ilk günün sabahı telefonla bayramlaşma merasimi yaşanır. Gençler köy meydanında toplanıp eğlenir (KK 12, 30).

1.2.3.2. Mevsimsel Bayram ve Törenler

Ülkemizde Nevruz ve Hıdırellez gibi mevsimlik bayramlar her bölgede aynı tarihlere yapılır. Akbelen'de mevsimsel bayramalar her yıl aynı tarih ve aynı gün kutlanır.

1.2.3.2.1. Nevruz, Yenigün

Bahar bayramlarının ilki "nevruz"dur. Anadolu ağızlarında "nevrûz", "navrız" biçimlerinde söylenir ve "yeni gün" anlamına gelir. Nevruz sözcüğü Farsça, nev ve ruz iki sözcükten oluşan birleşik kelimedir, nevruz günü baharın gelişini kutlamak için kırlarda yapılan bayram (TDK-TS, 2011: 1769).

Tarım ve hayvancılıkla uğraşan Türk toplulukları için kışın bitip baharın gelmesi, gece ve gündüzün eşitlendiği doğanın uyanıp canlandığı, yeni bir başlangıç olarak kabul edilen 21 Mart tarihi, pek çok kültür ve takvimde yılbaşı olarak kabul edilip kutlanır (Artun, 2005: 212).

Türk inanışına göre Allah yeryüzünü 21 Martta yaratmış. Nevruz'un, Hz. Âdem'in çamurdan yoğrulduğu, Âdem ve Havva'nın buluştukları, Nuh'un gemisinin karaya oturduğu, Yusuf Peygamber'in kuyudan çıkarılıp kurtulduğu, Hz. Musa'nın Kızıldeniz'i asasıyla ikiye ayırdığı kutsal gün olduğuna inanılır. İslamiyet öncesi, su kültünün Hızır'a, toprak kültünün de İlyas'a dönüşmesi tesadüf değil, dini inanca dayanır (Artun, 2005: 213).

Mevsimlik törensel bayramlarımızdan biri olan Nevruz, toplumunun ortak duygu ve düşünce, inanışlarının korunup yaşatılmasında önemli bir yere sahiptir. İslamiyetin kabulünden önce de bahar şenikleri Türkler, bu kutlamaları Nevruz adıyla İslamiyet sonrasında da sürdüregelmiştir. Anadolu'da kutlanan Nevruz şenliklerinde, biçimlenme yönünden eski Türklere ait bahar şenlikleri ile Anadolu'da kutlanan eski bahar şenliklerinin izleri vardır.

Nevruz ateşinden atlayanlar hastalıktan arınır ve yıl boyunca hastalanmaz, büyü ve kötülüklerden korunur (KK 7, 9).

Nevruz ateşi, sabah erkenden yakılır ve gün boyu söndürülmezdi. Nevruz günü sabah erkenden kalkılır ve bu günün ve yılın iyi geçmesi için dua edilir, dilekler tutulur (KK 21).

Eskiden bizde nevruz çok kutlanırmış, zamanla unutulmuş. Anamın anlatığına göre eskiden nevruz sabahı erken kalkılır, çok renkli güzel elbiseler giyilir, orta ateşi yakmak üzere sokakta toplanılırmış. Ardından herkes evinden odun getirir ve orta ateşi yakılırmış. Ateşin etrafında hem ısınılır hem de çoluk çocuk herkesin oraya gelmesi beklenirmiş. Kuşluk vakti dilekler tutulur, ateşin üstünden atlanırmış. Bir de nevruz yemeği yapılırmış. Bu yemeğe âdem aşı denirmiş. Ama anam yemek hakkında başka şeyler anlatmadı ya da anlatıysa da ben unuttum. Bir de evlerin giriş kapısının eşiğine köz konurmuş. Ben anamın kapının eşiğine sabah namazında köz koyduğunu görmüştüm (KK 1).

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra, eski Türk dinine ait "Boz Altı Yol İyesi" Hızır'a dönüşürken, her kültürel olguda görüldüğü gibi bütünüyle yok olmaz, Hızır'la bütünleşerek Nevruz ve Hıdırellez gibi törensel bayramların temelini oluşturur. Bu tür yeniyıl kutlamalarının da dini bir hüviyet kazanarak yaygınlaşmasını sağlamış olur (Artun, 2005: 209).

Törensel bayram ve kutlamalar yaratılış ve türeyiş, yeniden doğuş ve doğanın canlanması çeşitli inanış ve pratiklere dayanır ve bölgelere göre farklı uygulamaları vardır. Ateş kutsaldır, Nevruz ateşinden atlamak insanları günahlardan arındırır. Ateş, evreni canlandıran güneşin dünyadaki temsilcisi olup Nevruz ateşi yakmak, törensel ritüelin başlamasında önemli role sahiptir. Ateş kültü pek çok uygarlıkta aydınlık, kötülüklerden arınma, temizlik, bolluk ve bereketi sembolize eder. Aynı zamanda yakılan büyük ateş toprağın ısınıp uyanmasının simgesi olarak kabul edilir (Artun, 2005: 213). Akbelen köyünde de orta ateşi adı verilen ateş yakılır ve köy halkı etrafında toplanır.

1.2.3.2.2. Hıdırellez/Evrüce

Hıdırellez Orta Asya, Anadolu ve Balkanlarda kutlanan mevsimlik bayramlardan biri olarak bilinir. Bugün Ruz-ı Hızır (Hızır Günü) olarak da adlandırılır (TDK-TS, 2011:1096). Halk inancına göre Hızır ile İlyas peygamberler ölümsüzlük ilacı içtikleri, her yıl sadece bir gün buluşur, Hızır peygamberin karada, İlyas peygamberin de denizlerde darda kalanlara yardım ettiğine inanılır (Çobanoğlu, 2003: 88). İlyas peygamberin suların koruyucusu olduğuna inanılıyor.

Türk dünyasında Nevruz etkinlikleri yaygın biçimde devam etse de bazı bölgelerde daha çok Hıdrellez olarak kutlanmaktadır. Akebelen köyünde Nevruzdan ziyade Hıdırellez kutlamaları öne çıkmaktadır. Bahar bayramlarının içinde hem yaygınlığı, hem de tören ve eğlenceleri bakımından "hıdırellez" şenlikleri dikkat çeker. Hıdrellez sözcüğü, Müslüman inancına göre efsanevi Hızır ve İlyas'ın adlarının halk ağzında almış olduğu şeklidir. İslam geleneğinde bu iki kişinin peygamber olduğu ve Kur'an'da, Musa Peygambere kılavuzluk etme hikâyesi yer almaktadır[17]. Halk inanışlarına göre Hızır, zaman zaman dünyayı dolaşır, gezdiği

[17] İA'de ''Hızır ve İlyâs isimlerinin halk ağzında aldığı şekilden ibaret olan hıdrellez, kökü İslâm öncesi eski Orta Asya, Ortadoğu ve Anadolu yaz bayramlarına dayanan, Hızır yahut Hızır ve İlyâs kavramları etrafında dinî bir muhtevaya bürünmüş halk bayramının adıdır. Bu bayram, merkezini özellikle Anadolu ve Balkanlar'ın, Kırım, Irak ve Suriye'nin teşkil ettiği Batı Türkleri arasında, bugün

yerlerde kuru otları yeşertir, onun elinin bolluk, bereket ve uğur getirdiği, darda kalanlara yardım ettiğine inanılır (Ocak, 1998: 313-315).

Akbelen köyünde yılda birgün sabah namazında camiye Hızır'ın geldiğine ve başparmağının pamuk gibi yumuşak, yani kemiksiz olduğuna inanılır. Sabah namazında tokalaşmak hem sünnet hem de hızırla karşılaşma zamanı olduğundan sabah namazına gitmeye özen gösterilir. Halk arasında Hızır olduğunu sonradan anlayıp, gördükleri zaman dileklerini söyleyememiş olmalarına hayıflandıklarını dile getiren birçok hikâye vardır. İlyas hakkında bilinenler daha azdır, halk inanışa göre Hızır ve İlyas iki kardeştir (Boratav, 2003: 280).

Aslında Hıdırellez, beş Mayıs gecesi gerçekleşmesi istenen dilekler için niyet tutularak karşılanır. Ertesi gün de bu dilek ve niyet işlemleri sürdürülür. Ama o gün törenler bir bayram şenliği havasında geçer. Kadınlar ve genç kızlar, önceki akşam gömdükleri niyet çömleğini (niyet küpünü) açarlar. Hıdırellez günü, hısım akraba, konu komşu ile toplu olarak kırlara gidilir, o güne özgü hazırlanan yemekler yenilip içilir. Bu eğlencelerin başında, genç kızların ağaçlara salıncak kurup sallanma, micek çekme bir nevi fal bakma işlemi yapılır (Boratav, 2003: 280).

Hıdırellez sabahı çok erken kalkılır, evin etrafına su serpilir. Evlerin giriş kapısına yanan ateşten köz alınıp konulur, kapıdan girenler bu közün üstünden geçer. Hıdırellez gecesi süt pişirilir. Evrüce günü altı Mayısta ateş yakılır, kıra çıkılır, salıncak kurulur, eğlenilir, maniler söylenir (KK 13).

Hızır Alehisselamın elinde kemik olamadığına ve her sabah namazında bir camiye uğrayacağına inanılır. Onun camiye geldiğini anlamak için namaz sonrası musafahada herkes yumuşak parmaklı ele dokunmak için karşıdakinin elini sıkıca kavrar. Ama onu bulan kimse kimseye söylemez (KK 10, 26).

Kızlar gül dibine yüzük gömerler, isim yazarlar, ertesi sabah hangi isim silindiyse o kızın sevdiğine kavuşacağına inanılır (KK 3).

Hıdırellez gelince bir küpün içine çiçek, yüzük, küpe gibi şeyler atılır. Küpün üzeri ısırgan otları ile kapatılır. Küp kimsenin bulamayacağı yere saklanır ya da gömülür. Delikanlılar tarafından sabah olmadan çalınmaması için bir gül ağacı dibine gömülür. Sabah kızlar toplanır, delikanlılar da onlarla birlikte küpün saklandığı yere

kullanılmakta olan Gregoryen takvimine göre 6 Mayıs (eski Jülyen takvimine göre 23 Nisan) günü kutlanmaktadır.'' Şeklinde özetlenmektedir.

gelirler. Gül ağacının dibine evin ilk ya da son çocuğu olan bir kişi oturtulur. Sırasıyla mani çekilir. Küpten eşyalar maniler eşliğinde çekilir ve hangi mani kimin eşyasına denk gelmişse ona göre kişinin geleceği hakkında tahminler yapılır (KK 24).

Hıdırellez günü pikniğe gidilir, ateş yakılır. Evi olmayanlar ev sahibi olsun diye kiremitten, tuğladan ev yapılır. Hızır aleyhisselâmın geldiğine inanılır (KK 23).

Balıklı gölde ya da Akbelen Yaylası'nda hıdırellez şenlikleri yapılır, kurban kesilir şenlik yemeği yenir (KK 28).

Türkler, tarihin ilk dönemlerinden beri baharın gelişini toplu olarak, iklimin ve coğrafyanın da etkisiyle farklı zamanlarda resmi veya gayri resmi törenlerle kutlamıştır. Bugün de ülkemizde baharın gelişi ya da yazın başlangıcı, Mayıs ayının ilk haftasında, altı Mayısta düzenlenen törenlerle kutlanmaktadır (Artun, 2005: 221).

Halk inanışlarına göre Hıdrellez, yani Hızır ve İlyas peygamberlerin yılda bir kez bir araya geldikleri gün, Hıdırelez günüdür. Ancak bu iki şahsiyetin ismi birlikte anılsa da İlyas'ın ismi gizlenerek, Hızır motifi öne çıkarıldığı görülür. Bundan dolayı Hıdırellez Bayramında yapılan bütün merasimlerde Hızır'ın adı zikredilmektedir. Türk dünyasında Hıdrellez etrafında oluşturulan gelenek, inanç ve törenler bir bakıma Sultan Nevruz ve diğer geleneksel bahar törenleri içiçe geçmiş durumdadır. Netice itibariyle Türklerdeki bahar bayram ve törenleri Nevruz, Hıdrellez etrafında şekillendiği görülür (Artun, 2005: 222).

Hızır ve İlyas iki kardeşmiş. İkisi de ayrı düşmüşler. Senede bir gün bir su kenarında buluşurlarmış. İşte o gün Hıdırellezdir. O gün sarma, börek, çörek yapılır, kırda yenilir, içilir, eğlenilir. Akşam topraktan yapılmış çömleğe su konur, içine gül yaprakları, açmış çiçekler ve yüzük atılır. Herkes onun içine kendine ait bir eşya koyar. Küp sabaha kadar karanlık bir yerde saklanır. Sabah olunca küp, bir açılır ve küpe bir şeyler atanlar gelir, maniler eşliğinde küpten çekiliş yapılır, her çekilişte küpten eşyası çıkan kişi, hangi mani gelmişse o kişinin geleceği çıkarmış (KK 20, 27).

Burada Hızır Aleyhisselâm'ın temiz evlere uğrayacağına inanılır, bu yüzden evler baştan ayağa silinip süpürülür, mutfak eşyaları elden geçirilir, üstbaş, esbaplar tertemiz yapılır (KK 17).

Aynı zamanda inanışa göre ateşten atlama anında bütün dertler, kederler de dökülürmüş. (KK 9).

Hıdrellez'in yapıldığı Harman yerinde kazan kurulur. Yemek pişirilip topluca yemek yenir. Sonra ip atlanır, salıncakta sallanılır. Kızlar darbuka ile türkü ve maniler söylerler (KK 6, 7).

Eskiden Hıdırellez sabahı gün doğmadan kalkılır, büyük ceviz ağacına kurulan bir salıncakta sallanılır, kırlara gidilir, otların üstündeki çiğ taneleri toplanıp ele ve yüzlere sürülür, ayrıca bu çiğ taneleriyle mayalanan sütün şifalı yoğurt olacağına inanılır (KK 23).

1.2.4. Yağmur Duasına Çıkmak

Türk kültüründe su kutsaldır, hayatın da bereketin de kaynağıdır. Bu yüzden su mukaddesler arasında sayılır ve "su ve ekmek hakkı için" yemin edilir. Türk kültür hayatında yağmur "rahmet" sıfatı ile anılmasıdır. Araştırma sahamız Akbelen'de olduğu gibi, Türkiyenin her yerinde yağmur yağıyor, yerine "rahmet yağıyor" demek âdettendir. Yağmur, Tanrının bir iyiliği ve evrene serpilen can suyu olduğuna inanılır. Bu yüzden sadece Tanrıdan istenir. Yağmur duasına kurban tepesine çıklır ve yüksek yerde yağmur duası edilir.

Yağmur duasına köyün dışında bulunan kurban tepesine çıkılır, tanrıya koç kurban edilir ve dua edilirdi (KK 31).

Eskiden yağmurun yağmadığı zamanlarda, Kam adı verilen kimseler, Yada Taşı adı verilen bir taş aracılığıyla istedikleri zaman yağmur yağdırır, bulutları hareket ettirir ve gökten kar yağdırırlarmış. Kaşgarlı Mahmut, DLT adlı eserinde, bir yaz gününde böyle bir olaya tanıklık ettiğini kaydetmiştir. Bu inanç Türkler arasında yaygın bir biçimde "yağmur duası" şeklinde günümüze kadar ulaşmıştır (Kalafat, 1995: 113).

Yağmur yağdırmak için yapılan törenler ve buna bağlı adetler çok eskilere dayanır. Yağmur yağdırma törenlerinin belli bir zamanı yoktur. Yağmur duasının amacı, yağması geciken yağmurların bir an önce yağmasını sağlayarak kuraklığı önlemektir.

Yağmur duasının temeli kutsal inanışlara dayanır. Bir doğa olayı olan yamur, insanlar tarfından gökten indirilen bereket olarak görülür. Bu bereketi talep etmenin

yolları zamanla kutsanarak bütün dinlerde kendine yer bulmuştur. İslamiyet öncesi Türk kültüründe de yağmur yağdırma törenlerinin yapıldığı ve İslamiyet sonrası yağmur yağdırma törenlerinin önceki geleneklerle birleşerek Anadolu'da İslamî renge büründüğü bir adet haline gelmiştir (Artun, 2005: 264).

Boratav, çocukların katıldıkları yağmur yağdırma törenleri "Kepçe-kadın diye adlanan bir kuklayı çocuklar törene özgü tekerlemeler söyleyerek kapı kapı dolaştırır, kadınlar evlerden bu kuklanın başına su dökerler ve çocuklara da yiyecek yahut yemek yapılacak maddeler verirler. Çocuklar topladıkları erzakla bir sofra hazırlayıp toplu yemek yerler" şeklinde tarif etmiştir (Boratav, 2003: 138-141).

Akbelen küyünde Boratav'ın anlattığına benzer yağmur yağdırma törenleri yapılırdı:

Kuraklık olunca, yağmur yağması için çocuklar toplanır, ellerine bir ilistir alır ve her evin kapsının önüne gelince önce bir mani okurdu. Bir çocuk başına ilistir tutarak döner, evin pencersinde çocuğun başından aşağı su dökülürdü. Eğer evden su dökülmezse çocuklardan biri elindeki su dolu kovayı arkaşının başından dökerdi, bir taraftan da çocuklar hep birlikte dua okur, bir şenlik havası oluşurdu. Bütün evlerden yiyecek içecek toplanır, verilenler bir yerde toplanır ve yaşlı kadınlar onlardan yemek yapar, mahalleli ile hep birlikte yenilirdi (KK 12, 21, 28).

Türk yağmur yağdırma törenlerinde Orta Asya kültüründen izler bulunmaktadır. Elbiselerin ters giyilmesi, yağmur yağdırma temsilleri, yağmur taşları ve Yada taşı bağlantısı, çocukların ağlatılması, toplu yemek adetleri, İslamiyet'te olmayan eski kültür izlerini bizi Orta Asya yağmur yağdırma törenine kadar götürüyor (Artun, 2005: 266).

Köyde kizirle yağmur duasına çıkılacağı duyurulur. Ertesi gün ikindi namazına müteakiben bütün köylü, kadın, erkek, çoluk çocuk, herkes Kurban Tepesine çıkar, en yüksek yere -tepenin zirvesine- hoca çıkar. Burada iki üç tane koyun kurban edilir, hoca ellerini açar, herkes de ellerini kaldırıp avuç içleri ters tutulur, "yağdır Allahım yağmur" sözü sık sık tekrarlanır. Hep bir ağızdan âmin denir, kesilen kurban etleriyle pilav pişirilir, yağmur duasına gelen herkese dağıtılır. Yemekten sonra dua ederek yavaş yavaş Kurban Tepesinden inilirdi. O gün akşama yağmur yağardı (KK 33).

Türk kavimlerinde en eski devirden beri yaygın bir inanışa göre, büyük Türk Tanrısı Türklerin ceddi alasına yada (yahut cada, yat) denilen bir sihirli taş armağan etmiştir ki bununla istediği zaman yağmur, kar, dolu yağdırır, fırtına çıkarırdı. Bu taş her devirde Türk kamlarının ve büyük Türk komutanlarının ellerinde bulunmuş, şaman inancı zamanımızda da büyük kamların ve yadacıların ellerinde bulunmaktadır (İnan, 2000: 160).

Türklerin inanışına göre yada taşı canlı varlık gibidir bu taşın kendine göre bir ısısı, sesi ve şekili vardır ve hatta canlanır ve ölebilir. Yada taşının özelliği yağmur, kar ve bazen de don getirmesidir. Bu taşlar, geyiklerin başlarında, su kuşlarının kursağında, yılanların ve öküzlerin karnında bulunur. Bu taşı elde etmek için bu varlıklarla mücadele etmek gerekir. Bu taşlar koyu renkli, yumruk büyüklüğünde olur ve üzerlerinde kalın damar çizgileri vardır. Ele alınınca bir soğukluk hissi verir, sallayınca içinden kulağa bazı sesler gelir. Üç yıl kullanıldıktan sonra taşlar gücünü kaybetmeye başlar. Yada taşlarının kendi kendine kuş veya hayvan şekli alanları en iyileridir. Bu taşlar, kullanılmadığı zaman su içinde muhafaza edilmeleri gerekir. Bu taş, Altay dağlarının buzullu bölgelerinde bulunur, yada taşlarını kuru ve sıcak yerlerde saklarlar. Yazın çok sıcak havalarda atlarını bu taşlarla serinletirler. Kullanmadan önce soğuk suyun içine korlar ve su içinde birkaç gün bekletirler. Ölen taşları tekrar canlandırmak için hayvan ciğerine sararlarmış (Ögel, 2003: 275).

Altaylarda şaman ve kamlardan başka ”yadaçı” da denilen sağaltıcı din adamları vardır. Yadacı denilen kişilerin, yada taşı ile yağmur, kar, dolu yağdırma, fırtına çıkarmaya gücüne sahip olduklarına inanırlar. Kutsal Yada taşı daima rüzgar esen dağlarda bulunur ve bu taşı elde etmek için yadacı bütün malını ve mülkünü feda eder bu yüzden yadacıların hepsi yoksul kişilerdir (İnan, 2000: 163).

Saha araştırmalarında, Anadolu’nun bazı bölgelerinde, “yağmur duası” ile ilgili gelenekler arasında yer alan “kırk bir taşa dua okuyup suya atma” âdeti tespit edilmiş olup bu âdetin de “yada taşı” efsanesiyle ilgili bir gelenek olduğu söylenebilir (İnan, 2000: 164).

Bütün mahallenin çocukları toplanırdı. Bir çocuk başında ilistir kapının önünde dönerek “Yağdır Allah, yağdır bol yağmur, teknede olsun bol hamur, çamur” der çocukların üzerlerinden bir kova su boşaltılır çocuk dönmeye devam eder (KK

10, 17, 30). Her evin kapsı çalınır bu dua edilir ve evlerden yiyecek toplanırdı. Sonra da bu toplananlarla yemek pişirlir. Bütün çocuklar yemekten yerdi (KK 8).

Evlerdekiler çocuklara yumurta, un, tereyağı, şeker gibi yiyecekler verirler. Yaşlı kadınlar bir yerde toplanırlar ve toplanan bu yiyecekleri pişirirler. Genellikle bulgur pilavı, tereyağında yumurta, helva, hamur kızartması yapılır ve hep birlikte yenilirdi. Çoğu zaman hemen yağmur yağardı, yağmadığı da olurdu (KK 3, 10).

1.2.5. Halk Hekimliği

İnsanların kendi tecrübeleriyle hastalıkları tedavi etme yöntemine halk hekimliği denir. Halk kültürü, hastalıkları tedavi etmek için çeşitli inanç, uygulama ve pratiklere sahiptir. Bu tür tedavi yöntemlerinde bitkilerden ilaç yapmak, yatırları ziyaret etmek, büyü yapmak, muska yazdırmak veya bir ocaklıya gitmek şeklinde uygulamalar görülür.

Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyip, kendi kendilerine hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne "halk hekimliği" denilir. Bu açıdan "hastalık" deyimi de alıştığımızdan daha geniş bir anlamı kapsar. Bununla sadece kişinin sağlık durumundaki aksaklıkları değil, kısırlıktan tutun da nazar değmesi gibi insanlarda gelebilecek kötü etkilere ve tabiat dışı varlıkların (cinler, periler vb.) sebep olabileceği sakatlıklara kadar türlü bozuklukları anlamak gerekir (Boratav, 2003: 156).

Halk hekimliği veya geleneksel tıp, insanoğlunun tabiatla kurduğu ilişki ve olaylara karşı aldığı tavır ve sağlıklı kalmak için tutuğu yollardan doğmuştur. İnsan davranışları içinde sihir ve büyünün yeri önemlidir. Dini inançların ve büyünün önem kazandığı geleneksel toplumlarda hastalıkta insan bedenine yabancı unsurların girmesi ve onların yaptıkları kötülükler olarak algılanırdı. İnsanların bu tür yabancı unsurlardan yani hastalıklardan kurtulmak için düşündükleri çareler, geleneksel tıbbın temellerini atmış olur. Geleneksel toplumlarda, hastalık ve sağlık hakkındaki düşünceler, halk kültürünün bir parçası olarak doğmuştur (Artun, 1998: 181).

Halk inancına göre kötü niyetli kimseler, büyücüler, yaptıkları büyülerle istedikleri kimseleri hasta edebilmekte, hatta öldürebilmektedir. Bu tür kötü

durumlardan korunma, dinsel görevlerin eksiksiz yerine getirmekle mümkündür (Artun, 1998: 181).

Günümüzde modern tıp ile halk tıbbının bir etkileşim içinde oldukları söylenebilir. Hastalıkları ortaya çıkaran nedenler üzerinde yürütülen çalışmalar sayesinde modern tıp, hastalıkların tedavisinde halk tıbbından yararlanarak tedavilerde ilerleme sağlanmıştır. Halk geleneğinde sağlığı koruma, hastalıkları tanılama ve iyileştirme yöntemlerinin bir kısmı sadece büyülük, ikinci bir kısmı büyülük ve akli işlemler birbirini tamamlar niteliktedir (Boratav, 2003: 156).

Akbelen köyünde bazı kişilerin, kişiliklerinde mevcut olan olağanüstü kabiliyetleri sayesinde çeşitli hastalıkları tedavi edebildiklerine inanılmaktadır. Bu kişilere "ocaktan gelme, ocaklı", oturdukları eve "ocak" adı verilir. Köyde bir kişinin ocaklı olabilmesi veya böyle bir yetiye sahip olması için eğitimli olması gerekmez, yetenek soydan gelen mistik bir karakter ve inanışa dayanır. Ocaklı bir kişi kendisinde bulunan bu kabiliyeti kendi soyundan uygun gördüğü birisine el vererek devretmiş olur. Bu devretme işine "el verme" adı verilir. El alan kişi, hastalık için el aldıysa işin pratiğini, tedavi sırasında yapılması gereken iş ve işlemleri el aldığı ocaklının uygulamalarını görerek öğrenmesi gerekir.

Bir ocaklı, hastanın nasıl ve ne şekilde tedavi edebileceğini, tedavi işleminin hangi günlerde, kaç gün süreceği, kendisine gelmesi için bu hastalığa karşı nasıl tedbir alacağını bilmesi ve uygulama pratiğini edinmesi gerekir. Bugün ocak olarak bilinen kişilere ocaklı yerine "hoca, derin hoca, cinci hoca" denildiği ve bu kişilerin nüfuzlarının kuvvetli olduğu inancı hâkimdir (Artun, 1998: 164).

1.2.5.1. Ocaklar

Bugün köyde belirli hastalıklar için ayrı ocaklar mevcut değildir. Genellikle hocaya gidilir ya da büyüklerinden el almış, belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltma gücünde olan, bu işin pratiğini bilen, çoğu hastalığı sağaltmanın yollarını öğrenmiş yaşlı kadın veya erkek kalmamıştır. Ocakların hastalıkları sağaltma yöntemleri çoğu kez büyücülük işlemleriyle eşdeğer özellikler taşır. Ama bunların yanında belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine su veya sıvı madde sürme, bağlamak gibi "ilaç" saydıkları araç gereçleri kullandıkları görülür.

Ocaklı kişiler, genellikle bir yatırın yanında veya ykınında bulunan köy halkından biri olur. Yatır veya ermişin soyundan gelmeleri yahut onun türbesinde, ziyaret yerinde görevli olmaları sebebiyle el aldıklarına inanılır. Ocaklı erkek veya kadın olabilir. Bu iş, kesin kural olmamakla beraber babadan oğla, anadan kıza geçer. Ocaklının, kendindeki şifa gücünü vermeyi uygun gördüğü kimse gelip önünde diz çöker, elini öper, ocaklı el verdiğini bildiren sözleri söyler, ardından onun ağzına tükürür ya da tükürür gibi yapar (KK 22).

Kimi ocaklıların, bir tek hastalığın uzmanı olmayıp, her derde deva getirdiklerini biliyoruz. Çilmısdıkların Ünzile (Polat) kendi anneannesi Kara Fedime'den hastalık sağaltmayı öğrenmiş. Sadece karnı ağrıyanları tedavi ederdi. Gocön Ömerin oğullarında Hasan babasından büyükbaşların sağaltımını öğrenmiş; ama bunları uygulamıyor. Sadece şu hastalık olursa şu tedavi yapılır diyebiliyor. Lülön Memed kırık çıkık bakardı. Onun oğlu ve torunları el almamışlar, birşey bilmiyorlar (KK 23).

Bana da anneannem el verdi yani yardımcısı olarak görüp sorumluluklar verdi. Birçok hastalığın tedavisinde bitki ve hayvanlardan faydalanır, tedavileri dualarla iyileştirirdi (KK 7).

Köyde Göçön Ömer büyükbaş hayvanlara bakardı, ama küçükbaşlar için Küfün Ali bakardı. Bir keresinde bizim ineğin karnı şiştiydi, Ömer emmi geldi baktı ve ineğin karnını yarıp içindeki buğdayları çıkarmıştı. Yani bir nevi ameliyat etmişti (KK 29).

Ayak ağrısında ayaklar zeytinyağı ile ovulur. Belirtilen yani incinen yer elle tespit edilir, dualarla o bölge ovulur (KK 7).

Bel ağrısı olan kişinin beline küp kapatılır. Bir parça ekmek kabuğunun üstüne bir kibrit çöpü batırılır, yakılır; üzerine-ağrıyan yere- bir bardak ya da küp kapatılır (KK 6, 17).

Akbelen'de büyü ve nazar gibi durumlarda da hocaya ya da halk hekimine gidilir. İyi veya kötü bir sonuç almak için tabiat öğelerini, yasalarını etkilemek ve olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin hepsine birden büyü denilir.

Nazar değen kişi çok esner, halsiz olur. Okunur, kurşun dökülür (KK 13).

Nazar değen kişi çok halsiz olur, başı ağrır, vücudu ağırlaşır, nefesi kuvvetli kişi okursa iyileşir (KK 11).

Sihir, büyü genellikle muska, üçgen şeklinde yazdırılarak istenmeyen kişilerin yataklarının altına gizlice bırakılır veya o kişilerin bahçesine gömülür, evlerinin eşiğine, ahırlarına saklanır. Ayrıca rakip kişinin saçlarından alınan tüyler kırk adet iğneye sarılıp bir sabuna veya ciğere saplanarak suya atılırsa, sabunun suda eriyene kadar o kişinin de sabun gibi eriyip öleceğine inanılır (Artun, 1998: 164).

Evde geçimsizlik olmasın diye evin kapılarına, eşyalara okunmuş su sürülür, eğer geçimsizlik çıksın diye büyü yapılmışsa, büyünün çözülmesi için eve hoca getirtilir. Sabuna mezar şekli verilir veya iğnelenir, sabun suya atılır veya toprağa gömülür. O kişi de sabun gibi yavaş yavaş erir, ölür. Okunmuş maddeler yedirilir, giyecek eşyalar okutulur, saç teline okunup büyü yapılır, sabuna 41 tane toplu iğne batırıp, sabunu gömülür ya da suya atılır. Köyde bu tip büyüler yapılmaktadır.

Büyüden korunmak için muska yazdırıp taşınmalıdır (KK 17).

Bizim köyde bu işin kralı Cemen Musya'dı, her türlü büyü yapar, her türlüsünü de bozardı. Bizim komşumuzdu, pek makbul adam değildi (KK 26).

"Muska", Arapçada "yazılı şey" anlamına gelen nüsha kelimesinin halk ağzında bozulmuş biçimidir; hastalıkları sağaltma ya da düşmandan gelebilecek kötülüklere, görünmez kazalara karşı korunmak amacıyla üzerimizde taşınan, yazılı kâğıttır. Muskalar bir kâğıda yazılır. Eskiden deri dayanıklı olduğu için kâğıt yerine deriye de yazılırdı.

Bizim köyde muska, nazardan korunmak için kullanılır (KK 13).

Güccüğün Abdul "hep iki nazar, bi mezar derdi" emme en çok onun nazarı değerdi. (KK 32)

Nazara karşı alınan tedbirlerden bir diğeri de muska (nüsha) yazdırıp kişinin bunu boynunda, üzerinde taşıması inancıdır. Muska üçgen şeklinde hazırlanır, bir iple boyuna asılırdı (KK 23).

Nazardan korunmak için en iyi çare zarar görmesi ihtimali olan kişiyi "kem gözler"den sakınmaktır. Nazarı değdiği tahmin edilen kişinin yapması gereken,

“Maşallah” demek, bu kelimeye “tü tü” sesleriyle tükürmesi, kulağın ardına kara çalması, sıksık Nas ve Felak okuması gerekiyor (KK 28).

Nazar değmesine çare, evde nazarlık bulundurmak, üstünde nazarlık taşmak da çare olur (KK 8).

“Nazarlık”, bir yönüyle, yani kötü gözlerin ve kıskançlık duygularının sebep olabileceği hastalıklardan, sakatlıklardan koruduğuna inanılır, onun asıl görevi kötü gözlerden korumaktır. Nazara karşı alınan tedbirlerden biri de muska (nusga) yazdırıp boynuna takması veya üzerinde taşıma inancıdır.

Küçük çocuklar sevilirken insanın canı kaynarsa, nazarım değmesin diye duvara bakılır (KK 28).

Muska içine arapça yazılıp üçgen şeklinde katlanır, bir iple boyuna takılır ya da omuza filketeyle tutturulur (KK 30).

Nazardan kurtarmak için nefesi iyi gelen birinin okuyup üflemesi gerekir (KK 17, 13).

1.2.5.2. Üfürükçülük

Çeşitli illetlere düçar olanları, aldığı ele, güçlü nefesine, olağanüstü güçlere dayanarak iyileştirdiğini iddia eden kişilere üfürükçü denir.

Üfürük, “okuyup üflemek” anlamına gelmektedir. Hastalığın iyileşmesi duaların, dileklerin etkisini hastanın vücuduna yaymak, tabiatüstü zararlı varlıkların kötülüklerinden korunmak, hastanın çevresindeki olağanüstü varlıkları korkutup kaçırmak için yapılan işlemlerdir. Etkisi güçlü olduğuna inanılan kişilere “nefesi kuvvetli” denir. Afsun/efsun, üfürük ile eş anlamdadır (Boratav, 2003: 147).

Türk kültüründe kamlığın öğrenerek değil, kan bağıyla geçtiği, genç kamların ihtiyar kamların yanında yetiştiği, onun gözetiminde ayinler yaptığı ve bu yolla kamlığı hak ettiğini öğreniyoruz. Ayrıca erkek kamlar gibi kadın kamların da bulunduğu, kamların merasimler sonunda kendilerine verilen ücrete razı olduklarını ifade etmiştir. İslamiyet’in kabulü ile kamlara atfedilen ruhanilik ve kutsilik mevhumları kalkmış, sadece korkulan bir sihirbaz, şerir ruhlarla münasebette bulunabilen, büyücü özelliğini koruyabilmiştir (İnan, 2000: 72).

Acıpayamlı, halk hekimliğinde sağaltma işlemini üç başlık altında toplamıştır (Acıpayamlı, 1989: 2-4):

a) Boş inanç/ Irvasa yoluyla yapılan sağaltmalar: Irvasa, doğrudan vücutla ilgili olmayan, hastayı etkileme amacı güden sağaltmadır. Mesela, kısır kadınların belli etmeden çocuğu olan kadınların yanına oturmaya çalışmaları örnek verilebilir.

Çocuğu durmayıp her seferinde düşük yapan kadınlar ya da çocuk sahibi olamayan kadınlar topluluk içinde belli etmeden çocukları sağlıklı doğan kadınların yakınlarında oturmaya çalışırlar (KK 22).

b) Parpılama (vurma) yoluyla yapılan sağaltmalar: Bu sağaltmalarda hastanın vücudu çizilir, delinir, dağlanır, kesilir ya da vücuduna değnekle vurulur.

Anneyi ve bebeği al basmaması için ikisi bir yatağa yatırılır, üzerleri örtülür. Dikenli gül sopası (sapı) ile üç kere yatağın etrafında dönülür ve "Ali geldi gördün mü?" denilir. Ayakucunda durulur, aynı cümle söylenerek ayak ve başucuna gül sapı ile vurulur (KK 8).

c) Dinsel yolla yapılan sağaltmalar: Akbelen'de görülen, hastaya okunmuş kaptan su içirme, hastaya okuyup üfleme gibi dinsel yöntem, araç ve madde kullanılarak yapılan sağaltmalara verilen addır.

Sinir otu (damar otu) birçok hastalığın tedavisinde kullanılır (KK 1).

Karnı ağrıyan bebek için lahana veya ifelik otu yaprakları ısıtılır ılıyınca bebeğin karnına sarılır (KK 13).

Boğaz ağrısına kekik yağı iyi gelir (KK 12).

Mide yarası için kırk gün karanlık bir yerde hakiki zeytinyağında bekletilmiş kırmızı kantaron otu veya kudret narı kullanılır (KK 11).

Yanıklar için kırk gün karanlık bir yerde hakiki zeytinyağında bekletilmiş sarı kantaron otu yanıklara sürülür (KK 14).

Gözde itdirseği çıkarsa veya vücutta çıban çıkarsa, sıcak ekmekten bir parça alınır, ovalanır, itdirseği veya çıbanın çıktığı yere bastırılır. Dualar okunarak ekmeğin kalanı hastanın başı üstünde üç kez döndürülür, bir fakire verilir. Yapılan bu iyiliğe karşılık hastalığın çıkıp gitmesi beklenir (KK 31).

Eskiden sırt, omurga tedavisinde taşlardan faydalanılırmış (KK 29).

Sırt sıvazlanır ve taşlar sırta dizilir. Sorun olan yere taşlar kendiliğinden yapışır (KK 7).

Kâbe'den getirilen tırnak kadar küçük taşlar (bu taşlar kendiliğinden çoğalır) içten gelen hastalıklara iyi gelir (KK 3, 8).

Karın ağrısı için tuğla ya da kalın tahta ısıtılıp karnına sarılır ya da üstüne oturulur. (KK 1, 6, 14, 26).

Karın ağrısı için tatlı badem dövülüp tülbentten süzülüp, içilir, şerbet içmek de iyidir. Öksürük için ayva yaprağı kaynatılıp içilir (KK 3, 9).

Akbelen'de tespit edilen diğer tedavi yöntemleri şunlardır:

Ufak bir çocuğun gözleri kızarır, sulanır, çapaklanırsa bebeği olan bir anneden bir kaşığa sütü sağılır, çocuğun gözüne bir iki damla damlatılır. Çok ateşi ve sancısı olanın sırtına sirke sürülür (KK 14).

Bademcik ağrısının dağılması için zeytinyağının içine bir damla kekik yağı, bir iki damla limon suyu katılır. Bu karışım boğaz, göğüs ve sırt bölgesine iyi gelir. (KK 12).

Göz ağrısı için emzikli kadının göğsünden süt alınır, göze damlatılır. Bir de seyağ kaynatılıp ılıtılır, sonra kulağa akıtılır (KK 17).

Göz çapaklanması için limon suyu damlatılır (KK 12)

Kulak ağrısı için seyağ ısıtılıp kulağı yakmayacak şekilde soğutularak kulağın içine aktarılır (KK 27).

1.2.6. Kutsal Mekânlar

Halk inanışına göre çeşitli sıkıntı ve hastalıklarla karşılaşıldığında ya da bir dileğin gerçeklemsi için çeşitli uygulamalar yapılır. Bu uygulamaların bazıları dini mahiyette, bazıları da batıl kabul edilen, din dışı uygulama ve inanışları kapsar. İslam dinine göre mezarlıkta, din ve devlet adamlarının ve şehitlerin yattığı yerlerde mum yakmak, çaput bağlamak, kutsal sayılan taşa kayaya dua etmek batıl inançtır. İnsanlar, bir istekte bulunmak için Allah'a dua etmesi yeterlidir. Allah ile kul arasına başka bir aracı koymak yanlıştır. Halk, genellikle bir sıkıntıya düşerse veya bir dileği

varsa türbe ziyaretine gider, adak kurbanı keser. Buna benzer başka uygulamalar da vardır.

Türbe (ziyaret), genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı (TDK-TS, 2011: 2400). Genellikle Allah dostu evliya ve ulu kişilere türbe yapmak eski bir gelenektir.

Akbelen'de adına türbe inşa edilmiş Allah dostu olarak kabul edilen ulu ve bilge kişilere ait iki üç mezardan söz edilebilir. Ancak ziyeret olarak gidilen üç yerde de inşa edilmiş türbe yoktur. Ama mezarlarda Anadolunun fethi sırasında şehit düşen Horasan erenleri olduğu kabul edilir.

Yatır, belli bir yerde gömülü olan, doğaüstü gücü bulunduğuna inanılan ve insanlara yardım ettiğine inanılan ölü, evliya (TDK-TS, 2011: 2550).

Eskiden Akbelen'de türbeye çocuğu ya da erkek çocuğu olmayan, çocuğu konuşamayan, çocuğu hasta veya huysuz olan, kısmeti bağlanmış olan, düğün gecesi bağlanan, bir hastalığı olan, ailede askerde olan, bereketli bir kazanca sahip olmak isteyenler gidermiş. Günümüzde üniversiteyi kazanmak, iş ve kariyer sahibi olmak için de türbeye gidilmektedir.

"Türbe veya ziyaret" olarak adlandırılan yatırlar etrafında da birçok inanış meydana gelmiştir. Köylülere göre türbede yatanların boyu çok uzundur. Köylüler türbenin başına ibrikle su bırakılır, ertesi gün ibrikler boş olurmuş. Köylüler türbede yatanların abdest aldıklarını bundan dolayı ibriklerin boşaldığına inanırlar.

Türbelerde ibrikle su bırakılırdı, orda yatan zatlar abdest alıp namaz kılsın diye. Eskiden yatırlara gidip okunur, dilek tutulurdu (KK 14).

Dağ kültü, Türklerde Gök Tanrı kültü ile ilişkilendirilir ve yeryüzünde Tanrıya en yakın mekânlar olarak kabul edilir. Yaratılış destanında dağlar, Tanrı Kara Han'a ihanet eden insanın suların dibinden çıkardığı toprağı ağzında gizlemesi ve zor durumda kalınca onu tükürmesiyle oluşmuştur. Ergenekon destanında ise Türkler bulundukları yerden çıkmak için demirden bir dağı eritmişlerdir, dağ Türklerin atalarını korumuştur (Kalafat, 1995: 33).

Tengri, eski Türk inanç sisteminin merkezinde bulunur. Onun yanı başında iyi ruhlar, kötü ruhlar, atalar /kültü/ ruhları, yer-subları vardır. Ayrıca kendisinden medet umulan yardımcı iyeler ile kötülüklerinden korunmak için kendine sığınılan

iyi iyeler de vardır. İslamiyet'in kabulünden sonra atalar kültü Anadolu'da Türkler arasında veli kültünün oluşmasında etkili olmuş, üstün ruhlarla donanmış insan tipiyle islam bağdaşmıştır. Veli tipi ait olduğu toplumun sosyal, dini ve ahlaki değerlerin temsilcisi olarak kabul edilir (Ocak, 1983: 3). Bu iyeleri memnun etmek, yardım almak ve onlardan gelecek tehlikeleri önlemek için kurbanlar adanır. Bu iyelere belirli zamanlarda kurban sunulmazsa onlardan zarar görecekleri korkusuyla veya yardım görecekleri gerekçesiyle onlar adına ayinler tertip edip adak kurbanları sunulur. Bir veli, ait olduğu toplum için sade bir insan değil, inandığı değerler bütünüdür ve kült olan veliler, ait oldukları toplumun içtimai, dini veya ahlaki değerlerinin tamamının yahut bir kısmının temsilcisi kabul edilir. Bir velinin kült olup olmadığını anlamak için üç öğeye bakmalıdır:

1. Veli adına yapılmış bir mezar, türbe, kendisinden kaldığına inanılan eşyaların olması,

2. Söz konusu mezar, türbe veya eşyanın dileklerin gerçekleşmesi, hastalıkların tedavisi gibi belli bir amaçla ziyaret ediliyor olması,

3. Dua mahiyetinde, velinin adının geçtiği bir takım sözlerin olması,

Bizim köyde dede, baba, nene, bacı sultan adında bir yatır veya türbe yok. Bir tek Ağcadede'yi biliyoruz (KK 2, 21).

Eskiden Ağcadede'de adak kurbanları kesilir, burayı ziyarete gelenlere pişirilip yedirilirdi (KK 26).

Ağcadede'de bir ziyaret var. Ahmet Gümüştekin'in askerlerinden, Horasan erenlerindenmiş, adı da Hasan dedeymiş. Orada sarı renkli Ağcadede çiçeği var. Ağcadede çiçeği ya da dilek çiçeği de denir ve onları bilen kişiler toplayıp evde yükseğe asar, dilek çiçeği büyüyüp uzarsa bütün dilekler gerçekleşir, büyümezse dilekler gerçekleşmezmiş. Geçen sene gömü için orayı defineciler kazmış, altını üstüne getirmişler (KK 23).

Akbelen'de türbelere, büyük ulu ağaçlara, özellikle Kavlan/çınar ağaçlarına olağanüstü saygı duyulur. Dağ kültüne bağlı olarak ziyaret edilen Ağcadede türbesinde bir ulu ağaç bulunmaktaymış. O ağaç kurumuş, şimdi orada daha küçük çam ağaçları vardır ve buraya başka köylerden gelen ziyaretçiler ağaçların dallarına çaput bağlayıp dua niyaz ederler. Ayrıca bu yörede bulunan Kanlı Ceviz ve Ulu

Çınar'a saygı duyulmakta ve ziyaret gibi kutsanmaktadır. Özellikle türbe çevrelerinde bulunan bütün ağaçlara saygı ve hürmet gösterilir, el sürülmez.

Bizim köyde iki yüz yaşında çok büyük ulu bir ceviz ağacı varmış, bu ağaçtan meyvesini alanlara bir şey olur, hastanır ya da bu ağaçtan düşerek ölürlermiş. Bundan 80-90 yıl önce yine bir genç o ağaçtan cevizlerini dökerken düşmüş ve ölmüş, o tarihten sonra "Ulu Ağaç"ın adı "Kanlı Ceviz" olmuş (KK 2, 37).

Kavlan (çınar) ağaçları çok uzun yaşarlar, burada onlara çok değer verilir. Aynı zamanda onun suyunun kulak ağrısına iyi geldiğine inanılır. Yunluk deresindeki kavlan ağacına teyzemi götürdüm, kavlan ağacının kulak ağrsı için kesik yerinden akan sudan aldı, yapraklarını topladı (KK 32).

Manastırın bahçedeki yatırı şimdilerde Bektaşî inancında olanlar ziyaret etmekte, gelenler genellikle horoz ya da tavuk kurban ederler (KK 33).

Köydeki Manastırın bahçesinde yatan yatırın, mezarı kıbleye dönük olduğunu ve müslüman mezarı olduğu öğrenildikten sonra ziyaret yerine dönmüş. Şimdi gelen az olsa da, eskiden engelli ve akıl hastaları olanların şifa bulduğu bir ziyaret yeri. Hastalar adak kurbanlarını keser, ardından burada bir gece yatırılır ve ertesi sabah sapasağlam olarak oradan yürüyerek çıkar giderlermiş (KK 23, 28).

1.2.7. Halk İnanışları

Halk inancı, toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından benimsenen ve insanların günlük hayatını etkileyen kabuller bütünüdür. Halk inanışlarının bir bölümü ortak nitelikler taşırken bir bölümü köyden köye bile farklılıklar göstermektedir. Bu inanışlar iyi niyete dayanmakta, ama bilimsel nitelik taşımamaktadır. Hatta bazı inanışlar, halk sağlığı açısından sakınca da doğurabilmektedir.

Halk inancı, birey veya toplumca bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir. Halk inanışları din ve ahlak kuralları gibi kesinlik ve katılık taşımazlar. Bulunulan yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklikler gösterebilirler (Artun, 2005: 239).

İslamiyet'i kabul eden Türkler, eski dini ve sihri inançlarından tamamıyla vazgeçememiş, günümüzde bu inaçlar varlığını sürdüren ve "batıl" olarak adlandırılan bu inanışlar Türklerin eski kültürlerinin bir kalıntısıdır. Özellikle dağ,

taş, su, ateş, demir ilgili "yer-sub" adı verilen kültlerde rastlanılan inançlar araştırma sahamız olan Akbelen köyünde de görülmektedir.

Eski Türk diniyle ilgili araştırmalarda iki görüşün ön plana çıktığı görülür: birincisi, eski Türk dininin tek Tanrılı olduğu, ikincisi ise eski Türk dininin şamanizm olduğu iddiasıdır. Hikmet Tanyu, İbrahim Kafesoğlu, Bahaddin Ögel, Mehmet Eröz, Dursun Yıldırım gibi araştırmacılar eski Türk dininin tek Tanrılı olduğunu iddia etmişlerdir (Kalafat, 1995: 13-14).

Esin (1978), Köktürk devri Türklerinin "monoheist" tek Tanrılı olmayıp çok sayıda Tanrıya inandıklarını belirtir. Eski dinlerde gökle ilgili inançlarda Tanrılar hep güneşi, ayı ve yıldızları temsil eder. Türk dininde gök, bizzat Tanrı kabul edilir. Gökyüzünün yekpareliği ile tek Tanrı düşüncesinin ilişkili olduğu söylenebilir. Gök dinini öteki dinlerden ayıran bu özellik, Türklerin inanç sistemini, Türklerin "milli din"i olduğuna işarettir (Kafesoğlu, 2005: 310).

Ögel (2003), Altay Şamaniz inancında göğün katlarının resmi çizildiği halde, tengrinin resminin çizilmediğini, dolayısıyla onun mücerret ve şekilsiz olduğunu ifade etmektedir. Şamanlık inancına göre, evren üst üste katlardan kurulmuş olup en üstte on yedi kat vardır ve ışık âlemini oluşturur. Altta yedi veya dokuz kat daha vardır ve karanlıklar dünyasını oluşturur (Kafesoğlu, 1980: 23).

Türkler, tarihin her döneminde tek Tanrı inancına sahip bir toplum olup ruhun ölmediğine, kıyamete, ahirete ve ebediyete inanırlar. Tanrıya yakın olmak için dağlara çıkar, yine dağlarda kurban sunarlar, dini tören ve şölenleri dağlarda yani yüksek yerlerde yaparlar, çünkü Tanrı'yı hep yükseklerde arar, gökte kabul ederler. Türkler arasında, insanlar tarafından yapılan dua, kurban sunma ve törenlerden meydana gelen dini sistemden oluşmuştur (Kafesoğlu, 1980: 63).

Türklerde söz edilen Tanrı tek başına değildir; onun da etrafında yer alan iyi ve kötü ruhlar vardır. Bu ruhlardan iyi olanlar, İslam dinideki Meleklere, kötü olanlar, İslam dinindeki Şeytana karşılık gelir ki İslam dinini kabul eden Türkler melek, şeytan ve cin inancına dair esaslara yakınlık duymaları ve onlara büyük bir sadakatle bağlanıp kolayca anlamalarını sağlamıştır (Tanyu, 1975: 7301-7302).

1.1.4. Araştırma Sahamızda Görülen İnanışlar

1.1.4.1. Gök Cisimleri ile İlgili İnanışlar

Türk Mitolojisine göre güneş, ay ve yıldızlar tabiat unsurlarına dolayısıyla güne ve aya olan saygı ve hürmetin tezahürü olarak destanlarda ay ve gün isimleri kullanılmıştır. Gök cisimleri ve tabiat olayları ile ilgili halk inanışlarının Türk toplumunda önemli yansımaları mevcuttur. Türklerin inanç sisteminde ay ve güneş, karanlığı kovan koruyucu bir iye olarak görülmüştür. Yine güneş ve ay insanlara ışık, hayat ve bereket vermektedir (Kalafat, 1995: 62).

Tokat ve çevresinde gök cisimleri ile deprem arasında daima bir ilişkinin varlığı kabul edilir. Tokat ve çevresinin depremselliği, 1872, 1939 ve 1976'da yaşanan birçok yıkıcı deprem dolayısıyla depremle ilgili çeşitli inanışlar doğurmuştur. Örneğin güneş tutulması ve ay tutulması olursa deprem olacağı inanışı yaygın olarak görülür. Ayrıca fakire, mazluma, yolcuya zulüm edilmesi halinde o bölgede deprem olacağına inanılır.

Ay ve güneş tutulması ile ilgili Akbelen köyünde konuştuğumuz 60 yaş üstü kişiler, çocukluklarında güneş ve ay tutulmalarına karşı ellerinde birer teneke çalarak dışarı çıkarıldıklarını, büyüklerin ise davul çalıp, havaya silah attıklarını, bununla güneş ve ay tutulmalarının önüne geçileceğine inanıldığını, ancak bu davranışların günümüzde pek kalmadığını ifade etmişlerdir. Akbelen halkının hafızalarından silinmek üzere olan bu pratiklerin menşei, eski Türk inançlarına dayanmaktadır.

1939 ve 1976 depremlerinden önce hava çok sıcakmış, güneş tutulması olmuş, kuraklık olmuş, deprem sırasında büyük bür uğultu duyulmuş (KK 3, 17).

Eskiden aya bakarak niyet tutma ve fal bakmak gibi adetler vardı (KK22, 16)

Güneş ya da ay tutulması olursa deprem olur (KK 17).

Havalar çok ısınırsa deprem olur. 39'da havalar çok kızdırmış ve aradından da deprem olmuş (KK 30).

Dolunay görününce, dilek tutulur, dua edilir, kimseye bakılmaz. Ay tutulmasında ayı cadılar tutarmış. Ay tutulunca cadılar sesten korkup ayı bıraksın diye tüfek atılır, teneke çalınır (KK 17).

Gün doğumu ve batımında uyumak evin bereketini kaçırır ve adamı hasta eder (KK 7).

Yıldız kayarken dilek tutulur, yıldız kayması ölen bir kişiye işaret sayılır (KK 32).

Yıldızlar elle sayılmaz, elle işaret edilmez (KK 31).

1.1.4.1. Diş ile İlgili İnanışlar

Türklerde diş değişimiyle ilgili sayısız boş inanç vardır (Şişman, 2000: 448). Her düşen dişin yerine yenisi gelsin diye çeşitli inanışlara sığınılır. Bu nedenle ağızdan düşen dişi değişik yerlere saklayarak yeni çıkacak dişler için dileklerde bulunulur. Toplumda çocukların süt dişleri ile halkın geçim kaynağı olan hayvanları arasında bir bağ kurulur. İnanışlar bireyin yaşadığı mekânla ilgili olmayıp, atalarından gelen, eğitimle değişmeyen geleneksel bir kavramdır. Mesela, çocuğun süt dişleri çıktığında gelecekteki mesleğiyle ilgili kurum veya işyerinin çatısına atılması veya bahçesine gömülmesi akli değil, hissidir.

Çocuğun ilk süt dişi çıktığında hedik pişirilir (KK 9).

Eskiden çocuğun süt dişini hamile ineğin altına ya da ahıra atıp doğacak buzağının dişi olması istenirdi (KK 20, 27).

Çocukların süt dişi çocuğun gelecekte okuyacağı, çalışacağı yerin çatısına atılır (KK 23).

Rüyasında dişinin düştüğünü gören kişinin kendisi ya da bir yakını ölür. Diş, kimsenin göremeyeceği bir yere gömülür (KK 11).

Süt dişi kerpetenle çekilmez, çekilen diş ortalık yere atılmaz. Yüksek mevkilere gelsin diye çocuğun düşen süt dişi evlerin çatısına atılır (KK 16).

1.1.4.2. Saç ile İlgili İnanışlar

Genellikle saç teline büyü yapılır. Kadın saçının görünmesi ve ortalığa atılması günahtır. Kadına yapılan büyülerde genellikle saç teli kullanılır. Bu yüzden kesilen saç, yere atılmaz (KK 7, 19,22).

Yeni doğan çocuğun saçı tıraş edilir ve kaç gram gelirse çocuk için nezir sadakası verilir (KK 32).

Anne karnında erken saçlanan çocuklarda annenin midesi çok bulanır, sık sık kusar (KK 35).

Saç ile ilgili diğer bir inanış da doğum sırasında görülür.

Hamile kadının şaçı boyanmaz, kestirilmez; boyanırsa, kesilirse çocuk sakat doğar (KK 3, 16).

Hamile kadın doğumda zorlanıyorsa saç bağları çözülür (KK 17).

Saçını uzatan kızların benzi ağarır, yüzünden kan çekilir (KK 3, 9).

Geceleri saçları taramak, aynaya bakmak gurbete düşürür (KK 23).

Saçlar rasgele atılırsa, saçın sahibinin baş ağrısı tutar (KK 10).

1.1.4.3. Tırnaklarla İlgili İnanışlar

Gece tırnak kesmek şeytanı çağırmaktır (KK 5).

Tırnak gece kesilmez, ortalığa bırakılmaz (KK 10, 17).

Abdestsiz iken tırnak kesilmez, tırnaklar bir yere gömülür (KK 8).

Tırnaklar uzun ise mikrop yuvasıdır, insana tiksinti verir. Kesilen tırnaklar, ateşe atılır ya da gömülür (KK 10).

Salı günü tırnak kesmenin ömrü kısaltacağına inanılır (KK 21).

Akşam karalıkta tırnak kesilmez, mutfakta tırnak kesilmez (KK 32).

1.1.4.4. Hayvanları Koruma ve Ödünç Vermeyle İlgili İnanışlar

Hayvan göze gelmesin diye kalabalık yerlerden geçirilmez; dışarı pek çıkarılmaz; bol süt verdiğinden bahsedilmez; yoksa hayvanın nazarlanacağına, sütten kesileceğine inanılır (KK 27).

Hayvan kalabalık yerden, nazarcı kişilerin olduğu yerden geçirilmez. Hayvanlar sık sık dışarı çıkarılmaz (KK 26).

Akşam ezanından sonra ineğin sütü dışarı verilmez. Eğer bebek için süt verilecekse nazar değmesin diye küçük odun kömürü sütün içine atılır ve öyle verilir (KK 3,7).

Akbelen'de gece vakti bazı yiyecekler ile bazı eşyaların evden çıkarılması veya ödünç verilmesi uygun görülmez. Mesela, gece süt ve yoğurt, maya ödünç verilmez. Geceleyin kara saç, kara kazan verilmez; verilirse ölüm getireceği düşünülür. Yanan ocaktan gece vakti ateş verilmez; verilirse aileye kötülük geleceğine inanılır (KK 7, 21).

Ödünç verme ile ilgili inanışların temel fonksiyonu gece ile birlikte gelen kötülükleri ve kötü ruhların eve ve evdekilere zarar vermesini engellemeyi amaçlar. Gece vakti kötülükler insana zarar verir. Gece vakti ağartu/yoğurt, süt ödünç verilirse ölüm ve felaket gelir (KK 17).

1.1.4.5. Eşik ile İlgili İnanışlar

Eşik, kapı girişi; kapı boşluğunun alt kısmında bulunan alçak basamak; başlangıç yeri (TDK-TS, 2011: 824). Eşik, ev dıştan başlangıç, içten ise bitiş çizgisini göstermektedir. Akbelen köyünde eşik, evin ilk giriş yeri, yani cümle kapısıdır. Evin giriş kapısından itibaren, hayat, odalarla birlikte mutfak, kiler, banyo, tuvalet gibi bölümlerine açılan yere eşik denir.

Günlük hayatta çok kullanılan bu ilk durak yerlerinin kutsiyetine dair inançlar, hayatın değişik evrelerinde kendini gösterir (Artun, 1998: 63). Eski Türklerde eşikle ilgili inançlar yalnız yeryüzüyle sınırlı değildir. Gökyüzünde bulunan muhtelif katların kapılarında Tanrı tarafından gönderildiğine inanılan eşik iyeleri de bulunmaktadır. Kam ve bahşıların gökyüzü yolculuklarında bu elçilerin yardımları ile ancak katların eşiklerini aşabilirdi (Ögel, 2003: 146-147).

Akbelen köyünde eşikle ilgili inanışlar oldukça zayıflamış, eski inanışların çoğu unutulmuştur. Eşik, beşik, keşik bizim için herşeyin başlangıcıdır (KK 1). Köyde eşik, beşik, keşik ifadeleriyle şu anlatılır: insan hayata bir eşikten geçerek gelir, hayat döşeğinde uzun süre yatar ve keşiği gelen de ölür ve dünyasını değiştirirmiş (KK 2).

Eşiğe oturulmaz, eşiğe oturmak iyi sayılmaz, eşiğe oturanın üstüne uğursuzluk çöker, başına bela geleceğine inanılır. Eşiğe oturan kişi uyarılır, eşikten hemen kalkması gerekir. Eşiğe oturulmaz, oturanın başından bela eksik olmaz (KK 17).

Eşikte oturulmaz, yemek yenmez, eşiğe basıp geçilmez, eşikten atlanılır. Eşikte oturmak fakir olmaya, yetim kalmaya sebep olur (KK 13).

Eşikte oturanın başından bela eksik olmaz, iftiraya uğrar (KK 17).

1.1.4.6. Ocak, Kül, Ateş ve Su ile İlgili İnanışlar

Mitolojik özellikler taşıyan ocak kültü, Türk kültüründe kutsallık taşıyan anlayışlardan biridir. Ocak kültü, ateş ve atalar kültünün sıkı ilişkisi vardır. Ateş ve ocak birlikteliği, hayatiyetin devamı anlamında belirleyici olmuştur.

Ocak ile ilgili inanışların temelinde ateş kültü yatmaktadır. Ocak, aşın, ekmeğin piştiği yer olarak bereketi sembolize etmektedir. "Ocağın tütmesi " deyimi neslin devamı, kurulu düzenin korunması anlamına gelmektedir. Ocak, ataşle ilgili olup ev, bark (barınak), oturulan yer anlamında da kullanılmıştır. Ateşe verilen kutsiyeti gasılhanede yedi gece kandil yakma inanışı göstermektedir. Ziyaret ve türbelerde yakılan mum, ateşe verilen kutsallığı gösterir. İnan, "bütün Türk Dünyasında, ocakla ilgili inanışların kaynağı ocak kültü ve eski Türk inançları" olduğunu ifade etmektedir (İnan, 2000: 66). Ocak ile ilgili inanışlar, şaman inanışının, ocak kültünün günümüzde görülen izleridir. Ögel'e göre Yakut Türklerinde aile ocağı, sönmeyen kutsal bir ateş olup bu ocağı koruyan ruhlar vardır (Ögel, 2003: 68).

Eski Türklerin kutsiyet atfettikleri en önemli iyelerden birisi de su iyesidir. Türk mitolojisinde suya güç, kuvvet ve bereket atfedelirken, aynı zamanda yok edici Tanrı olarak kabul edilirdi. Su aynı zamanda koruyucu Tanrı, ateşin zıddı olup kutsal bir varlıktır (Uraz, 1967: 180). Aslında suyun arıtıcılığı maddi olup manevi anlamda arıtıcı güç ateştedir. Ateşin arıtıcı gücü, aktif olup kirletilemeyecek kadar arıtıcılığa sahiptir.

Yaratılış destanında, "yer ve gök yaratılmadan önce her şey sudan ibaretti" ibaresi bize hayat ağacının dört temel ögesinden olan suyun ilk yaratılan unsur olduğunu göstermektedir. Bu yüzden su iyesini memnun etmek için ona kurban verilmesi gerekir.

Edebi eserlerden Dede Korkut Kitabı'nda Salur Kazan rüyasında yurdunun ve evinin yağmalandığını görür. Yolda gördüğü suya yurdundan haber sorar ve ocağına dönünce önce ocağıyla konuşur (Ergin, 2004: 43).

Ocağa su dökülmez, ocağa tükürülmez. Ocağın külü gece dışarı dökülmez. “Ocağın yıkılsın” diye beddua edilen kişinin yuvası yıkılır. “Ocağın tütmesin” diye karış verilen kişinin kazancı azalır, kurur. “Ocağın kurusun” denen kişinin soyu kuruyup tükenir; “Ocağın tütsün” diye dua edilen kişi çocuk sahibi olur, kurulu düzen sahibi olur (KK 4, 11).

Akşam karanlığı çöktükten sonra dışarı kül dökülmez. Karanlıkta kül dökülmez (KK 3, 7).

Karanlıkta dışarı kül dökeni cin çarpar, ağzı yamulur (KK 17).

Akşam ezanından sonra kül dökemek evin bereketini kaçar (KK 6, 9)

Saçak altına su dökeni cin çarpar (KK 2).

Ateşle ve suyla oynayanın sonu hayır olmazmış (KK 2).

Soğan kabuğunu ateşe atan insanı cin çarpar (KK 11,18).

Soğan kabuğunu yakan kişi günah işlemiş sayılır (KK 17).

Gece vakti komşuya ateş verilmez (KK 34).

Komşu komşunun külüne muhtaç derler; eskiden temizlikte kaynamış kül kullanırdık, kül kaynatmak, kil kullanmaktan iyidir. Çünkü kil uzaktan gelir, oysa kül ocağı tüten her evde vardır (KK 22).

Öğleden sonra kül dökülmez; gece sakız çiğnenmez, tırnak kesilmez, sofra bezi pencereden dışarı çırpılmaz, evin bereketi kaçar (KK 4).

Akşam karanlıkta kül, çöp dökülmez; sofra bezi silkelenmez, dökerse çarpılır. Çocuğun bezi o vakitten sonra dışarı atılmaz, çocuk çarpılacağı için bezleri dışarı atılmaz (KK 24).

Gece sakız çiğneyen ölü eti çiğner. Gece ıslık çalınırsa şeytanlar davet edilmiş olunur. Gece tırnak kesilmez, sabah kesilirse temizlik yapılır. Akşam ezanından dışarı çıkılmaz (KK 10, 17).

Akşamları kül ve çamaşır suyu atılmaz, üzerine basarsan çarpılırsın. Akşam ezanından sonra çamaşırlar dışarıda bırakılmaz (KK 10).

Sofrabezi evin bereketi kaçmasın diye gece silkelenmez. Gece kül ve çöp dükülmez (KK 17).

1.1.4.7. Günler ve Mevsimler ile İlgili İnanışlar

Salı ve Cuma günleri çamaşır yıkanmaz, ev süpürülmez günahtır (KK 10).

Cuma günü ev süpürülmez, çamaşır yıkanmaz, tırnak kesilmez, iyi değildir (KK 2).

Salı günü yeni bir işe başlanmaz, başlanırsa, iş salla sürüt olur (KK 26).

Çamaşır perşembe günleri yıkanır, banyo pazar günleri yapılır. Başka zamanlarda olursa hastalık olur (KK 4).

Bir işe başlanacağı zaman pazartesi günü beklenir. Çünkü pazartesi uğurlu gündür. Her işe o gün başlanır. Salı günü bir işe başlanmaz, başlanan iş bitmez, Çarşamba günü temizlik yapılmaz, dikiş dikilmez (KK 26).

Perşembe günü uğurludur, her iş yapılır. Perşembe akşamına Cuma gecesi denir ve bu gece Kur'an okunur, dua edilir. Genelde Cuma günleri kız istemeye gidilir, hayırlı gündür. Pazar günü çamaşır yıkanır ama gezmeye gidilmez (KK 3, 20, 21, 22).

Arife günleri temizlik ve banyo yapılır (KK 30).

Sabahları sağdan kalkanın günü uğurlu, solundan kalkanın günü uğursuz olur (KK 23).

Cemre mevsimi gelince havalar ısınmaya başlar. Cemre, niteliği bilinmeyen, sıcaklığı sağlayan bir madde olduğuna inanılır. Cemreler birer hafta arayla "eski hesapta 7 Şubat'ta (yeni hesapta 20 Şubat'ta) **havaya,** eski hasapta 14 Şubat (27) Şubat'ta **suya,** eski hasapta 21 Şubat'ta (5-6 Mart) **toprağa** cemre düşer (Boratav, 2003: 67).

Mart ayı içinde "kocakarı soğukları" vardır. İnanışa göre yaşlı bir kadın mart ayında güzel havalara aldanıp combalarını (mandalarını) alıp Almağaca çıkmış, birden hava bozunca combaları da kendisi de donup ölmüş. Genelde bu soğuk günler "kocakarı soğukları" olarak bilinir (KK 17).

Mart bir bakarsın yaz, bir bakarsın kış olur. İnsana Mart danası gibi ne bakıyorsun derler. Nisan yağmuru saçları gürleştirir (KK 33).

Yaz yağmuru gibi tez geldi tez gitti (KK 12).

Yaz yağmuru için "yelgibi gelip yel gibi gitti" derler (KK 1,9).

1.1.4.8. Uğursuzluk ile İlgili İnanışlar

Türkçe Sözlük'te, "Bazı olaylarda görülen ve insana kötülük getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelerde var olduğuna inanılan güç, kademsizlik, meymenetsizlik, nuhuset, şeamet, şomluk" olarak tanımlanmaktadır (TDK-TS, 2011: 2412). Uğursuzluk, insana kötülük getiren, bir kötülük olacağının belirtilerini taşıyan durum veya nesne; bazı durum ve nesnelerde bulunduğuna inanılan kötülük kaynağı şeklinde tarif edilmektedir (Köse ve Ayten, 2009: 46-47).

Genelde insanların boyları, göz renkleri, tavırları; bazı hayvanların ötüşü, insanın önüne çıkması uğursuzluk sebebi olarak kabul edilir. Genelde mavi gözlülerin nazarı çok değer, uğursuz olduklarına inanılır. Uğursuz kabul edilen kişilerin yanında yakında uzun süre durmak uğursuzluk getirir. Bu tür insanlar kişinin yanına gelirse bir bahaneyle hemen gönderilir. Bu insanlarla karşılaşılaşılırsa içten içe dua edilir. Bazı hayvanların da uğursuz olduğu inanışı yaygındır.

Suyun akarından, insanın yere bakanından korkulur (KK 36).

Mavi gözlülerin nazarı çok değer. Kısa boylularda fitne olur (KK 30).

Keller, körler, topallar uğursuzdur. Keldir beladır, ortası tahta kaledir. Kele uysan da beladır, uymasan da beladır (KK 27).

Baykuş ve karga uğursuz kuşlardır. Kara kedinin insanın yoluna çıkması uğursuzluk sayılır. Vakitsiz öten horoz uğursuzluk getirir (KK 30).

Evlenecek kızın çeyizine nazar değmemesi için üzerlik otu konur (KK 2).

Evin kapısın üstüne nazar değmesin diye üzerlik otu asılır (KK 24).

Çeyiz üstüne nazar değmemesi için çörekotu serpilir (KK 8).

Eve baykuş konursa, o evden ölü çıkacağına inanılır (KK 2,16).

Gece vakti dışarı bulaşık suyu dökeni cin çarpar (KK 10).

Vücut birden bire ürperirse “Azrail’in yokladı”ğına inanılır (KK 9).

Ayakta yenilip içilmez, şeytan yer (KK 40).

Genellikle kadınlar arasında oldukça yaygın olan falcılık, İslam dininin kesin reddine rağmen varlığını sürdürmektedir. Özellikle evlerde kadınlar arasında kahve falı bakmak şeklinde ifade edilir. Ters çevrilen fincanda kalan kahve tortusunun aldığı muhtelif şekil ve çizgilere bakarak, kişinin geçmişi ve geleceği hakkında yorumlar yapılıp bilgiler verilir (Artun, 1998: 86). Akbelen’de fala inanılmaz. Ama köy halkının büyük kesimi söz konusu kişilerin sözlerinin yalan olduğunu düşünür. Köyde falcılığı meslek edinen kişi yoktur.

1.1.4.9. Misafir ve Gezme ile İlgili İnanışlar

Kedi yüzünü kapatırsa ya da yalanırsa misafir gelir (KK 11).

Kedi patisiyle kulağını kaşır, patisini yalarsa eve misafir gelir (KK 7).

Pencereye konan kuş misafir habercisidir (KK 22).

Çayın üzerinde çöpler varsa, kalınlık ve inceliğine göre çocuk veya büyük misafir gelir. Horoz, misafir gelecek kapının önünde öter derler. (KK 5,11).

Bir kişinin üzerine örümcek çıkarsa o kişi gezmeye çıkar (KK 31).

Eve birisi çağırılır ve o misafir geldiğinde evde bereket olup olmadığına bakılır. Duruma göre hep o kişi çağrılır (KK 6).

İnsanın gözü dalarsa veya uzun uzun yola bakarsa misafir gelir (KK 32).

Evin küçük çocuğu altından bakarsa, misafir gelir (KK 32).

1.1.4.1.1. Hayvan ile İlgili İnanışlar

Hayvanlarla ilgili inanışlar; haber, olağanüstü varlıklar, cinsiyet, doğum, halk meteorolojisi ve takvimi, uğur-uğursuzluk, bereket-bereketsizlik ve ölüm ile ilgili inanışları kapsar (Mollaibrahimoğlu, 2008: 26; Özen ve Yüksel, 2014: 23-24). Gece zamansız öten horoz iyi sayılmaz, sabah ezanında öten horoz iyidir. Köpek ulursa ölen kişinin kabir azabı çektiğini hissettiği için üzüntüden köpeğin uluduğuna inanılır. Namaz vakitlerinde “akra” isimli bir yılan ölüyü kabirde eziyet eder (KK 17).

Keçiler kuyruğunu sallayarak koşarsa ya da sürekli kuyruğunu dik tutarsa yazıya büğelek iner (KK 11, 12).

Karga öterse birinin öleceğine işarettir (KK 2).

Baykuş öterse biri ölür, gündüz horoz öterse uğursuzluk sayılır. Köpek ulursa kut gelir. Kuru dereye su gelene kadar kurbağa gözü patlar. Atlar kişner, inekler böğürürse deprem olur (KK 14).

Vakitsiz öten horoz ve gece öten baykuş kötünün habercisidir (KK 31).

Mart'ta kedi, köpek doğururusa felaket olur. Baykuş öterse biri ölür (KK 9).

Kurbağa öter, gök gürlerse kapı sırtındaymış gibi durulur ve "Belim ağrımasın" denilir (KK 21).

Baykuş öterse can alır. Karga üç kere öterse, iyi bir haber alınır (KK 13).

Cam kenarına kuş konarsa iyi haber gelir. Evde örümcek görmek kısmet demektir (KK 31).

Leyleği havada gören hemen yola çıkarmış (KK 22).

Güvercin evin çatısına konarsa, güzel bir haber gelir (KK 32).

1.1.4.2. Gömü ile İlgili İnanışlar

Gömü, toprak altına gömülerek saklanmış para veya değerli şeyler, define (TDK-TS, 2011: 962). Bu bölgede Bizans döneminden kalma gömülerin olduğu inanışı yaygındır. Yörede bu inançların yanında defineciliği özendirecek, Kurban tepesi, Çiğdemli tepe, Orta tepe adıyla bilinen üç tane tümülüs vardır. Nüfus mübadelesinde yöreden ayrılmak durumunda kalan az sayıda zengin Rumların giderken servetlerini altına çevirip sonradan gelip almak üzere gömdükleri düşüncesi, defineciliğe özendiren anlatılardandır. Hatta köyde "Selektörcü Kadir'in Çiğdemli Tümülüsü'nden sarı su/altınsuyu, küçük heykel ve liralar bulduğu ve define kazısına katılan Demürcü'nün Sarı, Garamustafa'ın Sali, Tayırların imam vb. ararlarında gömüyü bölüşmede anlaşamayıp, altınları Rum bir kuyumcuya kaptırıdıkları" hikâyesi anlatılmaktdır. Yine köyde çok eski dönemlerden kalma (Pers, Rum, Bizan vb.) mezarlar vardır ve bu yerlerde altın bulmak ümidiyle her yer kazılmakta ve çevre tahrip edilmektedir.

Bizanslılar altınlarını kendilerine has büyülerle gömdükleri için bu altınları çıkarmak çok zor ve tehlikelidir. Büyü yüzünden kazı yapılırken olanüstü olaylar olur, kazma kürekler kırılır, kazılan çukurdan vızıltıyla çıkan sinek sürüsünün hücumuna uğranır. Ancak buradaki büyüler çözülürse altınlara ulaşılırmış (KK 27).

Her hazinenin bir sırrı, bir büyüsü vardır, o çözülmeden hazineye ulaşılmaz. Define Hıristiyanlara aitse büyüyü çözmesi için bir papaz, gömü eğer müslümanlara aitse bir hoca getirilip okutulup büyü çözülünce gömü çıkarılır. Gömü olan yerlerde akşamları cıngı[18] gibi bir bir ışık parlar. Hıdırellez akşamı bir yerde ışık parlarsa o yerde ya yatır ya define vardır (KK 28, 16).

Bu sahada define ile ilgili bazı anlatılar tespit edilmiştir:

Bunlardan biri, adamın biri, gece ay ışığında bir ağaca çıkar, sessizce etrafı seyre başlar. Derken yavaş yavaş bir adam karaltısı görünür, sonra elinde cimbil küpüyle gelir, gelir, adama iyice yaklaşır. Bu adam kazma kürekle toprağı kazmaya başlar, toprağı iyice eştikten sonra küpü tam karşıdaki ağacın dibine gömer. Küpün olduğu yere işaret olsun diye küçük beyaz bir ip bağlayıp oradan uzaklaşır. Ağaçtaki adam hızla ağaçtan inip küpün olduğu yeri açmaya başlar ama oradaki beyaz ip birden beyaz bir yılana dönüşür. Adam "Be yılan! Az önce beyaz bir iptin ne ara yılana döndün?" der. Yılan adamı sokar. Ertesi gün adamın ölüsünü ağacın altında bulurlar (KK 33).

Bir diğeri, köydeki defineciler Orta Tepeyi kazmaya giderler yanlarına da Tayırların imamı alırlar. Gece karanlık basınca Tepeyi kazmaya başlarlar. Tam gece yarısında üç metre aşağıdan bir ateş çıkar defenecilere saldırır ve onların elleri yüzleri yara bere olur. Tayırların Hoca da başlarında sürekli okurmuş, o ateşi görünce herkesten önce hoca kaçmış. Sabah olmuş tekrar Orta Tepeye gitmişler ki kazdıkları yerde kocaman bir lahit[19] var ama içi boş, o ateş çıktığında hazinenin bekçisi cinler hazineyi alıp götürmüşler (KK 33).

1.1.4.3. Yakınlık ile İlgili İnançlar

1.1.4.3.1. Ahretlik

Birbirlerini ahret kardeşi sayan kadınlardan her biri, ahret kardeşi, besleme kız (TDK-TS, 2011: 56). İki kız arkadaş çok iyi anlaşıyorsa ahretlik olmak

[18] Ateş parçacıkları, alev, cıngı.
[19] Lahit, Duvarları taş veya tuğladan, üstü taş bir kapakla örtülü mezar (TDK-TS, 20111571).

istediklerinde birbirlerine bu şekilde seslenirler. Her iki taraf da birbirine hediyeler alır, bu hediyeleşme işine ahretlik götürmek denilir. Ahretlik olanlar düğünlerde, bayramlarda model ve rengi aynı elbiseler giyerler. Ahretlik, ömür boyu kardeştir ve birbirinin yardımına iyi günde kötü günde koşarlar. Ahretlik olduklarını duyurmak için kadınlar arasında çay veya yemek davetiyle herkese duyururlar. Birbirinin çocuklarını kendi çocuklarıymış gibi sever, sayar ve korurlar. Araştırma sahamızda ahretlik inanışı erkekler arasında görülmez, kadınlarda daha yaygın olarak görülen bir inanış ve bu inanış etrafında oluşmuş uygulama ve pratikler vardır.

Ahretliklerden biri ölürse, diğeri onu yıkar, cenazesinin yıkama ve kefenlenmesine refakat eder. Ardından o ölünceye kadar her Cuma akşamı yasin okur, yılda bir kez -ramazanda kadir gecesini bağlayan günde- hatim yapılır. Eğer ortada bir vasiyet varsa ahretlikler yanyana gömülür. Hacca bereber gidilir (KK 26).

Bizim burada ahretlik, kadınlar arasında çoktu. Bizden büyük kadınların hepsinin birer tane ahretliği vardı. Bu ahretlikler kanbağı olmayan kadınlar olur. Yakın akrabadan ahretlik olmaz (KK 7).

1.1.4.1.1. Kan Kardeşliği/Kanka

Aralarında kan bağı olmayan kişiler arasında yakınlığı, birlikteliği gösteren toplumsal bir bağlılık/akrabalık biçimidir. Birbirlerinin kanını emerek veya yalayarak ant içmek yoluyla kardeş olanlardan her biri, ant kardeşi olunur (TDK-TS, 2011: 1293).

Genellikle küçükken kan kardeşi olunur. Kan kardeşi olmak isteyen çocuklar, parmaklarının ucuna çok küçük bir çizik atar, çıkan kanlarını ya birbirine sürer ya da emerler. Böylece kan kardeşi olurlar ve artık ömür boyu kardeş sayılırlar, birbirlerine askerlikte, evlenirken ve yolculukta ve hatta zor günlerinde birbirlerine hep destek olurlar (KK 30, 36, 37).

Araştırma sahamızda, kankardeşi olanların kan kardeşliğine önem vermediği tespit edilmiştir. Erkek kardeşi olmayan ailenin tek erkek çocukları, küçük yaşlarda kendilerine hayat boyu destek olup yardım edecek bir arkadaş, kardeş bulmak için kan kardeşi bulmaya çalışır. Bu köyde bu geleneğin geri planda kalmasının sebebi başlangıçta köy hocalarının, sonraları da köye kurulan sağlık merkezinin kanların temas etmesinin hastalıklara sebep olacığı açıklamları etkili olduğu düşünülebilir.

Eskiden kankardeşi olan çoktu. Benim babamın kankardeşi vardı. Ama benim yok (KK 2, 32).

Köyde kan kardeşi olmak pek yaygın değildir. Kankardeşliği biraz gizli yapılır. Ama son zamanlarda kan kandeşliği yerine “kanka” sözü yaygınlaşmıştır. Yine de aileler çocuklarının bir yerlerini keserek kanlarını birleştirmelerine izin vermez (KK 11).

İKİNCİ BÖLÜM: AKBELEN KÖYÜ AĞIZ İNCELEMESİ

2. Ağız Araştırmaları

2.1. Ağız Terimi ve Ağız Araştırmaları

Ağız terimi, Türkçe Sözlük'te "Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili" olarak tanımlanmıştır (TDK-TS, 2011: 44). Korkmaz, "Gramer Terimleri Sözlüğü" adlı eserinde ağız kavramını "Bir dilin veya bir lehçenin daha küçük yerleşim bölgelerinde yazı diline oranla birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri" olarak tanımlamıştır (Korkmaz, 2008: 4). Nurettin Demir, ağız terimini "Aynı kökten geldiği üst sistem durumundaki bir standart dile bağlı, doğal olarak ortaya çıkmış; aile ve dost çevresinde, iş yerlerinde; okuryazarlığı az, yaşadığı bölgeden uzun süre ayrı kalmış insanlarca sözlü iletişimde dilin başka türleri ile karşı karşıya gelme oranına göre değişen biçimde kullanılan, resmi ortamlarda kullanılmasından kaçınılan, yazılı bir gelenek oluşturamamış, iletişim alanı sınırlı, bağlı olduğu üst sistemden dilin her alanında karşılıklı anlaşmanın korunacağı oranda ayrılabilen, prestiji standart dile göre daha az yerel konuşma biçimleri" olduğunu ifade etmektedir (Demir, 2002: 105-116).

Dil araştırmaları içinde ağız araştırmaları önemli yer tutar. Ağızlar ses, şekil ve sözdimsel farklılıklar yanında içinde zengin söz varlığı ile tarihi, kültürel ve etnografik bilgiler barındıran konuşma biçimleridir.

Eski Anadolu Türkçesi, kuruluş yeri ve Anadolu'ya göç eden Oğuzların dillerinin çeşitlilikleri bakımından günümüz Anadolu ağızlarının temelini oluşturmaktadır. Korkmaz "Eski Anadolu Türkçesi veya Eski Türkiye Türkçesi diye adlandırdığımız yazı dili, bilindiği gibi, Anadolu ve Rumeli bölgesinde ve Oğuz-Türkmen lehçesi temelinde kurulup gelişmiş olan Türk yazı dilinin 13.-15. yüzyıllar arasını kapsayan ilk dönemidir" tanımı ile Anadolu ağızlarının temeli hakkında bilgi vermektedir (Korkmaz, 2007: 87-90). Bazı küçük farklarla Anadolu ağızlarının kaynağı kabul edilen Eski Anadolu Türkçesi, Anadolu'ya göç eden Oğuz boylarının kullandığı dil ile meydana gelmiştir. "Bu durum ses bilgisi, şekil bilgisi ve kelime hazinesi açısından, birbiriyle ortaklaşan temel özellikler yanında, ağız ayrılıklarından kaynaklanan farklı birtakım özelliklerin de yer almasına yol açmıştır" (Korkmaz, 2007: 90). Birçok araştırmacı da Anadolu ağızlarının kaynağını Eski Anadolu Türkçesi olarak kabul etmektedir. Bu konuyu Korkmaz, "Türk Dilinin Eski Kültür

Mirasının Anadolu Ağızlarındaki Devamı" adlı makalesiyle açıklık getirmiştir. Korkmaz yine Anadolu ağızlarının durumunu üç bölüme ayırarak incelemiş ve ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı bölümlerinde Eski Anadolu Türkçesi ile Anadolu ağızlarından örnekler vererek benzerlikleri göstermiştir (Korkmaz, 2003: 158-167).

Bu araştırmada Türkiye Türkçesi ağızlarında varlığını koruyarak devam eden, halk arasında konuşulan ve temellerini Eski Anadolu Türkçesi dönemine dayanan ağızlardan Tokat ili Akbelen ağzı çalışılmıştır.

Eski kaynaklara ağız çalışmaları bağlamında bakıldığında Kaşgarlı Mahmud'un Divan-ı Lügati-t Türk'te ilk örneklerini verdiği görülmektedir. Ancak ağız çalışmaları 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar üzerinde durulan bir araştırma sahası değildir. Kurtuluş savaşı yıllarında Ankara'da toplanan TBMM, Rıza Nur'un Milli Eğitim Bakanlığı döneminde, zor şartlar altında, dilin sadeleştirilmesine devam edilmesi yönünde bir karar almış ve Milli mücadelenin en hararetli döneminde halk ağızlarından kelime derleme çalışmaları sürdürülmüştür. Hamit Zübeyir (Koşay), ilk derleme sözlüğü olarak kabul edilen ve uzun süre başvuru kitabı olarak kullanılan "Anadilden Derlemeler" adlı kitabın I. cildini 1932'de İshak Refet (Işıtman) ile birlikte, II. cildini de 1952'de Orhan Aydın (Acıpayamlı) ile birlikte yayınlamıştır (Tan, 2001: 1-2). Cumhuriyet döneminde ağız çalışmaları Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasıyla (12 Temmuz 1932) programlı bir derleme çalışmasına dönüşmüştür. Sözlük mahiyetindeki bu ilk derleme çalışmaları "Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi" adlı dört ciltlik eser olup yaklaşık 30.000 kelimelik söz varlığına sahiptir. Bu çalışmalar 1963-1982 yılları arasında geliştirilerek "Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü" adıyla yayınlanmış, sonra da internet ortamına taşınmıştır.

2.1.1. Türkiye Ağızlarıyla İlgili Araştırmalar

Anadolu ağızları üzerine yapılan araştırmaların tarihi pek eski sayılmaz. Türkiye ağızları üzerine ilk çalışmalar 19. yy'ın ikinci yarsından itibaren görülmeye başlar. İlk araştırma Maksimov tarafından 1867'de yayınlanmıştır. Maksimov'un ardından Thury, Kunos, Foy ve Hartman gibi araştırmacıların çalışmaları görülür. Bu araştırmalardan sonra Polonyalı Türkolog Tadeusz Kowalski (1894-1940), Anadolu ve Rumeli ağızlarının genel yapısını ele alan bir makale yayınlamıştır (Korkmaz, 2007: 200). Anadolu ağızları üzerine bilimsel olarak derleme yayınları Finli

Türkolog Arvo Martti Oktavianus Räsänen (1893-1976) tarafından yapılmıştır. Räsänen, 1925 yılında Karadeniz bölgesi ağız araştırmalarına yönelir, ardından 1933-1942 yılları arasında Orta Anadolu bölgesinden (Sivas, Yozgat, Ankara ve Konya) yaptığı derlemelerle çalışmalarını sürdürmüştür (Eren, 1998: 279).

Türkiye ağız araştırmalarını sınıflandırmaya çalışan araştırmacılardan Korkmaz, 1940 öncesini yabancı araştırmacılar dönemi, 1940 sonrasını ise yerli araştırmacılar dönemi olarak değerlendir (Korkmaz, 1976: 143-144). Demir, çalışmaların niteliğine göre 1940'a kadar olan dönemi derleme, 1940 sonrasını ise derleme ve dil malzemeleri incelemeye yönelik çalışmalar şeklinde iki bölüme ayırmaktadır (Demir, 2002: 109). Yerli araştırmacılardan Ahmet Caferoğlu Anadolu'yu karış karış dolaşarak 1940 yılından itibaren derleme ve ağız incelemesini içeren 9 ciltlik eserini yayınlar. Ardından Ömer Asım Aksoy, 1945-1946 yılları arasında "Gaziantep İli Ağzı" çalışmasını yayınlamıştır. Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun 1945'te "Urfa Ağzı" adlı çalışması sınırlı içeriğe rağmen zikredilmeye değer bir eserdir.

Korkmaz'ın 1956 yılında yayınlanan "Güneybatı Anadolu Ağızları: Sesbilgisi" adlı eser, Türkiye ağız araştırmalarında bir dönüm noktası olmuş, kaynak kişilerin seçimi, çeviri yazı işaretlerinin ayırt edici biçimde doğru tespitiyle, fonetik incelemenin karşılaştırmalı yöntemle ve yenilikçi uygulamalarıyla ülkemizdeki ağız araştırmaları için öncü olmuştur. Özellikle Korkmaz'ın 1963 yılında yayınlanan "Nevşehir ve Yöresi Ağızları" adlı araştırması, ardından 1964 ve 1965 yılları arasında "Bartın ve Yöresi Ağızları" çalışması "Türkoloji" dergisinde yayınlamış, 1994'te de kitap olarak TDK tarafından basılmıştır. Efrasiyab Gemalmaz'ın "Erzurum ili Ağızları" 1978'de, Ahmet Bican Ercilasun'un "Kars İli Ağzı" adlı eseri ise 1983'te kitaplaştırılmıştır.

Ağız araştırmaları bağlamında TDK tarafından yürütülen çalışmalardan ilki 1939-1957 yılları arasında yayınlanan 6 ciltlik "Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi", ikincisi ise 1963-1981 yılları arasında yayınlanan 12 ciltlik "Derleme Sözlüğü"dür. 1980 sonrasında üniversitelerin artışı ile birlikte lisans ve lisansüstü düzeyde illerin ağızları hakkında pek çok araştırma yapılmış, günümüzde de yapılmaya devam edilmektedir.

Metin derlemesi bağlamında "Aydın İli Ağzından Örnekler ve Etnografya Bakımından Önemi", "Muğla Ağzı", "Akhisar ve Cihanbeyli Ağızları", "Konya İlinin Ermenek Ağzı" çalışmaları mevcuttur. Hamza Zülfikar'ın "Atasözleri, Deyimler, Alkış, Kargış ve Bilmeceler", Selahattin Olcay, Ahmet Bican Ercilasun ve Ensar Arslan'ın "Arpaçay Köylerinden Derlemeler", Hayati Toğru ve İsmail Hakkı Akyoloğlu'nun "A Turkish Dialect in North Western Anatolia", Tuncer Gülensoy ve Ahmet Buran'ın "Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler I", Zeynep Korkmaz'ın "Nevşehir ve Yöresi Ağızları", Güney-Batı Anadolu Ağızları" ve "Bartın ve Yöresi Ağızları Üzerine" makalelerini de anmak gerekir. Ayrıca, Şevket Beysanoğlu'nun "Diyarbakır Ağzı" adlı çalışması, Selahattin Olcay'ın "Erzurum Ağzı" adlı eseri, Efrasyap Gemalmaz'ın "Erzurum İli Ağızları" çalışmalarını da zikretmek gerekir.

Ağız araştırmalarında belirli bir konu üzerinde duran yayınlar arasında fonetik, leksik ve semantik konuları yanında gramer kategorilerini ele alan Anadolu ağızları konulu çalışmalar da mevcuttur. Zeynep Korkmaz'ın "Batı Anadolu Ağızlarında Asli Vokal uzunlukları Hakkında", "Eski Anadolu Türkçe'sindeki –van/-ven, -vuz/-vüz Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları" adlı çalışmalarını saymak gerekir.

Ahmet Caferoğlu'nun, "Anadolu Ağızlarında Metathèse Gelişmesi", "Anadolu Ağızlarında İçses Ünsüz Benzeşmesi", "Anadolu Ağızlarında Konson Değişmeleri", "Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Ünlü Değişmeleri"nden söz edilebilir. Saadettin Buluç'un "Anadolu Ağızlarında Bazı Fiil Çekimleri Üzerine" ve "Anadolu Ağızlarında Bazı Ses ve Yapım Özelikleri" adlı çalışmaları da vardır.

Hasan Eren'in "Onomatopelere Ait Notlar"; Louis Bazin'in "A propos de l'exclamation Anatolienne Aboo" eseri, Hasan Eren ve Andre Titze'nin "Anadolu ağızlarında Rumca, İslavca ve Arapça kelimeler" adlı yazıları, Doğan Aksan'ın "Birkaç Türkçe Yer Adı ve Bunların Dilbilimi ve Kültür Bakımından Önemi" adlı eseri belli başlı çalışmalardır.

Netice itibariyle ülkemizde Türkçenin ağızlarıyla ilgili çeşitli düzeylerde yapılmış olan çalışmalar, (a) Türk dillerinin lehçe, şive ve ağızlarını sınıflandırılmasıyla ilgili çalışmalar, (b) Türk dillerinin lehçe, şive ve ağızlarından birini veya birkaçını tek tek ele alarak araştıran çalışmalar, (c) Türk Dillerinin lehçe, şive ve ağızlarında, dil bilimi sorunlarından birini, birkaçını veya bütününü

karşılaştırmalı olarak inceleyen çalışmalar olmak üzere üç ana başlıkta toplamak mümkündür.

2.1.2. Tokat Ağızlarıyla İlgili Araştırmalar

Bütün ölçünlü diller gibi Türk yazı dili de konuşma dili ve yazı dili olarak iki koldan gelişmeyi sürdürmüştür. Türk dilinde yazılan metinler Eski Türkçe döneminden başlayarak farklı coğrafya, toplum ve kültürlerin etkisiyle gelişmiştir. Türkiye Türkçesi yazı dilinin bağlı olduğu Oğuz Türkçesi 11. yüzyılda henüz konuşma dili halindeyken 13. yüzyıldan sonra yazı dili haline gelmiştir. Oğuz Türkçesi'nin ilk döneminin adı Eski Anadolu Türkçesidir ve bugünkü Türkiye Türkçesi yazı dilinin temelini oluşturmaktadır. Bilindiği üzere dilin gelişimi ilk olarak konuşma dili ile başladığı için hem Türkiye Türkçesi yazı dili hem de Türkiye Türkçesi ağızları, Eski Anadolu Türkçesi döneminden izler taşımaktadır. Bu çalışma Akbelen köyünde hayat döngüsü içerisinde ağız özelliklerinin tespitini amaçlamaktadır. Bu hususta Karahan'ın "Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması" adlı çalışmasında, Tokat ağzı, Batı grubu ağızları içerisinde gösterilmektedir. Bu sınıflandırmada Batı grubu ağızları, IX alt gruba ayrılır ve bu alt gruplar içinde Tokat ağzı VI. grupta yer alır ve II. derece alt grubu içinde Tokat merkez ve ilçeleri (Zile ve Artova hariç) gösterilmektedir. VI. grupta, Tokat ile birlikte Havza, Lâdik (Samsun), Amasya, Sivas (Şarkışla ve Gemerek hariç), Mesudiye (Ordu), Şebinkarahisar, Alucra (Giresun), Malatya merkez, Hekimhan, Arapgir ağızları da bulunmaktadır (Karahan, 2011: 117).

Tokat ağızlarıyla ilgili araştırmalara bakıldığında sınırlı sayıda tez çalışması ve bir kitap çalışması bulunmaktadır. Tokat ağzını konu alan çalışmalar aşağıda sırayla verilmektedir.

Ahmet Caferoğlu'nun ilk kitabında "Doğu İllerimizden Toplamalar (1942)" adıyla Kars, Erzurum ve Çoruh illerinin; ikinci kitabında, "Anadolu Ağızlarından Toplamalar (1943)" Kastmonu, Çankırı, Çorum, Amasya illerinin; üçüncü kitabında, 'Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar (1944)" Sivas, Tokat illerinin derlemelerine yer vermiştir. Tokat bölgesinde yapılan ilk derleme çalışması olan üçüncü kitapta daha çok destan, mani, efsane gibi folklorik konular ele alınmıştır. Eser üç bölümden oluşmaktadır. Birincisi Sivas Vilayeti derlemeleri; ikincisi Tokat Vilayeti derlemeleri; üçüncüsü ise sözlük kısmıdır. Eserin önsöz kısmında Tokat ve

Sivas'ın etnik teşekkülü hakkında bilgi verirken ayrıca derleme yaptıkları şahıslarda bazen edebi dile kaymaların olduğu da vurgulanmadan geçilmemiştir. Bu çalışmasıyla kendinden sonraki araştırmacılara örnek olmuştur (Caferoğlu, 1994: 145-214).

Tokat bölgesine ait lisans tezi olarak Resmi Akkaya, 1970 yılında "Tokat Ağzı" çalışması; Münire Uçak, 1971'de "Tokat Ağzı ve Folkloru" adlı çalışma, Abdullah Kocaman, 1974'te "Zile Ağzı" ve Turan Gümüş, 1989'da "Tokat Ağzından Derlemeler", DTCF lisans tezleri yapılmıştır.

Necati Demir, 2006 yılında Tokat İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler-Sözlük) adında bir kitap yayınlamıştır. Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmada Tokat'ın tarihi anlatıldıktan sonra derlenen metinler üzerinden ağız incelemesi yapılmış ve son olarak sözlüğe yer verilmiştir. Derleme çalışması Tokat merkez, Almus, Artova, Başçiflik, Erbaa, Niksar, Pazar, Reşadiye, Sulusaray, Turhal, Yeşilyurt ve son olarak Zile ilçelerinde yapılmıştır. Ancak Necati Demir'in Tokat merkezde yaptığı derleme çalışması içerisinde Akbelen köyü bulunmamaktadır.

Ergül Ünal, 2010'da Gaziantep Üniversitesi'nde "Reşadiye ve Yöresi Ağızları Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük" adlı yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Bu tezde Tokat'ın Reşadiye ilçesi hakkında kısa bilgi verdikten sonra ses kayıtlarından hareketle ses bilgisi incelemesi yapılmıştır (Ünal, 2010: 1-7).

Tokat ili Başçiflik ilçesinde yapılan "Karacaören Monografisi" Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde Durmuş Beyazıt tarafından 2019 da yapılmıştır. Bu yüksek lisans tezinin içeriği Tokat Halk bilimi çalışmasını içermektedir (Beyazıt, 2019: 297-305).

Makale çalışmalarında ilk olarak Tuncer Gülensoy, "Tokat Ağzının Anadolu Ağızları İçindeki Yeri" adlı çalışmasından söz etmek gerekir. Gülensoy bu çalışmasında Ahmet Caferoğlu'nun 1944'te yapmış olduğu Tokat derleme metinlerini esas alarak Tokat ağzının fonetik özelliklerini incelemiş, Tokat ağzını Oğuz boylarından kalan yer ve bu boylarının ağız özelliklerine göre bir tasnifini yapmıştır (Gülensoy, 1987: 251-260).

Cihan Çakmak, "Tokat Ağzında Görülen Arkaik Kelimeler Üzerine" adlı çalışmasında Tokat ağızlarında tespit ettiği söz cükleri Eski Türkçe döneminden

başlayarak Dîvânu Lugâti't-Türk, Tarama Sözlüğü ve Derleme Sözlüğündeki anlamlarını vererek incelemiştir. Buna örnek olarak bizim de derlemiş olduğumuz metinlerden tesadüf ettiğimiz *cılga, toyga (düğün çorbası), yumak, yeğin, yazu* vb. kelimeler bu çalışmada yer almaktadır (Çakmak, 2014: 67-76).

Levent Özil ve Nurten Özil'in "Akbelen Aşkanası" adlı makalelerinde Akbelen köyüne ait ürünleri füzyon mutfağı adı verilen birbiriyle uyumlu görülmeyen tatların bir araya getirimesiyle yapılan yemekleri incelmişlerdir. Bu çalışmada yer verilen yemek isimlerini yöredeki Osmanlı, Selçuklu ve tarihteki Türk İmparatorluklarının mutfaklarında kullanılan terimlerden seçilmiş ve uygulanmış örnekler olduğunu tespit etmişlerdir. Efruze Çorbası, Gümenek Hapenası, Cevizli Ninda olarak bilinen yemeklerin adları köyümüzde halen bu şekilde anılmakta ve çalışmamızda da kayıtlarda olmasa da sözlü notlarda yer almaktadır (Özil L. ve Özil N., 2014: 227-238).

Ali Osman Solmaz, Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu'nda "Tokat Ağzı Söz Varlığında Karaçay Türkçesinin Yeri" adlı bildirisinde, Kafkas bölgesinden göç ederek Osmanlı topraklarına gelen Karaçayların tarih boyunca nasıl bir serüvenle Tokat'a yerleştiklerini anlatmaktadır. Bildirinin bir bölümünde Türkiye'de yalnız Çilehane ve Arpacıkaraçay köylerinden derlenmiş olan kelimelerin Derleme Sözlüğü ve Karaçay–Malkar Türkçesi Sözlüğündeki karşılıkları verilmiştir. Ayrıca Solmaz bu araştırmada, Derleme Sözlüğü'nde yer alan Tokat yöresine ait 5352 söz varlığından Çilehane ve Arpacıkaraçay köylerinden kaç tanesinin derlendiğini ve günümüzde halen kullanılıp kullanılmadığı konusunda tespitlerde bulunmuştur (Solmaz, 2014: 260-284).

Mehmet Aydın'ın 2011 yılında Turkish Studies dergisinde yayınlamış olduğu "Birkaç Örnek Çerçevesinde İç Göçlerin Ağızlara Etkisi" adlı makalesinde, iki kişi üzerine yapılan bir çalışma vardır. Aydın'ın doktora çalışması "Aybastı Ağzı" bağlamında iç göç olgusuna bakarak bunun ağızlara etkisini anlamaya çalışmış, benzer şekilde biri Samsun Çarşamba'ya diğeri ise Tokat Niksar'a göç eden iki kardeşin kendi ağız özelliklerine, bulundukları bölgenin özelliklerini alıp almadıkları incelenmiş ve yeni tespitlerde bulunmuştur (Aydın, 2011: 1965-1974).

3. SES BİLGİSİ

3.1.Ünlüler

Ciğerlerden gelen havanın ses yolunda herhangi bir engele takılmadan çıkarılmasıyla oluşan ve ses yolundaki daralma ve genişlemelerle çeşitlenen seslere ünlü adı verilir (Eker, 2009: 185; Korkmaz, 2003: 225).

3.1.1. Ünlü Türleri

Standart Türkiye Türkçesinde sekiz ünlü mevcuttur. Çalışma sahamız olan Tokat ili Akbelen ağzı yazı dilimizde bulunan ve ölçünlü dil ile ortak kullanılan a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlüleri ile Anadolu ağızlarında örneklerine çokça rastlanan kapalı e (ė) ünlüsü vardır. Ayrıca bu 8 ünlünün Akbelen ağzında kullanılan uzun sesletimli halleri mevcuttur. Aşağıda Tokat merkeze bağlı Akbelen köyünde görülen ünlüler yer almaktadır:

"a, ā, e, ė, ē, ı, ī, i, ī, o, ō, ö, ō̈, u, ū, ü, ṻ".

Türkçede ünlüler, çene açısının durumuna, dilin devinimine ve dudakların biçimine göre ortaya çıkan üç temel karşıtlığa dayanan sekiz anlam ayırt edici özellik esas alınarak sınıflandırma yapılmaktadır. Bu sınıflandırmanın ilki, alt çenenin üst çeneye yaklaşması ya da üst çeneden uzaklaşmasına göre geniş-dar karşıtlığı; ikincisi dilin hareketiyle ağız boşluğunun ön ve art bölümlerine göre ön (ince)-art (kalın) karşıtlığı; üçüncüsü dudakların yuvarlaklaşması veya düzleşmesine göre düzlük-yuvarlaklık karşıtlığı üzerinden sınıflandırılır (Eker, 2009: 264-266).

Yukarıdaki esasları belirlenen ölçütlere göre Akbelen ağzının ünlülerini şöyle sınıflandırmak mümkündür:

a. Çene açıklığına göre:

Geniş ünlüler: /a/, /ā̈/, /ā/, /e/, /ē/, /o/, /ō/, /ö/, /ō̇/, /ō̈/

Yarı geniş ünlüler: /ė/

Dar ünlüler: /ı/, /ī/, /i/, /i̇/, /u/, /ū/, /ü/, /ṻ/

b. Dilin hareketine göre:

Kalın ünlüler: /a/, /ā/, /ı/, /ī/, /o/, /ō/, /u/, /ū/

Yarı Kalın Ünlüler: /ā̈/, /ō̇/

İnce Ünlüler: /e/, /ē/, /ė/, /i/, /i̇/, /ö/, /ō̈/, /ü/, /ṻ/

c. Dudakların şekline göre:

Düz ünlüler: /a/, /ā̈/, /ā/, /e/, /ē/, /ė/, /ı/, /ī/, /i/, /i̇/

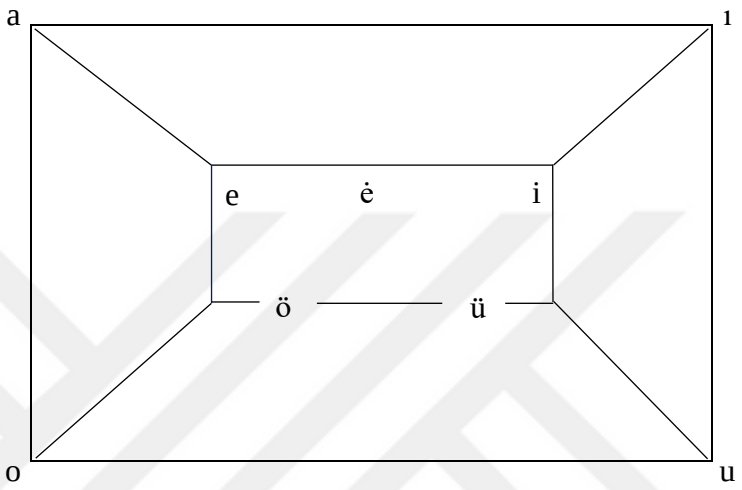
Yuvarlak ünlüler: /o/, /ō/, /ö/, /ō̇/, /ō̈/, /u/, /ū/, /ü/, /ṻ/

ç. Ünlü boğumlanmasına göre: Ünlüler söyleniş süreleri bakımından da bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Akbelen ağzında söyleyiş süreleri bakımından ünlüler şu şekilde sınflandırılabilir:

Normal süreli ünlüler: /a/, /e/, /ė/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/

Uzun süreli ünlüler: /ā/, /ā̈/, /ē/, /ī/, /ī̈/, /ō/, /ō̈/, /ō̄/, /ū/, /ṻ/

Tablo 1. Akbelen Ağzındaki Ünlüler Şeması

Tablo 2. Akbelen Ağzındaki Ünlüler

	Düz Ünlüler			**Yarı Yuvarlak Ünlüler**		**Yuvarlak Ünlüler**		
	Geniş	**Yarı Geniş**	**Dar**	**Geniş**	**Dar**	**Geniş**	**Yarı Geniş**	**Dar**
Kalın Ünlüler	a		ı			o		u
İnce Ünlüler	e	ė	i			ö		ü

Akbelen ağzındaki bu ünlülerden "a, ı, o, u, e, i, ö, ü" ünlüleri standart Türkiye Türkçesindeki ünlülerle aynı özellikler gösterir. Bu kısımda standart Türkiye Türkçesinde bulunmayan Akbelen ağzında görülen ünlüler incelenecektir.

3.1.2. Normal Süreli Ünlüler

Akbelen ağzındaki normal süreli ünlüler şunlardır:

/e/, /ė/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/.

Bu ünlülerin özellikleri aşağıda açıklamaya çalışılmıştır.

3.1.2.1. /ė/ Ünlüsü

/ė/ ünlüsü, e ile i arasında bir ünlüdür. Yarı geniş, ince, düz, normal süreli bir ünlü olup kapalı e (ė) ünlüsü olarak bilinir. Bu ses Akbelen ağzında ilk hecede ortaya çıkar. Çoğunlukla Türkçe kelimelerde i > e değişiminde görülmekle beraber Eski Türkçedeki /i/ ünlüsünün zamanla i > e genişleme olayıyla /ė/ ünlüsü haline gelerek oluşmaktadır (Akça, 2012: 35). Bu bağlamda Tokat merkeze bağlı Akbelen köyünün ağzında kapalı /ė/ örneklerine rastlanmaktadır. Ancak Akbelen ağzında, söz konusu kelimelerin bazılarının hem /e/'li, hem /ė/'li hem de /i/'li biçimlerine de rastlanmıştır. Derlenen metinlerde Akbelen ağzında görülen /ė/ ünlüsü bulunan kelimeler şunlardır.

Kök hecesinde kapalı ė bulunan kelimeler:

ėrkek (10-86) (42-1)

dėmiş (1-270)

ėtmiyo (1/12-13)

gėtmedim (11-5)

dėdiñ (20-18)

gėydürüdüler (24-33)

hėç (2-60) (8-10)

gėdiyoḫ (1-68)

gėdecük (10-166)

ėniyomuş (10-238)

gėdiyom (14-156)

yėyib(14-182)

ėyyiḫ (6-4)

ėyi (14-201)

dėye (14-237)

gėden (22-36)

gėdiş geliş (22-204)

dėyim (23-66)

ėndür (24-9)

gėdiyoki (24-111)

ėşüTmedük (27-134)

Birkaç örnekte de /y/ ünsüzünün daraltıcı etkisiyle e > ė değişmesi görülen kelimeler:

makinėye (41-106) < İt. macchina

senėye (42-535)

devürmėye (14-227)

vermėye (21-80)

Bazı alıntı kelimelerde kapalı ė görülen kelimeler:

ėdravı (48-183) < Ar. eṭrāf

tėlėvon (22-122) < Fr. téléphone

3.1.3. Uzun Ünlüler

Türkçede boğumlanma süreleri, temel ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan veya normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini kapsayan ünlülere, uzun ünlü adı verilir (Korkmaz, 2003: 221). Akbelen ağzında birincil uzun ünlüler tespit edilemezken ikincil uzun ünlüler sistemli olarak görülür. Bu uzunlukların kişilerin kullanımıyla da alakalı olarak uzun ya da normal biçimde görülebilmektedir. Bu uzunluklar Türkçede yarım bir uzunluktur. Bu ünlülerin uzunlukları dışındaki normal süreli karşılıklarıyla benzerlik gösterdiği için bu başlık altında uzun ünlülerin özelliklerine değinilmeyecektir.

Akbelen ağzında görülen uzun ünlüler şunlardır:

“ā, ǟ, ē, ī, ï̄, ō, ȫ, ō̱, ū, ǖ”

3.1.3.1. Aslî Uzun Ünlüler

3.1.3.1.1. Türkçe Kelimelerde Aslî Uzun Ünlüler

Bir dilin bilinen ilk örneklerinden itibaren uzun olan ünlülere denir. Birincil veya aslî uzun ünlüler, daha önceki biçimi bilinmediği ve daha sonra herhangi bir ses olayı ile değişmediği, ilk örnekten itibaren uzun ünlülü olan ünlülere verilen addır (Buran, 2007: 3). Eski Türkçede varlığı bilinen asli uzun ünlüler günümüzde bazı lehçe ve ağızlarda görülmektedir. Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesi dönemi için imla üzerinden asli uzunlukların tespiti o dönemde yazılan metinlerde kelimelerin hepsinin fişlenerek birbiriyle karşılaştırılarak yapılmalı ifadesini kullanır (Gülsevin, 2009: 53). Netice itibariyle EAT yazı dilinde gösterilemeyen asli uzunluların konuşma dilinde var olduğu görüşü de mevcuttur. Genel olarak bazı görüş ayrılıkları olsa da bugün Yakutça, Türkmence, Hallaççа gibi çağdaş Türk lehçelerinde aslî uzun ünlülerin Türkçenin Ana Türkçe devrinden gelen karakteristiği olduğu ve kök hecelerinde aslında hep var olduğu kabul edilir. Yakutça ve Türkmencede aslî uzunluklara rastlanmaktadır. Diğer lehçelerde ise ya kısalmış ya da kaynaşmış

durumdadır (Tekin, 1995: 38). Akbelen ağzında ise asli uzun sesler alıntı kelimeler dışında tespit edilememiştir.

3.1.3.1.2. Alıntı Kelimelerde Aslî Uzun Ünlüler

Akbelen'de delenen metinlerde Arapça ve Farsçadan alıntı kelimelerde aslî uzun ünlüler tespit edilmiştir.

hāne (9-15) < Far. ẖāne

tāne (27-67) < Far. dāne

hākim (37-135) < Ar. ḥākim

imân (42-128) < Ar. īmān

birāder (16-20) < Far. birāder

hüsūsu (14-95) < Ar. ẖuṣūṣī

nüfûs (7-15) < Ar. nufūs

cāhil (41-23) < Ar. cāhil

ziyāret (10-48) < Ar. ziyāret

ādet (30-57) < Ar. ʿādet

aḳrabā (25-10) < Ar. aḳribā

cāmi (29-114) < Ar. cāmiʿ

misāFir (30-1) < Ar. musāfir

barābar (46-159) < Far. berāber

3.1.3.2. İkincil Uzun Ünlüler

3.1.3.2.1. Türkçe Kelimelerde İkincil Uzun Ünlüler

İkincil uzun ünlüler, aslî uzun ünlüler değildir ve çeşitli ses olayları sonrasında ortaya çıkarlar. Akbelen ağzında genellikle hece kaynaşması, ünlü ve ünsüz düşmesi olayları sonucunda rastlanan uzun ünlüler mevcuttur. Kimi kaynak kişilerde yaşlılıktan dolayı vurgu veya tonlamaya bağlı ikincil uzun ünlü kullanıldığı da görülmüştür.

Anadolu ağızlarında iç sesteki /g, ğ, h, k, l, n, ñ, r, y, f, v/ ünsüzlerinin düşmesi ya da erimesi yanlarındaki ünlünün uzun boğumlanmasıyla sonuçlanır. Akbelen ağzında ise k, g, ğ, v, n ünsüzlerinin eridiği örnekler tespit edilmiştir.

Bir sözcükte bazen ünlülerden birinin, bazen de ünlülerle birlikte yanlarında bulunan zayıf boğumlanmalı ünsüzlerin erimesine hece kaynaşması denir. Bu fonetik olay zayıf boğumlanmalı olan y, g, h ünsüzlerinin erimesiyle gerçekleşir. İlk önce ünsüz erir ve eriyen ünsüzden sonra yan yana kalan iki ünlü kaynaşarak tek ünlüye

dönüşür (Eker, 2009: 302). Akbelen ağzında iç seslerde ünlüler arasında bulunan /ğ, y, h/ ünsüzlerinin erimesi sonucu oluşmuş ikincil uzun ünlüler oldukça karakteristik özellik gösterir.

3.1.3.2.1.1. / ā / Ünlüsü

Akbelen ağzından derlenen metinlerde **ā** ünlüsü, ünsüz erimesi veya hece kaynaşması sonucunda ortaya çıkmaktadır.

3.1.3.2.1.1.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda

ğ ünsüzünün erimesi sonucunda

Özellikle son seslerde bulunan /ğ/ ünsüzü kolayca eriyip kaybolarak kendinden önceki ünlüyü uzatması sonucunda da ikincil uzun ünlü oluşur. Bu fontetik olay sonucu ortaya çıkan ünlü uzunlukları Akbelen ağzında rastlanan örneklerdendir.

bārmā (5-29) < bağırmağa

yāmur (14-89) < yağmur

ġānılar (25-56) < kağnılar

āzıña (14-166) < ağzına

ārı (15-45) < Ağrı

sālıḫ (16-3) < sağlık

bālasañ (23-75) < bağlasan

sā (27-231) < sağ

dālardan (32-150) < dağlardan

sıcādı (40-2) < sıcaktı

ālamış (10-42) < ağlamış

sālam (10-17) < sağlam

bā (10-83) < bağ (demet)

ānadacam (10-175) < anlatacağım (añlamaḳ > ağnamak (Ergin, 2013: 93))

k ünsüzünün erimesi sonucunda

ufādı (46-736) < ufaktı

toprādı (45-44) < topraktı

āşam (30-57) < akşam

/h/ Ünsüzünün Erimesiyle:

hasdāne (23- 36) < Far. ḫaste + ḫāne

āşap (15-14) < Ar. aḫşāb

/y/ Ünsüzünün Erimesiyle:

nāpmışlar (28-38) < ne yapmışlar

3.1.3.2.1.1.2. Hece Kaynaşması Sonucunda

Yönelme (-a) önce gelen iki ünlüyü kaynaştıran /ğ/ (<k) ünsüzünün erimesiyle de ikincil uzunluk ortaya çıkar.

yunnā (24- 28) < yunnuğa (yıkanılacak yere, hamama)

-ağa- > ā Kaynaşmasıyla:

toprā (15-6) < toprağa

ocā (1/20-128) < ocağa

āş (18-15) < ağaç

āşlar (14-123) < ağaçlar

-ağa- (< aka) > ā Kaynaşmasıyla:

nāder (14-202) < nağader "ne kadar"

bāyım (46-484) < bakayım

lāp (46-820) < lakap

dālacuḫ (32-94) < dağılacağız

dādıduḫ (42-381) < dağıtırdık

ġulā (10-35) < kulağı

-ağı- (< akı) > ā Kaynaşmasıyla:

yaprā (46-467) < yaprağı

yāyodu (46-498) < yağıyordu

aşşāda (46-499) < aşağıda

bacā (46-530) < bacağı

mamu dānda (46-540) < Mamu dağında

çārmadı (46-566) < çağırmadı

çaḫmānan (27-221) < çakmağınan

zabānan (20-24) < sabağınan

tereyā (42-521) < tereyağı

ġulā (24-105) < kulağı

-aha- > ā Kaynaşmasıyla:

dā (4-6) < daha

-arı- > ā Kaynaşmasıyla:

tohumlā (14-223) < tohumları

-ığa- > ā Kaynaşmasıyla:

fırsadcılā (19- 43) < fırsatçılığa

imamlā (24-26) < imamlığa

3.1.3.2.1.2. / ā̈ / Ünlüsü

Akbelen ağzından derlenen metinlerde **ā̈** ünlüsü, **a** ile **e** arasında düz, geniş ve uzun sesletilen bir ünlüdür. **ā̈** ünlüsünün ünsüz erimesi sonucu ortaya çıktığı görülmektedir.

ār̈ (14-181) < Far. eger

dāş̈imi (10-14) < değişimi

Belirtme ekinden **(-i)** önce gelen iki ünlüyü kaynaştıran **/ğ/ (<k)** ünsüzünün erimesiyle **ā̈** ünlüsü ortaya çıkar:

ekmā̈ (10-12), (46-473) < ekmeği

kürā̈ (46-474) < küreği

yemā̈ (14-214) < yemeği

mār̈ (10-41) < meğer

3.1.3.2.1.3. / ē / Ünlüsü

Akbelen ağzında derlenen metinlerde **ē** ünlüsü, ünsüz erimesi, hece kaynaşması ve vurguya bağlı ortaya çıkmaktadır.

3.1.3.2.1.3.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda

ēmiz (29-113) < evimiz

dēmeñ (10-66) < değmeyin

Yönelme ekinden **(-e)** önce gelen iki ünlüyü kaynaştıran **/ğ/ (<k)** ünsüzünün erimesiyle de ikincil uzunluk ortaya çıkar:

askerlē (11-3) < askerliğe

sefelbellē (10-86) < seferberliğe

Gelecek zaman ekindeki /ğ/ (< k) ünsüzünün erimesi sonucu da ikincil uzun ünlü ortaya çıkar:

diyecēñ (2-58) < diyeceksiñ

evlenecēmiz (30-3) < evleneceğimiz

çeḳecēdiñiz (30-193) < çekecektiniz

diyecēñ (2-58) < diyeceksin Gelecek zaman ekinde bulunan **–k** ünsüzünün erimesi sonucu gerçekleşmektedir.

3.1.3.2.1.3.2. Hece Kaynaşması Sonucunda

-eğe- > ē kaynaşmasıyla:

yemē (10-52) < yemeğe

bēndīñ (14-234) < beğendiğim

dērli (11/80-29) < değerli

-iğe- > ē kaynaşması:

sefelbellē (10-86) < seferberliğe

-eği- > ē kaynaşmasıyla:

çiFlē (2-30) < çifliğe

dēşimi (10-14) < değişimi

dēl (23-3) < değil

ekmē (10-12) < ekmeği

sērTdim (14-165) < seğirtmek “kafayı bozmak”

-eye- > ē Kaynaşması:

getirmē (10-24) < getirmeğe

3.1.3.2.1.4. / ī / Ünlüsü

Akbelen ağzından derlenen metinlerde hece kaynaşması ve vurguya bağlı ortaya çıkan ünlü uzun **ı** ünlüsüdür. **ī** ünlüsünün Akbelen ağzından derlenen bazı örnekleri şu şekildedir:

3.1.3.2.1.4.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda

-k ünsüzünün erimesi sonucu gerçekleşmektedir.

ġolaylīnan (1-62) < kolaylıkla

3.1.3.2.1.3.2. Hece Kaynaşması Sonucunda

-ığı- > ī Kaynaşmasıyla:

aTdīm (25-233) < attığım

olmadī (25-51) < olmadığı

yīn (25-50) < yığın

aḫrabālī (27-184) < akrabalığı

mezallī (28-5) < mezarlığı

yaḫdī (32-50) < yaktığı

yīn (10- 82) < yığın

sīrcı (1-115) < sığırcı

çıḫdīñ (5-6) < çıktığın

danışdīmıza (5-10) < tanıştığımıza

aclīn (6-22) < açlığın

ortalī (8-17) < ortalığı

fındīñ (10-91) < Fındığın (lakap)

çīrınca (23-59) < çığırınca, bağırınca

hasdalī (45-89) < hastalığı

-ığı- > ū Kaynaşmasıyla:

dırmū (14-61) < tırmığı

sulandū (14-288) < sulandığı

aylūḫ (14-336) < aylığız

yapdū (18-12) < yapdığı

ūraşdūnan (22-77) < uğraşdığından

-aya- > ıya > ī Kaynaşmasıyla:

saymīcañ (14-296) < saymayacaksın

topallīcam (22-58) < toparlayacağım

başlīcaḫ (22-57) < başlayacak

3.1.3.2.1.5. / ī / Ünlüsü

Derlenen metinlerde bu ses, ünsüz erimesi ve hece kaynaşmasına bağlı olarak ortaya çıkan uzun i ünlüsüdür.

3.1.3.2.1.5.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda

īşallah (31- 66) < inşallah

çīnarım (1-224) < çiğnerim

çīnerkene (37-58) < çiğnerken

3.1.3.2.1.5.2. Hece Kaynaşması Sonucunda

-iği- > ī Kaynaşmasıyla:

emmīñ (22-145) < emmiğin

genişlī (4-24) < genişliği

çökelī (1-318) < çökeliği (lor peynir)

çeḫdīñ (24-141) < çektiğiñ

sevdīm (24-160) < sevdiğim

billīñe (24-196) < birliğiñe

zenginnīne (25-28) < zenginliğine

atmışbeşlī (25-179) < altmışbeşliği

incillīñ (27-18) < İncirliğiñ

elekdirī (27-190) < elektiriği

ėşiTdīme (27-221) < işittiğime

yīdlīm (29-87) < yiğitliğim

kimlīñi (29-161) < kimliğiñi

evlendīñi (30-89) < evlendiğini

eşşī (36-8) < eşiği

çīt (42-32) < çiğit

böylemelīne (42-33) < böylemeliğine

-eye- > ī Kaynaşması:

gelmīcēdi (23-44) < gelemeyecekti

ġörmīceḫ (23-82) < görmeyecek

-iye- > ī Kaynaşmasıyla:

yīcēñ (23-33) < yiyeceksin

dīcem (27-212) < diyeceğim

beklīcek (29-57) < bekleyecek

-iyi- > ī Kaynaşmasıyla:

ī (25-33) < iyi eyü (Gülensoy, 2007: 444)

Ünlü birleşmesi hadisesi de ikincil uzun ünlü oluşmasında etkili olabilir. Akbelen köyünde tespit edilen bir örnek mevcuttur:

bīş (24-210) (32-71) (37-132) < bir iş

3.1.3.2.1.6. / ō / Ünlüsü

Uzun o ünlüsü Akbelen ağzında ünsüz erimesi, hece kaynaşması ve vurguya bağlı olarak ortaya çıkar**.**

3.1.3.2.1.6.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda

/g/ Ünsüzünün Erimesiyle:

ōlanıñ (14-149) < oğlanın

dōmlu (14-1) < doğumlu

dōru (14-183) < doğru

kermōlu (10-210) < Kerime oğlu (lakap)

ōlumu (10-197) < oğlumu

yōsa (10-336) < yoksa

3.1.3.2.1.6.2. Hece Kaynaşması Sonucunda

Akbelen ağzında *bugün* kelimesi görülen *bu* kelimeden sonra gelen *gün* kelimesi iki ünlü arasında kalan /g/ ünsüzünün sızıcılaşması sonucunda erir ve /g/'nin yanındaki ünlü uzayarak ses olayı gerçekleşir.

bōn (2-57) < bugün

-oğu- > ō Kaynaşmasıyla:

ōl (14-325) < oğul

bōlmuş (10-15) < boğulmuş

dōmlu (29-161) < doğumlu

yūruyoḫ (29-3) < yoğuruyoruk

3.1.3.2.1.7. / ō̲ / Ünlüsü

Uzun ö ünlüsü, Akbelen ağzından derlenen metinlerde ünsüz erimesi sonucu ortaya çıkan bir sesidir.

3.1.3.2.1.7.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda

ğ ünsüzünün erisimesi sonucunda

ō̲lede (11- 10) < öğlen

dō̲düḫ (42-512) < döğdük

ñ ünsüzünün erimesi sonucunda

ō̲ñüz (43-175) < önünüz

y ünsüzünün erimesi sonucunda

ō̲le (25-21) < öyle

3.1.3.2.1.7.2. Hece Kaynaşması Sonucunda

-eği- > ō̲ Kaynaşmasıyla:

dō̲l (32-81) < değil

dō̲l (14- 140), (48-258) < değil

dō̲ mü (48-207) < değil mi (onaylatmak için sorulan bir soru)

-öğü- > ō̲ Kaynaşmasıyla:

bō̲rüñe (27-77) < böğrüne

dō̲şüncü (14- 355) < döğüşünce

3.1.3.2.1.8. /ō̲/ Ünlüsü

ō̲ ünlüsü o ile ö arası geniş, yarı kalın, yuvarlak uzun süreli bir sesdir. Akbelen köyünde derlenen metinlerde ilk hecede tespit edilen bir ünlüdür.

ō̲retmen (14-170) < öğretmen

ō̲retmiş (10-84) < öğretmiş

ō̲renciye (30-99) < öğrenciye

ō̲nde (33-9) < önünde

3.1.3.2.1.9. / ū / Ünlüsü

Uzun **u**, Akbelen ağzından derlenen metinlerde ünsüz erimesi ve hece kaynaşması ve vurguya bağlı ortaya çıkar.

3.1.3.2.1.9.1. Ünsüz Erimesi Sonucunda

ğ ünsüzünün erimesi sonucunda

mūlada (10-211) < Muğla'da

ūrayıp (18-14) < uğrayıp

3.1.3.2.1.9.2. Hece Kaynaşması Sonucunda

-oğu- > ū Kaynaşması:

yūruyoḫ (29-3) < yoğurmak

-uğu- (< uku) > ū Kaynaşmasıyla:

oldū (4-11) < olduğu

çocū (16-41), (10-199) < çocuğu

duydūmuz (14) < duyduğumuz

ġoydūñ (14-238) < koyduğun

buçūñ (22-47) < buçuğun

çocuḫlūm (22-116) < çocukluğum

çolūñu çocūñu (22-156) < çoluğunu çocuğunu

boyundurūñ (25-75) < boyunduruğun

çubūndan (25-83) < çubuğundan

-uya- > ū Kaynaşmasıyla:

sulūcañ (25-124) < suluyacaksıñ

3.1.3.2.1.10. / ū̄ / Ünlüsü

Uzun ü, Akbelen ağzından derlenen metinlerde hece kaynaşması sonucu ortaya çıkan ünlüdür. Ayrıca gelecek zaman ekindeki zamir kökenli şahıs eki **/k/**'nin erimesi sonucu da ikincil uzun ünlü ortaya çıkar:

ġöçecūḫ (29-86) < göçeceyik

çeḳdürecūḳ (32-197) < çekdireceyik

3.1.3.2.1.10.1. Hece Kaynaşması Sonucunda

-üğü- > ū Kaynaşmasıyla:

çördūñ (14-163) < çördüğün

ķömürlū (29-190) < kömürlüğü

ġörümlū (30-50) < (yüz) görümlüğü

yüslū (31-44) < yüzüğü

böyūñe (32-36) < büyüğüne

dūnden (48-63) < düğünden

dū (29-93, 29-102, 48-121) < düğü (ince aşlık)

-iğü- > ū Kaynaşmasıyla:

EAT Türkçesinde görülen bir yuvarlaklaşmadır.

delū (25-72) < deliği

dedū (29-45) < dediği

dedūm (29-115) < dediğim

sevdū (30-19) < sevdiği

bilezūm (29-51) < bileziğim

irezüllū (32-211) < rezilliği

3.1.3.2.2. Türkçe Kelimelerde Diğer Uzun Ünlüler

3.1.3.2.2.1. Ünlem Edatlarında Uzun Ünlüler

Vurguyla söylenirken belli bir uzunluk oluşturan ünlem edatları Akbelen ağzında görülmektedir.

yā (1-450, 4-22, 5-9) < seslenme, cevap ve tastik anlamında ünlem edatı

dā (6-6) < uzaklık bildiren gösterme ünlem edatı

amān (24-154) < aman, sakın

tā (27-214), (29-54) < uzaklık bildiren gösterme ünlem edatı

hē (29-64,69), (32-65) <evet anlamında cevap ünlem edatı

yō (44-137) < hayır anlamında cevap ünlem edatı

3.1.3.2.2. Alıntı Kelimelerde İkincil Uzun Ünlüler

3.1.3.2.2.1. Alıntı Kelimelerde Ses Olaylarından Doğan Uzun Ünlüler

Uzun ünlüler bazı alıntı kelimelerde bir ses düşmesi ya da ses erimesi sonucunda meydana gelmektedir.

/ḥ/, /ẖ/, /h/ **Ünsüzlerinin Eriyip Düşmesiyle:**

Arapça ve Farsça alıntı kelimelerde ikincil uzunluklar bir ünlü yanında bulunan veya iki ünlü arasında kalan /ḥ/, /ẖ/, /h/ ünsüzlerinin erimesi ya da düşmesi sonucu meyda gelmektedir. Köyde kullanılan birkaç kelimede rastlanılmaktadır:

hasdāne (46-402) < Far. ẖaste + ẖāne

tēlükelü (23-101) < Ar. tehluke

ibrām (27-152) < İbraẖim

kāve (30-54) < Ar. ḳahve

imtān (3-4) < Ar. imtiḥān

/ʿ/ **Sesinin Erimesiyle:**

Arapçada ikincil uzunluk, gırtlak patlayıcısı olan ayın sesinin yanındaki ünlüyle kaynaşıp erimesiyle meydana gelir:

tārif (18-9) < Ar. taʿrīf

/ġ/ Ünsüzünün Erimesiyle:

bāça (26-51) < Far. bāġçe

/ḳ/ Ünsüzünün Eriyip Düşmesiyle (/ḳ/ > o):

lāb (27-149) < Ar. laḳab

/ğ/ Ünsüzünün Erimesiyle:

ā̆r (14-181) < Far. eger

/y/ Ünsüzünün Erimesiyle:

şikāt (14-367) < Ar. şikāyet

Hemze Sesinin Düşmesiyle:

mēmur (42-77) < Ar. meʾmūr

Hece Kaynaşmasıyla:

tesbī̆ (44-81) < Ar. tesbīḥ

3.1.3.2.2.2. Alıntı Kelimelerdeki Aslî Uzun Ünlülerin Kısalması

Akbelen ağzında kullanılan Arapça alıntı birkaç kelimenin orijinalinde bulunan uzun ünlüler, uzunluklarını kaybederek normal süreli ünlü halini almışlardır.

ġurban (45-137) < Ar. ḳurbān

meşur (24-235) < Ar. meşhūr

höḳümet (1-235) < Ar. ḥukūmet

3.1.4. İkiz Ünlüler

İkiz ünlü, tek nefeste telaffuz edilen iki ayrı ünlünün birbiriyle sıkı sıkıya birleşmesine verilen addır. İkiz ünlüler iki ünlünün yan yana gelmesi ve ayrı hece oluşturmaması şeklinde tanımlanır. Ünlü düşmesi, ünsüz düşmesi ve hece düşmesi gibi ses olayları sonucunda ikiz ünlüler oluşmaktadır. İkiz ünlü durumundayken zamanla bazıları aslî uzun ünlülerin dışında çeşitli ses olaylarıyla oluşan uzun ünlüler görülmektedir. İkiz ünlüler alçalan ikiz ünlüler ve yükselen ikiz ünlüler olarak iki türü vardır. İkiz ünlüler, Akbelen ağzında örnekleri olan ses çeşitlerindendir. Ancak fazla değildir.

onādem (35-54) ~o neader “o ne kadar”

3.1.4.1.Yükselen İkiz Ünlüler

İkiz ünlü türlerinden olan yükselen ikiz ünlü, birinci öğeleri ikinci öğelerine göre daha dar ve süreksiz olan ikiz ünlülere denir. Bu ikiz ünlü türü Akbelen ağzında mevcuttur. Akbelen ağzındaki yükselen ikiz ünlüler şöyledir:

a͡ı, o͡a, u͡a, i͡e

ya͡ınca (25-131) < yağınca

da͡ıTdılar (1-370) < dağıttılar

so͡an (41-87) < soğan

dalcaḫlu͡a (1-358) < dalcaklığa

çu͡al (48-200) < çuval

piknie͡ (20-8) < pikniğe

3.1.4.2. Alçalan İkiz Ünlüler

Yükselen ikiz ünlünün tam tersi şeklinde, ikinci öğeleri birincilere göre daha dar ve süreksiz olan ikiz ünlü türüne alçalan ikiz ünlüler denir. Akbelen ağzındaki alçalan ikiz ünlüler ***g, ğ*** ünsüzlerinin düşmesi sonucu gerçekleşmektedir. Bu örnekler şu şekildedir:

a͡ı, a͡o, o͡a, o͡ö, e͡ü, o͡u.

sa͡ıyoḫ (29-198) < sağıyoruz

sa͡olun (35-56) < sağolun

do͡arkene (31-28) < doğarken

bo͡ön (35-29) < bugün

so͡uḫ (18-16) < soğuk

yo͡urtnan (29-198) < yoğurtla

3.1.5. Ünlü Uyumları

Bir kelime içindeki ünlülerin kalınlık, incelik ya da düzlük, yuvarlaklık yönlerinden bibirine uyum sağlamasına ünlü uyumu denir. Türkçede çeşitli bakımlardan ünlüler gerek köklerde ve eklerde, gerekse bir kelimenin bütününde birbirlerine benzerler (Ergin, 2013: 67). Akbelen ağzında yer alan kelimeler, kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumları yönünden bu bölümde incelenecektir.

3.1.5.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Akbelen ağzında kalınlık-incelik uyumu, Standart Türkçede olduğu gibi, ünlü sisteminin temel özelliklerini gösterir. Eski Türkçe döneminden beri çok kuvvetli olan bir dil benzeşmesi olayıdır (Korkmaz, 2003: 161). Bu uyum Türkçe kelimelerde istisnalar dışında tam olarak görülür. Akbelen köyünde de bu örnekler vardır.

gelsinner (29-209) < gelsinler

ocaḫda (30-81) < ocakta

yıḫanıyodu (30-84) < yıkanıyordu

talladadur (31-17) < tarladadır

Akbelen ağzında uyuma giren fakat Standart Türkiye Türkçesinde kalınlık-incelik uyumuna aykırı olan bazı ek ve ekleşmiş edatlar görülmektedir. Kalınlık-incelik uyumuyla ilgili tespit edilen konular şöyledir:

1. -iken zarf-fiili ve –ki aitlik ekinin, Akbelen ağzında ekleşmiştir ve uyuma girmemiştir. Ayrıca *iken* ile oluşturulan kelimelerde *iken*'in *-e* ile genişlemiş biçimi olan *-ikene* şeklinde ekleşmiş halinde kalınlık-incelik uyumu Akbelen ağzında yoktur.

-iken, -ikene zarf-fiili:

çocūken (30-88) < çocukken

do͡arkene (31-28) < doğarken

oḫurken (32-105) < okurken

yaşken (32-170) < yaşken

çıḫarkene (42-288) < çıkarken

ġızıkene (42-445) < kızken

-ki aitlik:

ġulāndaki (42- 352) < kulağındaki

ġoyundaki (1-225) < koyundaki

ḳöydeki (25-6) < köydeki

2. Son çekim edatı ile ve ile'nin -n ile genişlemiş biçimi olan *ilen*'in ses değişmesi mevcuttur. Bu ek hece kaynaşması sonucunda almış olduğu *-na, -nan, -ınan, -la* şekillerinde kalınlık-incelik uyumuna uyduğu görülmektedir.

cibabalarınan (25-15) < Cibabalarlan

ġasasıynan (32-237) < kasasıylan

bunnarınan (42-101) < bunlarla

ayānan (43-99) < ayağıylan

lambıynan (46-526) < lambaylan

biriynen (1-68) < biriylen

zėncirnen (5- 31) < zincirlen

bizinen (12-5) < bizlen

kirecinen (46-553) < kireçlen

suyla (47-59) < suyla

bunna (4-7) < bununla

4. -imek ek-fiilinin ekleşmiş ya da ekleşme safhasında olduğu örneklerde, duyulan geçmiş zaman, bilinen geçmiş zaman ve şart çekimleri kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır.

varıdı (1-8) < var idi

varımış (8-8) < var imiş

tekidim (8-13) < tek idim

varısa (11-23) < var ise

ġullandırısa (22-189) < kullandırır ise

yaşarısa (23-53) < yaşar ise

kimise (6-19) < kim ise

neyise (17-20) < ne ise

deriseñ (32-162) < der isen

5. Standart dilde kelime sonundaki ünlünün incelmesiyle uyumu bozulmuş olan *hani, hangi, kardeş, elma* kelimeleri, Akbelen ağzında *hanı, ġardaş, alma* şekillerindedir. Ancak, bu kelimelerin uyum dışı kalmış olan hani, kardeş, elma şekilleri de kullanılmaktadır.

hanı (43-83) < hani

hani (44-212) < hani

hangisi (46-228) < hangisi

hanġı (14-181) < hangi

elmadan (36-11) < elmadan

alma (46- 302) < elma

ġardaş (46-395) < kardeş

kardeş (48-109) < kardeş

6. Standart dilde tek şekli olması dolayısıyla kalın ünlülü kelimelerde kalınlık-incelik uyumunu bozan **-leyin eki**, Akbelen ağzında standart dille aynı olduğu sadece bir örnekte görülmüştür. Kaynak kişilerden derlenen kayıtlarda sadece bir örneğe rastlandığı için bu örnek ile genelleme yapmak mümkün değildir.

geceleyin (28-42) < geceleyin

3.1.5.1.1. Uyum Değişmesi

Ünlülerin kalın, yarı kalın, ince, yarı ince şeklinde söylenen kelimelerde görülür ve kalınlık-incelik uyumunun değişiklik göstermesine sebep olur. Akbelen ağzındaki örnekler şu şekildedir:

ḳöpǟñ (1-26) < köpeğiñ

ekmǟ (14-369) < ekmeği

yemǟ (14-214) < yemeği

ǟr (14-181) < Far. eger

3.1.5.1.2. Alıntı Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu

3.1.5.1.3. Kalınlık-İncelik Uyumuna Giren Alıntı Kelimeler

Alıntı kelimelerin bazılarında kalınlık-incelik uyumu olduğu görülmektedir. Bu uyumun oluşmasında ilerleyici ya da gerileyici benzeşme, az da olsa ses düşmesi sonucu olduğu görülmektedir.

taḫda (24-85) < Far. taḫte

mezer (40-27) < Ar. mezār

ıhtıyar (46-560) < Ar. iḫtiyār

ezen (30-57) < Ar. eẕān

habar (43-54) < Ar. ḫaber

Üsün̄ (32-180) < Ar. ḥuseyn

barabar (32-181) < Far. berāber

dene (41-3) < Far. dāne

ataş (43-190) < Far. āteş

3.1.3.4.2. Kalınlık-İncelik Uyumunun Dışında Kalan Kelimeler

İtalyanca, Fransızca, Arapça ve Farsça kökenli olan kelimeler Akbelen ağzında büyük çoğunluğunda kalınlık-incelik uyumu görülmemektedir.

telefon (44-118) < Fr. téléphone

mēmur (42-77) < Ar. mēmur

tarih (43-63) < Ar. tārīḫ

ıraḫmet (46-464) < Ar. raḥmet

hastane (46-759) < Far. ḫaste + ḫāne

şikāt (46-337) < Ar. şikāyet

makine (1-85) < İt. macchina

etraf (4-16) < Ar. eṭrāf

talebe (21-41) < Ar. ṭalebe

cāmi (25-15) < Ar. cāmiʿ

cenaze (38-41) < Ar. cenāze

3.1.3.4.3. Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması Durumu

Akbelen ağzında kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu durumlara rastlanmaktadır. Kalın ya da ince ünlülü olmak üzere tek şekilli olan ekler de uyumu bozmaktadır.

3.1.3.4.3.1. İnceltici Ünsüzlerin Tesiri

İnceltici özelliği olan /c, ç, d, ş, t, y/ ünsüzlerinin yanlarındaki kalın ünlüleri incelterek kalınlık-incelik uyumunun bozduğu görülmektedir. Akbelen ağzında bu ünsüzlerden /c, ç, ş/ ünsüzleri görülmektedir.

/c, ç/ ünsüzlerinin tesiriyle:

malcilıa (45-191) < malcılığa

salçiyi (36-13) < salçayı

/ş/ ünsüzünün tesiriyle:

meḳduplaşiyoduḫ (24-177) < mektuplaşıyorduk

3.1.5.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde dahi düzlük-yuvarlaklık uyumu genel kurallara bağlanamamıştır. Türkiye Türkçesi ise düz ünlülerden sonra düz ünlüler kuralına uyar. Ancak yuvarlak ünlülerle ilgili uyumda kendisine has bir uyum düzeni vardır. Bu uyum, bir kelimenin ilk hecesinde yuvarlak ünlü varsa sonrasında gelen hecelerde ya dar yuvarlak ya düz geniş ünlülerin gelmesi sonucunda oluşmaktadır (Ergin, 2013: 70). Ayrıca bazı alıntı kelimelerin ikinci hecelerinde bulunan geniş yuvarlak ünlüler de bu prensip sonucunda dar yuvarlak ünlüler olmuşlardır.

dohdur ~ toḫdur (24-234) (32-8) < Fr. docteur

motur (32-140) < Fr. moteur

horuz < Far. ḫorūs

Akbelen ağzında kök ya da gövdesindeki son ünlüsü düz olan kelimeleri takip eden hecedeki ünlülerin düz olduğu görülmektedir. Ancak kalınlık-incelik uyumu gereği bir kelimede ya kalın düz ünlüler *(a, ı)*; ya da ince düz ünlüler *(e, i)* yer alabilir.

çıḫannarı (32-166) < çıkanları

tarafdasıñız (32-185) < taraftasınız

Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlü taşıyan kimi eklerin Anadolu ağızlarında devam ettiği görülmektedir. Akbelen ağzında ise *+sUz* eki Eski Anadolu Türkçesindeki şeklini korumaktadır.

edepsüzlük (14-298) < edepsizlik

şerefsüz (14-165) < şerefsiz

ġarakdersüzlük (14-298) < karaktersizlik

kafletsüzlüķ (22-119) < gafletsizlik

sāpsüzler (37-31) < sahipsizler

ehleksüz (14-165) < ahlaksız

annesüzlῦñ (42-203) < annesizliğin

çivüsüz (47-51) < çivisiz

Eski Anadolu Türkçesinde ek fiilin görülen geçmiş zaman kip eki (-miş, -mış) ve zamir kökenli şahıs eklerini alarak yapılır. Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi Akbelen ağzında da yuvarlak biçimi yoktur.

doldumuşudular (48-270) < doldurmuşlardı

uzunumuş (37-10) < uzunmuş,

yūrurumuş (42-437) < yogururmuş

ġavurumuş (46-134) < gavurmuş

ço͡umuş (46-861) < çokmuş

dutarumuş (1-292) < tutarmış

zorumuş (25-188) < zor imiş

uzunumuş (37-10) < uzun imiş

boylu posluyumuş (42-138) < boylu poslu imiş

bilürümüş (42-258) < bilir imiş

geçümüşler (44-270) < geçirmişler

Standart Türkiye Türkcesinde son hecedeki ünlü daima düz geniş olan zarf-fiil eki ***-IncA*** ile yuvarlak ünlülü şekli olmayan I. teklik şahıs emir eki ***-Aylm*** yuvarlak ünlülü sıradan kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır. Ama Akbelen ağzında bu eklerin yuvarlak sıradan kelimelerle uyuma girmesi söz konusudur.

söylüyüm (1-418) <söyleyeyim

öpüyüm (32-108) < öpeyim

işlüyüm (32-155) < işleyim

getürüyüm (37-15) < getireyim

ġurtuluncu (1-127) < kurtulunca

oluncu (1-430) < olunca

yapuluncu (1-392) < yapılınca

soruncu (10-50) < sorunca

vuruluncu (45-188) < vurulunca

duruncu (5-37) < durunca

3.1.5.2.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması Durumu

Akbelen ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumu konusunda Eski Anadolu Türkçesine benzer bir durum mevcuttur. Eski Anadolu Türkcesinde bazı düz ünlülü kelimelerde veya düz ünlülü kelimelere gelen bazı eklerdeki yuvarlaklaşmalar sonucu düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu görülmektedir. Büyük ölçüde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uysa da düz ünlülü kelimelere gelen yuvarlak ünlülü ekler ile bazı kelimelerde görülen yuvarlaklaşmalar, Akbelen ağzında uyumun bozulmasına neden olmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi daima yuvarlak ünlülü olan ekler Akbelen ağzında da bu kullanıma devam edildiği için düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan eklerdir. Bunlar şöyledir:

-Ur / -Ür geniş zaman eki: Eski Anadolu Türkçesinde *-ur, -ür* eklerinin geniş zaman için daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Bu ek daima ünsüzle biten kelimelerde kullanılır (Ergin, 2013: 293). Standart dilde düz-dar *(-ar, -er)* olan geniş zaman eki ünlüsü Akbelen köyünde de Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi daima yuvarlak-dar *(-ur, -ür)* ünlülüdür.

gelür (14-210) < gelir

gelüdü (24-35) < gelirdi

ġalurum (37-67) < kalırım

aluruḫ (46-590) < alırık

getürü (46-591) < getirir

verüdük (46-617) < verirdik

ġörüseñüz (46-800) < görürseniz

aḫdaruduḫ (32-38) < aktarırdık

gelüdük (42-46) < gelirdik

-un / -ün geniş zaman II. teklik şahıs eki: Geniş zamanın II. şahıs çekimi iyelik kökenli şahıs ekleriyle yapılır. Akbelen ağzında geniş zamanın II. şahıs eki hece yutumu sonucunda kişi ekiyle birleşerek *-uñ* şeklinde kullanılmaktadır.

āruñ (1-191) < ağarırsıñ

alduruñ (14-326) < aldırırsıñ

-du / -dü görülen geçmiş zaman ekleri: *-d* ünsüzü ötümlü bir ünsüzdür ve Eski Anadolu Türkçesinde ötümlülük ötümsüzlük kuralına birkaç örnek dışında uymamıştır (Gülsevin ve Boz, 2013: 69). Akbelen ağzından derlenen metinlerde I., II. teklik ve I. çokluk şahıs çekimlerinde *–d*'li şekilde kullanılırken yanındaki ünlü de Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi yuvarlak-dar *(-u, -ü)* ünlü ile kullanılmaktadır.

geldüm (29-86) < geldim

bişüdüm (29-85) < pişirdim

geldük (29-86) < geldik

yapdular (31-1) < yapdılar

-du / -dü hikâye birleşik çekimi eki: Akbelen ağzında hikâye birleşik çekimi düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmaktadır.

düzerdük (41-149) < dizerdik

gererdük (42-33) < gererdik

çekerdük (42-494) < çekerdik

-dük sıfat-fiil eki: Eski Türkçede en sık kullanılan sıfat fiilidir ve her zaman yurvak ünlülü kullanılmaktadır (Karadoğan, 2001: 173). Eski Anadolu Türkçesinde çok işlek olan bu ek kendinden sonra iyelik eki ile birlikte kullanılır (Gülsevin ve Boz, 2013: 96). Akbelen ağzında da Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi bu şekilde kullanıldığı görülmektedir.

geldū̄ (10-4) < geldiği

dedū̄ (29-45) < dediği

sevdū̄ (30-19) < sevdiği

eTdū̄ (32-216) < ettiği

-dur ettirgenlik eki: Eski Anadolu Türkçesinde *–dUr* ettirgenlik eki yuvarlak ünlü taşımaktadır ve Akbelen ağzında da yuvarlak biçimde devam etmektedir (Korkmaz, 2003: 164). Derlenen metinlerde *–r* ünsüzünün sesletilmediği örnekler de mevcuttur.

ġaldudum (14-163) < kaldırdım

yapduruyoduñ (48-254) < yaptırıyordun

yazduruyo (12-8) < yazdırıyor

alduruñ (14-326) < aldırırsın

çaldurusañ (16-19) < çaldırırsan

yapduduḫ (20-36) < yaptırdık

-dur / -dür ek fiil (bildirme) eki: Eski Anadolu Türkçesinde *–Ø* ek ile yapıldığı gibi *–durur* biçiminın yanı sıra *–dur* biçimiyle de kullanıldığı görülmektedir (Gülsevin ve Boz, 2013: 85). Standart Türkiye Türkçesinde ise *-dır* biçiminde kullanılan bildirme eki Akbelen ağzında yuvarlak biçimi olan *-dur* şeklinde kullanılmaktadır.

vardur (5-53) < vardır

ancadur (45-49) < ancadır

hayurdur (46-3) < hayırdır

eyüdür (14-290) < iyidir

saaTdür (32-101) < saattir

böyüḫdür (37-144) < büyüktür

senedür (44-315) < senedir

ġündür (46-740) < gündür

-um I. teklik şahıs iyelik eki: Akbelen ağzında derlenen metinlerde çoğunlukla yuvarlar-dar *(-u, -ü)* biçimli çekimine rastlanmaktadır.

olabülü müyüm (14-309) < olabilir miyim

gelünüm (2-69) < gelinim

-uñ / üñ iyelik eki, -üm ilgi hâli eki: Bu ekler Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak biçimlidir.

benüm (2-58) < benim

boyalunuñ (tallalarıña) (25-90) < Boyalı'nın (tarlalarına)

osmanuñ (āzuñdan) (27-134) < Osman'ın (ağzından)

-lu/ -lü isimden isim yapım eki: Köktürkçede bu ek +lIg şeklinde iken Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlak ünlülü kullanılmıştır. Bu ek sonradan yuvarlaşan ekler arasındadır (Karadoğan, 2001: 175). Akbelen ağzında bu ekin her zaman yuvarlak-dar ünlülü *(-u, -ü)* biçimi ile kullanıldığı tespit edilmiştir.

cilālu (29-91) < cilalı

naşannulu (30-25) < nişanlılı

adludan (32-1) < adlıdan

yapulu (32-70) < yapılı

nezetlü (1-60) < lezzetli

temellü (46-12) < temelli

-luk / -lük isimden isim yapım eki: Bu ekin Akbelen ağzında yuvarlak-dar ünlü ile kullanıldığı tespit edilmiştir.

eylük (45-21) < iyilik

gelünlük (1-5) < gelinlik

-cuk / -cük isimden isim yapım eki: Eski Anadolu Türkçesinde sıfatta dereceyi düşüren *–acuk* eki tek bir örnekte görülür: **azacuk** (Gülsevin ve Boz, 2013: 93). Bu ek Akbelen ağzında sadece bir örnekde görülür.

ecük (32-49) < azıcık

-ul- / -ül- fiilden fiil yapım (edilgenlik) eki: Asıl edilgen eki olan *-ul/ -ül,* Eski Anadolu Türkçesinde hem *u* hem *ı* şeklinde kullanımı görülür (Gülsevin ve Boz, 2013: 62). Akbelen ağzında derlenen metinlerde ise hep yuvarlak ünlülü şekline rastlanmıştır.

sevülürmüş (37-14) < sevilirmiş

verülüdü (37-48) < verilirdi

açulu (40-14) < açılır

-uş- / -üş- fiilden fiil yapım (işteşlik) eki:

bölüşü (42-167) < bölüşür

-dur- / -dür- fiilden fiil yapım (ettirgenlik) eki:

ġaldurullardı (48-76) < lakdırırlardı

çaldurudu (48-226) < çaldırırdı

ėndürüyolar (48-227) < indiriyorlar

çimdürüdüler (48-231) < çimdirirdiler

Akbelen ağzında bazı kelimelerde meydana gelen yuvarlaklaşmaların düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozduğu görülmektedir.

yaluñuz (5-11) < yalnız

bilezük (42-471) < bilezik

içün (45-10) < için

şenlüklü (45-177) < şenlikli

besbellü (45-211) < besbelli

Akbelen ağzında şimdiki zaman eki (-yo, -yom) düz ünlülü kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu görülmektedir.

bilmiyom (46-18) < bilmiyorum

eḳiyo (46-32) < ekiyor

diyolar (46-39) < diyorlar

düşünüyoñ (17-1) < düşünüyorsun

biliyoñuz (20-3) < biliyorsunuz

ġötürüyo (24-180) < götürüyor

3.1.6. Ünlü Değişmeleri

3.1.6.1. Ön Damaksıllaşma

3.1.6.1.1. a > e Değişmesi

Bu değişme, ünlüler üzerinde art damaksıllaşma özelliği olan /c, d, t, s, y, z/ ünsüzlerinin etkisiyle ya da ünlü benzeşmesi yoluyla gerçekleşmektedir ve bu değişime ait örnekler Arapça ve Farsçadan alıntı kelimelerde görülmektedir.

ezen (46-673) < Ar. eẕān

dene (46-92) < Far. dāne

mezer (40- 27) < Ar. mezār

mezel (45-171) < Ar. mezār

esger (1-141) < Ar. ʿasker Akbelende derlenen metinlerde bu kelime gerileyici ünlü benzeşme ile ortaya çıkmıştır.

fene (44-226) < Ar. fenāʾ

3.1.6.1.2. ı > i Değişmesi

İnceltici özelliği olan /n, t, s, ş, y/ ünsüzlerinin yanında görülürken Akbelen ağzında sadece /y/ ünsüzüyle örnekler mevcuttur.

hasteyim (46-87) < hastayım

ġafiyi (46-198) < kafayı

3.1.6.2. Art Damaksıllaşma

İnce ünlüleri kalınlaştıran /ġ, ḳ, ñ/ ünsüzlerinin tesiriyle ince ünlüler yarı kalın ya da kalın ünlüler haline gelmektedir. Akbelen ağzının temel ünsüzlerinden olan /ġ/ ve /ḳ/ ünsüzleri fonetik olarak yanlarında bulunan ince ünlüleri kalınlaştırmaktadır. Bu nedenle de kalınlaşma olayı incelme olayına göre daha fazla görülür.

3.1.6.2.1. e > a Değişmesi

ile, ilen edatındaki /e/ ünlüsü kalın ünlülü kelimelerde ekleşmesi sonucunda /a/ ünlüsüne dönüşür.

suyunan (48-185) < su ilen

atınan (48-239) < at ilen

onnarnan (48-242) < onlar ilen

Bazı durumlarda *ne* soru kelimesindeki /e/ ünlüsü kendinden sonra gelen kelimedeki kalın ünlülerin etkisinde kalarak /a/'ya dönüşmektedir.

nāder (14-202) < ne kadar

nāpmışlar (28-38) < ne yapmışlar

Ayrıca **e > a değişmesi** Arapça ve Farsçadan alıntı kelimelerde ünlü benzeşmesi ile görülür.

habar (37-68) < Ar. ḫaber

barabar (39-42) < Far. berāber

Akbelen ağzında ilerleyici ünlü benzeşmesi ile oluşan art damaksıllaşma örnekleri:

aşġana (42-526) < Tr. aş + Far. ḫāne

ataş (43-190) < Far. āteş

mahana (14-357) < Far. bahāne

3.1.6.2.2. i > ı Değişmesi

Benzeşme ile meydana gelen değişimin dışında seyrek görülen bu hadise, Akbelen ağzında bir örnek ile sınırlıdır.

ıbrıḫ (14-76) < ibrik

3.1.6.3. Geniş Ünlülerin Daralması

Geniş ünlülerin daralması genellikle iç seste ve açık hecelerde görülmektedir. Bu hadisede */y/* ünsüzünün daraltıcı tesiriyle ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

3.1.6.3.1. a > ı Değişmesi

/y/ ünsüzünün daraltıcı etkisiyle meydana gelen bu değişimin örnekleri Akbelen derlenen metinlerde mevcuttur.

varamıyasıñ (1-169) < varamayasın

baḫmıya (1-347) < bakmaya

olmıyan (4-2) < olmayan

aramıya (46-211) < aramaya

olmıyacāmış (8-3) < olmayacakmış

saı̯lmıyannar (29-73) < sağılmayanlar

toplamıya (37-60) < toplamaya

taḫmıya (40-18) < takmaya

almıya (42-41) < almaya

orıya (42-114) < oraya

yatmıya (42-244) < yatmaya

3.1.6.3.2. e > i Değişmesi

/y/ ünsüzünün daraltıcı etkisiyle:

şeçmiye (2-23) < seçmeye

etmiye (1-117) < etmeye

vermiyeceñ (14-330) < vermeyeceksin

söylemiye (24-209) < söylemeye

ekmiye (25-41) < ekmeye

Ünlü benzeşmesi sebebiyle **-ince zarf-fiil** ekindeki /e/ ünlüsünün de /i/'ye dönüşmesi Akbelen köyü ağzında mevcuttur.

şeydinci (27-221) < şeydince

gėdinci (28-16) < gidince

girinci (31-48) < girince

bitinci (37-3) < bitince

diyinci (37-140) < diyince

3.1.6.3.3. o > u Değişmesi

Akbelen ağzında görülen bu fonetik olay ikinci hecede gerçekleşmektedir. İlk heceden sonra görülmesinin sebebi Türkçede ilk heceden sonra geniş yuvarlak ünlülerin bulunmamasıdır. Dolayısıyla çok fazla olmamakla birlikte alıntı kelimelerin ikinci hecesinde bulunan geniş yuvarlak ünlüler de bu kural gereğince dar yuvarlak ünlülere dönüşmüştürler.

mazut (41-198) < Rus. mazot

motur (14-153) < Fr. moteur

3.1.6.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

3.1.6.4.1. ü > ö Değişmesi

höḳümet (1-235) < Ar. ḥukūmet

3.1.6.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Akbelen ağzında düz ünlülerin yuvarlaklaşması bazı kelimelerde ve eklerde yuvarlaklaşmanın var olduğunu göstermektedir. Akbelen ağzında ünlü benzeşmesinin ve dudak ünsüzlerinin etkisiyle bazı kelimelerde ve eklerde görülmektedir.

3.1.6.5.1. a > u Değişmesi

Ünlü benzeşmesi sonucu oluşan bu değişme, ilk hecesinde yuvarlak olup takip eden hecede */a/* ünlüsü bulunan kelimelerde, ilk hecedeki yuvarlak ünlünün tesiriyle takip eden hecedeki */a/* ünlüsü */u/*'ya dönüşmektedir.

oynuyaraḫ (41-55) < oynayarak

buruya (41-56) < buraya

oruya (31-110) < oraya

Yine aynı prensiple ***-ınca*** zarf-fiil ekindeki ünlüler de *(ı, a), /u/*'ya dönüşerek ünlü benzeşmesi meydana getirirler. Bu ek Akbelen ağzında yuvarlak ünlülü tespit edilmiştir.

oluncu (46-289) < olunca

ġurtuluncu (1-127) < kurtulunca

vuruluncu (45-188) < vurulunca

ölüncü (37-3) < ölünce

bitirüncü (42-76) < bitirince

3.1.6.5.2. e > ö Değişmesi

Bu değişme /v/ ünsüzünün ünlüler üzerindeki yuvarlaklaştırıcı etkisiyle gerçekleştiği görülmektedir. Akbelen ağzında derlenen metinlerde sadece iki örnekte rastlanmıştır.

nöbet (11-5) < Ar. nevbet

töbe (37-126) < Ar. tevbe Standart dilde *tövbe* şeklinde olan kelime Akbelen ağzında *-v* ünsüzünün düşmesi sonucu töbe şeklinde kullanılmaktadır.

3.1.6.5.3. e > ü Değişmesi

Bu değişmede ünlü benzeşmesi ile **/y/** ünsüzünün daraltıcı etkisi ile oluşmaktadır.

çēürmüye (2-16) < çevirmeye

ürkmüye (27-78) < ürkmeye

getümüye (27-102) < getirmeye

bişümüye (32-207) < pişirmeye

3.1.6.5.4. ı > u Değişmesi

Ünlü benzeşmesi sebebiyle de yuvarlaklaşmalara rastlanmaktadır. Bununla birlikte Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak ünlülü olan bazı kelime ve ekler Akbelen ağzında varlığını korumaktadır.

Kelimelerde:

yaluñuz (5-11) < yalnız

ġarşuki (41-205) < karşıki

Eklerde:

yaşlu (42-86) < yaşlı

nişannuluymuş (42-139) < nişanlılıymış

anasuzlūñ (42-175) < anasızlığıñ

ırāsuz (42-230) < rahatsız

çovalduz (42-515) < çuvaldız

3.1.6.5.5. i > ü Değişmesi

Kelimelerde:

temüzlüyüp (46-76) < temizleyip

demürden (14-39) < demirden

Eklerde:

gelüdüler (42-38) < gelirdiler

bilürümüş (42-258) < bilir imiş

cöüz (42-305) < ceviz

eTdüñüz (44-332) < ettiniz

dedūmüzüñ (46-15) < dediğimiz

bildūmüz (46-519) < bildiğimiz

3.1.6.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

3.1.6.6.1. o > i Değişmesi

o > i değişmesi Akbelen ağzında şimdiki zaman ekinde görülmektedir. Bu değişme de /y/ ünsüzünün inceltici etkisiyle gerçekleşmektedir.

gėdiyiler (46-545) < gidiyorlar

kesmiyi (42-549) < kesmiyor

deniliyi (46-548) < deniliyor

ediyi (37-107) < ediyor

yetmiyi (46-662) < yetmiyor

bitiyi (46-688) < bitiyor

3.1.6.6.2. u > ı Değişmesi

Standart dilde yanlarında bulunan dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlaklaşarak uyum dışı kalmış olan heceler düzleşerek uyuma girmiştir. Düz ünlülerden sonra düz ünlülülerin gelmesiyle gelişen düzlük-yuvarlaklık uyumu Akbelen ağzında sadece bir örnekte mevcuttur.

bılaşık (30-71) <bulaşık

3.1.6.6.3. ü > i Değişmesi

singer (30-71) < sünger

3.1.7. Ünlü Düşmesi

Kelime içinde ve sonunda bulunan bazı açık hece ünlülerinin çeşitli fonetik hadiseler neticesinde düşer. Akbelen ağzında ünlü düşmesi vurgusuz olan orta hecede gerçekleşmektedir ve tespit edilen başlıklar şöyledir:

1. Orta hecenin vurgusuzluğu nedeniyle meydana gelen ünlü düşmesi olarak görülen olaydır.

ġaynata (42-471) < kayın ata

ġaynana (37-107) < kayın ana

içerde (44-178) < içeride

eyce (44-208) < iyice

orda (44-251) < orada

yoḫardan (27-214) < yukarıda

nerde (28-28) < nerede

şurda (31-37) < şurada

mahleniñ (31-42) < mahallenin

2. Bazı alıntı kelimelerin iç seslerinde bulunan çift ünlülerden birisi ya da dar ünlüler düşebilmektedir. İki örnekle sınırlı kalmıştır.

haḳḳatten (39-7) < Ar. ḥaḳīḳat

daḳġası (46-687) < Ar. daḳīḳa

Bir alıntı kelimede ise */i/* ünlüsünün */y/*'ye dönüştüğü görülür. Akbelen ağzında sadece bir örnekte tespit edilmiştir.

dayre (21-9) < Ar. dāʾire

3.1.8. Ünlü Türemesi

Akbelen ağzında kelime başında ve kelime sonunda olmak üzere iki türlü ünlü türemesi olayı mevcuttur.

3.1.8.1. Kelime Başında Ünlü Türemesi

Kelime başında ünlü türemesi Akbelen ağzında yalnızca ön sesinde */r/* ünsüzü bulunan alıntı kelimelerde görülür. Türeyen ünlü /r/ ünsüzleriyle başlayan kelimedeki ünlü ve ünsüzlerin boğumlanma özelliklerine göre /ı, i, ü/ ünlülerinden biri olmak üzere dar ünlüyle ekleşmektedir.

a) ı- Türemesi:

ırahmedli (21-33) < rahmetli

ırasgelüse (48-241) < rastgelirse

b) i- Türemesi:

ireşbellik (46-825) ~ ireçbellīmiz (48-93) < rençperlik~imiz

ireçeliñi (48-184) < reçelini

c) ü- Türemesi:

ürüşdülerde (42-186) < Rüştü'lerde

ürüsdem (44-182) < Rüstem

3.1.8.2. Kelime Sonunda Ünlü Türemesi

a) -e Türemesi

yarakene (44-185) < yaraken

derkene (45-20) < derken

gėderkene (45-74) < giderken

ėnerkene (45-149) < inerken

3.1.9. Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten bir kelimeden sonra yine ünlü ile başlayan bir kelime geldiğinde birinci kelimenin sonundaki ünlü düşmektedir. Böylece düşen ünlüden önceki ünsüz ikinci kelimenin başındaki ünlüyü kendi hecesi içine almasıyla oluşmaktadır. Bu şekildeki düşme olayına Akbelen ağzında rastlanmaktadır.

alt‿ay (10-56) < altı ay

nolacaḫ (18-185) < ne olacak

neytmiş (19-42) < ne ettin

onādem (36-34) < o ne kadar

ellām (44-141) < allahu alem

netcem (37-127) < ne edeceğim

ötāçe (-) ~ ötegeç " öte taraf, karşıya geç"

Hece kaynaşması sonucunda ünlü birleşmesi gerçekleşir ve bu olay Akbelen ağzında ünlüde uzunluğa yol açar. Uzun ünlüler başlığının altında detaylı bir şekilde incelenmiştir.[20]

bārsaḫlarıñı (42-343) < bağırsaklarını

dēşüḫlüḫ (33-7) < değişiklik

3.2. Ünsüzler

Oluşumları sırasında bir engele takılarak sedalarını sürtünme ve ya çarpmadan alan seslere ünsüzler denir (Eker, 2009: 243). Standart dilde 21 tane ünsüz vardır. Bu ünsüzlere ek ağızlarda başka ünsüzlerin de var olduğu derlenen çalışmalarda tespit edilmektedir. Akbelen ağzında da 21 ünsüze ek ünsüzler deşifre edilen metinlerde tespit edilmiştir. Bu bölümde sırasıyla tespit edilen ünsüz türleri, ünsüz uyumu, ünsüz uyumunun bozulması, ünsüz değişmeleri ve ünsüzlerle ilgili diğer ses olayları incelenecektir.

3.2.1. Ünsüz Türleri

Akbelen ağzında şu ünsüzler vardır (bk. Tablo 3):

b, c, ç, Ç, d, f, F, g, ġ, ğ, h, ḫ, j, k, K, ķ, l, m, n, ñ, p, P, r, s, ş, t, T, v, y, z.

a) Normal Boğumlanmalı Ünsüzler: b, c, ç, d, f, g, ġ, ğ, h, ḫ, j, k, ķ, l, m, n, ñ, p, r, s, ş, t, v, y, z.

[20] Ayrıntılı bilgi için bk. 135-144

b) Yarı Tonlu Ünsüzler: Ç, F, K, P, T.

Tablo 3: Akbelen Ağzındaki Ünsüzler

	Süreksiz			Sürekli								
				Sızıcı			Yarı sızıcı		Akıcı			
									Burun Akıcıları	Ağız Akıcıları		
	Tonlu	Yarı tonlu	Tonsuz	Tonlu	Yarı tonlu	Tonsuz	Tonlu	Tonsuz		Yanaklı	Titrek	Nefesli
Çif dudak	b	P	p					m				
Diş dudak			f	v	F							
Diş-diş eti	d	T	t	z		s			n	l	r	
Diş eti-öndamak	c	Ç	ç	j		ş						
Ön damak	g	K	k									
Orta damak				ğ								
Arka Damak	ġ		ķ			h, ḫ			ñ			
Gırtlak				ğ								

Bu ünsüzlerden b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z ünsüzleri standart Türkiye Türkçesi yazı dilindeki ünsüzlerle aynı özellikler göstermektedir. Bu sebeple bu bölümde standart Türkiye Türkçesinde bulunmayan ünsüzler alt başlıklarda incelenmiştir.

3.2.1.1.Normal Boğumlanmalı Ünsüzler

3.2.1.1.2. /ġ/ Ünsüzü

/ġ/ ünsüzü, Akbelen ağzında ince ümlülerle oluşturulmuş kelimelerde kelime içinde ve sonunda görünlür. Kelime başında ise bütün ağız gruplarında mevcuttur. g, ġ, ḳ > ġ ya da k > ġ değişmeleriyle ortaya çıkar ve yanındaki ünlüleri kalınlaştırıcı özellik gösterir.

a) g > ġ değişmesiyle: /g/ ünsüzü bir ön damak ünsüzüdür. İnce ünlülü kelimelerde arka damağa kayarak /ġ/ ünsüzüne dönüşür. Bu kelime başında gerçekleşen değişim bütün ağız gruplarında görülebilmektedir. İnce ünlüleri kalınlaştırıcı etkisi vardır.

ġörseñ (43-201) < görsen

ġözlüyo (43-208) < gözlemek, beklemek

ġütmüyom (27-57) < gütmüyorum

ġörükmezimiş (23-53) < görünmez imiş

ġün (25-155) < gün

ġöre (25-163) < göre

ġübreyi (27-125) < gübreyi

ġözü (31-20) < gözü

ġüle ġüle (33-9) < güle güle

ġönlüm (37-5) < gönlüm

ġüççüḫ (38-48) < küçük

ġörmedim (41-142) < görmedim

ġömerimiş (42-434) < gömer imiş

ġünner (42-566) < günler

ġözleri (43-162) < gözleri

b) ḳ > ġ değişmesiyle:

Akbelen ağzında kelime sonunda sadece iki kelimede rastlanmaktadır. Bu olay */k/* ünsüzünün arka damağa kaymasıyla */ġ/* ünsüzü meydana gelir.

deġ (22-31) < dek < denk

ekmeġ (42-174) < ekmek

Tonlu, süreksiz bir arka damak ünsüzü olan */ġ/,* Akbelen ağızlarının karakteristik ünsüzlerinden biri özelliğini taşır. Türkçe kelimelerde kelime, hece ve ek başlarında

bulunabilmektedir. Kelime başında sistemli olarak *ḳ* > *ġ* değişmesiyle ortaya çıkar. */ḳ/* ünsüzü tonlulaşarak */ġ/* ünsüzüne dönüşmesi olayıdır.

Kelime başında:

ġadın (42-180) < kadın

ġuru (6-13) < kuru

ġoduḫ (42-384) < koyduk

ġuşbunnu (42-493) < kuşburnu

ġızım (42-562) < kızım

ġaldudum (44-7) < kaldırdım

ġaynanam (46-499) < kaynanam

ġazana (45-5) < kazana

ġardaş (10-89) < kardeş

Hece başında:

saġızı (42-183) < sakız

asġerden (1-149) < askerden

esġinin (4-32) < eskinin

ġızġaç (14-37) < kıskaç

başġa (14-102) < başka

3.2.1.1.3. /ḫ/ Ünsüzü

/ḫ/, tonsuz, sızıcı, hırıltılı, sürekli bir arka damak ünsüzüdür. Akbelen ağzında var olan bu hırıltılı /ḫ/ ünsüzü Anadolu ağızları sınıflandırmasında VI. grupta yer alan bölge ağızlarında rastalanan bir ünsüzdür (Karahan, 2011: 168). Bütün Anadolu ağızlarında olduğu gibi Akbelen ağzında da /k/ ünsüzünün sızıcılaşarak /ḫ/ olmasına yoğun bir şekilde rastlanır.

asıyoḫ (25-129) < asıyoruk

aḫşam (29-186) < akşam

yanacaḫ (32-61) < yanacak

çoḫ (37-61) < çok

yiyoḫ (37-69) < yiyoruk < yiyoruz

boncuḫ (42-256) < boncuk

çaḫırıdı (43-52) < çakır idi

doḫsan (43-57) < doksan

yıḫıñ (44-42) < yıkın

peḫ (44-260) < pek

topaḫ (45-211) < topak

tanışlıḫ (10-27) < tanışlık

oḫudum (11-13) < okudum

buçuḫda (22-48) < buçukta

çıḫıyı (25-191) < çıkıyor

arḫadaşım (32-108) < arkadaşım

çıḫan (37-8) < çıkan

ḳösteḫlü (37-16) < köstekli

Arapça alıntı kelimelerdeki kaf sesinin de çoğunlukla sızıcılaşarak /ḫ/ ünsüzüne dönüştüğü örnekler vardır.

maḫas (44-307) < Ar. miḳaṣṣ

saḫat (48-189) < Ar. saḳaṭ

meraḫ (46-405) < Ar. merāḳ

fıḫare (1-13) < Ar. fukarā

vaḫıt (8-10) < Ar. vaḳt

3.2.1.1.4. /ḳ/ Ünsüzü

Tonsuz, süreksiz bir arka damak ünsüz olan /ḳ/, kelime başında, içinde ve sonunda bulunabilmektedir. Akbelen ağzının da temel ünsüzlerinden biridir. /ḳ/ ünsüzü genellikle ön damak ünsüzü olan /k/'nin arka damağa kaymasıyla meydan gelirken yanındaki ince ünlüleri kalınlaştırmaktadır.

Kelime başında:

Kelime başı /ḳ/ ünsüzü Akbelen ağzında sistemli olarak tonlulaşması sonucunda /ġ/ ünsüzüne dönüşmektedir. Fakat kelime başında kalın ünlülü kelimelerde birkaç örnekle sınırlı kalmaktadır.

Kalın ünlülü kelimelerde:

ḳardeşim (24-235) < kardeşim

ḳapasitesi (14-201) < kapasitesi

ḳadın (24-208) < kadın

İnce ünlülü kelimelerde:

ḳüllüleri (24-47) < küllüleri

ḳardeş (24-138) < kardeş

ḳöprüyü (28-11) < köprüyü

ḳüçüḳ (30-21) < küçük

ḳötü (37-126) < kötü

ḳöy (45-22) < köy

ḳöpeḳler (47-85) < köpekler

ḳömüş (2-27) < kömüş

ḳöḳüne (14-131) < köküne

Kelime içinde:

Kalın ünlülü kelimelerde:

ayaḳḳabı (1-4) < ayakkabı

aşḳana (1-16) < aşhane

çıḳaḫ (22-86) < çıkalım

aḳraba (25-10) < akraba

baḳḳalıñ (29-98) < bakkalın

yaḳmış (31-74) < yakmış

aḳlım (36-19) < aklım

İnce ünlülü kelimelerde:

çeḳiyi (22-151) < çekiyor

öḳüzlerinen (22-166) < öküzlerle

döḳüyolardı (22-167) < döküyorlardı

türḳüyü (24-91) < türküyü

yüḳlemek (25-183) < yüklemek

söḳüyoduḫ (28-4) < söküyorduk

erḳeḳler (31-48) < erkekler

beḳmezi (36-15) < pekmezi

diḳeceḫ (40-13) < dikecek

döḳülmedi (41-125) < dökülmedi

şüḳür (41-165) < şükür

eḳiyodular (1-83) < ekiyordular

cereḳden (1-196) < cerekden

teḳmṻ (14-238) < tekmeyi

Kelime sonunda:

Kalın ünlülü kelimelerde:

vurmaḳ (14-115) < vurmak

helallaşmaḳ (22-170) < helelleşmek

açıḳ (23-50) < açık

Akbelen ağzında Arapça alıntı kelimeler ikisinde kaf sesinin /ḳ/ ile gösterildiği görülmektedir.

diḳḳat (24-18) < Ar. diḳḳat

faḳat (10-36) < Ar. faḳaṭ

İnce ünlülü kelimelerde:

böceḳ (24-92) < böcek

gėTdüḳ (25-174) < gittik

gideḳ (29-8) < gidelim

ġonuşduḳ (29-55) < konuştuk

çördüḳ (14-119) < çördük

belediyeliḳ (14-211) < belediyelik

bulacaḳ (14-247) < vulacak

böyüḫlüḳ (14-308) < büyüklük

geldüydüḳ (14-341) < gelmişdik

kafletsüzlüḳ (22-119) < gafletsizlik

billiḳ (24-224) < birlik

3.2.1.1.5. /ñ/ Ünsüzü

Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine kadar gelen ñ damak sesi günümüzde Batı Grubu ağızlarında görülmektedir (Korkmaz, 2003: 162). Akıcı, sürekli bir

damak ünsüzü olan /ñ/, Akbelen ağzında da varlığını sürdürmektedir. Arka boğumlanalı /ñ/ ünsüzü, kalın ünlüler yanında bulunan bir arka damak ünsüzüdür.

Akbelen ağzının karakteristik ünsüzlerinden birisidir. /ñ/ ünsüzü, bazı kelime kök ve gövdelerinde, **ilgi hâli eki**nde, **2. teklik kişi iyelik ve şahıs ekleri**nde mevcuttur. **Ben, sen ve o** kişi zamirleri ile **bu, şu ve o** işaret zamirlerine **yönelme hal eki** getirilmesi halinde de bu ünsüze rastlanmaktadır. Kelime başında bulunmamaktadır.

Kelime kök ve gövdelerinde:

buña (3-1)

şuña (19-48)

oña (14-13)

baña (22-45)

saña (23-74)

oña (30-105)

beñzetmiş (10-32)

doñuz (14-115) Batı Türkçesi bazı kelimelerde *ñ* sesi *m*'ye dönmüştür. Bu ses Akbelen ağzında eski biçimi ile kullanıldığı görülmektedir.

puñarda (42-68)

yeñi (48-16)

Eklerde:

biliyoñ (14-285) < biliyorsuñ

buranıñ (14-375) < buranıñ

geldiñiz (20-1) < geldiñiz

buyruñ (20-4) < buyuruñ

iyisiñiz (20-11) < iyisiñiz

dolduruyoñ (48-250) < dolduruyorsuñ

gėTdiñiz (48-21) < gittiñiz

yediñiz (36-45) < yediñiz

olacāñız (37-154) < olacaksıñız

biliyoñ (38-42) < biliyorsuñ

bişürüyoñ (39-27) < pişiriyorsuñ

Bazı kelimelerde ve eklerdeki /ñ/ ünsüzünün yakıştırması (analoji) dolayısıyla /ñ/'ye dönüşmüştür. III. teklik şahıs emir ekinde yakıştırma olayının daha fazla olduğu görülmektedir.

ġoñşuluķ (22-168) < komşuluk

ossuñ (22-197) < olsun

ġörükmesiñ (23-53) < görünmesin

eşilmesiñ (25-54) < eşilmesin

3.2.1.2. Yarı Tonlu Ünsüzler

Yarı tonlu ünsüzler tonlulaşma ve tonsuzlaşma yönündeki ünsüz değişmelerinin ara basamağında ortaya çıkan bir ünsüzdür. Akbelen ağzının yarı tonlu ünsüzleri şöyledir:

Ç, F, K, P, T.

3.2.1.2.1. /Ç/ Ünsüzü

Yarı tonlu /Ç/ ünsüzü /ç/ ile /c/ arasında bulunan süreksiz bir diş eti ön damak ünsüzüdür. Tonlulaşma sonucunda /ç/ ünsüzünün değişmesinde görülür. Tonsuzlaşma sonucunda /c/ ünsüzünün değişmesiyle ilgiler yoktur. Kelime başında, içinde ve sonunda bulunabilir.

ġüÇcüksüñ (1-310) < küçüksün

Çaḫdīñ (4-21) < çaktığın

boḫÇa (42-303) < bohça

3.2.1.2.2. /F/ Ünsüzü

/F/ ünsüzü, yarı tonlu, sızıcı, /f/ ile /v/ arası, sürekli bir diş dudak ünsüzdür. Tesbit edilen örneklerin tonlulaşma yönündeki değişmeyle (f > F) ortaya çıkmıştır.

seFer (43-11) < sefer

çiFlē (2-30) < çifliğe

Fişne (14-110) < vişne

3.2.1.2.3. /K/ Ünsüzleri

/K/ ünsüzü yarı tonlu, süreksiz bir ön damak /K/ 'sidir. Kelime başında, içinde ve sonunda bulunabilirler. Genellikle tonlu karşılığı olan /k/ ünsüzünün tonlulaşma yönündeki değişminin arasındaki basamağa işaret eder.

seKsen (39-41) < seksen

ġėderdiK (29-75) < giderdik

3.2.1.2.4. /P/ Ünsüzü

/P/ ünsüzü, yarı tonlu, */b/* ile /p/ arasında, süreksiz bir çift dudak ünsüzüdür. Kelime içinde ve sonunda bulunabilir, /p/ ünsüzünün yarı tonlulaşmasıyla veya tonsuzlaşmasıyla (b > P değişmesiyle) oluştuğu görülmektedir. Ancak çalıştığımız Akbelen ağzında p > P değişmesiyle ilgili örneklere daha sık rastlanmıştır:

caPiynan (1-88) < çapayla

ġoyuP da (1-192) < koyup da

dutuP da (1-399) < tutup da

yaPdıḫları (4-9) < yaptıkları

ġabardıP (5-9) < kabartıp

ġörüP (46-262) < görüp

3.2.1.2.5. /T/ Ünsüzü

/T/ ünsüzü, /t/ ile /d/ arasında yer alan yarı tonlu, süreksiz bir diş-diş eti ünsüzüdür. Tonlulaşma yönündeki değişme t > T veya tonsuzlaşma yönündeki değişme ile d > T meydana gelmektedir. Kelime içinde ve sonunda bulunur. Akbelen köyünde örnekleri çok vardır.

gėTdim (29-177)

ġuruTduḫ (29-197)

yaTdım (30-4)

çıḫaTdım (37-104)

eTdim (37-142)

duTduruyolar (1-99)

ToḫaTdayduḫ (5-26)

beñzeTdim (10-34)

3.2.2. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması Durumu

Türkçede ön damak ve arka damak olmak üzere iki türü bulunan ünsüzlerden incelerinin ince ünlülerle, kalınlarının kalın ünlülerle yan yana bulunabilmesi kuralına ünlü-ünsüz uyumu denir (Ergin, 2013: 72). Akbelen ağzında ünlü-ünsüz uyumu mevcuttur. Ancak bazı alıntı ve Türkçe kelimelerde ses olayları sonucu ünlü-ünsüz uyumunun bozulduğu örnekler de vardır.

Akbelen ağzında ünlü-ünsüz uyumunun bozulduğu durumlar şöyledir:

1. Akbelen köyü ağzında Türkçe kelimelerde **/g/** ve **/k/** ünsüzlerin kalınlaşmasına **/ġ/, /ķ/** yanındaki ince ünlülerle uyum sağlamadığında ünlü-ünsüz uyumu bozulmaktadır.

ķöyüm (1-2) < köyüm

çeķerseñ (4-15) < çekersen

ķöpē (10-73) < köpeğe

eķme (14-79) < ekme

böyüķler (14-319) < büyükler

ķör (22-13) < kör

ġederķene (23-50) < giderken

böceķler (23-70) < böcekler

ķüp (23-77) < küp

ķül (24-60) < kül

ķöşelerden (24-119) < köşelerden

meķdup (24-167) < mektup

biçmeķ (25-46) < biçmek

ķösteẖlü (37-16) < köstekli

ķüllü (40-6) < küllü

ķüp (48-183) < küp

ķöķümüz (48-69) < kökümüz

ķüreksüz (47-62) <küreksiz

ķürā̄ (46-474) < küreğe

ġüççüẖ (46-487) < küçük

ġörmüşündür (46-202) < görmüşsündür

ġöbēme (37-118) < göbeğime

ġünüydü (35-1) < günüydü

ġösteriyodu (32-92) < gösteriyordu

ġörme (30-53) < görme

ġömüyoñ (32-18) < gömüyor

ġünlῡne (18-43) < günlüğüne

beķliyoḫ (21-4) < bekliyoruz

ķöyüñ (10-66) < köyün

şeyiTdiķ (14-220) < şey etdik

3.2.2.1. Ünsüz Uyumu

Türkçe kelimelerde yan yana gelen ünsüzlerin ton bakımından birbirine uyması kuralına ünsüz uyumu denir. (Ergin, 2013: 73). Bu uyum, Akbelen ağzında tonlu ünsüzlerden sonra tonlu ünsüzlerin gelmesi şeklinde görülür. Akbelen ağzında yoktur. Aşağıda verilen sayılı örneklerde bir dereceye kadar bu uyumun varlığı var gibi görünse de bunların çoğunda köyün eğitim düzeyi ve Standart Türkçeye yakın duruşu dolayısıyla olduğu aşikârdır.

3.2.2.2. Ünsüz Uyumuna Aykırı Durumlar

Akbelen ağzında daima tonlu ünsüzle başlayan eklerin tonsuz ünsüzle başlayan karşılıklarının olmaması ya da bazı kelimelerde tonlulaşma yönündeki değişmeler sebebiyle bozularak standart Türkçeden farklılık göstermektedir.

p-d:

yapdıḫ (10-56) < yaptık

ġapdı (14-241) < kaptı

napdı (15-4) < ne yapdı

hepden (17-7) < hepten

dipden (27-122) < dipten

çarpdı (28-24) < çarptı

s-c:

fayascı (41-3) < fayanscı

s-d:

üsdüne (41-91) < üstüne

ünüversde (42-67) < ünüversite

ilisdirden (43-142) < ilistirden

isdediyse (44-160) < istediyse

s-g / s-ġ:

esġiden (45-48) < eskiden

ırasgelüse (48-241) < rastgelirse

ş-c:

başço͡uş (1-241) < başçavuş

ş-d:

düşdüler (27-26) < düştüler

gėtmişdürümdür (8-24) < gitmişimdir

işde (9-3) < işte

Ürüşdü (10-70) < Rüştü

işdimā (10-61) < iştima

ġısırlaşdı (12-7) < kısırlaşdı

ġarışdırıP (14-77) < karıştırıp

çıḳmuşdu (14-127) < çıkıştır

ş-g / ş-ġ:

hoşgörü (28-10) < hoşgörü

hoşgeldüñüz (29-43) < hoşgeldiniz

keşgē (32-69) < keşkeğe

başġasınıñ (1-14) < başkasının

Eşġıyaōlu (10-106) < Eşkiyaoğlu

aşġanaya (10-28) < aşhaneye

başġa (14-198) < başka

başġalaşmış (18-21) < başkalaşmış

alışġın (20-16) < alıkın

t-c:

netcem (37-127) < ne edeceğim

etcem (46-591) < edeceğim

milliyetciyidi (48-42) < milliyetçiydi

t-g:

rötgen (42-72) < röntgen

Bazı alıntı kelimelerin asıllarında ünsüz uyumunun bulunmasına rağmen Akbelen ağzında uyum dışı kalmıştır. Bazı alıntı kelimelerde yan yana bulunan iki tonsuz

ünsüzden ikincisinin tonlulaşması sebebiyle ünsüz uyumunun bozulduğu görülmektedir.

hasda (29-178) < Far. ẖaste

asġer (38-78) < Ar. ʿasker

muhdar (14-309) < Ar. muẖtār

3.2.3. Ünsüz Değişmeleri

3.2.3.1. Tonlulaşma

Tonsuz ünsüzlerin kendi karşılıkları olan tonlu ünsüzlere dönüşmesi olayına verilen ad tonlulaşmadır.

3.2.3.1.1. ḳ> ġ Değişmesi

ḳ > ġ ünsüz değişmesi, Akbelen ağzı dâhil bütün ağız gruplarında sistemli bir şekilde görülmektedir. Bu olay kelime başında, içinde görülür.

a) Kelime başında:

Akbelen ağzında ve alıntı kelimelerdeki bütün ön ses **/ḳ/** ünsüzleri sistemli bir şekilde tonlulaşarak **/ġ/** ünsüzü olmuştur.

ġızım (42-72) < kızım

ġarısı (10-19) < karısı

ġadar (8-10) < kadar

ġendü (12-13) < kendi

ġurtaramıyo (18-18) < kurtaramıyor

ġaldı (23-9) < kaldı

ġolay (24-124) < kolay

b) Kelime içinde:

esġiden (24-120) < eskiden

hanġını (20-25) < hangisini

seġiz (22-62) < sekiz

asġerdeyim (24-167) < askerdeyim

3.2.3.1.2. k > g Değişimi

Eski Türkçede k şeklinde olan kelimeler Standart Türkiye Türkçesinde g biçiminde kullanılmaktadır.

Kelime sonunda k > g değişmesi birkaç örnekte vardır:

deng (70-142) < denk

ezüg (25-191) < ezik

reng (42-135) < renk

gel- (1-81) < kel

gör- (4-18) < kör

göz (6-18) < köz

3.2.3.1.3. k > K Değişmesi

k > g değişmesinin arasında kalan bir yarı tonlulaşma olayıdır. Kelime başında, içinde ve sonunda tespit edilen örnekler vardır.

a) Kelime başında:

ki bağlama edatındaki ünsüzün de nadiren yarı tonlulaştığına rastlanmıştır.

demeK Ki (22-167) < demek ki

gėymiyim Ki (44-176) < giymeyim

diyom Ki (44-233) < diyorum ki

b) Kelime içinde:

seKsen (47-14) < seksen

eKlediñ (18-11) < ekledin

çeKsiñ (19-1) <çeksin

c) Kelime sonunda:

yeseK (42-525) < yesek

gėtseK (14-126) < gitsek

eKseriye (14-373) < ekseriye (özellikle)

demeK (15-13) < demek

3.2.3.1.4. ç > c Değişmesi

a) Kelime başında:

Kelime başında ç > c değişmesi bir örnekle sınırlıdır.

cinġan (44-279) < Çingen

b) Kelime içinde ve sonunda:

Kelime sonunda /ç/ ünsüzü bulunan ve ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde /ç/ ünsüzünün tonlulaşması sonucunda /c/'ye dönüşmesidir

milliyetciyidi (48-42) < milliyetçiydi

lastiḫcide (48-119) < lastikçide

Kelime sonunda ç > c değişmesi bir örnekte görülür:

gec (48-4) < geç

ac (48-72) < aç

hec (1-27) < hiç

3.2.3.1.5. ç > Ç Değişmesi

ç > c değişmesinin ara basmağında bulunan /Ç/ ünsüzü bir yarı tonlulaşma hadisesidir. Kelime başında, içinde ve sonunda görülür:

Kelime başında, içinde ve sonunda birkaç örneğe rastlanmıştır.

boḫÇa (42-303) < bohça

hiÇ (11-12) < hiç

3.2.3.1.6. t > d Değişmesi

a) Kelime başında:

Akbelen ağzında kelime başı /t-/ ünsüzü bazı kelimelerde tonlulaşarak /d-/ değişmesine uğramıştır.

daşımalı (11-17) < taşımalı

durdum (11-6) < turdum

dolanıyoḫ (12-4) < dolanıyoruk

doḫuz (14-1) < tokuz

datlı (14-369) < tatlı

dutdum (32-158) < tuttum

Aşağıdaki örneklerde ise ***d*** **>** ***t*** değişmesine uğramış bazı alıntı kelimelerin Standart dildeki /t/'li şekillerinin yerine ***/d/***'li şekillerinin korudukları tesbit edilmiştir.

dülbed (1/45-18) < Far. ter + bend

b) Kelime sonunda:

Bazı Türkçe kelimelerde bulunan son ses ve Arapça ve Farsçadan alıntı bazı kelimelerdeki son ses olan /d/ ünsüzünün korunduğu örnekler çalışma sahası olan Akbelen ağzında mevcuttur.

ırād (44-235) < Ar. rāḥat

İsmed (45-93) < Ar. İsmet

inşād (46-14) < Ar. inşāʾāt

demed (46-169) < Rumca demet

üsd (46-170) < üst

yōrd (45-4) < yoğurt

3.2.3.1.7. t > T Değişmesi

Akbelen ağzında kelime içinde ve sonunda görülen t > d değişmesinin ara basamağını oluşturan bir yarı tonlulaşma olayıdır.

Kelime içinde:

eTdi (46-434) < etti

şeytTdiḫ (37-156) < şey ettik

gėTdim (29-177) < gittim

biTdi (27-125) < bitti

neTdiñ (24-52) < ne ettin

toḫaTdan (23-94) < Tokat'tan

hayaTda (22-164) < hayatta (avluda)

ġaynaTduḫ (24-13) < kaynattık

Kelime sonunda:

EceviT (24-187) < Ecevit

3.2.3.1.8. s > z Değişmesi

Akbelen ağzında kelime başında iki örnek ile sınırlı bir tonlulaşmadır. Bu örnekler kelime başında görülmektedir.

Kelime başında:

zabānan (1-112) < sabahtan

zopası (2-14) < sopası

3.2.3.1.9. f > v Değişmesi

Kelime içinde veya ulamalar sırasında genellikle iki ünlü arasında kalan /f/ sesi tonlulaşarak bazen diş dudak /v/'si, bazen de çift dudak /v/'sine dönmesi hadisesidir. Ancak Akbelen ağzında sınırlı sayıda örnek elde edilmiştir.

televon (24-179) <telefon (< Fr. téléphone)

3.2.3.1.10. f > F Değişmesi

Yarı tonlulaşma hadisesi olan /F/ ünsüzü f > v değişmesinin ara aşamasını göstermektedir. Örneklerinin çoğunluğu kelime içinde görülür ve kelime başı ve sonunda da görülebilen bir olaydır.

çiFlē (2-30) < çiftliğe

araFtınıñ (2-32) < Arafatının

misāFir (8-6) (10-37) < misafir

tuFaletleriñde (10-61) < tuvaletlerinde

seFer (14-346) < sefer

ḳüFürlü (14-375) < küfürlü

3.2.3.1.11. p > b Değişmesi

Kelime başında bir örnekte görülür:

badılcan (1/19-10) < patlıcan

Kelime sonunda -p zarf-fiil ekinin bazı örneklerde /b/'li olduğu görülür. Ulama yapılan bazı kelimelerde de son seste p > b değişmesi görülür.

ġedib (35-18) < gidip

ġalıb (43-92) < kalıp

dolab (43-161) < dolap

ayıb͡ olu (46-345) < ayıp olur

3.2.3.2. Tonsuzlaşma

Tonlu ünsüzlerin kendi karşılıkları olan tonsuz ünsüzlere dönüşmeleri olayına tonsuzlaşma denir. Akbelen ağzında tonsuzlaşma örnekleri mevcuttur.

3.2.3.2.1. b > P Değişmesi

b > p değişmesinin ara basamağında yer alan değişme bir yarı tonsuzlaşma olayı olarak Akbelen ağzında kelime başında ve sonunda olan birer örnek verilmiştir.

Pek (42-234) < bek < pek

asıP (42-331) < asıb < asıp

3.2.3.2.2. z > s Değişmesi

Kelime başında bir örnek mevcuttur:

sāten (42-455) < Ar. z̲āten

3.2.3.2.3. v > f Değişmesi

fişne (39-30) < vişne

3.2.3.3. Süreklileşme

Süreklileşme, süreksiz ünsüzlerin sürekli ünsüzlere dönüşmesi olayıdır ve sürekli ünsüzler, sızıcı ve akıcı ünsüzler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu kısımda süreklileşme olayı sızıcılaşma ve akıcılaşma başlıkları altında incelenecektir. Akbelen ağzında, sızıcılaşma olayı, akıcılaşmaya oranla daha fazla görülür.

3.2.3.3.1. Sızıcılaşma

3.2.3.3.1.1. ḳ > ḫ Değişmesi

Akbelen ağzında en çok rastlanılan sızıcılaşma olayıdır ve kelime içinde ve sonunda /ḳ/ ünsüzlerinin sızıcılaşarak /ḫ/ olması sonucunda Anadolu ağızlarında olduğu gibi Akbelen ağzında sızıcılaşma oranı yüksektir.

a) Kelime içinde:

ġaḫmış (1-274) < kalkmış

uyḫusu (1-273) < uykusu

çuḫur (4-21) < çukur

saḫladıydım (6-8) < saklamıştım

toḫaTdalar (6-11) < Tokat'dalar

baḫallarmış (10-20) < bakarlarmış

çeḫiyolar (10-79) < çekiyolar

çıḫaru (12-17) < çıkarır

yoḫarı (13-4) < yukarı

aḫıyo (14-165) < akıyor

çıḫışlı (14-294) < çıkışlı

yaḫdı (25-98) < yaktı

aḫıl (25-191) < akıl

b) Kelime sonunda:

taraḫ (1-265) < tarak

şimdiḫ (2-35) < şimdik

mıḫdarlıḫ (2-36) < muhtarlık

kazaḫ (3-2) < kazak

çuḫurluḫ (2-30) < çukurluk

eccіḫ (6-4) < azıcık

çoḫ (10-12) < çok

bayraḫ (10-79) < bayrak

özlüḫ (10-87) < özlük

yoḫ (11-8) < yok

ġızaḫ (14-5) < kızak

lambalıḫ (14-48) < lambalık

dırmuḫ (14-53) < tırmık

ġazuḫ (14-121) < kazık

fındıḫ (25-83) < fındık

Bu değişmede istisnalar da mevcuttur:

yaḳmış (31-74) < yakmış

aḳlım (36-19) < aklım

daḳġası (46-687) < dakikası

peḳala (47-158) <pekala

aşḳana (1-16) < aşhane

haḳḳını (1-302) < hakkını

3.2.3.3.1.2. ç > ş Değişmesi

Hece sonundaki /ç/'lerin sızıcılaşarak /ş/ olması hadisesidir. Akbelen ağzında görülen ünsüz değişmelerinden biridir.

geşdim (1-247) < geçtim

göşdüler (32-37) < göçtüler

göşmen (46-137) < göçmen

geşmişler (48-47) < geçmişler

işmesem (48-73) < içmesem

3.2.3.3.1.3. c > j Değişmesi

/c/ ünsüzünün yarı sızıcılaşarak /c/; tam sızıcılaşarak /j/ olması Akbelen ağzında görülen bir değişmedir.

mejburen (14-228) < mecburen

tejrübesi (22-51) < tecrübesi

mejbur (48-212) (46-513) < mecbur

gej (48-159) < geç

ajlıḫ (1-23) ~ ajluḫ (1-92) <açlık

aj (1-90) < aç

3.2.3.3.2. Akıcılaşma

Akbelen ağzında akıcılaşma olayının sızıcılaşma kadar fazla örneği yoktur.

ğ > ñ Değişmesi:

eñer (14-184) < eğer

3.2.3.3.3. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

3.2.3.3.3.1. ğ > v Değişmesi

sovan (14-243) (23-79) (23-87) (1-36) < soğan

3.2.3.3.3.2. l > n Değişmesi

Akbelen ağzında ekleşen *ile, ilen* edatındaki */l/* ünsüzü sistemli olarak */n/* olduğu tespit edilmiştir.

atınan (1-7) < at ile

çobanınan (2-14) < çoban ile

zabānan (2-41) < sabah ile

tırpannan (14-74) < tırpanla

parasıynan (14-342) < parası ile

davarnan (18-29) < davar ile

onnan (20-27) < onun ile

çuvallānan (23-75) < çuvallar ile

tenüküynen (24-60) < teneke ile

ġücüynen (24-227) < gücü ile

eşşānen (25-96) < eşek ile

3.2.3.3.3.3. l > r Değişmesi

zerzele (42-105) (48-218) < zelzele

3.2.3.3.3.4. m > n Değişmesi

şindi (23-62) < şimdi < uş imdi

3.2.3.3.3.5. n > l Değişmesi

laylon (42-325) < naylon

3.2.3.3.3.6. r > l Değişmesi

güleş (1-274) < güreş

tüllü (14-134) < türlü

saralıncı (42-452) < sararınca

selbest (2-34) < serbest

3.2.3.3.3.7. s > ş Değişmesi

herkeş (2-46) (19-34) < herkes

3.2.3.4. Süreksizleşme

3.2.3.4.1. j > c Değişmesi

Yalnızca bir alıntı kelimelerde görülen bir değişmedir.

candarma (5-22) (17-4) (10-107) < İt. gendarme

3.2.4.3. Diğer Ünsüz Değişmeleri

3.2.4.3.1. Art Damaklılaşma

3.2.4.3.1.1. g > ġ ve k > ķ Değişmeleri

Akbelen ağzında ince ünlülü kelimelerde bulunan /g/ ve /k/ ön damak ünsüzlerinin genellikle art damağa kayan bir boğumlanmadır. Art damaklılaşma olayı bütün ağız gruplarında sistemli olarak görülmektedir. /g/, /k/ ünsüzlerinin yanlarındaki ince ünlüleri de kalınlaştırdığı görülmektedir.

a) g > ġ Değişmesi Örnekleri:

Genellikle ince, yuvarlak ünlülerin yanında bulunduğunda bu ünlüleri kalın seslettirdiği görülmektedir.

ġül (24-172) < gül

ġün (10-4) < gün

ġöz (14-228) <göz

ġötür- (24-181) < götürmek

ġüzel (32-42) < güzel

ġör- (37-18) < görmek

ġörümüm (32-61) < görümüm

ġönlüm (37-5) < gönlüm

ġöl (46-61) < göl

ġöş- (44-21) < göçmek

ġötür- (23-62) < götürmek

ġöm- (25-117) < gömmek

ġümüş (42-467) < gümüş

b) k > ķ Değişmesi Örnekleri

İnce, yuvarlak ünlülerin yanında:

ķöy (1-371) < köy

ķötü (45-41) < kötü

ķöpā̄ñ (1-26) < köpeğin

ķöprüden (10-16) < köprüden

ķöķüne (14-131) < köküne

ķömüş (14-179) < kömüş

ķömür (15-31) < kömür

ķöşe (18-20) < köşe

ķör (21-16) < kör

ķüçük (28-22) < küçük

türķü (29-135) < türkü

ķülü (30-73) < küllü

öķüzlēnen (38-25) < öküzlerle

döķülmedi (41-125) < dökülmedi

İnce, düz ünlülerin yanında:

beķmezi (42-503) < pekmezi

diķerdiler (42-33) < dikerdiler

teşeķķür (13-3) < teşekkür

eķmeķ (14-73) < ekmek

teḳmū̄ (14-238) < tekmeyi

beḳleriñ (16-4) < beklerim

emeḳli (19-49) < emekli

çeḳmedi (21-23) < çekmedi

etmeḳ (22-196) < etmek

2.2.4. Ünsüz Benzeşmesi

Ünsüz benzeşmesi, iç seste yan yana iki ünsüzün bulunduğu yerlerde ya da komşu kelimelerin son ve ön sesleri arasında, bazen iki ünsüzden birinin diğerini tamamen ya da kısmen kendisine benzetmesine denir (Korkmaz, 2008: 230). Anadolu ağızlarında Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi ilerleyici benzeşme görülür (Korkmaz, 2007: 92). Bu başlıkta ünsüz benzeşmesi olayı, ilerleyici ve gerileyici benzeşme olmak üzere iki başlık altında incelenecektir. Bunlar da yarı benzeşme ve tam benzeşme başlıkları altında incelemeye tabi tutulacaktır.

3.2.4.1. İlerleyici Benzeşme

İlerleyici benzeşme, bir kelime içindeki ünsüzlerden öncekinin kendisinden sonrakini etkileyerek kısmen ya da tamamen kendisine benzetmesi olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2008: 128).

3.2.4.2. Gerileyici Benzeşme

Gerileyici benzeşme, bir kelime içinde benzeşen ünsüzlerden sonraki ünsüzün kendisinden önceki ünsüzü kısmen ya da tamamen kendisine benzeştirmesine verilen addır (Korkmaz, 2008: 105).

3.2.4.2.1. Gerileyici Yarı Benzeşme

3.2.4.2.1.1. -md- > -nd- Benzeşmesi

şindi (23-62) (31-34) (42-65) < şimdi < uş imdi

3.2.4.1.1.2. -ng, nġ, nk- > -ñg, , ñġ, ñk- Benzeşmesi

yeñge (15-11) ~ yiñge (29-14) < yenge

Añġarıda (46-116) < Ankara’da

3.2.4.1.1.3. -td- > -Td- Benzeşmesi

Akbelen ağzında tonsuz ünsüzlü karşılığı olmayan bulunma hâli eki *(-da, -de)* ile bilinen geçmiş zaman eki *(-di, -di / -du, -dü)* ve sıfat fiil eki *(-dığı / -diği)* kendisinden önceki */t/* ünsüzünü kendisine benzetmesi olayıdır. Bu benzeşmenin çoğunlukla yarım kaldığı görülür. Ayrıca kelime içinde örnekleri mevcuttur.

gėTdüḫ (46-563) < gittik

ėşiTdīme (27-221) <işittiğime

toḫaTda (46-595) < Tokat'ta

ȭreTdi (46-612) < öğretti

soruTdum (46-607) < sorutdum (ayakda durdum)

markeTden (18-5) < marketten

mevlüTde (8-11) < mevlütte

3.2.4.1.2. Gerileyici Tam Benzeşme

3.2.4.1.2.1. -ğn- > -nn- Benzeşmesi

inne (14-16) (40-27) < iğne

3.2.4.1.2.2. -ls- > -ss- Benzeşmesi

ossun (33-8) < olsun

3.2.4.1.2.3. -rl- > -ll- Benzeşmesi

Akbelen ağzında geniş zaman ekinden sonra üçüncü çokluk kişi eklerinin geldiği durumlarda ve isimlere gelen çokluk ekinin geldiği durumlarda bu benzeştirme ortaya çıkmaktadır. Alandan yaptığımız derlemelerde örneği bol olan bir benzeşme türüdür.

düşeller (34-11) < düşerler

dellerdi (25-42) < derler

talla (14-210) < tarla

habelleri (32-119) < haberleri

ayallıyoduḫ (37-52) < ayarlıyorduk

toplaşullar (37-84) < toplaşırlar

3.2.4.1.2.4. -rn- > -nn- Benzeşmesi

ġuşbunnu (42-493) < kuşburnu

3.2.4.1.2.5. -td- > -dd- Benzeşmesi

ānadduḫ (45-128) < anlattık

3.2.4.1.2.6. -zc- > -cc- Benzeşmesi

eccük (16-1) < azcık

3.2.4.1.3. Uzak Benzeşme

Uzak benzeşme, kelime içindeki bir ünsüzün uzakta bulunan başka bir ünsüzü kendisine benzeştirmesine olayıdır. Uzak benzeşme örnekleri Akbelen ağzında sadece bir örnekte görülür.

laylon (42-32) < naylon

3.2.5. Aykırılaşma

Benzetmenin tam tersi bir ses olayıdır. Bir kelimede boğumlanma özellikleri bakımından birbirinin aynısı ya da birbirine yakın olan iki ünsüzden biri, bazen kendi boğumlanma noktasını ötekinden ayırarak başka bir ünsüze dönüşür. Bu olaya aykırılaşma denir (Korkmaz, 1994: 96). Aykırılaşma, genellikle akıcı /r, l/ gibi ünsüzlerin tekrarından kaçınmak için dilin başvurduğu bir yol olup Akbelen ağzında, standart Türkçede olduğu gibi durumlar görülmektedir. Bu yüzden aykırılaşma örnekleri az sayıdadır.

ġaraldı (24-103) < karardı

zerzele (42-129) < zelzele

3.2.6. Ünsüz İkizleşmesi

Akbelen ağzında iki ünlü arasında kalan: /ş, s, y, c, ç, Ç, d, t, T, P, m, z/ ünsüzlerinin bazen ikizleştiği görülmekte ve bu ünsüzlerden de en çok sızıcı /ş/ ünsüzü ikizleşmektedir.

3.2.6.1. -ş- > -şş- ikizleşmesi

eşşek (45-48) < eşek

aşşā (45-120) < aşağı

beşşīñi (46-370) < beşiğini

3.2.6.2. -c- > -cc- ikizleşmesi

Akbelen ağzında sadece küçük kelimesindeki ikizleşme sistemli olmuştur.

ġüccüḫ (29-98) < küçük

3.2.6.3. -n- > -nn- ikizleşmesi

bu yannı (48-168) < bu yana

3.2.6.4. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

İç seslerinde ikiz ünsüz bulunan alıntı kelimelerdeki ikiz ünsüzlerin tekleşmesine verilen addır. İkizleşmenin tam tersi bri hadisedir. Akbelen ağzında, tekleşme olayı, yalnızca ikiz ünlülü Arapça alıntı kelimelerde meydana gelmektedir. Aşağıdaki

örneklerden bazılarının Standart Türkiye Türkçesi yazı dilinde de asıllarına göre tekleşmiş biçimleri kullanıldığı görülmektedir.

evel (48-255) < Ar. evvel

belediye (14-207) < Ar. belediyye

hamamıñ (27- 154) < Ar. ḥammām

3.2.6. Ünsüz Düşmesi

3.2.6.1. /ğ/ Düşmesi

/ğ/ ünsüzünün boğumlanma özelliğinden dolayı kolayca eriyip kaybolmakta ve Akbelen ağzında bir önceki ünlünün uzamasına neden olmaktadır.

yemē (14-214) < yemeğe

bēndiñ (14-238) < beğendiğiñ

dȭdürüyoḫ (43-157) < döğdürüyoruk

3.2.6.2. /k/ Düşmesi

yōdu (25-145) < yoktu

3.2.6.3. /l/ Düşmesi

ġaḫma (23-45) < kalkma

atmış (25-27) <altmış

boşaTdumuş (1-279) < boşalttırmış

3.2.6.4. /n/ Düşmesi

ireşbellik (47-825) < rençperlik

geşliḫ (42-321) < gençlik

3.2.6.5. /r/ Düşmesi

/r/ ünsüzünün düşmesi, kelime ve eklerde son seste bulunan /r/ ünsüzü sistemli olarak düşmesi sonucunda gerçekleşmektedir.

oluken (24-30) < olurken

ölüseñ (24-105) < ölürsen

3.2.6.6. /v/ Düşmesi

/v/ düşmesi çok az örnekte görülür.

tȭbe (37-125) < Ar. tevbe

çōş (10-181) < çavuş

3.2.6.7. /y/ Düşmesi

böle (46-500) < böyle

şō̄le (31-50) < şöyle

3.2.7. Ünsüz Türemesi

3.2.7.1. Kelime İçinde Ünsüz Türemesi: /y/ Türemesi

Akbelen ağzı da, standart Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde yan yana gelen iki ünlünün arasına /y/ yardımcı ünsüzü girer.

yaylayu (29-99) < yaylayı

datluyu (32-100) < tatlıyı

oruya (32-107) < oraya.

3.2.7.2. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi : /ḫ/ Türemesi

şinciḫ (42-166) < şinci < uş imdi

3.2.8. Ünsüz Göçüşmesi (Metatez)

3.2.8.1. Yakın göçüşme

Yakın göçüşme, yan yana bulunan ünsüzler arasında meydana gelen yer değiştirme olayına denir. Akbelen ağzında, meydana gelen göçüşmeler daha çok yan yana olan ünsüzler arasında görülmektedir. Uzak ünsüzler arasında meydana gelen göçüşmeler az sayıda mevcuttur.

-br- > -rb-: İrbām (29-44) < İbrahim

-sk- > -ks-: eksiden (131) < eskiden

-ml- > -lm-: melmeket (1-312) < memleket

-pr- > -rp-: torpā (14-298) < toprağı

-ry- > -yr-: Meyram (46-584) < Meryem

3.2.9. Hece Kaynaşması

Akbelen ağzında, hece kaynaşması olayı ünsüzlerin yanlarındaki ünlülerle birlikte düşerek kelime içindeki hece sayılarını azaltmalarıyla oluşmaktadır. Ünlü uzunluklarının da bu şekilde hece kaynaşması sonucu oluştuğu örnekleri vardır. Akbelen ağzında ğ, h, v ve y ünsüzlerinde tespit edilen örnekler mevcuttur.

3.2.9.1. /ğ/ ünsüzünün erimesiyle:

dādmış (10-13) < dağıtmış

sālam (10-17) < sağlam

mā̄r (10-41) < meğer

tevē (10-97) < teveği

dēliz (14-100) < değiliz

dēşik yapmaḳ (20-10) < değişik yapmak (berdel)

3.2.9.2. /ğ/ (< k) ünsüzünün erimesiyle:

onādem (36-34) ~ o neader "o ne kadar"

3.2.9.3. /h/ ünsüzünün erimesiyle:

hasdānede (21-3) < Far. ḫaste + ḫāne

3.2.9.4. /v/ ünsüzünün erimesiyle:

ēmiz (29-113) < evimiz

dȭ̄şdȳ̄ (46-544) < döğüştüğü

3.2.9.5. /y/ ünsüzünün erimesiyle:

neydīm (48-166) < neydeyim, ne yapayım

3.2.10. Hece Düşmesi

Hece düşmesi, bir kelimede yer alan ve birbirine benzeyen hecelerden birinin düşmesine denir. Akbelen ağzında hece düşmesi olayı bazı kip eklerinde de görülmektedir.

Şimdiki zaman ekinde:

Şimdiki zaman ekinde meydana gelen hece düşmesi olayı I. ağız grubunda görülür. Standart dilde zamir kökenli şahıs ekleriyle kullanılan -yor şimdiki zaman ekindeki /r/ ünsüzü düşer ve ekin -yo'lu biçimlerine iyelik kökenli şahıs ekleri gelir.

biliyom (48-182) < biliyorum

gėdiyoñuz (1-69) < gidiyorsuñuz

biliyoñ (12-4) < biliyorsuñ

Gelecek zaman ekinde:

çalışacañ (19-50) < çalışacaksıñ

atacañ (23-84) < atacaksıñ

3.2.11. Hece Türemesi

3.2.11.1. -Ø > -ne Türemesi

böylecene (42-437) < böylece

gözelcene (45-198) < güzelce

SONUÇ

Tokat ili Akbelen köyü üzerine yapılmış olan bu çalışma temelde köy monografisi ve ağız araştırması olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Akbelen köyünün kültürel hayatı üzerine yapılan çalışmada araştırma sahasında yaşayan kültürün korunması, gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır. Yaşayan kültürlerin korunması, yozlaşmanın önüne geçilmesi ve kültürel mirasın kalıcı hale getirilmesi için derleme, kayıt altına alma çok önemlidir.

Araştırma alanımız olan Akbelen köyünde birçok inanış, uygulama ve pratik unutulmaktadır. Örneğin, Nevruz'da evin cümle kapısının önüne köz konması, Hıdırellez'de micek çekme, 6 Mayısın "Eğrüce/eğrice" günü sayılması ve o gün kadınların iş görmeme alışkanlığı, iş görenlerin çocuklarının ağızsız, gözsüz ya da burunsuz doğacağı inanışları, geri hatırlanmayacak kadar geçmişte kaldığı tespit edilmiştir. Bu kısımda bunlara ek olarak Akbelen'e özgü doğumda "höllük"; evlilikde "honca ve saysana"; mevsimsel törensel kutlamalarda "eğrüce" gibi farklı terminolojiler tespit edilmiştir. Akbelen köyüne ait inanış ve uygulamalar bağlamında toplumun kültürel değişim süreçlerinden eğitimli kesiminin çok etkilendiği, buna karşın az eğitimli kesiminin daha az etkilendiği görülmektedir. Ancak köyde yaşayan 60 yaş üzeri kişiler de bile halk edebiyatı verimlerinden mani, türkü, sınırlı sayıda efsane kaydedilebilirken masal anası ve masal ocağı sayılan kaynak kişilere hiç rastlanmamıştır.

Yapılan bu inceleme sonucunda çeşitli ağız araştırmalarına konu olan Tokat ağzı, Karahan'ın Anadolu Ağızlarının Sınıflandırması adlı çalışmasında Batı Anadolu ağızları içinde VI. Grupta yer aldığı tespit edilmiştir (Karahan, 2011: 167). Tokat'a bağlı Akbelen köyünde yapılan ağız araştırması saha çalışmaları incelendiğinde tek nokta üzerine yapılan bir çalışma olmuştur. Akbelen köyünün diyalektolojik durumu kısaca özetleyecek olursak üç mahalle ve yaylada yürütülen çalışmanın sonucunda Leyla Karahan'ın da tasnif ettiği gibi Batı grubu içinde VI. alt grupta yer alan bir ağızdır ve bu grubun bütün özelliklerini yansıtmaktadır. Ses bilgisi başlığında ünlüler ve ünsüzler detaylı bir biçimde incelenirken Akbelen ağzının karakteristik özellikleri de ortaya konmuştur. Bütün bu çalışmalar sonucunda Akbelen ağzıyla ilgili elde edilen ses bilgisi özellikleri şu şekildedir:

1. Akbelen ağzında fonemik değere sahip a, e, ė, ı, i, o, ö, u, ü ünlülerinin yanı sıra bu ünlülerden gelişen ve anlam ayırt edici özelliği bulunmayan ā, a̅̈, ē, ī, i̅, ū, ü̅, ō, ȫ ünlüleri bulunmaktadır.
2. Derlenen metinlerde asli uzun ünlülere nadiren rastlanır. Karşılaşılan ünlü uzunluklarının ses olaylarına bağlı gerçekleştiği tespit edilmiştir. Alıntı kelimelerdeki uzun ünlüler genellikle korunmuştur.
3. Akbelen ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumu başlığında Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlü taşıyan kimi eklerin Anadolu ağızlarında devam ettiği görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlülü olan bazı ekler Akbelen ağzında da devam etmektedir. Buna örnek +sUz eki vardır.

4. Büyük ölçüde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uysa da düz ünlülü kelimelere gelen yuvarlak ünlülü ekler ile bazı kelimelerde görülen yuvarlaklaşmalar, Akbelen ağzında uyumun bozulmasına neden olmaktadır.

5. Akbelen ağzından ünlü düşmeleri orta hecenin vurgusuyluğu ile ortaya çıkmaktadır.

6. Akbelen ağzında kelime başında ve kelime sonunda olmak üzere iki türlü ünlü türemesi olayı mevcuttur. Kelime başında türeme ı, i ve ü; kelime sonunda türeme e sesi ile yapılmaktadır.

7. Derlenen metinlerde fonemik değere sahip b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, ñ, p, r, s, ş, t, v, y, z ünsüzlerinin yanı sıra bu ünsüzlerden gelişen ve anlam ayırt edici özelliği bulunmayan ġ, ḫ, ķ, Ç, F, K, P, T ünsüzleri tespit edilmiştir.

8. ñ ünsüzünün Akbelen ağzından derlenen metinlerde genellikle korunduğu görülmektedir.

9. Akbelen ağzından derlenen metinlerde *ben, sen* ve *o* kişi zamirleri ile *bu, şu* ve *o* işaret zamirlerine yönelme hal eki getirilmesi halinde ñ ünsüzü ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bazı kelime kök ve gövdelerinde, ilgi hâli ekinde, II. teklik kişi iyelik ve şahıs eklerinde mevcuttur.

10. Akbelen ağzında kelime başında k > g, ķ > ġ değişmesi, ölçünlü dile göre daha ileridir.

11. ķ > ġ değişmesi, Akbelen ağzında art damaktan çıkan k sesi, art damak ġ sesine dönüşmüştür. Bu durum Akbelen ağzında ünlü ünsüz uyumlarını etkilemektedir.

12. Kelime başında t > d değişmesi, Akbelen ağzında genellikle d şeklindedir (s. 180).

13. Akbelen ağzından derlenen metinlerde k > ğ değişmesi özellikle ünsüz yumuşaması sonucu ortaya çıkan pek çok örneğine rastlanan bir ses olayıdır. Ancak bu değişimden sonra ğ ünsüzü çoğu zaman düşmüştür.

14. Derlenen metinlerde ünsüz ikizleşmesi, ikinci hecedeki ünsüzün yoğun bir şekilde boğumlanmaları sonucu oluşmaktadır. Metinlerde ünsüz tekleşmesi ise birkaç alıntı kelimede rastlanmaktadır.

15. Akbelen köyünden derlenen metinlerde hece kaynaşması sık rastlanan bir ses olayıdır.

16. Hece türemesi de –ne ekinin kelimeye ekleşmesi sonucunda oluşurken Akbelen ağzında sadece iki örnekle sınırlı kalmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: METİNLER

Metin 1

Anlatıcının Adı, Soyadı: Hamide Aygün (95 yaş; ilkokul iki; çiftçi; Ayġünner)

Derleme Yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Ses 001

Derleme Konusu: Köy Yaşantısı, Karışık Konular

(Kendini tanıtır mısın?)

(1)ben Hamide Aygün. doḫsan beş yaşındayım. (2) ḳöyüm Aḫbelen. (3) yatıyım mı ġı.

(Eskiden gelin olurken elbise diktirilir miydi?)

(4) bi̅şey diḳilüdü. ġara postal gėyerdük ayaḳḳabı nalçalu öyleydi. (5) gėyerdük gelünlük alullardı gėyerdük. (6) birük mirük gėyemedim öyle. (7) ata binerdük öyle atınan böyle şey gelin alullardı.

(Terzi var mıydı?)

(8) bi dene varıdı İreceP ānıñ ġızı dėllerdi. (9) enteri diḳdiler ġül ġül çiçā varıdı öyle. (10) oña diḳdürüdüler. (11) Fıḫareydiler ḳömüş ölüyodu. (12) boyna ḳömüşler ölüyodu. (13) Bi geceliKde elden istediler yōdu fıḫareydiler. (14) hē başġasınıñ gecelı̄ni gėydim öyle. (15) düzgün aldılar diḳdüdüler emme altına şey yoḫ. (16) bi ġöz oda, bi ġöz oda aşḳana. (17) gelin oldum aşḳana ġapıda ġaynana ġaynata yatıyo. (18) zerzele oldu, yoḫ evde. (19) hepimiz bi yerde yaşaduḫ. (19) dışarda onlar yaTdı erzmeniñ altında eltim yaTdı. (20) bizde aşḳanada yaTduḫ öyle. (21) ahurda bi şey olsa gelüller ġapıyı açallar allulardı öyle sıyıruḫ.

(Kaç kişiydiniz?)

(22) on beş dene, on beş dene. (23) ajlıḫ susuzluḫ. (24) ā bu pencerenin ō̄ne çıḫdım āladım. (25) ġıtlıḫ varıdı. (26) eşşeK ḳöpēñ ġızı dedi. (27) hec ajlıḫ ġörmemiş bu neyimiş bu dedi. (28) ġuyudan dene getürülerdi. (29) şeyden Artovadan. (30) ūdüllerdi ġurudullardı yullardı. (31) bişey yōdu. (32) zerzele oldu evler yıḫıldı. (33) yimbeş dene ölü çıḫdı. (34) evler yıḫıldı.

(Tarlada çok çalıştın mı eskiden? Ne ekerdin? Para kazandınız mı?)

(35) çalışdım tallada çalışdım yavrum. (36) tallada arpa pancar sovan edellerdi tomatos. (37) yoḫ öyle tomatosu sōnadan eTdiler. (38) soa̅nı sōnadan eTdiler. (39) tütün ederdük. (40) tütünden yedük ekmā̅. (41) tütün ėderdük bunnarı sōnadan oldu öyle he. (42) çedeniye gėderdim. (43) çedeniye dedeñ gėderdi baḫardı ki gelişmiş mi deyin çaluluḫlara dālara.

(Çedene hiç yaptın mı?)

(44) ānām tenükeler dolusu. (45) yemyeşil bide nezzetli oluki öyle. (46) bi tenüke sapsaru doval sapsaru bildῡñ saru şey gibi. (47) he yā gibi olmuyo emme. (48) ekmā̄ hamur altına yeın oluyo. (49) o yerdük öyle. (50) döerdüḫ ġavuruduḫ biyō tavadan sacıñ ḳülünü aluduḫ. (51) ġavuruduḫ enden sona döerdük adam ederdim döerdim. (52) beş tenükeden bi tenüke yav çıḫardı. (53) döerdim.

(Börek yapar mıydın ondan?)

(54) yaparduḫ. (55) döerdim oñu. (56) ġaynar suyu ġaynaduduñ asbab ġazana ġoyardıñ, ġoñ öyle yavı ġaynar ġaynar bi baḫır su ġoñ. (57) yav domur domur domur yüzüne çıḫar. (58) aluñ böyle yüzüne yavı yeñiden ġaynaduñ domurdu ġalur. (59) domurdu hamurlara çalarduḫ öyle yerdük. (60) öyle nezetlü bi tenekü yavı oludu. (61) filan ecük yav verseñ. (62) ey öyle ġolaylīnan mı oluyu. (63) çedeniye hüsüsü dedeñ gėderdi baḫardı erişmiş mi diyin. (64) he erişmiş mi diyin baḫardı yayladayım moharem geldiki ānā çedeneler erişmiş. (65) sus lan deme deme öyle biri bilmem neydiyim derdi aḫlı yoḫ ya. (66) öyle muharemi, ne bilmem neydiyim çedeniyi. (67) dālara ayāmı atmadūm yer ġalmadı ġızım. (68) ġarınıñ biriynen Zazaranıñ başıña çedeniye gėdiyoḫ. (69) nėriye gėdiyoñuz dediler. (70) çedeneye gėdiyoḫ ā Zazaranın başıña dedüḫ. (80) ġaçaḫ var gėtmen gėtmen dedüler. (81) gerü döndüḫde geldüḫ.

(Eskiden malınız çok muydu, paranız, hayvanınız?)

(82) yoḫ yoḫ füḫareydiler. (83) eliñ tallalāñı eḳiyodular. (84) toḫatlular varıdı. (85) gelüllerdi martaf çoallānan arabalānan böyle makine nāriyi arabalānan ġötürüllerdi. (86) atınan arabalānan getürüllerdi. (87) temtenükü arabıynan ġötürüllēdi tenükü arabıynan ġötürüllerdi deneleri mortof çoalınan. (88) dedeñ böyle caPiynan ölçerdi tenükeleri. (89) cep şeyli oldu ne denürdü onlarda aldı aj ġalduḫ aj ġalduḫ on beş dene nüfus. (90) anam aj ġaldım pencereniñ ōne çıḫdım ölüyōm acıma Moharem şey. (91) ölüyom acıma ölüyom eşşek ḳöpēn ġızı dedi. (92) heç ajluḫ ġörmemiş bu neyimiş bu dedi. (93) ġaynanam dedi. (94) gėTdi elden bi dῡ̄ istedi getüdü. (95) yanıma otudu. (96) şöyle diyo şip ye. (97) bide yaşmaḫ dutuyoñ ġaynıñdan. (98) yaşmaḫ dutuyoñ böyle. (99) yaşmā duTduruyolar yüzüñü örtsün diyolar ġaynıñdan ġöstetmiyoñ çekiniyoñ ġaynanamda yanımda görüyolar onlarda. (100) dürtüyoki şip ye şip ye şip ye de nası yėyim. (101) öyle ġurşun döḳerdi. (102) assınlardī öylῡ̄dü. (103) öyle öylüḫ ġoşanudu derbezli şeyden doḫurduḫ, öylüḫ doḫuduḫ öylüḫ ġoşanudu. (104) ekmek verüdüler ekmā̄ getürüdü odamıza ġordu. (105) onnar

ġörmeden. (106) zobanıñ ōne odun ġordum ekmā̄ ileri ġordum. (107) aḫşam oldumuydu duzun ġordum issıḫ ġordum onnan ecük yerdüḫ. (108) öyle günler geçidüm. (109) he ārulduḫ dedeñ pancar eKdi. (110) tütün ettük, tayil ettük. (111) ordan fidiye fidi derdüḫ. (112) fidiye zabānan erden ġaḫtuynan gideñ sulañ gideñ sulañ yetüştürüñ. (113) ayrulduyduḫ daha acuḫ cannanduḫ. (114) dedeñ deriki tallayı on dönüm talla var dedeñ dayı babañ aldı. (115) evin yerine say şey o beş buçuḫ dönüm alduḫ yeñidende iki dönüm çobannan sīrcı durduḫ oña alduḫ. (116) oña alduḫ. (117) bir ġün dedeñinen gėTdüḫ ġurbiye ġodu ōlan şey etmiye. (118) ġova gibi bişey var ġüp gibi. (119) deniyi ġodu. (120) ekdi şerifat deriK Cincifide eKdi. (121) bi ekin olduki a böyle. (122) oḫuya oḫuya tallanın bi başından girdüḫ bi başından çıḫduḫ. (123) dene olmuşki böyle taḫıl. (124) amballar dolu. (125) oḫuya oḫuya bire başından girdüḫ çıḫtuḫ. (126) artu talla yeñi alduḫ işTe. (127) Kezban ġurtuluncu o da. (128) bi ġarı varıdı bizim ḳöylüydü. (129) böyle böyle de dedi biz ḳöylü bizim tallayı satacaḫlar didi. (130) iyi anam biz alaḫ filan dedüḫ. (131) ebeydi. (132) dediki ben gėdiyim tehlülerini alayım geliyim baḫın dedü. (133) alduḫ. (134) ġırlanda çōdu orda. (136) beş buçuḫ dönüm. (137) Şabanınkinide alduḫ on talla oldu ora. (138) alduḫ lakin ārdamaduḫda benimde oldu üş dene. (139) alduḫ yedüḫ. babañ dedeñde sīr şey oldu.

(Dedem askerliği nerde yaptı?)

(140) esgerlī Ġarsda yapdı. (141) esgerde ġannımda Muharemidi. (142) biraylīn gėtmişidi ġurtuldum. (143) ōlan dėyin oraya yazdılar. (144) üş sene, üş sene eTdi ġarsta üş sene eTdi. (145) topçu he topçu dedū̄m orda topçu vermişler topçu. (146) top ederimiş. (147) böyle ġüm ederimiş top nasīysa. (148) ordan topçu deller adını topçu ġoydular. (149) adıñı esġerden gelenner ona bi pakit çay getürülerdi. (150) şeyi cinġana getürülerdi. (151) topçu dellerdi.

(Bir türküsü vardı dedemin askerden getürdiği biliyor musun onu? Söyleyebilir misin?)

(152) hē biliyōm.

yörü dülġar yörü yolundan ġalma (153)

her yüzüne ġüleni dost olur sanma (154)

yīdin añnına yazılan gelū̄ (155)

yād eyledin yoluñu (156)

yād ellere ġısdurduñ ince belini (157)

zabaniler dutsuñ eliñi (158)

cennet āliye varamıyasıñ (159)
eviniziñ ōnde bayġuluşlar dönsüñ (160)
aḫ sinēn üsdüne yılannar yazsıñ (161)
gine derdim azdı benüm sevdūm (162)
benim gibi iki ġözden iki dizden olasıñ (163)
duvallar dibinde ġalasıñ (164)
ġolundan dutuPda gezdüren olmasıñ (165)
yād eylediñ yoluñu (166)
yād ellere ġısduduñ ince beliñi (167)
zabaniler dutsuñ eliñi (168)
cennet āliye varamıyasıñ (169)
eviñiziñ öñünde bayġuluşlar össüñ (170)
aḫ sinēñ üsdüne yulannar yazsıñ (171)
yine derdim aldı benim sevdūm (172)
ġabire söylüyüm ġabir almasıñ (174)
yulaña söylüyüm dillerini yesiñ (175)
duTdaddı ossuñ elemiñ işi (176)
cenezēn aldına giren olmasıñ (178)
(179) eyce dō mü? he ġı.

(Hiç mektup yazıp yolladı mı sana?)

(180) ordan getüdü de söyledi. yoḫ bā heç bişey ġöndermedi. (181) emme Muharemiñde şeyinden çocua yazardı üş seneyidi yörüdü yerine gėTdi yarımıdı. (182) biliyoñ mu sırtū aḫardı ġaynatam oa çoḫ baḫardı. (183) ġocāna oturudu çorba yedürüdü. (184) ġızım böyüt böyüt deridi ġaynatam. (185) senin olu hem delü ōlan odunumuzu daşır. (186) ġater etse odun oludu. (187) iki aşşa üç aşşa keserkenedi. (188) fırında çoḫ emākleri var. (189) odunuñ bide baḫanki ġocaman olmuş ıramazanıdı odun ġötürüyodu. (190) çoḫ emekleri var. ondan sōna da.

(Eskiden köyde cecim yaparlarmış onu nasıl yapıyordunuz?)

(191) hē duruyō cecim sizde duruyo. cecimi çezeñ āruñ yükeñ bükeñ edeñ āruñ çezeñ. bi adam usdası vardu. bayġuş bayġış şey denür offā ġon ḳücü edeller. (192) ordan şeyden ġızım doḫuñ. oflāyı çekeñ noḫtu çiçek gibi noḫda doḫunu hayla vardu da ġüye kesdü ġüye ġüye. biyo aşşā şeye ġoyuPda çıḫaTmadılar ġüye kesdü oñu. (193) ordan ana hadiye edecēn diyerek öyle duruyo yeñi cecim getüdüm. anaña cecim verdüm yeñi satmışlar. (194) getüdü ḳöye bıraḫdı. ē satmış herifin birü saydün

davūndan gelmiş, öyle bidene arıyom demiş. he bidene saTdım şir ilēni aldım. (195) şir ilēni aldım. ondan bidene Kezbana verdim. bidene salice verdim. iki dene üş dene de duruyodu. anan vāy cecimi saTdılarda getü getümüyeydiñ dedim. (196) gine duramadım cereḳden çeḳdim aldım geldim. yoḫardaki dolaba aTdılar duruyo. ġüye kestü onu yeñi cecim he. yeñi yaPdum doḫudum. çiçā var böyle böyle noḫta noḫta oḫlayı çekeñ. (198) böyle küçün şey oluyodu kücünün yanına çiçek gibi döḳülü. o böyle böyle böyle dökülü. bīy baḫsan öyle. (199) ġodum öyle ġızım. hābe doḫudūm. çıḫīmı hābemi sevda aldı gėtti. (200) pınosu hābemi asbab ço͡alımı, cecim asbab ço͡alımı pösküllü şöyle. yunnuḫdan asbabı getürüdük. (201) aldı gėtti ġüz edecēm dėyin. sevda aldı gėtti.

(Eskiden koyun terzisi varmış. Koyun terzisi?)

(202) ġoyun varıdı. (203) ġoyun terzisi ne ki? (204) terzi. (205) ġoyunuñ terzi olmuyu. (206) ġoyun çorabı olu. (207) savaruḫ. (208) ot ġoruḫ üstüne savuldū yeri belli olu. (209) otu aluñ böyle. (210) sālmış yer bellü olu. (211) üstünde ġalu öyle. (212) ġoyunumuz varıdı ġızım. (213) ġoyuna gėderdim. (214) birinde lülōn fadik savdı savdı savdı āgın aşusuda biziñ kiybi. (215) abu dedüm böyle böyle neyse birinde verdi. (216) birinde de vermedi. (217) bā demişki ġızı yapulu dedi yanuḫ ġız. (218) ordan ġöçōñ ġarı savıyō çırāñ ġızınan ġarı savıyō onnara ġızıyı. (219) ġızın neytti ġı dedim. (220) ġızı da gelinliḫ dā. (221) ġızın neytti saña dedim. (222) oña ūraştuḫ. (223) demişki o fadik hāle içerimde. (224) delü inek danası gibi gelü seni çīnarım demiş. (225) ben işidmedüm de ġoyundaki ġarular dedi. (226) savıldıysada daha demedim. (227) seġiz doḫuz ġoyunum varıdı savıldıysada demedim. (227) herkeş sānu üçun oturuyo. (228) orda ḳömüşüm varıdı. (229) inām varıdı. (230) ġoyunum varıdı. (231) bi de bunnarıñ çocuḫları varıdı. (232) iki dene semra sevgi. (233) sevgi beni çimdüdü. (234) ġolum acıyo dedim Ayşe benim ikisi.

(Okul var mıydı köyde?)

(235) varıdı. örtmen varıdı, okul varıdı, höḳümetlik varıdı. (236) babamı dōdüler. (237) ezeni işüdüdü. (238) çifliḫde işüdülüdü. çīrdılar babam cāmiye gėtmeden çīrdılar. (239) babamı dōdüler ālıyaraḫ geldi. (240) eliñi cebine soḫdu. (241) başço͡uş ezeni çoḫ ediyoñ uyadıyoñ diye. (242) höḳümetlik varıdı. okulda barabar boydan boya böyle. (243) bu yannı okul o yannı höḳümetlik. (244) bu yandanda su aḫıyo o yandan da su aḫıyo. (245) var var üş dene ġapı varıdı. (246) beş varıdı, iki varıdı. (247) ikiye geşdim ġomadılar dā analīdı.

(Okuma yazma öğrenebildin mi o zaman?)

(248) he ō̈rendim harfleri biliyom. (249) harfleri gine çala çala oḫuyodum. (250) unuTdum şimcik. (251) emme harfleri biliyom. (252) para dilini biliyom. parayı biliyom. (253) ō̈retmen çerkes ō̈retmenide iyiydi. (254) o da gėtti bī ō̈retmen geldi. (255) ālıyoḫ artu oda fene yeğinidi. ō̈retti. (256) bi harf veriyoḫ. (257) ġaş ġünde o harfi ō̈renecēn. (258) a a a harfü verü ayrı. (259) t t t o harfü eki ġün üş ġünde onu ō̈renecēñ birden ėkiye geşdim. (260) ekide oḫumadım ġızım.

(Saçlarınızı tarıyor muydunuz?)

(261) tarıyoduḫ da vermedi tarā dede analıḫ. (262) muallim böyle aynıyı duTdu. (263) dudu neniyede çīrdı herslendi öksüzüdüm. (264) sende bunun başı ne böyle. (265) vermiyi taraḫ vermiyi deridim taraḫ.

(Anan kaç yaşında vefat etti?)

(266) anam üş yaşında. aynı anda gėtti. (267) teyzem böyütmüş. tanımıyım anamı. (268) ana sevgisi ġörmedim. (269) babamda yarımıdı uyḫudan ġözünü açamazdı. ġarının biri ġardaşınıñ ġarısı varmış. (270) çocūñuz ġaldı demiş cibabalarıñ ademin anası ġaynanası şey ninesi. (271) babamıñ ġardaşıymış oña varmış. (272) ġarı da ölüncü ġarıda cibabanıñ ġardaşı ġalmış öksüzüñüz ġaldu ben sana. (273) babamın uyḫusu yōmuş. delüannıymış ġözelimiş. (274) güleş dutarımış. ġaḫmış varmış babama. (274) ġardaşının ġarısı babama varmış necati gibi. varıncı babam bi hestelenmiş. (275) hestelen öz ilk ġarısı varmış gıdişiñ ġarısıymış. (278) gelin olmuş herşeyi vermiş babam yatāñı dutāñı. (279) hep boşaTdumuş ġannı bunnunda ġarıyı. (280) ġarısı ġānında çocū öldümüş ġarı. (281) siftaki ġarısını. (282) onu boşa varacam saña. (283) ġarı çocūñuz ġaldı demiş. (284) ġardaşınıñ ġarısı varmış. (285) babam bi uyḫu uyumuş. (286) şeye hestelenmiş. (287) ėyi olmuyu diyin gėtti oḫuTdu getüdü. (288) bi‿yıl ġoca adam uyḫudan ġözünü açamamış. (289) sebebi odu babamın. (290) o zamandan. (291) yōsa babam çoḫ ėyiymiş. (292) güleş dutarumuş. (293) he işde ondan diyolar uyḫucular. hē ondan geliyi yōsa ėyiymiş babam ġızım. (294) çoḫ ėyiymiş. duvalların dibinde gelüken öyle ġaludu. (295) duyallar alullar ġolunan dutar getürülerdi. onda ġalıyı yōsa memed. (296) molla memed delleridi. (297) oḫumuşlūda varıdı. ōl böyle etmiş. (298) işde o ġarı öyle ondan ġaldı öyle uyḫucu.

(Topçu dede okuma yazma bilir miydi?)

(299) ney babam mı? topçu dedeñ bilmez mi. (300) o bi de öyle mapur verüdü pancar eKdide biy soyadını bilememiş elin üstünü oḫumuş. (301) babañ iki bilyar para harcadı Turhala. (302) emme pancar çouş gidek haḳḳını arıyaḫ gel gėtti böyle

parçalandı adam. (303) oḫdaplu dursunudu. gelü öyün ġordum biz oruş dutarduḫ o dutmazdı. (304) ġızıl başıdı. gel haḳḳını arıyaḫ topçu haḳḳını arıyaḫ gedek haḳḳını arıyaḫ gėtmedi inadını dikdi gėtmedi. (305) neyse bōlan gėTdi aradı emme abdulluynan barabar. (306) bulamadılar ölmüş o adamda bulamadılar. (307) çouna ġaş talla ekiyo on dönüm on dönüm mapur verü yazar ġaş dönümü olusa yazardı çouşa verüdü.

(Çocukluktan hatırladığın şiirin var mı? Okula giiderken öğrendiklerin mi?)

(308) sandılar Türk o yurdu başace geldi bu yurdu Türkü nasil al bayrāı da ḳölkesi. (309) he unutmadım. (310) çocū üş yirmi üş nisan yurdu koruyan yanını kuran senin çocugun ġüÇcüksüñ buġün yarın böyürsüñ her iş üsdün sesiñ çocūn herşeyi bilen yurdunu seven ulusa ġüven fene çocūm esġiyi unut yeñi yurdu dut türklūe umut sene çocūm" (311) atatürḳ onuda dėyim mi? atatürḳ şöyle ederdük. (312) atatürḳ türkü ölümden odur kurtaran odur yeñiden türklū ġuran bu melmeketi cumūriyeti canil eTdi bize armağan. (313) biziñ içeden atamızsın sen yüklük yörüsün türklük böyüsün sen atatürḳsüñ. (314) ismet iyneli atatürḳ ulu önder onun yüzünden gider yüklük yörüsün türklük böyüsün sen atatürḳsüñ. (315) eyce başka hē.

(Eskiden sütten peynir yaparlamış ama küpe sen biliyor musun, yaptın mı hiç? Pekmez yapar mıydın?)

(316) deriye deri ġoyunu yüzellerdi. oturu şeyini alullar. (317) deriniñ içine basallardı bi yıl bi yıl. basallardı şeyi peyniri he yapallardı öyle. (318) şey olannar çökelī basallardı öyle. peyniri edellerdi. (319) ben etmezdimde yoḫ ben bi peynir ederdim. (320) bekmez ederdük. bekmezi ġaynaduñ, kestürüñ, suyu çīnan, torpaḫ ġoñ, çīnan. (321) tekne hâlâ orda duruyo. ḳüflendi. çīnan karpak ġon üzüm bekmeziñe. (322) şey torpānı ġoñ, çīnan ocā ġoñ, kestürüñ. (323) ġan gibi böyle çıḫar ġıpġırmızu. süzeñ onuda bekmez ġaynaduñ. (324) ėndürüñ souduñ şāp şāp şāp çoḫ çalardı salic şap. (325) he bide ḳüpe ġoñ fennüklüye ġoñ ḳüspe ġoñ, geliñ gideñ çalañ. daş kesülü sapsaru. (326) gözel oludu. yaylalara ġötürüdüm ayşelere ġatmer ederdim ġordum. bi benü çimdümedi.

(Kuymak yapılırmış eskiden yapar mıydın sen?)

(327) ġabartmanda ġuymaḫ yaparduḫ. ġuymā suyu ġorduḫ ġaynerken böyle çala çala çala ġas ġatı oludu bastıl. (328) onu bekmeze batu tirit et böyle ekmā̄ baturu yerdiñ. (329) ġuymaḫ da ederdim cıvuḫ bekmezi döḳerdiñ yerdiñ darudan. (330) ah ġızım çedeneleri avluña götürüdüm de darı darı getürüdüm nohut getürüdüm. (331) bu babannen gelmedū̄ yeri ġalmadı. iki kere avluna gėTdim. ayaḫtaşım var.

(Tokata hiç gitmiş miydin eskiden, evlenmeden?)

(332) ben mi. beni cocuḫ deyin vermediler bi yere. hē evlatlık nūreTdiniñ ana nenesi. (333) anam ālıyom ālıyom. (334) dudu nenemin zopalarını ġöresidiydim besbelli. ālıyom ālıyom. (335) beni bi atın götüne bindürü makinamı nārıyı. (336) bindüler aldılar geldiler. emme beni bi giydüdüler ġuşaTdılar ki. (338) evlatluḫ içun geldim. (339) ata binmedim beni geldiler ġötüdüler işde nası ney. (340) he gėydüdüler eyce eyce. biy ıḫtiyar ġarı var. (341) bi ġişisi var bi ġendü var. yōdu çocuḫ evladlıḫ alıyılar. (342) ālıyom ālıyom adamın ġişisi beni dȭdü dāda durmam dedim. beni neyse ġötüdüler. (343) bi tikana bıraḫdılar. bi adama tembih etti. (344) atın götüne bindüdüler beni aldılar geldiler beni ḳöye. ālıyom ālıyom. (345) geldi ġarı giydüdȳ asbapları nureTdiniñ nenesi aldı gėTdi. herşeyleri aldı gėTdi. geri geldim. (346) eminiyide verdük fırtınalarıñ eminede. oda durmadı geri geldi. (347) eminiyide verdük fırtınaların emine gėtmedi. baḫmıya ġaynanam haste baḫmıya geldüḫ de marul getüdü mūtaf ço͡alıynan şeyābiynen soymuyu bilmiyoḫ yemeyi bilmiyoḫ. (348) o geldi eşab bāladı. marulları soydu soydu elimize verdi verdi yedüḫ. oda durmadı fırtınalarıñ eminiyi.

(Köyde doktor var mıydı?)

(349) toḫturda yōdu. varıdı emme. (350) varıdı varıdı varıdı. gine böyle varıdı. (351) ġaynıma baḫmıya gėtdüydüḫ. haste yatıyidi. (352) varıdı toḫtur varıdı. ġaynanama şey yapmıyo götüdüde dedeñ kanser demiş. (353) ġarıya yaylada ġaynanam suzan ġarusunu gömmeler gönderüdü neler gönderüdü dȳ alu ġışlıḫ üzüm aludu görsen gönderüdüdiki āladuḫ öyle dedi de āladuḫ. (354) ġarı daşın so͡uma zamanı ġarı öldü. o are yeñi yapduḫ bir aylīn göşmüşüydü öldü ġarı. (355) baḫdım ġaynanam eteḫ başına varanaca böyle şeyderdim. (356) orda dınnaḫlarını keserdim. çimdürü çimdürükene ālardım öyle. ġāynanam eyiydi.

(Eskiden köyde yunnuk varmış. Ne zamanları giderdiniz?)

(357) he esbab yurduḫ. yunnu͡a tenüke götürüdük bekibekidüdüḫ. (358) biyo gėdeñ bi eki üş ġün bekibekidüñ. çalu soḫan o dalcaḫlu͡a. (359) bura benim. daşı daş hep. daş ġoca ġoca daşlar böyle. (360) göllü daş deller, sezükeniñ daş deller. öyle bekibekidüdüñ. (361) ondan sōna da tenüke götürüdüñ tenükü ḳül ġaynardı zabahdan ġazanın üsdüne odun ġorduḫ. (362) ġazanı alu gėderdüḫ. suyu ġorduḫ ġaynaduduḫ. (363) az ġaldı az odunu eşşānen alu gelüdü. esbabdakini ederkene. (364) he çimerdük öyle o ordada öyleyidi. yō haftada, onbeş ġünde. (365) eyrācelüñ ġızı derdükü erāsunuñ ġızı şey gibi çalıyoñ. bi ġalıb sabunnan. (366) ey kil oludu.

dışardan ey kil getürülerdi. dene verüdük bi ilisdir. (367) ey kil aluduñ çal başa çalarduḫ. he onları yurduḫ.

(Sen hiç başka bir şehre gittin mi?)

(368) ben anġarıya gėTdim. anġarıya çocūkene yanıncı gėTdim. (367) istanbulada gėTdim. çocūkene gėtmedim istanbula çocūkene gėtmedim. (368) hē ġızım gelin oluncu gėTdim. öyle gėtdim. (431) yanınca anġarıya tevel eTdiler anġarıya ġötüdüler.

(Kilim de dokudun mu?)

(369) doḫudum. onnarı ġıymuḫ ġıymuḫ şöyle şöyle parça parça ularduḫ ularduḫ ularduḫ. (370) dezgah doḫudum. dezgahda ḳöye dezgah getüdüler dāTdılar. (371) dāTdılar bā vermediler de herkeş diledūne verdi ḳöy şey ḳöy muhdarı benden yanı. (372) aldım birinden şeye geldim ġızıl ḳöyüne bişdüdüm. öyle şey dönderiyi böyle böyle dezgah şeyine iplī. (439) onuda ḳücüden alduḫ dezgah doḫudum. (373) anaña siftaki anaña böyle ennü bunun ennülū ġader böyle şey verdim kilim. dezġahda doḫudum yolluḫ kibi verdim oña. (374) ordan doḫudum çapudunan. çapudu böyle verüñ menüküden ġoca ġoca. (375) ayānı basañ böyle böyle. yōḫ ġolayėdi. (376) hē onu da hanifiynen barabar eTdük. böllüḫlü. nişan eTdük oda aldı bi kilo ipliḫ ben de aldım. (377) kilim ipliḫ çaput verüdük. boyaduñ çaputları, gözel oludu.

(Neyle boyatırdın?)

(378) boya olusa boyarduḫ böyle ġırmızıya mavuya. öyle gözeli oluyodu anaña siftaḫ gelin oluncu verdim yolluḫ gibi verdimidi anaña boydan boya. (379) he öyleyidi ya. bi dene öyle çul gibi verdimidi. öyle kilim nārıyodu böyle halı nārıyodu yārum. (380) cecim verdim anaña öyleyidi. hāle cecim duruyo evimizde onu ġüye kesdi. (381) nediyim esbab ço͡alını çırḫīmı pānusu aldı gėTdi sevda. öyle oldum yārum. (382) hē ekmak ekmā aj ekmā nārıyı aj nārıyı. (458) evden biyi dene bululler ōdüller getürüler ekmek biri fırıñı bekler ekmā biri merdimeni bekler saḫlallar diyin. ekmek eTdük o zaman. (383) çıḫatdū zaman hemen ısıcāynan bölüşüñ. ısıcāynan elim biz iki dörT deneyük. kezban muharem dayıñ. (384) etekiler aldışar dene çocuḫ bölüşüllerdü. hepimiz bi evdeyük nufusa dökeller. zeynep varıdı, şerif varıdı. o şerif ben gelinci böyle çocūdu aynı sizin tubanıñ ġızı gibi. (385) ġocaman aludu ekmek bıraḫmıyı derdük. onun zeynebi varıdı. memedi varıdı, şerifi varıdı. dörd dene üş dene çocū varıdı onun. ben geldükden sōna emine oldu, anşa oldu. (386) bölüşüllerdi ekmā. ordan bölüşülerdi. ben bavula ġordum. ġalabalī biz ayrulduḫtan sōna eyi olduḫ ġızım. o deredeki on dönüm talla babanda şinci. (387) aha şeyde var avazıñda var bi

buçuḫ dönüm oda onda. harḫbaşı var gine satun aldı o yarusunu. (388) nārıyodu ekmek ġızım. şaban iki sene sīrcı durdu. o tallaları ekerdi yerdük bol bol.

(Evinizi kendiniz mi yaptınız?)

(389) evimizi ġendümüz. yerünü satun aldım ġızīm. bahçiyi satun aldım eme babānen çoḫ yoruldu ġızım. o evi onlara bin kāde verdük. (390) ġaynanam kanser oldu oga harcaduḫ. ġaynanam yanımdaydı. o eviñ yeriñi alduḫ. boyaluya altun gönderdük. (391) topal üsüyünüñ şükrü varıdı onun şeyiydi fırtınalarıñ. fırtınalar var işte. emināliñ bahçe onlardan eminenin şeyinide biz alduḫ topal Hüsüyün derüḫ. (392) onun hissesini biz alduḫ bahçiyi. ev yapuluncu dedikki çocuḫlar girer erū̄ yer dȫşüller. onun ġızları bize ġapının ōnden geçeller Allah bayġuş tünesin derdi. bahçada erük çōdu. (393) deden şeyleri alur gelüdü, ġişileri yedürüdü. tutumuz varıdı, fişnemiz varıdı, eyvamız varıdı.

(Dedemin bitane türküsü vardı baykuşlar tünesin ah karagözlüm diye. Hatırladın mı?)

(394) bayġuşlar bilmem. unuttum onu. işde onu söyledim ya. onu dedim ya şinci, he.

yörü dülgar yörü yolumdan ġalma (395)

her yüzüne ġüleñi dost olur sanma (396)

yīdin annuna yazulan gelir (397)

sende benim gibi ġalasıñ (398)

ġolundan dutuP da gezdiren (399)

iki ġözden iki dizden olasıñ (400)

sende benim gibi ġalasıñ (401)

ġolundan dutuP da gezdüren olmasın (402)

yād eyledin yoluñu (403)

(404) birine varmış ġocası ġöl olmuş. ġıçlarından şeylerinden. (405) böyle hamamdan çimmiş geliyomuş sesinden almış.

yörü dülgar yörü yolundan ġalma (406)

her yüzüne ġüleñi dost olur olma (407)

yīdin alnuña yazılan gelür (408)

sende beni savdıñ hilket ḳadire (409)

meyül eTdū̄n yere varamıyasıñ (410)

yād eyledin yoluñu (411)

yad ellere ġıstuduñ ince belini (412)

zebāniler dutsun elini (413)

cenneti aliye varamıyasıñ (414)
avrızın ōnde bayġuluşlar öTsün (415)
aḫ sinēñ üsdüne yulannar yazsın (416)
yine derdim azdı benim sevdūm (417)
yulana söylüyüm yulan yesin diliñi (418)
ġabire söylüyüm ġabir almasın (419)
dutdattı olsun elemīñ işi (420)
cenezēn altıña giren olmasıñ (421)
(422) he ġı ya. yörü dülgar yörü yolundan ġalma diyi her yüzüñe ġüleni dost olu sanma yīdin annıña yazılan ġalu, sende beni savdıñ hilket ḳadire meyleTdūñ yere varamıyasıñ, sende benim gibi olasın iki ġözden iki dizden olasın, ġolundan dutup da gezdüren olmasın, yad eylediñ yoluñu yad ellere ġıstuduñ ince beliñi zebaniler dutsun eli, cennet aliye varamıyasıñ. (423) nası yahuşmuş mu? he ġı. söylerdi bunu. he. (424) eviniziñ ōnde bayġuşlar öTsün, aḫ sinēn üsdüñe yulanlar yazsıñ, yine derdim azdı benim sevdūm, sende benim gibi iki ġözden iki de dizden olasıñ.

(Atatürḳ'ü gördün mü?)

(425) Atatürḳün foturafıñı ġördüm. ġızım öyle namaz ġılduḫ öldü dediler oḫulun ōne böyle bi sıra ġurdular. şey ġurdular masa. ölü gibi masa ġurdular öyle durduḫ. (426) saygı duruşu. öyle oldu. bir de **(birinci sıfta)**. he öyle oldu yavrum. öyle oldu.

(Başka bir şey söylemek ister misin babanne?)

(427) yōh. Atatürḳ işde böyle oldu yavrum Atatürḳe böyle selam ederdük.
Atatürḳ Türkün elinden odur kurtaran (428)
odur yeniden Türklū ġuran (429)
bu melmeketi cumhuriyeti canil ettin bizi (430)
(431) anam böyle edellerdi.
bizi hilçeden atamızsın sen, (432)
yüklük yörüsün Türklük böyüsün sen Atatürḳ. (433)
(434) he bi de bişeyidi ġı, neyidi.
unutma bir avuştun fazlaysa değildik, (435)
bize düyna düşman oldu yenildik, (436)
bilindiler şarmişmüdür esġidük, (437)
sandularki şarmiyme esġidük, (438)
topumuzu süngümüzü aldılar, (439)
ülkemize yulañı saldılar, (440)

minareler duygular var gibi (441)
bizi kurtar yarabbi bizi kurtar (442)
deyiP yenen şehirlere ġapandı (443)
bu ͡yülke baştan başa vatandı, (444)
ey Türk ulu irbet olsun bu sana, (445)
vatancī sakın koma vatana, (446)
bu döü͡ş ġavgasını unutma vatanım. (447)
(448) eyi dōl mü? he bunuda okulda ōrendüm. yo unutmadım hep bunun şeyleri ġızım. (449) birde gėTdi bende harfleri biliyom. para diliñi biliyom. gine çalaraḫ şu harfi a şu t te at. (450) he oḫuyodum hâlâ gine oḫuyodum. birden geldim emme unutmadım. harfleri tanıyom. yā oḫuyamadım. ġomadılar. (451) zerzele oldu, ġomadılar. he ekrem oldu. böyle bi ġöz odasında sıra oldular böyle oḫuyoduñ. dedeñ varıdı, fadime varıdı, sali dedeñ varıdı, fadime varıdı. böyle oḫula gėdiyoduḫ. (452) cıdırūñ ġızı varıdı böyle bi sıradayduḫ. çöt ömeriñ ġızı varıdı. böcükleriñ fadime varıdı. böyle bi sıra ġızıdıḫ. culaḫfehleriñ saliş dėllerdi o varıdı. (453) ayaḫdaşlarımıdı hep öldüler ġı. sen. hemide gėderdim o şeye gidekde yanına elünü öperük deri derimiş ġocasına ġarı. gėderdim yanına necati dirler şeyi demürcünüñ. (454) öyle giderdim baḫmıya öyle. ikimizede bu duvar duvara bacısı duvarda. öz bacısı dōl duvar duvara. (455) bi gece onnarda yatardı. zerzele oldu yanuḫ oldu. beş dene adam yandı. beş dene ölü şey evde yandı. nineleri yandı. üş dene çocuḫ yandı gelin yandı ġızı. fadī onuñ anāñ adını ġomuşlar. (456) Ömer emminiñ ġızıydi. hē ondan geliyi. savol yavrum. (457) yoḫ dā neyim var gayrı bilmiyomki. böyle ġızım işde böyle. savol teşekür ederim. savolun. allah ġabil etsin hadi. (458) savulun allah utandumasun. bende sana zannettimidi.

Metin 2

Anlatıcının Adı, Soyadı: Duran Fırtına (74 yaş; ilkokul; çiftçilik; Fırtınalarıñ Duran)
Derleme yeri: Akbelen Yaylası
Kayıt Numarası: Röportaj 001
Derleme konusu: Yaylaya Göç

(Eskiden hayvanlara nasıl bakıyordunuz?)

(1) kime ġatıyoduḫ, çatçatlara ġatıyoduḫ biz. Memed ġüdüyodu. (2) Memed ġarşısıñda Çoban dā çıḫıyodu. aynı o ġader dėyelim. iki yüz elli üş çoban Memediñ oluyodu. (3) iki yüz üç yüz öbürünüñ oluyodu. bunnar yaylaya gelinciḫ ġatıyolar, yaylaya gelüḫene ġatıyolardı. (4) çāl derede ġoca çȭz varıdı ortada. o cȭzüñ dibinden millet gelüdü. (5) ḳöyden yürüyereḳ gelüyodu ġadınnar, annelerimiz. (6) bu cȭzüñ dibinde ġoyuñu sārdılar, oynardılar, ġülerdiler, biribiriñe su seperdi dereniñ, ırmāñ içinde.

(Ateş yakıyor muydunuz?)

(7) ırmaḫdan yaḫıyoduḫ orda ondan sonra bıraḫu gėderdiler. ġoyun ahşam ferāne yaylaya gelürdü. (8) iki sürü ġoyun. buraya gelinciḫ iki sürü bi oluyodu şimdik. (9) noluyodu bu ġoyun üçer yüzden altı yüz ġoyun. iki yüz ellişerden neydiyodu beş yüz ġoyun oluyodu. (10) büsürü ġoyun besliyoḫ. beş yüz ġoyun ġüdüyom, sen ġuzu ġüdecēdiñ misal. (11) ġuzuyu ġüderdim, aḫşam oldumuydu ikindik olmadan. (12) şimdiḫ ġuzu çobañı depeye çıḫar şuraya bārudu: “hadiñ ha hadiñ ġoyun seçmiye” diyiñ bārudu. (13) o ġoyun sahibleri beş ġoyuñu olan on ġoyun, yirmi, elli ġoyuñu olan hep çıḫardı depiye. (14) ġuzu çobanınan barabar hep gėderdiler. ġuzusu zopası varıdı, seşdīmiz hepsi ġüde ġüde ġötürüdü. (15) ġızıl yoldanda dā şey varıdı. çē͡ürmeler düşüsü. ġuzu çē͡ürmesü varıdı. (16) ġara ġölüñ başında tey bu tarafta ġara ġölüñ başında, aḫşam namaza geşdiñ mi çē͡ürmüye doldurudular orada. (17) çobannarıñ şeyi varıdı, dayamaları varıdı. dayamalarda yatardılar, zabānan ġalḫardılar. (18) zabānan buradan şimciḫ annelerimiz ġuzu çobanıñ annesi, buradan çorbasıñı alur ġötürü oralarda yedürü yedürüdü. (19) ġuzu ōlusuñu aşlardı. ġırda yedürü annesi çorbasıñı. (20) ġuzu çobanıñ böyle bi şey yoḫ. ġoyun çobañı sāten doḫuz on dedimiydi ġeTdiḫ. (21) bu depelere bıraḫıyodu. buraya bıraḫdımıydı depeye ġoyun şimdiḫ ġoyun sāpleri gėderdi. (22) annelerimiz depede sārdılar. onda

sōna ġuzuyu ġötürüdüler, emüşdürüdüler. (23) bıraḫıb͡ eve gėderdüler. aḫşamınan seçmiye gėderdüḫ.

(Hangi ayda gidiliyordu?)

(24) şimdiḫ aşşā yoḫaru altıncı ayda filan geliyoduḫ ġöç zamañı altının (ay) sōnda. o zaman mıḫdarlıḫ emriñdeydi. (25) mıḫdarlıḫ ne diyodu. bo͞n anos yapıyodu. yarın mal da͡ıḫ gėdeceḫ. (26) sāten önce büyō yoz malı ġüdüyoduḫ. yoz malı ġüdüyoduḫ. (27) ġıssır mallar oluyo ya öḳüzler, ḳömüş inekler. ġıssır mallar, sālmayannar. (28) sālmayannar gelüdü önce bizden, hep gelüdüḫ ḳöylü olaraḫ. on beş ġün önce gelüyodu ḳöyden ġoyunnar. (29) on beş ġün o͞ñde yoz malı gėdiyoḫ. (30) bazı çiFlē çē͡ürme yapıyoduḫ. bazı ġün oluyodu ā bu obanıñ buruya yapıyoduḫ. (31) ġoca çē͡ürme yapıyoduḫ hayvannara. cereḫ, ġazuḫ getürüyoduḫ. (32) bāzu oluyodu ki ġürdereniñ oruya, AraFtınıñ āzıña oralara çē͡ürme yapıyoduḫ.

(Sığırcı nasıl yapıyordu?)

şimdi sīrcı var. iki denesi gelüdü burda yoz malı ġüderdü. öbür sīr (33) danalular gelene ġader. (34) mıḫdarlıḫ anos yaparıdı. şimdiḫ baḫ selbest bişiy olmaz, boşver. (35) orda şimdiḫ mıḫdarluḫ bārudu: “yarın yaylaya ġöçüyoḫ” biTdi. o ġünü ġöçerdüḫ. (36) buruya gelinci mesela āsdosuñ ġaçı yirmisi, yirmi beşi harmandan ġaḫdūmuz sırada mıḫdar āsdos sō͡unda, o zamanda ġöçüyoduḫ. (37) mıḫdarlıḫ bārudu, anos yapıyodu mesela. bekçi kizir varıdı ya yarın yaylada ġöçüleceḫ diyodu. (38) anām o ġün aḫşamdan bō͡öñe baḫarduḫ artuḫ.

(Atı olan var mıydı?)

(39) yavrum kimi atı var. dayımıñ atı varıdı. dayı atı baña ver de yarın annemü getürecēm derdim dayım baña atı verüdü. (40) aḫşamınan gelürdüm buruya atınan ben. tabi yemiñi samañı getürüyoduḫ. (41) zabānan ġöçü göpelē eşeklere yükleñ, anneñi de ata yükleñ, bindürüñ. ata geçer ḳöye ġöçeñ vesselam. (42) aḫşam ikündüden sōna da ġoyun gelür. ġoyun şimdiḫ neyder bilüyo musun? **(Yok bilmiyorum.)** (43) şimdiḫ şey sarıyapuludance çī͡demlüden aşşā boyalu yayla, çī͡demlüden aşşā inerdü ġoyun çobañı yavrum. (44) çiğdemlüden aşşā dabancaya doḫunmuş, boşaldı mermüleri geldü derdüḫ hep. ġoyunnar yayladan geldi. (45) şimdi yayladan indiḫden sōna o çobannar ayru ġoyunnarla. o beş yüz, altı yüz ġoyuñu hep sīmıcaḫ, ayru seniki ayru beniki ayru herkesiñki.

(Yarı ayrı koyuyordunuz.)

(46) he ayrulu. yayladan da bi ayrulu tamam. herkeş ayru gėder çobannar burdan ḳöye indimiydi. (47) alma āca göçeñ meselde var mamoy ġöçüyodu, ebelüḳler

ġöçüyodu, haceliler ġöçüyodu. (48) böyle biriki şeyler ġöçüyodu, dünürōl. buradan sōna oraya gėdiyoñ. (49) bazı da şurdan ārı gėdiyolardı. cincife yaylasından aşşā, ordan aşşā gėdiyolardı. (50) mesela, cenüḫlüler menüḫlüler, onnarıñ evü aşşādan dünürōlleriñ de evü varıdı yēnim. (51) alma ācda üşde var, beşde varıdı. bi gece ġurd gelmiş cenüḫlūñ ahmed yatıyomuş. (52) bu mıstafanıñ babası biliyoñ mu, dō̄ mü? (53) ġurd ġapıyı ġurdalamış, omuzluyomuş. bilmem nēderim demiş, alakeçi baḫarmış bī ġurd ġapuda gövde soruduyo.

(Silahı yok muymuş?)

(54) adam silah nārıyi, şey nārıyi. bi dolma dabanca var zār, doluyosa bi ay yetiyo. (55) dabanca nārasıñ bire yēnim. silah nāriyodu. ırahmetliḫ birāder biraz şey ġonuşur biliyoñ mu. (56) bilmem nēderiñ geçiñe dedi. āzıña bunnuña demiş. ġapıyı boyna ġurdalamuş. (57) bi ġapıyı açmış baḫmış ki ġurd dolu ġapınıñ ōñü soruduyodu. şu var baḫ bōn bir çobanıñ bōn iki yüz iki yüz elli, üç yüz elli ġoyunu. (58) şimciḫ dō̄nde heç yoḫ diyecēñ nerdeyse. benüm bildūm bi ahmet çōşlarıñ. (59) o zaman herkesiñ ġoyuñu varıdı. her ġapıda ġoyun varıdı. şimdi sen ġateñ ben, seniki beniki toployoḫ. bunnar hep pönneḳ oluyo.

(Toplanır mıydı?)

(60) toplanur, pönneḳ toplarlar. şimdik bōon meselede diyelim tefīñ hėç yōsa iki yüz ġoyuñu var. (61) tēfikleriñ hep öyle. mıḫdar, Hacēlileriñ şey efendileriñ osmanıñ ōlu mısdafa. (62) mıstafa mıḫdar. o şimciḫ yoḫarıda, gelmedi. çiFliḫde duruyo dā.

(Çadır falandı orası, şimdi nasıl?)

(63) he çadur madur varıdı şöyle üsdüñde. şöyle māvü çadur. ġörmüşüñdü ondan çēu̯rme de var. (64) mıḫdar da yayladan heç çıḫmadı, orda duruyo. ondan sōna ġaraōzleriñ ak dēül mü? (65) akkeniñ ōlu ali var. o da şeyde ġaraō̯lde duruyo. oda gelmedi yoḫaru. (66) gölek var ya he yeñü, orada ġaraō̯l deller, o sazaḫlıḫ mazaḫlıḫ orda.

(Çeşme var mı orada?)

(67) çeşme filan var. çeşme meşme gine var. ġöl möl hepsi var. (68) hadi puñardan buyur hadi baḫēñ hadi gėdēñ yēnüm. (69) he teşekür ederüm gelünüm, sa̯ol yediḫ işdiḫ sa̯ol. (70) bi ihdiyācı noḫsanıñ varısa ses et. estāfullah.

Metin 3

Anlatıcının Adı, Soyadı: Nazile Esen (68 yaş, İlkokul, ev hanımı, Tāsimin gelini)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Ses 032
Derleme konusu: Alet adı

(Bu aletin adı nedir?)

(1) evel zamanıñ yün ivi. onunañ şey yapıyoduḫ. hanı buña sarıyoduḫ. (2) ondan sōna çorab yapıyoduḫ. ġazaḫ da yapılıyi, çorab da yapılıyi, her şey yapılıyi. (3) oldu dē mi canım? he eyce. (4) imtānıñ gözelce olsun ġızım. (5) hocāñ ġözü ḳör olsuñ da seni geçüsüñ.

Metin 4

Anlatıcının Adı, Soyadı: Halil Akar (58 yaş; Ortaokul mezunu;çiftçi; Ġamalarıñ Halil)

Derleme yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Röportaj 011

Derleme konusu: Alet Adları

(Bu nedir?)

(1) bu hāceti mi soruyoñ sen? birinen sıcaḫ su giriyo, birinen soუḫ su giriyō. banyo ġazañı. (2) bu suyunan, odunnan, bu odununan. banyolara ġoyōlar. mesela doğal gazı olmıyan,

(Çağlık gibi bir şey mi?)

(3) çālıḫ dēl. yeñiden he ġullanıyolar, hālen banyolarda buñu ġullanıyolar, doğal gaz olmıyan yellerde banyo ġazañı olaraḫ. (4) normal banyosuñda mesela bunnar var. burda esġi şey çoḫ.

Kayıt Numarası: Röportaj 012

(5) dırmuḫ, arazi dırmū, ekinneri topluyolar onnañ. calazları topluyolar yanı yerde döḳüleñ calazları. bu da eşēñ semeri esġiden bunnarı ġullanıyolardı yük yüklerkene. (6) ondan sōna esġilerden buralarda dā ne var. şuruya baḫalım baḫalım ne var. … şey varıdı dā şimdi bulamıyom. ġānı arabalarıñ tekerleri varıdı.

(Şekli nasıldı?)

(7) içi āşdan dışında demür taḫılı böyüḫçe teker ġanı tekeri. şu da şey mesela bunna ġatmer yapıyolar. (8) o zaten çoḫ esġi dēl halen ġullanıyolar o ġanı tekeriñi. (9) şu cereḫlerde esġiden tütün yaPdıḫları zaman yerde biçiyolardı böyle birer metre ikişer metre araynan onnara tütün asıyolardı, o cereḫlere. (10) hep bi tarafından kertmeler vardır. böyle baltaynan vurulmuş kertmeleri vardır onnarıñ. tütünner onnarda ġuruyodu. ġuruyunca alıyolardı. (11) aha şöyle yamaşdan çeḳerseñ cereḫleriñ oldū döveniñ baḫçası, şey parçası. (12) buñu şöyle diyim, bildūñ bi bütün ġapı varya ġapı, ġapıdan dā geniş. (13) şu boyda belki de dā geniş şu ġadar varıdı. ucu şöyle yoḫaru ġalḫuḫ. (14) bunnarı öḳüzlere atlara daḫıyolardı. Altında dişler var baḫ daş döven dişi dirler onnara. (15) oralar sapları keserdi böyle. sapı böyle ġalınca dōrar

sererlerdi. (16) öḳüzler etrafında döne döne döne bunnarı saman haliñe getürüdülerdi. patozlar çıḫmadan önce bunnarı varıdı. (17) ondan sōna aḫşama ġader yapdıḫlarıñı aḫşamınan toPlarlardı. bide rüzgarda savurulardı böyle. saman o yannı gider denesi buraya döḳülürdü. patozlar çıḫıncı bunnarıñ işi biTdi. (18) bu da düveniñ bir parçası, bu da ġırılmış parça ġalmış. şunnar da **(Neredeki?)** şurda bi dene dā var da ġörebiliyoñ mu? (19) şöyle he o da esġiden evlerde tavan yōdu, tam evler varıdı. tam evlerde ġar yādī zaman yüksek ġar oluyodu. o ġarı sıyırmaḫ için sıyırıcı, sıyırgı dutallardı. (20) böylecene ġötürülerdi tamdan aşşā ġarı döḳellerdi. onnar da o keşki tamamıñı aşādan ġörebilseñ.

Kayıt Numarası: Röportaj 013

(Loğ taşının ve düvenin nasıl bir şekli var?)

(21) böyle bi tarafı kesik. bu çuḫur çuḫur yellerde daş varıdı, döven daşı onnarı birbiriñe çaḫdīñ zaman cıngı çıḫarırdı yanı. o daşlarıñ özellī var. (22) lō bildīñ silindir şeklinde beyaz daş. şimdi tamı sıyırdıḫları zaman, hanı ġar suyu çeḫmiş oluyō ya tamda. (23) ġulpuñu daḫıyolardı. iki tane daşı ġoyuyoḫ böyle buralara ġulpuñu daḫıyolardı. (24) genişlī şu ḫader diyelim. (25) bu ġader genişlikde, belim ġader ġalınlīñda, iki tarafı çuḫurlar, ortasında çuḫur var dedim ya, oraya saplarıñı daḫıyolar. (25) burada da ġulpu var böyle. onu çeke çeke toprāñ suyuñu sıḫmış oluyolar. (26) yanı toprāñ çekdī suyu o tam evlerden su aḫmasıñ diyin tekrar ġar yādī zaman bekişdürmüş oluyolar ki yanı altına vermesiñ diyin suyuñu. (27) bunuñ adu da lō daşı. şimdi buralarda lō yoḫ. (28) lō, turhalda bizim bakkalıñ ōñde lō var. adı lō. dik duruyo üsdüne oturuyolar hatta. (29) tam merdiveniñ dibinde. o şimdi dedīm daş o, adı lō. bakkalıñ girişindeydi. (30) ġapınıñ şu bacāñ orasından ġörünüyo baḫ ġördünnü. dedīm o daş ortasında böyle çuḫurluḫ vardır, iki tarafında. (31) oñu dik ġoymuş vaziyeTde o. oñu yatıḫ olarak ġullandīñı düşüñ aha şöylecene. (32) burda çuḫurlar var. buraya sapıñı daḫıyoñ dedīm gibi şöyle mesela şu uzunnuḫda çeke çeke tekrar gėdiyoñ geliyoñ toprā sıḫışdırmış oluyo, esġinin tam evleri.

Metin 5

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Alime Yalçın (68 yaş; ilkokul; ev hanımı; Ġartasanıñ Ġızı)

K2: Ayşe Türköz (74 yaş, ilkokul, ev hanımı,Haceliniñ Gelini)

K3: Hafize Yalçın (40 yaş, ilkokul , ev hanımı, Ġara Mısdānıñ Gelini)

Derleme yeri: Akbelen Yaylası

Kaytıt Numarası: Röportaj 021

Derleme konusu: Günlük Konuşma

K2: (1) neydiyim valla burada aḫbun dolduruyom. (2) yaylada durdūmdan beri ediyom.

K1: (3) ayşeniñ ġızlara benziyo. merviye benziyo dē mi ecüḫ ġaşları benziyo. (4) ġaşları hep benziyo. valla ne zaman inecēm belli dēl. (5) yaylanıñ tadı yeni çıḫdı. şimdi ėrden çıḫmıyom. gelip eydince yaylanıñ sıcā haşlıyo. (6) İlḫ çıḫdīñ zaman yüzüñe de şapka felan kullanacāñ başıña. (7) ama ġollarıñı da uzun bi göylek giyeydiñ, o ḫader olmazıdı. Çünkü ilḫ çıḫınca haşlıyo. (8) şimdi bahardan biz ėrden geliyoḫ yā alışıyoḫ. biz o güneşlere alışa alışa bize doḫunmuyo. (9) yaḫıyı gerçi bizi ġarardıyo da ama ġabardıP mabartmıyo he böyle oluyo. çolçocuḫ hep yanıyo. (10) oldu yavrum haydi ġörüşürük. danışdīmıza da memnun oldum.

K2: (11) ġörüşürük anam. çolçocuḫ ama ben yaluñuz duruyom da bu geliyo gėdiyo. (12) ōlan asġerde ġız da gelin gėTdi.

K3: (13) bizde çolçocū gelün eTdük yaluñuzuz. (14) aha benim ev de şura. he çiçekli ev.

K2: (15) valla savol. yaylada dururum ama ölüm geberüm. (16) çoḫ çoḫ mal var. her şey ḳötü zor zor. (17) sabahları souḫ. a şimdi ecüḫ hava eyi. (18) aḫşam dā souḫ. bir yāmur yādı, bir kar yādı. (19) **(Senin kızın vardı. O ne yapıyor?)** doum yapdı aha nisanıñ soñu. (20) bi sene oldu. ōlu oldu. he savol. idare ediyiz.

K3: (21) **(Sen nerde oturuyorsun?)** he ben onnardan dā aşşā duruyom. (22) ben candarmaya yaḫınım he. (23) hemen onuñ siteleri var ya, durak siteler. (24) o yoldan bahçedeyim. hep onnar müstakil evler. hoş geldiñ anam. (25) allām iyilik versiñ. iyi baḫ tanıduḫ. ben iki ġünlūne geldim. (26) abimnen biz tohaTdayduḫ. mushingil

geliyolarıdı. (27) he cemaliñ muhsin. (28) he ondan bende dedimki bende gėdeyim de bazı ġörecēm işler var.

K1: (29) he bizim burda bārmā çıḫıyodu. osmañı arıyolardı. (30) biz ġomuyoduḫ. bizim ārıyıda hep söḫmüş batumuşlar. (31) he yanīz ġomşuyuḫ. orda kilidi neyiñe yarıyı eliñ kilidi bi zėncirnen bālıyoduḫ. (32) bi de üsdeliḫ yanı kiliTlemese kilidi söḫüyo mallarıñı alıyo. (33) abiñ felan olmasayıdı geliyodu ġızım. (34) he abiñ felan işde normal peḫde eyü dōl peḫde ḳötü dōl orta ġarer. (35) olsun belki vardur dedim ānadıñ mı? tamam ossun ablama yollarım şeyder. (36) oñu gerer açallar. he gine açallar. (37) oldu dā iyi oluyo. yayla gözel. yayla çoḫ gözel öyle duruncu.

Metin 6

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Nazile Esen (68 yaş, İlkokul, ev hanımı, Tāsimin gelini)

K2: Şakir Polat (57 yaş; ortaokul iki terk; çiftçi; Çilmısdıḫlar)

K3: Nigar Polat (56 yaş, ilkokul mezunu, ev hanımı, Çilmısdıḫlar)

K4: Mehmet Karataş (58 yaş,ilkokul mezunu, çiftçi, Delōlanıñ Dursunuñ ōlu)

Derleme yeri: Akbelen Yaylası

Kayıt Numarası: Röportaj 005

Derleme konusu: Günlük Konuşma, Soğan Kesimi

K1: (1) buyur oturannar oluy ya tiken oturuyo bi de sıcaḫ oldūñdan. (2) **(Musa dedem mi?)** he Musa emmim.

K2: (3) o zamannar öldü. (4) **(Sen nasılsın?)** zaman dönüyo. ben mi ėyyiḫ valla, eccüḫ […] yardım ediyoḫ.

K3: (5) el lambası nerde ġarı?

K2: (6) el lambası, nerde bilmiyom ki. (7) el lambası ya buzdolabın yanında ya da şurda ya dā gardırobun orda. (8) çocuḫlardan saḫladıydım. geçen torunnardan saḫladuyduh amma. (9) el lambasıñı eliñe alıyolar bıraḫmıyolar. (10) **(Kaç tane torunun var?)** ġızıñ ikiye geşdi biriniki, bi de bire yeñi geşdi. (11) ōlanıñ bi tane. ōlan alanyada, ġızlar toḫaTdalar.

K2: (12) fotūraf çekilcī misiniz, nesiniz?

K3: (13) emmiye yenge bunnar yabancı dēl. ġuru ōlanıñ musa diyoduḫ.

K4: (14) yunis abiniñ şeyi.

K2: he

K3: (15)onnarıñ geliñi oluyo.

K2: (16) geliñi oluyo hemi?

K3: (17) şakiriñ halası oluyu öyle deyim ben sā halası oluyo yani.

K2: (18) Allah işiñi ras getüsüñ ġızım. benim dovam geçer. (19) Allah yardımcıñ olsuñ. señi göreviñ kimise sā görevi kim verüyosa gözü ḳörlesiñ sen geç. (20) benim

torunnar şimdi emtihan yaparkene anāne babānne yardım et be seniñ dovan geçiyo. (21) tamam tamam dėyom.

K3: (22) aclīn nası yenge, emmingiliñ hemi?

Metin 7

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Necati Küpeli (60 yaş; ilkokul mezunu; çiftçi; Ḳüpeli Saligil)

K2: Ahmet Çakır (67 yaş; ilkokul mezunu; çiftçi; Çaḫırlarıñ Ahmet)

Derleme yeri: Akbelen Yaylası

Kayıt Numarası: Röportaj 023

Derleme konusu: Günlük Konuşma

K1: (1) **(Sen kimdin unuttum ben?)** ben necati ya. çoḫ oldu çoḫ. (2) toḫada gėTdiñ ġaybolduñ dā.

K2: (3) ḳöyü ġörmē gėdiyoḫ ġusura baḫma aşşā. (4) arabayı da ġıyıñā bıraḫduḫ he.

K1: (5) ben de buradayım. zaman dolduruyoḫ işde. (6) **(Nasılsın?)** çoḫ şüḳür allā çoḫ şüḳür memed. çoḫ şüḳür . (7) **(Çocuklar yok mu?)** yoḫ kimse yoḫ yanımda. bi ġız bi ōlan var. (8) ġız toḫaTda. ōlan istanbulda. (9) **(Neden köyde kalmıyorlar?)** iş yoḫ iş nāpacaḫsıñ mejbur. (10) dışarı gėdiyolar çocuḫlar napacañ. (11) he ya burada arazide çalışmaynan geçim olmuyo. en azında bi sālıḫ sigortaları şunnar bunnar oluyo. (12) ey heç dēlse oñu bari tamamluyolar. yani geçim olmuyo abi. (13) şimdi ileride verim de yoḫ para da yoḫ. hiç bişey yetmiyo. (14) ḫe onnarda şimdi etmiyo memed etmiyo. onnarda saten tütün ġalḫdı, soan da ġalḫdı aha şurda bi ġaç insan yapıyo. (15) dā ne var. bi būdaynan pancar var. pancar da kota var. kota var onda yine nüfūsu ġalabalıḫ olan ġişilerde var. (16) öyle fazla yōsa o da yoḫ. şimdi memed yoḫluḫ varısa insanıñ da dēri varıdı. şimdi ne paranıñ dēri var ne insanıñ. (17) yani afedersin ḳöpēñ dēri ġader insanıñ dēri yoḫ ya. baḫ sāda solda o şeyde görüḫüyo işde. (18) televzonda felan bi denesi ḳöpē vurmuş da haḳḳıñı arıyolar. lan benim haḳḳımı niye aramıyoñ sen. ōle dēl mi yanı. (19) o ġader dērimiz yoḫ. ōle yanı. yazın yaylada ġışın ḳöyde işde. emekli oldum geldim. (20) dā da burdayım, 2014'de. şeye gėTdiydim istanbula çocuḫlarıñ aynıña. (21) af iki bin doḫuzda da af gelecēdi. (22) **(Gününü doldurdun mu?)** doldudum, çalışdım, para yatırdım, ödedim filan derkene emeḫli oldum. (23) neydecēñ az da ġalsa çalışusuñ memed. çolūñ çocuḫlarıñ. (24) ġazanmaḫ için mejbur çalışacañ. dönemezsiñ bi zaman. (25) inşallah yanı şimdi çocuḫları evereyim diyeceñ yoḫ memedden alım diyeceñ bilmem ney diyeceñ. (26) işde yine ne yapcāñ bi zaman alır yanı. bi ġaç sene geçer. (27) çoḫ şüḳür allā çoḫ şüḳür. allah sizlere nasip etsiñ.

çoḫ gözel bi şeymiş. (28) ver dörd dene de torun var. iki ġızıñ iki dene de ōlanıñ var. (29) ōlanıñkilerden biriniñ akar, birisi yağmur. ġızıñkilerde biri mahmut biri emircan. (30) inşallah inşallah olur olur. canları savolsuñ olur. (31) hadi savolasıñ. aha biz de buradan çay içiyoḫ. görüşürük.

Metin 8

Anlatıcının Adı, Soyadı: Ayşegül Ergün (54 yaş; ikokul mezunu; çiftçi; ġuruōlanıñ gelini)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Röportaj 026
Derleme konusu: Cenaze Adetleri

(Cenaze adetleri nasıl bizde yenge?)

(1) aslın ġızım üç, aslında adetlerimiz yoḫmuş da üç ġünümüş. (2) cenaze eviñe gėtmek üç ġünümüş. (3) ondan sonra gėdip de o evi rahatsız etmeḫ, tazelemeḫ olmıyacāmış. (4) o yüzden dėrlerimişki genellikle oñu diyolar abi. gėdecekseñ de üç ġün içinde gėt gėdip gėdip de tekrarlama. (5) ölünüñ yanı hani ister istemez o aileye şey yapıyosuñ. (6) hanı bişmiyo o ġünü hanı onnar yorgun oldū içün yabancı bi misāFir geliyo ona da bi ikram olması lazım. (7) biz de o ġün orda heç yemeḫ yapılmıyo. (8) aslında dinimizde orda hėç yemek yenmemesi lazım. bu varımış biliyoñ mu abi? (9) hanı o dışarıdan gelennere hanı dışarıdan geliyolar. gėtmesiñ hanı uzakdan geliyo adam aç. (10) ama gėdim diyenece vaḫıt geçeceḫ aslında dokuz saate olana ġadar hėç mekruḫmuş böle yemek yemek. (11) dışarıdan gelen bile. mevlüTde uzaḫdan hanı gelen olduysa üç ġünü bile yapılabilir. (12) o gırḫında var. o senelī devriyesinde her zaman yapılıyo. hanı yanı ona şey olsun diye. (13) her seneniñ yılı geldimi mesela geçen sene yapamadım onuda ben tekidim, hasdayıdım, dē mi geçen sene? (14) var ama hâlâ içimde ukdedir. (15) o ġünü mesela babamgil bütün çorbası sevī diyiñ genellikle bütün çorbamı yaparım. yōrdlu derlerki yōrdlu çorba ġatma hayır, pidesi, dolması, helvası. helva yapılmasa bile tatlı bişey olacaḫ. (16) yemekleri sonra mevlüd oḫunacaḫ evet oḫutuyoḫ. genellikle de bi huriye ablamız var onu çārırım. (17) ortalī ġavşadıyo onuñ sesi. mevlüdüñü okur, sohbet arkadaşları sohbet eder onnarı da çārırım. (18) yemek sonra da ikrama geçilir. oruc felan tutan olusa onnarın da ikramlī olur ayriyeten onnara yanına veriyoz. (19) bazen perşembėye felan denġ gelüse, pazartesiñe oruclu olañ oluyo. biz ġadınnar arasında yapıyoḫ. (20) o senin dedīn cāmiden çıḫan erkekler gelir. sabaḫda yapılır. (21) köylerde soḳaḳda yapılıyı. onda da böyüḫ yanı onda da helva, çorba, pilavı. (22) **(Yahni oluyor muydu?)** evet yahni de olur. genellükle etli bişey bişer. (23) şimdi kabaḫ şey tas kebabı felan yapıyolar. önceden ġurufasülye felandı, pilavıñı, çorbasıñı. (24) çocūken

çoḫ gėtmişdürümdür mevlüdlere. (25) haTdā derim ya celal abimiñ dünüñe bile gėTdim ben çocuḫlarım, ben çocuḫken. (26) bi de muavinneriñ nuriynen biz ille gėdecük. yemek yememek için dēl o ġalabalī ille ġörcez. (27) mesela celal abimiñ dn̄ünüñde ben hėç unudmam yoḫarı kakbunnarıñ evindeyken ney diḳḳatimi çekmişdi, tavannarı ters tavanıdı. bizim evlerde yoḫdu. (28) onnarıñ evleriniñ tavañı ters tavanıdı. hiç unudmuyoñ diyiki Halil diyiki çocūkene de diḳḳatliymişiñ diyi. (29) onnarıñ dabannar tahtayıdı, tavannar ters tavanıdı. o diḳḳatimi çekmişidi. (30) celal abimiñ dn̄ünüñde oldūñdan eminim. kezbanda, kezban gėtmedi çünki. (31) ablamıñ dn̄ünü diye o da biziminen yaşıdıdı. o biziminen gėtmedi. (32) orda biz dā yediḫ ve pilav yediḫ. onu hatırlıyom öyle.

Metin 9

Anlatıcının Adı, Soyadı: Fadime Akar (76 yaş; ilkokul üçe kadar; ev hanımı; Ġamalarıñ Fadime)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Röportaj 003
Derleme konusu: Günlük Konuşma

(Duymadın mı beni büyük hala?)
(1) duymuyom. o şimdi beni fene seviyo. (2) burada çıḫardı evisiñe yürüyereḫ gelürdü. (3) emmimiñ ġızı sen bidenesiñ derdi. şimdi günah oluyo işde. (4) çay ġodum bi pakit maḫanna ġodum ġötürüyom derdi. hatçe derdi. (5) ġız Aliniñ ġızı hemen ġo baḫıyım şunnarı şuruya senin ben ḳöye ġötürmüş burada bi sürüyo yüyoḫ diyo. (6) şey aliniñ ġızı bi ġızı varıdı ya. o şimdi burada. sen bilmeñ beş on lira kād ġoydum cebiñe. (7) hėç yoḫ gelün oldum emme beni hėç istemiyo. patitis gelin oldum verdiler. bi ney bi iş isdedi. (8) e ben gelinim iki dene ġaynanaynan ġaynataynan, bizim yoḫdu. bi kere vermediydim. beni istemiyo dedi. (9) hėç istemiyo. hėç kimse hėç. bi ġayınbanıñ hasanıñ oda ġızınıñ yanında duruyo. (10) ak ġızı mı diyoñ? emine he, he aynı duruyo. (11) bizim esġi evde. he demir başındaki evde. oranıñ tapusu da duruyo. (12) ora da aliye düşmüş. hėç durañ yoḫ, ellām boş. (13) nusrediñ de halil abiniñ memediñ evi varıdı ya, hocanıñ eviniñ yanı, orda duruyo. (14) boş kimse durmuyo. aman esġileri hepsi hikāye. ġendüñü bilmeyenner var. (15) ġaç hāne olūsa ossuñ gėdiyo. ā böyle şey gibi baḫıyo. onnarda ġörünüyo. **(Yaylaya bir gittik herkes bize geliyor çaya.)** (16) yeñi ġonşu oldūñuz üçün gelüler. (17) yōsa orda durdūñ da gelmezler. heç ġörmedim ġörmesiñ. (18) bi de habar yollamış bunan gėTdim. (19)gėTdūmüzde yāmur yādı. o da siziñ evde yedüḫ işdüḫ. (20) ordan çıḫduḫ geldüḫ. o işde yaylayı ġördūm. (21) geçen sene davar felan keseḫ diyiñ hep dāmad daḫımı gėTdüḫ. ordan geldüḫ. (22) ġayagiliñ oraya ordan hadi döndü geldiḫ bu ġader. (23) aha bura oldū üçün adam bālıyo. (24) ġardaşı yoḫ kimse yoḫ. nereye gėdeceḫ, mal getürüyo. (25) baḳḳala baḫacañ. (26) işi mallar oldu diye. el ġızıña ġülüyoḫ. (27) **(Biz müsademizi alalım.)** müsāde siziñ.

Metin 10

Anlatıcının Adı, Soyadı: Saliha Karakoç (59 yaş; ilkokul mezunu; ev hanımı; Lülōnnarıñ Saliha)

Derleme yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Röportaj 11 Eylül

Derleme konusu: Lakaplar

1. lülōnner
2. ismāller
3. ġukġadirler
4. çolaḫ rāsimgil
5. ġara mıstālar
6. palanıñ abdullagil
7. patlāhmedler
8. ġöço̅̄ñ ömergil
9. tanġoçgil
10. fırtınalar
11. cibaba
12. kütleriñ/kütler
13. haytanıñ abdullāgil
14. lazōlugil
15. saıro̅̄lugil/ sār osmanlar
16. çatallar
17. delümısdıḫlar/ kaynaḫçı mısdafagil
18. hevügil
19. ġozlugil
20. çatçatlar
21. ġendübaşılar
22. coruḫlar
23. pakitleriñ ahmetgil
24. pakidiñ osmangil
25. topcular
26. ġocāmedler

27. topal ͡osmannar
28. zū̆rululular
29. terā̆n topal
30. pambuḫlar
31. damadıñ ahmetgil
32. ġocāniñ dāmad
33. eyenŌ̆ñ ibrām/ eyenŌ̆lar
34. pantunnugil
35. kel yusufgil
36. çölaḫalleriñ yusuf
37. torunpaşa
38. kezīn dursun
39. ġayabāller
40. kel bekirgil
41. delü hüsüynün
42. ġıytuḫlar
43. ġıdişler
44. gayşŌ̆ller
45. çolaḫlar
46. ġüccū̆ñ memed
47. ġavşŌ̆ñ mıstāgil
48. hoca dursungil
49. ġabışōñ mısdā
50. selamigil
51. çolāñ bekir
52. geydannılar (ḏüvannugil)
53. ġedū̆ñ bekir
54. mācir ziyagil
55. ġıytuḫlar/ ġıytuḫlarıñ ġadir
56. cimbilgil
57. pakitiñ musa
58. māvinner
59. cenōñ memed
60. māviniñ ōlu

61. bātdingil
62. inneci ömergil
63. fāik dedegil
64. çavġınıñōlu
65. durmuşuñ ġadir/ sādıḫ
66. çerō̄ñ
67. çatçat sadıgın
68. durmuşuñ ġadir
69. kel bekir
70. kel ürüşdü
71. saḫargil
72. ahmed çōşuñ abdullā
73. keleklō̄ñ ġuru memed/ ġuru ōlanıñ memed
74. ebelikler/ebalikler
75. nazlıgil/ ġümenēñ abdul
76. haceliler
77. sibob
78. çaḫmaḫcılar
79. taşāñ ev
80. calılar
81. cereḫlünüñ bekir
82. canikli/ canüḫlü
83. mamoygil
84. özdemirler
85. yekdānañ abdullagil
86. yumaḫgil
87. dembekgil/ dembēñ ōlu
88. ġazuḫdiş
89. ġadīfciler
90. kel ġadiriñ maḫmud
91. fındıḫ/ fındīñ mısdā
92. hacelōñ halilgil
93. cenanōñ abdullāgil
94. muḫaremgil

95. sekseniñ üsn̄ñ
96. şavġıgil
97. eġül/eġülgil
98. ḳüpeli sali
99. kürdür̆ üşdü
100. sefergil
101. kürd̆ osman
102. çilmısdıḫlar
103. rahmigil
104. dervüşōlgil
105. dervüşōñ rahmi
106. eşġıyaōlu kelahmediñ mısdā
107. candarmanıñ ibrām
108. tahsingil
109. ġayabān duran
110. ġüdōller
111. zeynepgil
112. unalgil
113. cinġañ ahmed
114. fırtınalarıñ duran
115. şükrünüñ abdullā
116. çerçici şükrü
117. kel sülümangil
118. müzafergil
119. çaḫırıñ mısdafagil
120. eyenōñ mısdafagil
121. paltarcılarıñ memed ve receb
122. ibonuñ musdafa
123. geydō̆annılar
124. kiziriñ hayriyegil
125. apuluñ osman
126. ġardasan
127. cāferiñ ahmed/ cefōñ ahmed
128. tanġoç

129. sülükçü ali
130. temeliñ abdullā
131. ġabaḫ haliller
132. ġüdōñ memed/ ġüdȭller
133. kiziliñ ömer
134. tanġoşlarıñ zülfikar/ tefi͡ñ
135. cenōñ musagil
136. ġoca memedler
137. ġoca ali
138. atikeniñ osman
139. memed hocagil
140. ġarġacı
141. kel͡ irbām
142. ġıytuḫlarıñ ġadir
143. ali/ osmançō͡uşlar
144. ġabaḫalleriñ ismāl
145. çöte osman
146. kermōnnar
147. topcōñ ōsman
148. pamūñ͡ ali
149. ġüccȭsüñgil
150. ġüccüñ memed/ mısdā
151. māciriñ͡ ali
152. incelȭler/incelȭñ͡ ömer
153. fetdaḫlar
154. kel͡ ürüşdü
155. paşovuñōlu
156. paşōñ abdullā
157. ġara osmangil
158. paltarcılarıñ ali

Derleme Konusu: Ali Çavuşun Hikayesi

(159) ali çōş şeyde esir düşmüş Ġürcisdanda. (160) ordan gelince gelmişken üş ġişi gelmişler. (161) kel͡ āmediñ mısdafa anladudu. (162) üş ġişi gelmişler geldȭ ġün

ardında çif süren bi adama sormışlarki filancayı tanıyoñ mu? (163) evet tanıyom. (164) bizim ḳöylü filan onnar o kadar simalı değilmiş. (165) kemere gėtmişler bi üç yüz ġişi bizim ḳöyden. ingilizlere yesir düşmüşler filan ordan şeye geşmişler. (166) Adamlarda eve gėdecük zannedmişler. (167) ġurcisdan sınırına ġötümüşler. ġurcisdanda da yesir düşmüşler. (168) orda hep zenginneriñ yanına ḳöle vermişler bunnarı. (169) bizim ço͡u şeymiş böyle cevval, yīd bi adammış. sahibiniñ ġözüñe girmiş, her dedīni yapmış. (170) adam sevmiş buña ekmē çoḫ vermiş. ekmā̄ ġısmamış. (171) bu yanında bizim ḳöylülerde aḫşam ekmeḫ dādmış onnara. (172) on ġişiye yakın adam şey yapmışlar, ġurtulmuşlar. sōna yesir dēşimi oluncu bunnara hadi gėdiyoñuz demişler. (173) ço͡u aras nehrinden geçerken ırmaḫda bōlmuş. (174) yüzenner bu yana geşmiş. yanı ḳöprüden geçirmemiş ruslar ırmaḫdan geçerkene bōlmuşlar. (175) sālam ġalannar geri gelmiş. yeni ahmed var onuñ hikayesiñi ānadacam. (176) şimdi gelmişler, ḳöyün ġıyısıña gelince sormuşlar. (177) bidene ġadınıñ biride bi adama varacāmış, faḫırlıḫ ya, o ali çōşuñ ġarısı. (178) demişki o zamannar mesela asġerde ölenneriñ, I. Dünya savaşında asġerlik şubesiniñ oraya şey yazallarmış ġaralaması geldi diye gėdenner bittede de baḫallarmış. (179) bunnarı hep öldü diye yazmışlar. aslında normalde ondan sōna yesirler geliyo demişler esir dēl de yesir dellermiş. (180) demişler şu yesirler de gelsiñ ondan sōna ben senle evlenecem demiş. ġadın, o ali çōşuñ ġarısı, bilmiyo ġocasıñı öldü biliyo. (181) çocuḫlar mocuḫlar var amma perme perişan. ali çōş şimdi eviñe oturuyo. (182) ġarısı peşinden su getirmē gėtmiş. ordan sohbet ediyo, tanımıyo. (183) anası babası da tanımıyo onu [...] çıḫmış sac saḫal ġarışmış. (184) aylarca tıraş olmamış filan. böyle şey olmuş zayıflamış ġupġuru olmuş o iri adam. (185) sohbet ediyo, o da tanışlıḫ vermiyomuş. (186) ondan sōna şimdi ġarısı çeşmeden su getirmiş mutfā girecek aşġanaya girememiş yabancı erkek var diye. (187) onu dinlemişki “yav sanki ses benim ġocamıñ sesi. o öleli yıllar oldu. allah, allah” diyomuş. (189) “hayal mi görüyom şey mi ġapıyı” diyomuş böle. (190) tekrar dinlemiş ġonuşmalarıñı filan ġıvıdıb ordan baḫıyomuş öyle böyle sōna baḫarken mutfā ġoymuş işde şeyleri asġanaya, rafa āzlarıñı ġapamış ġapāynan. (191) ġözleriñi ġocasınıñ ġözlerine beñzetmiş. üş defa dönmüş dönmüş baḫmış ġadın. (192) ondan demişki “hanım, hanım heralde sen biriñe beñzeTdin” demiş. (193) o da “beñzeTdim beñzeTdim.”. (194) sesi de ġulā şey gelmiş “ tanıyoñ mu aliyi” demiş “tanıyom” “işde o benim” ,“de git şurdan öleli o ġaş sene olmuş” demiş. (195) faḳat ġadın diyomuşki öbür adama yani şu yesirler gelsiñ, gine bi umid ġocam gelü diyiñ evlenmemiş. (196) sōna aḫşam oluncu “e

misāFir sen gėtmiyoñ mu" gėtmiyom burada misaFir ġalacam" hâlâburada tam ġalmış gėtmemiş aḫşama kadar ġalmış sohbet etmiş yemiş içmiş. (197) adam sōna ben filancayım inanmamışlar. ondan sōna ġarı annesi gelince ġoḫusundan tanıdım ben ōlumu. (198) annesi öyle bayā hüzünnü. buñu arḫadaşı cincifelü, bide o cincifelü adam şimdi gėtmişki eviñe ġarısı yanında iki üş dene çocuḫ var. (199) "allah allah benim iki dene çocūm varıdı, bizim ġarınıñ beş çocū var filan" mēr onuda öldü diye ġardaşıña evlendümüşler. (200) bi de 3 dene çocū olmuş. iki de ġendünüñ. adam şaşırmış. ondan sōna gėtmiş o cincifeniñ başıña ġaya var oraya otumuş, ġünnerce ālamış. (201) bi anladulardıki, hey gidi. sōna o adamı da evlendümüşler. (202) oñu şey ġaraġaya tarafına, öbürüñe de o yannı ġuraḫ tarafı vermişler. birbirleriñi ġörmesinner diye. (203) böyle bi tā onları söylerken hüzünlendim ya. (204) o kermōlleriniñ kerimiñ hikayesi ayrı. öyle benim memed şey annemiñ dedesi antalyaya asġere gėdiyo. ġaç yıllarıydı, sefelbellik yılları. (205) o antalyada asġerlik yaparken yanında bizim köylü kermōlarınıñ adamı varımış kerimleriñ dedeleri. hasdalanmış dedem ziyārete gėtmiş oñu. (206) ondan sōna o da demiş ki " ya anamıñ bi toyga çorbası olsa da yeseydim" demiş. sōna ölmüş. (207) sōna bizim dede gelmiş ḳöye, ḳöyde işde namaz geçince beraber asġer yapıyoduḫ öldü mü diye soruncu " bu annemiñ bi çorbası olsaydı da yeseydik" derdi. (208) o ayran çorbası diye anladınca o toyga çorbası o adamıñ anası o çorbayı o evde yasaḫlamış. (209) o ġarı uyuyuncu o yemē yapmışlar o çorbayı yemişler. o ġadın ölüncüye ġadar o çorbayı açıkda bişümemişler. (210) öyle kermōlu haliliñ hikayesi. hey gidim hey. sefelbellik yıllarıñı anladıyı. (211) mesela şakir dayımıñ yusufuñ darı mūlada asġerlik yapmış. 4 sene asġerlik yapmış bin doḫuz yüz ġırḫ dörde. (212) bizim eviñ ġarşısındaki şimdi tando͡annar varya, he tando͡anıñ babası. (213) sultan ahmed camīnde alt͡ay asġerlik yapdıḫ, orda yapdıḫ diyo. bin doḫuz yüz ġırḫ dördde.

(Nerede yapmışlar?)

(214) istanbul sultan ahmet cāmiinde asġerlik yapmışlar. (215) asġerler cāmiler ġışlamız oldu diyo ya ġışla olmuş cāmiler. (216) anı şeyiñ ziya ġökalpiñ şiirinde geçiyo ya. cāmiler ġışlamız bilmem ne sün͡gümüz. (217) o zaman yazın o işi orada alt͡ay sultan ahmet cāmide yapdıḫ tuFaletleriñde işde su aḫıyo ortasında işdima olduḫ. (218) atlarıda bahçesinde beslediḫ. sultan ahmet cāmiinde alt͡ay asġerlik yapdım diye anladıyodu. (219) yanı türkiye neleri yaşamış. sefelbellik yılları üş yüz ġişi sefelbellē gėtmiş bizim ḳöyden. (220) bir bizim ḳöye gėtmiş nėrde cincifeye iki ġişi.

(Geri dönen olmuş mu?)

(221) yoḫ hepsi ölmüşler. işde o zamanıñ şeyleri. (222) hey on beşli dēmen benim ġamlı yaşlı ġöynüme var ya o tür bizim ḳöyüñ, söylemişler. (223) o abbas öz diyiñ bi adam var dellemiş gelmişler de bizim ḳöyde dellemişler. (224) benim dedem çoḫ gözel türkü söyler, mehmed dedem. (225) bizim ḳöyüñ kilise çeşmesi dedikleri, ġocaman bi toplanTı solonu varımış, orda dedem böyle söylemiş. (226) o zaman dedeme işliḫ hedaye etmişler. işliḫ gömlek, yaḫasız gömlek. bize çoḫ güzel şeyler. (227) hec bi dene yoḫ dā. hatta fadime halam bazen söylüyo dedem ise türḳü söyler hâlâda oynarmış dā ġüççüḫmüş bir iki yaşında. (228) hatta demiş ki ise yoḫda talla aşşa talla yoḫarı, iki talla bi höbek ne hoş oynar şu ḳöpek. (229) halam dönüp baḫarmış. ḳöpē beñzedirmiş. (230) böyle öyle çoḫ gözel şeyler söylermiş. bazen halama diyomki babañ söyledī türḳülerden türḳü söyle. (231) hafızasıñda ġaldıysa söyler. he babam söyle diyodu oynuyoduḫ onnarı ġaydediñ. (232) ırahmedliḫ enişde de bilmiyom hafızasında varısada. (233) bi de şöyle her dakka aḫlıña gelmiyoki sōna bi ara geliyo. (234) bu dedemiñ abisi kermōlañı dedemiñ abisi topal osman on altı yaşında asġere gėtmiş. (235) izmir cephesiñe ondan sōna izmirde asġerler sıralanmış da böyle bayraḫ çeḫiyolar ya o asġerleriñ bi denesi dedemiñ abisi topal osman. (236) ondan ilerde bisütmiş onuñ bacāñdan vurmuşlar. topal osman demiş o yüzden topal osman ġalmış adı. (237) yanı o izmirdeyken işde dedemle, emesi gėtmişler. osuTda yīn yīyolar yīñı beceremēmişler.

(Ağaç nasıl dikilirdi?)

(238) ortasıña āş şöyle dikilir. beş altına bā dikilir, dizilir ya oñu yapmamışlar. yīn yīncı ġayıb‿ėniyomuş üsdüñe. (239) yīn yīmasıñ bilmemişler. ondan topal osman gelince bunnara ō̄retmiş. (240) ḳöyde ėrkek bile ġalmamış sefelbellē gėtmişler. (241) evet sen şimdi söyle. sen şimdi duran emmiñi görüncüḫ deki o öveyliḫ özlüḫ var mı bizde. (242) topal osmannarnan da. o diyomuş topal osman öveyiñ öveyciḫ. (243) özlüḫ var mı bizde dīlmiş. baḫ şöyle benim dedemle topal osman ġardaş, öz ġardaş onuñ annesiñ övey. (244) selim dediki duran emmiñ bi dediki anladıyodu ki topal osman oraya gelindik kezekġadı o ona gelinciḫ öveyimiş o da öveyimiş. (245) onlarda öveyliḫ var. öz ġardeş, öteḫi ġardaş kim bilmiyoḫ, he topal osmanıñ böyüḫ adam öveyimiş diyolar, hadice öz annesi. (246) onu da bi öldü diyin duyduydum. topal osman asġerdeyken faḫırlıḫ gėtmiş kel bekiller varmış. (247) yoḫ kel Bekirde olan dēl ġendü ġardaşı öz ġardaşı. (248) bende dedim ne öveylī acaba, öveyliḫ o yanda tabiki geldi seksen birde öldü. (249) yoḫ yoḫ seksende öldü. selim dōmadan.

selā veriliyodu, heral zengin biri ölmüş diyoduḫ hep talladayduḫ topal osman olmasın derkene topal osman vermediler mi, tütün ġırıyoduḫ tallada. (250) babamıñ amcası. hep varıduḫ yunis amcañ, o topal osman annesi anladıyo.

(Üzüm teveği gelmiş miydi köye?)

(251) he türediyoduḫ amerikadan üzüm tevē geldi. (252) bizde de varıdı. ā manasdırıñ bahçede var.

Metin 11

Anlatıcının Adı, Soyadı: Nurullah Tandoğan (27 yaş; lise mezunu; otelde çalışıyor; İsmālleriñ ōlu)

Derleme yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Ses 013

Derleme konusu: Günlük Konuşma

(Askerliği kaç ay yaptın sen?)

(1) on iki ay yapdım. (2) bitlis tatvanda, acemilī manisada şehirde ulaşdırmaydım ben otu beş ġün yaptım.

(Tam olara ne yaptın?)

(2) ya ulaşdırmada üç yüz dört yüz metre araba anca sürdüm. (3) sanki askerlē gėTdim altı dane mermiynen asġerlī bitirdim. (4) valla bize altı dene aTdırdılar. (5) usdalıḫ billīnde aTdırıyolarda şeye felan nöbete felan gėTdīñ zaman öyle şey atışı yapabiliyosuñ, bizimkiler atış yapıyodu. (6) ben hėç nöbede gėtmedim gazinoda durdum. gėdince bana iş vermediler. (7) necisiñ sen seniñ görev yeriñ şura tām diyoñ biTdi.

(O zaman hep oturdun.)

(8) yoḫ cānım otumadım. (9) uzman geliyodu, orada uzman çoḫ. (10) sabah biri alıyodu uzman ōleden sōna biri oluyodu ondan sōna ya sen zaten yatıyoñ dedi āşama ġadar diyodu gel sen benle şu işi yapañ diyodu. (11) inşād işi yapıyoduḫ āşama ġader. (12) hec acıması yōdu ordaḳı bi dene uzman varıdı.

(Sen okuları hep burada mı okudun?)

(13) he hepsiñi burada oḫudum ben lisiyi şeyde oḫudum endüsdürü meslekde. (14) oñu da burada oḫudum. (15) az yo elli altmış dene yoḫdur bile. (16) lisiyi endüstürü meslek bilgisayar oḫudum. (17) şey varıdı o zaman daşımalı ētim onnan otomatik saten ḳöyde giTdīn için devlet ḳöyde oturannara şey çıḫardıyodu. (18) lisde olarak hepisiñi çıḫarıyodu. lisiye ġayıd‿olunca ben dörd sene oḫudum, o zaman başladı. (19) o sistem de başladı. şimdi de devam ediyo. (20) şeyi devlet yemēñi veriyo daşıma parasıñı veriyo.

(Bir yere mi gideceksin?)

(21) valla ben hazırlanıyom işe gidecem. (22) şimdi siz devam ediñ görüşürüz. (23) toḫaTdan gelecek bişey varısa alıyım geliyim.

(Kaçta geliyorsun?)

(24) on iki bir, ben anca geliyom.

Metin 12

Anlatıcının Adı, Soyadı: Osman Ergün (74 yaş; ilkokul mezunu; çiftçi; Osmançōşlarıñ ōlu)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Ses017
Derleme konusu: Günlük Konuşma

(1) difoy arası mı diyeceñ. (2) dün allah üçün diye ġoşun yavrum. (3) heç buraya difoynan arasına en ėşiTdiñ mi yoḫ sen bī sen bizinen bizinen sīrıñ. (4) sen dāyisiñi biliyoñ şimci cincifiyi Sazarıyıdı almasaḫ orayı da dolanıyoḫ hoca ȭle dēl mi hoca duyduyduḫ ki datlıydı. (5) baḫ musulu bizinen […] niye burada daınan bir biliyoñnu he musulu. (6) he o oraya hüdüt diye musul var ya orta musulu he alacañ ki. (7) dedilerki bu ġısırlaşdı buñu yazmayım yazmadılar beni evet haTda a baḫ ġonuşuyoñ bi şe dā diyecēdiñ. ne var? (8) Benim lafıma inanmazsañız bi dere hūlardan yazduruyo. (9) Bi de bi şeyden yazduruyo. (10) hūlarla difoyuñ arasında

(Cincife var.)

(12) cincife yoḫ yav, cincife dēl dediler yoḫ dā bu iş çıḫmaz.

(Bunu ne zamanları yapıyorsunuz?)

(13) he ġüzden ġüze, tā aḫbun şeytmez biliyoñ mu etmez he samannu olur şırasız o ġendü ġendüñü. (14) dē mi ondan boyna yeşilliḫ olur. (15) bi de ġüzüñde de simsiyah olur. (16) aḫşam olmuş toplanmış yoḫ bunnarı sōna, adam yoḫ ki. (17) bōn yüz gram verür meyviyi, geleceḫ seniye yüzelli iki yüze çıḫaru. (18) toprānan ġarışıyo ya. (19) tabi tabi haydi sāluñ sāluñ ḳöye ġötürecüḫ de he.

(Şimdi mi?)

(20) yō biraz sōna ėndürecüḫ hazırlıyom oñdan sōna yōsam biraz sōna bi dā doldураḫ, biraz sōna dā doldураḫ, savol.

Metin 13

Anlatıcının Adı, Soyadı: Mustafa Özdemir (73 yaş; lise mezunu; çiftçi; Apullar Mısdā)

Derleme yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Ses018

Derleme konusu: Günlük Konuşma

(1) Aleyküm selam hocam. neyiñ nesi hocam? (2) He hoşbulduḫ.

(Nasılsın emmi?)

(3) teşeḳḳür iderim Allah ırazı olsuñ, elhamdüllaḫ.

(Yaylada su mu kazıyorlar?)

(4) yaylada nolsuñ yoḫarı makine geldi çalışıyo.

(Su mu çıkartıyor?)

(5) he işde bizde yapmaya çalışıyoḫ. (6) yoḫarda su ġuyusu çıḫadacaḫlar sōna depo edecekler. (7) gezmeye mi gėdiyoñuz?

(Yok benim işlerim var ondan geldik.)

(8) he insallaḫ vakit geliyor yavaşdan he. (9) ben bi namaza gėdeyim. (10) siz burdasıñız dā. he eyce. (11) o vakit ġonuşuruḫ.

Metin 14

Anlatıcının Adı, Soyadı: Şakir Polat (57 yaş; ortaokul iki; çiftçi; Çilmısdıḫlar)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Ses004
Derleme konusu: Kendi Bilgileri

(1) bin doḫuz yüz altmış yedi dōmlu. (2) yazıyo mu şimdi şuanda ġayTdediyo mu? (3) bin doḫuz yüz altmış yedi dōmlu şakir polat şuanda ḳöyde yaşıyorum. (4) eytim durumum ortaokul iki terk.

Kayıt Numarası: Ses 005
Derleme konusu: Köyde Resmi Çekilmiş Aletlerin Adları

5. ġızaḫ ayā;
6. ḳülek;
7. o da ḳülek; boyunduruḫ;
8. öḳüz arabası boyundurū;
9. zelve;
10. urġan;
11. boyunduruḫ;
12. dırpan;
13. o da ne deniyodu oña yoḫ zerde dēl zerzele;
14. o da kapilyo deyin geçiyo;
15. zerzele;
16. tütün innesi;
17. bīz;
18. balta;
19. girebi;
20. nacaḫ;
21. ḳülek;
22. dērmen;
23. tekne;
24. pō̄rek;

25. çamaşur ġazañı;
26. halbur;
27. demir yaba;
28. aḫbun yabası;
29. saman yabası;
30. tapul çatal;
31. anadıt;
32. halbur;
33. maşa;
34. budama maḫası;
35. iye;
36. kerpetün;
37. māel ġızġaç mı;
38. çapa;
39. demürden olan çapa;
40. balta;
41. usta baltası;
42. ḳürek;
43. balta;
44. usta baltası;
45. ḳürek;
46. balyoz;
47. balta;
48. lambalıḫ;
49. balta;
50. ġazma;
51. ḳürek;
52. māe͡l;
53. dırmuḫ;
54. çöte diḳmek içün ġazıḫ;
55. onnarda so͡an māeli;
56. dırmuḫ, bahçe dırmū;
57. şir ilēñi;
58. ḳüp;

59. topraḫ ḳüp;
60. tarla dırmū;
61. oraḫ dırmū;
62. çul;
63. cecim;
64. ilēn, şir ilēñi;
65. kırḫlıḫ;
66. onnarnan ġoyun ḳırḫarlardı;
67. tütün;
68. üzüm hēyi;
69. çıḫrıḫ;
70. sele çamaşur selesi;
71. ḳüp;
72. çocuḫ beşī;
73. tava, ġuplu tava;
74. gerü getü, şu da ġazan ġapā;
75. o da esġiniñ sobası;
76. bu da ıbrıḫ.

Kayıt Numarası: Ses 007

Derleme konusu: Soğan, Sarımsak Ekimi, Ayı Hikâyesi, Meyve Bahçesi

(Tarlayı ekme işini anlatır mısın?)

(77) eḳmeḳ için önce sürüyoz tallayı. ondan soña bi sefer tırpannan çeḳiyoz. dırmuḫ çeḳiyoz. ġübreynen beraber tohum eḳiyoz. (78) tekerinen tekrar, bir ay otuz beş ġün sōna toprāñ yüzüñe çıḳıyo. tohumu şöyle ekiyoz. dėdim ya dırmuḫ çeḳiyoz. (80) ġübreyle ġarışdırıP eḳiyoz. tekrar bidā dırıyoz.

(Üzerine ilaç vuruyor musunuz?)

(81) üzerine ilaç vurmuyoz. eḳme zamañı üçüncü ayda oñu daḫıPediyoz. yeñisi mi esġisi mi? toprān yüzüne çıḫdıḫdan sōna çapasıñı yapıyoz. (82) iki defa ya da üş defa tallanıñ, toprānıñ durumuña ġöre çapa yaparkene ġübresiynen beraber çapa yapıyoz. (83) iki defa suluyoz. İki veya üş defa. ondan sōna da avusdosda söḳüyoz. (84) avusdosda söḳüyoz, kesiyoz çuvallayıP yeşili ġendilīnden ġuruyo zaten. (85) söḳdükden sōna ġurusuñu kesiP çuvallayoz. (86) bu saten talladan gelince ġuru

oluyo. (87) aynı bu şekilde oluyo, talla da bu şekle geliyo başındaki sarı dalıñı ġesiyoz çuvallayoz. (88) çuvalladıḳdan sōna satıma hazır.

(Nasıl saklıyorsunuz?)

(89) saḫlamassan mümkün oldū ġader çoḫ böyle birikinti yapannardan soo̲uḳ hava depolarıña ġonuyo, evde saḫlarsañ yāmur olmayacak, sıcak olucak. (90) bahara ġader alır. kesinlikle yāmur almayacak ısıcaḫ olmıcak. soo̲anı iyi ġurudusañ, iyi hale getirüseñ çillenmez. (91) ġışın soo̲anı ġuruTmak üçün öncelikli olaraḫ tallada ġurudacañ. (92) pinçē yeşil olmayacak, sapı yeşil olmayacak. (93) şuandaki ġonumu tallada alan ġonumu sōnasında dedīm gibi su almazsa, nemlenmezse yanı güneşde ġörmezse kesin.

(Genelde hangi renk soğan çıkıyor?)

(94) genelde beyaz soo̲annan bizim ġırmızı soo̲an oluyu burada. (95) beyaz soo̲an sadece hüsūsu eḳmiyoz, o da ġendülünden oluyo. (96) işde oña da allān bi hikmeti. bunuñ tohumu seneye eḳiyoñ ya tohumu içinde. (97) şeyin de tohumu, bunuñ asıl tohumunuñ içinde de beyaz dikilmiş olarakdan yoḫ, ġırmızı soo̲an içerisinden böyle ġendisi çıḫıyo. (98) çil davşandan beyaz sirk hayvañı çıḳmaḳ gibi oluyo. (99) aynı o ġonum oluyo. (100) aslında size madem şeydiyoñ soo̲anıñ bi özellī doḫdurlarıñ bizim duydūmuz ġaderiyle yanı, doḫdur dēliz de söylenennere ġöre beyaz soo̲anıñ insanıñ bārsaḫlarıña, midesiñe, sindirimiñe dört dördlük faydası olan bi soo̲an oldūñu söylüyolar. (101) bi de buñu tam bizim bölgemizde bilmiyolar. (102) bi de başġa yellerde eḳiliyo mu oñu da tam olarak net bilmiyom. (103) bizim de ilerde yedi seġiz dene içerde var bōle, buñu içinden ayırıyom mesela bunuñ içinde heç yoḫ. (104) içerde ayrı onuñ çuvalı da pahalı, çuvalıña yirmi beş lira, tabi farkı var. (105) bunuñ sadece özellī olarak sāfi saladasıñı yapıyoñ ya limonluca, buñu öyle yīceñ abi. (106) buñu mesela tallaya diḳiyoñ tohum oluyo, bunuñ tohumuñu aynı şekilde eḳdīñ zaman külhen (külliyen) beyaz oluyu. (107) yanı seneñin biriñde benim beyazıdı yüzde otuzu ġırmızıydı.

(Fiyatı da pahalı oluyordur.)

(108) tabi dā pahalı saTdıḳ. (109) Ama buñu bi de bileñ alıyo. (110) Fişnecilik öyle uzun boylu yoḫ da fişne toplanıyo, devam ediyo. (111) öyle yoktdur ama ġıyılarıñda tallalarıñ gine çoḫ fişneli ufak tefek var hālen. (112) ġantar ġuruluyodu gine ġuruluyo. ġomşulardan ġurannar oluyo. biġaç ġişi beş altı ġişi oluyo. (113) aşşa her sene ġurulur. bizim yoḫarılar biTdi saten. (114) onnarı hep kesdik zaten, onda bişey ġalmadı.

(Ayı felan gelip yemiyor mu?)

(115) ayı yemez olur mu, ayı var işde doñuz var. şimdi ayıyı vurmaḳ yasaḫ, kanunen yasaḫ. (116) bi adam vurmaḳ ġader cezası varımış. (117) biz öyle bişeynen ġarşılaşmadıḳ, öyle bişey de yoḫ saten. (118) bizim işde taḫmazıñ derenin oralar armudlar var. (119) çördüḳler var, dā biz ne armud yiyebiliyoḫ ne çördüḳ. (120) elmanıñ sāde bi orta ġövdesi var. (121) aynı bi ġazuḫ çaḫmış gibi ġırdı sel geldi de. (123) āşlar biTdi, iki dene ġıyıda tallanıñ ġıyısında. (124) onuñ bi de cinnaḫladī yer zehilleniyo. (125) sōna o dalı hemen ġuruduyo. (126) gėt baḫ zamanımız olsa da moturnan gezerek gėtseḳ de gelseydiḳ ġötürseydim ben seni. (127) onuñ dınnaḫlıyıbda ācıñ üsdüne çıḫmuşdu. (128) aşşā düşmüş dibinde demekki doñuzları yiyodu demekki. (129) ondan da çekinmiş. doñuzlar da diş çalıyo. (130) yem dememki o üsdünde elma yiyodur onnarda dibindeydi doñuzlar ġendiñi āşdan aşşā atmış sanki yīnıñ üsdüñe ġoyarak ineñ ya dalları çata çata ėnmiş böylecene. (131) ġorḫu belası āş ġurudu ḳöḳüne nerdeyse. (132) ben sadece bi ziraadci bi arḫadaşa böyle bişey sordum. (133) o da diyoki hanı bütün vücuTda killilik oranı yüksek oluyomuş ya o ācı dınnāynan beraber zehilliyomuş. (134) mikroblu oldū üçün o ācı bi tüllü ġuruduyomuş nasılsa öyle dedi baña. (135) ġōsül armudlar var ya heç onnardan erhatlar varıdı, yoḫ onnardan heç bişi ġalmadı. (136) sāde çördüḳ var arazide bizim, yoḫallarda çördüḳ, armud, elma bilmem ne öyle bişey yoḫ ġalmadı. (137) Hoşgiliñ fişnelī varıdı fişneler bildīñ şemsiye gibi oldu.

(Şimdi de var mı?)

(138) yoḫ nerde ayı çekiyo ėndiriyo fişne yiyom diye, onnarda toplamıyo üsdünden az oldūndan dolayı. (139) bu bölgede bişey ġalmadı. (140) ordan şimdi o üzümü yapdīñ zaman bekçiden de ziyade hani böyle ġara düzen bi bahçe arazi konumu gibi dōl, böyle tel örgülü olacak, ġoruması olacak. (141) ha diki onuñ içiñe giremez mi, böyle dümdüz gėder. (142) ama öyle sıḫıntılı girer. (143) girerse de mesela bi yerde ġöze çarpar, orada bekçisi olur, bişeyler olur. muhakkaḳ selbest olmaz. (144) en azından devlet saña bā sistemiñi yapar da boş bi talla, arazi konumu gibi yapmaz. (145) yap en azından oñu ġabul idmez. (146) ormana tel örgü döşüyosuñda niye benim bölgemde buñu bu ġader. (147) üş beş ġişide var sāde onuñ hāricinde bişey yoḫ. mesela diyim kiraz tipinde āçlarıñ bir iki dönüm mü yeri var. (148) orda boyalunuñ üsdünde ġatı Mısdānıñ var. ortada ismed abiniñ var. (149) temelleriñ karma ōlanıñ. derede var kiminiñ tallasınıñ ġıyısında var. (150) o da çevrükdür yanı başı boş deüldür. tabi tabi tel örgülü onuñ bekçisi oldū üçün o zamanki ortamda.

(151) vardır yoḫdur deı̯ildir de yaluñuz bu aşşālara inmiyodu. (152) ben bizzat benim pikap vardıya ġörmüşdürüñ, o zamannar pikabınan gėTdim. (153) orda yoḫarda motur girişiniñ oraya elinde sepet sele çuval neyse ėniyom dikine aşşā ısıtılan aşa inerkene bi de baḫdım ki benim armudlar şemsiye gibi dikine aşa ėniyo armut toplamaya gėTdim son zamanda. (154) biz insañız ya hemen ġişilere ġabād buluruz sonuñu düşünmeden. (155) hem gėdiyom hem de ġızıyom içimden lan diyom hem yemiş hem dalıñı ġırmış. (156) öyle diyerek gėdiyom armuduñ oraya vardım. (157) lan dedim bu adam işü dȏl, buña yetmiş heralde gėTdiñ dınnaḫ izleri filan da var. üsdlerinde armud yoḫ. artuḳ yöneldim yoldan tarafta çördüḳ var. (158) yoḫardaki çeşmeniñ ordaki çördüḳ yıldırım düşdü oña bişi oldu. (159) şimdi ben bu yannı dereden taraftayım, bu yannım çördüḳ yoldan tarafa döndüm. (160) geliyom artuḫ ġendü ġendüme de ġızıyom, yolu yarıladım. (161) bişey çıt eTdi. döndüm dereden tarafıya baḫdım. ġarısı ġonuşuyor. (162) laf semaverden üsdün çıḫdı. ondan sōña gėTdim, baḫdım bişey yoḫ. (163) iki adım aTdım üş adım aTdım bi dā çıt dedi, ġafamı ġaldudum ki çördȗñ aşşā tallaya yaḫın bi yerde sadece ġuyrū ġörünüyo. (164) ayı oldūñu bilmiyom dā. ben porsuk belledim. (165) diPde böylecene sapsarı ġörüküyo biliyoñ mu. dedimki lān ehleksüz şerefsüz dedim dibiñi yemiyo erişmişiñ üsdüne aḫıyo, ben bilemiyom dā hale ġafıyı porsu͡a sērTdim. (166) o burdan ȏleñe ġader gėtmedim ki abi babāñ āzıña, adam gibi soruduyo a böyle. (167) biriñe buña basmış böyle gibi ġözümüñ ȏñde ġımıldanıyo ayu. (168) Kefiniñi hazılla bilmem şeyt deler ya bu böyle. (169) bir buña dala basmış dal böyleceñe ediyi ya bunnan böyle dutmuş bunnan böyle āzıña getürmüş. (170) hadi yavrum buñu beñi ȏretmeden nası gėdeceñ hemen ayaḳḳabıları çıḫardım sePetin içiñe ġoydum bahçe yoḫarı bi gėtme gidiyom emme tiken mi batmış, şey mi batmış heç umrumda dēl, dümdüz hemen vardım oraya. (171) ben dümdüz, daş ora var ya biliyoñ daşı nası geşdim, hem ġaçdım hem geliyom diyo, yiyo halen yiyo ben ġafiyi denklemişim demekki yeñi gelmiş acıdı, hemen arabanıñ dışında hemen ġontak üsdünde marşa basdım. (172) ulan bi de ġorna çaldım bıraḫdım geldim. (173) buñu ānaTdım arġadaşlara yaluñuz neyse oñu ānadmıyım dā. (174) āzıña gėtmesiñ birisi ayı var filan dedi de biraz şatafadlı ġoñuşdū üçün önemsemedim oñu. (175) orda ġörünce assaḫdan ayu oldūñu ānadım. dediler ki ben bi arġadaşa ānaTdım. (176) ġendiñe gelen, vurañ mı, ġapdu gaza gedürdüler. (177) yine de moturuñ böyüḳ vagonuñu daḫdım, saman çıtalarıñı da daḫdım oralarıña tahda çıta çaḫduḫ gėTdük. (178) hep vagonuñ

içindeyük oturuyoḫ bi de gece yārusu geldi. (179) geldiler ama beli beñzer ḳömüş gibi. (180) hiç çıt yoḫ bizde biliyoñ mu, babān āzıña abi demeden bıraḫduḫ gerü ġaşduḫ.

(Vurdunuz mu?)

(181) nereye vuruyoñ yav hanġı yīd yav arabayı devirmez de ġada ġayıb ēr biriñi sekiTdüdük birimize geldi ya, valla beş dene tüfek var. (182) bizi sālam bıraḫmaz, o öyle vuruyom ġırıyom diyenner dedilerki heç sesiñizi çıḫarmañ, yediler işdiler biz nefes bile almadık nerdeyse onnar yėyib işdikçe ġanuñu doyuruP gedeñe ġader yediler işdiler. (183) ordan aşşā dōru da olmalı dereye aşşā hamideniñ ahmediñ, palanıñ ahmediñ baḫçanıñ o yannınārıda geşdi gėTdiler. (184) gıḫımızı çıḫardamaduḳ. (185) valla ḳömüş gibi ġurşun murşun işlemez de, eñer bir olsa nolcaḫ ācıñ ġocaman bacām gibi dalıñı bi tekmede ġoparmış. (186) tadır edenek dalı ġırmış senin tahdan senin vagonuḫ tahdası ne ki. (187) vagonu devirmese de bizi de sālam bıraḫmaz. (188) onuñ üçün o tarafa heç bişī olmuyo. (189) şimdi ġocāfanıñ yēniynen bide kelesdükgiliñ yeri bi vatandaş aldı. (190) onuñ bizim ḳöyden bi bālantısı varımış da bilmiyom. (191) neyse adam orda secān ey ġörmesi yetişdirecādi, adamıñ demürüñü çaldılar. (192) ġıyı demürüñü çaldılar bişīler. (193) aldaTdılar biziñ ḳöyün adamıñı. eTdi de bu başġası eTdi oñu da bilmiyoḫ. (194) işde mıhdarı mahkemeye verdiler, filan dediler. Aslı var mı yoḫ mu biz de elden duyuyoḫ. (195) bi ġoyun dediler bī dediler. her ġafandan bu ses geldi. (196) o işde o mera içinde o nāder ġıraç. (197) Ġocāfanıñ yeri varıdı sen dışarıdan gelmişiñ seniñ oldūñ bellü bi yeriñ var. (198) eyde bu ġoyun merada, sen bu ḳöylü dēlsiñ ki, sen oldūñ yeriñden başġa heç bi ḳöyde o olmaz. (199) bu belediyeliḳ olsa, olmuş olsaydı olurdu. (200) şimdik ḳöy sıtatüsüñe geri düşdü. (201) ėyi de sen aldıñ bi ḳapasitesi, bi metre kare bi yeriñ var. (202) onuñ içiñde nāder besleyebülüseñ o ġader besleyeceñ. (203) sen ġalḫıPda benim sürünüñ içiñe malımıñ davarımıñ arazisiñde ġüTdūn zaman oñu heç bi ḳöylü ġabil edmez. (204) buñu da cānım ġendü ḳöylüñ ayrı baḫ ḳöy dışından geldī için. hanġı ḳöye gėderseñ gėt aynı ırazı olmaz. (205) mesela isim vermeden söylüyüm, bu şimdiki ġarayatāñ dibiñe yapılan evleriñ aslen isdenāden Gümenā de, hanımı bizim ḳöylü, buruya aldıydı. (206) Vatandaşıñ birisi aldıydı buruya dedilerki sen orda heç bi ḳöye de gėtseñ buñu señi barındumazlar. (207) parasıñı aldılar, belediye buruya evler yapdılar, parsellediler, saTdılar. (208) mesela onuñ üçün ḳöy sıtatüsüñde bunuda bilgiş gibi de ānadmayım da ama böyledü. (209) esġiden beri böyüḳlerimiz geçeñde böyledir ama belediyeliḳ oldū zaman

dışarıdan bi adam da buradan geçiP alır. (210) dışarıdan da gelür talla alur. ama ne ġader barınur. (211) belediyeliḳ zor o bellü bişī̄ oñu ḳöy sıtatüsüñdeki bi yere ḳöylü ġabil‿edmedī̄ müddedce zor gėTdī̄ñ yerde de señi ibidmezler.

(Sarımsak ekiyor musun?)

(212) yoḫ ben sarmısaḫ eḳimiyom abi. (213) samrısaḫ eḳenner var. sarmısaḫ zordan ziyāde beceremiyoḳ baña gelmiyo. (214) ben ġendüme yemā̄ yapıyom. o bi de uymuyo ya da biz üsdüñe düşmedī̄miz için uymuyo. (215) yasa yapan adam bizden çoḫ mu eyi. ilgili bişī üsdüñe düşmedī̄mizden oluyo abi. (216) önemsemiyoz o da aynı bunuñ gibi üretmesi zor, bui baḫıyoñ para ediyi. (217) bi baḫıyoñ para eddmiyi işe. baharıñ satamıyo ġötürüyoñ ırmā döḳüyoñ. (218) öbür adam ḳötüyü satıyo, öbür adam eyiyi satamıyo. (219) bu işler nasib meselesi, şans meselesi. (220) ā işde soa‿ñı şeyiTdiḳ, yarısıñı saTduḫ yarusu duruyo işde. (221) ġada ġayıb dōru düzgün gelen gėdeñ yoḫ. (222) işde baḫalu olusa ossuñ. ġüp diye elinde neydeceñ, yapacaḳ bişi yoḫ. (223) yarın ġötürceñ tohumlā diḳdiñ diḳdiñ diḳemediyseñ ġötüreceñ ırmā döḳüceñ. (224) te eliñe sālık.

(Hepsini mi dikeceksin?)

(225) tabi cānım hepsiñi diḳeceñ. (226) ġötürüP atmayacañ abi. (227) çam devürmėye baḫacañ. bu ikisiñi ayru satuyom. (228) mejburen diḳeceñ dā ġöz ġarari bo‿un bu arḫadaş dā söḳüyodu dedimki fisilsiz içiñe ġoyoñuz mu? (229) veriyi buñu da veriyo. (230) oñu niye talladan ayırıyım adam boru yapıyı ortasıña bunnarı ġıyílarıña iyileriñi ġoyuyo satıyo adam. (231) adam geliyo barnaḫlıyo ça‿alıñ için bende de böyle bi şey var. (232) Ya esnaflıḫdan geldī̄m için öyle ben rād edemiyom öyle. (233) barnaḫladım mıydı benim tüylerim tiken tiken oluyo. (234) ben de diyom ki o zamannarı adam bēndī̄ñ çuvalı getür yere ġoy ortam bilmiyo ya seçiyo. (235) ortaya ġoyuyoñ hemen cebimden bıçā çıḫardıyom, çuvalı bi deḳmük vuruyom çuval darma duman oluyo. (236) sırları tam abi, şu çuvalıñ alıyom diyo geçiyo gėdiyo ama o zaman yapma bişey ānadamassıñ ki sen adama. (237) çünkü adam barnaḫlıyo içinde bişey var mı dėye, ama ben öyle etmiyom. (238) Adama diyom bēndīñ çuvalı getür ġoy ortaya, vuruyom teḳmū̄ içi ġavun gibi çıḫıyo ortaya işde buñu içiñe ġoydūñ zaman diyemesseñ ama diyoki adam ben diyo ġoyom diyo. (239) nası satıyoñ adam alıyo. tam bu da zehir dō̄l ama ya adam içi dışı aynı diyim alıyo, adam haram ede zehir ede. (240) arḫandan bin dene laf eder, ya sen isderseñ sen olsañ söylersen sen de söyliceñ. (241) Ya abi bazı şeyler ġapdı ġaşdıdu. ama biz, ben yapmadım. (242)

baḫ adam geliyo şimdi geçen mesela ordulu çocuḫ geldi baḫdı. (243) Allah için dōruyu ġonuşmaḳ lazım ben ḳöyüñüzde dedi saten sovan az dedi. (244) valla ġaybetme diyom yüzüñe de diyom. ġördün̄de soa͡nıñ dörT dörTlük soa͡n dedi. (245) ama baña bundan ikram et ben bundan alayım gėdeyim abi. (246) o aldı çeḫdi gėTdi. (247) fisili ġördü ā baḫ şurda yaralu var, adam baña neynen maḫana bulacaḳ dā iş aha. (248) maḫana bulacaḳ şey yoḳ ki yaralu da burada, o çuvalıñ içiñden yaralu var ne de fisil var. (249) keseyim mi biriñi dedim, abi kesmeñe gerek yoḫ dedi. (250) soa͡n bellü sāten dedi, geşdi gėTdi. (251) sen baña semāverden bahsediyoñ, sen soa͡n getürüyoñ oñu demiyoñ gerçi. (252) onnarda unutmazlar. latif͡ efendi gez baḫıyim.

Kayıt Numarası: Ses 008
Derleme konusu: Tarla Kiralama, Karışık Konular

(253) altmış hāne varıdı. (254) seküz yüz altmış hāne varıdı, ondan sōna işde sen oḫuduñ bıraḫdıñ gėTdiñ, işde ötegi oḫudu işe girdi, bilmem ne gėTdi. (255) babası öldü, anası öldü, bilmem ne gėTdi. av kitlendi. onun ev yıḫıldı. (256) öteginiñ öyle öyle derkene şimdi seksen doḫsan hāne var. (257) ev çoḫ boş olduḫdan sōña, ev çoḫ olsa ne olacak de aha hatta palanıñ osmanın evi, deminki arḫadaşıñ babasıgiliñ ev bomboş. (258) ġoşdular gėTdiler. ġendübaşınıñ aliniñ ev var.

(O da mı boş?)

(259) o yoḫ boş dō̄l ġendüsü duruyo. (260) şenolgil var onun yanında. (261) ömergil var yoḫlar. hasanıñ abdullagil var, onuñ ev boş. (262) aşşā yoḫarı üşde dördü boş çou͡ boş abi. (263) a işde mesela Yunis abim yeñi ev yapdı, esġi ev boş.

(Onlar gelip gidiyorlar.)

(264) geliyoñ amma ev boş. (265) yunis abimiñ sanki burda mı ġalıyo aha ġoca oda ev yapdı işde. (267) gelecekde şimdi geldimiydi elektirici gelip saatiñe baḫdī zaman, bu evde on kilobat yanmış dā da yanmamış dėdiñmiydi boşdur. (268) bi böyle cafcaflı bizim ara var. (269) ecük yeñi ḳöyde var bu ġadar oturannar. (270) bi aşşā dere mahallede var, ecük ġaynaḫcıgiliñ. (271) bi çua͡l şeker gönderecēdi. (272) ben mi taḫıb dedim seniñ tallanı allah allah onuñ içün siziñ en çok şu tarafki tallanız var ya en çok oña şey diyom. (273) ahmet emminiñ bekir eḳiyo ya haliliñ bacanā, sinir oluyom. (274) o pici orda ġördüḳce var ya delü oluyom anasıñı satayım. (275) dursun orda, halil oña mı saTdı oña mı verdi. (276) Bacanā olsuñ abi ya. (277) ġusün enişdem oña sinir oluyodu onnara halil ġötürdü onnara verdü. (278) suyuñ başında

oluyodu, bişey dedüñ, bi şey der bi sefer de oña ḳötü olur. (279) yunis abim delü oluyo oña, o da çoḫ ġızıyo dā al dedim elinde. (280) ya paylaş satun al beş liramı isdiyo altı lira ver geri al. (281) he satmazsa abisi eḳsiñ, bizlerden birileri eḳsiñ. bedavaysa baña yaramaz da ben şey olaraḫ diyom milliyeTcilik olaraḫ. (282) ırahmedli enişdem hoşlaşmıyodu aynı. […] gibi diyodu yörükene. gibi bir siniriñe gėdiyodu, diyodu. (283) bazen babam ġızıyodu neydeceñ neyiñe yarar musa dayı.

(O kadar mı?)

(284) sen ne diyon yav. neyse adam bi isdemezdi. (285) sōna sōna o laf yine baña da vurmaya başladı biliyoñ mu, baḫ saña ne. (286) şerefsüzler baḫ valla haliliñ bacanāna işde Bekir. (287) bekir eḳiyi. bekiriñ ġenndüsü eḳiyi, abisi pancar mı bişiy eTdi. (288) güzel de pancar oldu. ġanalda sıḳ sıḳda sulandū zaman yaluñuz ama bi yıldur. (289) abi, o tallaya bi talla topraḫ da yīdı. ondan sōna da ibrāmlen ne aḫıl düşündülerse ibrāmden aldılar. (290) bekir sebze ediyo. ibrām abi eyüdür bekriden eyüdür en azından. hatir nazdur böyn̄üñü ġüccn̄üñü bilür. (291) o da o̅retmen içinde. dōru bizimki de öyle bizimki ey baḫmıyoki. (292) bizimki de geliyo düne ġader isdemiyodular. (293) anam bayramlarda bi geliyolar, bi ġoḫulaşıyolar, bi bacanaḫlar düne ġader sormuyolardı. (294) bizimkiler de ondan aşşā dō̅l ya. tabi canım ya dünya böyle inişli çıḫışlı olursa bi anlamı olmaz. (295) kimse yoḫ bizim keleklōl niye dou͡ldu biliyonnu, başımızda üş dene adam ġaldı.

(Dört değil mi?)

(296) dörT dene de biriñi saymīcañ. (297) topal osmanıñ ōlu, fırtınalarıñ duran, fırtınanıñ ibrām bi de hacı memed emmim bu dördü var. (298) başġa yoḫ. fırtınanıñ duranna topal emminiñ osman afedersiñ bi torpā bölüşemediler. yunis abim eyce bilür böyle edepsüzlük ġarakdersüzlük yoḫ yav. (299) lan ġardaşım afadersiñ topraḫ ġıtlī mı geldi lan yav, senelerdü yimbeş seneyi geçşmüşdür. (300) fırtınalarıñ duran şeyden geldi tā gėtmeden önce almanyadan gelmeden önceki durumu biliyoḫ biz. (301) lan ġavatlar sonu mu geldi, gėdin başka yere. başka yerden buluñ. (302) abi onuñ yüzünden şimdi topal osmanıñ ōlunuñ. bi de içinden gelen şerefsüzlük var ya kalekdersüzlük o da onuñ üsdüne bindi. (303) o bi yannı Fırtınalar Duran bu yannı çıḫdı. (304) zaten fırtınalarıñ durana ġocamaz diyolar, lābı olarak. (305) umurusuz hoturu buraya isterse şorada bi taraf ġomple gėtsiñ oñu hiç umursamaz. (306) acı memed emmime gelince emmim de kime ne sāb çıḫsıñ. (307) onunda yapacā bir şey yoḫ. dāsı da var da var. onuñki de geldi geşdi ırahmedlik muammer abi olsa da bi

anladsa. (308) bi böyüḫlüḳ yapacaḫ sölālede kimse yoḫ. (309) bo͡un ben neye çırpınıyom muhdar olacām mı acaba, olabülü müyüm felan diye. (310) bunnar böyüḫlüḳ yapa yapamadı. ben oña dedim ki baḫ bi numaralı şerefsüz siz, demiñki, sōna anlaTdūmun aynısıñı dedim. (311) baña dediki aynen böyle diyo aynı şakir emmim gibi ġonuşuyoñ. (312) yav yalan ġonuşmuyom uydumuyom. bildūm bi şeyi duydūm bişeyi söylüyom. (313) yapmañ dedim ya böyüḫlüḳ yapıñ niye ortalū ġaynadıyoñuz, niye dedim. (314) siziñ yüzüñüzden sülāleniñ gençleri hep birbirinden uzaḫ duruyo, selam vermiyo dedim. (315) halan aynı halt topal osmanıñ ōluynan ben fırtınanıñ duranla ġonuşmam. (316) deyiki onuñ yüzüñe şeytan baḫsıñ. yav enişde seniñ yüzünden şeytan baḫsıñ diyolar. (317) bu gençleri niye birbirinden uzaḫ dutuyoñ. baḫ hep darma duman seçimde belki olacaḫ. (318) aḳ ġoyun ġara ġoyun belli olacaḳ. bu ḳöye otuz yedi sene mıhdarlık yapmışlar. (319) böyüḳler yapmışlar, yememişler, yedürmüşler, satmış çıḫmışlar. (320) heç kimse yoḫ olanı da birbiriñe sāb çıḫmıyo.

(Bu nedir?)

(321) şilte. dedim ki abi dedim oyuñu ḳöye al yav tam zamanı dedim. (322) Yav aldusam nōlcaḫ emmi ōlu dedi. (323) yengen onnardan, efendilerden dedi. (324) o onnara verū ben de saña verürüm gine gelür aynı ġapıya" ġonuşu͡a baḫala. ey abi tamam dedim, ġapatım. (325) çil mısdīñ şakiriñ ōlu hacı murad burada çek verür çeḳ verür. (326) çil mısdīn şakir böyüdür, o duruma getürü. oylarınızı ḳöye alduruñ deyince adamlar düşünür. (327) Halil, Hüsūn olmuyo o ōretmen oldū üçün de onuñ oḫula gėden çocuḫları oldū üçün. (328) emmimlen halil düşünüyo şimdi nası ederük diye. ayıb lan ayıb ayıb. (329) ġün buġün sen benim birinci dereceden aḫrabāmsın. sen öyle ederseñ ben buradaki adama ne ānadıyım. (330) ele ne ānadıyım abi. baña sāb çıḫıbda baña para vermiyeceñ, evimi mevimi geçündümiceñ. (331) benüm verdūm el ġadar kādı zarfa ġoyub geri benim sandūma atacañ. (332) başġa bişey yoḫ. saña daş çeḳdü demiyom, buġün işde çalış demiyom, bişey demiyom. saña bi cezası yoḫ cermesi yoḫ. (333) benüm en böyüḳ temennim bunuñ anası babası ġendüñüz ḳöylü olması bizimki dört beş ġişi. (334) bi de ḳöyde kiminiñ moturuñu yaPdıḫ, kiminiñ lasdīñi yaPdıḫ. (335) işde bizi seviyosa o işde en böyüḳ temennimiz gövencimiz o. (336) yōsa bizim kimseden bi ayrıcalīmız da yoḫ, fazla bi şeyimiz de yoḫ. biz de doḫuz aylūḫ. (337) baḫacuḫ noluyo. cinġan olmasa benim işim eyce. (338) sitirese bile gerek yoḫ ama ġavat işde. (339) abi elālemde şerefsūz çoḫ. ġamalarıñ bekiri biliyoñ mu? (340) biz onuñ yüzünden çoḫ düşdüḳ. (341) geldüydüḳ

hatırlıyoñ mu, celale hatta. (342) bi devlet bişeyiñe gėTdiñ de, geldi de celalden o zamanıñ parasıynan beş binnira mı otuz beş binniramı para isdemişler. (343) celal halen diyo oñu, diyoki o zaman baḫ dedim aḫlıñı başıña. orda ġoçovalar var, bilmem neler var, yēnneriñ var, ona göre. (344) söyleyeceñ tam zamañı saten dedi. elimden geleñi yapacam saten dedi. (345) celal de şimdik abi haytalarıñ şeye demişki zūruları ġayaya öbürü de ġayanıñ ōlu ya kürd üsū̆ynüñ ōlu muhdar adayınıñ biri. (346) bu seFer dō̆l üsū̆ynüñ ōlu yav demiş haytalarıñ demiş ḳöyde söz sābı da olmaz demiş. (347) ben üçün onuñ işi biTdi artuḫ demiş. (348) buñu da haytalarıñ bekir duymuş. hemen cinġan efendi diyiki bize böyle oldu diyolar. (349) hemen sen aday ol. tabi canım haytalardan olmaz olur mu. (350) lan sen de muhdarlık yaPdıñ. (351) sen niye oñu ortaya atıyoñ. şimdi haytalarıñ bekir çalıyo cinġan ahmed oynuyo. (352) çıḫdı gėTdi bu noḫdaya. haytalarıñ bekir varya haytalarıñ abdulla filan haytalarıñ emmileriñ çocuḫları. (354) o zaman da topal osmanıñ damadıydı. (355) o zaman dō̆şüncü ne ġanı bozuḫlar gėTdiler cingaña. niye şakiriñ oyuñu bölecekler önünün kesecekler. (356) ġazanamayacaklarıñı onnar da biliyo. dümeni görüyoñ mu? (357) ama biz de dā ġendü oyumuzu getüTdüremiyoḫ. hepisi mahana buluyo. (358) el tā nerelerden dümen çeviriyo, biz ġendü haltımızı ġendümüz yiyemiyoz. (359) dedīm gibi ġaderimizde ne varsa o diyom. (360) bin altı yüz üş lira asġeri ücret veriyo. (361) devlet sitatüsüñe göre de sigortamı yaturuyu. (362) asıl sigorta tam sigorta almış oluyo da devletin öyle bişeyi var. (363) indirimi varımış ġendi şeyinde oñdan sōna iki milyar üç yüz iki milyar yüz mü ne öyle bir şeye tekabül ediyo. (364) ben saten ben ġendü işimi ġendüm görüyom. (365) bi şekilde niye gėdiyim de bu ḳöyün āz ġoḫusuñu çekeyim. (366) ötekiniñ adam, evlü yatar sabānan sōna sırımlıḫ eder. (367) öbürünüñ suyu olmaz saña şikād eder. (368) öbürü bilmem ne de şey yapmaz saña şikād eder. (369) yanı datlı ekmā̆ñı da acı edeñ.

Kayıt Numarası: Ses020

(370) avcılar tarafıña gėtmişidi. (371) gėTdüḫ ki şeyüTdüḫ. oraya gėTdiḫ orada görüşyoduḫ şimdi toplanıyoduḫ bazı. (372) he çoḫ orda her tarafda var bizüm ḳöylüleriñ olmadī yer yoḫ. (373) eyübde çoḫ toḫaT ḳöyde var eKseriye, esenyurTda var. yanı hemen her yerde var. (374) benim ōlanda burada buraya geldi. (375) isdedüḫ şeyi buraya getüdüḫ sōna he sōna ōlan da dediki buranıñ dediki toḫadıñ esnafıña ayaḫ uydudum hep ḳüFürlü ġünahlı ġonuşuyolar he. (376) en son dedi ben

dedi buraya alışamadım çıḫdı beyaz eşyadan şimdi belediyede çalışıyo. (377) aldı he inşallah sate bi ōlan var ġızıñ biriñi oraya bıraḫduḫ biriñi buruya getüdüḫ mamudōlu var.

Metin 15
Adı, Soyadı: Ayşe Karakoç (72 yaş, İlkokul mezunu, ev hanımı, Lülõñ Ayşa)

Derleme yeri: Akbelen Yaylası

Kayıt Numarası: Ses 023

Derleme konusu: Köy Evleri, Mani

(1) yapdıñ çālıḫ, bu sefer de çıḫamıyoñ hā.

(Fare gördüm evde. Sizin evde de var mı?)

(2) yoḫ ġızım bizde evde adam oldū üçün. sen yoḫsañ napıyo? mutfãñ oraya çıtına orda bi yere, ḳöşede bi yere delmiş gelmişler. (3) fareniñ işi ne toprā delmek. (4) bizim hayaTda ırahmeTlik babam napdı, bizim hayadı ġaldırdı tahda çaḫdı. (5) ora hepsi fare gezsiñ mümkün dēl. merdivenin başı varya köydeki ev. (6) bāzen diyom ki yengen ġızıyo evi yıḫaḫ diyolar ben yıḫmıcam ne yapacam kompile toprā alacam, orda tahda çaḫ biTdi. (7) öyle inşaat duruyo, ġaldı o […] usdaya ġoca memetleriñ ōlu aldı orayı. (8) o evi yapdurdamadı ōle ġaldı viran benle inşata başladılardı öyle duruyo ama baḫ ahşap yıḫıyım yıḫıyım diyom. (8) yıḫdımmıydı nası yeñiden bi malzeme odası yapacañ, bi oda olacaḫ yapacañ. (9) bi de traktör ġomaya yer yapacañ, yiñe gėTdi, aynı yer yeñiden ev yapacañ zaten. ev varya ev yapañ ġonuşu topraḳ olmuyacaḫ, ora fare mare bişey gelmīceḫ […] (10) arasduḫ dedīmiz yeride alacañ tahdıyı çaḫ güzelce üzeriñe zifli kādı çeḳ. ġızım a böyle bura arasduḫ derler böyle he. (11) yeñgeñ bi mānisi var arasdua baḫdım ben diye bir şarkısı var. (12) Rumeysa arasduḫdan baḫdılar […] (13) demeK istedīm şu yanı ḳöydeki ev ahşap evidi.. çoḫda para harcamaḫ isdemiyom.

(Beton ev miydi?)

(14) yoḫ tahda āşap ev oldu mu tuvāleTiñ yanıñdaki… var ya aradaki tahdaları arasduḫda..

arasından baḫdılar (15)

gece gelme ġündüz gel (16)

arasduḫda tahdalar (17)

arasından baḫdılar (18)

gece gelme ġündüz gel (19)

bize türḳü yaḫdılar (20)

bā girdim üzüme (21)

çıbıḫ dēdi ġözüme (22)
çıbıḫ señi keserim (23)
yār ġöründü ġözüme (24)

indim nāre biçmeye (25)
eğil düşdü içmeye (26)
dediler yāriñ gelmedi (27)
ġanatlandım uşmaya (28)

madımaḫ düştüm ola (29)
yolları tuttum ola (30)
ḳömür ġözlü sevdīm (31)
gėtdi mola (32)

ne yoḫuşuñ başındasıñ (33)
ne yoḫuşuñ dibindesiñ (34)
saña ölüm yaḫışır mı (35)
dā yirmi yaşındasıñ (36)

süt işdim dilim yandı (37)
döḳüldü kilim yandı (38)
kilimiñ zıhım olsun (39)
bahçede evim yandı (40)

çaḫımı çaḫarım (41)
sıġaramı yaḫarım (42)
ġönder yārim gelsiñ de (43)
arz ittikçe baḫarım (44)

ārı daından uşdum (45)
çayır çimeñe düşdüm (46)
ne talihsiz başım var (47)
hayırsız yāre düşdüm (48)

(49) başġa bilmiyom dā da ġızım. savolasıñ.

Metin 16

Adı, Soyadı: Mustafa Demir (74 yaş, lise mezunu, emekli, Apullarıñ Mısdā)
Derleme yeri: Akbelen Yaylası
Kayıt Numarası: Ses 025-26
Derleme konusu: Karışık Konular

(1) bu eccük biraz şimdi kapesesiye ders çalışıyo. (2) ġonyada ġayide mürācaT͡ eTdük. (3) bu sālıḫ baḫannī sen haberiñ var mıyıdı? (4) onun varımış ellam. bu özġüllüḫ diyollar yanı bi yardımıñı beḳlerin bu çocuḫdan. (5) çocū için cennediñ ġapısıñı açar yanı. (6) latifi bir seniñki de ġördüḫ yaylada bi dāne, onda ġörüşdüḫ, he ġonuşduḫ telefonda.

(Yerleşti mi?)

(7) yoḫ dā oña hazıllıḫ yapıyo kapesesi girmedi dā he. (8) ayru oluyo onnara bi isderse yapar. (9) anġaraya biliyom ya şeydeceñ mi sen? (10) demeñ dā başġa diyom hemi. (11) dōru bunuñ raporu da var yanı, raporu ecüḫ biraz yüḫseḫ yanı, yüzde yirmi beş, yüzde ġırḫ olacaḫ filan diyolar ama bu da şimdi lafı öñü geldüḫ. ben şimdi bu anġarada İstanbulda. (12) biziñ ġız İstanbulda biliyoñ mu oñu? (13) o ablasınıñ yanıñda oḫuyodu bu sene son burada. (14) burada şimdi oḫulu bütürdü, yōsa iki üç sene ordaydı. (15) baḫırḳöye ġötūdüḫ tedāvü görüyodu. dedim ki hocam dedim, bu çocūñ bunnara dedim bi iş, bi aş, bu rapornan.

(Raporlu mu?)

(16) doḫtur raporları var şeyleri var. (17) he fırsaTda vermiyom çalış ōlum diyom. (18) bişey işde bi adam olsa. (19) benim numarayı orda sen çaldurusañ ben alırım. (20) nezir de benim ġüccüḳ ōlaña fayidesi oldu istanbulda, o park bahçeleriñde çalışıyo. siziñ birādernen yaḫın. (21) bizim memeTde orda ben oñu tanımam. (22) onnar yaḫınnarıñda emme. (23) dōru ben seniñ numarañı ġayiT͡ edemem de sen benim diyiñ yazıyosuñ saña zahmeTde. (24) bu bāzannan söylüyo. (25) benim diyiñ yazıyo señi de rādsız eTdim. (26) sen burda mısıñ bir iḳi ġün? ōlan olsa hem halleder oñu da. (27) sen benim yazıyo numara yav, bir aḫlımda dutamıyom numarayı altmış beş. (28) a benim numara yazıyo orda da oḫunulmuyo mu? (29) du ben oḫuyum veriyim saña görünüyo mu? (30) siz çaldurTdu da ben ġayid edeyim.

Metin 17

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Ahmet Gürses (58 yaş; ilkokul mezunu; çiftçi; Ġaynaḫcınıñ Ahmed)

K2: Halil Akar (57 yaş; ilkokul mezunu; çiftçi; Ġamalarıñ Halil)

Derleme yeri: Akbelen yaylası

Kayıt Numarası: Ses 012

Derleme konusu: Askerlik Anısı

K1: (1) ne ġara ġara düşünüyoñ ya dedim. (2) maraşlı musdafa astsubayda ġülmeden yıḫılıyodu, dediki bu dedi sorma dedi tayiñi yeñi geldi de oña ġara ġara düşünüyoñ. (3) nerden geldiñ sen dedim toḫaTdan geldim dedi. (4) e hanġı semTde oturuyoduñ? candarmadayım dedi de yaluñuz şeyde oturuyom, ġardiyan durānıñ dibiñde oturuyom. (5) hanġı marketlerden alışveriş ediyoñ, dedi kahraman markeTden. (6) yazdım ġapı ġomşumuz o dedim. (7) bu sēr üsdü hepden ġüldü adama baḫ dedi dēy ġapı ġomşusunuñ buraya gelmiş. (8) hâlâyere baḫıyo çolçucuḫ, çolçocuḫ dedi toḫaTda dedi, ben buraya geldim, oraya çıḫdı. (9) şeye baḫ süprüze diye ġüya.

K2: (10) insanıñ hèç ummadū yerde ġarşusuña çıḫıyo da. (11) su şehriñde bizim çocuḫlar var. ġomşuları varıdı yaylaya çıḫañı ġüllõñde onnarnan ġarşılaşdık. (12) başıñda neyseki ġomşuları avlunnara gelmişimiş, onlardaki akrabalar da ġüllõñe getürüñ. (13) gèTdüḫ orda ġarşulaşduḫ.

K1: (14) yüce mevlām ġarşılaşdırıyo neyderseñ. (15) nasıl bosna hersēñ insannarı tārihe bālılī nası? (16) geçmiş şimdi geçmiş ġünü bosna herseġden harp oluyodu ya, o arada erbān hoca iki üş sene öncesiñden silaḫ fabrikasıñı ġurmuş. (17) şerefsüz soysuzlardan sebep yıldı bunnar ordaki müslümannar. (18) dedi haber veriyim de o saaTde bombalasınnar, iki u͡z ġişi bi anda gèTdi demek ki bi hātıra ġalsın diyiñ.

K2: (19) çanaḳġale şehidlī gibi.

K1: (20) assıñda gençlī gezdireceñ ziyāred͡ edecek bosna hersek, çanaḳġale, gelibolu neyise dünyanıñ neresiñde şehidlik varısa ziyāred͡ edsinner, acılarıñ bilsinner. (21) ziyāred şart.

Metin 18

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Osman Ergün (76 yaş; ilkokul iki; çiftçi; Osmançōşlar)

K2: Fatma Kargöz (61 yaş, ilkokul mezunu, ev hanımı, Patlāmedleriñ Gelini)

Derleme yeri: Akbelen Yaylası

Kayıt Numarası: Ses 016

Derleme konusu: Günlük Konuşma

K1: (1) siz burada şeyden şey yapdıñız, ā şuraya beyaz tavan baḫ. (2) bura bi nevi buraya gelinci ġöz dutuyo. (3) su gelmez dēl mi yoḫ şuraya. (4) heç ġözüñ dutuyo mu? **(Su akıyor.)** (5) yoḫ yoḫ şimdi baḫ pencere var ya burayȧ ġader toplasañ dā rād aḫacaḫ su dē mi? (6) o çatıya göre bu şeytmiş, meyil vermiş usda, o zamanıñ şartları. (7) sen usdasıñ buradan ördüñ, buradan ördürüyoñ, buradan yapıyom ya çıḫarıyoñ, biliyoñ ya dē mi? (8) usda bu böyle olsuñ diyemiyoñ. (9) ben yāhuTda sen de bana ıras gelseñ, neden tārif edemiyim. (10) yoḫ sayıyoñ ya, usda da sen de ondan da oluyoñ büyo. (11) baḫ halil enişdeniñ şuraya baḫ, esġi çatıya baḫ, şuraya eKlediñ diyiñ nolmuş baḫ, dörd bannaḫ neytseñ farġediyo baḫ dē mi. (12) hep yapdū üçün oluyo. (13) eviñ niye çatusuña bişē olmuyo su çıḫmıyo, işde tek elden geçdūnen onnarda geliyo, arasıra gelmiyo desem yalan olur. (14) pazara ūrayıp geliyolar şimdi allah üçün. (15) yaş āşlar ḳöy hususuna ġendüñü ġurtaramıyo. (16) sou͡ḫ mu geliyo, dōl mü? çoḫdan bunnarı biliyoñ mu memed? (17) halil enişde dikdi. (18) **(Hatırlıyorum elbette.)** şu bā erükleriñ yaprāña baḫ, bi zaman geliyoñ ki bi aġıllī, aynı öyle oñdan daña günü geldükçe ġendüñü ġurtarmaya zorluyo. (19) şimdi şöyle de bişi var, niye baḫ demiñki lafıñ esġi tavan bellü baḫ. şimdi şurda su aḫar mı aḫmaz. (20) baḫ tā baḫ ilerü ḳöşe, ordan ora su aḫar mı o da aḫmaz dēl mü? (21) hep başġalaşmış. ben oñu dedim usdaya da ġızdım bunnarı. (22) bunnarıñ malları ġayboldu biliyoñ mu? (23) ilk satun aldūñ yeriñ sābı, allah var gėTdük, baḫduḫ, alduḫ, erdüḫ. (24) onuda sesiñi kes alevi malevi usulu ōlu çocū, biri ismāl adı, ben emsal. (25) ismāl demişki nerelüsüñ lan sen turhaldan oñda malları yōmuş biliyoñ mu. nerelüsüñ sen diyinci, demişki bizerüdenim, akbelenden. (26) osman abī tanıyoñ mu? (27) kim, nasıl bi adam demiş, demişki yav böle böle onuñ bacısı benim ġatımda demiş. (28) yaylada demiş evlerimiz yan yana demiş. (29) davar ġüder, on

üş az on beş osman abi davarnan üraşıyo biliyoñ mu demiş. (30) gėt yamannar demiş benim hırsuzuları malları yoḫ demiş. (31) oña mısdīñ ahmed diyomuş bizim ḳöylü ahmed, osman abiniñ hatırı var demiş gelsiñ, başġa bi afur adā ġötürecem demiş. (32) bi de ġötümüşki şu afuru ġösdertmiş, buñu ġösdertmemişler guya bi de içerü girmüş. (33) mısdīñ ahmed orda mı, demiş ki ismāl abi demiş onnar burda demiş. (34) ōlum herkeş bi de geldük ki ā bi eliñi ayāñı öpecem. (35) niye, on binnen çıḫdıḫ. ismāli tanıyoñ mu, tanıyom dedim. seniñ eliñi öpecem dedi. (36) neyse sarıldı öpüşdüḫ. (37) böle böle eTdi bā diye guya iki lira malı beş on bin lira demiş.

K2: (38) ġolay gelsiñ. gėdiyoñ mu böń ġadir. **(Sen nasılsın abla?)** (39) iyiyiz anam elhamdüllah. sen de iyisiñ? (40) iyi baḫ, beyi tanıyoñ mu? (41) ben iki ġünlῡne geldim. abinne biz toḫaTdayıdıḫ. (42) Muhsingil gelüyolardı, cemaliñ muhsin. (43) onnar gėTdi, ben de iki ġünlῡne ġalayım da yemişler memişler var onnarı edeyim dediydim. (43) tamam öyleyise dediler gėdeḫ dedim. (44) o da ben iki ġünlῡne gėtmiyom dedi. hadi ġolay gelsin.

K1: **(Bize kapıyı açacak bir şey lazım sende var mı?)** (45) var, pense kese. lazım oluyo da şöle, patla deriseñiz, ḳürek deriseñiz var.

Metin 19

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Mustafa Özdemir (73 yaş; lise mezunu; çiftçi; Apullar Mısdā)

K2: Yunis Özmen, 67 yaş, ilkokul, çiftçi

K3: Ali Osman Cemek (66 yaş, ilkokul mezunu, emekli kaynakçı, Cemēñ Osman)

K4: Ahmet Sebat (57 yaş, ilkokul mezunu, emekli kaynakçı, Çatalıñ Sebāti)

Derleme yeri: Akbelen yaylası

Kayıt Numarası: Ses 019

Derleme konusu: Günlük Konuşma, Yayla İşleri

K1: (1) çeKsiñ çeKsiñ o möhm̄ dēl de ġaşmasıñ.

K2: (2) ġaçacaḫ ġaçacaḫ dedm̄ gibi oruyu geçseydi o zaman olmazdı ama şimdi iki ġarışlıḫ toPrā aldımıydıñ oraya.

K1: (3) biz yine bildm̄üz gibi yapacaz.

K2: (4) hayullusu

Özdemir: (5) oldū yerde iki dakka dur sanki yetişeceḫ.

K3: (6) otur. şüküller ossuñ. tanuduñ mu beni? (7) biraz zor dē mi, hacı osman ben. iki sene olmuşdur bize olmuşdur. (8) sāti ondan soña da ben istanbul'a gėTdim. (9) otuz sene oldu ben istanbula gėdeli. (10) ben en az orda yirmi sene ġaldım, deki bi ora alışabüldüñ mü? (11) tā o cumartesi günü aḫşam biniyodum otobüse tallaları geziyodum. (12) geri geliyodum. şimdi o tallanıñ ġaldırımları bile ġözümde dütüyodu. (13) niksarıñ bilmiyoduḫ, toḫadınkini biliyoduḫ. (14) bizim ōlan iki yaşında gėTdi. iki yaşında yirmi dörT yaşında geri geldi. (15) o bile alışamadı.

K1: (16) işde senden dolayı alışamadı.

K3: (17) şimdi biraz zihin dēlde istanbul yaşanacaḫ yer dēl. (18) istanbul bambaşġa bir yer oldu.(19) seḫsen doḫuzda gėTdim.

K4: **(Sen İstanbula gittin mi?)** (20) sebād gėTdi de ben istanbula gėtmedim, askellī istanbulda yapdım.

K1: (21) gine gėtmüşdür.

K3: (22) gėTdim gėTdim. ama sen hiç dēşmemişiñ, o zaman nası ġördüysem öylesiñ. (23) şimdi bunnarıñ hiç birisi dēşmemiş, tip olaraḫ hiç dēşmemiş valla. (24) nerde dōduysañ vatan diyolar ya şimdi, nereye gėderseñ gėt vatan vaḫ vatan.

K1: (25) şuraya neyiñ nereyi girdiler, napıyolar şimdi oraya?

K3: (26) oraya şimdi hazır kumlar getüdüler.

K1: (27) hayır hayır ġırdılar mı orayı?

K3: (28) ġırdılar.

K1: (29) ikisiñi de?

K3: (30) he birisiñi ġırdılar ya, birisiñi de yarusuñu anca dā yarıyo.

K1: (31) yanı su aḫacaḫ.

K3: (32) şimdi hazır kumları satıyolar ya, yapıyolar ya, dā heç beton meton yoḫ suyu aḫıdıyolar.

K1: (33) zaten çeşme var.

K3: (34) orada çeşme varıdı ya.

K4: (35)çürüyene ġader beş alTı sene geçer.

K3: (36) yoḫ ġolay ġolay çürümez de, buñu şeye yapdumuş. (37) içeriye bi milyona yapdumuş. (38) dedim lan ġaradeniz olsañ dā‿ey ya.

K1: (40) ġardeniz çoḫ pahalı olur.

K4: (41) yav sen anlıyoñ mu da?

K3: (42) şimdi adam neytmiş biliyoñ mu, bundan bir ay önce sen altı yüz seniñ bi bucuḫ. (43) fırsadcılā baḫ sanki bu dolarnan veriyo ya.

K4: (44) biz de dörT yüz aldıḫ işde. (45) iki buçuḫ metre uzunnūñdaki, dörT yüz elliye aldıḫ

K1: (46) ilēn öte tarafa bi ġaç metre o yana dōru.

K3: (47) dutmuş bi iki milim saymış sāda yapdurmuş bi bucuḫ. (48) şuña baḫ ya, fırsadcılā baḫ ya. (49) sen neyTdiñ, emeḳli olduñ mu? **(Yok olmadım.)** (50) ya neydeceñ, çalışacañ öyle şöyle. (51) yine geldüḫ buraya, gine buradan iyisi yoḫ sen boşver.

Metin 20

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Duran Fırtına (78 yaş; ilkokul üç; çiftçi; Fırtınalarıñ Duran)

K2: Duran Fırtına (56 yaş, ilkokul mezunu, çiftçi, Duranōlu Duran)

Derleme yeri: Akbelen Yaylası

Kayıt Numarası: Ses 022

Derleme konusu: Günlük Konuşma

K2: (1) yenge hoş geldiñiz. (2) iyiyim yenge, siz neydiyoñuz, nasılsıñız? (3) Allah eylik versiñ. aşşā ḳöyden biliyoñuz de mi? (4) Toḫada buyruñ geliñ. **(Tokata mı yerleştiniz?)** toḫaTdayız. (5) ToḫaTdayım ama şöyle diyim ben saña yolu uzaTdıḫ. (6) toḫat, ḳöy, yayla yaz ġünü böyle ama ġış oldunmuydu toḫat ḳöy. (7) bāmgiliñ yanıña üruyom. iyiler hamdolsun. (8) onnar da işde diyom ya abiñgil, çocuḫlar oḫullar açılmadan, hani böyüḳler evde ya, baba dedi ġardeşlerimnen gitmeden dedi, hep beraber piknie gidek dedi. (9) o da ġaynatasıgil de çārdı. (10) peki ōlum dedim. dēşik yapaḳ mādem, babamları burdan aşşā ġötürdüm. (11) orda piknik filan yapdık. siz iyisiñiz? (12) allah eylik versiñ, tam en eyliñi etmişiñiz. (13) zaten temiz hava, insan özlüyo. (14) abi ben ġaçıyom, yenge var mı bi sözüñüz? **(Yok, eşine selamlar.)** (15) allah razı olsun. sana da başarılar dilerim. (16) eliñ üşümüş yavrum. sen alışġın dēlsiñ ya üzeriñe ġalın bişiler gėy. (17) şāparsañız toḫaTda geliñ ha bize. her zaman sorgu yoḫ ġapuyu dövme yoḫ dan depiveriñ giriñ eve. (18) inşallah şey abi nere dėdiñ? (19) anġaraya geldik de ġonyadayım dediñ. (20) altı saat miydi yollar? **(Nasıl? Alamadım.)** (21) yoḫ bi laf verdi ya, altı saat derler.

K1: (22) saol ōlum allah razı ossun. (23) eyce, ıhtıyarlīmızda zaten lazım. (24) zabānan gėTdük şunnar dā geç geldüler. (25) hanġını ġötürüseñ ġötü. (26) ırahmetliḫ anam derdi ki zabānan yatana iki eşşē ola biriñi ne yatıyoñ lan derdi, biliyoñ mu. (27) ben de ġafamda buñu belledim ya, onnan öyleyidi ecük geç ġaldımı "ōlum iki eşşēden biriñi dā ne yatıyoñuz ha" derdi. (28) ırahmetlik ey mekānı cennet ossuñ. dedemnen çoḫ ey geçinirdiler. (29) ecük şura çap olmuş bu yanı eyce baḫ öyle mi? (30) ayāña poşet moşet daḫmış olmasıñ diyom. yaluñuz saña bişi diyim mi enişdelen bu duvarlara heç baḫmamış. (31) niye duvarıları dosdōru çekeydiler olmuyomuydu. (32) niye çapaz çekmiş diyollar. tamam ordanda yanı şu hizā ossuñ ceza güya. (33)

bunnar babalı ōllu. babalı ġızlı çalışıyo. (34) ben üşüdüm ceket alacam ecük, yoḫ işiñde yoḫda inek dana gelme davar şeyimis var şimciḫ. (35) o telāşımız var otururuz nāsib olusa, zaten bizim inek davar davamız oldumuydu abdesd derkene vakit geçiyo vesselam. (36) üş dene merdiven yapduduḫ da geçen biriñi ġönderdim. (37) şimdi de biriñi ġönderdim boun çekme. (38) baḫdım motor bomboş gėdiyo.

Metin 21

Anlatıcının Adı, Soyadı: Mustafa Çakmak (65 yaş; ilkokul mezunu; çiftçi; Deli Mısdīñ Mısdā)

Derleme yeri: Akbelen Yaylası

Kayıt Numarası: Ses 027

Derleme konusu: Günlük Konuşma

(1) bīyde asġer oldu. (2) eyōñ mısdafanıñ ġızı, iki dene ōlu var, ġızı mızı yoḫ. (3) benim gibi iki ōlu var, biri üniversdede rehbellik binasıñı bekliyo güvennik, biri de üniversde hasdānede çalışıyo. (4) ben bilmem pişman oldum neyi beḳliyoḫ, geç oldu.

(Sen neler yapıyorsun?)

(5) bol yat artuḫ yaş geşdi.

(Emekli oldun mu?)

(6) oldum. abimiñ iki ōlu varıdı sami, eyceyidi. (7) onu kimse işe ġötüremezdi. (8) Çolluda, yirmi yıl oldu. (9) birinci dayre aldı, şimdi ikinci dayreyi aldı. (10) Kral gibi yaşıyo. o şimdi muaviniñ ġarı gėtmiş. (11) çolluya bunnarıñ da oraya gėtmiş lan sami demiş ḳöyü ver ateşe yaḫ demiş. lan amcañ. (12) he ortorönden evlü, ciddiye alıyo dōru, orası öyle vatan vatan. (13) allah razı olsuñ.

(Bizim köylü hep okuyup şehre gitti.)

(14) Dōru evet burada ġaldılar yō oḫudular.

(Nerde çalışıyorsun?)

(15) bizeride ediyom. ġaynaḫ işiñe baḫıyom o dā eyce.

(Atın, eşşeğin var mı?)

(16) atım yoḫ itim yoḫ benim, ḳör ōlu bir ayvaz var. (17) cānım on dörT yaşında torunum var. gelinim biri eyōnoñ hasanıñ ġızı. (18) ġoşūñ halime. biri de çatçatıñ duran veriyo, sahanıñ orda ġızı, gelin oldu biTdi. (19) ayru dedikleri o dōl mü? (20) benim de diḳḳatimi anca çeḳdi.

(Bu yerdeki kabak mı?)

(21) acır dō mu ya mal ġaba. (22) mal ġaba ōle olmaz abi ya öyle mi ġabaḫ ġabdı. (23) o ġadar da geçiyom heç de diḳḳatımı çeḳmedi. (24) dōru dōru ġabaḫ ġabaḫ. (25) bu böyle irilmez az, upuzun uzar. (26) demeḳki uzaduḫca ha babam gėdiyi.

(Ne var dibinde?)

(27) aḫbun aḫbun. (28) ġuya da bizerü boşaldı.

(Kaç yaşındasın?)

(29) o altmış beş yaşındayıḳ.

(Yangın olmuş burada haberin var mı?)

(30) altmış ikide bizim bu evler yandı. (31) on ev yandı. altıncı ayda yandı. onuncu, ben seġiz yaşındaydım. onuncu ayda bu aydı. (32) yoḫ ōñümüzdeki aydı ev yandı bitdi, ġöçmėye bi ġöz oda bulamadıḳ, o ġadar dolu. (33) hatta ırahmedli dedemin bi esġi evi varıdı. (34) bi aş, bi de çorba heç bişī yōdu. (35) üş dene sofra ġuruludu. (36) çorba ġalmıyı eviñde durmaz. (37) dedem de olmaz. şinci yeTmiş seksen dene ev boş. (38) oña göre hesap edeceñ. (39) iki ġardaşıñ ikiden dörT dene çocū, öbürü seġiz. (40) üst başı yīmışıñ āñadıñ mı? (41) iki yüz üç yüz dene talebe diye oḫul ġapanıyo.

(Deden çiftçi değil miydi?)

(42) yoḫ dedem ōretmen idi. (43) ben saydım yetmiş seksen hāne bir iki yoḫ.

(Tek bizim köyün çocukları mı gidiyor?)

(44) hūlar geliyo, binecek, boyalu geli yo bizim buruya gine ġapanıyo.

(Kapanırsa nasıl eğitim verecekler?)

(45) daşımalı. valla bilmiyom daşımalı olacaḫ liseler sāten daşımalı. (46) lise de ġapandı. çünkü gelen nesil gėdiyi. (47) ġalan yoḫ yanı. bu da yayladan geliyo. (48) ġöçdü ġöçdü. ikinciye evlendi ya hepsi gėTdi. (49) o memeTden hārıç o kürd ġızı bir ōlu bize geldi onnar gėTdi. bi ōlu bi ġızı geldi. (50) onnarda gėTdi, hep gėTdi. bizim metin idi biri de.

(Kürt mü diyorduk onlara?)

(51) kürd adı yōdu. turhaldan evlüydü. (52) rāsim emmim ırahmedlik işiñi yapardı. (53) onnarda hepsi gėTdi. (54) geçen sene mıstā emmi ġaldıydı, o da öldü.

(Allah rahmet eylesin.)

(55) āmin. en ġüccüḳleriydi, doḫuz ġardaş gėTdi. (56) en böyüḳ şimciḫ buyunan demürcünüñ ġızı, ömer abi var. (57) ikisi ġaldı dā yoḫ.

(Kat yaşında?)

(58) yetmiş yaşında.

(Güzel bir erik vardı ben çocukken hâlâvar mı?)

(59) çīdi yapışmaz erük mü? (60) he var baḫım isdiyi. (61) yav domates tallasıña gėtmeden ġoḫusu geliyodu. (62) şimdi yoḫ onnar. çoḫ ileri işi biTdi.

(Neden bitti?)

(63) su olmadīnan, esġiden bahçaları ediyodular şimci tallaları ekiyoḫ. (64) buradan su geliyo da buradan sulanmıyo, öbür tarafa getürüyolar. (65) plan düşdü plan.

(Akıyor muydu?)

(66) aḫıyodu. bu su çıḫmıyodu. (67) bi de ā buradan çıḫıyodu. (68) bu gȫs hasdalıḫlara filan ġullanuyolardı. (69) şifa diyodular, hep ġayboldu, bataḫ.

(Burası kimin?)

(70) terēn camalıñ bura.

(Peki ya şurası kimin?)

(71) o semerciniñ, öbürü te almuslu üsüyünüñ, dedegilin evi. (72) onnarda istanbula ġöçüncü Süleyman Özdemir filan varya ondan Semerci aldı. (73) ġuzu dayı öldü. esġileri hep unud. (74) hayātiniñ abduluñ bura da. (75) recainiñ evi gėTdi, heç kimse yoḫ. babası varıdı, şey anası, hanımı hep gėTdiler. (76) sār osmannar da bi mahmud ā duruyo yaşlı. (77) bi lülō burada. çoḫ dēşdi cānım çoḫ, baḫsaña öreñe. (78) hasan emminiñ sıdıkanıñ yıḫıldı işde. ora kompile memet emmiñ, işde fāreTdiniñ filan. (79) gidince hep. baḫ şu saad oldu bi dene gelen oldu mu? (80) selam vermėye adam bulamıyoñ. (81) lan bu dürzü uyudu mu neTdi yav. **(İyi günler.)** saol.

Metin 22

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1:Mahmut Karakoç 77 yaş, ilkokul, çiftç,/çoban

K2: Mustafa Tandoğan (55 yaş, ortaokul , çiftçi, İsmāller)

K3: Soğan Tüccarı ve oğlu

K4: Nurullah Tandoğan (25 yaş; lise mezunu; otelde çalışıyor; İsmālleriñ ōlu)

K5: Mehmet Tandoğan (78 yaş; ilkokul iki; çiftçi; Delü/ Sefük Memed)

Derleme yeri: Akbelen

Kayıt Numarası: Soğan tüccarı vs.

Derleme konusu: Soğan alışverişi, Karşılıklı Sohbet

K3: (1) iri de olsa içinde bādem de olsa adam çarşudan iki dene bi dene satıyo, on kilo da satuyo. (2) on beş lira neydeyim ben. acamı bi adam mıyım yav. (3) yoḫ ġızmıyom da üş ġat ver de alayım.

K2: (4) iki buçuḫ ḳöyde veriyodum. (5) ben de bişey söylüyüm.

K3: (6) valla on bir ġadara her yerde de veriyolar.

K4: (7) soa͡n yoḫ abi ya.

K5: (8) ne bārıyoñ lan.

K3: (9) o beñi arıyı. (10) on bire verüseñ heç gėtmeden hepisiñi alurum.

K4: (11) on bir dediñ. (12) on iki buçuḫ bāri yap yav.

K3: (13) valla ġözüm ḳör ossuñ o şimdi veriyolardı valla almadıñ on liraya.

K2: (14) yoḫ yemin etme. (15) tamam ordan al bişey demedik.

K3: (16) yanı niye şeydim neyse o.

K5: (17) mal da temiz biliyoñ mu, aradīñ şey tek ḳıta şey, ġöze giriyi yanı.

K1: (18) soa͡ña baḫdıñ mı sen? (19) öyle kabī neyi yoḫ soa͡n.

K2: (20) kabıḫ yoḫ he.

K3: (21) o biy elden devrüldümü çıp cıbıldaḫ ġaluyo.

K5: (22) ne dediñ?

K3: (23) on bire alayım dedim. (24) heç yormayayım dedim.

K2: (25) ben de bişey demedim. (26) on iki buçuḫ dedim, ne diyim.

K1: (27) yōsa bidaki sefer geldūñde aluñ.

K3: (28) sen bülüñ, ben bi dāki sefer yapmıyom. (29) her sefer araba getürüyoñ çoḫ masırafı oluyo.

K5: (30) istanbula bi sefer yapıyı ġötürüyü getürüyü. (31) soan deġ mi satıyo?

K2: (32) geçen sene de verdiydik, olduydu. (33) geldi burdan benden aldu.

K5: (34) geçen sene bundan bir tırlıḫ araba yüklediler, dediler dā heç araba gelmedü dediler.

K3: (35) üş adam mı ne soan aldum. (36) ġeden sene burdan tırı yükledük saten.

K5: (37) soañı satıyı işde, acele edmesinner diye parayı ġönderiyo gelmeden.

K3: (38) şimdi baḫ memed ā sen beñü otuz senedür tanıyoñ. (39) biz zazaraluyuḫ, sen bizerülüsüñ. (40) ben eliñ parasıñı neydiyim.

K5: (41) he ordan hemen salıyı. (42) bi de ġetmiş zarar etmiş, haberiñi aldım. (43) biriñden bulmuş gine ġöndermiş parasıñı.

K3: (44) zarar edebülüñ kār da edebülüñ. (45) kārıñı ġörüyoñ mu yoḫ zararıñı da yansıdmaḫ bile, baña göre dõl.

K1: (46) ben a buñu aldım öyle mi mahmud a.

K5: (47) mısdafa eyi señi o bi buçūñ şeyiñ, beş yüz dā ver on bir buçua ver.

K2: (48) on iki buçuḫdan aşşā olmıyı.

K3: (49) neyse o zaman seneye ġalsıñ ġusura baḫmayıñ.

K5: (50) şeyi dedi bi şu dedeleriñ demiş abdullah difoylu abdullah, on milyon yüz ġat varımış.

K2: (51) musa emmi derdiki ekin olacaḳ yapannar ġeder ya düşer, tejrübesi çoudu.

K5: (52) cumada billeşeḳ çay içeḫ.

K2: (53) çay hazır yav çay.

K4: (54) o zaman gelin çay içēñ.

K2: (55) ey haydı baḫam.

K5: (56) boya işi neyim biTdi dē mi?

K2: (57) he biTdi. sıra işiñe başlīcaḫ.

K5: (58) .. saña iki elim topallīcam.

K3: (59) kum mum getürüyo.

K5: (60) niye sıvaTdırıyom, boyaTdım. (61) her şeyi bi yapsaḫ borcuñu düşüñmeḳ diyom yapmasak. (62) doḫuz milyar seġiz milyar bi para varıdı. (63) işimi yapdurdum, paramı şıḳır şıḳır ödedim. (64) dā yoḫ ġuruş param.

K2: (65) öyle ediyoñ ki abi, biz de yapdurduḳ bi sıvaTduramaduḳ bi ġaç sene sōna sıvaTdururuḳ neydiyim. (66) yunis abi dediki, ev ġediyi başla. (67) şey yıḫaḫ.

oldulça oldukça öyle bi şey başladuḳ. (68) geçen ġünde geldi biyo dediki ġapılar olmuyo usduyu getürdü yunis abi. (69) ġapılaru yapduḳ. taḫdı gėTdiler bekleme yoḫ dā beraber yapduḫ.

K2: (70) usduyu geliyi, yanında gelinci. (71) dedik usduyu dutuyum baḫ. (72) senikiñi de yapduraḳ beraber dedi, getürdüḳ bazallī yapduḳ allah razı ossuñ. (73) yav buradaki esnaflar şey biraz ġızdılar ama diyoñ gelüñ şuruyu yapacañ ġoca yer yapañ yoḫ. (74) diyo sen malzemesi al ben saña söyleriñ yav niye söylüyoñ. (75) e başdan de mesela bi yayġı bi bucā ne oña göre yaparım.

K5: (76) mısdafa ne ġader çimento gėder?

K2: (77) memede diyeydiñ memed bilüdü o da çaluşurkene. (78) onnar devamlu üraşdünan hadiyale cumaya geç ġaluyoḫ, hadi şu çayu döküyüm.

K3: (79) hadi yav çay içiñ heri.

K5: (80) memed baña şey dedi, baña yetmiş beş milyona ġafa dutuyo.

K3: (81) deseydiñ ya yetmiş beş milyoña az deyiñ.

K5: (82) sıvıyı ġendüm şeyTdüm, sıvamadı.

K2: (83) cumaya geç ġalacūḫ haydi yav.

K4: (84) çay hazır. gel heri gel yav ne olacaḫ.

K5: (85) çayıñ yanıñda bişey varısa.

K2: (86) bişey mi isdiyoñ. düşersiñ yoḫarı yoḫarı çıḳaḫ abi yav bu eminin lafıña diceñ. (87) az da eḳmiyo. böyle verdi.

K5: (88) ben soa͡ñı herġesden evvel saTdum.

K1: (89) soa͡n yapmadı yapmadı.

K5: (90) nassıñız eyisiñiz? memedle onnan nası herhanġı bi sıkındı varısa söyle. (91) öyle bi dene düşsüm ki ōlan nası yengemle dedim. (92) enişdemle ōlan nası dedim. (93) sen de mi duyduñ demediñ mi birden dambedene. (94) birbirimizi tanımıyoz be adam bi bokluḳ yapduḫ, ġızı anam dedi. (95) o señi tanımıyo nerden duysuñ. (96) de ḳöyüñ eviñ nere söylüyo dedi. (97) yoḫ ben buñu biriñe dedim anam güleh güleh güleh. (98) o da güldü sōña inandı. (99) şeker bol yeriñ duzu bol yeriñ be siz gibi dēlim ne daşıyoñ var, ne şeker var heç bişiy yoḫ hareked. (100) bizim evledler hep şekersiz ōlañ tayfa hiç şeker isdemiyolar benden çoḫ.

K1: (101) biz işde oña ġendümüzü alışdıramıyoḫ. (102) e çalışıyoḫ tabi memed͡ ābi çalışmasañ neydeceñ.

K2: (103) vermedi özelleşdi ya özelleşdi, hemen fark eTdi. (104) o devlediñ üzeriñe aTdı. (105) şeker vermişler orda ġaldular iki sefel üş sefel şeker veriyoduḫ.

K1: (106) önceden veriyolardılardı. (107) ama çual on beş çual ġaç dāneyse. (108) isdedūñ ġader verüyodular usül yeller. (109) iş yapdı baya baya her şey dēşdi. (110) şimdi hėç hemen karşılī yoḫ gėdeñ çoḫ geleñ hėç yoḫ. (111) ġendü ġendüñü ġöremiyom dā

K2: (112) herkeş ileriledi biyellere mesela yirmi yimbeş kād yapdıñmıydım zarar ediyi gelir olmayınca, önceden oluyodu emme.

K5: (113) moturuñ tekeri patladı ġaldım. (114) Arḫadaşıñ biri de çift sürüyo geldi neTdin memed ābi dedi. (115) biliye dāTdı dedim. (116) çocuḫlūm dutdu oraya yaTdım. (117) lan memed ābi dedi. (118) moturuñ tekeri ġırıldı iş güş samañı sen duTduñ buraya yaTdıñ. (119) sen bu ġadar tasasuz o ġader kafletsüzlük felan dedi. (120) dinlemedim gine yaTdım. (121) bi de yarım saat geşmediki usda tallaya gelmedi mi. (122) neyiñ nesi lan cebiñde tėlėvon mu var seniñ, dedim ki ōlum herkeş aya gėdiyo sen […] gėdiyoñ dedim ya. (123) o esġidenimiş dedim. (124) ne nimet yav heş bir yerde ġalma yoḫ. (125) yaylanıyoñ da geliyoñ. (126) oñda bi telefonna işiñi hallediyoñ.

K2: (127) tütünden de baya gelür oluyodu da onu ġaldudu. (128) on sene filan geşdi.

K4: (130) geyduannu abdullanıñ ġızı eyenōñ.

K5: (131) sultan bi çay dā ver de.

K1: (132) bizüm dedūmüz orda duruyo heralde gine tam da bilemiyom da abdulla akarslan.

K2: (133) hemşire dēl mi?

K5: (134) abdulanıñ ġızı?

K1: (135) hanı var ya mesuTda diyodular.

K5: (136) he he mesuTda. (137) mesuduñ hanımı alışveriş yapıyo ya, bu adamı tüccar adam bu çocuḫ saña motur dolusu malı var.

K1: (138) o zaman başġasudur, ben bilmiyom oñu.

K5: (139) o zaman hemşire olan musdafanıñ ġızı varıdı, ġardaşınıñ ġızı. (140) bi ġaş dāne ġızı varıdı öbürleri tanımıyoñ.

K4: (141) hemşire kim varıduki ya.

K2: (142) önceden şeȳtmişdür, ġöçmüşdür. ġöçmüş olabilür. (143) yeñi ķöyde duruyo.

K1: (144) dōrudu çıḫaramaduķ oñu. onnar bi ġaç ġız ġardeş.

K4: (145) ya şey varıdı yōsa abdulla emmīñ ġızı varıdı. (146) ġaç dene ġızı varıdıki?

K1: (147) işde dörT beş dene ġızı var.

K4: (148) ötekiñi de hūruya filan verdilerdi.

K5: (149) ve ya da abdullanıñ ġızınıñ ġızlarıdur. (150) abdulla abiniñ de var.

K1: (151) ḳöyde de duruyu, turhâlâyolcu çeḳiyi. (152) o biraz yōn, üş dene ġızı var. (153) boşanmadı ecük işde ġarısıynan sıḫıntılıydı. (154) üş dene çocuḫları var. üş dene ġızı var.

K5: (155) bu hemşire dedūn senin onnarada mı nerde? he he bildim. (156) nerde bu? onuñ çolūñu çocūnu tanıyom. (157) hasır nesir olduğun bi arkadaş yanı.

K1: (158) şimdi ben Abdulla Ābiniñ bi ToḫaTdaki bi ġızıñı tanıyoñ, bi de o hemşire olan ġızıñı tanıyom. (159) bi de evlen āli onnar çoḫ oldu, hemi de bayā aramız var.

K5: (160) yoluñuz helal ossuñ, bu sene babası patoz yapdı. (161) ben dışarıdayım, ben şurdayım, hep dayandı şimdi babalarıñ patozuña hep el oldular, ben de onnara. (162) saman ey. onnar öyle gülüyü yaluñuz helal ossuñ benimsiyolar işi.

K2: (163) döverbiçere veriyoḫ, birinci balyacı geliyi, balya yapıyo.

K5: (164) harman hayaTda dö͡ennemeñ ilkin. (165) biziñ hayātum hep dışarıda geşdi.

K2: (166) seniñ o dö͡eñi hasan ābigil varya öḳüzlerinen efendüleriñ osmangiliñ varıdı onñar çeḳellerdi. (167) aşşāyı aḫullu bi de ġonuşuyolardı demeK Ki biraz da döḳüyolardı.

K5: (168) sāten ġoñşuluḳ dēri daşumasañ çoḫdan çaTdıydım. (169) ġoñşuluḳ dēri daşumayan onuñ üçün bellü bi şeylerimiz var. (170) zamanıñ geşmiş, onuñ üçün helallaşmaḳ lazım ulan otu allāñ ġülu.

K1: (171) gine de ġalp ġırma enişde.

K5: (172) dā hep hoş gelmişiñ diyom. (173) allāñ ben bu ġader dā başı sen de ben memed ābi yav şu aramızdakiñi boş ver evi. (174) aramuz da gel problemlerimizi çözeḳ. (175) ayru bi düniye yaşıyo. (176) he yaşa ben dā en ufak bi şeyliḳ olmaz.

K1: (177) iki dene gecüñü var toḫaTda bi otuTdurmuyolar deyzemiñ sızısı oldu, ġoş sā işimiz oldu gel. (178) deyzeñ ġalmaḳ isdemiyo varya eyüce evi. (179) onuñ yeri iyi selbest iyi. depede deyzem gėTdi, dā biz gėtmiyoḫ oruya. (180) deyzem ġızıñı gelin edinci turhâlâonnar da gėTdiler, dayımgil de gėdinci geşdi gėTdi ḳöyden bayā oldu. (181) fadime hepisi de evlendi.

K2: (182) onnar geliyo.

K1: (183) enişdemde ni yoḫdu. bizde baḫmayı niyedliyoduḫ baḫ, o da anjiyo oldu da biz de oña doḫunmaya gėdeḫ diyoduḫ. (184) baḫ ayaḫlanmış yaylaya gėtmiş. (185) turhâlâgėdeḳ diyi çocuḫ yavrum bu tozun içinde işü bitürmeden nereye gėdeḳ.

K2: (186) he içerü olduḫ ḳöyün çocuḫları, enişdem diyo cāhil dā olmaz niye seniñ çolūñ çocūñ misāFiriñ, Yunis abiniñ çolū çocū misāFiri geliyi iskāñı uygun ġafaya. (187) hasanıñ zamanında ġodurmuşuñ hiç yoḫ da ev var. (188) dediki musdafa dōru söylüyoñ. (189) ondan sōna diyom enişdeñe de diyom ġullandırısa ev yapılmış. (190) ā diyelim ki dışarıdan bi sürü āşsızda ġalabalıḫsız. (191) eviñ içi yaḫışıḳ almaz. (192) bu yönden şeydemiyo ġafıyı taḫıyı cāhil insanınan ūraşmaḳ zor bidece ġörecēñ düşünmüyo. (193) bā buñu ġaç sefer ānadıyom ānayamıyo. (194) bī şey yapdular ya bi, ondan yoḫsa öyle oldu böyle oldu işi biraz. (195) yardumu oldu yanı yapaña ġader, usdalara oldu, eve oldū eTdi tabi. (196) yaḫuşuḫ almadı, ben de diyom ki ābi etmeḳ lazım.

K5: (197) şüḳüller ossuñ sizler. (198) geTdūñ gibisiñ memed lan. (199) baḫ orayıda bildūñe göre. (200) **(Emekli oldun mu?)** yirmi iki sene oldu emeḳli olalı, yazın buradayım ġışıñ toḫaTda ġarışıḳ. (201) señ emeḳli olduñ mu, zamañı dē mi? (202) **(Anca emeklilik zamanı geliyor.)** yunis hocaña soruyom orada devam ediyi diyo. cemal emmi […] (203) onnara da bi tesādüfen ġörüşdüydük, oñu biliyoñ. (204) ġonyaya danışındıñ he mi? gėdiş geliş yapıyoñ. (205) gėt gel altı göt deller ya allah hayırlar versüñ.

Metin 23

Adı, Soyadı: Nigar Polat (56 yaş, ilkokul mezunu, ev hanımı, Çilmısdıḫlar)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Röportaj 007
Derleme konusu: Soğan Kesimi

(Soğanı kimlere satıyorsun?)

(1) müdüre ōretmennere veriyom ben. (2) ben bilmiyoduñ bu baḫalıymış.

(Bu bozuk mu, şuraya atayım mı?)

(3) bozuk dēl ġızım dēl yoḫarı ġaymış. (4) her şeyiñ bi ādedi var. bu çürüḳ dēl.

(Soğanları nerede tutuyorsun?)

(5) tallada hep aha böyle böyle. (6) Aaha böyle. ḳüçüḳler çürümüyo neyseki.

(Küçükken mi topluyorsunuz?)

(7) ḳüçüḳken toplamıyoḫ ġızım. (8) dalı ya bunuñ dalları yemyeşil oluyu böyle. (9) fadime de nişan ediyodu, valla bi ōlan ġaldı maşallah. (10) dūnde he orda yoḫduñuz yanı. (11) bizde dūne gėTdik emme ecüḫ sōna geşdiydi. (12) ondan salonda dolmuşudu, bi de gėTdik damad tarafiña otumuşuḫ biz. (13) baḫdım fadime bu yanda ġalḫda o bu tarafa oturaḫ dedim Şakire. (14) ġalḫmadıḫ yine de fadimeynen ġörüşdüḳ, sāten ha o taraf ha bu taraf. (15) burdaḳilernen ġörüşüyoñuz mu? kimiñ bu? (16) geliyoñuz yanı hemi. emmīñ zamanıñda bize kimse bişey etmedi. (17) tallaları da bölüşeydiḳ. (18) he tabi sen bişenece dediñ. (19) yaşuña iki senesi var. (20) yoruldūñ mu ġızım?

(Yok yok yorulmadım.)

(21) siz bo͡ōn geldiñ ḳöye he mi? (22) ġalacāñız mı gėdecēñiz mi būğace.

(Kalacağız, teyzelerle konuşacağız.)

(23) he yaşlu deyzeler eyce ānadur.

(Sizin bidiğiniz var mı?)

(24) bizim evde heç öyle yaşlu yoḫ ġızım. (25) yaşu böyüḫ olaraḳ hemi?

(Sizde yaşlı yoksa sen anlat teyze bana. Mesela eskiden ençok yenen yemekler nelerdi?)

(26) esġiden en çoḫ ne yenirdi. (27) dü͡ūḫ (düğü) çorbası, bi de turşuynan esġiden çoḫ meşurudu. hem lezzetlü oluyodu. (28) tütüñe ġırmā gėderdüḳ esġiden ekmān̄an domates götürüdüḫ o bi nezzetlü oluduki acıḫıyoñ ya, valla baḫ öyle oluyodu. (29)

dolma içi felan ġatı bişiyo. biraz sulu isderseñ patatis ġoyabiliyoñ vallā baḫ öyle oluyodu. (30) isdemezseñ koymuyoň dolma içi.. (31) biraz sulu düzüyü ġonan ḳüçüḳ ḳüçüḳ isdemezseñ ġoymuyoñ, yā soan ediyoñ tirid ediyoñ. (32) nası sulu di mi, onun içinece düyü(düğüyü) ġoyuyoñ ecük ġat çok ġatı su ġoyoñ, beli beñzeri ġatıldı mı ėndiriyoñ. (33) açık açılıyı ġaşīnan yīceñ, yōrdunan turşuynan çoḫ gözel oluyu. (34) siz temāmen şeḫirde böyüdüñüz hec bişi bilmiyoñuz ondān. (35) millet işde ondan sālıḫlı oluyodu. dē mi işde ya. (36) hep hazır yiyoñuz de mi, çarşıda hep hazır hasdāne hep çocuḫ dolu şimdi hep. (37) gėder talladan ne çıḫıyosa oñu yerdiḳ, yōdu esġiden ġendiñ yapıyoduñ reçeliñi, beḳmeziñi, ġuşbunnuñu ama her şey maḳinayla hazır. (38) hep ilaş görüyo hep ilaş. e şimdi şu gelinner ġısırlıḫ. (39) genelde hazır yiyeceḫlerde oluyomuş, e ġızım her şeyde ilaş var. en çoḫ çocuḫ dolu hasdāneler. (40) topraḫ şeyi bişī etmiyoki burda. saña toprāñ şeyi soan ġoḫusu olu. (41) bilmiyomki ben öle bişī de rasd gelmedim. ben de emme yengeye diyomki size diyom bi misāFir geçiyo diyom. (42) şeye arabayı emine yengeye, sizi tanımıyom ya. (43) aha bi ġız sürüyo arabayı diyom saña misāFir geliyo emine yenge ġalḫ. (44) ġız baña misāFir gelmīcēdi. bōón diyo. (45) sōna ġaḫma bizim tarafa geliyo dedim. ḳüçüḳ ġızım ġullanıyo araba. (46) böyūm ġorḫaḫdu her şeye. (47) ḳüçüḳ ġızım, ḳüçūm heş bişeyden ġorḫmaz, yulañı görse yulañı alur.

(Sen de korkar mısın?)

(48) ben ġorḫaḫdurum ġızım. yulan şorda ölse ne elleyebilirim ne de bi daş atabilirim. (49) aha dā da ġorḫarum ama ḳüçüḳ ġız olusa onu da alır gėderim. yoḫ o sizden ġorḫdu.

(Fare varmış eski evde kulakları mı yer mi?)

(50) yemez ġapısıñı açıḳ bırahaydıñ gėderḳene o gėder bişī jtmez, dā her yellerde fāre olur ḳöylerde. (51) heç duyulmamuşdu. valla ben şu yaşımaca ḳöyümüzüñ öyle heç duymadım, asla heç. (52) fare olur her eviñ de bi yulañı olurmuş. (53) ama insan ōluña görükmezimiş nerde yaşarısa yaşasıñ bize ġörükmesiñde. (54) bu sene ramazanda o işde bu soannarı ediyoḫ ġıyıdayuḫ. (55) öyle geri gelüyoḫ ā şurda bi dene dayı aḫşama bize yemā gelin talladan eve geliñ dinleniñ de diyom. (56) öyle ġonuşuyoz ne söyle ben de söyleyiñ ā otuduḫ ya aḫa şurdan edene zālzāl edene geşdi gėTdi. (57) hem de ġoca yulan geTdi gėTdi de sōna ġafasıñ ġaldudu baḫdı. (58) gėTdi mübāreK senesiñde olduydu. (59) herkeşiñ de olu tallanıñ, ben ġuruda çīrınca o tarafa bu tarafa, tallanıñ içinde bi o tarafa bi bu tarafa ġaçınca bıraḫdu gėTdi. (60) ben oñdan ġorḫdum o benden ġorḫdu gėTdi işde. (61) bu da sen bārduñ oñdan

ġorḫdu gėTdi. (62) hayvan diyo şindi binayı siliyoḫ süpürüyoḫ geri vagoña ġōyoḫ tallaya geri ġötürüyoḫ. (63) he çılgıt çıḫmışdır. **(Şimdi yok.)** o zaman o gėtmüşdür.

(Şurada mı?)

(64) baḫıyım yoḫ ġızım o doḫunmuş gėtmüştür.

(Ne ki bu?)

(65) talla da olu talla çılgıtı. (66) o talla çılgıtı. tallada var nası dėyim saña aḫa buñdan böyüḫ böyle oturuluyo aḫa böyle var. (67) bıdıl bıdıl yörüyo. (68) mübāreK nası böyüyosa saçı söḳdüydüm. (69) bi de baḫdım ki gėdiyi yavaş yavaş talla çılgıdı o bıraḫdı gėTdi. (70) böceḳler bi iş etmezki ġızım insaña.

(Buraya ne diyorlar?)

(71) yeñi ḳöy diyolar. ġörsem tanırum da hanı böle çıḫardamıyom. (72) ismiñi ya da anasınıñ babasınıñ ismiñi bilseñ ben yine çıḫadurum yanı. (73) eliñize sālıḫ baḫ size nāsib oldu. (74) şimdi saña ġolay da öyle avuşlarımız acıyı, ellerimiz.

(Elle mi yapılıyor ki?)

(75) elle ediliyi yā. bi çuvallānan āzları bālasañ ipleñ. (76) şu tabaḫlarıñ acıyı. (77) ḳüp edeceñ meḉbur. (78) soa͡nıñ şeyi ġözüñü yoluyo insanıñ yine de, maḳineye atıyom bu soa͡nnarı.

(Sivri soğan yok mu?)

(79) sivri soa͡nnar bizde bu saña bi beş dene mi ne çıḫdı öyle he sivri sovan. (80) mesela bizimki biz irisiñe heç ilaş milaş vurmuyoḫ, suluyoḫ heç ilaş vurmayız biz bunnara. (81) bu ġışdan çıḫıyo çürümüyo emme gine de ġabası yerde dursuñ çürür. (82) bunun yeri havadar olacaḫ, yāmur ġörmīceḫ aynı patates gibi mesela. (83) samannıḫda yoḫarı tavan altında duruyu bizim burada. (84) bunnarı almıyo böyüḫleri. (84) yėmeḫlie͡ bunnarı atacañ dē mi? size vereyim he gözelce yeyiñ emi. (85) biber yoḫ ġırmızı burda olmuyo. (86) bazen bir araya ḳüçn̄ñ taḫsisi var. (87) bazen bir araya babası böyüḫ ġızıña diyoki sovan almışıñ aha şu sovan. (88) ondan saña gelde ço͡allıyaḫ diyo. (89) öteki ġızı aldı geldi hemen.

(Yardım ediyor mu?)

(90) he ediyo. ġızıñ oḫulu açıldı, lisede çocū oñdan bi de ōlu oldū için şey yapamıyo. (91) o da ōlan gėTdi oḫul açıldı diye ėTdi.

(Daha var mı yapılacak?)

(92) ġızım ġalḫabilüñ biTdi sāten. (93) sen bōön ters düşersiñ, yatarsıñ artu. (94) siziñ oralara ġöre temiz olur buranıñ havası. (95) hele ḳöy toḫaTdan dā eycedü. (96) ama toḫatta ḳömürüydü şeyiydi. (97) burada öyle bişi yoḫ havası aynı yayla gibi

ḳöyün diyolar. (98) ama sıcaḫ olsuñ da şu samanıñ ġalanıñı getireḫ. (99) bu ġızatılmış. yılduzlar çıḫsıñ ġorḫma dā. **(Kolay gelsin.)** (100) saol ġızım eliñize ġoluñuza sālıḫ. (101) bunnar tēlükelü madde.

Metin 24

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Nejla Akarslan (62 yaş, ilkokul mezunu, ev hanımı, Eyōnoñ Geliñi)

K2: Kerime Tandoğan (79 yaş, ilkokul iki, ev hanımı,İsmāller)

K3: Mehmet Tandoğan(78 yaş; ilkokul iki; çiftçi; Delü/ Sefük Memed)

Derleme yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Röportaj 019

Derleme konusu: Karışık Konular, Mani

K1: (1) orada dōl aha bi tıraḫdör yanı birbirimize haber ediyoḫ yanı. (2) benim heç düz yerim yoḫ buralarda. getürüyom a buraya ġuruyom. (3) saliha hātun tā şuruya ġuruyodu, buraya ġurdu, oralara ġuruyodu. (4) duvarıñ dibiñe ġuruyodu. (5) yüzden mi bura düz diye mi?

K2: (6) emme ġuşbunnusu gözel oldu.

K1: (7) biraz sanki ġatı oldu.

K2: (8) ġatıydı tā baña getürdüydü. (9) hemen ėndür bu ġatılısa. (10) ġatı olmuş benim ki de ġatı olmuş.

K1: (11) ġuşbunnunuñ ġatısı yenilmiyi.

K2: (12) yoḫ saliha baña ġösdermeye geldi ya o zaman ben de ėndüreymişim ecüḫ ben de dursuñ kerime abla cıvıḫ dedi. (13) iki ġaynaTduḫ beş dakka o şinci ġasġatı. (14) salihanıñ ki dā ġatıydı. (15) ġaşuḫ böyle oldu ya, düşmüyodu.

K1: (16) züleyhānıñ ki cıvıḫ biliyoñ mu, baña getümüşüdü de.

K2: (17) yoḫ ecüḫ cıvıḫ ėndüreceñ, ekmā̄ yapışacaḫ.

K1: (18) çoḫ diḳḳat ideceñ böyle durmadan baḫacañ.

K2: (19) bacım cıvıḫ gibi görünüyo sōdumuydu ġatılıyi.

K1: (20) kerime abla bellü oluyo, sōdu ya bellü oluyo. (21) çoḫ gözel dē mü. en anlamlu da ġörüyom.

K2: (22) en zoru da bizim delimiz dē mi? öyle diyolar.

K1: (23) bi diyele. baḫ bi baḫala sen rehber olmaḫ uçun mu ōrendüñ?

K2: (24) sen şimdi yaluñuz başıña kazakisdan da oḫuduñ he mi? (25) yanı Kazaḫisdañı da ġördüñüz?

K1: (26) ikiñiz de haylanduñuz, bu da imamla soan ediyodu böyüḫ imamlā.

K2: (27) hē ölim yitim oluyu ya.

K1: (28) bi de büşra bizim olma zamanımız, yunnuḫ diyoḫ ya bütün bayannar toplanur davul zurna öñümüzde yunnā gėderdüḳ. **(Neden?)** (29) gelüñü orda çimdürüdüler. (30) kerime ablam da, o da çimmüşdü yunnuḫda gelin oluken. (31) esġiden dāmadı da ġötürüyolar. (32) dāmada abdesd aldurularmış üsdüñü ġıyāfetiñi dāmadlī orda gėyermiş. (33) orda abdesd aldurur dāmadlī orda gėydürüdüler doul zurnaynan getürüdüler. (34) dāmad öyle emme gelin çimerdi. **(Nasıl hazırlanılardı?)** (35) ġazañı ġurardılar çamaşur ġazañı, gelin çimerdi. (36) gelin çimer doul zurnaynan gelüdü.

K2: (37) ondan sōna bi ġazan dolma, pilav, çorba, bulgur pilavı. (38) şimdi esġiniñ başlu işü geliñi yunnuḫlara ġötürüdüler.

K3: (39) yunnuḫ deme çamaşurhāná de āzıñı topalla da ġonuş. (40) el aya gėdiyo.

K3: (41) ey emme esġiniñ işleri dedürüyo.

K1: (42) bunnar aḫlıñda ġalacaḫ mı büşra? **(Yok ben kaydediyorum.)** he mi ey.

K2: (43) esġiniñ işi bi ġazan dolma, bi ġazan çorba, tarhana çorbası, bi ġazan bulgur pilavı. (44) he dūn evünde yerdük.

K3: (45) onuñ için çamaşırhāna varıdı. (46) onnar gėriyodu ġazannarınan biz eşeklernen çamaşurları ġötürüyoḫ.

K2: (47) yunnuḫ ḳüllüleri çamaşurları ġötürüdüḫ.

K1: (48) odun ġurdūmuz yerde bi de Büşra bi sürü sırasınıñ üsdüñe daş, tā şu duvar ġader varıdı. ō̄ñe daş varıdı. (49) Memed ābi sen ġarışma bize.

K2: (50) āzıña bi de vuracañki.

K1: (51) aha böyle böyle yō̄sek daş varıdı, yapma daş.

K3: (52) neTdiñ yeñge diyo. (53) eşbabları hep yıḫıyodum diyo.

K2: (54) tōbe tōbe tohum señi essaḫdan demiş gibi kime diyim ben. (55) kimi ġörüyodum. yalan ġonuşma namazdan geldiñ çarpılacañ.

K1: (56) bütün eviñ çamaşuruñu hep söḳerdüḫ yataḫ yorgan çuallara dolduruduḫ. (57) eşşā̄ yükler bi yanı ġazan bi yanı eşya olur yunnua bisürü ġazan sırasınıñ üsdüñe.

K2: (58) bi de banyo yapmā yaḫun yer ġapmaya gėderdük, bu daş seniñ bu daş benim.

K1: (59) ġazannar ġurarduḫ. bi de tenüke aha böyle yā tenükeleri, on onbeş kiloluḫ var ya. (60) o tenüküynen ḳül. (61) bi tenüke ḳül sıcaḫ suyu oña ġoyarduḫ ġazandan ondan alu alu çamaşulları yumyumuşaḫ ederdi.

K2: (62) yā gibi sabun gibi aḫardı.

K3: (63) bi de torpaḫdan doal şey kil.

K2: (64) başlarımıza çalarduḫ. **(Nereden buluyordunuz?)** (65) arabaynan şeylü reşādiyelüler getürüdü. tabaḫ yapıyo ġünde

K1: (66) pamuḫ gibi ederdi he mi Kerme abla?

K3: (67) kil acāyib aḫıdıyodu.

K2: (68) başıña çalañ işde, dādan getürüdüḫ pamuḫ gibi ederidi sacları aynı şampuan gibi.

K3: (69) hasan ġadeyif felan varısa gelin la. (70) yalanuña baba çıḫsıñ seniñ.

K2: (71) şoña baḫ ġı ġoca ḳöyü upussuz ġı.

K3: **(Niye boşaldı köy?)** (72) hep daşındılar. bu ḳöyü hep doluydu böyle, şimdi boş. (73) ġızım ā buralar hep ev doluydu, hep boşaldı. Lülōn Musdafa oluyoḫ.

K1: (74) hē hep tütün yapardıḳ. aḫa buraya sıralanuduḫ. (75) burada baḫ dörd dene ev varıdı.

K2: (76) salihanıñ dedeniñ evi yıḫıldı orda o boşluḫ babasınıñ eviydi, bu dedesiniñ evi.

K3: (77) hep gėTdiler.

K2: (78) burda da ġonşular varıdı hep gėTdiler.

K3: yersiñ hazır ġanı durmayu yersiñ (83)
dilerim allaḫdan boynuñda ölsüñ (84)
taḫdanıñ çörȗñü mideñe dolsuñ (85)
ezrayilim olduñ taḫda ġurusu (86)

yine aḫşam oldu (87)
haram oldu bize datlu uyḫular (88)
sen ölüseñ (89)
ezrayil mi olduñ taḫda ġurusu (90)

K2: (91) aḫa kerme abla asġerdeyken söyledȗñ türḳüyü söyleseñe.

K3: (92) esġiden evlerimiz taḫda aḫşap, taḫda ġuru bi böceḳ. (93) her evde meşurudu biliyoñ mu?

K2: (94) e hadi hadi de de çeḳsiñ ġız.

K3: gündüz olur ḳöşelerden yer yaparsıñ (95)
gene olur tozu dumaña ġatarsıñ (96)
paraşüdle ġendüñü tavandan atarsıñ (97)
ezrayil mi oldun taḫda ġurusu (98)

yersiñ hazır ġanı durmayu yersin (99)
dilerim Allaḫdan boynuñ da devrülsüñ (100)
taḫdanıñ çürüñü mideñe dalsuñ (101)
ezrayil mi olduñ taḫda ġurusu (102)

yine aḫşam oldu ġaraldı (103)
haram oldu bize datlu uyḫular (104)
sen ölüseñ kimiñ ġulā duyar (105)
ezrayil mi olduñ taḫda ġurusu (106)

(107) ilk evlülümüzde bununan bi ġöḳderede misāFirlē gėTdüḫ. (108) biz de hanı misāFir ya bi gözel oda ayalladular. (109) uyuycuḫ babāñ āzıña dışı beñi yaḫıyo içi señi yaḫıyo. (110) uyḫu ġalmadıki bi de savaş eder gibi. (111) içiñe dōru bisürü gėdiyoki deme olsuñ.

K2: (112) ġarınca gibi taḫda ġurusu.

K3: (113) ġarınca gibi ġarınca gibi taḫda ġurusu. (114) ev de gözel yatacāmız yer de gözel. babāñ anāñ edemedim. (114) sırtıña pardüsü buñaldı. (115) bi de ben oldum eviñ ortasıñda dönüyoḫ ışıḫlar da yoḫ.

K1: (116) nerde kerme abla?

K2: (116) ġöḳderede.

K3: (117) he edemedim ġaḫdım bu türḳüyü yaḫdım hemen. (118) sabā sofranıñ başunda söyledim onnara. (119) “ġündüz olur ḳöşelerden yer ġaparsuñ” bi gülüyo amma deme gėtsiñ. dā da gėtmedik emme ondan sōna. (120) esġiden bit pire varıdı evlerde aḫırda evlerde şimdi aḫır herkes dışarı ġoyo. (121) şimdi ne bit var ne pire tertemizler. (122) o aḫırcılıḫ var ya taḫda ġurusu oluyodu hep bi meşurudu. (123) gine o bunnarıñ eviniñ altındaydı. (124) ġolay mesele dēl. (125) o ġünner gėTdi dā gelmedi. herkeş unuTdu.

K2: (126) bi de şu evi ġaybeTdim. (127) ecevidi demireli diyoduñ ya.

K3: ġaybeTdim ecevidim başbakanlık masasıñı (128)
bu milletiñ oyun olmaz seçimle bir başġasıñı (129)

yalıḫsıñ süleyman dil gibisiñ Süleyman(130)
ecevidim biridir bir erbakan süleydür(131)

[…] tallada millet ortada ġaldı (132)

nanana nanası nana nanası (133)
nedir bunuñ mañası (134)
yedi aydan sōna çıḫdıñ Ecevid boyası (135)

şimdi ġır at modası (136)
haydiñ dedi ki biriki maça biriki maça (137)
diye hop dedi ḳardeş siziñ ev kirası ġoca (138)
dolma ġafaña nasıl olsa Süley baba geşdi başa (139)
o da alt ay ġötürdü (140)

(141) buñu da yaḫdım hemen. çeḳdīñ yeter mi bu saña? (142) bedava dēl öyle. inşallaḫ ben de seniñ bi musdurañı (muhtura-ikaz edecek şey) yaḫalarım.

K2: (143) düşünüyüm de öyle.

K1: (144) çeḳiyo ġız söyle ḫa oñu da söyle bāri.

K3: (145) çoḫ biliyom da kesek biliyom. (146) unuTdum hep bişē yaramıyı yanı. (147) yaluñuz şeylerimiz bedava dēl tabi. (148) hesaplarıñıza yazıyom yanı.

K1: (149) o ġader yedūñ pasda masda, kerme ablam nerde ediyodu böyle pasda masdayı.

K3: (150) ġaç dāne yediñ sen getü ġı şunnarıñ pasdasıñı.

K1: (151) böyle pasda masda nerde yedüḫ. (152) sōna dōl bize de burda otudūmuz sohbet, heç böyle otuduḫ mu? (153) Heç otuduḫ mu be.

K2: (154) amān anca şöyle danış olduḫ be.

K1: (155) valla işde baḫ büşra, böyle heç oturuyoduḫ biliyoñ mu?

K3: (156) bu babangil neyin nesi meclis toplandısı mı yapıyolar neydiyolar?

artuḫ ben bu yoldan geri dönemem (157)
bu benim ḳardeşim benim baḫdım (158)
ġözlerim ġördü ġalbim de sevdi (159)
inan sevdīm senden razıyım (160)

sevme dediler sevdim ḳül oldum yaña yaña (161)
aşma dediler aşdım bu derdler azdur baña (162)
kimseniñ ġünahı suçu yoñ buñda (163)

ben ġendüm ġendümü ateşe aTdım. (164)

K1: (165) kerme abla sencde şu manileriñden söyle eciḫ.

K3: (166) bunuñ manisiñi ben söylüyüm oña vekāled. (167) ben şimdi asġerdeyim tamam mı, bana meḳdup yaziyi. burdurdayım.

burduruñ daşları [...] mışlar (168)

benüm yārim asġerde (169)

ellemeyiñ çōşları (170)

deñiz içi teknelü (171)

içiñe ġül ekmelü (172)

asġelliḫ ġolay dēl (173)

biraz zaḫmed çeḳmelü (174)

(175) baña böyle mani yazmış. (176) bu ġördǖñ az aşā dēl yanı.

K1: (177) meḳdup varıdı ya ilerde meḳduplaşıyoduḫ.

K2: (178) telefon youdu.

K3: (179) televon varıdı da tēy santral bizim zamanımızı. (180) nejla ben asġere gėTdim bi hafda sōna buñu babası hasdāneye ġötürüyo. (181) ben de Burdurdayım. Arabanıñ içersiñde meraḫ ediyo tabi burada geldüḫ şonuñ yanıña ūrasaḫ, şöyle mi böyle mi. (182) yanıñdaki misāFir yolcu da demişki ne ġader oldu geleli demiş bi hafda oldu.

K2: (183) dā gėTdi boḫu ġurumadı.

K3: (184) yav dedim bāri cayduruyum da bi hafda olmamış. (185) ben yirmi ay, yetmiş dörTde yirmi yaşıña girdim. (186) ġırḫ dört yıldı ġıbrıs ġarışdı. ġıbrıs amerike. (187) eceviT de ġızdım da oñdan türḳüyü yaḫdım ben. (188) hadi savaş aş seni başa geçüTdürecem türkiyeye. (189) savaşı bi de türkiye güyölü biliyoñ mu savaşda yanı. (190) türkiyeynen baş gelemez yanı. barmaḫ dālarıñı aşınca orda dūr dedi eceviT de. (191) ha baḫdıki yunan gėdiyo elden hemen başa geçüdü. oñda da alt ay getürdü. (192) zam üsdüñe zam, ġünnüḫ zam ġünnüḫ. zam var bir iki yüz ġader çıḫardı. (193) heç oñuki dediġodu dēl. (194) ben de bu türḳüyü yazdım.

K2: (195) işde o zaman bu asġerdeydi.

K3: (196) acemi billīñden usda billīñe geldim. (197) bi de geceniñ saat on iki alarimi, hep dışaru çıḫduḫ. (198) boace ġıbrısda savaş varımış. (199) ġıbrısa çıḫarma yapacaḫlar bize hemen sivillere oldū gibi mermülerimizi yüḫledüḫ. (200) musdafa

felan hep oraya arabaları yüḳlendüḳ. (201) allaḫ allaḫ, bi de oranıñ alay ġomudañı dedi yeñi gelen, biz de yeñi geldiḫ biliyoñ mu. (202) acemi billīñe yeñi gelen acemiler ėnsiñ. (203) bi şavaş diyinci içinden geliyi gėtmeḫ. (204) bizi arabadan indiriyolar biz geri atlıyoḫ indiriliyoḫ, biz geri atlıyoḫ. (205) bize allah tarafıñda bişey geldi heycan, yavrum dedi baḫ siz geri atlıyoñuz amma dedi insañı dolandırmañ dedi. (206) orasıda bi burası da bi, ġıbrıs sayılu dedi. (207) baḫ siz gėdiyoñuz bura boş ġalıyo.

K2: (208) al baḫ ḳadın ġavun kesdü getüdü saña.

K3: (209) yav ben de keserim böyle düz isdek söylemiye.

K2: (210) onuñ o yana bīş ġon ġı.

K1: (211) elleriñde dutsunnar ġoy da.

K3: (212) oñdan sōna hadi yavrum gėTdiler, biz ġaldıḫ. alayda bize yemeḳ vereñ yoḫ. (213) yine de eyi elde ne insannar. (214) o burduruñ ıslahiyeniñ ḳöylüleri yemeḳ getürüyo billiḫleri gėtmiş de yemeḳleri yoḫmuş asġeriyeniñ. (215) yirmi dört saat nöbet dutuyoḫ, uyumaḫ yasaḫ. (216) savaşa gelip ḳöylü mermi ġötürüyolar şey ġötürüyolar. (217) bi de bi hafda sōna bize biy de haber geldi. (218) ilk önce giderilen pusuya düşünüyolar. (219) yüz ġişi öldürüyo oñdan siz bize böyle eTdiñiz hep aldılar. (220) hemen amerikan dur dedi. (221) bu amerikan çoḫ berbat bi devlet ya ama şimdi orayı ġasıb ġavuruyo, ġalduḫ. (222) antep ıslāhiye deydim. üzüm bāları varıdı aman üzüm bālarıña gėTdiḫ, yiyoduḫ yanı insannar iyidi gezdüḫ, asġelliḫ böyle. (223) fakat iki ay sürmedi barış oldu. **(Sizin indirildiğiniz birliğe ne oldu?)** (224) o gėden billiḳ gelmedi tābi. (225) şimdi benim arḫadaşlarım geldi de şimdi māş alıyo. (226) onnar biliyoñ mu, gazi parası alıyolar hep ġıbrısdan gelenner ben oña hasret ġaldım. (227) ben de bilāmıñ ġücüynen çalışıyom. (228) iki yaşında öksüz ġaldım ben yetim. (229) turhalıñ birzük ḳöyü geldim ben buraya, buranıñ yellüsü dēlim. (230) çocuḫ olmamış, ölmüş burada böyüdüm ben. (231) oña şeyim yanı dertlüyüm uzun hava çoḫ biliyom. **(Kaç yaşında öksüz yetim kaldın?)** (232) iki yaşında. ben bazı çocuḫlar zeki oluyolar ya ben aTdīm adımı biliyodum, hatıllıyodum yanı. (233) annem trafik ġazasıña gėTdi öldü. bizi bī ḳöye ġötüdüler. (234) alıyoñ mu? şey bizi amcalarıñ yanıña ġötüdüler, ben de dohdura gidiyo gidiyo biz tanıyannar orda. (235) meşur orda tarḫana ilēniñ içiñde bide iki dene ġız ḳardeşim varıdı, biri ölmüş bilmiyom, annamıyom tabi. (236) nēse beñi o adama evladlıḫ ediyolarmış. (237) ben çocuḫken vardılar öyle uzaḫlaşduḫ beñi aTdu o adamıñ ġucāña, verince babam çırpınmaya başladı. (238) babam da duygusalımış.

(239) bi de baḫıyomki öz babam ġözünüñ ōñe geliyo. (240) evlad datlu. beñi ġötüdü bi tallaya buḫmaya geldim. (241) rızġımı allah burdan verdi. (242) duygusal insanım, şairim.

Metin 25

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Mehmet Polat (77 yaş; ilkokul üç; hızarcı, işçi emeklisi; Çilmısdıḫlar)

K2: Halil Polat (57 yaş; lise bir; şoför emeklisi; Çilmısdıḫlar)

Derleme yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Röportaj 019

Derleme konusu: Günlük Sohbet, Karışık Konular

K2: (1) atikeniñ osmangiliñ evi o satun almış, o yapdumuş, demişki o satun almış.

K1: (2) o yapdumuş.

K2: (3) onuñ dēlmiş.

K1: (4) he he zaten aḫşap binayıdı. (5) duvalları söḳdüler möktüler, duvalları beton bişey yapdular. (6) seniñ ḳöydeki evi neydiyoñuz?

K2: (7) arasıra fediyoḫ, zāten arasıra o pek al demiyoḫ, arasıra gediyoḫ, eyle çoḫ yapamıyoḫ gėdemiyoḫ, bek duramıyoḫ. (8) kimsemiz yoḫ diyolar usanıyoḫ diyolar. (9) ḳöyü sevmiyolar mı? (10) bi iki ġün duruyoḫ, aḳrabā yoḫ, kimsemiz yoḫ diyolar. (11) eda hiç şey çeḳmiyo diyi, telefon çeḳmiyi, internet yoḫ diyiler ne biliyim bi beş ġün zor duruyoḫ. (12) ben de bek de gėdemiyom duruma ġöre, gerçi başumda bazen çalışıyoḫ, emeḳli oldum.

(Sen hızarcılık yapıyodun değil mi?)

K2: (13) babam o işi çoḫ yapdı zāten.

K1: (14) he fransıya gėdene ġader hızarcılıḫ yapdım. (15) ġaraõ̆züñ halilinen çalışduḫ, yeñi ḳöyüñ cāmisiniñ hep tahdalarıñı biçerkene babangil falan cibabalarınan Ṣakir emmiminen hep orda. (16) şöyle dörd ḳöşeydi, ġolu varıdı ortadan çember gibi geçenner de duruyodu dā. **(Nerede şimdi?)**

(17) yoḫ gėTdi. geçennerde birisi […] yani televizyon gibi dörd tarafı varıdı. (18) ortada hızarudu, isgelemiz varıdı. (19) eyõñı isgeleye ġoyoduḫ. (kütüge) çirpi çeḳiyoduḫ, boyaynan ġırmızı bi boyaydı. (20) aşu gibi ġırmızı boyaydı ḳütū̃ñ böyüḳlū̃ñe ġöre iki buçua daban tahdası, ters davan olusa bi bucua, ġapı falan olusa dörd santime biçiyoduḫ, hepsi çam ḳütū̃. (21) biz õle çalışıyodu sāten ġendümüzdeki. (22) sen getürüyoduñ, o getürüyodu, bize diyoduki bizim ḳütükleri çeḳer misiñ? (23) çeḳerim sırıya õlen yemā̃mizi, biçdüren adam yemāmizi de veriyodu. (24) biz

biçiyoduḫ, biçme parası alıyoduḫ. (25) sıgıra, kizirler, bekçiler, muḫdarlar, ḳöy imamı para yeriñe būday alıyodu. (26) sīrcı malbaşı bi tenüke, bi uruplā ayallıyodular. (27) imamınan atmış tenükeye anlaşıyodular. (28) oñu neydiyodular, birinci hānelere iki tenüke, iki hānelere bi buçuḫ, üçüncü hānelere bi tenüke, hāneniñ böyüḳlūñe ġöre zenginlīñe ġöre parası da öyle oluyodu. döküm yapıyodular. (29) mallar malbaşı veriyodu da, öbülleri mıḫdar onu ayallıyodu. (30) he he imamı, kizire, bekçiye ayallıyo saña ḳöye döküm döḳülüyodu. herkeş aynı vermiyodu. (31) birinci hāne, ikinci hāne, üçüncü hāne, dördüncü hāne öyle zenginnīne ġöre, malıña ġöre. (32) ḳöyde māş yoḫ ya, kimiñ tallası çoḫ, kimiñ malı çoḫ o zengin oluyodu şimdiki gibi māş yoḫ.

(Ne hesabı alıyordunuz?)

(33) biçdūmü metre hesabı, çirpi başı üç metre dörd metre uzunnū, seġiz on tahda çıḫar, taban tahdası, ters davan tahdası, ī de para ġazanduḫ, o zaman zordu amma çoḫ ūraşıyoduḫ. (34) ġaldurmasu, ėndürmesü çoḫ ūraşı varıdı. ben altı aluyodum o üsTde oluyodu, hızır talaşı, talaş vardı. (35) el çeġeniñ ōñde oturuyodu ben soo͡uḫ işi demiyodum hızar çeḳiyodum. (36) onunan geçiniyoduḫ. (37) eḳdūmüz parçardan soo͡andan bilmem neden talla alıyoduḫ. (38) biz hep para alıyoduḫ, o zamanıñ parasıynan on lira neydi işde. (39) işde öyle para geliyodu. (40) ben fransıya gėdince bi sene para biriḳdüdüm de yirmi binnira para ġötürdüm öyle para nāriyı. (41) ḳöyde būday ekmiye on birinci ayda başlıyo, onuncu ay başıña sonuña dōru yao͡uşa ġöre būday eḳiliyodu soo͡an, pancar, fasülye, tütün, tütüncülüḳ çoo͡udu. (42) eḳim biçimiñe oraḫ dellerdi. (43) ġün dönümden on gün önce on gün sōna derlerdi eḳinden yanı sıcaḫ. (44) ēr yaġız gėderse on gün sōna. ġün dönümü haziranıñ yirmi dördüydü. (45) yirmi beşinde noluyo ay çıḫmış oluyodu. (46) tırpan varıdı, eḳin biçmeḳ için bi de ġaluç varıdı. (47) eḳinner ufaḫ olusa, elle tırpaña gelmiyodu. (48) ufaḫlar da ġaluçunan biçiliyodu. (49) ġıraç toprādı, topraḫ ufaḫ oluyodu, aḫbun yoḫ, bişey yoḫ. (50) aḫbunnan son oluyo yavan tallada yavan oluyo. oraḫ zamanı, eḳin biçiyoḫ esġiden zorudu heri, eḳin biçiyoḫ tapaḫ ediyoḫ, bā bālıyoḫ, yıo͡un yapıyoḫ, yīyoḫ. (51) yīm şöyle hemen şimdiki gibi patoz olmadī için ḳöy͡ ōñdeki daşlarda harman sularduḫ, harman yeri çoḫ olmazdı. (53) mao͡el eTdirüdü, yoḫsa harman yerı sürerdüḫ sularduḫ, samannarduḫ, hālarduḫ sōna ġurudurduḫ. (54) suladīmuz yeri dāluyoduḫ ki eşilmesiñ diyiñ, tam dolan varıdı ya ḳöyde onnarınan tam bi hafda dālarduḫ. (55) otusuñ yoḫsa eşilü, eşilmesiñ ki toprā ġarışu būday üş dört arabalarnan akdarmıynan sabānan sap getürmeye gėdeceñ. (56) geceden ġānılarınan düven süreceñ, üş ġün

dörd ġün getürüyoñ, üş dörd araba anca harmaña sīyodu. (57) fazla olusa oruya ġoyoduḫ bir ġün sōna aḫşam, bir ġün sabah sōna gėdiyoñ öteki ġün oña gėdiyoñ, kesik gigi ya işde, getürüyoñ harmaña döḳüyoñ. (58) o birinci aḫdarması bi zor oluyodu, dirgannarınan (dirgen) aḫdarılıyo. (59) o aha böyle yükseliyo o da uzun saplar ya böyle ordan sōna bir yer düv̇ennerinen döne döne.

(Neyle sürüyorsun?)

(60) öḳüzünen sürüyo, atınan sürüyo, at olmıyan yerde hep öḳüzlerinen sürülüyo. (61) o da sıyıracañ ne ġadar eziyet bel tī yapacañ samañı ayıracañ, samanı tī yapacañ. (62) belki de o gece harmanda yatıyoñ, kölkesiñde yemāñi yiyoñ bişeyler. (63) üş beş harman arḫadaşıñ toplayıb bi arada yiyolar. (64) bizim harman yeri her zaman ḳöyüñ ōñü. (65) dutlān dibi oluyo başġa yaḫın yer olmadī için bizim ḳöyde çayır harman olmadī için harman sulanıyo.

(Her zaman mı sulanıyordu?)

(66) emme bizim ḳöye, yoḫ her zaman suluyoduḫ. (67) tē altmış seġiz yetmişe ġader böyle devam eTdi. (68) düv̇en işi çoḫ zor. (69) düven tahdası çeḳiliyodu böyle ġalın. (70) böyle ara ara düven daşı çaḫıyodu. (71) sōna oñu da ġatır annıyodu düş onunan dişler sapı kesiyodu. (72) düşēñ önü ġalḫuḫ, gerisi düz ondan sōna ortasında demür halḫası delū varıdı. (73) öḳüzleriñ boyundurūña daḫıyodu öyle dönüyodu, hayvannar dönüyodu halhal varıdı. (74) iki metre āç onuñ şöyle ince ucu ipi şeyken varıdı. (75) boyundurūñ halḫa varda taḫıyoduñ, zelveler varıdı boyundurūñ zelveleriñ kertmeleri varıdı, ip bālıyoduñ. (76) boyundurūñ bi şurdan delū var bi şurdan, içinden şöyle evük içiñe üsd üsde getürüb ipinen bālıyoduñ çif sürerkene de öyle. (77) yoḫsa boyunduruḫda nası dutacañ. (78) būdayı herġün herġün ġötürüyoñ zāten, sāde saman ġalıyo oñu da tī yapıyoñ, saman çeteñi varıdı. (79) aḫbun çetenneri varıdı. (80) arabalarıñ, ġānılarıñ üsdüñe ġoyoduḫ saman cetenneri yūseġdi iki metre. (81) aḫbun çeteñi dā ġüccüḳdü. (82) şöyle bi metre, fındıḫ seviyeynen örülüyodu. (83) ġırmızı gibi rengi varıdı, fındıḫ çubūñdan oluyodu. (84) sepetleriñi de fındıḫ çubūynan yapıyolardı. (85) yarıyo ince beyaz çıḫıyo harmandan sōna ḳöyde nēş(ne iş) yapılıyo. (86) aḫbun çeḳiyoḫ, hayvannarıñ ġübresiñi çöplüe atıyoḫ. (87) harmandan ġalḫduḫdan sōna tallıya daşıyoḫ. (88) oñu seriyoñ, sürüyoñ fī, burçaḫ eḳiyoñ, hayvannara yīcek, belālarıña oduña gėdeceñ arabalānan. (89) ġabuynan ġüzün oldumu üş beş arabıynan oduña gėdiyoḫ, ġışıñ yaḫmaḫ için biñecek yaylasınıñ arḫasıña tā oralara gėdiyoduḫ. (90) biñecēñ tallalarıña dōru, boyalunuñ tallalarıña dōru gėdiyoduḫ. (91) sōna çif sürme başlıyoduñ. ġışıñ davarlara, ġeçilere pelit yaprā,

pür mü pelit yaprā getürüyoduḫ. (92) ḳöyleriñ ġıyılarıña, āşlarıñ aralarıña dolduruyodular ġışıñ yīceḫ yoḫ ya bu ġader. (93) dura dura ġuruyo emme yiyodular ġoyunnar, ġeçiler eyce yiyodu oñu. (94) ḳöyü işi heç ebedī bitmez tallanıñ işi.

(Daha sonra ne yapılıyordu?)

(95) oñdan sōna da ġış geliyo. (96) ġışıñda eşşānen oduña gėt, ġünnüḫ bi yük odun getü, bi yük yanıyodu. (97) evler verāne her taraf sāten, ben bi yük odun getürüyodum zoba oduñu yapıyodum. (98) sabā bitiyodu, iki üş kere yaḫdı mı bitiyodu. (99) herġün oduña gėdeceñ.

(Çif sürdükten sonra hemen tohum ekkiliyor mu?)

(100) yoḫ hemen ecük dinleniyi, nadaslar var, batalı var, ayın yeñiye geşdi mi heç bişey eḳilmez sāten. (101) ekim ayınıñ esġisi yeñisi ben bek eyi bilemiyom da esġisiñde āş bile kesseñ ġendü ġendüñe ġurTlanıyı, ġuruyo, şimdik bile āş bile budamıyolar. (102) şimdiki adamlar esġisi yeñisi takvimiñ biliyo mu? (103) biliyi biliyi būday eḳmez, āş kesmezler aydanda bunnar biliyolar. (104) o ġar varya, tohuma bīş olmuyo. (105) toprāñ yorgañı deller, sıcaḫ dutuyo. (106) nası kesiliyo biliyo musuñ? (107) bi tallıya su biriki de baḫarıñ o da don olur, eḳiñi keser deller. (108) su biriküse o tallada dona çeḳerse o saman kesilü, yetüşdüremeseñ baḫarıñ eḳersiñ orta yazuda. (109) bi iki kesili. orda da su talladan çıḫacaḫ da ġölek olacaḫ da bizim ḳöyde o yoḫ. (110) tütün işleri varıdı, baḫarıñ eḳiyoḫ, ondan sōna suluyoḫ yetişdürüyoñ. (111) yetüşdüremezseñ ya erbāya ya niksara gėdip alıp geleceñ. (112) tütün fidesi alacañ, tütün eḳilen yere evleḳ diyoḫ, maşalama diyoḫ, bi metire bi metire maşala yapıyoñ. (113) onnarı suluyoñ, maşala içiñdeki tezekleri çeḳdiñ mi tümsek oluyo. (114) topraḫ mil gibi olacaḫ, tezekleri çekdi mi kenara tümsek oluyo maşalanıñ içiñe tohum eḳiyoduḫ, aḫbun ġoyodu, çīniyoduḫ gözelce lōluyoduḫ. (115) bāzen de tahdıynan vuruyoduḫ, çabuḫ bitsiñ diye. (116) ġabaruḫ olusa bitmiyo yapışıyo ya. (117) bi ġarış olunca söḳüyoḫ on santim oluncu ufaḫ olusa toprāñ altıña ġömülüyo ġayboluyo. (118) topraḫdan bir ġarış ya da bi süyem, topraḫdan yuḫarı olacaḫ ki ġömülmesiñ. (119) söḳdük tallıyı süreceñ ġarıḫlıycañ, suyu boydıcañ, su her ġarıḫ sulanıyo, üş beş ġadın diḳiyo. (120) mesela ġarıḫlarıñ arası bi ġarış, tahmīni on, on beş santim, göz ġararı öḳüzlerinen ġarıḫ çeḳiyoñ. (121) Pıçaḫ mıçaḫ yoḫ ya şimdiki gibi öḳüzleriñ sabanıynan çeḳiyoñ, bazı bolar olu bazı geñiş olu. (122) yine de gėderken ayāñ sīmalı yani. (123) yoḫsa su ġadar olsa ayāñ ġömülü batañ. (124) yine sī ġader olacaḫki ayaḫlarıñ batmasıñ, diḳdükden üş beş ġün sōna can suyu veriyoñ, yāmur da yāsa sulūcañ cansuyu yoḫsa her şey ölü. (125) domades de diḳseñ,

biber de diķseñ cansuyu vereceñ. sōna iki üş kere maęl ediyoḫ. (126) kef māli, boġaz māli yapıyoḫ sōna suluyoñ ġendü ġendüñe büyüyo, sararuyo artuḫ. (127) artuḫ tütün dabandan saran ya sōna ġırıyoñ birinciye dip tütüñü yaprā ġırıyoḫ, en son tütün tohumu topluyoḫ. (128) dip tütün ķötü oluyo sāten, orta tütün en eyisi, depaltı ġücük oluyo sāten, en eyi tütünneri saru saru orta bi de depaltı oluyo. (129) bunnarı ġırıp salaç çerāñe asıyoḫ, tütün innesiynen ipe düzüp salaç cerāñe dādan kesip getürüyoḫ. (130) bi metire araynan diķiyoḫ oñdan sōna ipleri bundan oña oñdan oña asıyoḫ, denġ ācı varıdı. (131) denġ sandū varıdı. oran, he he oran iyi bişeydir yerin varısa yāmur yaınca hemen ėndüremiyoñ. (132) oran olusa neydiyoñ hemen yitiyoñ içiñe tavannuya yitiyoñ içersiñe orda yāmur vurmuyo. (133) hava açıldı mı geri çıḫarıyoñ. (134) tütün çoáldi, tütün bizim ķöy için çoḫ ey bişeyidi. (135) çoḫ para alıyoduḫ. bi ton, iki ton, en çoḫ tütün para oluyodu. (136) būday, arpa alanı da oluyodu, satanı da. (137) pancar, soan yoḫ yoḫ meyvacılık bizim ķöyde fazla yoḫ gine hale de. (138) gine hale de yoḫ baḫma sen ġış geldi mi tütün demet ediyoḫ oñu da nası yapıyoñ onarlı. (139) aḫşam onnarı ahıra götürüyoñ sabā ġader yumuşuyo, tütün ezilmiyi, ġırılmıyı, yoḫsa ufanıb gėder. (140) demet ediyoḫ, demediñ marda(mudara) orta yanı, ısparta tütünü diyip oñdan sōna dek bālatıyoduḫ. (141) dip tütünüñden ısparta, hışır çıḫıyodu. (142) yanuḫlar da çıḫıyodu. işde oñu basġıdan da alıyoñ, oñu deng yapdırıyoñ, balya yapdırıyoduñ. (143) yimbeş kilo otuz kilo ġırha ġader geliyodu. (144) dengleri alıyoduḫ tekele götürüyoduḫ, satıyoduḫ.

(Tütünün kotası var mıydı?)

(145) kot mota yōdu nāder ġötüseñ ōdar alıyoduñ. (146) tekelde kispiriñ adamı varıdı. (147) dengi ortadan ġaldırıyodu. (148) kispir hem eliñe tütün alıyodu baḫıyodu. (148) oña para dēri veriyodu. (149) ķötüsüñe eyisiñe göre para veriyodu. (149) tütünüñ parasıñı baḫarıñ alıyoduḫ. (150) sāten baharıñ satıyoduḫ. (151) aslında martda nisanda mayisde o zaman satılıyodu. (152) o ġünü veriyodular, biz banġadan alıyoduḫ. (153) zirād banġasıñdan alıyoduḫ. (154) māzalardan veresiye tütün parasıña deyip alıyoduḫ. (155) banġaden parayı aldūmuz ġün ġötürüp veriyoḫ. (156) pancarıñ işi sāten bellü baḫarıñ eķiyoñ otuñu ķöķüñü alıyoñ. (157) sōna da bolca suluyoñ sonbaharda söķüyon.

(Pancar sökmek için ne kullanılıyordu?)

(158) pancar söķmek için pancar çatalı, pancar yabası, pancar höbā. (159) esġiden ġümenē teslim ediyoḫ. (160) şimdi Yalancıya teslim ediyoḫ.

(Teslim derken ne oluyor?)

(161) teslimde darTdırıyoḫ, çıḫan kilodan firē düşüyo ama oñu ġendü ayallıyo oña ġöre düşüyolar. (162) bize diyodu yüzde seġiz firē düşdüm diyodu. (163) oña ġöre para veriyodular. (164) avusdos teslimiñde çamursuz oluyo. (165) az firē düşüyo, ekim ġasımda yāş oluyo pancar çamullu oluyodu. (167) bi de yazın söḳülen pancar sölpük oluyo. (168) daşla dövmüyo, şiresi az oldūndan pancar yüḳlemek zor meslek çoḫ zorudu.

K2: (169) osutu heç unudmuyom. (170) sizinen bi ortaḫ motor varıdı ya tıraḫdöre motur deller ikimiz senen Osutu pancar yüḳledük, motur beş altı ton pancar alıyo. (171) senen on mu on iki ton mu pancar yüḳledük.

K1: (172) nası aldı ya on iki ton?

K2: (173) a baba yüḳledük ya ābiminen ikimiz, sen unuTduñ demekki. (174) sabah gėTdüḳ aḫşama dolduduḫ iki metre geldük gelmedük baTduḫ. (175) vagon baTdı mazuya ġader baTdı. (179) vagon batıncı musa enişdem geTdi bi motur buldu. (180) ali osmanıñ atmışbeşlī getüdü. eyi hatılladım. (181) bekir dayımıñ atuzbeşlī getüdü iki motur bi de bizim motur üç motur zorunan çıḫaTduḫ.(182) bi de amel alduḫ afedersiñ.

K1: (183) zor meslek pancar yüḳlemek. (184) bi de depeñden atmak vagoñu boşaltmak seniñ elli ne yedi seġiz ton dȭmüydü. (185) ġemük götümesiñe beñziyo. (186) çoruma ġötürüyo. amcası geçiyo ġalıyo orda teker Patlıyo. (187) on iki ton mu ne yüḳlüyo. (188) neġattem zorumuş.

K2: (189) ā burda sivaslılar yapıyodu o işi çöpüñ. **(Ne yapıyorlardı?)** (190) gemūñü alıyolar satıyolardı. (191) ābi turhâlâdōru gėdiyom ġaraḳöy var. (191) oña aşşā ėnerkene bi cınġılar çıḫıyı amma aḫıl fikir durū, ezüg geldi gėTdi ġüm iki ġün ġaldı orda. (192) biz de eḳiyoduḫ fasulye, şeker fasulye, sırıḫ fasulye, uzun ir‿iri oludu. şeker fasulye bilmem ne uymuyo diyiñ şey o diḳildiydi. (193) orta depiye de neyidi ya verici verici ġodular. (194) o ġölleri bile ġuruduyo oñdan almıyo diyiñ eḳmiyo cē‿üz ġarāç ġurudu. (195) geçen sene ayvalar, noḫud eḳerdiler. (196) şuan çoḫ çoḫ şeker fasulyesi. (197) hopandan satılıyodu. (198) hopan cumā bazarıñda varıdı. meydanda varıdı. (199) şimdiki hopan dimesde turhal yoluñda. (200) baḫla yemek için eḳilüyodu da enfazla fasulye çıḫıyodu bi dönüm yerden. (201) yüz iki yüz kilo fasulye alıyoduḫ azıñı yiyoduḫ gerisiñi satıyoḫ. (202) bizim ḳöye barac yapdılar. (203) avlunnarıñ başıña baracı. (204) hūlarıñ başıña barac yapdılar. (205) fasulye nemden olmuyo su diyolar. (206) diḳmedaşıñ başıñda da mı olmuyo, almācda da

olmuyo, Põreklüde olmuyo. (207) eḳin eḳerse eḳiyi yōsa yoḫ. (208) şimdi gerisi hep geldi ekilmiyi.

Metin 26

Adı Soyadı: Mehmet Polat (77 yaş; ilkokul üç; hızarcı, işçi emeklisi; Çilmısdıḫlar)

Derleme Yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Röportaj 001

Derleme Konusu: Akbelen Köyündeki Tarla ve Mevki Adları

1. imamlıḫ,
2. selkene,
3. almāc,
4. esġiāl ōñü,
5. subasan,
6. alasunnar,
7. aydınāñ depe,
8. haytalarıñ ālıñ ͡öñü,
9. ġayıḫcı yeri,
10. kaḫmazuñ depe,
11. ġüddere,
12. Gġoḫmaz,
13. coraḫlıḫ,
14. haḫbaşı/ Harḫbaşı,
15. osut,
16. sıracō̄zler,
17. sudenüyolu,
18. coraḫlıḫ,
19. ġayıḫçıyeri,
20. seġsennī̄ñ fındıḫ māre çıḫarmışıdı,
21. ayınġıyısı,
22. aşurma talla,
23. böyü talla,
24. hacī̄nō̄,
25. ġirasdibi,
26. dumanō̄/ dumanöñ,
27. dumanöñ çeşme,
28. dumanöñ talla,

29. osman çōşlarıñ talla,
30. selkene,
31. gedӣñardı,
32. uzunburun,
33. davullu Bā,
34. cāmi Tallası,
35. harmanyeri,
36. imamlıḫ,
37. orta Depe,
38. aşurma Depe,
39. ġurban Depe,
40. depedibi,
41. ġölbaşı,
42. armudlu,
43. cāmi Tallası,
44. erüḳlü Talla,
45. dikenniḳ,
46. ġaraşdibi,
47. tiyāre tallası,
48. armandepe,
49. perō,
50. pӣreḳlü,
51. köseleriñ talla/bāça,
52. meleklerindibi,
53. ġurōvanıñ ara/ ġuruġovanıñ ara,
54. uzun burun,
55. ançifdi,
56. depedibi,
57. bālar,
58. lülӣn dere,
59. çamsürӣn dere,
60. bālar,
61. ılıncaḫ dere,
62. pӣreklü,

63. geldirgen,
64. sülüḳġölü,
65. almaludere,
66. almāç,
67. uzun talla,
68. uludlarıñ ġaş,
69. ġaradaşlar,
70. aralıḫ dā,
71. haceliñ Alaca,
72. Gġalayyeri,
73. Gġaraa͡õz Dā,
74. çalbāçesi,
75. acıçörmüḫ,
76. ġümbür,
77. Aaıltamı,
78. yoḫuşbaşı,
79. Gġaracaderesi,
80. çifdlik ujġöl,
81. Gġarõl,
82. almaludere,
83. saru depe

Derleme Konusu: Akbelen Köyündeki Defineciler ve Define Yerleri

Meşur defineciler varıdı.

1. ġavlõñ üsũn,
2. eyonõñ sāli,
3. ġaramısdālarıñ sali,
4. demürcünüñ ömer,
5. selekdörüñ ġadir
6. çīdemlü (saru depenüñ ora)
7. höllüḳlũñ depe,
8. ılıcaḫ dere,
9. çīdemlü,
10. ġaramamudlarıñ āmed,

11. ġurban depe,
12. döḳme depe,
13. Gġuşġayası,
14. peytarıñ depe,
15. demürcünüñ saru üsῡñ.

Metin 27

Anlatıcının Adı, Soyadı: Mehmet Polat (77 yaş; ilkokul üç; hızarcı, işçi emeklisi; Çilmısdıḫlar)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Röportaj 007
Derleme Konusu: Hayvancılık

(Sürü sahipleri kimler vardı?)

(1) sürü sābı olannar kermo̅n varıdı, hacelileriñ, pakidleriñ, ahmetçōşuñ üş dene mi dörT dene mi ōlu varıdı. (2) haytalarıñ varıdı. (3) ġoḫmazuñ bu yanda varıdı. (4) pamuḫlarıñ, Gġendübaşılarıñ ālı subasannarda, ismālleriñ ālı varıdı. (5) çoruḫ sürüsü varıdı. (6) çoruḫlarıñ ālı varıdı. (7) hoşmemediñ sürüsü varıdı. (8) āluñ durmuşgiliñ sürüsü, ālı varıdı. (9) kelbekiriñ osmanıñ ālı, bu yanda da efendiniñ osmanıñ ālı var. (10) torunpaşanıñ talanıñ orda ālı var mıydı? (11) yoḫ yoḫ meleklerde pakidleriñ ālı, kermo̅ñ, hacelileriñ ālları varıdı, ahmetçōşlarıñ da varıdı. (12) bi de bizim derede efendiniñ ālı varıdı. (13) harḫ başıñda ġara mahmudlarıñ ālı varıdı. (14) efendiniñ halil mi? osman mıydı? çoban osman, osman. hāla ġüdüyo. (15) harḫbaşınıñ üsdünde pamuḫlarıñ, mamoyuñ, ġoḫmazda da haytalarıñ varıdı. (16) bu tarafda da ġarō̅zleriñ varıdı, haytalarıñ varıdı. (17) bi de hābe tallanıñ orda ġalleşin de sürüsü, ālı varıdı. (18) orası incillīñ üsdünde. (19) boyaluya gėderken yoluñ üsdündeki talla. (20) şimdi esġiden mal davar çoḫ para, şimdi ġoyunnar hem de iki kere ġuzuluyolar baḫım eyi oldūñdan. (21) esġiden geç ayırıyodular, şimdi geç ayırma mayırma yoḫ. (22) heç ayırmıyolar. (23) isdedūḳleri zaman dōrdū için öyle oluyo. (24) esġiniñ adamları sürü olannar zengin sayıludu. (25) gene de öyle bin ġoyun olsa bi beş yüz liradan çoḫ para ediyo. (26) şuanda var. ġoyuñu, ġeçiyi ġaybedince fakirlīñ içiñe düşdüler. (27) şimdi de mal davarı olan zengin sayulu. (28) efendiniñ osmanıñ ōlunuñ var, tefīñ tanġoçuñ ōlunuñ var, birisi malcılık yā, birisi ġoyunculuḫ yapıyı. (29) ḳöyde çoḫ arazi satun aldular.

(Sürü sahibi olmayanlar koyunlarını ne yapıyodu?)

(30) süriye ġatdūña pönneḳ deniyo. (31) ġoyunnarı çobaña ġatıyoḫ herġün, parası senelik veriliyo ġoyunbaşı alıyolar. (32) üş beş aḫrabalarıñ oña ġatıyoñ. (33) beş on dene sürü varıdı. hekeş oña ġatıyodu. (34) biz çötosmaña ġatıyoduḫ. (35) biz pakidlere ġatıyoduḫ, fettahlarıñ eviñ orda pakidiñ musa var ya orda hallanıñ ali

osmanıñ ġızı duruyo orda. (36) toḫadlunuñ ġızı duruyo. (37) o ev cenõñ memediñ evinen ziyanıñ eviñ orasındaydı.

(Pakidler aynı mı?)

(38) pakidiñ musa ayrı, ahmed ayrı. (39) yuḫarki pakidiñ musanıñ eviydi. (40) aşşāki pakidiñ ahmediñ eviydi. (41) aşşā pakidiñ ġavlānan pakidiñ ahmediñ evi. (42) tā esġiden beri orda yuḫardaydı musa dede. (43) ġoyunnar gelüyo ya öyle.

(Bizim köyde keçicilik var mıydı?)

(44) bir sene iki sene varıdı. (45) bi zaman coruḫlar almācda ġüTdü. (46) ḳöyüñ ġeçisiñi ġüden olmadı hep o ġüTdü. (47) çötosmanıñ bin ġeçi varıdı ya onuñ da doḫuz yüz bin ġeçi. (48) bizim var ya yayladan yörülüyodu seçiyodular ya, ōlakları ordan gelip bizim almalı derede. (49) tallaya gelip gece yatıyodu. (50) tallayı aha bu ġader aḫbun eTdiydi. (51) tā ordan buruya gelüñmüyo. (52) āl var yakın var bin ġeçi, dā daş hep bütün ġeçi ordan geliyo da sabaḫdan oruyo geri çıḫıyodu. (53) bi ġün baña dediki ġeçileri baña ġüden yoḫ. (54) çatalıñ memedinen biraz aramız yōdu. (55) biraz ġavga eTdiydüḳ. (56) abdullaynan çocuḫlūmuzda ya osmannan felan şeyeTdūmüzde ondan ġızduruduḫ. (57) sāten bi ġün geldi baña memed dedi çatal ġeçileri satacaḫ dedi ġüden yoḫ, ben de ġütmüyom dedi. (58) ġeçileri satacaḫ dedi. ġeçileri mejbur satacaḫ, gėTdük ġeçileri al dedi getü hemen sürüye ġüt dedi. (59) geldim böyleyken böyle sāten ġüden yoḫ ortada ġalmış ġeçileri adamıñ. (60) ġeçileri satıyo musun dedim çatala. (61) ben alacam dedim. tamam satıyom dedi. (62) oña gėtmiş yalvarmış yalvarmış ġütmemiş ġeçileri bazallıḫ eTdim aldım sürüye ġaTdım. (63) parasıñı peşin verdim ya veresiye dēl, parasıñı verdüḳ alduḫ. (64) çoruḫlarıñ ġeçi sürüsü almāçda ġaldıydı bi zaman ġeçi varıdı. (65) geçiyi aha bu orman yasaḫlandı ya geldüḳ bir ġün ōlaḫ alduḫ. (66) alduḫ ya babañ, ben, osman südenüye gėTdüḳ yüz tāne ōlaḫ alduḫ getüdüḳ. (67) otuzuçer dene bölüşdüḳ oñdan sōna ırahmedli enişdemiñ yanına geldim, ġayınço dedi sen dedi yüz tāne cerek hazılla postallarıñı ġurutmuya. (68) yoḫsa sen onnarı bahara çıḫamadan dedi hep ölüler dedi baḫamañ. (69) ben bōön ġötürüm osmanıñkiñe ġatsaḳ tā meydancū ġadar çıḫar dedi. (70) biz onnarı ayru ġüdek dedi ġötüdü. (71) ertesi ġün dedi sen ġötü la ġardaşım ḳöpek yoḫ bişey yoḫ ōlaḫlar da bi tersdi. (72) üş beş denesi burda ġaldı ya dā genliyi başġa şey gibi dēl. (73) bi yannı orda ġorḫ bi yannı burda oña buña gėdiyom yetişemiyoñki sāten. (74) oñdan sōna aşşā dērmanden uluzlara çıḫdım. (75) ordan ġuşkayasıña dōru boyalu dērmeniñ ġarşusu oruya ġuşgası derler. (76) yol varıdı, cılga gibi yoluñ altından gėTdim bi de vardım dereniñ bõrüñe. (77) oñu kesdim

yoluñ altından gėTdüm bi de vardım derenin bo̅rüñe oñu kesdim yoluñ üsdünde geşdim. (78) ōlaḫlar ürkmüye başladı bi de baḫdım ki orada ġurd almış ulutlara aşşā. (79) çe͡ürdu̅m ōlā sayıyom sayıyom bi ōlaḫ eksük ertesi ġün aradım aradım ne derede ne depede ōlaḫ yoḫ bulamadım. (80) neriye ġötüdü bilmiyom. (81) ordan sōna enişdeme dedimki ḳöpek yoḫ bi̅ş yoḫ biz buña baḫamıyoḫ. (82) biz buñu ġötürüp her ġün biriñi yedürüseḳ otuz ġünde hepsiñi ġurda yedürürüḳ. (83) gel gine biz osmaña ġataḫ dedim. onuñ üş beş dene ḳöpē yar yanıñda ġendü ilmiñi biliyo adam. (84) baḫara ġadar oña ġaTduḫ. (85) bi ġaç denesi öldüyse de hacıya saTdıydım. (86) ufaḫ defek öldü emme gerisiñi bineceklü hacıya saTdım. (87) hatta onuñ parasıña talla alduḫ. (88) kanalıñ altındaki tallıyı onuñla aldım. (89) dört talla var sāten orada satun alḍum. (90) biriñi ġöçel emminiñ musdafadan aldım. (91) işde he ġendümüzüñki ortadaydı. (92) biriñi ġöçellemminiñ Mısdafadan aldımdı ikinciye süleyman özdemirden. (93) o da hacılileriñ mısdıḫdan aldıydı. (94) üçüncüyü de şükrülerden alduḫ. (95) hepsi oldu dört talla. (96) yoluñ üsdü icerā veriyoḫ. (97) bi eḳek dedüḳ motur yoḫ nası eḳin eḳecēdük. (98) şimdi eḳin ekmek ġolay. (99) hesap eTdük kitāb eTdüḫ üsüyünen bişey ġalmıyo. (100) niye beş dönüm o yannı beş dönüm bu yannı. (101) niye eḳinliyek şimdi döverbiçer geliyi. (102) patoz yoḫ bişey yoḫ emme hesap eTdük bitap eTdük getümüye para, sürdürmüye para baḫduḫki hiç bişey ġalmıyo. (103) cincifelüler eḳiyo ġaç seneden beri yetmiş beş binnira ekin eḳiyolar. (104) bu sene yüz͡elliye pancara verdim. bizim ḳöylüler eḳmiyo. (105) geçen sene biriñe veremedüḳ boş ġaldı ablamıñ tallaları neydeḳ eḳemedük. (106) tallanıñ bişeyi varki yeriñden gėtmiyi çürümüyo da. (107) eḳilüse eḳiliyo eḳilmese boş duruyu. (108) almalu derede ġavaḫlar varıdı, çoḫ fişne varıdı. (109) Şimdi bıyıl gėTdük hızar moturuynan kesdüydük baḫamaduḫ ġayboldu gėTdi. (110) esġisi gibi su da yoḫ. (111) biz esġiden fişne sularkene suyu bālıyoduḫ sabā ġader fazlası deriye aḫıyodu. (112) şimdi o sular yoḫ. sülük ġölünde ḳöye getümüşler, soğa sola getümüşler. (113) ġurdderiye havuz yapdılardı. şimdi lüzum ġalmadı. su oraları aldı. (114) ġoḫmazdan gedu̅ñ orhanlarıña geldi. ġoḫmazıñ orda punar varıdı. (115) tā ordan su geçiyo. hacısüyünüñ ġurdderedeki tallıyı alıyo tā. (116) çemeḳleriñ falan talla varıdı. oralar hep suyuñ altında ġaldı. (117) binecān suyuynan sulanıyodu. (118) tā subasannara varıyo, ġaramahmudlarıñ ālıñ ġorular varıdı. (119) tā ġorularıñ dibinden subasaña geçiyi. (120) subasanıñ ordan da verdi mi alazıñ depelerden ġürderiye geçiyi. (121) ġurddereden de ġoḫmaza ordan da tā gedu̅ñ arḫasıñdaki talladan tā yoḫarısıñdan geçdi. (122) oralar aşşāda galdı. tā dipden gėTdi. (123) bizim bā yeriñe bu sene biz

var ya iki vagon ġübre götüTdüdüm. (124) söyledim pakidiñ ahmedinōlu ġötüdü, tallıya yīdılar iki vaġon. (125) dikmeden ōñe ġüzden dā sürdüdük döḳdüdük ġübreyi onuñ yerinde ġöbek kavun biTdi böyüdü. (126) karpuz biTdi yedi seġiz kilo var. (127) aha ben gėtmiyeli bi hafta olacaḫ dā erişmedi de yaz gėdip getüremedüḫ. bu hafdada dūn varıdı. (128) pazartesi suladım amma çoḫ suladuḫ baı. (129) aldūmuz adam dedi hafdada suluycañ dedi.

(Bağ nerde?)

(129) bā ġaramaḫmudlarıñ ālıñ orda ya he ġorularıñ altı. (130) o talla fedimedeymiş salāddiniñ ōlları aḫbun maḫbun çeḳmiş eḳiyomuş heralde. (131) siziñ talla yoḫardaydı. ḳüfürōllarıña vermiş, o da kanalıñ üsdüñe cō̄z dikmiş, yetişdümüş. (132) kanalınñ altıña sebze eḳiyosa eḳiyo. gėden sene bin altı yüz lira cō̄z parası aldıḫ diyo. (133) allah nur ġöl içinde yatıñ diyo, doa ediyo. (134) o bayır yere, ali osmanuñ āzuñdan heç èşüTmedük babasıña doa eTdūñü. (135) ḳüfūñōlu çaḫır dē mü ya, nūreddin var, o ya. (136) hallānıñ memediñ evimiz yeriñ aldı. (137) adam öyle bi baḫmış cō̄zleriñ yeriñe aha böyle oda ġader yer yapmış su birüḳsüñ diye. (138) bi de su moturu almış hemen ġolay sāten tallanıñ yarusu üsdünde ġalmuş yarusu altında ġalmuş. (139) üsd tarafıñı cō̄z diḳmiş kanal suyuynan suluyo. nūreddin çalışġan sāten. (140) çalışġan oldu mu her iş ġolay. (141) esġiden beri ne deller yataña Allah ġörmiyo, çalışaña allah yetiyo. (142) evveliñ iş çoudu. ya tütün gece ġalḫacañ salac asacañ, sopa edeceñ, harman suluycañ, harman dövennī̄ceñ, demin anlaTduḫ ya şimdi. (143) bir ġünde biçerdöver alıyo, bir ġünde harmandan ġalḫıyo, vaġonnan ġötürüyoñ hemen balya yapıyo. (144) samanıñ yoḫ bişey yoḫ bi ġünde harmandan ġalḫıyoñ. (145) samañı ġalhıyo, nā̄der rahad aylarca saman çeḳeceñ döven süreceñ ölüm ya. (146) yanı hacat varya buruya getüdüḫ.

(Herkesin lakabı var mıydı?)

(147) lābsuz adam çāramañki, memed deseñ hanġi memed yüz dene memed var. (148) āmed desen yüz dene āmed var. (149) herkesin lābı var tabi. (150) ismāller osmançōşlar, ġayabālar, lülōñnar, cenōñ, çırāñ hasan, cenōñ hasan, memed ġazadursun, ġabişōñ memed, musdafa, ġüccüḳ memed, feTdaḫlarıñ receb, ġıytuḫlarıñ üsüyün, kelbekirin, osman, pantunnu, çatallar abdul, torunpaşa, ġıdiş, ġıdişiñ abdul, çendeḳ puñarıñdan tarafa yusufçōşgil, çolālileriñ mustafa, kezikler, molla ahmediñ dāmad, ġara ahmediñ dāmad, ġaraōzler, ġaraōzleriñ halil, çöteosman, hellecigil, topalüsüyün, topalosman, zūrulugil, zūrululer, pambuḫlar, seyidemmigil, topal osmanıñ.

(Sabrinin evi var mıydı o zamanlar?)

(151) sabriniñ evi ġaldı mıydı? (152) bunnarıñ evi tā depedeydi, ġıytūñüsüyünüñ ibrām varıdı. (153) durmuşlar durmuşuñ üsüyün, ġüccüsūn evi varıdı, osmançōşuñ memediñ evi varıdı, efendiler evi, ġocamemedleriñ evi ġarġacınıñ evi, kelirbāmıñ evi, atikeniñ osman, ġarşuda ġıytuḫlarıñ ġadir var. (154) delōlanıñ osman evi, hamamıñ önü, ġamanıñ halil, çemeḳ, kel ahmediñ mıstafa, bu tarafda da ġudōñ evleri. (155) onnarıñ hepsi sōnadan gėTdi oraya, kōporatifiñ oldū yerdeydiler. yangından sōna gėTdiler. (156) ġüdōn üçünüñ evi, hacınıñ, nalbanTınki, çoruḫlarıñ evi , haytanuñ mustafanıñ evi. (157) yeñi ḳöyün yeri depremde varımış. (158) otuz doḫuz deprem on ikinci aydayım yani bin doḫuz yüz ġırḫ, işde yıḫılan evler hep arıya gėtmiş. (159) ben ne biliyim ben ġırḫ iki dōmluyum. (160) hüsnü emmimiñ eviñ yerinde delōlannarıñ evi de depremde yapıldı. (161) ġendübaşılar, osmançōşuñ hasan, çilōlanlar, ġüccüāmedler, okuluñ altında şükrü varıdı. (162) kelmemediñ evi, cemēñ evi, paltarcınıñ evi, topalmısdānıñ evi, eyonōñ evi, sülüḳçünüñ Aliniñ evi, ġöçōñ alinin evi, ġabaḫalleriñ evleri, nūrihocalarıñ evleri, etemgiliñ evleri, temeliñ abduluñ, cāferiñ evleri, ahmed emminin evi, ġartasangil var. cāferiñ ahmediñ evi, ġadīfçiniñ evi. (163) elli beşde şakiriñ evi, altmış birde de ben yapdudum. (164) ortada merdiman varıdı. (165) ġarşusuñda ġüccūñ abdul evi urḫuyanın musdanıñ evi, patlāhmedleriñ evi, habatemminiñ evi, topaldurmuşuñ evi, ġazlunuñ evi, kilcilerden ġöçōñ ömeriñ evi, çoruḫ mısdāgiliñ evi, topal üsünüñ evi, tayırlarıñ evi, ġaramahmudlarıñ evi, ġarāñşanıñ aliniñ evi, hamidiñ ġaḫve, alilānıñ evi, hallānıñ emminiñ, şavġının, çatçatlarıñ, onuñ ötesi bekirefendiniñ evi, ġoşlūñ evi, hallanu elosmanıñ üsüyüñ evi, onbaşınıñ evi, dünürōñ damad, durmuş beş altı on tane ev. (166) seġsenlīñ üsūnüñ evi, onuñ üsdünde yunnuḫ varıdı. (167) ebeḳleriñ evleri, kürd mamoyuñ evi, cenüḳlüleriñ evi, dabiliñ ibrāmıñ evi, hacālleriñ evleri, ġarāliniñ sabātiniñ evi, çaḫmaḫcılarıñ evi, ġamanıñ evi var, ġamanıñ depede çalānbekiriñ evi, cibabalarıñ memediñ evi, delü memediñ evi, nası delü nası baña yapıyo, ne delüsü yoḳ. (168) işiñe gelmezse delü pis adamı da yak. bina çalıyodu, aḫşaPdan ev yapardı. (169) memediñ ġarısıñı tekke ḳöyden getüdü. (170) ḳöyde tek adamıdı üş ġardaş, biribirleriñe sāb çıḫıyodular, ġavga ediyodular. (171) herkes de oñu bişey belliyodu. (172) yunusuñ ibrām, ġıytūñ abdul bi de delü memed varıdı. (173) üçü de cāminiñ ordaydılar. (174) sōna yoḫarıyı aldılar muhacilleriñ evi, selanik ġöçmeñi muhacir recebiñ. (175) ben çocūken ġırḫ yedide yapılmış, ben bilmiyom. (176) kilisōñü dellerdi. pepül hasanıñ eviniñ orda bi havuz oldūñu biliyom, o evler yapıldı. (178)

ġaramemediñ evi, demürcünüñ evi, ġüdō̲ñ Memediñ evi var ya orda pepül hasanıñ evi varıdı. (179) orda biz çoḫ tıraş olurduḫ berber memede. (180) memed geride berberlik yapıyodu, bu yannı yol tarafında artuḫ ėniyo ya orda tekke var de mi? (181) İsmālleriñ evleriñ yeri esġi, üsū̲nüñ evi sōna, rāsimiñki sōna, çolaḫ rāsimiñki sōna, oranıñkiler sōna.

(Lülonnerin evi ne zaman?)

(182) **l**ülōn evi dā esġi. (183) ġayabālarıñ evi ġayabāñ hasanıñ varıdı. (184) ġayabān ġüccük̡ memedgilinen aḫrabālī varıdı.

(Kimden akrabası?)

(185) bilmiyomki ġarıdan mı kimden bilmiyom. (185) gine ev çoḫ amma adam yoḫ k̡öyde. (186) baḫsaña kelāmediñ memed bile bu sene baḫçenin içiñe ev yapdı. (187) o ev yapdı mıydı, ilerk̡ün biri anladıyo ali ġarayı seşdim diyo. (188) ruhsat alamıyo, elekdirik ruhsatı alamıyo, baḫçanıñ içiñe ev yapmışıñ diyiñ. (189) ne ġader ūraşmış, ne ġader. (190) adamıñı bulmuş bi hafda olalı bi hafda ruhsatıñı almış da elekdirī̄ oña çek̡iyoñ. (191) esġiden belediye başġanuñdan ya şimdi özel idāreden alacañ, çoḫ zor çoḫ. (191) ev ruhsatı özel idāreden olacaḫ. (192) mahlede billeşmişler belediyeyi düşümemişler. (193) hepsi altmış yetmiş kilometre. aha sayıyom bizim k̡öyü, cincife, hūlar, binecek, boyalu, difoy bi belediyeye sāb çıḫmadı. (194) boyalu heç yanaşmadı, bi binecek yanaşdı. (195) cincife yanaşmıyı. hūlar yanaşıyo. (196) bu altı k̡öy belediyiye sāb çıḫamaduḫ. diyecēñ ā şimdi gėTde baḫ. (197) şükrülerin abdulla var ya hırdavatçılıḫ yapıyo. (198) e dēy yeñi k̡öyüñ yunnūñ yoḫarısıña dereniñ öte yanıña ev yapdı. (199) tā oraya ev yapdı bu sene. esġiden yunnuḫ varıdı ya yeñi k̡öyüñ, onuñ üsdünde eyonō̲ñ musdafa o da oruya yapdı.

(Boş yer yok mu?)

(200) her yer ev, her yer ev.

(Eski yunnuh tarafında ev var mı?)

(201) yunnuḫ tarafın yeñi de yıḫıp da yapannar var. (202) pantonnunuñ eviñ yerine esediñ ōlu yapdı mesela. (203) musdafa baḫ ġüdōñ evler var ya, hacınıñ çocuḫları hepi ayru ayru ev yapdı. (204) yaylıya gėden yolada ev varıdı, o da ġabālleriñ memediñ çocuḫları, onnarıñ tallaları varımış. (205) memediñ tarafdan yapdılar. seksenlīñ üsū̲ñ çocuḫları varıdı. (206) şu anda biri ptt'de çalışıyo. (207) ġarısı öldü mü ne. duruyo duruyo. biri de polis oldu. (208) nerde yapıyo bilmiyom. tā ġarabayırıñ dibiñde mamoyuñ tallada ġaç dene ev var emme ġaç dene bilmiyom. (209) k̡ürdürüşdünüñ ōlu ġocaman bi afur yapdı, tirilyon tirilyon. (210) besicilik

yapıyı. her şey yapıyı. devlet yapmış teşfikiniñ. (211) bu sene yeñi yapdı. baḫdım ġördüm mü, ġörmem olu mu. talla merası var. hībe veriliyo. (212) yani dīcem acāyib ev yapan var yoluñ ġıyılarıña dōru. adam tallanıñ. (213) Kermōñ depiye baḫsaña ya, cō̄z diḳmiş orıya, orıya ev yapıyo. su moturu almış cō̄zleri su moturuynan suluyo. (214) ora ġaya daş dēl mi? su da ġötümüşler tā ḳöyden çeşmeden mi tā yoḫardan ḳöyden mi ġötümüşler. (215) ġüccū̄sünüñ çocuḫlarıña da vermişler. (216) birisi memediñ, birisi abdullanıñ içme suyuñu ḳöyden ġötümüş. (217) dümdüz yol boru döşemiş bu yannı orta yerinden yoḫarı depiye su moturu ġomuş.

(Yangın olmuş mu bizim köyde?)

(218) bizim ḳöyüñ yanġıñı nası biliyoñ mu? atmış ikide oldu. (219) oñdan sōna iki ay sōna asġere gėTdim. (220) yanġın nasıl çıḫdı… şey yanġıñı şöyle çıḫması, Memed emminiñ mehmed Ali şoForüdü. öḳsüzleriñ memedali, seyidemminiñ memedali şoForüdü. (221) hacınıñ eviniñ yeri onuñ ėşiTdī̄me göre orda benzin mazot verilleri varımış, bidonnarı varımış çaḫmānan neyinen şeydinci ordan alev almış saten ġözüñde hep tütün tavan altları hep tütün doluydu. (222) hemen on dakka içinde saten ot kök dolu ya yarım saat içinde hep tavannarı yunnūñ ondan soña yanaraḫ ėndi. (223) o damlar aḫdı da yoḫarda çocuḫlar varımış, osman çō̄şlarıñ mısdānıñ, tahda bekiriñ çocū varımış, bi dene ġadın aşşādaymış yoḫsa nene onnarı ġurtarmaḫ içün yoḫaru çıḫmuş ėnememiş. (224) ėtfāye gelmedi mi, ėtfāye hep geldi. (225) heç bişī̄ yapamadı, tam yanıyodu. (226) her taraf ġıpġırmuzu ateş ġöḳlere çıḫarıyo. (227) benim eviñ de tavanaltıñda iki üş kere dutuşdu. (228) anca ėtfaye ne oldu anca onnarı söylüyü. altmış birde yapduḫ, atmış ikide yanġın oldu. (229) ev yanġın tehlikesi atlaTdu da ėtfāye ġurtardu. (230) bizim ġapılıḫ pencereliḳ, tahdalar varıdı delü mısdıḫlarıñ eviñ yeriñde, oruya ġoyduḫ o da yandı gėTdi. (231) ėtfāyede sā sola su sıḫdılar işde etrafa sarmaması içün sāb çıḫabildi. (232) o ġader su sıḫıyodular da benzin sıḫmuş gibiydi, öyle yandu. (233) yanġun yerinden esġi demürler çıḫardu. (234) harman soñuydu, āsdosda yanġun oldu on ayda bir aşġare gėTdük. (235) kōparatıfin yeri ġüdōñ evleriydi, hepsi ordaydı. (236) terkeTdiler gėTdiler yeñi ḳöye.

(Nalbat mıydı?)

(237) he nalbat varıdı. (238) çaḫır memed nalbadlıḳ yapıyodu. (239) bir de fındīñ lütfi de ō̄rendiydi. asas nalbandlar varıdı. (240) tohaTdan geliyodular. cincifiye ġöçdü o adam. (241) demürcügil nal da yapmıyodu. (242) onnar ġazma, ḳürek her şeyi ġaynadıyodular yapıyodular. (243) çif demürü, pıçaḫ, köten möten yapıyodular.

(Köten nasıldı?)

(244) köten teklü varıdı bi de çifdlū varıdı, maḫas varıdı. (245) şöyle yitimiydi çevürdümmüydü dönüyodu. kötenidi. (246) şakir buradaymış soñunu bıraḫmış, on üş liradan bıraḫmış. biber, batlıcan, soan yapardı. (247) şimdi bunnar anlatıyoḫ ya bu bi tārih aslında.

Metin 28

Adı, Soyadı: Mehmet Ataman (81 yaş; ilkokul mezunu; ormancı emeklisi; Pepülhasannar)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Ses 029
Derleme Konusu: Akbelen Köyündeki Tarihi Yerler ve Yalancı Deresinin Hikayesi

(1) tasmaḫ ḳöyü, Sülüḳlü ġölüñ ovasıñdan tasmaḫ puñaru ve tasmaḫ ḳöyü var. (2) hāle tallaları sürüncü altından ḳüpler çıḫar, bi de para da çıḫıyo ve evleriñ çıkıyo. (3) ikincisi ġalay yeriñde benim çocuḫlūmda varıdı. (4) babamla altıgenli tūla söḳüyoduḫ, çiftlikdeki canbolatlarıñ çerkes ḳöyü, çerkesler sōnadan bizim ḳöyden çiftlikden canpolata ġöçmüşler. (5) onnarıñ mezallī da yaḫuşbaşı çeşmeniñ ōñü.
(Mezarlıkta herhangi bir şey var mı?)
(6) daşlar varıdı ġoyboldu sōnadan bizim ḳöyde üş dene ḳöy ġalıntısı var. (7) Ören yeri ḳöy ġalınıtısı var. (8) Manasdırda bizim ḳöye ilk Rum ḳöyü biliyosuñ, danişmend gazi, orayı fetedince bizim ḳöydeki rumlar danişmend gaziniñ asġellere yemek vermişler. (9) yemek verince burası bizlereli yani savaşmamışlar danişmend gaziynen sōnra bizim ḳöydeki rumlar hırçın rum dēl. (10) öyle insannara kim gelü. gelsiñ yemek verecek ġader hoşgörü onda sōna bizim ḳöyde Yalancı deresi var şimdi neden yalancı deresi deniyo. (11) bi defasıñda danişmend gazi toḫada dōru gelirken derede geçememiş ḳöprüyü, malzeme getümemişler sōna ikinciye gelüken de köprü malzemeleri getümüşler içmeye su bulamamışlar. (12) yalancı dere benü bu ġader ġandurdu malzeme getüdüm demiş, hâlâyalancı dere.
(Şimdi su var mı?)
(13) şimdi su yoḫ. su bulamañ. (14) dā az su geliyo, esġiden ne su gelüyodu. (15) seneniñ birinde bizim ḳöyüñ orda şey viraj var ya o virajıñ oruyu sel aldı ġötüdüydü. (16) ḳöyüñ yolu gedinci yeñiden talladan yol alduyduk. öyle sel mel geliyodu şimdi gelmiyo. (17) bi Sülüḫlü ġöl varıdı. sülüḫlü ġölde yapılmış ama bizim ḳöyde dēl ġöl yoḫ. (18) sülüḫlü göl devlet ilk defa betondan yapmış. (19) betondan bizim toḫadıñ mesire yeri bizim ḳöyüdü. (20) toḫaTda piḳnē filan bizim ḳöye gelülerdi. (21) oñdan sōna mesela bizim ḳöyde ġalır sülüḫlü ġöle çıḫallardı. buludların ġölü yapıldı. (22) bi de kurd deresiñdeki āllarıñ oraya ḳüçük bi havuz yapdılar. (23) ġöl dēl havuz, oñu belediye başġanı yapdı. (24) bi çocua elekdirik çarpdı ġaldı, ġullanılmıyo boş. (25)

ġavur mezallīnıñ oldū yer peytar tepesi, ḳöy odası diye geçiyodu. (26) belediye başġanlī şu mikdar. (27) bizim mahle musalla, peytar mahlesi veya orta mahlesi geçiyodu. (28) biz nerde duruyoz deyince mesela manasduruñ dıvarınıñ üsdü. (29) üsdü cāminiñ ōñü var, soḫuluñ ōñü daşı varıdı. (30) bizim çocuḫlūmuzdan heç bişey ġalmadı esġiden dērmen varıdı. (31) ot arabasıynan şey yapan o da ā ġayboldu gėTdi daşı şey ġötüdü. (32) ġaya dērmen daşı varıdı. nūreTdin oñu ġötüdü. nere ġoydu bilmiyom. (33) ḳüfür nureTdin, osman ābiniñ var ama çalışmıyo açmıyo. (34) ḳöprünüñ ordaki mahlelerin adı neyidiki. (35) yunnuḫ ġarası. yoḫarısı otuz doḫuz depremiñden sōna yapıldī için hamam varıdı. (36) hamamıñ mahlesi hamamlīñ yoḫarısı da yeñi ḳöy. (37) yeñi ḳöy otuz doḫuz depremiñden sōna evi yıḫılannar o yannı ev yapdumış devlet. (38) bilmiyom nāpmışlar amma otuz doḫuz depremiñden sōna sıra cȫzler varıdı. (39) sıra cȫzleriñ yoḫarısı yeñi ḳöy. (40) yaylaya gėderken yol dönüyo ya şöyle sıra cȫzler varıdı öyle. (42) bi oluyoduki böyle geceleyin geçerken ġökyüzü ġözükmezidi. (43) orta ḳöy yanı Ortası geçiyodu. yeñi ḳöy esġi ama e işde. (44) atik mahlesi ġoydular, musalla ġoydularıdı. (45) ġünde musalla mahlesi ortaya fatih mahlesi yoḫarıya da yeñi ḳöy dediler. (46) binecek bizim ḳöye bālandıydı o zamannar dörd dene muhdarımız varıdı, hepsi gėTdi.

Metin 29

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Güladiye Uçucu (62 yaş; ilkokul mezunu; ev hanımı; Çatçatlar)

K2: Mahmut Karakoç ()

K3: Ayşe Karakoç (Lülōnner)

K4: Kerime Tandoğan

Derleme yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Röportaj 014

Derleme Konusu: Salça Yapımı

K1: (1) yazın domatisi topluyoḫ oñdan sōna da yıḫıyoḫ çuvallara ġoyoḫ, çuvallara ġoyoḫ. (2) çuvallardan da maḳiniye ilēnnere ġoyoḫ ġaruşduruyoḫ. (3) ġarışdırıcı. ekmā̄ de unu ġötürüyoḫ yūruyoḫ yūrduḫdan sōna da geliyi, geliyoḫ fırıñı yahıyoḫ elimizinen çeviriyoḫ fırıña veriyoḫ bişiriyo. (4) bizim fırınımız yoḫ ġoñşuya.

(Teyze senin adın ne? Yaşın kaç?)

(5) benim adım ġülādiye altmış iki yaşındayım. (6) ayşe yėngennen ġoñşuyuḫ siziñ saliha var ya, salihānıñ annesi salihanıñ, onnar yıḫıldı da çatçatıñ İsmed diyolar bize. (7) onuñ eşiniñ amcasınıñ ġızı nigar. (8) iyi yapmışıñız içeri girēñ, buyruñ gideḳ. (9) baḫ anam töbē sagol, torunnar İstanbulda, ben tekim burda biz de yazıñ geliyoḫ ġışıñ gėdiyoḫ ġış girdiḫden sōna gėdiyoḫ.

(Yaylaya çıkıyor musunuz?)

(10) yoḫ ġızım yaylaya malyaya çıḫmıyoḫ biz burdayuḫ. (11) oñu ben bilemiyom oñu ġöçüynen eşşā̄nen meşşā́nen çıḫadıyolardı evelden. (12) oturuyodu o zaman eşşeġlaere otlara yüḳlüyolardı gėdiyolardı. (13) bō̄n bazar ġünü ayallarlarmış o zaman. (14) ā ayşė yiñge dā iyi bülür oñu, o çoḫ gėdiyodu yaylaya evvelin. (15) ayşe yiñge evde mi bi dışarı çıḫsıñ. (16) yayla ō̃ñe siz ḳüçüḳken geliyoduñ dōru söylüyoñ tabi canım.

(Köyde kimse de yok mu?)

(17) ḳöyde kimse yoḫ bi bayramlarda seyrannarda geliyolar. (18) yoḫsa yoḫ ā baḫsaña bi biz varuḫ upussuz māllede ayşė yiñge var. (19) aldıña bişi ġoyuñ da oturuñ.

(Bir işim var mı teyze?)

(20) bi işim de yoḫ ā ġapıyı çeḳim de gelim. (21) ētimde dişlerimi çıḫaTdım, ġonuşamıyom. (22) dişlerim damaḫlarım hep yara oldu. (23) iki dāne bilmiyom ki. ġoñşu baḫaḫ diyom bizim düñür var burada o dā saña bıraḫacuḫ ya da kesek gėderiḳ. (24) he kim baḫacaḫ? baḫaḫ baḫayım evde mi? (25) biş mi ediyo neydiyo dayı? nerde ayşe? (26) hanı ya burda siziñ saliha var ya emmīm ġızı saliha onuñ eltisi oluyomuş.

Kayıt Numarası: Röportaj 015

K2: (27) geliñ ġızım yabancı gibi geri geri soruduyoñuz. **(Nasılsınız?)** (28) Eyiyiz siz nasısıñız? **(İyiyiz. Kim var misāFir mi?)** Kerime var.

K1: (29) bi minder veriñ de otusunnar. kim var içeride? (30) saña misāFir getüdüm. gel ben danıyamadım. (31) sizin Salihanıñ eltisiymiş.

K3: (32) hanġı Saliha?

K4: (33) Memediñ hanımı.

K3: (34) he. gelseñenize, iyi zübeyde geliñ yav. (35) allah zübeyde hoş geldiñ zübeyde.

K1: (36) ben tanıyamadım.

K4: (37) bekledim, ġözledim. çantalar varıdı, usandım dedim gėdiyim de.

K1: (38) bu da ġızıymış.

K3: (39) he memediñ ġızı. yoḫaru çıḫayduḫ ya.

K1: (40) bunnar şeyi soruyalar yaylaya ġöçü soruyalar.

K3: (41) aha ġızım aha minder ġı.

K4: (42) yere otuma, mindere otu.

K3: (43) e hoşgeldüñüz. neydiyoñuz? (44) tanımadım anam etme, tanıyamadım İrbāmıñ okul arḫadaşı memed.

K4: (45) o dedū ōretmen tariḫ ōretmeñi. (46) he he ben de şimdi diyomki ōlanıñ ōlu buruya üniversdeye çıḫmış da bunuñ tarih ōretmeñi.

K2: (50) geldi mi ōlan?

K4: (51) gelecek işde.

K3: (52) tarih ōretmeñi ya benim ġardeşim.

K4: (53) gelecek işde. diyomki ġardeşime, de de maaş çıḫsıñ diyom. (54) tā antalyadan gelecek diyom. şeye yurda demişler yurTda çıḫmamış. (55) ben de

diyorum ki babasıña ōlum gel ġendün yelleşdür. anne dedi o okulda iki dene arḫadaşım var ġonuşduḳ (56) ōretmen arḫadaşımla dedi ġonuşdum da dedi gel yurduñu filan yelleşdü. (57) şinci yavrum burda araba yoḫ a gėtse bile bu saat bu saaTde toḫaTda bekleyecek gėtmek üçün bu saatde burada beklīcek geç dedim. (58) yurda yelleşdür dedim. (59) ben dedim baḫmıyo ġaçıñmıyom yanı ev ġış ġünü rezillik çeḳer.

K3: (60) bu ġızıñ ne işi var?

K4: (61) bu ney oḫuyo ġı? (62) oḫuyoñ nabacaḫ ōretmen olacañ babañ gibi yoḫaru dā yoḫaru gėdeceñ. (63) babañ da bi gėTdi pir gėTdi. bi çocuḫlūñda çıḫdı ḳöyden tamam dā da ġörmedik.

(Yaylaya nasıl göçülürdü?)

K3: (64) hē hē birden gėder burdan gelüdüler.

K4: (65) yoḫ yoḫ Mayisda.

K2: (66) mayisiñ onuñda on beşiñde.

K4: (67) gėderdiler a tā āsdosuñ soñu.

K3: (68) eşşē yüḳlerdüler ġöçü ata yüḳlerdüler. (69) ġarılar ortasıña binerdü. hē öyle birden gėderdiler.

K4: (70) ġoyunnarımız oludu.

K3: (71) şimdi bi yozmalı gėderdi. (72) evelli yozmalı varıdı.

(Yozmalı nedir?)

K4: (73) yozmalı saılmıyannar.

K3: (74) onnar çıḫardı. ondan onbeş ġün sōna da saulu mallar gėderdi millet ġöçerdi.

K4: (75) ġoyun sāmaya gėderdiK. barajımıza gėtmüşdürsüñüz. (76) yaylaya ġoyunuñ sāmaya gėderdük.

K3: (77) bārudu kizil, yarın bazar ġünü ġöçe gėdilecek herkeş de motur nārıyodu, eşē bindüreceñ.

K4: (78) eşşeklerinen yataḫları yüḳlerdi. (79) o şimdi beş on senedür motur çoaldı.

K3: (80) bi kezbañı ġüccüḳ biliyoñ mu. yataḫları mataḫları yüḳlerdük. (81) şey kezbañı da ortasıña sarmışlar sōna boynu boazı ġırılmış gelenece, kezban ġüccūdü ya.

K4: (82) ġürgen yapraḫlarıñ şey yapraḫ serdūmüz yere sererdiler, ġürgan yaprāñı. (83) börekler ederdiler. O yaprān usdüne atardılar börekleri eder eder ḳöye geliyoñ. (84) ḳöye yarım börek, ġoyutmaç da verürdüñ.

K3: (85) gece uyandım, çörē yördum. zabaḫdan şimdi ġöçecū̄ḳ çörē bişüdüm. (86) ondan geldük ġöçü topladuḫ aldum geldüm. (87) pamuḫ gibi çörā̄ ah yīdlīm ah. (88) soa͡n bulamıyoduḫ soa͡n.

K4: (89) ḳöyden şey yolluyolardı. şimdi evleriñ yannarıña baḫça yapmışlar. (90) soa͡nnarı moa͡nnarı. (91) bacımıñ bi maydònosu varki tallada öyle olmaz, apallaḫ apallaḫ bi gözelki cilālu gibi. (92) ġabā bi var eviniñ yanı, bi var.

K3: (93) dū̄ çorbası bütün hellesi öyle zebze nārıyodu.

(Hangisi sizin ev?)

K4: (94) yaylaya çıḫdıñ ya mor ev. (95) hemen yaylaya çıḫdıñ ya aşşada mor ev dürdāne siziñ eviñ yamacıñda ya. (96) evi hanġı, ayşanıñ he onuñ evi arḫada ġalıyı şimdik ġöçü ev he şimdi şey ġöşdü. (97) necmiye dēl, baḫsaña ayşe eviñe daşındı ya aşşa eviñ yamacıña yoḫarıda. (98) siziñ haliliñ baḳḳalıñ hemen ġarşusuña düşüyo.

K1: (99) ben de yaylayu ānadıyom sordu da çocuḫ.

K4: (100) yoḫ ben toḫaTdaki evi diyom yayladaki mor ondan ġayrı ġoyu mor. (101) hemen aḫıñca aşuTda.

K3: (102) dū̄ çorbasıñı bişürüñ basañ ekmā̄ ġaşuḫ öyle dō̄ müydü ġı? (103) bütün hellesi, bütün çorbası esġiden neydiki esġiden salça bulamıyoduñ salça yoḫ. (104) burda yapıyoduḫ oruya ġötürüyoduḫ. (105) yaylada ġoyun sāyoduḫ inā́n varısa inek sāyodum amma rahad olunumu yaylada.

K4: (106) o savdūñ sütleri çökelük edecēseñ çökelük edeceñ.

K3: (107) inekleri bi savıyoduñ ondan sōna gerü ġoyuñu seçmeye gėderdiñ, ġoyuñu seçer gelüdüñ.

K4: (108) valla inā̄ sār o sütleri haḳedeceñ öyleyidi. (109) oñu süz, oñu sōna da üşüñ aḫşam oldu ya şeyidi lambayıdı, fanus deñilüdü souḫdan.

K3: (110) on beş ġün Aşudu heç ġörmedüm. (111) paçalar tumannar aḫşamaca tuman dēşüdüm. paçaları hep çamur oludu. (112) şimdik eyce ġı valla. çoḫ eziyeTdeydim ben çoḫ eyce. (113) bizim ēmiz o yannı, bizim dā o yannı depede.

(Nerede?)

K4: (114) şimdi baḫ cāmi var ya cāminiñ ġarşusu o yannı. (115) şu ġarşuki depeyidi. cāmiynen arasıñda, bu dedū̄m on sene önce oldu.

K3: (116) yoḫ cāmiynen arası ezeñi heç youdu. ezen youduki.

K4: (117) ezen mezen yōdu ki. (118) başka yaylaya gėderdiler cuma namazıña, cincife yaylasıña.

K3: (119) cincife yaylası var, oraya cāmiye gėderdiler. (120) daş var mı orda? ah ne çeķdük yaylada. **(Difoylularında yaylası vardı. Onlara gitmiyor muydunuz?)** (121) yoḫ difoyulular ġomuyolar.

K4: (122) aman bā dediki bi yer bulaḫda gėdek dedi de ben sevmiyom yaylanıñ sōñu ya. (123) valla yāmur yādı ya çamur izi barabar yoḫ gine burda ġapıñı örtüyoñ. (124) yayla gibi evelki buz dolabı yōdu.

K3: (125) ünzile abumuñ yayla eviydi.

K4: (126) he yoḫardaydı onuki. bi aldıñız dā da baḫmadıñız yoḫ yanı, bi aldıñız dā baḫamadıñız.

K3: (127) içerü gėdeydük ya zübeyde ġı burda olu mu? **(Evrüce kutluyor musunuz?)** (128) ġutluyoḫ yo ġine ġutluyoḫ neydiyoduḫ dolmuyo dolduruduḫ.

K4: (129) bıçaḫ mıçaḫ dutmaḫ o ġün ekmā̈ dilerdük̟.

K3: (130) saa͡ñı bile bi ġün evveli ederdük ve bir ġün evelü heç ev süpümezdük. (131) eksiden hasarlı şimdi nārıyodu.

K4: (132) tavuk var hanı. aman dedim uyḫuda ġodum yaTdım.

K3: (133) onnarı biraz çapuTdan hep böyle kar suları gezerdi hep gençler bayram gibi. (134) evin önüñe micek ġurardular, yeşil yaprak ġordular eliñi birisi soḫar çıḫadu. (135) mesela türk̟ü söylerler, kimin mesela benim o türk̟ü baña aḫlıma gelür. **(Mani mi var?)** (136) mani var. a kerime biliyo.

K4: (137) he ya kerime biliyo ġı. dā unuTdum he. (138) çekdüdüler çabuḫ bişey ver de çeķeķ̟ anam ayıtlanacaḫ dedim. (139) tostda bütün varıdı. a buñu ġötüdü döndersinlernen ġarışdırıyoḫ ġüya elif dediki işde yamacımızdaki enişde bi türk̟ü çār da çeķim dedi. (140) seni ġızlarıña yolluyum dedi. (141) o da ġüdekciynen ben salça ġarışdırıyo. (142) ben de türk̟ü çārıyo çeķmiş yollamış bi de aradılar, baba şimdik diyi salçayı ġaruşduruken diyi ġızlar.

K3: (143) gine şeydiyoḫ da evelki gibi yapamayoḫ. (144) her işi ġörüyoḫ tallaya gėtmiyolar. **(Ne zaman?)** (145) altısı, mayisiñ altısı. (146) o ġünü böyle oturuk̟ yazuya gėtmek yoḫ.

K4: (147) iki sene belediyelere balık tesisleriñe getüdüler. (148) sac tahda ġurduydu belediye ġalḫdı. (149) ķöyde o da biTdi. ġurban bayramıñda şenlik oldu yaylada. (150) bayramıñ üçüncü ġünü çalgu gelmişidi. (151) herkes etiñi ġötürümüşüdü. izgara eTdi. (152) herkes getüdü yediler içşdiler çalgu oldu, cāhiller oynadı.

K3: (153) içerde şey var mantu, getü. (154) işde böyle aḫ genşlik aḫ aḫ evelki ġünner altmı dörd mü?

K4: (155) sen bizden böyüksüñ altmış beşsiñ.

K3: (156) yoḫ yav elliyim.

K4: (157) yoḫ ġaç dōmlusuñ elli iki diyoduñ ya.

K3: (158) ben elli ikili, sen ġaçsıñ?

K4: (159) elli dörd.

K3: (160) ġendün ġüccüḫ berabar çoḫduḫ ya oḫuldan sanki ġalmadım ya.

K4: (161) benim bacım varımış ölmüş onuñ kimlīñi baña vermişler ġırḫ seġiz dōmlu. (162) şey doḫturla bazı soruyu ya diyom ki oña diyom. (163) okuma yazma bilmedūmden böyle. (164) yōsam elli dörd dōmlu ecük deyzem derdükü bizim yusufnan yaşıdsıñ derdi.

K3: (165) yusuf ġüccüḫ mü?

K4: (166) elli dörTde altmış dörd yaşundayduḫ. (167) elli dört dōmlu olunca ġaç oluyo? (168) elli eki ya sen benden iki yaş böyüksüñ.

K3: (169) ben ġaç yaşındayım o zaman. altmış beş o ġader yōm sen de.

K4: (170) altmış yaşındasıñ ġız allah ömür vermiş de yaşıyoñ. (171) yoḫ bekle uzun vermesiñ gelinner bizi irder (irdeler) artuḫ nerden baḫacūḫ bu yaşdan sōna diyo. (172) elden ayā düşürmesiñ ġızım. (173) üsüdügümüznen büşüdūmüznen demiş esġiler öyle soḫrandumasıñ öyle dō̄ mu? ilān ilān ġızım ver.

(Okul var mıydı? Siz kaça kadar okudunuz?)

K3: (174) okul varıdı olmaz mı.

K4: (175) beşden çıḫduḫ ikimiz.

K3: (176) altı sene gėTdiñ, ben emme bi sene de ġaldım. (177) ikide ġaldım biliyoñ bilmem mi, altı sene de ġuraña gėTdim. (178) hasda oldum dā da gėtmiyom.

K4: (179) aha iki üş senedü hoca ġuran ġursuña geliyo. (180) indi iki dene mi üş dene mi ḳöy varımış, demişki ben buruya gideriñ yolu izi ey dō̄l.

K3: (181) Zeynep gelmem diyo diyoduñuz.

K4: (182) e majbur ġalıyı hoca, gėTdi buġün. (183) buġün geldi emme yarın on ikisi gelecek diyodular geldi, çarşamba mı oḫuyodu.

K3: (184) heç gide de bi çay içe oturayduḫ.

K4: (186) gelin aḫşam oturaḫ sōḫda geliñ bi çayımı için yemak yiyiñ ossuñ.

K3: (187) bişi mi yapdıñ ġı.

K4: (188) az yemelik memed gėdiyodu. (189) mamoylarıñ cāmiiden geliyodu tosTdan taşdı. hemen iki üş dene yapdım. (190) sizi bekledim ben de çay içerük diye. ḳömürlṻ de çekdiñiz mi elifgiliñ? (191) memed oraya giriyodu. **(Fırına sürdüğü bir şey vardı, neydi onun adı?)** süpürge.

K4: (192) oña sönge deniyo közü süpürüyoñ ḳürā̆nen de ekmā̆ bıraḫıyoñ. (193) oñu ekmak bıraḫukende şeydicēdiñiz çeḳecēdiñiz.

K3: (194) şey közü çeḳer beri gelberi. (195) saliha geliyo mu neydiyo? (196) tarhana edecēdi ya tarhana edecēñ diyodu da ondan açar heri böylede ġalmaz ġüz ayı artuḫ.

K4: (197) hemen ġuruTduḫ baḫ biz. dā sultan edecek yavrum. **(Nasıl yapıyorsunuz tarhanayı?)** (198) yourtnan etmiyoḫ. baḫ südü saıyoḫ, süd alıyoḫ, oñu da yayuḫlarda yayıyoḫ, ayran aḫıyo ayrañı da böyük bi ġazaña ġoyuyoñ ġaruşduruyoñ. (199) ġaruşdura ġaruşdura yarmasıñı atıyoñ ecük ġoyu olunca neydiyoñ ėndiriyoñ. (200) bn büşürüyoñ, yarın zabaḫda sāyo ya oñu ġazan döḳüyoñ daşlara ıslıyoñ. (201) zabaḫdan ısladuḫ aḫşamnan çorba edeñ. (202) nohuduñu ġaynadıyoñ nānesiñi ġoyuyoñ. (203) siz istanbullu musuñuz? **(Yok Ankaralı.)**

K3: (204) aha nėre ġötürüyoñ la çocū. (205) bā üşüdmiye hasda edecek çocū. bacımıñ ġızı nāgehanıñ.

K4: (206) şey bu ōlan damat.

K3: (207) he damat. üşür üşür bāTdin anam üşür hasda diyolar. (208) içeri buyuruñ buyuruñ.

K4: (209) ossuñ gelsinner heri. (210) bize gėderüḫ, hadi geçiñ bize gėdēñ.

K3: (211) ġüle ġüle ayaḫlarıñıza sālıḫ.

K4: (212) hadiñ geliñ bi çayımı içiñ.

K1: (213) hadi güle güle hanım ġız.

Metin 30

Adı, Soyadı: Saliha Çakmak (62 yaş, ilkokul mezunu, ev hanımı, Urhuçneneniñ Gelini)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Ses 030
Derleme Konusu: Başından Geçen Bir Olay

(1) ḳöyde yaylamıza gėtmüşdük. (2) yaylada da misāFir gelmişidi. bizi bi ġomşuda eviñe yatmaya gėTdik biz dörd arḫadaş. (3) ġızlar dedilerki atak önden bi elhamınan bi ġulfü allā oḫursaḫ kiminen evlenecēmiz ürüyamıza ġösteriyomuşlar dediler. (4) ben oḫudum yaTdım arḫadaşlarımız da oḫudu yaTdı. (5) ben o gece ürüyamda ġomşumuzuñ ōluñu ġördüm sülükġölü diye bi ġölümüz var. (6) ḳöyümüzüñ üsdünde orda pelit āşdan var. (7) pelit āşlarınıñ içinde varımış tekkeye gėTdim. (8) tekkeniñ içiñe girince annemiñ babasıñı ġördüm. ebelik deridiler, ġördüm orda sōna da bi çeşme aḫıyodu. (9) çeşmeniñ yanına gėderken bu ġoñşunuñ ōluñu ġördüm. (10) o da abdes almış ġolları sıvıyaraḫ ilahi söylüyodu. (11) sōna da ben biyo maḫanna başladım. (12) o zaman ġulaḫ mahannası diyoduḳ. (13) kelebek maḫannasıña oñu süzecekdim. (14) o ġoñşunuñ ōlunuñ ikincisi oñu süzersen biz zehilleniriz dedi. (15) ben süzmeden maḫanna tenceresiñi yere öyle bıraḫdım. (16) sōna da uyandım sabaḫ oldu, arḫadaşlarla da dedik kim röya ġördü. (17) hepimiz de röyayı ġördük onnar ānaTdılar, ben de bu röyayı ānaTdım ama dedimki beñi vermezler ki oruya. (18) ġördüm ben de bu röyayı ānaTdım ama dedim ki beni vermezler ki oruya ġördüm emme delümısdıḫlarıñ Memed ōluñu ġoñşunuñ ōluñu dedim. (19) sōna baña arḫadaşlar yalan ġoñuşmuşlar biri sevdū̄ ōlañı ānaTdı ġördüm diye. (20) alt‿ay sōna bunnar beñi isdemeye geldi. (21) bin doḫuz yüz yetmiş seġizde istediler ben de işde annemgil babamgil işde olmasıñ dedi dā ḳüçüḳ dedi ben de isdiyom dedim. (22) yaşım, on altı yaşındaydım. (23) ossun ben de isdiyom dedim. (24) annem de bu seFer bişey demedi verdiler, alt‿ay sōnaydı isdiyom dedim. (25) annem de bu seFer bişey demedi verdiler, alt‿ayı nişannulu ġaldıḳ, ḳasımıñ seġizinde de dūnümüz oldu bi gün öncesi de geliniñ ġına gecesi oldu. (26) ġına yaḫıldı ertesi, ġına yaḫarken ilahi söylediler ġınamı yaḫarken oranıñ böyükleri ilahi söyleyenner ġınayı yaḫdı. (27) ertesi ġün baş yumaya ġötüdüler. (28) esġiden yunnuḫ deriz yumuya ġötüdüler beni, orda yıḫadılar aḫşam eve geldik aḫşam da dūn salonumuz varıdı dūn salonuña

ġötüdüler. (29) orda da işde oynandı ġülündü sōna da işde töre toplandı. saçı deriz bir esġiden oña. (40) sabahdan da işde gelin alma geldi sabah gelin almayacaya gelmeden önce nikah ġıymaya ḳöydeki imam gelmişidi. (41) hanı veriyoñ mu diye amcamıñ hanımıña söylemişleridi. (42) gėt söyle gelin ġızımıza diye ben de tām veriyom dedim, imama söyledi babam annem ordaydı oda nikah ġıyıldı. (43) babam annem evinde ondan sōna da işde saat geldi gelin alamacılar geldi gelin oldum geldim eve. (44) ordan da ėrḳeḳ tarafıña geşdik bi saat iki saat sōna da ġız tarafı esġi ōlan tarafıñ eviñe asıldı cehizimiz. (45) cehiz asmaya geldiler odama cehizimi asdılar serdiler gėTdiler. (46) sōna da gelin oldum biTdi. (47) bu ġader işde arḫadaşlarım da aynı böyle gelin oldular. (48) aynı gelenek ġörenek ḳöyümüzde ġoñşu ḳöyümüzde Hasan deriz bi çalgıcı varıdı. (49) ėrḳeḳ tarafı oñu getümüşüdü işde o çaldı dūnü iki ġün, cuma ġünü ōleden sōna geliyolar cumartesi de çalıyolar pazar ġünü de gelin alıyolar bıraḫıp gėdiyo çalgıcılar bizi. (50) esġiden yüz ġörümlū diye bişey yōdu. (51) o altunnarıñı nişanda dūnde taḫdılar altu dene bilezūm varıdı, yüssük aldılarıdı, ḳüpemi aldılarıdı, takılarım varıdı, taḫdılar yanı. (52) gelin attan arabadan inmiyi diye bişi veriyodular. (53) sandua otuma hediyesi oluyu, yüz ġörme hediyesi oluyu, beş on ġün o zamanıñ parasıynan verilyi.

(Kahve içiliyor muydu?)

(54) kāve isdemede işte, kāve nişanda oña bahşiş veriliyi, hediye böyleyidi. (55) bizim dūnümüz işde sözde de geldiler isdediler ėrḳeḳ tarafından ġayınvalideniñ amcası deyzesi dayısı halası oluyu, ġız tarafınıñda oluyu. (56) ġızı tarafından isdiyolar ġız tarafı veriyoz diyo ondan sōna da ġız kāve bişürüyo o ġün aḫşam kāve içiliyi sōna da ġız kāve bişürüyo o ġün aḫşam ḳāFe içiliyo sōna da nişan yapılıyı. (57) ādeTden aḫşam yapılıyı oluyu yassı ezeniñden sōna gelinip ḳāFe içiliyi. āşam ezanınada sōna geliniyi yanı. (58) babānki toḫaTda yapıldı. halil amcānki de aynı bizim ḳöydeki gibi oldu. (59) daşıdıyduḫ ahırda alduydu ėrḳeḳ tarafınıñ dūnü ġız tarafınınki de ḳöyde olduydu. (60) ġız tarafında dūn aḫşamı ėrḳeḳ tarafı ġız tarafıña gėder ġına yaḫmaya. (61) ġına yaḫılıyı geliyoñ sabā gėdip gelin oluyoñ. (62) gelin tarafıña şeyiñe ben ḳöye ėndiydim, o şehre geldiydi gelin. (63) altı yıl ġaldıḳ biz beraber babānemgille sōna tayinimiz çıḫdı gėTdiydik. (64) kasımda dūnümüz olduydu, o zaman halanlar yōdu ġayınnarım varıdı.

(Ne ekip biçiyordunuz köyde?)

(65) tütün diḳiyoduḫ soan eḳiyoduḫ o işlerinen ūraşıyoduḫ. (66) tallaya gėdiyoduḫ. (67) ben her zaman tallaya gėdiyodum çocuḫlar olunca ben evde ġalıyodum.

(Evde ne yapıyordun?)

(68) evde ev işleriynen yemek bişür inek südü sā işde. (69) evde her türlü iş bulaşī eliminizinen yıḫıyoduḫ yılmıyoduḫ. (70) o zaman maḳine yōdu mintaḫ satılıyodu esġide mintaḫnan yıḫıyoduḫ. (71) singer varıdı bazan naylon tülden bez diḳerdük bılaşık yıkamaḫ için. (72) ġullanıyoduḫ sabunnan işde çamaşullar yıḫanıyodu ḳüllü suyunan. (73) ḳülü ġaynadıyoduḫ onuñ suyunan beyaz çamaşulları yıḫıyoduḫ. (74) biraz ellerimiz acıyodu hanı ama çoḫ gözel yıḫıyodu. (75) bizim banyo yōdu esġiden çālıḫ dellerdi her odada bi gelinneriñ çālī oludu, orda banyo yapılırdı. (76) biy sōna banyolar yapıldı her odaya ayru bi cālıḫ oluydu gelinneriñ orda yıḫanılıyodu. (77) mahadıñ ḳöşesi oluyodu sōna da banyo yapdıḫdan sōna da örtüyoduḫ. (78) mahadıñ örtüsüñü de çeḳiyoduḫ ġapanıyodu. (79) aynı mahat gibi ġörüküyodu orası banyo yapacāñ zamanda örtüyü çeḳiyoduñ tahdalarında alıyoduñ, banyo yapıyoduñ. (80) altı beton oluyodu sularıñı da mutfaḫdan aşşā hayaTda musluḫ oluyodu.

(Nerede yapılıyordu?)

(81) su ısıtacā oluyodu, tüp oluyodu bazı ocaḫda ısıdılıyodu öyle yıḫanılıyodu. (82) her evde böyle oluyodu bazı ailelerde de yunnuḫ deriz, böyüḫ ayru ayru daşlar oluyodu. (83) bölüm bölüm herkeşde daşlar oluyodu çamaşur ġazañı derdik onnardan oluyodu. (84) yunnuḫlarda yıḫanıyodu çamaşurlar da aḫşamda eviñ halkı orda yıḫanıyodu eve geliniyodu. (85) evet herkeş gėdip ordan yer dutup sıraynan herkeş çamaşullarıñı daşlara ġoyuyodu yıḫıyodu. (86) ayrı da ġazan ġuruluyodu. (87) bi ōlanıdı çocuḫları eşleri hepisi de yıḫanıyodu herkeşin orda. (88) halam ben çocūken evlendi. (89) halamıñ biri evlendi͞ñi ġördüm, onuñ dū̄nünü ayru, onun dū̄nü de bizim dū̄nneri gibi oldu. (90) ilahili isdiyen ilahili yapduTduruyodu, çalgı isdeyen çalgı getüTdürüyodu. (91) dēşik bişey yōdu yanı aramız yaḫınıdı, dörd yaşıdı. amcamıñ dū̄nü oldu aynı böyle yapıldı, dēşen bişey yoḫ.

(Eğitim, okul nasıl oluyordu köyde?)

(92) eytim sabah gediyoduḫ ō͞len yemā́ geliyoduḫ, bi dā gėdiyoduḫ aḫşam iki üş üş buçuḫda çıḫıyoduḫ. (93) cumartesi ġünü de ō͞lene ġader gėdiyoduḫ.

(Okula ne götürüyordun?)

(94) oḫula bize ekmek bişürüyolardı. süt dozuynan ediyolardı. (95) ikinci dersden çıḫdıḫdan sōna ō͞retmen birer dene dādıyodu. (96) bize oḫulda sōna fındıḫ dādıyodu. (97) lezzetlü bi ekmekdi devlet veriyodu oñu süt dozuynan yapılıyodu. (98) bön beşinci sınıfa ġader aldıḫ biz ekmā̄. (99) her ō͞renciye bi dilim veriyodu.

(Sen kaça kadar okudun yenge?)

(100) ben beşe ġader oḫudum.

(Okul kaç saatti?)

(101) oḫul üçe ġaderdi. (102) üç üç buçā ġaderdi, bizim zamanımızda beşe ġaderdi sōna orta oḫul açıldı. (103) orda biz gėdince oḫulda oḫuldan çıḫınca çantalarımız bıraḫıyoduḫ, doḫuz taban oynuyoduḫ. (104) doḫuz dāne tavañı üsd üsde ġoyuyoduḫ elimize de top alıyoduḫ, topunan atıyoduḫ o tavannar devrülüse yanıyoduḫ o yannıya geçiyoduḫ. (105) ḳüçüḳ ḳüçüḳ tavannarı içindeki tavan ġırıḫlarından yapıyoduḫ doḫuz tavan diyoduḫ oña. (106) çelik çömlek oynuyoduḫ. (107) top oynarduḫ duvara atarduḫ topları öyle oynarduḫ.

(Kızların oyuncak bebeği yok muydu?)

(108) bebā̄mız yoḫdu. o zamannarı bazen elimizde oturuyoduḫ çaputunan bişiler diḳiyoduḫ ġendümüze. (109) bizim çocuḫluḫ bu ġadaridi zaten, on altı yaşımızaca ne yaşadıysaḫ o sōna bıraḫduḫ gelin olduḫ.

Metin 31

Anlatıcının Adı, Soyadı: Nejla (yaş; eğitim; meslek; lakap)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Röportaj 017
Derleme Konusu: Karışık Konular

(1) adam olan, ġolaydan iş bulan yelleşiyo sen de. buġün bi de orda fırında fasulye filan da yapdular biliyoñ mu? (2) neydeceñ ablamgiliñ biri öldü ḳüçüḳ . (3) sanayide o sanayide çalışıyo. (4) bir ayın içinde guaturu şey ya bādemcū̆ batladı dediler. (5) zehillemiş öyle dediler. (6) o öyle gėTdi işde, o da sanayide ġaynaḫ işiñde çalışıyo. (7) böyüḫ de onda da peḳ iş yoḫ emme neydeceñ. (8) o iş öncedendi iki tane ōlan a şimdi üniversde bitüdüler beḳliyolar.

(Ne okudular?)

(9) valla ben anlamıyom ki. (10) biri dörd yıllıḫ, çocuḫ bekliyo. (11) biri de iki yıllıḫ bitüdü, iki yılıñı da dışarıdan oḫuyum dedi. (12) oḫuyannarda bekliyo dedi dā da oḫumadı. (13) babasınıñ yanında, dört yıllıḫ almuyo mejbur onunan gėdiyi biyellere şeydemedi. (14) adam diyom ya adam işde. (15) adamın olacaḫ, Memed adamıñ olmazsa isderse neyderse etsüñ.

(Mehmet abi nerde?)

(16) o da arabada bişi varıdı oñu ġöstereyim dediydi.

(Yağmur bu sene iyi yağdı mı?)

(17) yine de peḫ çoḫ yāmadı. tallada yoḫ domates varısa o talladadur. (18) soa͡n döḳüldü. (19) bunnarıñ televizyon var mıyıdı?

(Dualar nasıl edersiniz?)

(20) neyidi? ġözü başı dinlensiñ. (21) dā̆ şey allah yardım etsiñ yarabbi. (22) amin amin. tüh büşra ġı heç de yardum edemedüḫ. (23) fırında fasulye deneyiñ yapdulardı. ne bileceñki.

(Sen gittin mi?)

(24) gėTdiydim. sen de baḫayım neyidi.

(Deyim, atasözü biliyor musun?)

(25) deyim ne oluyoduki?

(Hıdırellez biliyor musun?)

(26) yoḫ aha onnarı sen de bilüñ hıdırellez ġutluyodular. (27) aha oñu ānadayım işde. (28) o ġün sabah ġaḫıp güneş doarkene ġaḫıyoñ. (29) dödu dömadı yanı güneş de dömadan ġaḫıyoñ, fasulye nohut nēse eḳiyoñ yanı evrüsü devrüsü. (30) evrüsü baña dörusu oña diye öyle diyerek eḳiyoñ. (31) hanı şeyleri fasülye nohut eḳerseñ. (32) evrüsü buña yārabbi dörusu baña diyoñ eḳiyoñ oñu. (33) sōna aynı işi ġörüyoñ yanı ḳöylüyüḫ ev süpürmeḫ yataḫ hep şeydiyolar da, piçaḫ felan biz elbezü derüḳ. (34) öyle şeye şindi singernen yıḫıyoḫ ilerde elimizde diḳiyoduḫ çapuTdan.

(Elbezi mi deniyordu?)

(35) elbezi diyoduḫ oñu sıḫmīcañ deridi.

(Cecim yapmayı biliyor musun?)

(36) bi de kilim doḫuma varıdı, oñu bilmem de. (37) o kilim doḫuması bizim burada biri şurda evleri hemen. (38) iki ġumaymışlar demişki kilim doḫuma ġumaşıña o da doḫumuş çocū olmuş bacaḫları aha böyleyidi. (39) şimdi böyle buralar düz buralar arḫadaydı. kilim ġılıcı derüḳ o ġılıcı vurduḫça yanı ondan oldu derdiler. (40) ondan sōna da aynu yerdüḳ içerdüḳ. (41) bi helkiye baḫır helkiye elerük yapraḫ, bademyaprā, cȭz yaprā. (42) bu yapraḫlardan dolduruduñ, suyu dolduruduñ, o yapraḫları da içiñe dolduruduñ mahleniñ gençleri hep böyle toplanudu. (43) özellikle nişanlulu ġızlar evlülük yüzlȳñü atardılar içiñe ondan sōna biri üsdüñü şeynen örterdi yazmıynan bezinen. (44) helkiniñ biri içiñde eliniñ içiñde mani söylerdi oñdan kimiñ yüslȳ çıḫarsa. (45) öyle oluyodu o zamandan genşlerden biliyoduḫ. (46) bi tane bizim nene deridiki böyle aynı mücek ġuruyomuşlar tey neneleriñ şeyi. (47) ġaynanamıñ anası ġavullar varımış bu ḳöyde böyle bi ġavur ġarısı bi müslüman erkā severimiş dost yanı severimiş. (48) bu ġavullar ānamışlar ki bu cumaya girinci bunnar hep cumada erḳeḳler gidiyi ya bu erḳeḳleri hep öldürek. (49) o ġavur ġarısı da dostu türk, sevdȳñden öyle mücek.

(Ne dedin?)

(50) mücek ġurarkene şȭle diyoduḫ;

kişe tohum kişe (51)

başıñdan punpulu düşe (52)

ġavullar duzaḫ ġurmuş (53)

insallaḫ ġendü düşe (54)

(55) baḫ buñu heç unudmuyom. (56) buñu bize ġaynatamıñ annesi dediydi işde. (57) ġavullar duruyomuş da bu ḳöyde. (58) bi ġavur ġarısı da bi türk müslüman ōlañı

sevüyomuş o adam he bu ḳöyde. (59) bu evrüce ġünü biz evrüce diyoruz hıdırelleze o ġün evrüce.

(Ne kuruyordunuz?)

(60) he mücek ġurarken yüslüñü atardılar. (61) ben heç unutmuyoñ ġaynatamıñ anasınıñ dedüñü. (62) o ġavullā duzaḫ kurmışlar ki cumaya.

kişe tohum kişe (63)

başıñdan punpulu tüşe (64)

ġavullar duzaḳ ḳurmuş (65)

īşallaḫ kendü düşe (66)

(67) bu maniyi demiş ġavur ḳarısı bi de mücekten ġavur ġarısıñ yüssü çıḫmış. (68) ordaki işde Müslümannardan ġavur ġarısı yüssü çıḫmış demiş ki bu mani bize heç gelmedi demiş. (69) o gece ġarıda demişki o ġarı pusu ġurdular cumada erḳeḳlere, o gece ġavulları ġötürüñ aḫa bu ḳöyden. (70) bi öüslüman erkā sevdīñden buġünü ġurtarmış. (71) yoḫsa cumada hep erḳeḳleri öldürecēmişler ġavullā. (72) baḫ o maniyi heç unudmuyom, ötekiñi de.

(Başka mani biliyor musun?)

(73) maniyi Kerme ablàya diycēñ. (74) ġocasıña asġerde mani yaḳmış hâlâunudmamuşdu. mani söylüyodu. (75) yazduḫlarıñ hâlâsöylüyodu. (76) mani dediñ miydi o. mücek işi oludu öyle evrücede biz evrüce diyoduḫ. (77) evrücede ev işi temizleme ayrı ġörüyoḫ heç öyle bişey yoḫ. (79) yazuya ġètme yoḫ, tallaya çalışma yoḫ önceden öyleyidi. (79) sabah işde erkenden dōmadan ġaḫmañ. (80) evrücede doa͡ñ dananıñ ġuyrū a böyle. evrüsü oña dōrusu oña diyoduḫ öyle her işi de ġörüyoduḫ. şimdi yoḫ. (81) yıldönümü şenlik menlik yoḫ öyle bi işler. (82) he he bi o evrüceydi. (83) yazın mazın da şenlik menlik yoḫdu. (84) aha belediye başġanı oldu gėTdi. çekime mekime geldiydiler. (85) ḳöyü bu şeyleriñ ġayabāleriñ ayşeniñ dūnü varıdı. (86) oña denġ geldü hep onda çekim yapdıydılar. (87) dūnde de böyle erḳeḳler bayan elbisesi gèyiyo baḫ o varıdı.

(Hâlâvar mı?)

(88) hâlâvar hâlâoyunu oynuyolar. (89) öyle işde bi erḳeḳler bayan elbisesi gèyiyolar öyle oynuyolar.

(Düğünler hafta sonu mu yapılıyor?)

(90) burda cuma gecesi ēlence, cumartesi gecesi töre gecesi. (91) ḳöy dūnü öyle olmuyo damadā ġına. (92) cuma ġünü aḫşam ḳıza yaḫılıyı. pazar ġünü sabaḫ gelin

alınıyo, sāten bi de gelin almada önceden öyleymiş. (93) şimdi yoḫ gene yoḫ da önceden atınan alınıyomuş ya ȯñe böyle ġaş çekellermiş. (94) şeyiñ atınıñ ȯñe ġoyun gelin oñu çeḳerse şey ediyomuş gelini everiyomuş. (95) çeḳemezse o ġoçuñ ārlīnca ġader para verüyomuş dῡn sābı önceden öyleyimiş ādedi.

(Şimdi var mı?)

(96) şimdi o ādet yoḫ ön kesme felan varda. (97) getüde ȭlen soñu olacādı.

(Kaçan olmuşmudu?)

(98) yoḫ öyle ġaçma olmadıydı. (99) bizim dῡnde şey o zaman söz yōdu. (100) bunnar nerde yapdı bilmiyom. a burada yapmuşdu.

(Salon var mıydı önceden?)

(101) salon yōdu en böyüḫ hayat ā şurda varıdı, onuñ saloñu böyle biz hayat diyoḫ.

(Salon nerde?)

(102) salon nerde aha böyle işde aşşā öyle uzun böyῡdü. (103) haytalarıñ ahmed derleridi ōlu duruyo, o evli yıḫdı yeñiden yapdı şimdi. (104) hep öyle oluyodu. (105) şimdi dῡn salonuñda ediyolar.

(Hamam adeti var mı?)

(106) hamam var ya hamam var. (107) hamam var yavrum duruyo hamam.

(Yunnuhlar duruyor mu?)

(108) yoḫ yunnuḫlar ḳöy çıḫışlarıñda varıdı. (109) onnar hep yıḫıldı. oñu ben bilmiyom benden önceydi, ġullanılmıyo. (110) az bi bölümüñü dῡn salonuña ġaTdılar öyle oruya ḳöyün şeyleri, belediyeniñ malzemeleriñi filan öyle önemli demür işi ġoyolardı. (111) şimdi boş. dā namaz ġılaḫ ondan sōna.

Metin 32

Adı, Soyadı: K1: Nejla Akarslan(yaş; İlkokul iki, ev hanımı, Delōlannar)

K2: Sultan Tandoğan (54 yaş; ilkokul mezunu; Cemekler)

K3: Kerime Tandoğan (79 yaş; ilkokul iki, ev hanımı, Lülōn Kerme)

K4: Elif Tandoğan (26 yaş; üniversite mezunu; İsmaller)

K5: Mustafa Tandoğan (55 yaş; ilkokul mezunu; çiftçi;)

K6: Mehmet Tandoğan (78 yaş; ilkokul iki; çiftçi; Delü/ Sefük Memed)

Derleme yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Ses 015

Derleme Konusu: Köyün Adetleri, Karışık Konular

(Köyün adetlerini anlatır mısınız?)

K1: (1) yedi Memed adludan bıçaḫ topluyodular, çocū durmuyana suya ġoyodular. (2) oña bıçaḫlara tekke ismi yarıyodular saplarıña.

K2: (3) ayā ip bālama mı varıdı?

K1: (4) ip bālama dā kilid açma, o da şimdi kilidi kidliyodular ilik cumadan çıḫan adama aşduruyodular. (5) o da evlenemiyene. her şeyin bi gelenā̲ mi var ne deller.

K2: (6) ḳöyde çoḫ ādetler varıdı. şimdi dā öyle bişey yoḫ. (7) bıçaḫ topluyoñ da yoḫ şimdi. toḫdurlara dā yē͡in şeydiyolar. (8) her şey toḫdur oldu.

K1: (9) bi de evrüce ġünü mücek dutup ġuşbunnunuñ dibiñe kāt yazıp ġömüyodular. (10) şimdi gine gine yapıyolar.

K2: (11) dilek dutuyolar evi olmayana, ġızı evlenecā̲.

K1: (12) buñu da yeñiden yapaḫ diyodu emme hıdırellez. (13) Türkiye bilü emme evrüce neymiş deller bu. (14) evrüceyi de diyince şimdi baḫ televizyonnarda ġörüyoḫ bazı yellerde ateş yaḫıyolar, atlıyolar. (15) bizim burda da mücek ġurma ġaḫdı öyle dō̲ mü?

K2: (16) mücek ġurmaḫ ne demek anlatsañız ya ġıza.

K1: (17) evrüce ġünü kāda evi olmuyannara ev, işi olmuyannara iş yazıp ġül dibiñe ġömüyo musun? (18) he ġuşbunnu, ġül dibiñe ġömüyoñ.

K2: (19) hanı fasulye akarlarḳana ērüsü dōrusu çıḫsıñ diye.

K1: (29) buñu dā üş üş sene oldu duydum. (30) Yeñi̯ Ḳöye gėdiyom yengemiñ gelinner hep yoldalar. neydiyoñuz dedim. (31) aha ġül dibiñe kādı ġömdük̡ dediler. (32) böyle evrüce kāda ney yazarsañ her dilā̄ñ yeriñe geliyomuş dediler. **(Kuşburnu var mı buralarda?)** (33) ġuşbunnu buralarda aha hep var, ġaynadıyolar.

(Elif nerede Sultan teyze?)

K2: (34) Elif de başım ārıyo dedi, oḫuduḫ da.

K1: (35) önceden birde yuvallaḫ daşlar varıdı. (35) bu yükseḳliḳde, içi oyuḫ aha böyle taḫma var, aşluḫ, bulgur dö͡erdük, şimdiniñ dērmeñi. **(Büyüğüne ne deniyordu?)** (36) böyū̄ne de setan diyoḫ, ben oñu diyom. (37) böyük̡ saten vardı Ayşegülüñ babasınıñ. onnar göşdüler mi, göşdüler. (38) daşlar böyle ġocaman içi oyūdu. içiñe çuvalınan aşlıḫ bulgur diyoḫ, aḫdaruduḫ o zaman ġısırı bilen kim. (39) o zamannar yōdu yavrum. (40) böyle kek pasta. eyce çorba, bi tava dū̄ at, bi ġazan tarhana çorbası et öyleyidi. (41) öyle dō̄ mü Sultan? fırın ġömbesi varıdı. o da ġalḫdı şimdi. (42) o da çoḫ ġüzel oluyodu hemi. (43) cō̄zlü, çöḳelük̡lü böyle ġat ġat yapıyoduḫ. **(Yapıyorlar mı şimdi?)** (44) ḳöylü hiç yapmıyo.

K2: (45) ben de heç yapmadım.

K1: (46) o ġaḫdı modadan. aha börekler şeyler çıḫdı ya. (47) önceden ekmā̄k ederdiñ. ō̄ne ġömbe, çörek ediyoñ. (48) hemen açıyoduñ altı yayımdan ġömbe yapıyoñ. (49) anam altı yayımdan eccük ġömbe bezeden yapıyım derdük̡. (50) ekmā̄ yapandan müsaade isdenir, onuñ yaḫdī fırında birġaç ġömbe bişürüdüñ. **(Önceden yufka yapılır mıydı? Ne için yapılırdı?)** (51) o yufġa börēñi ediyolar, datlusuñu ediyolar. (52)tā önceden de varıdı.

K3: (53) nejlanıñ ġaynanası yufġayı açmış bi de ısladmış hemen dört ḳöşe sardı. (54) buñu yeñ dedi. (55) çay demlemedi. biz yedük̡. **(İçli değil miydi?)** (56) yoḫ onnar öyle yiyomuş. ġonya tarafında ekmek yerñe yufġa yiyolar, biliyoñ mu? (57) onnarda bizim ekmā̄ yiyemiyolar.

K1: (58) şimdi ḳöy ekmā̄ fırınıñ altı ġızıyo ya alTdan ekmā̄ tombullaḫ duruyo. (59) böyle ġabartıyo, tombullaşdırıyoñ, ġızġın oldūndan tüla yanı. (60) tüh diyom ya böń yeñi ḳöydeydük̡, şavġınıñ hasangil biber batlıcan ḳözledi, ekmā̄ yapdı hanifeynen salça eTdük̡. (61) hatta burda ki fırınnara baḫdum ġörümüm toḫada gėtmiş başġada yanacaḫ bilmiyom. (62) nēse eviñiz yaylada fırınıñ ōñde inşallah orda yapallar yaylada. (63) hemen ōñde, ōñü dedū̄m az o yanda çeşmeniñ hemen üsdü var ya

cāminiñ az ilersindeki çeşme unuTdum. **(Orada birinin fırını daha vardı.)** (64) ġendübaşılarıñ fırın mı? (65) hē hemen ordaki fırın. toki'ye dōru. (66) çeşme bura aha burası fırın az bişey Sultanıñ ġapı gibi. (67) inşallah ekmā̆ eden olu yarın.

(Başka neler yapılırdı fırında?)

K2: (68) keşġek yapulurdu.

K1: (69) keşġā̆ de işde fırın yanıncı ekmā̆ çıḫadıyoñ ya o zaman aḫşam ġoyolar keşgē. (70) keşġeġ sıḫ sıḫ yapulu, tavūnan da ġonuluyu. **(Düğün için ayrı yemekler var mı?)** (71) yoḫ aynen öyle özel bīş yoḫ. (72) toyga çorbası, pilav, yahni, döner, dolma, helva hep aynı.

K2: (73) biz dolma yapduḫ, baḫla dolması, mahleniñ bayannarıñı çārduḫ, sarduḫ, dūnden de birġün önce çıḫarduḫ bişüdüḳ. (74) dūn sabā pilav varıdı, nohut yahnisi varıdı.

K1: (75) erḳeḳ dūnünde soḫā döner şeyi ġuruyolar aşcı dutuluyo. (76) sabaḫda bişer, sabaḫda böyük ġazannerinen, ilānnerinen erḳeḳ dūnünde öyle dōl mü?

K2: (77) şöyle masaları düzeller deluannılar yanı erḳeḳler masalarda yeller. (78) ġadınnar bazen onnar da masa ġurallar, bazen de yuḫarda evde yeller.

K1: (79) ben açuḫ içiyom zāten ġoyu çay çarpuntu ediyo, biraz da rahatsuzum tansiyonnarım çıḫıyo. (80) bi eniyi bi çıhıyı ordan serun falan daḫdılar. (81) bayā bi endişelendim. dediki yüz yirmi altı ġalp atışım ġorḫma ġalp ġırizi falan dōl dedi. (82) yaluñuz bi hem dahiliye hem kardiyolajiye gėtmeñ lazım dedi. (83) şeker çıḫdı yüz yetmiş üş, bazı şekeller şeydiyomuş ġafa bulanuḫ ondan. (84) noldu elif hastalanduñ mu? ārı kesici falan verebülürüḳ. (85) dā başıñ mı ārıyo? gel burada çeñe eyce. (86) Saliha gelecem diyodu. hemen oturuyom buruya ecük ġafam dālsıñ diyom. (87) gerçek öyle biliyoñ mu ġonuşduḫça insan içinde durduḫça eyileşiyo. (88) o zamannar teyibler varıdı. (89) Memed Emminiñ hanımıña teyibi açacañ evde oynuycañ dediydi. (90) öyle dediydi dohtur. (91) öyle de bilmiyom evde Saliha diyiki Rumeysaynan bazen açıyoḫ oynuyoḫ öyle diyo.

K2: (92) Rumeysa telefonda ġösteriyodu.

K4: (93) Saliha ablangilinen terāviden geldüḫ ya bi buruya oturuduḫ, otumadan evlere çıḫmıyoḫ. (94) illa bi buruya oturacuḫ sōna dālacuḫ.

K5: (95) eyi hadi bālım, sandalye getürüñ de oturalım. (96) oturaḫ getüreḳ mi? **(Sen neredeydin Mustafa Amca?)** (97) yeñ ḳöye gėTdim ġaynanamın yanıña, dıvar ördürüyo da baḫça dıvarı.

K3: (98) ben burdayım burada. (99) tanımadu, çekiniyi ya bu. gel buruya.

K1: (100) datluyu heç sevimiyom.

K4: (101) o çocuḫ dayımıñ. anānemgil seġiz saaTdür çocuḫ arıyolar. (102) ramazan dayım oḫuyo. (103) dayım da benim sınıf arḫadaşımnan evlendi. **(Yaşı kaç?)** (104) yaşı ḳüçüḳ. ḳüçüḳ on yaş falan var o ġader de yaşınız göstermiyo. (105) altı yedi yıl oldu. sen oḫurken on bir yaşında, bi çocuḫ yapmuş, aynen öyle ōlları var. (106) ġocaman oḫula gėdiyo. çocuḫ arıyo halamlar. (107) ḳöyüñ ġıyıñda anānesi var oruya gėdiyo. (108) bekle öpüyüm dedim arḫadaşım var dedi. (109) annem eviñe gėt diyo, annem de duymuş ki hayır benim annem işiñ vermiyo. (110) içiyoñ mu? ben buġün o ġader çoḫ işdim ki doydum.

K6: (111) çaylar şirkeTden mi, neydiyoñuz?

K5: (112) deli garıḫ gibi gėymişiñ öyleyin ġördüḳ hırkaynan şimdi.

K6: (113) dā var hēri, ne var ki o zaman teladan geldim yāmur yāyodu.

K3: (115) memed böyle şeneldiyoñ gene, mahlemiz eyce la.

K1: (116) memed abi sırt üsdü gėdiyomuş. ben tanımıyoñ. (117) bizim adam oturuyo içerde yaluñuz.

K3: (118) almıyoñuz mu baḫ bulamazsıñız. (119) habelleri var mı?

K1: (120) var var baya söyledüḳ.

K3: (121) bunnar kim ġı?

K1: (122) bunnar benim misāFir.

K3: (123) bacıñ dō̄ mu ġı? (124) ey ġörüyoñ çay içiyoḫ ġızım ġı. (125) memed pasda ye. ecücük alıyım ġızım ġı.

K2: (126) öbür adam on bir kād vermiş.

K1: (127) niye vermiyoñuz ya?

K2: (128) az dā bekliyoḫ.

K3: (129) on bir kādsa az dā bekleñ.

K6: (130) ya veriñ gėtsiñ bi adam on, bi adam on bir kād bu ne len bu.

K1: (131) on bire topdan veriñ ya.

K3: (132) topdan verin de toplu parañızı alıñ, üş dene oña, beş dene oña.

K5: (133) yaylaya gėdecem, afula tefe topluyacam sōna Toḫad.

K6: (134) ordan dōru tek mezardan gėtseñ ya.

K5: (135) oraları bilmiyom. (136) bi sene o yoldan geldüḳ, ormancılar varıdı ya Tekmerde. (137) oraya geşdüḳ gıreyder bişey yapmış daşlarnan. (138) daş döşemiş

var amma biri ġüçüḫ biri böyüḫ. (139) ordan gėTdim sōnası da beş altı milyon tamir parası verdim.

K6: (140) malzeme yüḳledüḳ motura ġaracaderesiñden çıḫduḫ. (141) yoluñ bi yeri bozuḫ yaylaya varduḫ. yüz kāTdan veriyo. (142) arabanıñ yüzüñü bi türlü bulamıyom. (143) şöför de dediki tam o benim işim mutfā yaTdım şöyle ġapıya uzandım. (144) selam͡ aleykūm cemal hemen aya ġaḫdı, abi yāv öldüm dirildim, noldu, yirmi ton fişne lazım dedi yüz kāTdan bi türlü bulamıyoḫ. (145) hemen en aşşā. çay içerkene dedi. (146) ben aşşā ėnerkene işde dedim adama bōle.

K5: (147) sopa yemeden çay işdiyseñ sorun yoḫ. (148) bayā işledmişiñ adamı.

K6: (149) ben on yıl ġırım ġırıña yapdım. (150) dālardan şeye odun çeḳdim uludlara. (151) son zamannarda çeḳdim. (152) buruya ġünde rād iki sefer yapduḫ da topçam'a iki sefer yapduḫ. (153) burada ormanıñ içiñe dōru ço͡u arḫadaşlar hūlardan çoraca deresiñden geldi de ben boyalu'dan geldim. (154) oñu da hırsınan geldim. (155) toplaşmışlar hep bunnar dört dördlük adam ben saḫar işlüyüm hanı barabar çalışıyoḫ baña ġú͡enemiyolar. (156) bu soru yapraḫlūn ġaş ḳötü oldu. (157) memed abi başımız aḫşamlar onnar ġendülerüñe ġú͡eniyo. (158) hūlar deresiñi dolaşıyolar. ben de dutdum boyaludan aşşā ėndim. (159) bi de buruya gözlüyom gelecekler. (160) kim vagonu devirdi, hele de bıdıḫım zarar veriyim yoḫ,ben de en ḳötü yerden geldim heç bişey yoḫ. (161) en tehlikeleri ġendüm geşdim. (162) bu odun ġırım işi bizim yaylada bitTdi mi deriseñ şimdi tekleme yapıyolar. (163) o böyüḳ ġürgenner biTdi. yeñi şıvgınnar yetişdi. (164) şimdi tekleme yapıyolar, oñu da ġırlara siter yapıyolar ḳöylüler atmış beş kāTdan satıyolar. (165) herkeş gėdiyo yazılıyı alıyı yanı. **(Küçük arabalar mı gidiyor?)** (166) böyüḳler gėdiyo onnarın yeriñe girseñ çıḫamıyoñ o ġader bitiyi mesela. (167) memed emme diyo bu on dönüm yeri ġır siteri ġırḫ kāt yāhud elli kāt kirā ediyo, çalışıyoñ tekliye bildūm ġader çalışıyom. (168) düzgün çıḫannarı bıraḫıyolar, üsd üsde olannarı biraraya seyretmek gibi. seyretmek oluyu. (169) kesdüḳleri oduñu siter yap. yer bi metre mi, iki metrede boyu, seġiz yüz kilo gelmez emme. (170) yaşken gelü de. alt͡ ay ġalsa da gelmez. o da ġolay bişey ben altı siter aldım da. (171) üş dört sene ḳöy seyretme gibi verdiler. (172) mesela sen burda ufaḫları ürünneri topluyoñ çoḫ gözel oluyo, öteki ġoñşu da geliyi oñu kesiyi öyle eTdiler, bu işi vazgeşdiler. (173) ondan sōna dediler ki bu ḳöylünüñ yapacā iş dēl. mesela adanadan geliyo, burada şey Adanaluydu. (174) Adanadan gelmişidi. diyelimki baḫdūñ zaman çoḫ gözelidi. (175) seyretme işi gecikiyo o zaman, seyretme işi biTdüḳden sōna konturole geliyomuşlar. (176) bi sefer dādan ġürgen verdi dediki

baḫ bunnarı kesiyoñuz. **(Namaza gidebiliyor musun?)** (177) çok şükür her vakde gėdiyoḫ. (178) seniñ bi dedeñ varıdı, milleti uyandurudu öhö öhö diyerekden. (179) adı Ġuru Memed, gėder gelü öhö öhö. (180) bi Üsṻn bi avlatlıḫ getümüş. heç ġörmediñ mi? (181) amma babañgil eyce baḫıyodu barabar oynarduḫ āl da ġurd deredeydi. geliyoḫ geliyoḫ.

K2: (182) Tam uyunacaḫ yer.

K3: (183) Çarşunuñ içinde onuncu ġaTda otuduḳ. (184) zabāca arabalar harul harul ġız camları da örterdüḳ amma yoḫ.

K3: (185) ne tarafdasıñız siz?

K2: (186) celal abimgile yaḫın mısıñız? (187) lojmandaykene yaḫınıdı. (189) şimdi Sincan'da he mi.

K3: (190) şey Abduraman nolmuş ġı öyle. (191) babasıñı geşmiş. biraz da yemeyi seviyo.

K2: (192) aynı celal dayımıñ ġonuşması dedesiñe beñziyide dedesiniñ esmeri bu.

K3: (193) gėTdilerki namaza durmuşlar ġendüleri mi ġılıyı?

K4: (194) farz olsa hocuya uyar, yōsa ġendüleri ġılar.

K2: (195) bu sabah Murad hocuya geldüḳ.

K3: (196) canım sıḫıldı, gėden sene artavolular geldi salça bişüdüydü ya gine onnarı aşdı. (197) geliñ domatis çoḫ. ġocaman Cincifelüden alacāmış da buruya getürecümüş de de, çeḳdürecū̄ḳ bize onnarınan. (198) saḫın dedim buruya gelmişkene ġaynadaḫ, bişürek, ġötüreḫ deme Memed, sāne eliñ çoştarı mısın.

K2: (199) gine sen yıḫıycañ, eziyeti sen çekecā̄ñ.

K3: (200) çeḳip alıp gėdecā̄mişler.

K4: (201) oralarda çekilmiyo mu?

K3: (202) yōmuş diyo.

K4: (203) olsun çī̄nāsınnar

K2: (204) çeḳdüdüḳden sōna şiresi buradan gėtmez deller.

K3: (205) Memed dedim. yoḫ burada ġaynaduruḫ, ne söyleme, beni dinden imandan çıḫatma. (206) gėden sene seġiz bidon salça ġaynaTduḫ. (207) düzüyü bile getümemüş. unuTdum, sen salça bişümüye geliyoñ niye unuduyoñ ya.

K2: (208) baḳḳaldan alaydı ya.

K3: (209) hayır, eliñ adamıña ses yoḫ niye telefon açıyoñ, oñdan canım sıḫıldı.

K2: (210) adama sinüllendüñ tabi başıñ ārıyo.

K3: (211) ġı ġördüñ gėden seneki irezüllū̄.

K2: (212) bunnara hiç bişeyleri yoḫ fayidası yoḫ bā nerden adam geleceḳ. (213) başġasınıñ domatis toplanacaḫ bunuñ burda da bişeceḳ, o da hazır alıp gėdeceḫ. (214) aḫrabā olsalar da yoḫ.

K3: (215) arḫadaşı seġiz bidon bıldır ġaynaTdı. (215) seġiz bidon ġaynaTdı bıldır. (216) bā ne eTdū̄ var. ġıçım bacām ġırıldı. (217) ben dedim yaşlandu artum ben evvelki gibi duramam yaşum var. (218) sōna eliñ salçası şiresi soa͡ñı. (219) sōna diyoki salça almıyoñ mu, salça ġaynatmıyoñ mu, lan sāne de mi?.

K2: (220) gelsin ġendüsü doplasıñ alsıñ getsüñ.

K3: (221) domatisi ġötüsüñ eviñde yapsıñ. hayır ya sā ne. (222) el ġol hareketi yapma. erkā̄sañ bi burda ġaynat de dedim. (223) yüzleriñe ġarşu derim odunuñuz yōmuş alıñ ġötürüñ. bi odun getürüyoñ.

K2: (224) sāde bi odununan olmuyuki. (225) Kerme Abla aḫşama ġader onuñ peşi sıra dolanuyoñ neyi gerek var. (226) sen ġaç kere gėTdiñ oralar da bi şey yapdıñ?

K3: (227) yoḫ heri nerde. dayanamıyom diyom. (228) bi dā dedim yoḫ burda ġaynadaḫ yoḫ öyle edeḫ yoḫ. (229) topluyosa alsıñ ġötüsüñ ġendü.

K2: (230) oralarda da vardur kerme Abla. (231) herşey her yere yeñilikler geldi, Ayda bile dediki bizim ḳöylerde ġaç senedü var dedi.

K3: (232) hayır o ḳöy salça bişümüyo mu?

K2: (233) bizim buruya geldiyse onnarıñ orda çoḫdan vardu. (234) millet nereye yıḫılsam düşünüyü, isdiyi.

K3: (235) şey yarın gine artavalu iki yüz iki yüz elli kilo salçaluḫ isdiyi adam. (236) yoruyu bi de oñu mu topluycaḫ. (237) baḫ bıldır ġaça ekmā̄k ġasasıynan yemelik domatis ayırduḫ, aldı ġötüdü paramı da vermedi.

K2: (238) haġġat bi sene geşdi aradan.

K3: (239) dedim ġasayı getüsüñ. bu ġader yeleklik olu mu yāv. (240) ne dā üraşma geliñ hadi geliñ. artuḫ yataruḫ namazları ġılar. (241) yoruldum hēri. ġünner ne ġader ġısa, saatleri geri aldılar mı? (242) gece mi uzadı şimdi gece mi uzadı? (243) ġızım bıraḫ bıraḫ işdiḫ dā yeter bu.

Metin 33

Anlatıcının Adı Soyadı: Fadime Polat **(**72 yaş; ilkokul bir terk; ev hanımı; Māvuş Teyze)

Derleme Yeri: Akbelen Yaylası

Kayıt Numarası: Röportaj 002

Derleme Konusu: Günlük Konuşma

(1) şimdi baḫ olur amma bu sene yoḫ. (2) o ablam ġızıñız allah bāşlasıñ Elhamdülillah hėç. (3) he he anne nası sālī nası?

(İyiler. Biz de bu yaz buraya gelelim dedik.)

(4) ey eTdiñiz. buyruñ misāFir edelim, çay yapalım. yōrdumuz yoḫ çay yaparız. (5) evvelden neneler buyruñ geliñ yōrd yeñ dellerdi ya. (6) siziñ anneniz babañız eylerdir inşallah yārum. (7) he yārum. eytmişiñiz dēşüḫlüḫ olur.

(Burası senin evin mi? Tualet banyosu da burada mı?)

(8) çıḫabülüñ aha bura, he burası banyo tualet o yanda. herşey var. (9) yemā̄mıda camın ō̄ñde yiyom. bi ġāç tanudūm olusa. (10) buyrun geliñ bi çay içeḫ. biyi cam açıyom ses duyuyom senin gibi ıras gelüse. (11) buyrun gelin bi çay içelim.

(Sen gel bizim tarafa teyze.)

(12) o yannı gelebülsem. buyrun gelin siz demleyin ben içiyim. (7) her şeyim var. yoḫ savolun allah razı olsun herseyim var. savoluñ, çıḫamıyom çıḫamıyom. (8) ossun sizi ġörüyom şöyle.

(Hadi teyze Allaha emanet, görüşürüz.)

(9) ġüle ġüle. āllā amanat oluñ ha.

Metin 34

Adı Soyadı: Necati Küpeli (60 yaş; ilkokul iki; çoban; Ḳüpeli Saliniñ ōlu)
Derleme Yeri: Akbelen Yaylası
Kayıt Numarası: Röportaj 003
Derlemen Konusu: Akbelen Yayalsının Turizm Alanı Oluşu Hakkında

(1) Bayā bi zaman açılmadı. (2) dedm̄ gibi gelen gėden olmadı hiç. (3) evliya evleri yaparkene bir orda otuduḫ senlen. (4) emekli olduñ mu, neytdiñ?
(Emekli olmadım daha.)
(5) ey. biliyom da gene bi ġulpundan dutañ olsuñ diyom hemi. (6) neydim yeter hocam buranıñ işi kesinleşdi mi şimdi, bizim bu yaylanıñ? (7) geçen ġün ben biy yazıyo dōru da işde orda şeyde devamlu yazıyo ġördüm. (8) biliyom saten, o şimdi şeḳer ġardaşım yanı bi ġulpundan dutan filan diyom.
(Olacakmış yayalanın işi.)
(9) evet tām çoḫ gözel çoḫ gözel de şimdi şeker ġardaş, baḫ bi ne ġader olsa da cāhil insannarık. (10) yaşlu olsaḫ memedim ōñe düşeceḫ siziñ gibi mesela arḫadaşlar geleceḫ diyeceḫ ki mesela bizim aḫlımız sarmıyo memedim. (11) geliñ baḫ böyle böyle olcaḫ deseñ seniñ peşine düşeller. ha ānadıñ mı ġardaş? (12) e Yunis peki devlet ġararıynan mı hocam? (13) pansiyon dēmi? yıhan olcaḫ. pansiyon evleri he?
(Evet pansiyonlar da olacak.)
(14) tamam he işde onu demeḫ isdiyom. (15) buranıñ sāten ben ödüyom şuan dün gine ödedim. ben taḫsidnen böldüdüm ödüyom. (16) buyur ābi işde elli gişüyüḫ ço͡u ödemiyo. ilk on yedi geldi, ilk baña geldi, yandın tābi yav. (17) ġoca tēsis aḫbelen de yapılcaḫ dē mi? olsa ġışın yolumuz açılu gelinü gėdilü. (18) abi baḫ bizim cāminiñ oruya bi tesis ġoycaḫlarıdı. belki de ġışın yolumuz açılacādı.(19) arḫadaşlar baña diyo turizim beldeñiz varımış ġötürüñ bizi falan. he bi ġaç ġişi var. (20) Memed saña da señ ödüyoñ ödemeynner olacāmış.

Metin 35

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Dürdane Fırtına (74 yaş; ilkokul iki; ev hanımı; Ḳör Ġız)

K2: Arife Demir (61 yaş, ilkokul mezunu, ev hanımı, Gendübaşınıñ Mısdānıñ Garısı)

K3: Saliha Kahraman (59 yaş; ilkokul mezunu; ev hanımı; Ġuruōlanıñ Musanıñ Gelini)

Derleme Yeri: Akbelen Yaylası

Kayıt Numarası: Röportaj 004

Derleme Konusu: Günlük Konuşma

K1**:** (1) he ne ġünüydü ġı he Havanıñ ġardaşı canım duranıñ ġarısı o da evdeydi iyi. (2) ben seni tanıdım orda geldiñ yūnisinen filan ayrı arabàynan, sen ayrı arabıya geşdiñ pencerėden baḫıyodum.(3) he örtüḫ he yoḫ evdeyük ḳöye gėtmiyoḫ biy cenāze bizde burda duruyoḫ. he biz bi yere gėtmiyoḫ öyle. siz de eyisiñiz inşallah. (4) ey allah eylik versiñ he hep öyle. **(Sizin çocuklar nasıl?)** (5) onnar da eyler ortancılīmız esgere gėTdi. (6) eyim yavrum he. o da gideñ işde pazirtesi bi hafta oldu gėdeli. (7) şeye ankıra etimesġutuymuş yanı oraya gėTdi. (8) gelini babasınıñ oraya taşıdıḫ. kiralıḫ baḫmış ḳüçüḳ. **(Nereli gelinin?)** (9) reşadiyeli he çalışıyo valla zayıfladmaḫ içinimiş nasıysa ben, ikinciniñ ki. (10) ayhan da hėç bişey olmadı atanamadı. (11) bi işe girdi işdende peḫ hoşuna gėtmedi geri çıḫdı ordan dediki asġere gėdeyim geleyim. (12) heralde iki ay öyle yapacāmış subay gibi oñdan sōnada yapacāmış neyise. valla herkesin ġarusu biliyi. **(çocuğu oldu mu?)** (13) yoḫ ġı olaydı dā eyi oludu diyom. sevindüḫ emme olmadı. (14) öbürümüzüñ ki var anam bi şer bi şer ki ya. anam taḫsiyi maḫsiyi tanıyı, matimatiḫ ōretmeni. (15) onnar da taşınacaḫ anġarıya. **(Neden?)** (16) ne biliyim ōlan oruya çıḫmış şimdi oruya gėdecēmiş. (17) baḫça varıdı anası gėdemiyi bizimki gėdemiyi. **(Napıyorsun yenge?)** (18) neydiyim ōlum la a böyle geziyoḫ işde. he öyle gėdib geliyoḫ. **(Kışın burda mıydınız?)** (19) yoḫ canım ġışın burda eylül ekimde geliyoḫ. he he belkide eylülde gėdiyoḫ. (20) belli olmaz. yoḫ olmadı nasıysa bi heralda oña şey yapmamış heralda yapannar birbirlerini ġısıtlamışlat haral onuñ yüzüne dediler. (21) yoḫ virüsde olsa da genelde yapıyolar emme buġün fene ġısıḫladular artuḫ atmış beşlī̄n yanaşdumuyolar. (22) gayrı nolacaḫ bunnar toPlanup geliyolar. **(kim bunlar?)** (23)

Şerifiñ geliniymiş Koyolān Şerif varya oñnarımış a şu evde duruyolar şeytmiyolar. Saḫārgiliñ evinde çocuḫlar öldüde ġendü bacısınıñ çocuḫları. iyi tabi geleceḫler öyle.
K2: (24) ēyüḫ valla tarḫana yapduḫ. tarhana oTuna gėdek de dediydim abla. burda mısınız? ey hadi gidek işde çay içek. (25) yoḫ erden gelemdük bayramdan on onbeş ġün önce geldük. ne durduḫ bi hafta o zaman durduḫ. (26) gerü gėtdüḫ o zaman beş ġün geri bayramda ġalduḫ işde gėt gel hepsi biarada nolcaḫ.
K3: (27) bunnarın hepisi gėdiyi işi var neytsen.
K2: (28) he öyle siz nasılsıñız? he bu ġünde aşut bi souḫ.
K3: (29) gine ey boön evelki ġünden Yunis gėtti heral o yannı
K2: (30) ben şō yoḫarda. he aha ahmediñ evündeyüḫ. saḫarıñ ahmed. (31) evi tamir edeḫ deyin şeyttiḫ ya onu da ortaya çıḫamıyoḫ yapturullar mı yaptumazlar mıne biliyim heç yaptumuyolar. (32) ḳöyüñ böyū̄. oldu bacım ġülerek gėdin. hayullu yolculuḫlar allaamanat oluñ.
K1: (33) bidonna alayımda a orda tek bidonnan geldim de ben hem dolduruyum hem alıyım he ġı hemen geliyi bişi hasta zökel olsa. (34) memedin hemi bu hepisiniñkini edecēn. bizim de ġız geldi damad filan gelmedi onbeş ġün durdu gėttiler. **(Nerede oturuyolar?)** (35) istanbulda ya anam aha bi sene oldu valla gėttiler bi sene oldu çerkes mi bilmiyom çerkes ḳöydeymiş fabrıkaya şey içinde çalışıyı kaynı evlendi bıraḫdı ya ġızı bıradı. (36) gėTdiler geTüdüler işde bıraḫdı gėTdi işde istemiyom dedi seni dedi. ya bi ġızı var şimdi aynı anne. **(Kim bakıyor?)** (37) ġaynana babāne baḫıyı kim baḫacaḫ he anam benim ġız ayrulumu ayurullar mı el ōñe şey arıyı da. (38) he neydecen anam yavrum diyom ayrılacan neydecen yavrum orada da ġörecēn iş burda da. (39) emme bunnarda eyi dörd dene ġız iki erkek oluyu iki de ġarı iki de çocuḫları var geliniñ bi ġızın bi de aha bu çocuḫ oldu. (40) hadı baḫayım öyle he. ey hadi oldu ġülü ġülü. ey yoḫarı çıḫaḫ da bi çay içiñ heri. **(Yayladan gece zor iniliyor gidelim biz. Duran emmi neydiyi?)** (41) ey bacım ey. o da dizlerini çekemiyo peḫ artuḫ ne biliyim dilerinen bişey var onuñ. ey ıḫtıyalladuḫ memed dā mı olmasın. (42) ben on beş yaşında diyom emme ġendüme emme zaman ġösteriyo. (43) bazı diyolla ki şimdi şey diyolla senin ġöynüñ hėç ġocamıyı ne ġocıycam yoḫ. (44) ne diyom bi yıldī yoḫ Memed gelemedi diyoḫ. oñdan sōna görüyon duramıyoḫ satsada hėç dōl yıḫılmasın. (45) yapacan mı anam alan satan çoḫ. öylemi olsun tabi tabi. (46) aha tayilleriñ duran saTdı gėTdi, coluḫlar gelmiyi. bi avukat şeyi. (47) eyce gözel de ġızım gelmedüḫden sōna isdersen ne olusa olsun. anam gözünü seviyim ġabat. (48) alma memedgil geldi yunisgil diyom gėTdiler diyom. (49) şorda bi çeşme varıdı,

Pamuḫlarıñ dede başlamış yapaḫ. (50) geldi şimdide diyiki benim malımı baḫācaḫ ben yoruldumki. (51) biy yıl hėç düzeñi yoḫ he he öyle diyi. **(Malınız var mı?)** (51) var üş dene ġaldı zaten biyıl ineñ biride burıya çıḫdıḫ yeñi çıḫıncı yirmi ġünlŭdüḫ öldü hestelendi. (52) birinde ġurbana gėTdi kesdi yoḫ. (53) ōlan diyiki emme baba ener baḫamassañız ben hemen şey yaparım diyi satarım öyle durusuñuz diyi, neydeceñ. **(Duranlar napıyor?)** (53) duranda eyiler çocuḫlarınan gelinlen işde orda baḫıyı ediyi. (54) ḳöye geliyo ḳöyden gidiyi eyler nolcaḫ. (55) ey ben iniyim ya anam bi dā şey yapma geldüḫ de hem de. he namaz kılar belki. (56) he burdan da giriyoḫ ordan da he saoluñ ey hadi yavrum saoluñ.

Metin 36

Adı Soyadı: Refika Yıldırım (62 yaş; ilkokul mezunu; ev hanımı; Ġuruōlanıñ Refika)
Derleme Yeri: Akbelende Tarla
Kayıt Numarası: Röportaj 023
Derleme Konusu: Karışık Konular

(Annenin akrabası varmış Emine, tanıyor musun?)

(1) ne tarafdan o tarafdan yolun kenārı yolun altı. (2) bana dedi burdan mı a şurdan yoluñ kıyıñda al şurda varıdı. (3) saTmışlar elli bin liraya beş dönüm yer. (4) al ġızım. elli milyona beş dönüm habermiz yōdu. (4) ġızım baḫ yavrucūm bu toPrān adamısıñ kimmiş bende ḳöyden boyaludan delü memediñ geliñi mi? (5) doḫsan birde dōrudur ġızım ben tanımıyom. he tamam tamam haliniñ evi bi dene mi dā çocū olmamış mı? (6) ġücüḫ mü böyüḫ mü? anam o bizim kanalda da bi baḫıyım hele su var mı acaba. (7) çıḫaydım mı? tezce aḫīyı, aha bu orda.

(Çocukken okuldan gelince ne yapardınız?)

(1) oḫuldan geliyoduḫ bi dilim ekmā̄nen biy bekmez çal ya bi reçel ġoy ya da bişey Turşu getü ġoy bi somun yemā her ġişi birer dilim düşüyodu. (2) ġoca ev yiyoduḫ biz. babānenide ānaduruñ. (3) iki iş eTmiyi sofruyu ġuruyom böyük babanenide bā onnarı diyeydiñiz ben size ānaTudum. (4) ġızım sene de bi kere gel on beş yirmi ġün ne ānıyoñ ki benim ġızlar aha şimdi on beş ġün orda beş altu ġünüñü durular reyan diyomuş ki keşkede diyomuş bizi Toḫada bıraḫāydiler babāneme iki ġün babānemde duruP gėdeydüḫ de ananemde sabaḫda gezedüḫ diyomuş.

(Kuruoğlan lakabı nereden geliyor?)

(5) ġuru memed dellermiş ondan sōna dede şey babam da böyüdü şeyde işde ġuru dedemidi babamada oldu ġuru memediñ musa. (6) yī̄didi ḳöyde iki dene derdiler. bişye ġayabān hasan birinci musa ikinci. (7) ġayabān hasan tıraktör gibi çalışıyi dellerdi. ne zaman iri yarı boyu. **(kayın pederine yemek ikram eder.)** (8) gel aha pilavnan ye.

Kayıt Numarası: Röportaj 024

Derleme Konusu: Pekmez Yapımı

(Çocukken neler yapardınız?)

(1) bā gėderdüḫ. aha şu gemū̱de ver. (2) ondan sōna baḫ üzüme gėderdüḫ geri gelidüḫ. teknemiz varıdı, teknēn içinde çı̄narduḫ. (3) orda toz ārtuduḫ beḳmez tozu o. tozunan çīnarduḫ. (4) eveli babānem el elerdü ġaynadudu. (5) ondan sōna ġaynaTduḫdan sōna biz oraya bi döşek sererdüḫ yedişerli bi āle oluyodular hepisi. (6) bi döşşēn içine üşüyen ayaḫlarıñı döşē sarar yorgan içine insan ısıdudu. (7) ordan sōna beḳmezi çalarduḫ. o zamanı māniler bile söylüyodular ġadunnar. (8) ondan sōna cō̱zü, yeşil cō̱z oluyodu eviñ eşşī oluyo ya ondan cō̱z ġıymıḫ ġıymıḫ ederdüḫ ġoyarduḫ orda hem beḳmez çaluyoduḫ. (9) bi tabā baturu baturu yerdüḫ emme beḳmez elimizi dēmeden çalarduḫ şap şap şap ederdi. (10) beḳmezi çalduḫdan sōna ondan sōna ḳüplere ġoyarduḫ ondan sōna reçer ġaynaduduḫ. (11) ġabaḫdan reçel yaparduḫ, elmadan reçel yaparduḫ. (12) hep o şir ilēn ġazan var ya şir ilēñi ġazañı içine ġor da ġaynaduduḫ. (13) ondan sōna orda salçiyi ġaynaduduḫ. (14) babamgiliñ o ara var ya he o arada baḫ iki İsmāller oludu, biz oluduḫ Esedgil oludu, Türḳangil oluyodu, Sadıcgil oluyodu. (15) seġiz, doḫuz āle oluyoduḫ, oda ġazanda bir hafta boyunca orda beḳmezi ġaynaduduḫ reçelleri ġaynaduduḫ ġuşbunnuları. (16) ġuşbunnuda ġaynaduduḫ. o ara bi hafta on ġün hanı bekmez çalarduḫ, işde demin dedū̱m yapuyoduḫ ya onuñ içine de bi dene de ġabaḫ tozu gibi toz getürüdüḫ. (17) o böyle şey gibi oldu mum gibi oluyodu onu ġatarduḫ. (18) şey bekmeziñ içine ġıvamı dutsuñ diyiñ bi şöyle ġücücüḫ toz ġötürüyodu annemgil nerden getürüyodu bilmiyom.

(Nişasta mı bu sötlediğin toz?)

(19) yoḫ yoḫ nişasda dēldi, bi toz gibiydi nerden alıyodu nėrden onu aḳlım onu getürüdü onu bekmezlere çalarduḫ. (19) ḳüplere dolduruduḫ ḳüplerin içine de bidene dēnek gibi babam ıraḫmetliḫ āşdan yapardı içine ġordu. (20) şimdiḫ beş altı ġardaşuḫ herkes beşer aldışar dene aha memedde oludu beḳmezi çalarduḫ aha içine gidiyoḫ aha Memedde eyi biliyo. (21) bekmezi içe ḳüpüde onuda dörd beş ġün olu bekmez ġalup gibi dutardu. (22) aha bō̱le bō̱le ḳüplerimiz varıdı. altın sarusu gibi oludu. (23) ḳüplere ġorduḫ kim kim aşşā indiyse ambar tamına gelen orda şeyiderdiḫ onun tamıñ ḳöşesindeḳi ḳüpleri şe‿yapar. (24) çökelik ḳüplerine yere ġomuyoduḫ, hatta bi ġün getürüyoduḫ biyi toprā ġomuyoduḫ onu da getürüdüḫ şey ġoyoduḫ, üstüne ben

gėdiyodum çeşmeden getürüyodum. (25) evde toz oldu ya çeşmeden getürüdüñ daha ḳüpceyi ıslaruduḫ ki ḳötü olmasıñ diye nemlü ġalsıñ diye. (26) ḳübüñ üstüñe ġorduḫ ḳübüñ üstüne suyu ġorduḫ. (27) ki ġurumasıñ diye he bide şöyle çeşmeden su getürüyodu. (28) ġomuyorduḫ toprān altına ḳüp ġoymazdıḫ memedde biliyo onu. (29) Memed de biliyo. ondan sōna onu yaparduḫ bir ġünde memed dayıñ, Yunis dayıñ , emminnen ikimiz tallada o zaman biz böyūz.(30) bi talla hazur dōl o zaman elinendi çō şey. (31) çuvallarımız yetmedi anāmbi ėkimiz var. (32) emme bi būdayımız var sabah başladuḫ bir ġün ertesi ġün yediyece. (33) yirmi dörd saat bi ġündüz bi gece çalışdıḫ ekiniñde. (34) ev būdaydan geçilmiyo onādem çōdu. (35) bizim Musanıñ demişler ekin bi taraf tahılnan saman. (36) samandan ekinimiz būdayım dā çoḫ çıḫdıydı, onādem çoḫdu. (37) babam diḳdū tarlıya zāten çoḫdu esġiden ne eksek yeşerüdü. (38) öskėfiyi diksek yeşerüdü dellerdi. (39) bi tallada ürüñ çoḫ ġözel olduuydu öyle dellerdi. (40) öskėfiyi dikseḫ yeşerüdü. anam yediñiz ġarnınız doydu mu? (41) gerçeḫ mi diyoñ ġı. orda beḳmez tallası var şimdiki babamgiliñ sizin hesap olan yeller burada oluyodu. (42) ġum oludu beḳmez tallasıña dā çoḫ. (43) burda bizim aha bu tallada yüz on ton pancar dikiyoduḫ bu tallada. (44) babam işde diyom ya babam öskėfiyi dikseyeşerüdü. (45) yesene ya ne yediñiz yoḫ yoḫ getüme. (46) onādem çoḫ oludu bizim babam ekdū dikdū hem bereketliyidi.

Derleme Konusu: Köye Tahıl Toplamaya Gelenler

(47) baḫ ḳöye bi ġişi gelillerdi her sene tahıl toPlardı gėderdi. (48) siftaḫdan mahliye geldū zaman derdiki gėt Musa ne verüse biz oña göre verek dėrdiler. (49) babam çualıñ āzını açardı ambar tamlarındaki bizim ambarları görmüştürsüñ gördüñ mü heç? (50) ġoca ġoca çatı ġatı dōl aşşadan ambar tamı var babañ sana gösderTmedi mi? (51) esġi evde aha Memed ambar tamdaki ambarları heç ambar tamlarıñı buña gösderTmediñ mi? (52) orda şeyler varıdı ambarlar varıdı. ambarlara tahılları babam doldurudu. (53) onnarıñ beli incimesiñ diye hep ġendü ġötürüdü. (54) onādem çoḫ tahıl çıḫardı. ḳöye adam geldimiydi siftaḫdan ġendü de ḳöyüñ ortasında başlardı. (55) babam çualıñ āzını açarıdı. (56) isdedū ġader doldurudu ondan sōna gėt derdi Ġadifciye, Musa ne veriyo bi o versiñ biz peşi sıra verek derdi ġomşular. (57) saña gönderdi Musa derdi babam çoḫ cömerdidi. (58) annem babamdan cömerdidi babam annemden cömerdidi.

(Köyün fakirlerine de verir miydiler?)

(59) ġızım hep hep tabiki veriyo fakirlere de veriyoduḫ. (60) biyo ḳöye gelüllerdi tahıl taplamıya gelüllerdi. (61) hes içün ḳöylerde en çoḫ paradan fazla būday arpa bide iskefe tarafından gelülllerdi. (62) iki tas böyüḫ ġoca tas aha şo ġoca tas böyüḫ. (63) bize vez ver ya vezi oñdan getürüdüler iki talla şey tahıl verüdü ġoca tasınan. (64) tahıl bizim bi dene şey verüdüler. (65) vez verüdüler bi onu da alıyoduḫ. (66) aha şöyle eniştēñ arḫasıñdaki daş var ya o daşdan ecüḫ dā ġeniş oludu. (67) böyüḫ daşlar var babamgiliñ o yuḫarda daşlar varıdı bilmem noldu. (68) bende bilmiyom heç gėtmedūm içün o daşlardan nirdeydi ġı Bizeride taḫsi iki tahıl ġötürüdüñ.

(Vez ne ki?)

(69) vez ġı yemeliḫ vez yiyoḫ ya ġı. (70) ġuruduyodu çay nohud vez var ya babamgiliñ ġapınıñ ōnde var ya Trabzon hurması yanındaki ġüççüḫ cenik vez var. (71) ben heç yememüşümdür. (72) yoḫ aḫmıyı yoḫ yoḫ yıḫamıyom ben burda alıyom ġötürüyom makiniye dolduruyom. (73) yoḫ canım heşde yıḫamıyom heç yıḫamıcam burda. (74) teterjan da getüdüm de elleri yıḫamaya şeytmeye. (75) heç yemediñiz ġı. āfiyet ossun ġarpuzu kesiñ şimdiḫ gėdiyoñuz mu? yesin ossun al yeñ.

(Bu ne sinek böyle hâlâburada? ne var burada?)

(76) heş bişey yoḫ yoḫ fışġı mışġı da yoḫ. (77) Memed yiyeydiñ ya. valla gel çoḫ la size tomates toplūcādım ya la size dā siz görüşebülürmüyüḫ? (78) ne zaman gediyoñuz, nasıl ediyoñuz? benim oruya ūrar mısıñız? (79) o zaman o ūranda ḳöyde toḫadda ne vereyim ġötürcen arabada gezdürecen. (80) anamda Bizerülü babamda Bizerülü. (81) ana tarafını heç saymıyom. oh be yėdim yemezseñiz siz biyoda çoḫ oldu ġı. (82) yemeḫ sufra ġurduḫ ya geçen hafta oldu bide bu hafta yōdu meyve yoḫ çöpleri biraḫmıyoḫ ġızım meyva yoḫ. (83) heç öyle fışġı mışġı heş bişi yoḫ. (84) ney onu dökerük ġızım da kim yiyeceḫ he buranıñ ġavuñu burdan alduḫ bu nādem oldu. (85) olur şeyle sirkiyo savol ġızım darısı size saña olū. (86) eviñe yetebiliyosuñ irezil oluyosuñ. (87) benim iki ġızım var ikisi de irezil oldu he ġızım he.

Metin 37

Kayıt Numarası: Röportaj 032

Derleme Konusu: Kuruoğlanların Büyükleri Hakkında

(1) ırahmetliḫ dedem babānemi çoḫ seviyomuş babam derdiki aşıḫ dȭl o zamanıñ şeyi esġi zamanıñ şeyi. (2) ikisi biribirini çoḫ sevellermiş dedem yanġusuna ölmüş o nādem çoḫ seviyomuş. (3) babanem ölüncü alt ay sürmüş araları beş ay bitinci altıncı aya girmeden ölmüş. (4) şimdiḫ nenem yayladan ġöçerlerimiş nenem ırahmetliḫ hiçşeyi sevmiyomuş ḳöyü sevmezimiş keşke derimiş eve hėç gelmeseḫ de yaylada duraḫ derimiş. (5) yaylayı o nādem çoḫ severimiş ḳöy mahleniñ adamı nenem yayladan geldȭ ġünü babam ġöçümeye gėdiyi ya soḫā çıḫallarış dedem derimişki geri “hoş geldiñ Fatmam sefalar geldiñ canlara cefāya eviñ ġülü geldi neşesi geldi ġözüm ġönlüm geldi”. (6) bak eliñ böyle ederimiş. (7) maḫleniñ ġarıları ġişileri şimdi Fatmaya nasıl dil döḫeceḫ diyiñ dā neler söylerimiş. (8) heP ġarsıya çıḫallarmış çıḫan ġözleriñī açarmış dinlerimiş o nādem dedem çoḫ severimiş. (9) emme babānem çoḫ gözelimiş bembeyaz büdüḫ bi saçā yunnuḫda çimiyoñ ya çimdȭn zaman saşları lülēf lülēf şeye giderimiş suya gidiyomuş ḳöyüñ. (10) o ġader uzunumuş ondan sōna ninem ırahmetliḫ şeyde de öldü yaylada Aşuduñ üsdü var ya çeşmeniñ orda üç adım aTmış bacısıñ öldȭ haberi alınca ölmüş orda kalP ġirizi geçümüş. (11) o nādem dedem çoḫ seviyomuş bu annmele oturuP sohbet edememüşsüñüzdü. (12) babamgil annatıyodu şeyin başı he çoḫ severimiş hem de halasıymış ya annemin halası oluyo dedemin de ġardaşınıñ bacısnıñ ġızı hem annem iki taraflı. (13) he o nādem çoḫ severimiş dedem. (14) dedem çoḫ ġaşmer söyledȭ söz iki insan içinde saygı sevülürmüş o nādem itādlıyimiş. (15) getürüyüm ben ġoyum da gine bi söyle. (16) nēse ondan sōna memed dede halil dedem yaḫūşuḫluymuş ḳösteḫlü sāti varımış. (17) ḳösteḫlü sāt dėrlermiş cafcafluymuş dedem. (18) boylu boslu gözel bizeriniñ teḫden cāhiliymiş o nādem yaḫūşuḫluymuş ondan sōna ġara mıstānan ġarısı var ya ırahmetliḫ dediki Halili ġörüP de derdi havaslanmayañ yōdu derdi. (19) herkesin ġızlarıñ ġözü düşüyodu derdi. gėdermiş dērmene gėderken ġıyılıḫ esġileriñi giyerimiş eviñ ōne geldi mi dikine inerkene ġıylıḫ elbisesiñi gėyerimiş. (20) o zaman şartları dedem temiz yaḫūşuḫlu heş derdi torunnerı oña çeḫmemiş derdi gözelliḫden yana boydan biçimden yana. (21) ordan sōna o nādem gözelmiş ondan dedemde öyleymiş memed halil öyle yaḫuşuḫluymuş. (22) dur babānem anānem ölmüş gėtmiş dayısıñ ġızıñı topal osman var ya topal

osmanıñ ġızıñı fadimiyi fatma vardı ya pantunnu ġarısı onuñ ġızlīñı almış. (23) havaslanmış direk gėtmiş varmış emem ki ben Halile varacām dörT dene çocūn üsdüne gelmiş. (24) ikinci evlīnden de olmuş o ırahmetliḫ de öl, üç ay durmuş üçüncü ayın içi sıra şey düşmüş. (25) yaruḫ oluyoda çoraḫ düşüyo çoraḫ getü kil getürükene. (26) evler damımış ya üsdüne çoraḫ getürüyomuş yine gėtmiş. (27) dar uşmuş dedemiñ o ġadınıñ kemiklēni kesmiş. (28) ondan sōna dedem o zaman ertesi zabah getümüşler ölmüş burda ölmüş kimsesi yoḫ saten. (29) bir evde on bir dene şey varımış, ġadın varımış, çocuḫ varımış, öküzümüş hepsi biteḫ ırahmetliḫ nenem fadik nene baḫıyomuş. (30) dedemi belediye ġaldumuş erenner, yoḫ gariPler erennerde ora öyle mi onu bilmiyodum baḫ. (31) Halil dedem sāpsüzler var bizim ḳöyde var belediye defnetmiş buraya. (32) nişan etmiş Musa demiş bu çocuḫlar böyüyeceḫ demiş babasıñı yıḫduracaḫ. (33) en küçüḫleri dedem dayım üç yaşunda yōmuş bi buçuḫ yaşundaymış ḳöy nerde yārum kānı arabasıynan getümüşler at araba varımış. (34) iki ġardaşı askere gėtmiş gelmemiş herkeş ölmüş. (35) öteKide iki ġardaşı da ölmüş fadiḫ yengemi ırahmetliḫ. (36) he oubilmiyodum baḫ onu duymamışım. duyduysam da unudmuşum. (37) o nādem baḫ buñu Memed biliyomuş. teyzem yaşıyaydı saña heP bildūnü sunardı. (38) avukat gibiydi. çayıñızı dolduruyum. (39) aman dünyanıñ halı böyle. demli nası içiyoñuz ġardaş? (40) üzüme mi kesime mi? (41) baḫ ōlum baharıñ ilK baharda şey oluyoda marTda gėdiliyodu. (42) baḫ şeyde biyī gėdeñ marTda şey üzümün tevē budañ. (43) budaduḫdan sōna bi ġaç ġün sōna gideñ belleñ dibiñi belleñ. (44) belledüḫden sōna da ondan sōna böyüyü işde. (45) üzüm yaPraḫ veriyo haziranda. (46) haziranda da yaprā toPluyoduḫ. (47) haziran mayisiñ sonu haziranıñ başı. (48) üzüm eylülüñ onuñda sōna on beşinece beş ġün içinde destur verülüdü ḳöyler deneke destur dėllerdi desturu gėderdiḫ Yunisinen. (49) bizim çōdu da oḫula gec ġalduḫ da ō̄retmene götüdüḫ bizi dō̄mesin diye. (50) gėTdüḫ ġanı arabası eccüḫ meccüḫ babam daşıdı biz kesdüḫ Yunisinen onlada gec ġalduḫ ō̄retmene üzüm getüdüḫ, ō̄retmende dedükü “niye getüdüñüz”. (51) aldıḫ götüdüḫ neyse girdüḫ derse o nādem çoḫ üzümüdü getürüyoduḫ işde. (52) ayallıyoduḫ şeyede böyüḫ oda neydiyodu ġı asġı. (53) asġuya taḫıyoduḫ üzümlerimiz. (54) üzümleri oraya taḫarduḫ ġalannarıñı da şey teḫnemiz varıdı teḫnemiz. (55) teḫneye ġoyoduḫ sōna da elek varıdı çizmelerinen çı̄niyoduḫ. (56) çı̄nadımızı süzüyoduḫ. (57) onu ġötürüP ocā ġoyoduḫ. (58) üzümü çı̄nerkene bi dikme daş dėrler üzüm kesilsiñ diye peḫ olsun diye Toz getürüyoduḫ. (59) sōna bişeyidi üzüm toPrā. (60) baba gel nėrdesin? (araba park etmekle ilgili) Tahsin

abigiliñ oraya çekmisin ya ecüḫ onu camīñ oruya çeḫ. (61) baba gel aha yemānı ye. neye iki gelmiş ya aha otu yemānı ye aha saña ġoyduḫ yemen mi? (62) ye al aha da yemeḫ sen nėrdeydın ki bā gėtdi miydiñ? (63) bā geTdüḫ he beş on ḳöḳen diḫdüḫ işde şeytdüḫ orda da. (64) ġonuşuyum mu? saten anem öksüzüdü. (65) onu demeye gereḫ yoḫ ana baba yōdu öksüzlüḫden böyüdü babanen. (66) şey davalları yaylaya gėdermiş ederimiş yayladan gelmiş bi kere annem om iki yaşında demişler Ünzile demiş anası ġızım gėtmede demiş evde ġal demiş. (67) niye ġalıyomuşum babām evi durukene siz de mi ġalurum demiş. yoḫ ġalmam demiş bıraḫdum gėTdim demiş. (68) heş bişeyden habarı yoḫ diyi baḫdım ki üş ġün sōna diyi emem diyi tahta sele diyolar sele var ya seleye ġomuş getüdü baña diyi. (69) baña diyi bi ġömbe evde diḳili elbise bi ġomuş diyi başımada bide yazma ġomuş getüdü baña diyi. (70) nişan eTdiler bu Fatma babanne var ya yaylada böyüḫ nenemiz var ya Avlun ġızıynan beraber onuñ yanına annemin şeye ġöndermiş yaylaya davallara mallara baḫıtmaya soutmaya gėdiyomuş. (71) Ayşe nenemde var ya ayşe nene memed dedemiñ anası o zaman varımış. (72) annemiñ babānesi fadiḫ onu fadiḫ demiş de bu Ayşe dedemin babānesi babamın annesi anānesi ayşeyimiş avlunuñ ġızı avlunnardan gelmeymiş. (73) çoḫ o nādem çoḫ misāFir āıllarmış ki ırahmetliḫ otuz dene tavū varımış. (74) otuz dene tavū yumurTlarmış aḫşam oldumuydu ḳöyün adamı aḫşam toPluyuP götürü yumurtayı yedürü ocaḫ üsdünde sac ġömbesi yapuyolar ya ona ġömbe deller. (75) ġömbeyi yaparmış mellete yedürümüş. (76) bir aḫşam tavuḫlar süreḫli otuz dene yumurta edermiş. (77) otuz dene yumurtayı tereyānan Pişirümüş gelen o ġişiler ġadınnar kim gelüyo otumuya gelüse. (78) bi de hoşaf bişer. ġış gelince hoşaf bilüsüñüz hoşafınan meyveler ona hoşafınan beraber onnarı yedürümüş. (79) ertesi aḫşam bi dā gelümüş avlunnu nene avlunnu nene dėyin ayşe ġarı dedin miydi bi dā parmānan ġösterülermiş. (80) nenem he tabi canım niye hatıllamayım şimdik siziñ geç gine var burda babam duruyu.

Derleme Konusu: Köyde Büyüklerle Olan İlişki

(81) Mürselde burda Halil de burda Yunis de burda dördü de burda aḫşam oldumuydu babanıñ eliñe evde damlar varıdı damlara gėderdüḫ toplaşurduḫ. (82) ben de ġızıyım ġişim akrabam soyum yōsa ben de gelüyom baba diyom yōsa ġişim soyuna gidiyodum. (84) oraya gideller toplaşullar bişürü olu dört sufra ġurarlar sufra heç ġaḫmazdı. (85) annemde şeytmezdi sufruyu ġurañ el öpmeye geldi mi sen hemen surān başucuna oturuñ. (86) ġannım aj toḫ demeḫ hakkıñ yōdu. evelde sate yaşmaḫ

dutma varıdı. (87) ġonuşmuyodu yaşmaḫ dutma nası biliyoñ mu? (88) otuduñ muydu kaynananıñ yanına ġaynatañdan ġaynıñdan dolayı ġonuşma yoḫ. (89) şimdi oturuyoñ ya burdan alıyom yiyom buñu alıyom geri bi dā āzına veriyoduñ oña yaşmaḫ dutma deller. (90) yoḫ gelin ġonuşmazdı gelinliḫ ediyodu. (91) fazla fazla ġonuşmazdı herşėye batmazdıgelinner baştacı oludu. (92) çoḫ ġonuşulmuyoduki gelinner. (93) yoḫ canım şimdiki saygı sevgi o zaman da emme şimdik sayannar sevenner ġonuşup edip lafıñı sözünü bileñ var ya aynı. (94) heş dēşen bişē yoḫ. (95) gel Memed otu yoḫ yoḫ heç aha oraya geçem ben sā içiyim afiyet ossun afiyet ossun neTdiñ ki salatalıa. (96) çatur çutur böyüḫ güccüḫ demedim ıraḫmetliḫ anne dedü sati derdi anem Parmaḫlarıñı yerdi. (97) hiç gücüḫ gücüḫ ġıyardı domatisi soanı a şu biberleri ġor baḫ hele nası lezzetlü dȭl mü? (98) he dün aha neyTdim dünki fasulye ġodum iyisini poşete doldudum Memede verem dolduruP niye vermedim dedim. (99) ġurumadı mı fasulye? (100) şey hüsūsi hoşaf gibi he iyi eTmişim bu sefer. piman oldum. acuḫ niye almıyoñ. (yerimiz kalmadı hala) nası yer ki yoḫ. (101) o Konyada bi şeyler var ya a bu öte beriler gücüḫ çeḫmecelülerden al şeyden adımıydı heç bişi olmasa hazır ġoyoñ dolaba yemeḫ. (102) hazır oluyo bunnar şeker yemiyoler diye şeker boş kasiye geçdim aha şuraydı. (103) bunnar hiç işmiyo diye yoḫ yoḫ ġardaş aha şu onu ġardaş bunuñ yanı orda mor bişey mormor he. (104) onun içinde şeker tabānı şöyle çıḫaTdım ki her zaman bu yıl öyle onnar şeker ġullamazlar onu bildim ben size ġoymadım.

(Kurban etini sıcak seviyorum. hâlâsen nasıl yiyorsun?)

(105) ben de sıcānan seviyom. (106) şey bi de noluyo biliyoñ mu şimdiḫ ġurban kesiliyi geliyo çol çocuḫ ġalabalıḫ oluyo gelen gėden de çoḫ oluyodu. (107) böyüḫ bi ġaç defa da ocā ġoyom saten o ġün de mübarek çoḫ mu ediyi neydiyi hadi hadi hadi et bişiyi emme herkeşe birer ikişer tabaḫ beşer parça en son baña geliyo iki parça düşüyo. (108) baḫ bi ġazan bişürüyoḫ yetiyo bize ben yiyom o ġünki bi sene boyunca o dadı damāmda ġalıyo. (109) bi sene sōna onu yedim dat aynı gene alırım dā başka heç hoşuma getmiyo o sıcānan ben eti o ġünü ben yemem lazım. (110) nādem yedim yedim yedim biTdi ya dat da yoḫ o da baḫsam da iki üş dene alıP baḫıyom. (111) aynı babamın ġızıyım ġurban ġurbañı sıcānan yerdi. (112) ondan sōna babam da bi sene dutanaca babam yedū medū yoḫ aḫlına gelmez.

(Kuvvetli adammıymış büyük dede?)

(113) ġızım baḫ oraḫdaymış babam ġüvvedli olmaz mı ırahmetliḫ Memed dedem. (114) şöyle böyüḫ halḫa babamgiliñ ḳöyde o taşın içine bi somun ekmā̈n içine dōramış ezenner oḫunuyomuş, sen oraḫda çalışacāñ demi babam ırahmetliḫ dedem dōramış dedem babam, on iki on üş on dörT yaşına girecē o aradaymış on beşine girmemişimiş, dā bi tas çorbaynan ezen oḫunuyo babam yemiş bıraḫmış gėtmiş oraḫ tallasıñda çalışmış. (115) babam yemā̈ da şip yerdi öyle çoḫ öskefiyi diḳse babamın talla azī yeşerüdü.

(Yulaf eker miydiniz?)

(116) Allām bayırda şeyde Harḫbaşınüsdündeneyinneālı varıdı. (117) esġi āl dellerdi yerinde vardı, şeyden Binecēn altındaydı orıya bayıra gider millet iki. (118) tam benim ġöbēme çıḫardı. (119) eḳerdi babam hayvannara he hayvannara veriyoduḫ. (119) neydiyoñ Zübeyde otu allanī seversen bitanem ben toPallarım ġızım bıraḫ ben toPluyum gel sohbet edeḫ gel. (120) o yulafı babam eKerdi saten şeyede lazım bārsaḫlara da iyi oluyo eKi şey var ya tahıl hedüḫ bişiriyoñ ya. (121) olmuş ḳöyde kimlerdedi acaba Pamuḫlarıñ Ahmediñ ġarısı Boyaludan geldi ya ḳöyden ġarusu boyalulu saten, cikletiñ ġızı da vardı da İstanbuldaydı bi ġişi ōlanı ġötüdüler asdılar da aynı ġün ōlan da asdılar mı asıldı mı ne. (122) arḫadaşlarınan çıḫmış gėtmiş adam asulu durmuş baba anam ōlan bi sene sōna aynı ġün aynı āca evden gėtmiş on seġiz on doḫuz yaşında ōlan asmuş Boyaluda. (123) vardı ya İstanbullu onuñ ġızı varıdı senin ġızı ōbi ġız bi ōluydu ōlan da asıldı bi ġız ġaldı dediler. (124) evveli o yanġundan sevim de bi sene sōna kanser üş sene de üşü temizlendi töbe töbe. (126) tabi āmennada nası ḳötü oldu nasıl ālemde bilmiyom. allah yar yardımcıları ossun.

Derleme Konusu: Mahalledeki Yaşlı Teyzenin Hayat Hikayesi

(127) şifresi ġodanan ġoduman onuñ çol çocū olmamış ġişisi bēnmi, eġsüḫ eteḫ demişki aman demiş çocuḫlar üsdüne dōmuş ölmüş çocū netcem ġişime baḫīyım ġişisi doḫsan üş yaşında ölmüş. (128) bi ġalmış bu ġalınca buñu afurdakini inēni bile çol çocū heç bişe yoḫ. (129) çocuḫları almış ġötümüş bu ortada ġalmış geldi burda. (130) ona var ıḫtıyar da bunuñ oḫuması yazması saf ya ġadıncāz saf dicēn artuḫ. (131) sōna ev verdiñ demiş evide vermemiş taPu etmemiş yazıyı bilmiyom. (132) sōna demiş kāt saña ev verdim sen burda otu demiş o da heş bī̇ş etmemiş altun inci bişiy yoḫ. (133) ıḫtıyar on beş yirmi sene ġadun baḫdu oña öldüḫden sōna da beş altı

dene adam çocū var bunuñ elinden almaḫ isdediler. (134) o da işde mahkimiye varmış onuñ vardī ġün heş kimse gelmemiş gelmemiş baḫmış demiş onnarı oḫumuş yazmamış çoluḫ çocua ġarıyı şeye çārmışlar. (135) bu da doḫtura hākimiñ yanına hākime gelmiş nādem başından geleni geçeni hem ālamış hem söylemiş. (136) avukad hākim de ordaki yazannarda ġadını var ya heP ālamılar. (137) yol bilmem iz bilmem benim demiş böyle oldu demiş heş bişēm yoḫ demiş. (138) allah nur gül içinde yatusuñ demiş aylīñda demiş bilmiyom onuñ ekmā̄nı yemiş yemiş. (140) un ekmā̄nı yemişseñ demiş öyle diyinci hākim demişki ana demiş sen geliyoñ beni hasta ediyoñ demiş. (141) sen bañā geliyoñ beni hasta ediyoñ demiş o ġünü demiş bu böyle olmaz böyle yürümez demiş. (142) bu nādem bu nādem oluyo demiş ordaki kime dediyse demiş nerden sildin berāt eTdim mahkemeni demiş (143) şunu şunu tarihi demiş bi dahaki sefere geleceḫ bi dā şeyleri dinleyecüḫ ondan sōna demiş avukadın da demiş. (144) allah böyüḫdür demiş herkeşden şamar yiyom demiş orda āladım diyo, az ġaldım diyo yolu bulamıyodum diyo. (145) çoḫ āladım diyo yol bilmiyom iz bilmiyom yolum yoḫ kimsem yoḫ çolum yoḫ çocūm yoḫ. (146) heş kimsesi yoḫ işde ya ya sāpsuz eTmesiñ. (147) çoḫ sāpsuz işde bazı giden ġün burda çoḫ ġonuşuyo o mahkemeden şeydiP geldū̄ ġünü geçiyo derdleşiyo ālıyı sızlıyı gėdiyi. (148) sonuşlanmamış işde avukad bi dā demekki ben buñū bu davayı ġabul eTmiyom demiş. (149) sen ortada madem şu nādem demiş bu nādem eTdik sōna para vermediḫ pul vermediḫ bī̄ş eTmedi heş bi evi saña veriyim sen otu ölüncü demiş ben de tapu seniñ dedim demiş. (150) ben de bildim tapuyu madem vermemiş adam tapusuz ġadun otumuş ölüncü. (151) dört beş dene çocū var emme ġızım, nikā vardur ki öyle düşdü aylında nası ediyosalar alıyolarmış ġızım nası alıyosalar. (152) dilekçe vermişler aldular o nādemiñi bilmiyom. (153) onu da sarmadım yalan konuşmuyum şimdi bi de ġızıñī dāda doñuzu eksük herşeyi var. (154) ne olacāñız he oña iyi anam şu gavundan tadından baḫın ha. (155) dün şeydememiş Haruna da domatis vermemiş, iki ġün burda gėderdim oña da verürdüm buġün dün ġafam manyaḫ gibiydi ya. (156) he varıdı dedi eyce olmuş mu orası harun dur baḫmıyolar ki bi diḫiyolar yirmi ġün bi dāda geçince aTdan bir ġün şeyTdiḫ afiyet ossun allah ırazı ossun.

Metin 38

Anlatıcının Adı Soyadı: K1: Mehmet Çakmak (72 yaş, ilkokul mezunu, çiftçi, Çaḫmaḫlarıñ Memed)

K2: Mehmet Tandoğan (78 yaş; ilkokul iki; çiftçi; Delü/ Sefük Memed)

Derleme Yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Röportaj 028

Derleme Konusu: Günlük Konuşma

K1: (1) kimsiñiz siz? bende bu mahleniñ adamıyım.

K2: (2 ne zaman gėdiyoñuz ġızım. siz istanbuldasıñız dē mi? (3) Anġarada hangisi bi sefer geldim ya eviñe. (4) onuncu ġaTda mı ne duruyuñ biy sefer geldim. (5) Demedevler on beş sene oldu bu benim dedūme. **(İstanbul'da olanla mı karıştırıyorsun?)** (6) yoḫ anġarada dışġapıda duymuş celal getüdü celal. (7) celal getüdü celalide hal hatır sormuş memed. (8) memed abi böyle hastaniye yatumuşlar. (9) ġonuşuyoḫ hastanede bi de geldiler şoka girdim sevindim. (10) allaḫ var ya beñi hastaneden çıḫıyodum beñi aldı dōru eve gėTdiḫ. (11) şimdi ne ġünü çıḫīyoñuz siz. sen neydecēdiñ ġīzım? ne?

K1: (12) ne işi varki bunuñ? he talla māl edeceḫ nolacaḫ yanı.

K2: (13) ney dėdin ġızım. ha yayla da yapı yellerin şeyini he.

K1: (14) e muḫdarı yaḫala muḫarınan.

K2: (15) iki barça CD var onnarı alabülüñ mü? şey var.

K1: (16) mahleniñ böyüḫlerinden çehmüşler heşbişē anlatmıyolar.

K2: (17) anca tütünneri ġöstediyo maḫlede.

K1: (18) şimdi orda oturkene şurda mesela tütün düzüyolar, benim babamı çeḫmişler onnarı ġösderiyo.

K2: (19) esġi böyüḫ yaşlulardı canlı canlı. var var ġonuşma var. (20) şey ġarısı Arife yenge var ya. (21) o Çoruḫlarıñ Yusufuñ annesi on beş dakka ġonuşma yapuyo, burda hep var ya. Ġendübaşınıñ oldū ġüne ānadıyo.

K1: (22) ben dōru dürüs ānadamam esġileri adamı ānadır. tamam tütünü ānadayım. he Memed benden çoḫ bülü.

K2: (23) bazan şey diyo bu diyoki bu benden çoḫ yapıyo hep.

K1: (24) işde benüm bildūm bi tütünner varıdı. tütüne gėt gel burda salacuḫ. erkek işiydi önceden, biyō biz eḳiyoduḫ.

K2: (25) öḳüzlēnen bi yılda.

K1: (27) yoḫ yoḫ ekimi diyoda şeydinci fidesini onuñ biz eḳiyoḫ mardıñ on beşinde ġışın eḳiyoduḫ biyō çıḫıyo tütün fidesi ondan sōna mayısda mı mayısda bitiyo nisanıñ şeylerine fide diḳmeye başlıyon tütün. tütün fidesi.

K2: (28) şimdi memed a bunnara mevsimlik yapdīn şeylerden anlatacan ġuzün nābarız. **(Ceviz nasıl ekiyorsunuz?)** (29) ceviz eḳimini ānadamam ġızım cȭz eḳimi diyo. (30) biz aḫlımız sradī āşlar böyüḫ. (31) tetren biliyom aha duruyo İsmālleriñ orda.

K2: (32) baḫ cȭz, tetren.

K1: (33) tetren valla dāda oluyodu.

K2: (34) ne oluyo dediñ.

K1: (35) ben bilmem tetren bi ilaş boyıya ġatarlardı boya esġiden ipliḫ boyalar yün boyası yapallarmış. (36) ben anca oġaderini biliyom. tetren, ġıntıç o keneniñ bi şeyi dēşik ġıntıç ġene ġıntıç deller ġıntıç bizim tallalalarıñ içinde çoḫ.

K2: (37) tallalarıñ içinde çam tahtası āç oldūnan evler āşap bina çam āç oldūnan.

K1: (38) ġurdlu āşlarda da çoḫ tahta ġurusu dėrler.

K2: (39) yaTdūn odanıñ gece olduya yanı hep yastuḫda dolusu uyuyamassın yanı.

K1: (40) siz nerelüsüñüz Hurulu mu? he

K2: (41) geçende huru'ya şeye gėTdim cenazeye gėTdim.

K1: (42) orda bizim ḳöyden ġadıñnar var biliyoñ mu? osman var hurulu rāsim var. (41) heç eşiTdiñ mi? onnarıñ anaları bizim ḳöylü.

K2: (43) yolun üsdünde mi sizin ev altında mı? cāmiden yannı mı? cāmi şöyle

K1: (44) sen ġaç dōmlusuñ bi onu deyele.

K2: (45) dā çoḫ ġöçüḫ.

K1: (46) he dōruydu. ā (aha) burda biz ḳöylü, kermōl gıcıd eşiTdin mi? (47) ondan o ġadıñ orda rāsim diyodular hanġisi Mustafa mı? (48) ġüççüḫ ōlu Hasan varıdı, Hüseyin varıdı. (49) ikisi şeynen iki ġardaş ėkiziydi. (50) onnarıñ Mustafaları varıdı böyüḫ vapis falan yaTdu biraz dōru.

K2: (51) taḫta ġurusu var ya ā yasdua düzülüyodular uyuyamıyodun. (52) yalıñız her evde dēl tabi ilaşlama yapdurduḫ boyalu, bineceḫ. ben çocūdum iki yaşındaydım.

K1: (53) tamam Pamuḫlardan olacaḫ oralarda Pamuḫlar var, burda Pamuḫlar. (54) kimse yoḫ burda. (55) toḫaTda var biyo Ahmed soyadları Sarıçam onnarıñ. bi

Huru'dan bacıları falan var. (56) ā bizim şurda Rāsim dayım varıdı bülüyoñuz mu? (57) siziñ evin yanında sā ötede ġoca ev duran yoḫ şimdi he yolun üsdü şo manastırıñ. (58) o rāsim benim babamın ismide Rāsim. o dayım da Rāsim. (59) burda yanı şey bu mahleniñ şeyleri onun hanımı ise Hurudan öyle bişileri varıdı. (60) Pamuḫlarıñ bi daḫuntuları var. (61) bende tanış etmiyomda amma ordan daḫuntuları var.

K2: (61) aḫrabaları var yanı.

K1: (62) amma Osmangiliñ anası burda Hoş Memed Osman evinede gėTdim öyle.

K2: (63) Abdullānıñ damadıñ adı neyidi. socuḫ alısveriş yapıyodu

K1: (64) bilmiyom.

K2: (65) ġaza geçümüş öbür ġardaşı da ölmüş cenazesiñe gėTdim.

K1: (66) bu sene gėTdüñüz mü?

K2: (67)he geçen gėTdük ki maşallaḫ bizi ġarşuladılar cenazede şeyde. (68) o diyo ben yemeḫ veriyom o diyo ben yemeḫ veriyom.

K1: (69) Hurulu yanı şeyide öyle.

K2: (70) lan maşallaḫ ya öyle hüsüsü adamları bekliyoler ġazadan İstanbulda. (71) he genş on altı yaşında mı on beş yaşında mı ne.

K1: (72) onuñ dedükleri de o şey ġardaşı.

K2: (73) he onun ġardaşı. biz o öldü diye gėTdüḫ on beş yaşında bi çocuḫ ġaza geçümüş, o neyin oluyo ġızıñ? (74) ġızıñ dedesi hemi ḳöyüñüzü ōrenmiş olduḫ. (75) Dönekseniñ başından ayruluyolar.

K1: (76) Oḫtabı geçiyoñ. Mercimeḫ düzüñü geçeceñ, aḫacañ o yannı, sol tarafa ayrulu. (77) Gedivere aşşāda, Gedivere ėndüḫ, biz yaluñuz yayan endüḫ moturnañ dēl, Gedivere aşşādan geldim ben. (78) Gedivere de asġer arḫadaşım varıdı emme yaşadū yerden aşşā yayan gėdiliyo Gedivere. (79) motur yoḫdu orda eyi aḫşamlar anam savol.

Metin 39

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Coruḫlarıñ Hava
K2: Kel Ahmedgil

Derleme Yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Röportaj 026

Derleme Konusu: Günlük Konuşma

K1: (1) seninen ġörüşdüdük teyzēn ġızıgil var ya. **(Ne zaman geliyorsunuz?)** (2) he he hafta sonları geliyoḫ.

K2: (3) oḫullar açıldında gėTdik.

K1: (4) neydiyoñuz siz. ben de iyiyim. çoḫ salça yapıyoduḫ. (5) eyle icaP ediyodu öyle gerekiyodu. **(senin çocuklar ne yapıyor?)** (6) oḫuyolar.

K3: (7) haḳḳatten tanıdım. (8) haḳḳatten kimidi ōlan. hah şimdi diyecēdim.

K2: (9) aslında abim şeyi vardu da.

K1: (10) neydiyoñuz Toḫada ġöçüyoñuz he?

K3: (11) ben señi ġörmeyeli en aşşa otuz beş ġırḫ sene oldu. (12) a böle ġüccük çocūduñ. (13) bu mahlede varıdı ya şöyle ben […]

K1: (14) hep yoḫarı çıḫalım bi çayımızı içiñ geliñ heri. **(Salçayı nasıl yapıyorsunuz?)** (15) önce toPluyoñ işde. (16) aha eviñ yanıñda bahçemiz var. önce toPluyoñ işde ondan sōna yıḫıyoñ kesiyoñ bişürdüñ önce, ondan sōna çi͞nadım şöyle. (17) sōnadanda elek eliyoñ ocā ġoyoñ ġaynadıyoñ işde. **(Kuşburnuyu nasıl yapıyorsun?)** (18) ġuşburnuyu da bişürüyolar. bak a bişey olmuyo zaten. **(Bu ne?)** (19) o şey baḫır ġalaylı. bu baḫır da içi baḫır. (20) bunuñ ġalaylısı oluyo onunan yapıyoñ şeyi reçeli filan kōserveyi filan yapıyolar. **(Keşkek de mi böyle?)** (21) keşkē ġazanla ġoyuyolar, baḫır ġazannan. (22) onuñ içi baḫır oldūnan şey çalıyı zehilleme yapıyo o şėylerde ġalaylı olacaḫ onnar. (23) şeyi mesela tarḫanayı filan ġalaylı ġazanda bişirisiñ onda bişiremeñ. (24) süt oldū için şey olmuyu. onunda ġazannarı var böyük onnarıda ben şey yapıyom normal ġazanda da bişiriyom. (25) ġazannar oluyo onnarda bişiriyom. onnarda ġalaylı oluyo. (26) çoḫ olusa tābi͞ az olusa beş kiloluk şeylerde bişiriyom çelik tencerede. (27) burda da bişiriyoñ içerde de bişüriyoñ yanı şey olmuyo yanı. (28) ġurudma biber ġuruduyoḫ, patlican hepsini de ġuruduyoḫ. **(Vişneden ne yapardınız?)** (29) fişne he ġombosdu ġoyallardı. (30) fişne zamanı şimdi bizler bazıları dondurucılara ġoyo ġoyollar ġaplarınan beraber.

(31) bazıları ġompostu yapıyo. (32) bazıları bişiriyo suyuñu ġoyo. hangisi isderse yanı zamanın neye elverüşlüyse. **(Fırın var mı?)** (33) fırın yoḫ. a şurda var. oraya yapıyoḫ. ekmā̈ oraya yapıyoḫ her evde fırın yoḫ. (34) bazı ḳöylerde varda her evde amma ḳöyde var da mahle arasında. (35) öyle esġi muhtar diyodular he he sıcaḫ oldu. **(Şu evde kim var?)** hangi he orda dayım var.

K2: (36) Memed Türkeniñ ōlu Memed.

K1: (37) bazen ōlan geliyo yaluñuz duruyo. (38) yoḫda işde Toḫada sıḫılıyom diyo bura geliyo. (39) yaluñuz duruyo sıḫılıyom diyo yoḫsa ōlanıñ yanında yazın burda. (40) Yunis burda şeydeki ġüvennik üniversdede bilmiyomki ḳöyde de öyle kim ġalıyoki. **(Yaşlı ver mı burada?)** (41) bi bizim dede varıdı seKsen doḫsan beşlik o da ġėdeñ sene vefad eTdi.

K3: **(Yunis amcamla mı aynısınız?)** (42) yo oḫuldan barabar çıḫdıḫ.

K1: (43) enişde senin yaşında var o.

K3: (44) kimin yoḫdur yetmiş iki.

K1: (45) canıñız sālī buyruñ geliñ orıya.

Metin 40

Adı Soyadı: Alime Yalçın (68 yaş; ilkokul iki; ev hanımı; Ġartasanıñ Ġızı)
Derleme Yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Röportaj 014
Derleme Konusu: Kil Kullanımı, Dünürcülerün Dağıttığı Eşyalar, Genç Kızların Kapanması

(1) bōön hėç ġonuşmıyım ya. teşekür eTdim. (2) bōön yoruldum sıcādı ya biraz gelecēn siz yanı burda mısıñız pazara ġadar? (3) tam hikaye anladu. bizim ķöylü yavrum bizim ķöylü. hadi ġardaşım çār ya onda hikayeside çoḫ. (4) geldi mi herġün ġoruyoñ onda sıcaḫ varıdı ya şey eydiyoduḫ ġızım dn̄e. (5) çamaşullara verüdüḫ. toḫacı killerinen he yazmadın mı? (6) kimse ānladmadı mı şeye ķüllü su duTardıḫ, ķülü ġaynaduduḫ tenükelerde durudu ordan alıduḫ, ellerimiz hep delüḫ delüḫ oluyodu şeyderdi. (7) bi de esġiden hanı dn̄ oluyo ya dn̄cü gelüdü, ġonşulara dn̄cüleri dādular misal gidiş geliş yōdu ya araba olmadū üçün. (8) ondan sōna merkifeler var ya eşek onnarıñ başıña alaca derler alaca dedn̄müzde hanı basiT mallar var ya onnardan bālarlardı. (9) odun keser dn̄cüler onna çalgı yōdu ozamannar dn̄cüler ōne giderdi çalar çalar getürüdüler. (10) banyo diyolar şimdi o zaman çimdüme var iş çoḫ saña ānatmamış bunu herkeş biliyi yanı. (11) he şimdi ceviz zoval diyoduḫ kiren anlıyoñ mu? (12) o da deişdi. zovala kiren deniliyo. (12) deñişdi he deñişdi. he işde şimdi moda deñişdi. (13) he esġiden böle hazır ne iş ġörüyoñ annen diķeceḫ on beş ġün önce annene baḫıyolar geliñe eteḫ diḫ düzgün diḫ. (14) ordan sōna o diker oña ġöre dn̄nner açulu nerdeydi böle gėdiPde hemen Bizeriden geTürüPde. (15) aman ġızım ġı bi yüzüḫ taḫma dėller esġiden gelün ġörülme diyodular. (16) biy gelin ġörme yapallar, biy ondan sōna nişan yapallar, ondan sōna dn̄ yapallar. (17) yoḫ onuñ ne zaman gelir gücüñ yeter alusañ öyle. (18) ilkin gelin ġörme de o yüzüḫ taḫmıya deñiliyo. (19) ondan sōna nişan oluyo, ondan sōna dn̄ oluyo. (20) gücüñ yetmezse bi senede mi iki senede mi oluyo. (21) o şimdi mesela iki sene evli ġalannnar var ya nişannu öyle bi sene. (22) mesela şimdi kimsiynen sen bekar ġızsıñ asla kimsiynen ġonuşmıycān asla öyle ġızlarda bi türlü bi şey olusa o ġızı o gece teslim edeller. (23) şimci herşey deñişdi. nėreye öyle. (24) şimdi sen yetüşġün ġızsıñ ya babanen dursaydı hep söylerdi sana sen yetüşġün ġızsıñ şimdi bu bayramda saña yaşmaḫ çeḫecüḫ ergenlē girmiş oluyoñ. (25) çehecüḫ artuḫ

çaren yoḫ. zübeyde bēndin mi şeyi çökelῡ̃? (26) çökelüḫ de benim eltime telefon edeydiñ de Salihaya a şurda dolabı molabı yoḫmydu dondurucu ben onnarı teslim ederdim heP oruya. (27) he ondan oluyo işde mezer he ḳöylere geliyolar da inne vurdumuyom. (28) a böyle he ineḫ de he şimdi neydeḫ ya biTdi.

Metin 41

Anlatıcının Adı Soyadı: K1: Hafize (74 yaş, ilkokul iki, ev hanımı, Ġıdişiñ Gelini)

K2: Nilay Teyze (74 yaş; ilkokul iki; ev hanımı; Haşim ānıñ Lilay)

K3: Emine Özmen (42 yaş, ilkokul mezunu, ev hanımı, Delümemediñ Gelini)

K4: Arif / Mustafa emmi ?

Derleme Yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Röportaj 009

Derleme Konusu: Niyet Çiçeği, Düğün Adetleri, Kız Kaçırma, Çamaşır Kili, Karışık Konular

K1: (1) iyiḫ meraba hoş geldiñiz sizi tanımaduḫ.

K2: (2) ben diyecēdim yavrum. he sen tanudum.

K1: (3) ahmed erdoğan. yalancılardan duran he he üş dene be benim ōlum var. (3) fetiyedeler ikisi mūla fetiye biri şeyci fayascı mermerci salemetli biride yālu boyacı biri de su tezizadçısı üş ōlum. (4) biri orda oturuyo ġızımın dörd aydu ġızıñ yanındaydım geleli bir hafta oldu. (5) he ōlanlarım da geldi götüdü ġızın yanında üş ġün durdular ōlanlarım da…

K3: (6) sen ne için ġızım?

K2: (7) biliyom neyi biliyoḫ niyed.

K1: (8) niyed çiçā, he niyād çiçā.

K2: (9) niyedlediñ ya böle uzuyu çiçeḫ böle uzuyu gidiyo. nė?

K1: (10) niyediñe ġöre.

K2: (11) ben Salihanıñ analīyım.

K3: (12) he Lūlōn Alinin ġarı.

K1: (13) sen kimsin dedün yavrum? (14) he he Mehmed anam maşallah Mehmed maşallah he evim aşşada tā işde.

K2: (16) neydiyoñuz bacım siz?

K1: (17) ney neyi yazacān ġızım şinci sen? (18) şinci şey nārda ġorona nediyoñuz işde onnar var ya ġorḫuyoḫ dūnnere gitmeye

K2: (19) dūnner fene eyce oludu.

K1: (20) yaşluyuḫ çıḫamıyoḫ.

K2: (21) peren peren gėdiyoḫ. **(Düğünlerde ne yapardınız?)** (22) elbise dede yapıyudular nene yapıyodular.

K1: (23) yoḫ dn̄ eviñe gelen cāhiller yapıyodu.

K2: (24) anam ġızım otu ġızım… getürüyom ġı.

K1: (25) sandalle sandalle ġızım mesafe ġoyaḫda mesafiyi. evi burda ā bu evi. ev he. **(Nasıl evleniyordunuz?)** (26) ġörmeden nişannuları**.** (27) ā nişannardılar ben dünür gelüler hėç ġörmeden bi sene duruduḫ.

K2: (28) dōldü hem ıḫtıyallıḫ deller. (29) evelki biziki ḳöyde de öyleyidi hėş ġörmeden veriyodular evvelinen. (30) on beş yaşıñda veriyodular beni nerde on dörd yaşımdaydım ben. **(Çeyiz vs varmıydı?)** (31) he yapılıyodu.

K1: (32) elbise gēyodular ne gīsiler elbise gēyodular. (33) ḳöyüñ içinde heP dolaşıyodular.

K3: (34) siz nerden geliyoñuz ġı?

K1: (35) o çeKiyo. yazacān mı?

K3: (36) ali ā kim ali ā?

K1: (37) erdo͡an ġı yalançılar. (38) erdo͡an bazan bazan öyle.

K2: **(Nasıl oynuyorlardı?)** (39) yapıyodular oyunudu şorayada dēnek soḫuyodular dede de böle gėdiyodu.

K1: (40) yörüyodular nereye ḳüllü hābe ġoyodular. (41) ben hasta oldūmdan lafı getürüyom ya yarı lafı getüremiyom. (42) ġusura baḫma beynimden beynimiñ bi damarı dıḫaluḫ da getüremiyom. (43) nene yapıyodulardı ḳüllü ḳül hābeyi ġoyodular böle içine ḳül ġoyodular… (44) böle ḳülü sepdüñ ya çocuḫlar perem perem oluyodu. (45) eveli ḳüllü ḳül neneye vuruyodular ḳülcüye de vuruyodular biyō.

K2: (46) şey dediynen nene ġızlara sepiyodu.

K1: (47) gelinnen varıyodu, ġadın elbiseli gėydürüdüler. (48) elbise enteri derük eveli robalu onnardan gėydürüdüler. (49) beş altı dene çocūa hep biyo saḫlanudular ġızlarım bulduñūz mu ġızları bulduñuz mu ġızları yoḫ diyiñ bavurudu, a ġonşu ālarda ġızlarım yoḫ ġızlarım yoḫ buluñ ġızları. (50) ōlanar bi yerden alu ġızları ġaçurudu. (51) ġız dōlde urba gėyenner erḳeḳ erḳeḳ urba oyunuñ daduñu çıḫadular işde nēdecen.

K2: (52) gece yarusu hep dolaşullardı. ḳ

K1: (53) gece ḳöyü dōl çalaraḫ. (54) oyun havası çalaraḫdan dam dam doul oludu eveli. (55) saz nėrde sazı bileñ var he dōul çalar oyun havası çalardılar oynuyaraḫ oynuyaraḫ ḳöyü dolanudular. (56) bi yeriye de orta aha buruya orta ateşi yaḫardılar.

(57) odun getürüdüler ateşi yaḫardular haley çeKerdiler. (58) ordan haley çeKerkene ġızlarıñ biriñi alıp biyo gėydirdiler biri ėrkegler bi… (59) ġızlarım yoḫ derdi dede öyle öyle işde geçer gėderdiler he.

K1: (60) yavrum bacım şimdi herşey var.

K2: (61) şimdi ġalḫdı onnar yavrum. (62) bi buçuḫ sene durdum. giyōyu ġörmeḫ yōdu.

K1: (63) giyōyu damadı hėç ġörmeḫ yōdu. (64) nişannulu bi sene durduḫ.

K2: (65) nişannulu bi sene durduñ ya dn̄nnerde mn̄nnerde bayranlarda dn̄nnerde nişanlumuzu ġördüysek orda ġördüḫ. (66) görmezseḫ gilinnē ġader heş yoḫdu.

K1: (67) damadı atanaca yanımıza atanaca. gelin gel gelir. (68) alıPda gelecēn heç kocamı ġörme yōdu. (69) ġördüñ bānmezseñ var mı varacañ. (69) sevdalanma yōdu yavrum eveli. (70) heş birine sevdalanma yōdu. on altı yaşında geldim. (71) ırahmetliḫ olalı on dörT sene oldu ġocam öleli on dörT sene oldu. (72) bunuñ ġardaşında bu bunuñ onuñ ġardaşıñdaydı bu evlenince ondan sōna.

K2: (73) ilkin o gėTdi. (74) nisan benim oldu dn̄n onuñ oldu o hafta… pazara o evlendi perşėmbeye ben. (75) benim sözüm on sene ondan sōna oldu.

K1: **(bebekleri emzikten nasıl keserdiniz?)** (76) bir ġün emdürüñ bi ġün emdümeñ. (77) onu da iki ġün emdürüñ bi ġün emdümeñ çocū ġün aşuru keserkene. (78) sōna o öyle öyle unudur çocuḫ unuTduruñ, ġara çalañ buralarıña, ġara çalan göküsleriñe, ek oldu deñ o baḫar baḫar ġorḫar emmez dā çocuḫ.

K2: (79) çocuḫları sōnadan. çocuḫ oldu.

K1: (80) şey ġarası tava ġarası sacıraḫ ġarası eveli ocaḫlarda tüP nārıyodu. (81) ocaḫlarda Pişürüdüḫ yėmekleri ocaḫ yaḫaruḫ baca yaḫaruḫ. (82) tüP nārıyodu ġışında zobada yaparduḫ.

K2: (83) mintaḫ nārıyodu ḳülü ḳüle batıruñ ġazannarıñ… sileñ siyānı.

K1: (84) evveli mintaḫ nārıyı yōdu mintaḫ.

K2: (85) yōdu mintaḫ ḳülünen ḳülü ġaynaduñ.

K1: (86) çaput çaput he ya.

K2: (87) evel soan oduki soan tütünden sōna tütün varıdı.

K1: (88) ne diyoñuz ġı?

K2: (89) ġazanıñ ġıyını diyo.

K1: (90) sünger yōdu yavrum nārıyodu.

K2: (91) yunnūa gėTdiñ miydi üsdümüzü bile yumuya kil getürüdüler reşadiyeden. (92) onu böyle döveñ sarı sarı yumaḫ gibi edeñ topaḫ gibi onu üsdüne çalañ yuñ.

K1: (93) derelerde varıdı eveli gėderdiñ hābeynen ak ġötürüdüler başımızı yumā. (94) pambuḫ gibi ederdi sabun nārıyı.

K2: (95) o da ḳötü kilidi.

K1: (96) Reşadiye öküz arabasıynan öküz arabalarıynan Reşadiyeden gelüdü.

K2: (97) benim ġaynanamıñ babasıgil Reşadiyedeydi ḳöye getürüdüler.

K1: (98) he ya öküz arabalarıynan reşadiyeden, arpa verüñ bi halbur tahıl verüdüñ būday. (99) ondan sōna gelüdü ḳötü at arabalarıynan ey kil geldi diyin bārudular. (100) ey ki geldi ey kil geldi diye bārudular.

K2: (101) ġızım evveliki sene var ya ġün oludu heç ol… gözel oldu. (102) ḳülü ġaynaduñ.

K1: (103) bir ġün ōne tenüke ġötürüñ yunnuā ḳülünen sen benimkini ġorduñ ben. (104) bōn yunnuḫda yuduñ arıduñ ġazan, boşalduñ, su ġoyarduñ o tenüke sabāca ġaynardu.

K2: (105) toḫaTdan alıyoñ elbiseyi getürüyoñ. (106) bi yumada dolduruyoñ alormatī dolduruyoḫ makinėye, elbiseler oluyo iki ġün sōna bembeyaz oluyo.

K1: **(Kız kaçırma var mıydı önceden?)** (107) ġız ġaçuran eveli yōdu. varıdı şimci yoḫ he esġiden he varıdı. (108) Mēmuruñ ġızı Topalıñ ġaşmışıdı. (109) o baya ġaşdı dā kim ġaşdı bilmiyom.

K2: (110) benim gelin de ġaşdı Topalıñ ġızı da ġaşdı.

K1: (111) he müfettaş. babaları hale söylemiyo hale. (112) geliñ eTdi ġızıñı benim ġardaşımda, ġardaşımıñ ōluda. hale söylemiyo ḳöyde.

K2: (113) benim gelin dūnünde heş görüşdüm ya gelinken nişannuluken.

K1: (114) heş söylemiyo.

K2: (115) ōluna geldi otudu.

K1: (116) püşman olularumuşdu olmaz mı babam söylemiyo babam söylemiyo gibisiñe ana cie͡ri yine söylüyodu.

K2: (117) benümküde de͡üşük oldu bazı bazılarına de͡üşük ediyo.

K1: (118) ānāmıyomki.

K2: (119) anam dolu dolu çocuḫ düşüñ.

K1: (120) bilmiyom ki oñu beş altı dane oldu benim beş altı dene oldu öldü. (121) ölen öldü ġalan ġaldı dā da hėç olmadı. (122) bi iki ġızım bi lum var üç lum var işde. **(Hastanede mi doğurdun?)** (124) ebe dōrtdu hep ḳöy ebeleri ḳöy ebeleri heç Toḫada gėtmedim hėç evde dōrduḫ evde evde zordu zordu. (125) evde dōrduḫ dişlerimiz durukene döḳülmedi ya bire yavrum dişerimiz. şimdi hep öldüler hep öldü

gėTdiler. (126) heş ġalmadılar ōllarımız boūn yirmi beş elli beş yaşında ōlum var. (127) elli beş yaşında elli altı hep […] altı yaşında Mahmudum Mahmudum elli altı yaşında. (128) a ōlan biliyo en böyüḫ Mahmudum. (129) ondan ōne bi ġızım oldu alt‿ay yaşadı öldü he. (130) Mehmudum ikinci çocūm elli altı. (131) boūn ebeleri hep öldüler. (132) ne bileyim ḳöy ebeleriydi he haber bi ġonşu gėdiyodu haber veriyodu o geliyodu. (133) yoḫ ġızım tarlada avır ayaḫ olañ heş gėtmezdi. (134) tallıya gėtmezdi he bilürdü bilürdü kendünü bilirdü. (135) tütün ederdiler eveli tütün varıdı ezennen ġaḫardıḫ ezen ezennen ġāḫārduḫ. (136) tütüñe gėderdüḫ tütün varıdı, eveli anam nāder gėTdim nāder.

K2: (137) neydiyoñ yavrum nassıñ?

K1: (138) hangı Mıstafanıñ ġı, hangı Mıstafanıñ ġı?

K2: (139) Kerpetün Mıstānıñ Hüsnünüñ Mıstānıñ ona ġörüyoñ mu ġı.

K1: (140) sen Mıstanıñ ōlu musu yārum? sen kimsin? (141) ġızım ġı nerelüsüñ kimsin sahi mi? he he kime ġaynana şey babānen babānene anam yavrum adıñ ne. (142) he Büşra ben ne biliyim yavrum evlerimiz tā bizim nere ġörmedim he ġörmedim.

K2: (143) benziyoñ bacıma.

K1: (144) zeynep banziyo şeye ünziliye.

K3: (145) memediñ ġızısıñ ha. bizim esġi evimiziñ yanında.

K1: (146) nejla nejla şey Nejla eltisi oluyo onuñ.

K2: (147) Yunis ayruldu mu bizim emeKliye.

K1: (148) demek Ünzile Ünzile…

K3: (149) evimiz yan yanaydı annen halan böyle tütünneri böyle düzerdük.

K1: (150) ünzile demek he Ünzüleniñ torunusuñ ġızım hanginiñ ġızısıñ? Memediñ. **(Başka yerlere gittiniz mi?)** (151) yōdu bilmiyom başka yöreleri yavrum gezmedük ki ḳöyün yoḫarusuyuḫ çıḫmaduḫ ki işden elimiz olmadıki.

K2: (152) işin ne ki?

K1: (153) tütün varıdı pancar varıdı soan varıdı gėdemedik çocuḫlarımız ġüççūdü neydeḫ edeḫ. (154) ajlıḫ sefilliK varıdı biyeriye gėtmedik. evden dışarı çıḫamaduḫ.

K2: (155) varıdı emme…

K1: (156) şimdi heP emeḫlüyüḫ heP yiyemiyoḫ paramızı a böyle herşeyden yiyemiyom heP emeksiz adam yoḫ hep emeḫliyüḫ he heP. he emekli ġocalarımızdan emekli.

K2: (157) onu da yiyebilsek hanı.

K3: (158) Arif bunu tanuduñ mu? (159) Ġuru Musanıñ Memediñ torunuymuş. (160) Memediñ ġızıymış.

K4: (161) kimiñ?

K3: (162) ġuru musanıñ memed var ya onuñ ġızıymış bu.

K4: (163) maraba yēnim hoş geldiñ.

K1: (164) tanıyo mu?

K4: (165) allā şük̟ür neydiyo babangil?

K1: (166) torunnara diyom ev yapdılar da diyom geri anam ġoca ġoca āş böyüdü āş böyüTdüler diyom bunnar diyom.

K4: (167) he o evde böyüdüḫ dā he he.

K1: (168) şimdi de ırahat ediyoñuz duruyoñuz geliyoñuz.

K4: (169) ėyi oluñda. he ėyi aḫrabālıḫ var dēmi?

K1: (170) evelki işleri ānadıyo ānaTdırıyo Mıstafa he yazıyolar dn̄ nası oluyodu… var mıyıdı diyiñ.

K4: (171) he en yaşluları bunnar ėyi bilüller ġonuş sen.

K1: (178) benim Lilaydan da böyn̄m.

K2: (179) ben dn̄ünüñ biliyom.

K1: (180) Lilay neki dā dünkü çocuḫ.

K2: (181) ben dn̄ününü biliyom.

K1: (182) şeyde öyle der […] ōlu derki mangal devrüldüde ayām yandı ġıdişiñ ōlunuñ dn̄üymüş deller. (183) der ondan hatıllıyom ayām yandı. (184) ney bu ney dedim de āyam yandı ġıdişiñ ōlunuñ benim ġocama ġıdişiñ ōlu deller. (185) ġıdişiñ ōlunuñ dn̄üymüşde ayām orda yandı mangal devrüldü deller der.

K2: (186) ayāñ yandīnı nerden biliyoñ?

K1: (187) bilmiyom.

K2: (188) nerden biliyoñ?

K1: (189) ben ne biliyim yandūnu.

K2: (190) he iki kere.

K1: (191) o sıra öyle yandı.

K2: (192) yoḫ aşşāda aşşāda.

K1: (193) yoḫ.

K3: (194) hasangiliñ ev var ya orda.

K1: (195) he Patlāmedleriñ biliyoñ mu? (196) heP Patlāmedleriñ evler heP yandı iki kere.

K2: (197) mazutuñ varımış mazutuñ sigara yaḫmış.

K1: (198) yoḫ varilden mazutdan.

K4: (199) adamlara bişey ikram ediñ.

K3: (200) gedēñ hadi çay may içēñ hadi.

K4: (201) tam yeriñe varıyoñ biliyoñ mu he valla.

K1: (202) neye ūrucāñız onnaray.

K4: (203) o adam iyi bilür.

K1: (204) he o ėyi bilür o var ya ölenneri künde künde yazarımış defteri varımış ölen öldü ya.

K4: (205) sen biliyoñ mu aradan ġarşuki ev.

K2: (206) anam öldü bilmiyom. babam öldü bilmiyom. (207) heş birisiñi bilmiyom.

K1: (208) yavrum bi yerden ayran verek çay verek he he işiñe baḫ haydi dā nerde ġörecüḫ […] (209) ėyi hadi ġülerek gėdiñ.

Metin 42

Anlatıcının Adı Soyadı: Ayşe Erol (71 yaş; ilkokul iki; ev hanımı; Cinġan Ahmediñ ġarısı Kelayşe)
Derleme Yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: Röportaj 017
Derleme Konusu: Çocukluk Anılar, Evlilik, Karışık Konular

(1) yoḫ hėç musāt dēlim bi sürü ėrkek var yanımda. (2) şu dışarda oyuraḫ hoşgeldiñ. yatān yutān içi burada. Hoşgeldiñiz yavrum ā şöyle oturuñ. (3) öyle ġo ġızım yorgannarı hep dışarı aTdım. (4) kimiñ he hangisiniñ aman tanıyom onnarı çocūdu bilemiyom yavrum he dōrudū. (5) Ayşeniñ ġızı mısıñ sen? (6) Ayşeniñ böyūnüñ he dōrudu yavrum. (7) hoşgeldiñ sefa geldiñ. allā şüḳür ġızım ya. (7) ī̄yik he ġızım he sor buña. işde ėyi ḳötü he dōrudu yavrum. (8) sor sor ġızım.

(Eskiden nasıl evlenirdi gençler?)

(8) evelden ġörüşü üsülü varıdı böyüḫler. (9) şimdi böyüḫler gėTdimiydi dünür gėderdiler böyüḫleri eksiden ġırmazdılar. (10) yanı muhakak oñu verüdüler şimdi mesela herkeş ġendü hālinde o zamannar böyüḫler ġırılmıyodu. (11) ġırmıyodular sözü geçeñ insannarı dünür ġötürüyodular. (12) böyüḫleri onnarı ġötürüyodular ondanda evleniyodular işde ġızım siftaḫdan bī̄ böyle ġayfė içiyoḫ ya öyle bī̄ söz ederdiler damad yoḫ. (13) damad geliniñ yanına gelmez yasaḫ. o yoḫ sōnda ondan sōunda. (14) işde yanı sōnada bi de nişan ederdiler ėlbiseliK taḫardılar eksiden. (15) eksi atledler evelden böyle pambuḫlu gibi atledler varıdı. (16) şuradan onnardan laylon gecelikler varıdı. (17) yani onnarı dokurdular törelü olaraḫ. (18) evet işde o nişanda zamanı ġızım mesela kimisi bi senede oluyodu. (19) bende bi senėyi geçdi. (20) öyle oldu dūnde de tekrar ėlbise alular dikinmiye elbise boydan boya ėlbise giyolar ya şimdi yeñiden çıḫdı onnar boydan ėlbise. (21) belleme bellemek dizden önceyimiş yanı he biz ėlbiseydi. (22) kadifede varıdı benim iki dene kadife ėlbisem varıdı. (23) he yanı evelden öyle gelinnik yōdu. (24) bi ipek varıdı onuñ başına bi doak ġordular biTdi. (25) aman bi terziye dikdiriyodular. (26) terziden işden normal bi terziden. (27) terziler varıdı burda varıdı. (28) işde öyle bi kadınnar yanı. yoḫ yoḫ öyle yoḫ. (30) benimkini görüm kaynatamıñ bacısı varıdı. onnar dikdi, onnar biliyodular. öyleyidi yanı.

(Tabak tencere kız tarafı mı alırdı?)

(31) ġap ōlan evinde olu ġız evinde olmuyodu da ōlan evinde ġap alular ġız evine ėlbise ġötürüdüler yanı. ayru yoḫ. (32) baḫır yōdu bizim şey zamanımızda zamanımızda diyom da ėlbiselik, cīt yazma, yanı gecelik laylon gecelik, o atled bi dene ḳötü havlular ā şu ġader şu ġader. he o işde ceḫizidi ġızım. (33) sererdük böyle eve ip gererdük böyle köşelerden ordan sōna direk böylemelīne şey diḳerdiler, cerek onnara ip bālardılar mıḫ çaḫārdılar onnarı daḫarduḫ iplere. (34) he bu giyō evine asallar ġız evine dūnden bir ġün önce asulu. (35) gelin o eve ceḫize gėder oruya iner bi hafta geleñ gideñ o ceḫize baḫacaḫ orda.

(Ne zaman yaparlardı?)

(36) ġüzün, yazın dūn olmuyodu. ġüzün oluyodu iş çoḫ oldū üçün ḳöyde. (37) he yunnūmuz varıdı yunnuḫda yıḫanıyoduḫ varıdı kadınnar böyle eėlbise gėyellerdi bürük varıdı. (38) eksiden siyaḫlanu yaşmaḫlanu gėderdi yunnuḫda geliñi yıḫallardı alu gelüdüler. (39) evet bi hafta dūn oludu evet ġız evine gelü yemekler bişer yeller o zamannar dolma çorba pilav paḫlalı dolma evet yanı. (40) ġazan ġazan bişürüdüler ḳöyüñ kadınnarı gelüller o yunnuḫda gelenner hep yėmek yeller ertesi ġünü gelin alma o gece süsleniyo ya o gece süslenü dūn olu. (41) zabaḫdan gelin almıya gelülerdi. (42) kınası yaḫılıyodu atınan he ama ben minibüsünen alındım. (43) ġamyon da varıdı, benim ġünümde de bi dene ġamyon aldılar. (44) kōparatif varıdı onnan aldılar beni he. (45) yanı ben yanı minibüsünen alındım. (46) damad eviñe gelüdük yemeḫ işmeḫ dā ortu yemeḫ yoḫ biTdi gelin eviñe geldimiydi yemeḫ işmeḫ yoḫ biTdi. (47) dūn dūnün işi biTdi. yemeḫ de biTdi yoḫ. tamam biTdi.

(Ellik oynuyorlar mıydı?)

(48) elliḫ yōdu o zamannar çökelik türḳüsü varıdı. (49) yeşilim yeşilim öyle bişeyler türḳüler varıdı öyle karşılıḫlı oynuyodular halay çōudu erkeġler çō halay çekellerdi. (50) kadınnar deil he sim sim oynuyodular. ateş yaḫardılar ortuta öle halay çeherdiler. (51) he benim ōlumada öyle yapduḫ. biz ōlum ō̄retmen he ōlum yirmi yıllıḫ evli he o sim sim çekdiler benim ōlumuñ dününde. (52) onu tarih ō̄retmeni ōlum. amcañınan amasiya çocuḫ ġötüdüler barabar Yūnusunan çocuḫları gezmiye ġötüdüler tarih ō̄retmeni ōlum lise ō̄retmeni onnan barabar. (53) inşallah yavrum benim torunum da ebediyet onu bunu ġazandı da o ona gėtmiyi kendi şeyi. oḫudū sālī oḫudu. (54) oña oña yazı gėdeceḫ he sālī oḫūdu. (55) he ōlum şimdi sālīa gėdeceḫ torunum ünüversdeye onu yazdı torunum on doḫuz yaşında mı on seġiz yaşında mı. (56) he ḳüçüḳ yanı oña yanı. (57) ō̄retmen ōlanıñ ōlu ġızım torunum ġızdan torunum avukat çıḫdı. (58) ōlan kardeşi de şinci büro şeydeceḫ sınava çalışıyo. (59) he staj

ġördü gėTdi stajye torunum. (60) yirmi üş yaşında he kardeşi de şey o da avukadlī ġazandı ankırada oḫudular. (61) he orda oḫudular. he orda oḫudular.

(Kaç tane çocuğun var teyze?)

(62) beş dene çocūm var yavrum. (63) ikisi sālıḫda ikisi ȫretmen biride emniyeTde. (64) ḳöyde oḫuTdum ben onnarı çalışdım para mara yoḫ aylıḫ ireçbelliḫden. (65) işde şindi aylīmız var o zaman yoḫdu oḫudukene şimdi emeklüyüḫ he hem emeklü paramız yōudu hem çocuḫ oḫuTduḫ. (66) he öyle işde yavrum beşi de ünüversde oḫudu çocuḫlarımıñ hepisi. (67) yoḫ ToḫaTda oḫur mu üniversde. ToḫaTda ünüversde nārıyodu o zamannar liseleriñi bile dışarda oḫudular. (68) Anġarıda Manisada Pamuḫ Puñarda yedi seneliḫ ȫretmennī ġazandı ōlum. (69) he ikiside Ankarada oḫudu. biri Manisada oḫūdu lisesiñi ikisi Ankarada oḫudu. (70) he Pamuḫ Puñarda oḫūdu ōlum. ȫretmen lisesini ġazandı. (71) yedi seneliḫ o liseleri ġızlarım hep ġazandı gėTdi. hep çalışıyolar. (72) ġızım rötgen teknisyeni ġüccüḳ ġızım, sekreter öteki ġızım, ȫretmen ortalıḫ ġızım. (73) beş dene üş dene ġızım iki ōlum var he. ġüccüḳ ōlum emniyeTde he hepsi ünüversde oḫudu. (74) biri nişannulu dūnü olacaḫ işde gerisi hep everdim. (75) he assında komser oldu gėtmedi. gėtmedi beni dālara verüler diye. (76) dāları istemiyo ilk ġöreviñi dāya verdüler ōlumu onuñ üçün istemiyo ünüversdeyi bitüründcü komser oldu ōlum gėtmedi. (77) şimdi mēmur yanı emniyeTde. mēmur he polis mēmur on bir seneliḫ mēmur ōlum. (78) he ġüccū̄ yeni mēmurlū girdi ġazandı. (79) zor he ōlum ġazandı. o zamannar ȫretmenlī de ġazandı memullū da ġazandı. (80) ȫretmen bölümünü bütüdü bıraḫdu emniyTde gėTdi. (81) ondan sōna da ünüversde oḫudu ōlum tekrar. (82) bunuñ ablası benim eltim. (83) biz ben buñu gelin aldım eltisi şeyini ablasıñı ġaynım benim ġaynım. ben geldüḫden iki sene sōna dōdu. (84) he benim ōlumnan iki yaş araları iki yaş böyüḫ ġaynım. (85) ġaynanamıñ iki dene çocū oldu ben gelin olduḫdan sōna. (86) ġaynanam he ġıḫ beş yaşında öldü. ġaynanam yaşlu dēlidi kansir beyin tümörüydü. (87) ėkisi arḫadaş yanı barabar arḫadaşlar gėdüşümüz gelüşümüz çoḫ. (88) he çat ġapı evelsü ġün her aḫşam. geldimki sizden saat on bir buçuḫ he o şekilde biz hemen aniden gėderük. (89) hadi bize şunu Halime yenge. şimdi babası ilḫ muḫdarıdı beyim şimdi ėkinci muḫdar. (90) ḳöyün muḫdarı he he muḫdar beyim şimdi ilḫ muḫdarlī da beş sene bunuñ babası yanında yardımcısıydı. (91) he hėç bakasıñı almadı. bunuñ babasıñı aldı geldi yanıña he yanı babasıñı ikisi biy birbirlerini ġoruyolardı. (92) he öyleyidi işde ġızım he öyle. yoḫ neyse yüzüñe söylerim arḫadan oñu buñu kesmem yanı. (93) öyle işde yārum bizim işde bizim tabi buñu dīcesem yüzüñe derim he sen niye böyle

eTdiñ derim. (94) niye böyle eTdiñ Alime derim niye böyle eTdiñ eltime derim. (95) arḫadan niye kesiyim ġünah biyde yanı.

(Kirada oturdunuz mu?)

(96) he çoḫ çoḫ onuñ bunuñ evlerinde evim ocām yōdu onuñ bunuñ evlerinde kiralarında. (97) sōnundan yapdum ben bu evi sōnundan yapdum üsdüne çalışmayla. (98) gelinim birü ḳöylü ben bu ḳöyün ġızıyım. (99) bu ḳöyün ġızıyım sen şimdiḫ Çötemeller deller bize duyduñ mu tanışdın mı? (100) he Mıstafa var yēnim Boyullar deller he onnar yanı ben onnarıñ ġızıyım. (101) şurdaydı ēmiz ġonşuyuḫ bunnarınan he öyle yanı.

(bacın kardeşin var mı?)

(102) he ben bi ġızım dā ġız yōdu ġardeşim. (103) biz seġiz ġardeşiz iki anneden dörT dene ōlan ġardeşim öbür annemden de üş dene ġız varıdı benim annemin bi ġızıyım ben. (104) üş ōlan bi ġızım.

(Başın sağolsun teyze. Üvey annede mi büyüdün?)

(105) yoḫ sāol he ikinci annedeyim. zerzele olmuş o annemlīm ölmüş benim annemi almış annemi ıhdıyara vermişler. (106) emme altı yaşındaki çocuḫlu kadın ne ġadar olabilir yaşlu bir adama ölmüş benim anneminde ġocası ölmüş. (107) ölmüş benim annem çoḫ gencecüḫmiş yanı oña vermişler kimsesüzümüş ōlan ġardeşimde yōmuş annesiñi babasıñı annemiñ çeteler varımış öldümüşler Boyaluda bu çöteli.

(Annen bizim köylü değil mi?)

(108) yoḫ bizim ḳöylü dēl Boyalu benim annem tarafı. (109) he çeteler bizim ḳöylüyümüş gėdiyolar şey anneninemle dedeme ġuzu kesdürüyolar yiyolar içiyolar bi petekde ballarñı alıyolar. (110) ordan çıḫarkene taḫır taḫır vurup gėdiyolar. (111) ben dēl annem annemgiliñ akrabaları böyütmüş annemi dayısı böyütmüş. (112) Avlunda böyümüş annem dayısı varımış ordan Südenüye vermişler. (113) evet ordan ġocası ordan ölüncü demekki buldular babama vermişler. (114) o çocūnu orıya amcası baḫmış. (115) oñu o çocūñu getümemiş altı yaşında çocū ġalmış.

(Yaşıyor mu o kardeşin?)

(116) o çocū öldü canım o böyüḫ tabiki. (117) o dey doḫsan yaşındaydı. durumu yanı onuñ çocuḫları var. he abimidi. (118) onuñ çocuḫları var şinci beş dene çocū oldu. (119) yoḫ dörT dene çocū oldu. (120) beş dene benim dörT dene ondaydı bi dene beş dene en soñ en sonum abim var bi denesi İstanbuldaydı subayıdı ikisi Almanyaya gėTdi abilerimiñ. (121) onlar hep öldüler sāde bi abim var.

(Nerede yaşıyor?)

(122) onuñ yoḫ he ToḫaTda abim çoḫdan he çalışmaya gėTdiler çocuḫları var everdiler onnar benden böyüḫler he. (123) öyle en böyū o Mıstafa dayım ya burda şurda ēmiz he BāTdinneri biliyoñ mu? (124) ne onnarı bilmiyoñ he onnan evlü yanı. (125) o en büyū ġardeşim o onnan ġızlarda Demürcüler deller o he aḫrabamız onnarıñ. (126) ablam biri annardaydı. (127) biri Durmuşlarda biri de ḳöyüñ hocası varıdı onuñ ōlundaydı. (128) evet imām varıdı eksiden yaşlu onuñ ōlundaymış. (129) öyle evet ben bilmiyom zerzele tabi benim o annelīmgil o ġardeşlerim varımış yaşamış öteki ölmüş. (130) o abim beşikde hėç biiş olmamış. ḳüccūmüş beşikde yanı ġalmış yaşamış. (131) öteki ablalarımda üş dene ablalarıma da biiş olmamış. (132) iki denesi ölmüş. ablalarım onnar mı? (133) şimdi onnar he iki dene ölmüş üş dene ölmüş üş dene bi de abim altı deneymişler yanı. (134) o dörT altı dene çocū varımış. (135) he biri nişannuluymuş kız he kızımış. (136) o biriniñ adı Ayşeyimiş benim ismimi ġoymuşlar. (137) o babam onuñ adıñı ġomuş baña ġızı Fadime ablamın adıñı ġoymuş baña. (138) boylu posluyumuş böyle su tam merdimenneri var ya tam altıña çḫīlıyo böyle badal badal ḳücüḳ ince heç yapışmadan o badallarınan şey comum dolduru tāan altıña ġötürümüş. (139) iki merdimen şey iki bakırınan öyle cesaretlü ġızımış ġüşlüymüş böyle şeye. nişannuluymuş. (140) o şu Halimānıñ babasıña he o Halimānıñ babası öldü ya onuñ babasıña nişannuluymuş. (141) tabi ölüncü başkasıynan evlendi.

(yanan eve ne oldu?)

(142) işde bizde üstün ev yapmışlar abimiñ evi.

(Yıkılan ev hiç olmuş mu?)

(143) olmaz mı çoḫ ev yıḫılmış babamgiliñ mesela şinci şu bunnarıñ Esadıñ ġızı var ya, orda böyüḫ bi yer varımış böyle gōurlarıñımış hep oruya ġötümüşler. (144) hep ölüleri hep oruya ġötümüşler böyüḫ böyle ahur gibi boydan boya derdi. (145) oraya ġötümüşler oraya taşımışlar hep çōmuş babam ölüncü Asuman bi yaşındaydı. (146) he babam yetmiş beş yaşında öldü annem heç bilmiyom. (147) üş yaşındaymışım çocuḫ üstüne ölmüş annem. (148) annelīm nāriyo ġızım dā anneliḫ yoḫ yengem abim o subay abimi lisiye askeriye lisesiñe yollamış babam. (149) şimdi annesi yoḫ o zamannar anneleri olmayannarı hak tanımışlar abime askeriye abim subayıdı evet merzufonda oḫudu. (150) burdaykene yanı dā ToḫaTda oḫurkene buruya gelip gėdiyodu abim beni böyüTdü yengeminen böyüḫ abim hanımıynan. (151) subay olan ikinci abim yoḫ bi dēl baba bir olan zaten öz oluyomuş babası bi. (152) o birinci ondan böyüḫ abim böyüḫ abim bizi yurda vermişler yazdumuşlar biz kalduḫ. (153)

babam ıhtıyar baḫamıyı yurda vermişlerde böyüḫ abim ālamış dayanamamış. (154) çoḫ çeḫdüḫ biz ekmeK bulamadıḫ yemeK elbise bulamaduḫ.

(Tarlanız var mıydı, ne yetiştiriyordunuz?)

(155) varıdı emme yavrum o zamannar zebze su yōdu ḳöyde kendüñü zor aş alıyoduñ. (156) bi bayram ġünü arḫadaşımıñ yanına gėTdim elbise nārıyo. (157) şalvar gėydürdüler burdan buraya ġader burdan buraya ġader hep yırtuḫ o ġadın baña ġızınınkiñi çıḫaTdı bā gėydüdüd o yırtū ġaldudud aTdı. (158) heç yōdu o şekilde böyüdüḫ işde bi tane ġışın sırtıma şu yelek giymeden oḫader ġışları çıḫaTdım allah bizi ġorudu öyle geşdi işde. (159) düşmanım çocūnuñ anasıñı alıP çocūnu bıraḫmasıñ. (160) anne olmasa babañ ne ġader babañ olusa ossuñ emme anne önemlü he anne bambaşġa. (161) kaş kardeşsiñiz iki kardeşsiñiz azlıḫmışsıñız siz ġızım. (162) allah sālıḫ versiñ yavrum. sāluḫlu ömürler versiñ allām yarabbim. (163) dünya böyle işde yavrum günnerimiz geldi geşdi ömür dedūn geliP geçer, bizim de öyle. (164) aynı ömürde ġonuşuyolar ya çoḫ hayatımız ḳötü ġünnernen geşdi işde bizimkide öyle zorluḫlarnan yoḫluḫlarınan allām bu ġünneri çoḫ şüḳür bi şüḳür bi dāer amin. (165) yavrum allah bu ġünnerimizi aratdumasıñ ekmek yoḫ üş dene kardeş biz tallada māel ediyoḫ. (166) māel ediyoḫ şinciḫ saatden bi parça. (167) bu ḫader hepisi ġombe şuñu üş ġardeş buñu bölüşü de doyar mı bu şekilde öyle işde yavrum. (168) babamız ıhtıyarıdı yavrum çalışamıyodu yaşluydu. (169) babam tallada çalışamıyodu ememde sōna ben diyom üçüncü çocūm bi yaşındaydı babam öldü. (170) babam epeyce işde yetmiş beş yaşındaydı, **(Başınız sağolsun.)** amin, öldü işde.

(Köylüde yok muydu yardım edenler?)

(171) ḳöylüde de yoḫ onnarda fuḫāreler bazan zenginner var. (172) onnarda zatep mıtırıpdı öyle işde herkeş ġendüne yetiyodu. (173) o zengin olannarda seni kim düşüneceK.

(Fırın var mıydı ekmek yapmak için?)

(174) öyle işde yapıyodu ekmeġ fırını mı, olmaz mı çōdu o zaman her eviñ dēlde mahallelerde varıdı. (175) anasuzlūn yüzüñe şu başım saç ġıran olmuş biy saçım varki benim böyle yunnā gėTdim ya doluyamıyodum. (176) babanem derdiki allah ġözü ḳör olsuñ Emine buraya saġız ġodu. (177) ġara saġız ġara saġız ġodu saçıñ üstüne. (178) hep saç ġı benim sülālemde kel yoḫ ḳör yoḫ. anamıñ yedi dene örgüsü varımış annemiñ. (179) o şekilde babamda yoḫ annemde yoḫ. (180) bunuñ üstüne yaḫu ġoyuyo ġadın çocūm bilmiyom diyom ya düşmanımıñ çocūnuñ anasıñı alıP da

yanı çocūnu bıraḫmasıñ. (181) ġara saġızı saçıñ üstünde al ġannarıñ içinde ġaldı ġafam. (182) saç ġīrańa ġoyodular. saç ġıranınan saġızın ne ola. (183) eyimi oldu ya doḫtura ġötüme yoḫ ġara saġızı saçıyn üstüne ġo. (184) anam olsa doḫtura ġötürüdü. (185) yōsa bizim kelimiz ḳörümüz bi ġızlarımıñ yalı ġibi saçı var. (186) kel olsa onnara sebmez mi niye haytalarıñ ürüşdülerde kel var hep çouḫlarıñ saclarıñda aslan kel. (187) ey babası kel bizim kel yokki he heç yoḫ ġızım. (188) sülālemde yoḫ annemde yoḫ, babamda yoḫ, ben nerde şuña ġara saġız olu mu. (189) ġızlarımıñ sacları yalī gibi çocuḫlarımda neden kel yoḫ. (190) belki benim ki saġızdan buradaki sac bitmedi dā ḳökünden söḳdü saçı, saçıñ üsdü al ġannarda ġaldı, al ġannarda. (191) bi hafta āladım ḳüçd̄üdüm yavrum bilemiyodum ki. ama yoḫ baba ıhtıyar yengenüñ. (192) o bu Guccükleriñ Emine başımda böyle yaḫuyu ġoyañ onnar. (193) yengemiñ annesigilidi. onu çekerkene tatır tatır hep al ġannarda ġaldı ġafam. (194) bir hafta āladum bilyom o ġafamıñ sızısıña. (195) seniñ babannen hep ġarış verüdü yenge ablamgile gėdiyom geliyom görüyom ablamı. (196) ġızıñ o sacıñı māfeTdiler deridi. çünkü bi tahda selesi saçıdı. (197) dediki ġarınıñ dedi bi tahda saçıñı māfeTdiler dedi saçıñ üsdüne ġonu mu ya şu saçıñ. (198) işde annesi buñu size örneḳ ġörsediyom anası olmayıPda baña böyle özür bıraḫmıyo yanı. (199) buñu özür bıraḫdular ġafamda. (200) annem olaydı bu ġafamda özür olumuydu olmazdı dēmi yanı. (201) işde şu saçım saç yoḫ ġızım, yara yoḫ pere yoḫ yārum. (202) yara pere bişey yoḫ saç yoḫ bitmedi saç. bilmediler saca ġodular. (203) annesüzlṻñ her zaman derim ne okula yollamadular beni çocuḫlarımı onuñ içün oḫuTdum. (203) amin düşmanımıñ ġañı aḫmış düşmanımıñ ne okula gėdebildüm arḫadaşlarım gėTdükçe ben āladım. (204) ne de buñu böyle özürlü bıraḫdular ġafam diye. (205) annesüzlṻ gördüñ mü baña yaPduḫlarıñı. (206) işde böyle ömrümüz geşdi yavrum işde gasdeye yazsaḫ bi gasde benimkiñi dolduru. (207) allām çocuḫlarım çoḫ eyce ilgileniyolar, baḫıyolar. (208) çoḫ eyceler işde şimdide çoḫ çalışdım bacaḫlarımdan yörüyemiyom. (209) intāpluromatismam var, hem varis hem romatisma. (210) öyle işde ġendüm zor dolanduruyom yataḫlar tutaḫlar çol çocuḫ geldüler gėTdüler yaTdılar ġaḫdılar. (211) hep havalandudum yıḫadum geçilceḫ her taraf. (212) tez beriye yapamıyom öyle yavrum, dolanamıyom fazla ecüḫ dolanıyom oturuyom. (213) bacaḫlarım ġollarım dutmuyo biy baḫsaña güçsüz.

(Tarlada çalışabiliyor musun?)

(214) talla edemiyom yavrum nası edeyim. (215) ġendümü zor dolanduruyom. ġızlar evü ocā ġaldumaya ġızlarım geliyo, gelinim ġızlarım geliyolar. (216) ToḫaTda

oturuyo ōlum Istanbulda evimiz var. (217) Hasan ayru ev dutacaḫ Tokideki eve gėtmiyo oruyu kiraya verdüḫ şimdi. (218) oruya sīmaḫ anne ġöçümüz filan diyo. (219) yoḫ yavrum şimdi geline şimdiden belli olu. (220) ben gėdipde kimseyi şimdi rāsuz etmiyim. (221) benim biz elden ayaḫdan düşüncü onuñ içün boşver yārum. (222) şimdi ne gerē var. ben neye rāsuz edeyim. (223) öyle işde yārum şeyden gelü evimi ocāma yardım eder bā baḫar kimseniñ eviñde rāsuz etmesini istemiyom. (224) ōlumuñ evi böyüḫ buraya geliñ anne yoḫ gelmem yārum. (225) heç kimseniñ yanına gėtmem Āmet amcanıñ dā da olmazsa diyi Ahmet rāsuz olacaḫlar huzur eviñe gėdelim diyi gėderüḫ. (226) neydek diyo kimse rāsuz etmeḫ. (227) rāsuz olmasıñı istemez biz de istemeḫ. (228) ōlum hep böyüḫ arazü alalım dedi. (229) biri bize biri size yoḫ yārum çoḫ böyüḫ istemiyoḫ rāsuz etmiyoḫ. (230) ȭretmeno ırāsuz etmeñ onuñ da çocū var. (231) kimsiyi rāsuz etmeḫ dā da olmazsa evim bura evimde otururum. (232) başıñızda bi ev var yārum öyle işde yārum ġünnerimiz böyle geldi böyle geşdi. (233) yanı amin yārum. hayullu işleriñ ossuñ seniñde.

(Yaylaya çıktın mı?Eviniz var mıydı?)

(234) ben onu Pek bilmiyom ġızım çıḫardım on iki sene yaylada kiçikene de çoḫ gėTdim yanı varıdı. (235) şimdi saTduḫ yayla da evimiz varıdı da iki yeri şeydemiyom dā ben gėdemiyom yapamıyom. (236) varıdı mallarımız onnarı saTduḫ. (237) malımız varıdı onnar içün çıḫıyoduḫ öyle çıḫdım maldan sōna da durdum on iki sene yaylada durdum. yayladaki evimiz AşuTdaydı yeñi yapulan evler var ya oradaydı. (238) ēmiz AşuTdaydı ora eksiden oramız AşuTudu orda çocūkene gėder orda oynarduḫ. (239) Aşut, Paralīn onuñ altı paralıḫ üsdü Aşut. (240) öyle işde evleriñ yeri Aşut aşşāsı Paralıḫ. (241) yanı avaç olmıyan yeller derler ġıraç diye öyle işde. (242) açuḫ yer açuḫ alanıdı eksiden. (243) öyle tavan mavan bişey yōdu herkeş bi oda bi ġüçüḫ. (244) a üş dene adam dörT dene adam yatmıya bi yataḫda bi yatıyodu. yatā zoba zoba yoḫ. (245) ocaḫ yaḫuyoduñ. ocaḫ aḫşama ġader o ocaḫ yanar.

(evler şimdi zaman evleri gibi miydi?)

(246) āşdanıdı mertek oralara souḫ. (247) bu elleriñ giriyodu efil efil esiyodu yatıyoduñ. (248) ġalın gī̆yoduñ oranıñ öyle dadı oluyodu. (249) ama orada hasta olmañ havasından temiz hava erkene uyanuñ. siziñ eviñiz var biliyom. (250) bizim orda çeşme var aşuTda onuñ yanıydı bizim ēmiz o böyüḫ ev duruyo. (251) tapu eTdüḫ başġasıña verdüḫ bizim aḫramāmız ToḫāTda duruyo ḳöylüde bu ḳöylü. öyle işde ġızım.

(Nevruzda ne yapardınız?)

(252) biçaḫ dutma dēl evrücede iş ġörmm̄üceñ. (253) iş ġörüseñ, māel ederseñ, biçaḫ dutmūcañ, iş ġörmm̄üceñ çocūñ saḫat doar diyodular. (254) dōdu bilmiyom ki allān hikmeti işde batī inaş. (255) boncuḫ taḫallar çocuḫ nazar oldu deyiñ aslı batī inaş. (256) boncuḫ taḫma mavi boncuḫ yanı boncuḫ neydeceḫ ki adama yanı. (257) işde batī inaş ḳöpek ürüyo o köpek birisi öleceḫ öyle derdiler. (258) bilmiyomki yavrum yanı onnar bilürümüş besbelli bi yerde zerzele oluyomuş kedi adam zerzele olacā zaman adama gėdip gėdip dürtüyomuş ki ġaḫ diyiñ. (259) hisseTmiş hayvannar dā yanı aḫullu yanı.

(Kız kaçırma var mıydı? Akrabalarından ve ya arkadaşlarından kaçan var mı?)

(260) varıdı benim böyüḫ ablam ġaşmış başġasıña veriyomuşlar ablam isdememiş başġası isdiyomuş. (261) o Demürcüler diyoḫ ya o ablamı ġaçumuşlar Demürcü varıdı. (262) öldü ablam. şu bakkal Ömer varıdı ya o Ömeriñ annesi şu çeñeniñ ōnde bakkal varıdı. (263) o bakkal yēnim bacımıñ ōlu, onuñ annesi. (264) o çoḫdan öldü onnar yaşlu başlu day doḫsan yaşunu mu geçüḫler. (265) onnar doḫsana yaḫınıdılar. (266) gėTdükleriñde onuñ torunu da ġaşdı Memet Efendiler diyolar da muḫdar efendi eksi muḫdar bundan önceki mıstafa diyolar. (267) onuñ ġarısı bacımıñ torunuydu o da gaşdı. (268) o bakkal ömeriñ ġızıydı o da ġaşdı ġardaşımıñ ġızı da ġaşdı. (269) ġendüleri isdiyodular ġaşdılar. (270) pek ġonuşmuyo annesi ġonuşuyo. öyle işde çoḫ adam […] (271) eyōn beş ġarısı diyom ben yēnime baḫala o şeyiñki. (272) onnar geliyi eve damadıynan ġonuşmuyo. (273) bazannarı ediyo bazannarı etmiyo. işde ġaçıyodular eksiden varıdı. (274) arḫadaşlarımdan pek ġaçan olmadı yavrum. (275) evlendüḫ arḫadaşlarım hep evlendü.

(Gelinlere kuşak bağlama var mıydı?)

(276) benim zamanımda ġuşaḫ yōdu. ondan önce gelinnere varıdı benim ġızlarım hep abileri şeyleri ġardeşleri bāladı. (277) onnar yanı eviñ bi evde şey yōsa amcasınıñ ōlu varısa o bālıyo ġıza. (278) beni ōlum varıdı amcasınıñ ġızınınkini bāladı. (279) erkē onuñ erkek ōlu yōdu baba dēl ġardeş bālıcaḫ o ġardeşolmuş oluyō. (280) o bāladı Hasan Kevsergiliñkini Hasan bāladı. (281) erkek ġardeşi yoḫ erkek ġardeşi sensiñ dedi yengesi gel çocuḫlarıñ ġuşāñı sen bāla dedi oña vardi. (282) barabar onnarıñ resimleriñi çeḫdiler amcasınıñ çocū oldū için. (283) öyle çeziyolar bi dā çaziyolar bi dā tekbir getürerek bālıyolar. (284) doā̆ yoḫ sade tekbir getürüñ allaḫ

hayullu üllu ossuñ deñ dō̄ mü? (285) çezip bālıyolar çezip bālıyolar en sōña bālıyıp bıraḫıyolar beliñe. (286) ordanda vedalaşıyo elleriñi öpüyolar.

(Gelin eve gelince kapıda testi vs kırılıyor muydu?)

(287) varıdı var şindi ġapıdan girdimiydi şu daş ġapıdan gėrerkene bi desdi ġırıyoñ ġırdılar. (288) evdeki böyüḫlerden ġaynana ġapunuñ ō̄ne inerkene hep meldimennen çıḫarkene ne biliyim işde öyle bi leblebi sepeldiler öyle. (289) leblebi gezdī̄ oḫuyucu ikram. (290) onnan gėTdū̄ evleri aşluḫ bulgur ġoyolardı. (291) merseme şimdi şu ev sabunnarı var ya ġüccüḫ o el sabunnarı öyle sabun şeker bi de ḳüçük havlular varıdı. (292) böyle tellik sōnadan çıḫma onnarı veriyodular. dolduruyodu hābesiñe. (293) o ādetleri dā gözelidi. (294) öyle oḫurdu buyruñ gelüñ onu sōna bi şeker verü aḫrabālī olmayannara şeker verü aḫrabāsı olannara sabunnan o havluyu verüdü. (295) o özellī̄de oydu damad evi alıyodu erkek evleri de alu ġız eviñe verü. (296) onnar dādullar, onnar ayru oḫūyucu oludu. (297) ġız evünüñ ayru ōlan evünüñ ayru dū̄n bitene ġadar o oḫuyucu bu evde onnara hizmet ederdi. (298) mesela getürü ġötürü o evde öyle yaşlu ġadın. (299) bi de bi hafta dū̄n oluyo ya erkek eviñe de daulcunuñ ō̄nde bi dene adam onnara sāb çıḫan ġötürü oḫuyucudan başġa.

(Düğün evi okuyucuya bir şey vermiyor muydu?)

(300) dū̄n evi bī̄ş vermiyo yoḫ. (301) ḳöylü veriyo işde şey veriyi tahminim o oḫuyucuya da bi elbise veriyolar ellām. (302) elbiselik bi elbiselik veriyolar oña hízmet eTdī̄ içün.

(Bohça götürme adetiniz nasıldı?)

(303) boḫÇa ġötüme mi? boḫça ādeti yōḫdu. (304) öyle yōdu o ne asarsañ.

(Sandık adeti var mıydı?)

(305) o varıdı sabduḫ satun alıyoduḫ toḫaTdan cöüz ācından sanduḫ. (306) şeyden yapardılar eksiden çōdu. yapardılar benim elli seneliḫ sandūm var cō̄z sandū halen elli sene duruyo sanduḫ cō̄z.

(Çeyizden kalma eşyan var mı sandıkta?)

(307) ne arasıñ yavrum çocuḫlar oña elbise odu faḫıruduḫ evim ocām yōdu diyom ya çocuḫlarıma diḳdim hep. (308) ġendüm böylelī̄ne makine de bişmiyi bilmiyodum. (309) ġendüm diḳiyodum piko maḳínem varıdı. (310) heş ġurs almadım ġendü ġendüme diḳiyodum biçdiriyodum. bazan bilenner diḳiyodu. (311) ġursa gėdennere biçdiriyodum. şuñu biçde diḳiyim diye elbiseler yoḫ. (312) terziye veriyodum çocuḫlarımıñ eteḫ diḳerdim. (313) sōnudan elbise diḳerdim ben ġendüme. (314)

şimdi çocuḫlarıma evelden şalvar ḳüçüḳ yanı şalvar picama diḳerdim. (315) hep ġendüm diḳerdim çocuḫlarıma. (316) hep ġendüm diḳerdim.

(Çeyiz yapar mıydınız?)

(317) yapuyoduḫ. şimdi ben bu geliñime bile ġızıma bi ōluma ipliḫ oyesi yirmi dene oye ġötüdüm. (318) ipliḫ oyeleri yarusu. yarusuna da inne oyesi yapdudum gelinime. (319) gelirdi işlemede işlerdim dantel de örerdim ben ya.

(Kim öğretti size?)

(320) ablam o ablam biliyodu ablam ȫreTdi. (321) onnar geşliḫ çocuḫlarıma böyüḫ ġızıma ġader yapdum dā edemedim. (322) işim çōdu çoḫ çalışıyodum. (323) çocuḫlarım oḫudūndan yapamıyodum yapdudum yanı. parıynan yapdudum.

(Neler dikiyordunuz?)

(324) külodlar, işliḫ, atlet. (325) ġızım benüm dönemimde işde böyle yarım çeşütlü atletler oluyodu pamuḫlu atletlerimiz laylon geceliḫlerimiz. (326) şurdan asġulu laylon geceliḫ şuruya ġader. (327) şimdi şöyle bi şeyler ekseriyeti picamalar oludu. (328) picamalarıñ böyle keserdiñ altıña külot oludu öyle yarım yarım a burdan. (329) külod öyle el gibi külod nārıyo bunnar uzunudu. (330) gėyiyoduḫ burada öyle külod olsa öyle sıyamaz yetişmez çünkü şuruya ġader ōlan nasu soḫsuñ öyle buruya ġaderidi. (331) öyleyidi işde yavrum biz çapuTdan yıḫıyoduḫ oñu asıP bi dā ġullanıyoduḫ.

(Bebekleri neyle bezliyordunuz?)

(332) bez nārıyı benim ḳüccüḫ ġızıma şey ġodum höllüḫ. (333) höllüḫ ġodum oña topraḫ ġırmuzu bi topraḫ. (334) biyil biyil oñū ısıdıyoñ ev işiñe oñu çocūa öteki sōğa ġatıyoñ çocū yatıdıyoñ altıña sōna bi bez ġoyoñ. (335) dola bezleri varıdı. çoḫ öyle ġaynar çocū yaḫana ġader dēl öyle. (336) zabaḫ onuñ yaşıñı atıyoñ. oñu çocuḫ gėyiyodu. (337) yō oñu atıyoñekrar bi dā çocū belicēn zaman ısıdıyoñ bi dā. (338) başka höllüḫ çoḫ gėtürüyoñ biraz onnan dēşdürüyoñ ġoyoñ boyna burda eşileñ yeller varıdı ondan ecik getürüyoduñ ġırmızı çıḫıyodu. (339) ġış gelinci höllüḫ gėdek diyodular herkeş höllüḫ ediyodu hazıllıyodu. (340) yazdan ġüzün yapıyoduḫ oñu. iş çōdu ġızım iş. (341) işde o höllüḫde öyleyidi ısıcaḫ dutuyodu çocū. (342) hasda olmaz fazla.

(Isınmak için tuğla ya da taş koyarlardı, ondan koyar mıydınız?)

(343) o tūla deller o işde o yannış ben oñu yapmadım ayaḫlarıña ġoycañ çünkü bārsaḫlarıñı yaḫıyo ben dolamam. (344) yanı o insan oñu bārsaḫları yaḫıyo ben çocuḫlarım ayaḫlarıña ġodum. (345) bi de üsdüñe otuTduruyodum böyle bez ġordum

bārsaḫlarıñı yaḫmasıñ. (346) ġannıña ġatiyen ġomazdım. (347) çoḫ diḳḳatlü bir anneydim. (348) yanı öyle eksiden zarar geliyi dėyiñ bazan böyüḫler biliyodu derdiler baña. (349) mesela ben ġüççükkene çocuḫlarıma sinir olu diyiñ çay ġomazdım. (350) bezi almasıñ diye şimdi benim ōlum diyiki annem o zamannar çoḫ aḫulluymuş essaḫ sinir yapıyo ġoyu çay diyo. (351) ō̄retmenōlum diyiki anne oḫumamışıñ emme diyi çıḫ dıḫḫaTlü anneyimişiñ diyi. (352) ben bi de çocuḫlarımı yıḫamadım ya yıḫıyıncı şu ġulāndaki suyu emer tüḳürüdüm. (353) çocuḫlarıma zarar vermesüñ ġulaḫlarıña diyiñ sōḫ o suyu emer tükürüdüm, emer tüḳürüdüm. (354) ben üçüñü İstanbulda böyüTdüm. (355) orda ġördüm İstanbula gėtdüydük o vakit çocūm youdu heç orda dōdu üçüde çocuḫlarımıñ. (356) zeynep kamil istanbul dōmlular işde orda dōm eTdim. (357) üsküdarda duruyodum hastānede dōrdum zeynep kamil dōmlular üçü. (358) sōnakiler işde burda dōdu hastāne biri ḳöyde dōdu birisiñi ameliyetinen oldu. (359) sōndaki ōlum ters böyle geldi dōmadı o sezeyannu diyollarki o zaman sezeryan var mıyıdı diyollar, varıdı.

(O zaman küçük oğlun senin?)

(360) yoḫ otuz ėki yaşunda sezeryannan oldu. (361) ōlum çocuḫ ters geldi ne yapacaḫlar oñu kesiP alacaḫlar. (362) yanı hem ō̄retmennī̄ ġazandı hem saat şeyi ġazandı ünversdeyi ġazandı oḫūdu.

(Ağrın sızın olmadı hiç?)

(362) sızım olmaz mı çoḫ çeḫdim ondan. (363) o zamannar bu boydan boya gėderdi. şimdi az şuncecüḫ boydan boya ġader kesiyodular. (364) ben seneler boyu onuñ şeyiñi çeḫdim acısıñı çeḫdim ġızım. (365) çoḫ ārıyodu ārıyo halen ārır. (367) bi de oralarıñ bişiyi yanı ameliyaT yeriñ iyoldu bi zaman antifiyotik vurundum iyolamadı heç yemek yiyemedim çoḫ zoluḫ çeḫdim. çocuḫlarım ġüççūdü baḫamadılar. (368) baḫamadılar öyle ėki ay yaTdım.kimse kimsiye baḫamıyodu iş çoḫ ḳöyde. (369) öyle kimse kimse gėtmez.

(Böyle merdiven altındam geçmemek gibi batıl inançlar var mıydı?)

(370) çocūn başı ārır diye bi ölü ölüncü yüksek yere ġırḫluykene yüksek yere çıḫacañ çocūn basmasıñ diye. (371) cenāze gėderkene şimdi mesela ġırḫluykene ḳöyde biri öldü seniñ evī̄ñ ō̄ñü. (372) mesela şey gibi altaysan üsde duruñ öyleyidi. o da öyle bi ādetidi. (373) o ġırḫıñ içinde yapılıyı başka zaman dēl.

(Lohusa şerbeti yapılıyor muydu?)

(374) şelbet bizim ġünümüzde yoḫdu yavrum o sıcında ġırḫlarduḫ. (375) ġırḫ dene arpa ġon ya da daş suyuñ içiñe. (376) helki suyu ġorduñ onuñ içiñe ġorduñ. (377)

ġırḫ tas su dökerdüñ çocūa. (378) çocuḫ ilānde baḫırdan çocūa tasınan aḫdaruduñ o ġırḫ çıḫıyodu. (379) oḫūyoñ elham oḫuyoñ oñu.

(İmam ya da başka biri mi okuyodu?)

(380) yoḫ canım ġendüñ. annesi yapıyo yoḫ öyle dēl ġayrı ġendümüz oḫuyoduḫ. (381) hedük bişürüdük dādıduḫ ġonşulara. (382) şimdi bek dādmıyolar da o şeyden buydaydan. (383) şimdi o dāne onuñ bi buyday oñu ȭdüyoḫ ya ondan bişürüdüḫ. (384) içiñe mesela şeyiñi ġorduḫ şekerini ġorduḫ fındıḫ, fıstıḫ, cȭüz. tatlı del ġızım. (385) bulguru ġaynadıyoñ ya oña yanı dāTdūmuza şeker ġoyoḫ bulgura şeker ġonmaz. (386) çocuḫ yanı diş hedī ġoduḫ öyle. (387) çıḫacā zaman oñu sallanana ġader iplīnen çekerdüḫ.

(Doktora gitme yok muydu?)

(387) yoḫ canım doḫtur nārıyı o diş çıḫıyı saten hemen hadi yoḫ. (388) benim ōlumuñ ȭretmen ōlumuñ dişi çoḫ erken biTdi. (389) dört aylīdı dişi biTdi. ondan sōna o dişler oldū gibi döḳüldüydȳ işde yeñiden biTdi. (390) yeñiden tekrar dişi biTdi o dişler hep çıḫdı döḳüldü sālıḫsuz olmuş çocūmuñ ortuyodu artuyodu oñada diş innesi vurdudum ben istanbuldaykene. (391) o zamannar ġediyodum. (392) ġediP ȭreniyoduḫ doḫtura ġediyoduḫ aşularıñı yapduruyodum. o zamannar ġediyodum. (393) diyodular diş innesi vurdudum onnara.

(Büyüyünce mi döküldü dişleri?)

(394) yanı diş innesi mi yoḫ onnar alt‿aylīkene çıḫdı. (395) sede ōlumda dört aylīkene çıḫdı. (396) doḫtur da hayret ġaldı. (397) dört aylīkene çocuḫ dişi biter bi dıḫım çocūñ biTdi. (398) ordan sōna o dişleri hep çıḫdı yeñiden dişler oldū gibi biTdi. onnarı pıtır pıtır döḳüldü. (399) düşdü onnar yeñiden diş biTdi ōlanıñ. (400) heç bidene ġalmasıña biTdi. (401) şimdi ėyi fazla diş çekdümedi ōlum öyle. benim zamanımda ġızım diş çekdümüyoduḫ. (402) ā burda birisi diş çekiyo kerpetünnen söküyodu. (403) diş çekdüme nārıyı heç isderse çenēn çıḫsıñ önemlü dȭl. çeküP çıḫadacaḫ.

(Uyuşturmadan mı yapıyordu?)

(404) uyuşduma nārıyo ġızım bi kelpetünnen ġan aḫıyo.

(Sağlam dişi çekmiyordu değil mi?)

(405) işde olū ārımayan dişde olū. (406) babam heç çekdümeden yetmiş beş yaşında öldü. (407) öyle neyimiş mācun çalıyomuş da dişe. (408) babam mācun mu çaldı. (409) ama benim babam hocayıdı, imamıdı babam ḳöyüñ. (410) imam dēlidi babam bir ḳöyüñ çocūna oḫuduyodu babam. seniñ dedeñ var ya Musa dedeñi benim babam

oḫuTdu. (411) derdiki her oḫudūmda babana oḫuyodum derdi. (412) babam ziyarete gėlüdü dedeñ eve gelirdi ziyarete babam oña ġuran oḫutmuş. (413) bu ḳöyüñ çocūnu oḫuTdu benim babam. (414) o şekilde baḫ dedeñi bile benim babam oḫuTdu. (415) işde benim babam oḫuTdu çocuḫlarımı o yetüşdḡ zaman seniñ gibi çocuḫlar gelüdüler. (416) gelüdü hep gelüdüler bizim evde. ney iki adamı ne iki dene odamız var o zaman ev nārıyo şimdi olsa oḫutmazlar. (417) böyüḫ evler gine oḫutmazlar. iki oduya on beş yirmi dene çocuḫ varıdı. (418) evde ışıḫ yoḫ, ā böyle idarayla gece aḫşam. hayrına yapdı para pul nārıyı. (419) benim babam öyleyidi. babam dey ōleñe ġader oḫuTdu. (420) heş bizi oḫutmadı babam sāde eliñ çocūñu oḫuTdu. torunlarıña torunda. (421) o çocuḫ dışarda oḫudu ġendü biy ōluñu böyüḫ abimi dışarda ToḫaTda oḫutmuş. (422) ġendü acaba niye oḫudamadı bilemiyom. işde babam hep başkalarıñ oḫuTdu. (423) şimdi bazannar ḳöyde Fırtınalar siziñ aḫrabanız. (424) onnarıñ Dürdānesi varıdı ġızlarıda oḫuduyodu babam. er sene oñu bilmiyom ben. (425) şu a bu Goçōl o Ahmedi de oḫuTdu onnarıñ yaylaya ġederdiler babama yayladan gelükene bi tenüke börek yapar getürüdüler. (426) sen bizim çocūmuzu oḫuduyoñ diye. yayladan gelükene benim babamda babası mollayımış benim babam öyle oḫumuş. (427) benim babamıñ babası saten şehid Saruġamış şehidi dedem. burda nārasın sati Saruġamışdakiler hep orda geldiler ilemiyom yavrum. (428) babam ġüççūmüş aḫlım zor sarıyı valla o dönem biliyom ki, heş ġalmamış ġarılar iki dene evlenmiş başkaları burda ġalannar yaşlularnan evlenmiş. (429) kimse baban yoḫ aylıḫ yoḫ işde benim babānem çif sürüyomuş erkek yoḫ. (430) iki çocū varımış babānemiñ babamınan halam. dedem ġetmiş iki çocū varımış babānem babamınan halam onnarı böyütmüş babānem. (431) çif sürerimiş ekerimiş biçerimiş onnarı böyütürümüş. dāda dedem orda ölmüş ġetmiş. (432) sefelbellīe ġetmişlerimiş da dedemgil babānem kimsiye varmamış. (433) buyday ekermiş yere eşermiş babānem ġömerimiş ġalabalıḫ ġalabalıḫ ġötürüyomuşlar her evde yoḫluḫ varımış. (434) babānemde dul ġarı ya ġömerimiş körsetmezimiş çocuḫlarım var baḫañ olmaz diye. (435) babānem çoḫ aḫullu bi ġarıymış. (436) ne bişüsüñ haldal ḳöy ḳöy ġötüren, ordan sōnada eşki goyrek yanı ot bu onnarı toplarımış babānem. (437) hamuru yūrurumuş mayalu onnarı böylecene böTdürürümüş tavada yıḫarımış dōrarımış bişirip içiñe ġorumuş sacda bişürümüş. (438) ne aḫullu ġarıyımış. babam diyiki ḳömüş ināmiz felan varıdı yōrdumuz mōrdumuz çōudu. (439) diyiki annem bize öyle baḫdı. (440) besbellüki yanı bizim de varımış yōrdumuz, işde babam artu evleri demekki öteġi ġadun zerzelede ġayboldu gėTdi herşey ev uşdū içün herşey heş bişey

ġalmamış. (441) çoḫ çoḫ işde bunnar böyle ġızım. baḫırıdı baḫırıdı tabaḫlarda baḫırıdı hep baḫırıdı. (442) avaş ġaşūnan yiyoduḫ. demür ġaşuḫ yoḫdu. (443) sapları delük onnarı mevlüde veriyolardı öyle ondan sōna demür çıḫdı sōnadan çıḫdı demürler. biz tahta ġaşūnan yedüḫ ondan sōna çıḫdı. (444) artu evlendüḫden sōna demür ġaşuḫ çıḫdı. (445) tahta ġaşuḫla yedüḫ ben dā ġızıkene tahta ġaşuḫla yedüm.

(Kaşıkları nereden alıyordunuz?)

(446) satun alıyoduḫ çōudu TohaTdan satun alıyoduñ. (447) ġendü yapan ġaşıḫ yōudu lepçemiz āşdanıdı. şeyde demür memür yōdu herşey āşdanıdı. (448) TohaTdan o da sālıḫlu tabiki.

(Yağlı tabakları nasıl yıkıyordunuz?)

(449) yālu tabā neydiyoduḫ ḳülü dutuyoduḫ ḳüllü suynan mintaḫ yoḫ ama o tertemiz oluyo heç mintaḫ ġalmıyodu. (450) mintaḫ yoḫ o yā ḳüllü suynan yıḫīyoduḫ tertemiz gėTdi yoḫ. (451) ġaynar füngür füngür suyu ġaynaduñ ḳülüñ içiñ ġoñ o ḳüllü suynan ġapları yıḫañ. (452) ġablar saralıncı saralıyı ya bi böyüḫ tavaya ġon. (453) ġabları ġoñ şeyi çıḫar hep o saral reng hep çıḫar ḳüllü suyun içinde sıcaḫda tahta ġaşū bezinen suynan. singer nārıyı bezinen. (454) bez diḳiyoduḫ. baḫ ḳül çalıyoduḫ şey o ġablara ḳül çalıyoduḫ bezinen ġuru ḳül işde. (455) ḳülü o ocaḫdan mangal ḳülü saten o zamannar şey nārıyı milengaz nārıyodu. (456) ġündüz yazın bile ocaḫ yaḫıyoñ öyleyidi. siz o evi yıḫmadıñız mıki? (457) siziñ yoḫ siziñ esgi ev duruyo oraya geliyoñuz mu? öyle mi? (458) dēl çünkü babamınan biz size gėdiyoduḫ yanı dedeñ buyur ediyodu oḫudūnan babamı çoḫ seviyodu. (459) ben çocūdum babam herhalde ġötürüyodu. gėdiyodum oruya ben öksüz çocūdum ya işde babamıñ peşine düşüyodum besbellü. (460) evi işde ordan biy şeyleri varıdı babañ dedeñ babasıñı bilemiyom hatıllamıyom anası tombul boylu ġarıydı. (461) bilmiyom ki ismiñi bilemiyom. varıdı ben gėdinci o evlüyüdü. (462) çocūda bilemiyom işde ġüççüḫ. (463) gėTdūmnen çocū bilemiyom. büyūncü dā gėtmedim ġızım ġüççūkene babamınan gėdiyodum. (464) neydiyodum dā ondan sōna böyüyüncü dā kimsiye gėtmedim dā. ġüççüḫ oldūmnan anne de yoḫ. (465) ġazan bu tencere iey su helki su ġüççüḫ ġazan su böyüḫ ġazan o ġüççüḫ baḫır ġüççüḫ helki ġüççüḫ baḫır civin demiyoduḫ, baḫır diyeduḫ. (466) benim var halen var ondan bidene duruyo saḫlıyom oñu.

(Eskiden kadınların başında fes gibi bir şey varmış ve onun üstünde altı varmış. Sizin de var mıydı?)

(467) varıdı benim annemiñ burdan buruya ġader çeyrekleri varıdı ġümüş ġümüşden. altın yōdu. amayġuşu varıdı. (468) annemiñ ġümüş hamaylu şöyle tombul bişey zenciriynen boyda boynuna taḫıyoduñ. (469) boğazıña ġolluḫları varıdı böyle bilezik gibi ġümüş oña ben bilmiyom. (470) oñu yengem satmış abimiñ hanımı annemiñ şeyine benim aḫlum sarmadū içün yoḫ. altunudu ġızım benim bi de kirmisim varıdı. (471) bilezük yoḫdu. onu da ġaynata alıyı hemen gelinci alıyı harcıyı gelinner taḫınamıyodu. (472) hep boazlarınan alıyolardı. mühür işde mühür felan demiyodular alıyodular. (473) zengin nārıyı ā böyle ırafdan ḳötü postanan ḳötü ḳötü ıraf bile yōdu dōru tentürüs merdimenneri ḳötü uçuyodu, benim abim marangozudu abime yapTudum. (474) ḳöyde üş dene dört dene marangoz varıdı bu ḳöyde tabi. şu tahtaları abimin çaḫması. (475) abim çoḫ gözel baḫ vennüklü tahtalar. abim çoḫ gözel ters tavan üsdüne. şo odalar hep abimiñ hatırası onnar. (476) abim varıdı, böyüḫ abim marangozudu çaḫdı. yirmi sene oldu. yirmi sene oldu bu evi yapalı. (477) şu esġi ev uşdu. müşterek şimdi burayı ġendümüz yaptuḫ. (478) yoḫ olmaduḫ ġaynımıñ tam burası altıñı yapdı. (479) ġaynatam oruyu işde bunnarıñ kız ġardeşiynen saḫat bi ġürümüm var evlenmedi heç.

(Kaç yaşında?)

(480) elli elli beş yaşında. onnar duruyo orda şimdi geliyolar cumartesi Pazar filan. (481) geliyolar barabar burda bakkalları var. ōlan ġaynım ōlu burda. (482) onnar ġalıyo şimdi. şuruya aldıñ ellām tamam.

(Ayşe yenge bize mani söyler misin?)

(483) ne söylüyüm ġı toḫaT bi dav içinde ġülü bardaḫ içinde ToḫaTdan yar seveniñ ġözleri yaş içinde. (484) aḫlıma gelmiyi yavrum. mendilime mavi boncuḫ düzdürdüm elden ele gezdüdüm. (485) bu çoḫ gözelidi unuTdum çouñu. artu yaşlandum ya.

(Çamaşırlara civit atılırmış biliyor musun sen onu?)

(486) civit mi civit dēl şey tallar soda soda. (487) o civiti bilmiyom ben biz çamaşura ġaynadukene soda atarduḫ. (488) varıdı yunnuḫda soda atarduḫ beyazlasıñ diye.

(Nerden alırdınız?) (489) çarşudan. ToḫaTda varıdı.

(ġıntıç biliyor musun?)

(490) ġıntıç mallara yapuşudu insannarda yapuşu. (491) insannara zararlu o zamannar zararlu dēlidi. ineklerden patır patır ġopatuduḫ onnarı zarar etmiyodu. (492) yapuşudu ėlimiznen çekip ġopaduyoduḫ heş bīş etmiyodu gėdiyodu. (493) şimdi ġopaTdıyo ġopadamıyoñ. şimdi zararlu. kevük kevük şey mesela ġuşbunnu

toplarduḫ kevük yaparduḫ. (494) oñu şöyle evürü uzun sapuynan çekerdük. oña kevük derdük mehlep sıyuruduḫ oñu çekerdük. (495) mehlep sıyumaya kevük satıyoduḫ. (496) sālep dēlde afyon varıdı valla bazannar ekiyoduḫ afyañu. sālep yōdu. (497) dālarda dēl bu tallalara afyon ekerdiler. (498) benim çocuḫlūmda afyon ekerlerdi afyoñu satallardı. onuñ içinde böyle ġırıp yardıñ mı bi eyce oluyodu ki afyon. (499) çoḫ gözeldi nezzetlüydü. o şey gibi dēl dēl ġüççüḫ un gibi. (500) oñu ġırañ ġabuḫları beyazıdı tostonbul. onu ġöremeñ ki şimdi. (501) yoḫ o yasaḫlandı o zamannar yasaḫ dēlidi besbellü diḳiyodular. (502) ġuşbunnu yasaḫ dēlidi canım topluyup yapıyoñ. (503) ġuşbunnu beḳmezi yapıyoñ oñu. tetiren varıdı. (504) o böyle zehir dēl oñū şimdi toplallardı evelden.

(Kilim var mıydı?)

(505) var, kilim doḫurduḫ o çaputları ipliklerü boyarduḫ. boya ġaynaduduḫ boya yaparduḫ ot çaputu ġaynar ġayıncı o boya oludu. (506) siyah oludu. siyah tetire ipliḫ kilim doḫuyoduḫ, yerde çul, cecim. (507) cecim biz doḫumaduḫ oñu evelden ıḫtıyarlar yunnuḫda doḫurmuş. (508) biz doḫumaduḫ. biz kilim doḫuduḫ.

(ġınnap ne biliyor musun?)

(509) ġınnap oña tütün diziyoduḫ. (510) cılġa yol ney cılġa dar yol dar yola deller. (511) soḫu daş varıdı. onnar yarma döerdüḫ toḫmaḫlarınan beyazıdı. (512) şurda bizim varıdı şurda yoḫarda. çoḫ dd̄üḫ biz ġızıkene. şimdi yoḫ.

(Foltaḫ ne Ayşe yenge?)

(513) foltaḫ bol ėlbisiye bol foltaḫ gelü, ayāna ayaḳḳabı foltaḫ gelü. böyüḫ geldi.

(Maḫat ne?)

(514) maḫat aha bura maḫat.

(bīz, ġantar, övendere, musluk, lığırt nedir?)

(515) bīz yanı bizimkiler gelmiş yoḫ yoḫ bīz o çovalduz. (516) bi de bīz varda onnan ney bīş yapıyolar. çovalduz ayru bīz ayru. (516) mertek şu mertek onnar ġantar da dartuyoñ öteberileri. benim var gine öyle elde ḳüçük şöyle ġantar. (517) ırbīnan ikisinen böyüḫlara abdest veriyoduñ das baḫır, ırbıḫ övendere dedd̄üñ. ocā böyle malları çif sürerkene onnara vuruyoñ. (518) bişürgeç ġatmer ediyoñ dönderiyoñ. bişürgeç derdük. musluḫ līrt su bulanuḫ.

(Pestil nasıl yapılıyodu?)

(519) pastıl mı? bilmiyom öyle bişi ġızım. (520) bestil bestil şeyden oluyodu mısır ununda oñū ġuymaḫ gibi yapıyoduñ ġatı yapıyoñ, döḳüyoñ. (521) üsdüne ya tereyā döküp yiyoduñ. datlu tereyā döḳüyoñ onuñ datluda dēlidi. (522) bi de ġuymaḫ

yapıyoñ. ġuymān üsdüne yā edip döḳüyoñ. (523) beḳmez datlu oluyodu varıdı o mısır unundan içiñe peynir meynir ġomuyoḫ tereyā döḳüyoḫ. (524) beḳmez tepsilere aḫdarıyoduḫ o çoḫ gözelidi emme şimdi yapmıyom. (525) keşkem olsa da oñu yeseK. ben saña ġızım aḫluma getüdǖmü diyim şimdi. (526) firek ġapınıñ firā, mutfā aşġana deller.

(Halkayla yüzük aynı şey mi?)

(527) halḫa başġa yüzlüḫ başġa. hep yüzlük diyodular hep. (528) halḫa yoḫ yüzlük bizim benim bildǖm yüzlük halḫa dēl. (529) bilezük ġolluḫ derdiler ġolluḫ diyodular ġolluḫ.

(Boduç nedir?)

(530) boduç ney biliyoñ mu fasülyeniñ ġurusuña boduç. (531) mesela şey ekller baḫlanıñ boduçu evelden burçaḫ ekerdiler onuñ boduçları. (532) nohud ekeller boduçları varıdı.

(ot dediğiniz nedir?)

(533) ateşi otladuḫ diyodular dutuşdumuya otladuḫ derdiler ateşi otladuḫ, dutuşduduḫ. (534) şip ye dellerdi esġiden yemā şip şip ye.

(Peşkir nedir?)

(535) peşkir havlulara peşkir denülüdü. baḫ ġızım bi de bıldır derük biz. (536) geçen senėye bıldır diyodular.

(Pastırma, çemen var mıydı?)

(537) basdırma varıdı. çemen çōudu. (538) ġendün ġarıyoduñ toplamıyoduñ çemen ekerdiler. (539) ōdüdüler ununu aluñ baharatlarınan ġararduḫ sarmusāñı ġoyarduḫ. (540) hazır çemennen dā nezetlü oluyodu.

(Kurban etini ne yapıyordunuz?)

(541) ġurbandan işde ġıyma çekdürüdük çekiyodular. (542) eksidende tabi ġasaplar varıdı onu getürüyoduḫ kesiyoduḫ. (543) çemenle bir ilēn çemen ġararduḫ sucuḫ yaparduḫ ekseriyette sucuḫ ġıymaynan çemennen sucuḫ yaparduḫ. (544) beze diḳerdük beyaz pamuḫlu bezidi evelden laylon bez yōdu. (545) balgonnara asarduḫ. tavan altıña asarduḫ ġullanuduḫ hep tavan altına mıḫlara asarduḫ.

(Kurbanın kellesini felan kullanıyor muydunuz?)

(546) ġullanudular. çorba kelle paça yaparduḫ ya keşkek ġorduḫ kellėyi öyle ġullanuduḫ. (547) ya dōrarduḫ oñu biy bişürüdüḫ fırıña ġorduḫ dōrar ġuruduñ yemeklere dāduduḫ ġorduḫ. (548) ġonşular kesenner bilenner kesiyodu herkeş

kesmiyodu. (549) ġasap masap yōdu canım. kesmiyi bilennerkesiyodu. (550) böyüḫ ġazannar var baḫır ġazannar aşurmalar varıdı onnarda bişürüyoduḫ.

(Bayramlarda büyüklerin evine mi toplanırdınız?)

(551) böyüḫleriñ eviñe toplanudular zabaḫ ġāvaltuyu böyūñ evinde yapardular. (552) bi tam gibi yerde böyle geniş bi yerde ġonşular orda yerdiler. (553) zabaḫdan pilav bişürüdüler bulgur, dolma, çorba, kete yaparduḫ. (554) onnarı tepsilernen ġötürüdüḫ orda yerdiler. erkegler öyle ġonşularınan barabar yerde toplanudular bayramda.

(Terek ve cumba nedir?) (555) terek böyle boydan boya bi terek öteberileri ġomuya. (556) cumba ne çerçife diyoduḫ pencereye.

(Dolaplar var mıydı evde?)

(557) dolap nārıyı ġızım dolap tahta dolaplarımız varıdı. (557) öteberi ġomaya model evlerde bizim evimizde dolap tahta. (558) abim marangoz aldūnan yapıyodu. (559) benim tahda dolap yaptuduydum.

(Yün yorgan yastık var mıydı?)

(560) çōudu hep yüñüdü evelden pambıḫ ne onnar o zamannar yoḫ. (561) her ev yüñüdü satuñ alıyoduḫ hayvan olannardan alıyoduḫ.

(Teşekkür ederim yenge sağolasın.)

(562) bīş dēl ġızım hayde ġülerek ġediñ. helal ossuñ yārum. (563) saten çoḫ bilgi verdüḫki dünyalar ġader. oña yeter o olacaḫ. (564) ben oḫuyannaru çoḫ severim ġendüm oḫumadım şimdi oḫuyannarı severim. (565) oḫusuñ deyin her çabayı ġösterürüm yardım olduysa ne mutlu. (566) yoḫ yārum öpme tabiki. çoḫ savol ġızım hedi hayullu ġünner. (567) inşallah bişey olusuñ o͟retmennīñ olu. ossuñ ġızım hadi iy ġünner.

Metin 43

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Ali Osman Üstün (81 yaş, ilkokul mezunu, çiftçi, Topal Osman)

K2: Topal Osmanın Karısı

Derleme Yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Röportaj 010

Derleme Konusu: Karışık Konular

K1: (1) evet memediñ ġızısıñ ey sen beñi tanıyon mu? (2) baḫ musa dedeñ var ya musa dedēñ amcasınıñ ōluyum öz o ġader. (3) musa dedeñ babası memet ġuru memet dellerdi. (4) benim babama da Topal Osman dellerdi ikisi bi ġardaş şimdi musa dedeñ bi ġardaşıñ ōlu bende bi ġardaşıñ ōluyum öz. (5) buyrun pekiy yoḫ bi yere gėtmiyom. (6) niye gėdeyimki bi yere gėtmiyom nerde nere. **(Teyze evde mi?)** evde. (7) ġahramannarıñ ġızısıñ he mi. ben siziñ amcanızım başġa yoḫ. (8) yoḫarımı gėdiyoñ. baban burda mı? **(Burada o da gelecek.)** (9) gelsiñ canım gelsiñ. o da tanır beni señi yañi ġördüm. (10) hadi buyrun evim açıḫ. geliñ be allah allah dışarda oturanaca ya benim evime açuḫ dedim dā ne evim açuḫ. (11) geliñoturuñ be allah allah gel gel sen bi seFer kimsiñ sen beim yēnimsiñ. (12) Reşadiyelü annem evet şeyi ben tārif eTdim baḫ şimdi.

K2: (13) ġuru musa ġaynım benim biliyom oñu.

k1: (14) mürseliñ ġaynatasıñı dedim. (15) reşadüyelü diyiñ amcāñ ġı mürsel oşeyden ya reşadüyelülerden ya onu biliyom. (16) evet hadi gel al baḫ ġördüñ mü şansa baḫ.

K2: (17) baḫale onnardan bi çek de yesinner.

K1: (18) yeñ yeyiñ be. sen benim evladımsıñ sen kabul ederseñ bi böyn̄ünüm. (19) şu ḳöyde bizim ġabilemiziñ en dēllü ġişisi benim. (20) ben buñu demem lazım. sen otu otu anam otu sen bizimsiñ şuña doldurum da artu yēnim otu yabancı dēlsiñ. (21) siziñ Memed gelü sati biliyo dayısıñı biliyor yav. (22) Memed dedeñinen babam ġardaş o iki ġardaşıñ bi ōlu Musa dedeñ beri ġardaşıñ ōlu benim. (23) biz ġardaş çocūyuḫ. öz bi anadan bi babadan dōma iki ġardaş bi ōlu Musa bi ōlu benim. (24) bu ḳöyde benden yakını da heç yoḫ. dedeñ Memed, dedēñ nemdeki resmi varıdı Memed dedēñ. (25) çoḫ saḫladum çoḫ saḫladum ileriye ġodum bulamıyom. (26) gel gel otu ben masayı gel otu. (27) a şöyle otuda bura ben namaza gėdecem beri gel şuruya gel otu otu.

K2: (28) gel bura oturān o zaman gel.

K1: (29) ġızım Memed efendi neydiyo? ey mi? (30) Ahmed emmi hastamı şimdiḫ şöyle diyeyim saña otuz dörd dōmlu otuz dörd dōmlu seġsen altı yaşında. (31) seġsen seġiz yaşında ondan böyῡmüz yoḫ. (32) o şimdi bi dene ġaldı ırahmetliḫ annesi üş dōmluyudu.

K2: (33) ġızım ġı yeseñe ġı.

K1: (34) yēnim ye ye.

K2: (35) ey eTdiñiz geldiñiz.

K1: (36) neneñ Fatma neneñ.

K2: (37) adıñ Fatma mı ġı?

K1: (38) ḳüçük getü de erükleri kesmiye. (39) ben şöyle duydum Ahmed emmi ameliyed mı olmuş?

K2: (40) sen evlüsüñ dō mü? bekar mısın? (41) Memediñ ġızı ben Yunisiñ ġızıñı aḫlıma getürüyom. Memediñ senden böyüḫ var mı? (42) babañ da burdalar mı? ḳöye mi geldi, ToḫaTda mı? ḳöyde emmῑñ eviñde ġalıyoñuz. (43) evi ġörmėye deldük tabi. ḳöy ecük eyi he, feraḫ yaylaya gėdecēñiz mi? (44) geri geldik yaylaya gezmiye gėdende. **(Yaylaya gidiyor musunuz?)** (45) gėdiyoḫ yeyip èçip geliyolar ġalañ yoḫ. ġaça gėdiyoñ ki, oḫuyoñ, ney olacañ? (46) ossuñ ġızım ossuñ önüversde de allah yardım etsiñ. (47) oḫuñ oḫuñ bizimkileriñ heç biri oḫumadı. (48) şimdi ḳöyde olaydıñ ḳöyde oḫuyamazdıñ. (49) baḫ aḫa amcāñ ōlları hep toḫaTdaydılar hep mēmur oldular e bizimkilerde çalışıyolar, neydek.

K1: (50) işde yēnim aferim aynı Fatma neneñ ya. (51) fatma neneñ yaylada öldü.

K2: (52) Fatma neneñ ġözleri çaḫırıdı. (53) seninkiler ela onunkiler sede çaḫırıdı onuñ ġözleri.

K1: (54) ġüzün fatma neneñize habar gėdiyo yayladan gelmeḫ için cenāze gelmeḫ için. (55) oda yaylanıñ hemen yanıñda düşüyo çayıra ölüyo.

K2: (56) geçi sārkene ölmüş benim anneiñ ġucānda ölmüş.

K1: (57) doḫsan yaş.

K2: (58) altmış senesiñde mi olmuş?

K1: (59) sene altmışda öldüler altmış èkide de memed dedeñ öldü. (60) musa dedeñ on birinci ayıñ altısıñda öldü èki bin üşde.

K2: (61) atıyı atıyı hep öleñi yazıyı hep bellü takvimleri yazulu.

K1: (62) hepsi var. biri dediki yāv dedi ben babamıñ dedi ġabiriñe bi daş diḳecem emme öldῡ tarihi bilemiyom. (63) öyle mi öyle gel saña veriyim tarihi dedim. (64)

ondan sōna ölenneri hep bi ġayit ediyom. (65) niye ġayit ediyom benim neyime ġızım yalıñız yardımcı oluyom. (66) ben babamıñ bile ġırḫ sene oldu öleli sādıñı biliyom öldȳ günü sādıñı. (67) baḫ saña ne diyom siziñ dedeñiz diyek sene elli beş de öldü. (68) elli beşde elli eki yaşaca bin doḫuz yüz üş dōmluydu. elli beşde öldü. (69) Memedinen bi iki sefer ToḫaTa gėtdük geldük arabada rasladım. (70) ben dedeñi biliyom dedi emme ėki yaşındaki bilemez yanı. (71) ėki yaşında öyle mi ey çocuḫ emme Memed birinci sıfır gėTdüḫde geldüḫ. (72) hatta burda ben eve buyur etmişim lan heç gelmediñ evime filan dedim de geldim de, dedi ossuñ yav.

K2: (73) sen geldiñ otuduñ ġabaḫ, çay mı?

K1: (74) bizim aptallar ney diyo biliyoñ mu yanı ben ġendü payıma ġonuşuyom heş bişey yapmıyoḫ heş bişey yapmıyoḫ. (75) ne yapıyoñuz geçen sene iki dönüm talla mı ne varıdı iki üş ġat ettiler kira vermedim. (76) bi ġabaḫ eḫdim ġabāda ġördüñ müydü?

K2: (77) ġördü ya ba̋ndȳnü aldıydı.

K1: (78) iki ton ġabaḫ saTdım ondan iki ton iki bin sōna.

K2: (79) selpaḫ getüreyim yıḫa hadi ha.

K1: (80) saña diyimki belki bi ton da ġavun çıḫdı. (81) belki siziñ beḳmez dallası deller a işde yan yanayuḫ işde ondan. (82) benüm torunusuñ sen ya. (83) sen hanı not alacañ felan ne baḫıyoñ. **(Ev yaparken eskiden ne mazeme kullanıyordunuz?)** (84) malzeme önce āş sōna çivi. çiviye ekseri mıḫ dellerdi. (85) şidi āş keresde çivi usta onuñ ustası var. (86) ben o zaman ġum çimento yōdu. (87) şimdi şurda biz bi çoḫduyduḫ üsdüne beton yaptuḫ üsdüne yapduyduḫ. (88) buralar mutfak dolabıydı. (89) niye dünya böyle gelişmiş dāda ġara düzennen durmaya gerek yoḫ. (90) şimdi kerpücü şöyle şöyle malzemesi topraḫ çamur.

K2: (91) biy de neydiyoñuz ġalıbıña?

K1: (92) ġalıb yoḫ.

K2: (93) kerpüç ġalıbı diyom. kerpüç ġalıbı.

K1: (94) sen soracañ ben diyeceñ mutfā aşġana diyolar iş işle.

K2: (95) eveli aş hene dirlerdi.

K1: (96) yapdular badanası sıvası. **(Salona hayat mı deniyordu?)** (97) evet solana hayat deñiliyodu. (98) çamur aḫbun yoḫ o geri ġavrar topıraḫ sōna çamur döḳüyoduñ ġarıyoduñ. (99) yēnim ayānan çı̄nar şey nen yapar kürēnen ġāruşturuñ. (100) ġarpuz getürüyüm mü? ye canım. **(Bir yangın olmuş köyde, ölenler olmuş, biliyor**

musunuz onu?) (101) baḫ şimdi öncekileri diyoñ baḫ altmış üşde yandı yēnim. (102) bunuñ babasınıñ evinde çıḫdı yēnim ordan. (103) beş aldı dene can gėTdi.

K2: (104) muaviñ ev dedim babamgiliñ saten ev şimdi esġiden yoḫarı çıḫıyoñ şu oradanıdı. (105) bi de hanı ḳül düşümüyo mu ordan da çocūdu tān altına dutuşdu.

K1: (106) onuñ bu yanıki eviñe.

K2: (107) öldü ġızım bi herif ġaldı baḫ dört dene çocuḫ bi gelin bi de ġaynana öldü.

K1: (108) babañ burda mı, namaza gelü mü? kim var yanında? (109) ey canım ey gelü ey hazıllasıñ.

K2: (110) dört dene çocuḫ bi de gelin bi de ġaynana öldü böyle.

K1: (111) siz burda oturuñ emi.

Derleme Konusu: Köydeki Yangın, Tarhana Yapımı, Azaplar Hakkında, Karışık Konular

K2: (112) yanġun çıḫıncı dedemgiliñ eviñ oralar. (113) Memed Fadik demiş ġoş demiş çocuḫlar dışarı çıḫart demiş yanıyoḫ demiş. (114) ecük de Fadik avurudu gelin dört dene çocū gelin gece vaḫdi nası çıḫadsıñ. (115) ordan ġarı oñu demiş Fadiē dedem āllarına gėtmiş. (116) Memed ġaḫıñ yanıyoḫ biz ālları ġaldumuş gelmişki dā Fadik ne çocuḫ endümüş ne Fadik çıḫsıñ. (117) yanġun yaḫıyo gėdiyo çıḫamamış yannarına. (118) merdimende ġalmış ġarınıñ bu saçı orda beyazıdı ondan tanımışlar ġızım. (119) hepisi yandı demekki. ġardaşım müdāle edeydi mapisden çıḫamazdı. (120) bacıları ġardaşımdaydı onda davā etmediler. (121) hemide aḫrabayduḫ aman ġızım işde dünyanıñ halı işde. yeñ yeñ erük ġızım. (122) ben de dizlerimden amalıyat oldum. yörüyemiyom. (123) ediyom hareket etmeniñ ne çeşidi. eTdim hareket edince amalıyat ārıyo. (124) intāplu romatizmayımış. doḫtur demedi seniñ dizleriñ intāplu romatizma amalıyat olma deyiñ. (125) en doḫtur yüḫsek doḫtur. oldum o beri yarım eTdi bu dizim. (126) doḫtur dediki amalıyat olusañ dedi eklem yelleriñ hep romatizma kitler dedi. hemde kitledi. (127) bu ġollarımı sabaḫlaracaḫ a böyle salluyom ġollarımı. (128) zor anam dizlerim. ah birsen ya resullalah. (129) ey oḫūlda size bunnarı soruyolar mı?

(Hiç buraya seyyar arabalar eşya satmaya geliyor mudu?)

(130) geliyodu öteberi satıyodular. boncuḫ, inne, ipliḫ, herşey satılıyodu ġızım herşey. (131) pantunuñda dolanduruyodu. şey gibi kimisi arabasıynan dolanıyodu. (132) lēn dōl boncuḫ.

(Kalaycı var mıydı?)

(133) eve kalbur yapıyodular geliyodular. (134) millet şimdiki gibi dēl beş altı senedü ġaleyde yapan yoḫ. emsannar çeliḫler çıḫdı ya baḫır ġablara baḫañ yoḫ. (135) yōsa hep baḫır ġablar satıldı. öteki yoḫ ḳöyde hep emaye emsan çelik hep alimiyon da ġullanan yoḫ. (136) alimyon da hastalıḫ yapıyo diyolar. bilmiyom televėzyonda diyolar. (137) baḫır ġazannan alimyonnan ġızım salçıyı eziyoñ. bi salçañ bittimiydi ġalduruyoñ ilēñi ilēnde odunnarı ilēn tencere yoḫ. (138) araba şeyi makine eziyo ġazannara dolduruyoḫ. (139) şimdi ondan sōna çoal çıḫdı. esġiden de ayānan çi̅niyoduḫ çuallarnan tekne. (140) ileri başda ġoyoduḫ şimdi ondan sōna çoal çıḫdı. (141) önceki teknede yapıyoduḫ çi̅niyoduḫ āyāñ gözelce yıḫıyoñ ondan sōna onu ilisdirliyoñ. (142) ilisdirden geçiriyoduḫ emme şimdi makine eTdu̅nden hemen makineniñ ezdu̅nü ilēne doldu ġaynet. (143) esġisi elekliyecēñ ocā ġoycañ oñu, ġuşbunnuyu da öle yapıyoduḫ. (144) bişürüyoñ ilisdirden böyle cımıra cımıra cımıra eziyoñ.

(Nereden kuşburnuyu topluyordunuz?)

(145) dālardan yazudan topluyoñ. çoḫ ekiyolar. (146) bahçalarda do̅l emme yazularda taze, bahçalarda yoḫ yazuya gėdiyoḫ. (147) burguy andan ḳöy ġazañı derdük onda ederdük. bu yökseklikde ḳöy ġazañı diyodular baḫır ġazan. (148) ġazan diyoduḫ baḫır ġazan aşurmalar şöyle süd büşüdu̅ñ aşurmalar. (149) mısır atıyoñ baḫ ḳöylü oldūñ bellü ondan çekiyoñ ġuplu kepçeleri varıdı. (150) onnan çekiyoduñ selelere. baḫır kepçesi varıdı ġuplu biz tavalarnan çekiyoḫ. (151) ġuplu tavalar var ya onnarnan çekiyoḫ. (152) seliye ġoyoñ seliye onuñ üsdüne su dutuyoñ suyuñu. (153) zoruTduruyoñ, seriyoñ üstüne su dökmezseñ yapışu çullara. sefil aḫıyo hedi̅ñ ḳöpu̅. (154) burgur ġızım pilav bişiriyoḫ. çekiyoñ ġuruduyoñ çekdürüyoñ onuñ iş ema̅ çoḫ burguruñ.

(Tarhana nasıl yapılıyordu?)

(155) tarhana merdanelü varıdı merdaneli daş biz biliyoḫ dökme daş da merdanelü diyolar. (156) oñu çekiyoduḫ şimdi makinalar çıḫdı makinalar çekdi̅ ġolay. (157) üş senedü ne aşlıḫ ġaynaduyoḫ ne burgur do̅dürüyoḫ ne aşlıḫ do̅dürüyoḫ. (158) beride böyle yarımım gelinde öyle beliñden amalıyadlu. o da yapamıyo. (159) hazır alıyoḫ o dā temiz ġızım. ġaynadmasıñı, do̅dümesiñi, denesiñi, çekdümesiñi ayıḫlasañ aynı satun yiyoḫ. (160) zahmeti çoḫ. ġablıḫ derdük ġablıḫ diyoduḫ, dolaba tahta dolab. (161) tel onnar buzda dolab yōken ġullanılıyodu. (162) ġözleri var ġızım onnarıñ ġözleri ġışıñ yiyecēñi de alu.

(Bozulmulmuyor muydu?)

(163) bozulu mu souḫda yaz dōl ki bozulsuñ. (164) yazın olu sati ġışıñ boun büşü yarın büşü büşüdūñü bi ġünde yiyoñ. (165) yōsa ġalmıyı emme şimdi yōrdūñ durmuyo paynirіñ, zeytiniñ, ekmāñ bulunuyo. (166) işde basduma etliḫ keserdiler. bacaḫlarınıñ ġalın tarafından ġurdudular. (167) onnarı çemen çalardılar ġurudu muydu tiride dōra isder böyle dil közle ye.

(Nerede saklıyordunuz?)

(168) tavan altına. sucuḫ yoḫ biyo duza yatırıyoñ. (169) üş ġün duzda duruyo ondan sōna duzlayıncı ġurt düşüyü. (170) ġurtlanıyı sinek oluyu ya emme duzuñu aldımıydı oña biiş olmuyo hemen iki ġünde soruduyo ondan sōna çemeniñi çal çemennen ġuruyo. (171) ediyodular közde közlüyoḫ eyce olu.

(Mangal var mıydı o zamanlar?)

(172) mangalda varıdı. şimdi de mısır ġuymā ben oñu heç yemedim oñu bilmiyoñ. (175) bi şey getümüyoñ bizde ōñüz sıra geldük. (176) bi soanıñız bi soanımız uymadı oda böyle çıḫmış. (177) iki kere suladılar iki çual gübre sepdüler gübre de oto gėtmiş. (178) oñu yeni biçdükde geldük. teze geldük. (179) bizde gėdemiyom yanısıra mejbur ġötürüyo dolanamıyom otun içiñe ġaş kere düşdüm ġızım. (180) ġaş kere tellik gėyemiyom şimdi tellik gėyerkene o parkelere ġaḫıldı ya hemen düşüyom. (181) dizlerimiñ ikkisi de amalıyatlu biri dōl ki. aman işde böyle dā sen ne yazdıñ sormadan. (182) bazı burda yatıyom ġanepelerde neydīm. (183) neydeceñ anam a bu dizlerim o ḫader önemsemiyom da aha ġollarım buralarım arıyı. (184) elbisi, boyna dışarı mı çıḫacañ.

(Buz koy etyze oraya.)

(185) buz nası ġorum gölek gibi ıslanu üsdüm. oñu yapamam.

(Doktora gitmiyor musun?)

(186) hanı doḫturlarda, hastanelerde ġapanmış Coronadan baḫ var gėdiyom bi āru kesici yazıyo vesselam. (187) diyom baḫ şuña ġötüdüm doḫtura ġösterdim. (188) dediki neydīm benim babamıñ ayaḫlarıda öyle dedi. (189) hadi laf bulda söyle ġızım. seniki de mi böyle? sızılıyo mu? (190) yanıyoki ataş gibi yanıyı topraḫdan ey bilmiyomki böyle çeḫiyoḫ işde. (191) gece a bu ayaḫlarım dışarda yatıyom.çatır çatır yanıyo ayaḫlarım ġızım. (192) oruyu mu yazdıñ dā?

(Azaplar varmış, sen biliyor musun?)

(193) bizim dedeniñ dedengiliñ ġününde yo͡udu ama azapları varımış azap ġünümde bi azap aldıydıḫ boyna odun çekerdü. (194) dālardan ėki dene ġatırı varıdı ġatırlarnan boyna odun çekerdü. (195) sen bizimkin sor bizimki ey bilür benim aḫlım yoḫ. aḫlımda ġalmıyıki.

(Kız kaçırma var mydı?)

(196) ġarāmedlü başım. o derelerü deşme. benim ġızımıñ biri ġaşdı. (197) dā halen küsülü yirmi sene mi oldu yirmi iki sene mi oldu. (198) ġızı varıdı saTdu, çocuḫ eTdi ȭle dün olacaḫ. (199) o bu yılda dā söylemiyo ġanruḫ. (200) ġaşdı deyiñ bi ġızımıdı ġörseñ melek gibi ToḫaTda duruyu. (201) adıñı sanıñı andumuyo. gelmiyo ben dışallarda ġörüsem ġörüyom. (202) seniñ babāneñgiliñ eviñ yamacındaydı oñda apartumannarda. (203) neydiyim ġızım adıñı sanıñı anmañ diye beddua ediyi, ġarış veriyi. (204) ben de heş ses etmiyom. ġızı dün eTdi ġızıñ dününe ġėdemedim. a şimdi bo͡un aḫşam ġına yaḫmaya ġėdiyiler ana ġınası. ōluña dȭn edeceḫ ona da ġėdemiyoḫ. (205) anma adıñı. yoḫ ġötüreñ. ōlan dedüki ġötürem anamı dedi ġötüse eve ġėtüme dā dedi. yoḫ ġanuruḫ. (206) allah öte dünyada sorsuñ. (207) barışmıyı neydiyim bacım etme heç adıñı sanıñı kimsėye anduramıyom. yanında o bi ġişi zor [...]

(Kime kaçtı peki?)

(208) dayımıñ toruñu evcüman ġişisi biyo ġörseñ ġaşıñı ġözlüyo.

(Neden kaçtı?)

(208) onuñ dedȳ yere ġız varmadı. bu da bunuñ dedȳ yere varmadı. (209) ōlan ġaçudu. neydek bu geçen sene anasıñı vurduda öldüdüydü ya öldüdü. (210) anasıñı soan kesimiñde o ōlana verecādı.

(O neden vurmuş ya anasını?)

(211) demişki beş altu dene benim canım yandı biyo da siz ġėdiñ ordan dururyum demiş. (212) bilmiyom eliñ işiñi ġızım. geri böyle soanı iterkene depesinden ne vurduysa artu cırḫ edene ġarınıñ canı çıḫdı. (213) anuñ ōlu ġardaşu varıdı. çıḫmış eve silā ġarnundan vurmuş oñu. (214) bī̇ş olmadı ġarnından ġurşuñu çıḫaTdılar. ()onuñ ōlu yatıyı şimdi. o da İstanbulda işe girdi. Buralarda duramıyo yoḫ muḫabbetlik verdiler. (215) muhabbet muhabbet muḫabbetlik verdiler. (216) bilmiyom ġızım işde. baḫ seniñ ayaḫ bannaḫlarıñ altına öyle aynı baḫsaña benimkine. (217) bannaḫlarım böyle çabalıyo aşşa aşşa. sende çaplıḫ var mı? (218) allahım emmiñ gelüde. ben aḫlımda saḫlıyamıyom ġızım unuduyom ben.

(Her evin fırını var mı?)

(219) neyi esġiler benim bildm̄ ġünner yoḫdu. (230) fıruna gėder ekmek ediyoduḫ. unu ġötümüyoduḫ. (231) esġi şeyler oñu nası yazacañ? (232) şimdi bu evde yūrmuyoḫ fırın ō̄ne ġötürüyoḫ yūruyoḫ. (233) odunda ġötürüyoḫ. odunu atıyı yaḫıyı biz bıraḫmıya gėdiyoḫ ġızım ekmǟ. (234) bişürüyoḫ alıp evimize getiriyoḫ ekmǟ. o aḫşam sabā yoḫ. (235) gėdiyoḫ bazı gecėye geliyoz ekmǟ. yoḫ heri puñar oñu evelki kürek ilerken öllüḫ ġuşanıdu. (236) ġorġoca anneneler.

(Pıta varmış fırın için?)

(237) pıta mı diyoñ sen? şimci ileri çeşmeler var ya bi de ġoluña dolañ çeşmede laf etsiñ arḫadan böyüḫler gelü söylüyolar mı ki. (238) biz burdan lef ediyoñuz deyiñ evelki kışnaḫ çoudu. (239) gel gel şuña bi iki dā de. ġarpuz nereye gėdiyoñ ki? (240) essaḫ mı? sen kimnen geldiñ uruya? (241) tek başına araban var mı? (242) sürüyoñ mu ġı?

Metin 44

Anlatıcının Adı, Soyadı: K1: Kerime Tandoğan (82 yaş;İlkokul bir; İsmālleriñ Kerme)

K2: Nejla Akarslan (62 yaş, ilkokul mezunu, ev hanımı, Eyōnoñ Geliñi)

K3: Züleyha Çakmak (35 yaş, ortaokul mezunu, ev hanımı, Delümısdıḫlarıñ Gelini)

Derleme yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: Röportaj 016

Derleme Konusu: Günlük Konuşmalar Ve Tarhana Yapımı Üzerine Diyalog

K1: (1) ey ediyo dō̄ mü sāt beş oluyo Memed abiñ ġaḫ ġı ġaḫ diyo oḫula gėdenim yoḫ. (2) tallam yoḫ ne diyom. (3) ġaḫ ġaḫ yemā yap. ey iki cana diyomzeytim peynir yerük diyom.

K2: (4) şeydī̄m keşkek. ben de diyom ki ġötürüyom ġatallar mı ki acaba diyom.

K1: (5) ney dediñ? şeyi dün bişüdüde demedi ya diyom.

K2: (6) yoḫ yoḫ dün aşlıḫ maşlıḫ eledim. (7) ondan dün oñu eledim. oña dün yōrdlu baḫlanı ġaldudum da ġannıma biiş oldu ya gine.

K1: (8) ġardaş bu yalunaḫ yalunaḫ

K2: (9) he.

K1: (10) ossuñ ossuñ gėy.

K2: (11) ilişiyiñ ecük. Sāliha yoḫ he Toḫada gėTdi hemi?

K1: (12) Sālihagilde mi Samsuna gėTdiler.

K2: (13) ay acıyı ḫa. kim geçüdü?

K1: (14) öyle mi?

K2: (15) niye onnar geldüler ya?

K1: (16) ḳöye geldüler ya bayramda gėTdiler. ōlu bacım ōlu.

K2: (17) sen gėTde hadi ḫa ben geliyom.

K1: (18) ne diyoñ ġı? ey etmiş.

K2: (19) yeñ ġı bu benim.

K1: (20) şey neydi Buşra sen heç yemediñ gel beri gel otanacaḫ adam dō̄lsüñ ġördū̄n adamlar. (21) ben de ekmeḫ yōrdum da otlamışlar ḳöy imamı bu Toḫada ġöşdü de özledim dedi dün aḫşam buradaydı. (22) ġaldılar yemaḫlarıñı yedüdüm. (23) hemen

ġablarıda makiniya aTdım. onnarda ġaldı yunacaḫ. (24) Memed abiñ geldim ki endürüyolar ḫaheTdiñ mi deller.

K2: (25) tō̄be ne demek.

K1: (26) sen de yoḫarda şeydüyoduñ gėTdim dedimki ecük sōna gėdiyim.

K2: (27) dedim ki hep rüzġar alu uçar hep buralar rüzġar hep dolduruyu ya dikine aşşa.

K1: (28) soumuyu.

K2: (29) bişürek dediydim ondan sōna yolumuz yalıñı yalaşūñu şuyuñu buyuñu rahat yıḫıyım dedim. vaḫtında bişürek.

K1: (30) o da biy zor şey ġı.

K2: (31) yanında bişey var. bu yannı aḫıyı bayır ya. (32) Rumeysa çoḫ mu ekşi? böyle olu biliyoñ mu?

K1: (33) odıñ neydi ġı? rumeysa dedi de.

K2: (34) seviyoḫ tansiyonda oluyo. bacımıñ ġızı ya bu.

K3: (35) maḫledeyük ya barabar duruyoḫ aynı maḫle. gelürük birbirimize.

K2: (36) ġayabānıñ ġızı.

K3: (37) yandayım ben kerime yengėynen yan yanayım.

K2: (38) Ayşegülüñ halasınıñ geliñi. Kerime abla ġoyum mu ġı?

K3: (39) döḳ teyze döḳ yiyim ecük.

K1: (40) onnar hep ōlan öldü ġızlar gelin oldu o Topal Osmannarıñ böyū̄ karı ġızıñ yanına gelü. (41) ōlunuñ yanında durmuyo sōnadan hastalandı babasıñdan ōluna.

K3: (42) sen gelinci ġördüñ müydü? sen bayramdan sōna geldi Vildan dediki ev dedi yıḫıñ yōsa şikayet ederim.

K1: (43) ne dediñ ya?

K3: (44) sen duyduñ muydu onuñ işiñi geldi ġarı ġızıynan ?

K1: (45) ne dediñ ya?

K3: (46) bi iş demedim dā.

K2: (47) uçuyomuş.

K3: (48) bizim bu taraf zaten uçuyo.

K1: (49) Kerime abla yōrt sürüyüm mü ġı?

K3: (50) yoḫ tamam.

K1: (51) şeyi ālediñiz mi ġinç.

K2: (52) he aḫdı.

K3: (53) aḫşama dōru gine.

K2: (54) ālediñ gine ben böyleyi heç sevmiyom.

K3: (55) ekmek tasınan az biiş. sele altıñdaki nōldu?

K2: (56) oñu ayru ediyom şey Zübeyde.

K1: (57) oñu ecük nazük edeceñ.

K2: (58) oñu ayru ediyom. biraz cıvıḫ ediyom oñu şişelere ġoyom. (59) olması gerek oñu ecük nazik ediyoñ şeyiñi ayru ediyoñ.

K1: (60) geçen o bunuñ ġaynanası ayran getürmüşüdü. (61) ayrandan ġalmış beş dene yarım kiloluk şişe oldu. he bi bi dene.

K2: (62) aldı da gėTdiler. onlarda var.

K1: (63) ġülerek yeyiñ allah āzınızıñ dedıñı bozmasıñ yarabbi.

K2: (64) neymiş o Üsū̃n gelecek miydi? seviyodu ġı Üsū̃n.

K1: (65) ne diyoñ ġı? Üsüyn gėTdi moturnan.

K3: (66) geliyom. geliyi annem de.

K1: (67) a bu ḳötü hastalıḫ yayıldı.

K2: **(Boyaludan biri ölmüş.)** (68) o da çıḫmış ya. İstanbuldan gelmiş.

K1: (69) aha işde aha bu gelenner yapuyo.

K2: (70) Kerüme abla iki evlüler varıdı ya ġardaşınıñ ġarısını aldıydı bi adam. (71) öldü o ġarıda çıḫmış. birinde çıḫmış.

K3: (72) bizim gelin Kübra dediki benim diyi bacımıñ diyi hāle yatıyolar diyi çoluḫ çocuḫ.

K2: (73) dört dene hāne . çocuḫlar gelemiyi bizde gėdemiyoḫ.

K1: (74) Ġat Ḳöyü, Ġürcü Ḳöyü. Ayakkabı Cırbām geldi de ileriki kün yoḫarı çıḫmadı. (75) yenge dedi çıḫmıyom dedi bizim ḳöyde aḫşamaca dönüme dönüyü diyi.

K2: (76) girmedi ya içeri cenazėye gėTdiydi. (77) benim ōlan cenazėye ġaynatamdan girmedi içeri.

K1: (78) neydeceñ anam.

K2: (79) onnarda bīş yoḫ diyo emme.

K3: (80) ço͡almaḫ.

K1: (81) aḫşam hoca diyiki cāmilerde tesbī ġalduduḫ diyi. (82) olu ya elinnen çekmene de tesbiḫde.

K2: (83) ġoyum mu dā?

K1: (84) yanı öyle edeceñ. biteydü de haralda öyle oludu. (85) dā işde şeyler züriyetler azalacaḫ. (86) ey aha azaldı iki dene bi dene birāler ço͡alacaḫ aha ço͡aldı.

K3: (87) ey biliyoḫ hepisiñi.

K1: (88) bası selāmed ediyolar?

K2: (89) çoalları mı?

K3: (90) he.

K2: (91) varıdı da nerde bilmiyom.

K3: (92) şeyderseñ ben bi su çaldım ġuruTdum.

K2: (93) Kerüme abla?

K3: (94) şeyle parça parça dökelim derseñ getürüyüm çoalı.

K2: (95) yāmur yoḫ dediydiler ġı.

K1: (96) öyle çiseliyi.

K2: (97) valla yāmur bişüdük artuḫ hayullusu.

K3: (98) hava yāyodu diyeñ sensiñ döken sen.

K1: (99)bu aḫlı da veriyi. āleş. yoḫoru çıḫmadan verük. hadi yeñ he.

K3: (100) ekmā̄ gerü mü bıraḫdıñ?

K1: (101) ekmā̄ bıraḫdıñ diyi ya.

K3: (102) Vildan abla ġösteriyodu.

K1: (103) ecük sen bıraḫsañ.

K3: (104) ben mi? ben yoḫaru çıḫacam bizimkiler gelü aha şimdi. (105) dā yeni ye. yoḫsa oña şey denür.

K2: (106) ver ver.

K1: (107) şey.

K3: (108) annem tallaya gėdiyodu şey diyodu ḳöyüñ işi bize ġalıyodu. (109) neydeḫ ḳura bıraḫmıyıda ō̄rendük. (110) neydeḫ hep annemimi ġözleyek. ablam bilmiyi baḫ. (111) emme ablam…

K1: (112) şimdiki benim ġızlar hamura girmeden gėTdiler. (113) baḫ Fatma beceremiyo.

K3: (114) başdan ō̄renürseñ. e şimdi geldim hepsi bi, ben zolluḫ çekmedim.

K1: (115) he eve mi ġötüreceñ bunuñ artūñu?

K3: (116) eve ġötü.

K2: (117) ses yoḫ.

K3: (118) ya bi telefon et içeri gir.

K1: (119) ben şimdi buñu kime vereceñ?

K2: (120) Arife ben gelürüm dedi.

K1: (121) bize mi ġötürüyüm? bize mi ġötürüyüm?

K2: (122) geleceḫ mi?

K1: (123) fırına dā neye gėdeceḫ?

K2: (124) bilmiyom yanı öyle dedi. (125) ġötürüyüm derseñ ġötü. ġötü de bıraḫsınnar.

K1: (126) bize ġötürüyüm ben.

K2: (127) telefon ediyim de bo͡un.

K1: (128) ġötürüyüm de çocuḫlara.

K2: (129) Memed emmi ecüḫ tarhana veriyim. neyde? ay şuña baḫ.

K1: (130) ġı.

K2: (131) he. anam neydeḫ Kerime abla.

K1: (132) yarım yarım amalıyat oldu patladı.

K2: (133) heç bīş işde yoḫ. amma üraşdıñ. (134) sanki o böyle yırtılıyo sanki.

K3: (135) ben bīş ġördüm mü hemen gėdiyom yatıyom ki.

K2: (136) öyle ġorḫuyom ki amalıyat mamalıyat. (137) bi de ġorḫuyom ki üş üş kere peş peşe oldum. yō bi da patlarsa neydeḫ. **(Doktora tekrar gittin mi?)** (138) yoḫ gėtmedim ki ġorḫuyom dedim ya işde. (139) ecük de yörüyüş yapıyom ecük zayıflıyım dedim. pancar sōḳdüḫden sōna böyle oldu. (140) ecük de zayıflıyım da. durmuyom ki Zübeyde durmuyoḫ ki aha hayat bacaḫ süpürüleceḫ, ev ocaḫ hadi süpürüleceḫ.

K1: (141) siz oyanda yatuyoñuz ellām.

K2: (142) e hadi etme. Salihaya dedim ki Saliha buñu yıḫın da yapıñ ġı dedi içide olū biyeriye ġoñ dedim. (143) yıḫacaḫlar, yıḫmadan gerçi yıḫarsa görükür bu yannı.

K1: (144) yıḫacaḫlar mı? diyodu Yunis ecük bu yannıda balkon çevürecem.

K2: (145) fırın yapduracam dedi.

K1: (146) araba mı ġoyacaḫ? arabasıñı ġor.

K 2: (147) esġiler yıḫılıyı yeñiler yapılıyı. (148) belki bizde yıḫaruḫ şeyderse. (149) yoḫ o tarafa afur yapduduḫ ya onuñ üstüne.

K1: (150) ġızlarıñ gėder. ōllarıñ ġalu bi ōlun var o da sıvar yanına.

K2: (151) niye bi ōlu ḳüçük.

K3: (152) iki dene ya.

K1: (153) anam o böyüyenece.

K3: (154) e aha yoldaki de oluda hadi neydeceñ.

K2: (155) dört dene ōlan olusa.

K1: (156) hayullusu.

K3: **(Beşinci çocuğun mu?)** (157) he beşinci.

K1: (158) cenāb allah rızġını bol ėderimiş vörürümüş emme tabi.

K2: (159) ağır ġalduruyodum ilac içiyodum. düşmemiş ġorḫdum biyo düşmüşse ya diye.

K3: (160) zati dünyanıñ ilacını iş, ġaldu yine heç bişey olmaz Allah isdediyse.

K1: (161) benim ki a Arifėde doḫtura gėTdimdi emme o biyo bi inne vurundum ġözükmiye.

K3: (162) ilaşlar diyi etki ediyomuş.

K1: (163) dediler ki etme dediler.

K3: (164) doḫtur da dediki saḫat olma şeyi olur dedi. (165) heç şeytme dedi. dā heç ellemedim.

K1: (166) bu dā dediler.

K3: (167) iyki başdan çabaladum. heç.

K2: (168) aman yeseneñize ġı.

K3: (169) benim öbür çocuḫlarda da çoḫ çalısıyodum öyle durañ duruyu valla.

K2: (170) sevmedim mi Büşra?

(Yok çok sevdim ya elinize sağlık.)

K1: (171) züriyet saḫat olu dediler ya yarabbi hata eTdim.

K2: (172) örtüyüm mü aha buñu yōsa?

K1: (173) oruya ġoñ.

K3: (174) varım gėdeyim ġaynanam gelir.

K1: (175) ġaḫ ġaḫ. bī derki nerdesiñ der.

K3: (176) ayaḫlarıñ acıyı çorabım var da çorabım gėysem gėymiyim Ki canım daralıyı.

K2: (177) ateşler gibi yanıyo gėyiyom, çorabı çıḫadıyom üsdüne. (178) içerde de sini ġurulu. şey ya ondan öyle. (179) bi ġüdel ġo heri Züleyha dışarda ġüdel.

K1: (180) ben de gėdiyim de yapıyım adam makinyi aşdım doldudum. oturuyodular.

K2: (181) bulaşuḫlaru mu? ġarısı marısı da mı geldi hep? ġendü mü?

K1: (182) Ürüsdem öyle bi eşi dosdu dolanıyım geliyim demiş.

K2: (183) diyom dışarı çıḫadıyım diyom geyüḫ. (184) hep yavlar içinde hep yağ depesiñe çıḫdı. aha Kerime abla. ne dediñ yavrum? (185) yayuḫ bu aha Büşra yayarkene falan olaydıñ çeḫerdiñ. (186) o dönüyo fırıl fırıl şey oluyo, ayran oluyo.

K1: (187) yav oluyo.

K2: (188) şimdi şey oldu ya yav üsdünden alıyoñ. (189) bu fortumdan da aḫıyo. ayrañı aḫıyo. boşadıyım.

K1: (190) üzüm hamuruñu serdi balḫona.

K2: (191) heç seninkine şeytmedim Kerime abla ġomadım, şeytmedim.

K1: (192) ben saña berdüm.

K2: (193) aman heri çalmadım he yoḫ allah razı ossuñ. biraz irice çekilmiş.

K1: (194) yanı ortadan ġırī yarıma diyoḫ buña biz ayran çorbalī da oluyu bundan. (195) bende bi baḫır çekdüm.

K2: (196) böyle dolmadan biraz şey olusa. (197) bu gözel oluyo yoḫsa çıḫ gibi oluyu çorbası.

K1: (198) dolamıyı da bununan dolduruyoḫ paḫlayı da.

K2: (199) ben de seşdim dün. (200) incesiñi ayru şeyTdim ġodum. dā doldurmuyo.

K1: (201) yarım teneküde benim var. (202) ben çoḫ ġurutmuşum şeyTdim aş bütüñü serdim. (203) ekmā̄ bıraḫdım gėTdim. bi de dışarı çıḫdım ki altına aşşā su aḫıyo punardan. (204) onda oña aḫşam su topladum yeñiden zabaḫ iki eziyet eTdim. (205) ġururTdum anam aceb çoḫ mu ġuruTdum.

K2: (206) aha dolıya buñu ayırdım.

K1: (207) boncuḫ gibi şey buña kelem felan olmaz mı? (208) keleminen eyce olu.

K2: (209) içine de bi dıḫım keleme bi dıḫım bulgur ġatacañ şimdi bunnara bi düğü. (210) bulgur dā içiñi alacañ ġaruşduracañ bulguru, biliyom.

K1: (211) yavrum tenükede benim var gözel aşlıḫdan neydī̄m. dolmanı dolmaya atarım.

K2: (212) yaprā topluyoñuz mu siz? yanı dolma içi diyoḫ ya hani ġaruşuḫ. (213) bulgurunan bu aşlıḫ ġaruşuḫ mu ediyoñuz siz? (214) sade aşlīnan mı? ġaruşduruyu demekki hemi.

K1: (215) bulgur ġatıyom.

K2: (216) yavan dolma heş doldumuyom. (217) yoḫ heş doldumuyom sevmiyom oñu ben.

K1: (218) pilav bişürüyoḫ pirinç pilavı ġazanda yarusu ġalıyo yiyemiyoḫ. (219) neydiyim içine bi ġısılıḫ bulgur atıyo, dōruyom, dönderiyom doma sarıyom.

K2: (220) dolma heri ayda yılda bi doldurusam pirincinen dolduruyom.

K1: (221) işde pilabı öyle ediyom.

K2: (222) dā oñuda sevmiyom.

K1: (223) içine de gözel yıḫanma ġoyom.

K2: (224) benim ġız gelin heç şeytmiyi. (225) paḫlalu doldumuyo paḫlalu sarmıyom ben.

K1: (226) fene dutumlu ġarıdı. zayetmiyom diyi neydiyim dā ediyom. (227) bişürüyom bi ġazan tavıyı paḫla ısladım da duruyo veriyim de.

K2: (228) dā doldurucañ he.

K1: (229) ecük dolma sarıyım diyom. topalladım da biyo basdım yapraḫdan şey bidondan gerü söḫdüm. (230) bidon yarım oldu üsdü yoḫ. ben gine boşedinen dolaba ġoyum da dedim dolma sarıyım. (231) aha pancar soanımız var bişürü yerük.

K2: (232) dōru.

K1: (233) dün ıslandım da diyom Ki aha diyom buralarda sıraç yapıyomuş. (234) ġörecem diyom. ġüzden bu yannı şey dā şeydiyom. (235) pancarı makiniye döḳdürek diyom sen de ırād oluñ diyom. bi ay gėderük.

K2: bizim de öyle ederük.

K1: (236) bi yıl heç ġözüm böyütme.

K2: (237) geçer mükü bilmiyom da.

K1: (238) o da yaşlu bi ġünde ġahañ harmandan diyom direnüñ diyom. ōlan da dediki..

K2: (239) Kerime abla bi de ġötümesi var.

K1: (240) motur bulacañ oruya bi ġamyon bulup hemen aḫdaracañ.

K2: (241) ġamyon olsa ne ala dō mu motur herkeşin elinde oluyo.

K1: (242) yoḫ heri o da oña yapacaḫ.

K2: (243) benim ġocam bo͡un dışarda. bulur niye bulur. (244) benim adam ġapınıñ ōne ġurak olsa yine şeytmez.

K1: (245) motur bulsa biri dolduru o gėdeyim geleyim diyenece öteki dolar. (245) gėdeyim geleyim diyenece ötekisi dolar. (246) bulur öyle eTdüḫden sōna ġamyon bulurum hepisiñi birden def ederim. (247) ġamyoñu çayda punardan geçer mi ḳöprüden? (248) ḳöprü gürp oturusa.

K2: (249) he çaydaki ḳöprü mü Kerime abla?

K1: (250) bizim harman yerindeki.

K2: (251) he orda ḳöprü var hemi.

K1: (252) tam tallanıñ başında.

K2: (253) o yannı dā gėtse gine gėdemez döl mu?

K1: (254) o yandan. o yannı yolu düzgün. düzgün dō̄ mü?

K2: (255) o yandan kanaldan dönemez.

K1: (256) he en dōrusu motur olacaḫ.

K2: (257) şimdi hep hemi. çöker miki ġı? (258) pek şey yapdılar baḫıyım şeyide ġısa emme mesafesi şöyle.

K1: (259) he ġısa.

K2: (260) peḫ derin dōl.

K1: (261) siziñ de talla var orda.

K2: (262) siziñ şey var ya şeftali bahçe Salihagiliñ.

K1: (263) gėTdiñiz, baḫdıñız mı?

K2: (264) bunnaruñ ki talla. şey Salihagiliñ ki fidanlıḫ onnarın ki fidanluḫ. (265) onnarda heç baḫmıyo fidannara şeye.

K1: (266) sürdü ya baharıñ biz pancar mael ediyoduḫ geldi oralarıñı sürdü.

K2: (267) ayva, kiraz hep öyleyidi. noldu bilmiyom şimdi, bilmiyoḫ. (268) bi elması varıdı anam bi gözelidi ki çıtır elmayıdı. bi gözelidi ki.

K1: (269) söḳmüşler āşları.

K2: (270) nerden geçümüşler?

K1: (271) bunnarıñ çördük varıdı ya oruyu hep dümdüz.

K2: (272) genüşdümüşler heç yuḫardan olmamışlar hep aşşādan.

K1: (273) bilmiyom.

K2: (274) aslında yol öyle olu.

K1: (275) bek ileri gėtmedim de Saliha geldi. a yolu şeydeceḫler tallıya girmeye yol şeydeceḫler açacaḫ dedi. (276) piçānan geldiler sürmiye işde bizim pancar onuñ üsdü.

K2: (277) assından iki taraflu olması lazım yanı.

K1: (278) şeyde geçemiyo nazlunuñ abdullāda cöüz diḳmiş o tallanıñ ġıyılarıña. (279) cinġan ahmed de ġızdı o dozernen kepçe duTdu. (280) dedü buruya böyle getürecene bi adım yoḫaru diḳse noluyo dedi.

K2: (281) ġıyı diyiñ tallayıñ içine diḳdi besbellü.

K1: (282) ġalduruma diḳmiş.

K2: (283) altu da.

K1: (284) o fidan bu yıl diḳmiş ya ben ne bilirüm hemi.

K2: (285) ecük de sāpsuz oldūndan.

K1: (286) Topal Abdullā.

K2: (287) ecük ondan oluyo biliyoñ mu? şey ḳöyde yōsuñuz ya şimdi ondan almış heralde. (289) ecük yōsa iki taraflu yanı hem burdan hem burdan olması lazım.

K1: (290) Yunis ġızıyı dediler.

K2: (291) yol öyle olu yanı.

K1: (292) burdan soḫmuş diyeñ.

K2: (293) şeygiliñ Yunisgiliñ?

K1: (294) e heş gėdip baḫmadıñ mı?

K2: (295) niye biyo gėdip baḫmadıñız.

K1: (296) tallayı ġörmeye bi havas etmeñ mi?

K2: (297) şöyle biiş var Zübeyde yol ömür boyu dünya batana ġadar. (298) orası var biliyoñ mu. diyolar ki bu yol şeye har insana nasīb olmaz diyolar. (299) orası da var. zaten burda dōlsüñüz ekmiyoñuz bi iş etmiyoñuz o hayır.

K1: (300) hayrıñıza gėtsiñ.

K2: (301) ömür boyu torunundan tosununa olaymış işde. aslında şey öyle yanı şimdi muḫdarıñ size ġarşu tanımıyoñuz bilmiyoñuz. (302) öyle bi şey olmaz ecük yoḫsuñuz ondan mı oldu acaba? sāpsuz gibi.

K1: (303) hadi hayullu ġünner.

K2: (304) hadi Kerime abla eliñe sālıḫ hayullu ġünner.

K1: (305) ben size ġötürüyüm de.

K2: (306) tummanıñ böyüḫce. eyceymiş ki ġı. işde şalvar böyle olacaḫ biliyoñ mu.

K1: (307) şey altında beyaz varımış. İsmetiñ ġarı … neyTdiñ maḫasınan o beyazı kesdiñ geri diḳdiñ.

K2: (308) he nolcaḫ öyle olacaḫ. asıl bizim şalvallar var ya hem uzun olacaḫ hem geniş olacaḫ. (309) ġalçalar var ya ġalçalarımız yaluñuz çekiliyi biiliyoñ mu. böyük uzun alıyom çekiliyo ecük ġannımda var ya çekiliyi. (310) dā şey oluyo bi de lastikleri. baḫala elinnen diḳmeye yeter olmuyu. (311) elinen diḳme çoḫ gözel. boyna etek gėyemiyom edemiyom. iş ġörükene etek gėyemiyom. (312) mejbur şalvar şalvardı. düzgün olacaḫ helede bizim gibi kilolu olaña düzgün olacaḫ şalvarı. (313) anam aha bir ayı geşdü yörüyom ediyom dā iki kilo onca düşmüşüm. yemiyom da. **(Yeşil çay içsen.)** (314) yeşil çay oñu ne diye alacam. yeşil çay diye mi olacaḫ yanı yeşil çay diye hemi. (315) ben tansiyonum yüksekl̄ zaten on üş senedür tansiyon ilacı ġullanıyom. (316) yolsuz düz ecük bi ġaşuk aldım yiyemedim. şeye siz bakġallardan yiyoñuz ya. (317) tuzsuz olmuyu ya onnar tansiyon ilacı yoḫ mu? (318) sende hayretmiyi biliyoñ mu bende öyle çift çift içiyom. (319) çift çift içiyom ben de aḫşam ilacımıda sabaḫkiñide sarmusaḫ yiyom durmadan.(320) el içine çıḫamıyom emme mecbur yiyom. neydiyim mejbur aha böyle avucuynan yiyom. (321) çī çī

limon suyu yutuyom. suyu alıyom dilimleri suynan yutuyom. (322) hap gibi hap gibi limon dilimleriñi. dōru üş senedir benim aha o gelinden oldu. (323) gelinden oldu dā üzüntüynen herşey oluyu. ondan oldu on üş senedü ilaş ġullanıyom. (324) eltim aha tansiyonu yōdu ġarınıñ birden bī̇ş olmuş bacā dutulmuş birlī̇nen ġötüdüler. (325) beliñe pıḫdı atmış şimdi de yükselüyo bilmiyom artuḫ. **(Başka bir şey mi oldu acaba?)** (326) yanı öyle yōdu yanı tansiyoñu taḫañ yōdu iki diş düşürüyo. **(Novalgin alsan aslında iyi olur.)** (327) novalgin neyidi? yeşilidi hemi şöyle şimdi a doḫtullar yazıyı da ilerde onnar bakġallatda oluyodu, alıyoduḫ. (328) ilerde yoḫ yasaḫ ya. ezzanelerden bakġallarda yasaḫ ezzānelerde şimdi onu da doḫtur yazıyı ya şeye ilacı ārı kesiciyi. (329) alveres yazıyı bide ney dolerin miydi ondan bi zaman alveres işdim. alveres de dediler çoḫ şeylü mī̇denü şey eder dedüler. (330) sōna bi de ney ford mu ney öyle biy ārı kesici yazdı. epeyden añu ġullanıyom bi de fordu. (331) ezzāneler verü mü doḫtura deseñ yazar mı? **(Yazar doktorlar.)** (332) novalgin assında eymiş onnan ne ey eTdüñüz ġandü şeytmedi hep yağı mağı daşuduḫ. (333) baḫsana a şöyle ġo hadi. afiyet ossun hanı ya ne yediñiz hemi. (334) o Kerime abla baḫırı ġötümedi ġörüyon mu ben ġötürüyom dedi. yoḫ verürüm fırında ya verürrüm. (335) yavrum o siniyi getü de o siniyi āzıña örteḫ yavrum. benim ġızıñ ōlu burda torun. (336) hadin ġüle ġüle. **(Teşekkür ederiz.)** (337) bişey dō̇l yemediñiz bile ben de diyom ki yatallar mı acaba, ġüle ġüle.

Metin 45

Adı Soyadı: K1: Ayşe Çakmak (76 yaş; ilkokul bir; Ġabişōl Memediñ ġızı, İrefiyeniñ Gelini)

K2: Emine Özmen (yaş; ilkokul;)

K3: İsmet Uçucu (70 yaş, ilkokul mezunu, çiftçi, Çatçatıñ İsmed)

Derleme yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: 029 Röportaj

Derleme Konusu: Karışık Konular

K1: (1) sen señi ġörmeyeli yıllar oldu. eyce ġurumuş. (2) yo ıslā olu mu ġaç ġündü seriyom. siz neydiyonuz? **(İyiyiz çok şükür.)**

K2: (3) Salia ablama da dün aḫşam ġonuş dedim de ben diyi şey ben eyce ġonuşamam ki diyi.

K1: **(Tarhanayı nasıl yapıyorsunuz?)** (4) tarhanayı nası yapacuḫ tarhanayı bişürüyoñ yōrd çalıyoñ. yōrdu da ondan sōna eziyoñ makinède yayıyoñ. (5) yaūñu alıyoñ ondan sōna ġazana ġoyoñ. bişürüyoñ ayranınan barabar. (6) içiñe aşlıḫ ġoyoñ ġaynaduḫda sōna bişürüyoñ ondan sōna endürüyoñ. (7) bir ġün duruyoñ sabāca sōyo dökḳüyoñ. tama neye ras gelüse dökḳüyoñ ġuruyo a böyle.

K2: (8) böyle bezlere dökḳmüyoñ yapışır. böyle bezlere hanı çual oluyu ya çul dikiyoñ oñu bi de ıslıyoñ. (9) ġuru şeytmiyo tabi yōsam şeydemiyoñ. tarhana otları he o tarhana otları.

K1: (10) yapışmamasu içün ġoyolar. hamur gibi oldū içün hanı. **(Siz kimlerdensiniz?)** (11) biz mi? ġocalı üsüyn deller. gelimiyim ben he. **(Kaç yaşındasınız?)** (12) ben mi altmışu geçük altmışımda varım işde. (13) buradayuḫ. buranıñ geliniyim işde. (14) ġabişōl memed deller benim babama. duyduñ mu? ganginiñ dōrudur. (15) siz İstanbulda dēlmisiñiz? Ankarada mıydı? İstanbulda mıydı bi biri varıdı.

K2: (16) señi de heç ġörmemişdim. mürsel abiyide ġörmemişdim. tek halilinen şeyi.

K1: (17) şimdi hen de geliP gėtmiyoñuz ki nerde ġöreceñ. (18) e gelecek ġėdecekler ki ġöresiñ ġöremiyoñ. bi yani ġöreceñ ki ġörmeyince nolcakki. (19) nası çocuḫluḫlaruñu ġördüḫ. ondan sōna ġörmedüḫ. gelmiyi gėtmiyi. (20) o gelse sen ġörüñ o señi. ġöremüyoñ derkene birbiriñi. abiñ neydiyo nası? (21) allah eylük

versiñ. ey ey ey etmişiñ, ayda yılda bi gėdiyoñuz. çoḫ eyce geziñ. (22) bu ḳöy çocūsuñ geziñ dolanıñ. geliyolar hep dā geziyolar hep.

K2: (23) yaylada turizm oldu diyollar. gėTdiñ mi? yaylayı da geziñ.

K1: (24) olmasa eviñ ne yapacañ yaylada.

K2: (25) Āca Dedėye gėTdiñ mi? orda tekke var. yatır var diyollar orda.

K1: (26) mallarımızı ġötürüyoḫ hep.

K2: (27) ġatur yol o da yaylada emme şimdi öyle dēl. biş olsa hep ġapalı mallar gėdiyi.

K1: (28) o da kötü olu. ḳöylüde olmasa olmuyo mallar yazın. bilmiyom artu. (29) hayvañı ġötümeseñ de olmuyo evde yemiynen. sīrcılar gėTdi şidmi mallar hep evde. (30) ḳöyde hep mallar biTdi. sīrcı dutamıyoñ ġatamıyoñ. (31) sīrcı yoḫ. sīr ġüdeñ yoḫ. **(Koyun inek bir adam mı güdüyordu?)** (32) hepsi bi adam ġüdüyodu. şimdi öyle bi adam ġütmeyince seniñ malıñ evde benim malım evde başıña bela. (33) hep malsız şeysiz ġalu. eyi oluyo emme işde böyle adamsuz da olmuyo sīrda ġüdeñ olmayınca heç.

K2: (34) hem yaz hem ġış içerde duruyo.

K1: (35) bi adam olsa emme sīrcı olsa a bu ḳöyüñ adamı ġötürmüyo. gėdiyo getürüyodu.

K2: (36) hepisiñi ilāne ġoy şeyiñ altına, su ġoy.

K1: (37) ḳöyde oluyodu sır ġüdmeye adam da yoḫ. adam da yoḫ. (38) ēr dutsa mutsa da dışardan dutuyodu. e dışardanda dutuyolar getümüyolar. (39) para veriyoduḫ. mesela diyekki ikiyüz kāt māt. anlaşıyı ḳöyüñ oruyu mesela de bir de bir oluyo. (40) mesela sīr oluyo adam ondan ġazanıyodu para ġazanıyodu. (41) ey oluyodu emme şimdi işi ḳötü. o sede mallara baḫıyodu. ġoyunnaruñki ayru. (42) ġoyun çobañı ayru malıñ ki ayru. malıñki aluyo he. bilmiyoñ ġızım ne bileceñ. **(Eskiden de böyle taş döşeli miydi mahalleler?)** (43) varumuşdu burada daş yōdu. a şu kilise orda daş oludu. (44) a şu şey punardan üsdünde varıdı daş döşelüydü. daşlar bura hep toprādı. (45) ondan sōnadan yapdular. ondan sōna emmüñde bilü de gerçi de. o da bilür. (46) ḳöyde daş yōdu çamur çökek oluyodu. emme bu daşlar döşenince ey oldu çamur olmuyu yāmur yāıncı. heç dēlse eyi oluyu. **(İneklerin ayağına zara vermiyor mu?)** (47) yoḫ yol bu zarar vermiyo. topraḫ olsa daş oluyo oyannı var. oralar daş oluyo hayvannarıñ ayaḫları acır emme. (48) böyle oldūnda acımıyo düz daş. esġiden batıyodu şimdi ey oldu. at olañı eşşek olañı varıdı eġiden.

K2: (49) bu ġaş dane ancadur benüm tahminim.

K1: (50) dā kimiñ varki eşşek yoḫ.

K2: (51) semerciniñ var mı?

K1: (52) he semerci Hüsn̄ünüñ var mı bilmiyom yoḫ ellam semerci Abdullānıñda yoḫ. şey ġuççu muççu gibi bīş.

K2: (53) önceden çōduodun getürüyodular.

K1: (54) he eşşek yetüştürüyodular demmekki.

K2: (55) herġesiñ ġapısında oluyodu, ġapısında bālı.

K1: (56) herkesiñ ġapısında eşek varıdı. moturlar çıḫtı ya şindi eşşē gerek yoḫ. (57) motulla gėdip motulla geliyolar. şimdi hep ġolaylaşdı moturnan.

K2: (58) bi de ben bīş duymuşdum da öyle fazla benim ġafada hani bi ġulaḫdan giriyi bi ġulaḫdan çıḫıyı ya benim herşey. (59) bi yaylada gavullar gelin geliyomuş da gelin daş mı kesilmiş diyolardı biliyoñ mu?

K1: (60) he ġavurlar gelmiş gelin daş olmuş dediler.

K2: (61) tam detayıñı bilmiyom ben.

K1: (62) ney demiş ġı bi dn̄ estü..

K2: (63) es es ġavuruñ bārıña bişey diyodular.

K1: (64) ġavur imansuz babam samansuz diyodu. o başka bu başka.

K2: (65) öyle mi.

K1: (66) ġavur şeymiş cāhilimiş. demişki babası o saman ediyomuş. (67) samanı ġavurdan alacaḫ ya ġavur ġızımı veriyim de ondan sōna ben de samanı alayım demiş. (68) o da ġızı ġavura gėder mi heç. o da dermiş ġavur imansuz babam samansuz demiş. (69) ondan sōna yeşermiş yemyeşil olmuş, samanda olmuş. (70) ġurtulmuş yanı allaḫdan olacaḫ ya.

K2: (71) he bi kelimeden yüz kelimeden bi kelime.

K1: (72) aḫıl işde unuduyom.

K2: (73) yaylada olmuş dediler.

K1: (74) gelin daşıñada bi gavullar mı peşiñe düşmüş şeytmiş haralda da onda gėderkene daş ġaya olmuş. (75) heç allaḫdan etme öyle onnara ġalacāma daş oluyum diye ġalmış dediler. öyle derdiler. biliyom da unuTduḫ işde.

K2: (76) Emine ablama hatulladsayduḫ belki bilürmüşdür. herşey aḫlıma gelmiyo.

K1: (77) unuduyoḫ aman yoḫ öyle kim anladacaḫ. ānadu ānadular da gėdesiye.

K2: (78) öyle yaşlu kim ġaldıki?

K1: (79) öyle yaşlu olacaḫki orda ānadudu. yaşlu şey olsaydı.

K2: (80) he annem olsaydı ānadudu öyle şeyler.

K1: (81) ġonuşmuyu öyle yaşlu. biz bilemiyoḫ öyle.

K2: (82) öyle yaşlu kim vardıki ġı ḳöyde?

K1: (83) kim var Hasan dayım var.

K2: (84) Hasan dayı mı var? ānadu baḫ o biliyoñ mu. (85) bi de var ya o ġarı heç unudmuyu diyolar, Topçunuñ ġarı.

K1: (86) topçunuñ ġarı da burda yoḫ. burda olsa.

K2: (87) fene anladıyı diyolar. eġıleri diyolar. o ġarı ToḫaTda duruyu.

K1: (88) ōlūñ yanında.

K2: (89) o da baya yaşlu esġileri heç unudmuyomuş. (90) maşallah diyolar ō ġarı şey diyolar yanı hasdalī da yoḫ diyolar.

K1: (91) a bizim İsmedde ġonuşuyu.

K2: (92) ismed abim de bilü he.

K1: (93) ismed sor, isdedūñ ġadar sor.

K2: (94) esġileri hanı noluyo neydiyo?

K3: (95) meraba heşgeldiñiz ġızım. siz memediñ ġızı mısıñız? buyur de bāyım. (96) bi ġarı ānaduyodular emme tamam. tamamıña yanı aḫlımızda ġalmadıki. (97) çocuḫluḫda dē babañ şöyle şöyle baña üründen mahsüllerden ne ekiliyi ürünnerden sırıynan de dedi. (98) sorduydu da erūden yoḫ bilmiyom. ānaTdılar oñu çamur omaması içün dört döşöme yapmışlar. (99) tabi biz dā çocūduḫ mezallıya gėdiyoduḫ. (100) millete aynı böyle ġaldurum daşınınan gėdiyodu. öyle yōdu bu mıntıḫada heş bi ḳöyde yōdu. (101) oñu gavullar döşemişler. saten gavullar zamanıñda döşenmiş orası.

K1: (102) evleriñ ōne dōru şöyle şöyle.

K3: (103) aynı böyle ġaldurum döşüyodular, döşemişler. (104) burdan ārı ayāñ çamur olmadan o ġaldurumdan gėdiyoduñ.

K1: (105) a şu kanėpeniñ şeyi ġadardı dallī.

K3: (106) a dallī kanėpe ġadar. kanėpeden az genişlī var yōdu yanı. (107) e siziñ ev biz eviñ ōne dōru döşemeyidi hep.

K1: (108) öyle döşemeyidi.

K3: (109) döşeme yapmışlardı.

K1: (110) ortası daş topraḫ. orda döşeme varıdı.

K3: (111) evet saçān dibine dōru yapuyodular ki orda saçaḫdan ġoruyodu. (112) aynı öyle şemsiye gibi gėdiyoduñ yanı. (113) öyle öyle özellī varıdı. gėTdi yıḫıldı o evler esġi evlerden ġalan bi bu ev var. (114) bu ev sati başka Muavingiliñ evi, siziñ evler

varıdı. hep esġi yapı. siziñ eviñ yapılmasıñı biliyom. (115) ġuru ōlanıñ dedesi seniñ dedeñ benim amca oluyo, aynı uşaḫlarıyız yanı.

K2: (116) en esġi ev buymuş ġızım.

K3: (117) en esġi ev bu yanı manasdur. (118) manasdurdan ġalma ġavurdan ġalma ev bunnar yanı. yeni burası.

K2: (119) bizimki bizimki.

K3: (120) he aşşā yüz yüz yirmibeş senedür var yanı.

K1: (121) ey Esadıñ ġızınıñ evde māsur ġaldī ev o dō̄ mü?

K3: (122) işde bu boalar tosunnar malları bālıyolarmış.

K1: (123) onuñ üsdüne yapdumuşlar.

K3: (124) he eviñ üsdüñe yapdılar dıvarıñ üsdüne.

K1: (125) dıvarıñ üsdüne he.

K2: (126) ġızıñ ödevi varımış da oña şeydiyoḫ.

K3: (127) evelde keş yaylada keş yapardılar.

K2: (128) ānadduḫ oñu geçen ġün.

K3: (129) efendime söylüyüm zoal ezmesi yapardular. (130) topraḫdan böyle seydip zovalleri eziyodular. (131) o yanı esġilerden yanı. biz ġördūmüz o varıdı ondan efendime söylüyüm tahana, hale devam ediyo.

K2: (132) keşkēmiz meşurdur.

K3: (133) keşkēmiz meşur yaprāmız meşur. bi de olan esġi olarak ceve yapulu. (134) bi de şey var sarmısaḫ. adam onnarıñ sarmısā bizim sarmusaḫ dutuyu emme bīş adı gėtmiş. (135) toḫaT yaprā diyolar da her yerde toḫaT yaprā mı gėdiyo. (136) sungurlunuñ oyanda topluyolar getürüyolar ToḫaT yaprā diye satıyolar. işde ad gėtmiş oluyo. **(Bayramlar nasıl oluyordu?)** (137) orası ġurbanda gine aynı ġaç ġabile ġabile oluyu. (138) emme şimdi evelden bi de meşur şu varıdı atıyom kim Topal Osma emmimgil en böyū̄ bi de seniñ dedeñidi. oruya toplanıyodular. (139) bayannar bi tarafda çocuḫlar bi tarafda. her eviñ ō̄nde bi tam varıdı. (140) o Keleklü saygı emmümgil ondan sōna emmimgili o da tam da toplanıyodular. (141) mevlütlerde bayramlarda hep oruya toplaşudular. çolçocuḫ helalleşiyodu bayramlaşıyodular. (142) ondan sōna davılıyo. yeñi herkeş eviñde ġendü bişū̄dū̄ñü ġendü yemiyodu o zaman billik. (143) aynı ġabile böyū̄ kim Musa emmim ki şu onuñ başıña hep toplaşıyodular. (144) ne ġader oluyo şey diyosa onda sōna orda yemā tamda yiyodular. ondan sōna davılıyodular. (145) namazdan sōna o eve gėdip öyle. canlı oñu canlı biliyom yanı. ben gėTdim, canlı biliyom. (146) işde siziñ dedeñgiliñ.

bizim dedemiz toplar. **(Lakaplar varmış biliyor musun?)** (147) Mamudlar, Ġaplannar hepsi emmimgiliñ eviñ tama toplaşıyodular. (148) ġarılar uşaḫlar orda yemā yiyodular bayramda. (149) işde kete meşurudu yayladan inerkene börek yapuyodular yayladan ėnerkene. (150) kelek taḫıyodular zangul zungul böyle oynayarak ġülerek. (151) ġarılar hep böyle ateş yaḫıyodular hanı ġoyunnarı getürükene arasından keleklerinen.

K2: (152) yayladan ġöçerkene.

K3: (153) ḳöyde bi ālem yapuyodular.

K2: (155) ġoyunnar ateşin üsdünden atlıyodu. çol çocuḫ ateşin üsdünden hopluyodu.

K1: (156) oluncu neşeli oluyodu.

K2: (157) koyudmaç filan yapıyodular, börek yapuyodular. (158) geldimiydi ordan ġonşulara akrabalara dāduyodular. sütlaç yapılırdı.

K1: (159) yapacaḫ oldumuydu ḳöyde dādudular.

K3: (160) buruya gėtmeyenner yayladan gėtmeyenner de burda hep dādudular.

K2: (161) esġiden billik belābellik varıdı.

K1: (162) evelki eyceydi.

K3: (163) siziñ bu yalancıdaki Memedgiliñ hanımıyla bi daḫuntumuz nasıl oluyu bi baña de. (164) ben onnarıñ işiñe gėdiyodum da ġörüyodum. hem aḫrabām oldū içün ondan sōna o da bi bā böyle bişey dedi. (165) Memedden ötürü bişeyler söylediler de. (166) Memed abide seniñ deyzēñ aḫrabası oluyu. (167) uzaḫ dōl yanı. aynı ġabileniñ çocūyuḫ aynı sülāleyük demekki. (168) o da bi konu geşdi de unuTdum.

K2: (169) önceden yayla yolları felan yōdu.

K3: (170) yayla yolu yōdu burda. ġüneş dōmadan çıḫıyoduḫ. (171) bi de yanġül döne döne döne buracellīñ mezellik diyodular, burası ġübür dere burda dilki var diyodular. (172) çocuḫları ġanduruyodular sōna işde.

K2: (173) hayvannara yüklüyüPde ġötürüyodular.

K1: (174) tā burdan tā oruya.

K3: (175) merkeplere eşekler varıdı. her evde iki dene üş dene varıdı. (176) o devür öyleyidi. sōna tıraktör çıḫdı işde ondan sōna da yol yapıldı.

K1: (177) o zaman dā şenlüklü eyceyidi.

K3: (178) bizim burda yol yōdu. boyaludan ārı gėdiyoduḫ. (179) ondan sōna yol yapıldı. yayla yolu oldu. (180) buyur belediye zmaanı Zülfikarıñ zamanıñda yapıldı.

K1: (181) tıraktör yolu yapıldı yōsa yoḫdu. ḳöyümüz ordan gėdiyoduḫ bilmiyoduḫ.

K2: (182) boyaludan gėdiliyodu. bunnarıñ yolu yapıldımydı buradan gėdildi.

K3: (183) he.

K1: (184) ondan sīna matur yolu yapılıncı burdan gėdildi.

K3: (185) Boyalunuñ yaylasıña arazisiñe yaylaya gėdiyoduñ. (186) yayla dā önceden de yāmur yāıncı Topçamdan ārı gėdiliyodu.

K2: (187) Hūlardan gėdiliyodu.

K3: (188) Hūlardan o sōna orman yolu vuruluncu gėtmeye başlandı.

K2: (189) Hūlarda bi gėTdük de ġöç ġötüdüydük. (190) ondan biliyom. on yıl önceden yaylaya gėdiyodum. (191) şimdi gine başladık malcílīa. önceden billik berābellik çoudu da.

K3: (192) o zaman şimdi tütün dikek şey yapak imece oluyodu. herkeş ġolum ġomşu hepsi bi yere toplaşuyodu. (193) bi seniñ ġörüyodu bi benim işimi ġörüyodular.

K1: (194) beraber sōna bōön baña yarın saña.

K3: (195) imece ile.

K2: (196) önceden televizyon felan yōdu ya içerde ġalınmıydu dışarılarda. şimdi bi oturular televizyona.

K3: (197) evelden kimiñ pancarı ġalsa bi yeriñ ġalsa ġolum ġomşu bīşi hep toplaşıyodular pancara.

K1: (198) pancar ossuñ tütün ossuñ bi gözelcene topluyoñ. (199)s ōna geliyo öyle ediyoduñ şimdi yoḫ.

K1: (200) İsmed ġardaş sele verdiñ mi?

K3: (201) buyur.

K2: (202) sele verildi mi?

K3: (203) ne selesi?

K1: (204) Boyaludan bi adam öldü dediler de sele verildi mi?

K3: (205) yoḫ verilmedi, duymadım.

K2: (206) siziñ Pempe yengeniñ bacısı öldü Fikriye.

K3: (207) Fikriye mi ölmüş ya?

K2: (208) ġoronadan ölmüş İstanbuldan gelmişimiş işde.

K3: (209) bizim Pempeniñ bacısı.

K2: (210) he he çocuḫlarıñı bekliyodular demekki. (211) hep istanbulda ya çocuḫlar topaḫ buruya çaırdı besbellü.

K1: (212) savol hayullu günneriñiz ossuñ.

K2: (213) gėdersiñiz siz benim gelmeme gerek var mı? (214) yastuḫlarım felan var onnarı halledeyim gėderkene üranda çay yapıyım da içelim.

K1: (215) inşallah inşallah.

K2: (216) göremezsem gülerek gédiñ ha. abime de selam söyleñ.

Metin 46

Aanlatıcının Adı Soyadı: K1: Ayşe

K2: Muavinin Karısı

K3: Kavuk (58 yaş, ilkokul mezunu, ev hanımı, Çakıraliniñ Ġarısı)

Derleme yeri: Akbelen Köyü

Kayıt Numarası: 012 Röportaj

Derleme Konusu: Karışık Konular

K1: (1) tanışdıḫ ya.

K2: (2) hoş geldiñiz, safa geldiñiz. eyüyük çoḫ şüḳür .

K1: (3) eyü hoş geldiñiz. ne şekeri ġı hayurdur inşallah.

K2: (4) saol teşekür ederim.

K1: (5) al ha işde torunnarıña verüsüñ.

K2: (6) kime yoḫ ġı.

K1: (7) ToḫaTlu dõlüm ki.

K2: (8) saol.

K1: (9) he yoḫaruyuk yamacuḫ baḫsaña biy yamacuḫ ya.

K2: (10) siz ordan çıḫdınız biz sizi ġördüḫ.

K1: (11) hoş geldiñ.

K2: (12) temellü ġöçüñ geliñ de ānadaḫ.

K1: (13) essaḫ mı?

K2: (14) ne yapuyoñuz? hep buyanda yap yapılmış inşād yapılmış ev var. (15) satluḫ bahçeli ev mi isdiyoñ? dedũmüzüñ bahçesi yoḫ. (16) çatusu çatıldı duruyu inşād.

K1: (17) kimiñ evi ġı?

K2: (18) tıḫlarıñ evi ya bilmiyom.

K1: (19) a burada esġi ev.

K2: (20) belediyeniñ üsdü.

K1: (21) o esġi evi yıḫacaḫlar şimdi.

K2: (22) ey esġi ev dõl ġı Mustafanıñ evi. Mustafanıñ yeñi ev. (23) ėki ġat yapıldı. satulā çıḫaTdı. bahçelī yoḫ. bahçesi yoḫ. (24) sabaḫdan ġalḫıp hemen şeyi baḫçiye girmeñ ılāzım eviñiziñ ōnde bahçe var ya sizin dēl.

K1: (25) buruyu bunnar yapdudu ya.

K2: (26) o boyalu evi siz mi yapduduñuz? (27) ġaynıñ öteki esġi ev kimde?

K1: (28) he bütüncene.

K2: (29) ben de dedim ki bahçe var ya ben behçe ġomşunum he.

K1: (30) onnar gėTdi mi dün gėdeceḫlerdi.

K2: **(Hangi sıra sizin?)** (31) yan yana orda birinci siziñ ikinci benim.

K1: (32) he sakine eḳiyo.

K2: (33) nejla babam hayrıña ekiyo biçiyo. (34) hayra tapusuñu olmadum satmadum yanı hayrıña eksiñ bitsiñ. helal ossuñ. (35) ġızım ver ōlunu verdiñ kimiñe verüseñ ver ver dedim hayrıña öyle. toplar verü o eviñde suluyo hem bu çeşmeden sulamıyo da. (36) çeşmeden bi yerden suluca onuñda bi yerden de suluyocañ.

K1: (37) a bu yanda. a bu eviñ hem yanı.

K2: (38) üs tarafı bu. **(Size kimler derler?)** bize Muavinner deller. (39) benim eşim Muavin diyolar. ismim var da ġendü ġendüne Muavinniḫ yaptī yerde. (40) ġamyon muavini. ġaldı öyle. **(Yaşıyor mu amca?)** öldü öldü. (41) yirmi sene öldū̃, ben tekim. çocuḫlarım var. biri çocuḫlarıñ yanına gėdiyom ToḫaTda kimsem yoḫ. (42) biri İstanbulda biri Aydında yaḫn dēl yellerimiz yaḫın. uzaḫda.

K1: (43) he benimkisi de.

K2: (44) yazlıa geliyoḫ.

K1: (45) u yıl yaylıya gėdemedim. baharıñ gelim dedim gine gelemedüö. ortalıḫ geledim.

K2: (46) ōlum yolda şinciḫ. gėdiyi geri gėdiyi şimciḫ. yolda yeñi gėdiyi. (47) bayrama deyin geldüḫ. benim çoḫ sıcaḫ durulacāna dōl o aydın çoḫ sıcaḫ. (48) İzmir, adana oralar çoḫ sıcaḫ. ġonuşduḫda ġapıda ġonuşduḫ. (49) çökelük ġötürüyom eve Alimeden çökelik almış.

K1: (50) siz yeñi mi geldiñiz?

K2: (51) o benü tanımıyı ben oñu tanımıyom. buralu olsañ da yıllar oldu tanımıyoḫ. (52) yavrum tanımıyom yanı şu çocū yarın ġörüsem tanıyamam. (53) burda durañ burda durmuyoñ ya. (54) bi ev biriniziñ bu yeñi evde biriniziñ yapdudūñuz sanıyom.

K1: (55) yoḫ bütünü onuñ.

K2: (56) bimiyom oñu öylecene o esġi evin ōnü. hayvannar varıdı otluyodular ġübresiñi. (57) hep hepimiz hele bir eb hep yeñi yapuldu yeñiden yapuldu.

K1: (58) aha biz esġidik ya yavrum.

K2: (59) a kerimegiliñ o evi ey. kerime ġonşuñuz biliyoñ kerimeyi. he onnarıñ eviñ yerinde havuzudu havuz. (60) o bahçiyi sulardılar. havuzu desekiler ben biliyom.

kerime bilmez de. onnarda aldı ya çocūkene filan hatıllar hevuz oldūnu. (61) havuz varıdı ġöl eviñ yeri havuzudu talla dȭl. bu bahçeleri suluyudular filan, manasdırıñ sulu baḫça diyduḫ. (62) onnar sulanurdu suyu şeyden dolardı çeşmeden havuza aḫardı. (63) tā aşṣāki yolda evlerden çıḫardı, niza çıḫardı yani tā orda yoḫardan aşṣāya evlerden su çıḫardı. (64) ilerden ondan beri yanı evlerimiziñ yeri bahçesi orda yan yana. (65) Kerimegiliñ var benim de var. siziñ bā bayır birinci ikinci benim biri Kerimegiliñ. (66) bu yannı he kerimeniñ. bu yannı bu yannı geliyi yanı.

K1: (67) Mustafagiliñ var.

K2: (68) mustafagiliñkiynen kerimegiliñ bu yannı ikisi benim hisse ġader yanı.

K1: (69) onnar iki hisse siz birsiñiz.

K2: (70) he biz biriz he onnar iki hisse. şeyinkide gercȳñ evinki de osamnıñ anasıgil vardı yarusuñu yarusu ōnüñde bāluḫ duruyodu aşṣāsı gercȳñ eviñ yeri.

K1: (71) tevek diḳdi ya oruya. Osman tevek diḳdi.

K2: (72) he bilmiyom dā oruya gėtmedim ki biliyim ben. geldi dediki emme deller esġi eme dellerdi. (73) şinciḫ halıya diyolar. gel diyo oturuyodum yoluñuz şey dedi eme dedi.

K1: (74) ellāme gėdiyi.

K2: (75) ġocası aḫrabamız biliyoñ mu ordan sōna bi yere yolladı beni onnar dedi. (76) şey diyolar dedi temüzlüyüp sefer ediyolar dedi. biz de seniñ baḫçana dedi veri..

K1: (77) bu yannı birisi kapdılar dursa kim.

K2: (78) taş atma geri dönmesiñ cāmiden geliyolar öyle ġonuşduḫ. (79) he ben de dedimki ek bīş kimiñe verüseñ ver hayırla yesinner sen de ye. kimiñe verüseñ ver dedim. (80) ben yapamıyom yārum. brn bi canıma yapamıyom. (81) çeşmeden gelüñ. hestayım yapamıyom dā ilerden tek canlı sulardım baḫardım ēmden de sulanıyı çeşmeden deī̄ sualnıyı emme yaş gėTdi. (82) yaş gėTdi iş biTdi. bi gėTdim İstanbula beş yılda geldim. (83) beş yılda yaz ġış gelmedim. çoḫ hastaydım ondan sōna dā dedim duramıyom beni ġötürüñ. (84) dā ölüsem de evimde olayım. otudu gėTdiḫ duruyo bi de maccı felen yoḫ tabi ki diyom. (85) gėdiyom açıyom gėriyom böyle işde. annemiñ şinciḫ orda ġızları touḫları duruyo. (86) çıḫadıyolar zabaḫ alıyolar yani ekemiyom biçemiyom. (87) burda da kimsem yoḫ havası suyu yetiyi. buruya geldim de allah cümle hastȧlere de salıḫ versüñ. çoḫ hastȧyim yani dā herġün dā bu eyi olmaz ölü diye beklediler. nādem gėtmedi.

K1: (88) çekecek çileñ varımış.

K2: (89) işde çocuḫlarım baḫıyı allaḫ ırāzı ossuñ. baḫıyı çocuḫlarım ōlannarda baḫıyı. (90) ġızlarıñ eviñe gėtmedim de Almusda burada bizim ToḫaTdıñ Almusuñda. böyüḫ Almusda. yazusu oruyaymış oruya gelin gėTdi. (91) bilemiyiñ ki. **(Kaç tane kızın var?)** iki dane.

K1: (92) bi dene bunuñ ġızı var. ki dene de benim ġızım var. (93) iki dene de ōlum var. üçü de Çolludalar.

K2: (94) benim de iki ōlum var. biri İstanbulda biri Aydında. (95) Aydındaki iki dene de ġızım var Almusda biri Almusda biri İstanbulda.

K1: (96) öyle İstanbulda daşındı ToḫaTda gelinidi de ġocasınıñ tayiñi oruya çıḫdı. (97) İstanbula ordan da ev aldılar şindi yelleşdiler oruya. (98) he ōlumuñ biri de İstanbulda ġonşular abisiynen ġarşu ġarşuya.

K2: (99) üçü de ġarşu ġarşuya.

K1: (100) yaḫın olmaları eyi ToḫaTda. çif dayre ikimiz bi ayaḫdan bi yere çıḫadıyoñ. ġörüyom ikisi işde.

K2: (101) siz de keşkem buralardan bi yer baḫçalı bi ev bulsañız da buralara şeytseñiz. bayā ġonuşduḫ. (102) ġapınıñ ōnüñde oturuyodum biliyoñ mu dışarda sabaḫdan ġölge oluyu ōlenece ġölge oluyo. (103) ōlenece de buruya geliyoḫ buranıñ ġölgesinde oturuyoḫ. ġonşuyuḫ arḫadaşlıḫ. (104) burda oturuyoḫ arḫadaşuḫ bu da yaluñuz ben de yaluñuz. ōlannar gėTdiler biz ġalduḫ. (105) yoḫsa sıcaḫ bizim otudūmuz yer çoḫ sıcaḫ Aydın aynende.

K1: (106) emme soo͡ūda sou͡ḫ oluyo.

K2: (107) heç sou͡ḫ olmuyu heç yaz ġış çiçäḳler açuḫ ġör heç yāmıyo oruya. (108)Aydına ġör yoḫ emme bizim buralar ġış memleketi. (109) yazın senin ġışın da senin dün ōlumuñ ordaki arḫadaşı telefon eTdiler ki dā yirmi ġün dā gelme diyo. (110) dā biz duramıyoḫ gelme diyi. yoḫ dedi gelecem artuḫ yeter dedü.

K1: (111) tarunu da allah bilü. varda biz bileiyoḫ allah bilü.

K2: (112) yāş olu hafif çiseleme olu.

K1: (113) Çolluda yāyomuş yanı bizimkiler Çolluda ya.

K2: (114) geldiñ.

K1: (115) yeñi oldu da ey etmişiñ.

K2: (116) ġaş dene Ankarada benim torunnarım da Ankırada iki torunum işleri ayru bi evde duruyolar.

K1: Añġarıda.

K2: (117) ey şey bilmiyom ki dā çocuḫlar işde girdiler yoḫsa babaları Aydına ġediyo o gece Ankırada ġalacaḫlar. (118) çocuḫlarıñ yanında ondan sōna Aydına geçeceḫler. (119) ġızlar lisiye başlıcaḫ ġayıd͡ olacaḫ işleri var orda ġalmīcaḫlar.

K1: (120) sen oḫucañ mı? eyce çoḫ eyce.

K2: (121)ossuñ ossuñ ġonuşdūnu bileceñ oranıñ diliñi bileceñ. onnarda yörüyüşe ġediyi.

K1: (122) dōru.

K2: (123) gelin ġörüm Nejlanıñ eviñe.

K1: (124) he gelin ġörüm.

K2: (125) yörüyüşe ġedeyi aḫşam sizin o tarafda ġapıñız yoḫ mu esġi ġapı. (126) esġiden bu yeñiye geçiliyo mu?

K1: (127) o yandan bu yannı geçiliyi.

K2: (128) ey.

K1: (129) he.

(Yamur duası için bi tepe varmış. biliyor musunuz?)

K2: (130) o çoḫ uzaḫda ilerde yāmur yārdı yāmazdı yāmur olmazdı öle toplanudular ḳöyce oruya ġederdiler. (131) bi dua yapardılar. ġarı ġocalar dua eder gelüdüler dā ilerisiñi bilemiyom yārum. (132) nerden bilmiyom ki onnar sōna bizim burda da var.

K1: (133) gavullar varımış.

K2: (134) bu ḳöyüñ yarusu gġavurumuş. ġavuru ġaldumuşlar.

K1: (135) gavulları ġaldumuşlar sürmüşler.

K2: (136) ġırım olmuş, ġetmişler. çerkesler varıdı burada ilerden. (137) çerkesler varıdı muhaciller varıdı, göşmen varıdı. onnar şinciḫ hep tökendiler ġeTdiler başka yellere böyle işde. (138) yazacāsañ yaz. **(Ağca dedeyi biliyor musunuz?)** Ācā Dede yaylada.

K1: (139) yaylada ġeTdüḫ. oñu eşmişler altun aramuşlar mezellī̃ñ.

K2: (140) Āca Dedèye çeşme yapmışlar.

K1: (141) ġölge eTdüḫ ġördük.

K2: (142) biri söyledü.

K1: (143) ġeTdük ġördük ā dedi.

K2: (144) gelin dediki oruya dedi.

K1: (145) ġedeḫ namaz ġılaḫ dedi şey dedim Āşe yenge. bu Āşe yengeme ey ya ġılaḫ dedi. (146) diniñe duruyoduḫ bi de Ahmed geldi. Ahmed dedi gelin gelin dedi ben sizi mezellī̃e ġötürüyüm dedi.

(Km yatıyormuşki orada?)

K2: (147) heç bilmiyom heç.

K1: (148) şehid varımış orada.

K2: (149) oruya heç bilmiyom yavrum ya. yaylanıñ içiñe gėTdim durmadım.

K1: (150) ne ġader durduñ.

K2: (151) bi sene durmadıñ mı?

K1: (152) bi sene nerde durdum.

K2: (153) yayla göşdüm dediñ ya.

K1: (154) ben mi ġı hayurdur inşallah hayurdu.

K2: (155) bizim böyüḫlerimiz varıdı.

K1: (156) bi ġün gėderdiñ bi gece yataruḫ bebelerimizde. (157) öyle onnarı yıḫa çamaşurlarıñı. ġendileri çocuḫları bıraḫu gelüdüñ ne ānıcañ.

K2: (158) onda yayan gelüdüḫ.

K1: (159) yörüyereḫ berāber ġucāmızda bebeler. ġucāmızda böyle yörüye yörüye gėderdiḫ. (160) şinci heç taḫsiynen gėdiyi arabasıynan gėdiyi. şinciḫ turizm olmuş yayla turizm olmuş.

K2: (161) eyce olmuş ossuñ işde.

K1: (162) ossuñ neydiyim benim zamanım geşdi.

K1: (163) hasdalıḫ dā çıḫılmaz.

K2: (164) ben heç gėtmedim eyle işde. yanı on beş ġün, yirmi ġün ġalmazduḫ yaylada.

K1: (165) öyle ġalmazduḫ bıraḫmazlar iş çoḫ deyiñ.

K2: (166) esġilerden tütün varıdı zıḫım ossuñ çocū…

K1: (167) ço͡udu.

K2: (168) eyceydi gece ġündüz onunan ūraşuduḫ.

K1: (169) demed ederdiñ.

K2: (170) üsd üsde ġorduñ.

K1: (171) pasdal ederdiñ pastal ederdiñ sōna.

K2: (172) demed için başlardıñ.

K1: (173) bālardıñ şeyi neyidi?

K2: (174) balya.

K1: (175) balya yaparduñ.

K2: (176) dek yaparduḫ. hep iş hep.**(Tütünü nasıl yapardınız?)** (177) tütünde tütünneri ġırarduḫ. ġonşu çıḫar bu evin sābı buruya böyle düzerdi, bu eviñ sābı da bu

yannı. (178) sepedler varıdı tütünnere ġarşuluḫlu böyle oturuduñ hem oñu düzecēñ inniynen gerisi, ġarşıya ġonuşacañ. (179) şinciḫ baḫ tep tenha oturuyoḫ. başda çoḫ.

K1: (180) hemen yeşillī bitmeden yeşiliñi ekerdiñ tallalara öle oludu fideleriñi ekerdiñ.

K2: (181) çoḫ zorudu.

K1: (182) çoḫ zorudu heç soluḫ almaya vakid ōdu.

K2: (183) ġözüñü seveyim pancarıñ piri pislī tallada ġalıyodu, o evdeydi. (184) düzemezdiñ düzemezdiñ bo͡ün yarına ġaludu. düzemezdik öyle.

K1: (185) aman.

K2: (186) tütün biTdi.

K1: (187) hökümet ġaldudu.

K2: (188) devlet ġaldudu başka yellerde gene yapıyomuşlar.

K1: (189) var var Erbāda bile var.

K2: (190) yapuyomuşlar biz buralarda ġaldudular. aç oturuyo.

K1: (191) pancar soan tütün şey.

K2: (192) bi de tutune uyumamız varıdı.

K1: (193) a burda yaTdıñ mı uyōdum.

K2: (194) zabānan.

K1: (195) āzıña bi de baḫdım ki ġafiyi ġaldudum ki gediyi adamıñ bidenesi. (196) arḫasıñ ġöredimki anam diyom bi patırdasam noluyacādı. ey burda yatıyım.

K2: (197) uyḫu daraduyodu. bazenneri ġaḫañ ġarannuḫda aynen tallalara gėdiyoñ sād seġizde. (198) seġiz doḫuzda eve gelüñ yemāñı yeñ hemen tütün edeñ. işde hep böyle yaz ġışıñ.

K1: (199) pastal he demed ediyoduḫ pastal ediyoduḫ. onda yeñiden deng ediyoduḫ.

K2: (200) deng ediyoduḫ.

K1: (201) tütün innesiynen ediyoduḫ.

K2: (202) āzı böyle böyle. yeşili dizeceñ. yapallar mıydı? ġörmüşündür. (203) genclīnde çocuḫlūnda ġörmüşündür. fabrikası varıdı. sıgara fabrikası. (204) daraltmışlar, yıḫmışlar. bizim buraları ġaldurular başka yellerde gine yapıyomuşlar. (205) tütünüñ eysiñe ey para veriyodular ḳötüsüñe ḳötü. ġırma ot.

K1: (206) emeḳ veriyoduḫ.

K2: (207) yıḫıyoduñ.

K1: (208) çöpe ġötürüyoduñ.

K2: (209) ġış da yaz da bütünüm onnan geşdi.

K1: (210) var hemen ā şurda. demişlerki şey demişler.

K2: (211) define aramıya bi gelüdüler ġatır ġatır.

K1: (212) bi baḫale.

K2: (213) tekkeniñ sābı tek cāmide gėTdi. dā soña yolumuz duruyu şindi.

K1: (214) ġışın bu da gėdiyi heralda.

K2: (215) yanında gėdermiş bilmiyom da onda.

K1: (216) ondan sōna Ankarada da durumuş buruya gelmiş.

K2: (217) Añġarada nerede duruyu?

K1: (218) bi ġıs ora tayini çıḫmış.

K2: (219) bi oruya çıḫdı. onnar geziciler. **(Ġavurlar var mıydı burada eskiden?)** (220) buyur burda bilmiyom bi ilerden tā ezeliñden gavullān zamanıñda burda tekke bi tekke varımış. (221) çoḫ eyce oḫulları varımış. annemgil ānadudular biliyoñ mu bizler bilmiyoḫ. **(Tekke var mıydı?)** (222) dā tekke. o ḳöy çoḫ eyceydi.

K1: (223) he bu eviñ altında.

K2: (224) ayrı bi odası var tekke diye şeydiyolar bilmiyom ilerisiñi.

K1: (225) bu mahliye geleli on sene geşdi. otuz sene oldu ben bu eve ḳöşeli.

(Deprem olmuş mu burada?)

K2: (226) yıḫmışlar herkeş buraları yeñiden yapdılar dümdüz olmuş. (227) buralar sōnadan savaşda dōl. deprem çoḫ böyüḫ deprem olmuş he. otuz doḫuz depremi dōl. (228) hangisi yılıñı bilmiyom. depremden iki yıl sōna olmuşum ben.

K1: (229) bende.

K2: (230) depremi bilmiyom. gėTdūmüz yerde heç bilmiyom ōlan geliyiki anne deprem oldu duyduñ mu yoḫ yārum benim habarım yoḫ diyom.

K1: (231) ey ā da öyle diyolar.

K2: (232) gece salım salım sallanıyı ōlumgil geliyi anne deprem oldu duymadıñ mı. (233) ben bazan yatıyom biliyoñ mu er yetıyom er ġaḫıyom.

K1: (234) ġulā işidmiyi ya.

K2: (235) heş duymuyom zaten habarım yoḫ benim depremden ġülüyü bu sārde.

K1: (236) gėtsañ nolacaḫ?

K2: (237) gėderim nolacaḫ saḫad bıraḫmasıñ da allah saḫad bıraḫmasında. (238) hemen gėdeyim bi şey dōl çeḳdümesiñ. (239) çekdümesiñ allaḫ baḫana da zor çekene de zor. sorḫandumasıñ.

K1: (240) hepimizinkiñi sorḫandumasuñ.

K2: (241) bu ġişiler esġi ġişiler böyle ġızım. yaz ġızım ġalbinde dutuyoñ mu? (242) allah seniñ zekañı artusuñ ġızım. **(Ġavurların mezarlığı neresi?)** (243) onda gavullarıñ mezellī̆, bunda bizim. mahlede heş bişey yoḫ. (244) araba tā aşşāda ēliyolar meydanda ḳöyüñ meydanda ondan sōna onnar bi tercümeni oluyo.

K1: (245) şey mezellī̆ yıḫıñda demiş baḫaḫ demiş.

K2: (246) kimse yanaşamıyı. ey yanı kepçe dutmuyolar. (247) uçacaḫ durum yoḫda ġorḫularıña dutamıyolar. ey kepçeler çalışdı buradaçoḫ.

K1: (248) çoḫ geliyolar her ġün ġendüsü ġorḫuyo.

K2: (249) dā esġiler. ġadınnar bi geliyolar patır patır bi çıḫıyolar soru soruyolar böyle mi şöyle mi diye onnar bizim dedū̆müzü ānamıyo biz onnarıñ. (250) sene de iki üş kere ras geldim. tercümen oruyu ānadıyo. (251) tercümen bizim ġapıdan ārı geçiyo burdan ārı depeye yörüyerek çıḫıyolar arabaları aşşāda ġalıyı. (252) işde neneleri dedeleri böyüḫleri biliyolar. öyle daş ġoyun bişey ġalmadı şimdik de hep eşmişler yanı. (253) hayvannnarıñ yiycēñi ġoyolarmış biliyoñ mu inekleriñi felan, yiyeceḳleriñi. (254) ben de çıḫmadım oruya. çıḫamıyom ki.

K1: (255) abla ġı senüñ dedū̆ñ yer Peytar Mezel bu yanda.

K2: (256) burda ya ġı. Peytar başka.

K1: (257) Peytara ġoyolar.

K2: (258) ġomuşlar hep oruya ġomuşlar ġörünecēne dō̆l.

K1: (259) çöp ġodūmuz yere.

K2: (260) ilerden dümdüzüdü. düzüdü būday filan seriyoduḫ. aşlıḫ sererdüḫ, gece üst tarafıñı ġapaduduḫ, yatarduḫ. (261) şimdi çoḫ eşip deşmişler yanı. ayran yiyceḫ ġoyoḫ diye orayı eşmişler işde. (262) ben ġaç sene oralar inib çıḫmayalı. inemimiyom, çıḫamıyom. görüP geliyolar öyle.

K1: (263) ne biliyoñ abla ġı.

(Hazine arayanlar varmış burada. Hatta bir tane kese bulmuşlar Niksar'ın başındaki köyde. Böyle kağıtlara sarılı ohum bulmuşlar. Burada da var mı?)

K2: (264) ġazannar çoḫ emme bulañ heş yoḫ. sağı solu ġazannar çoḫ bulañ da ġörmedim. (265) altun inciyi bullullar. ġara ġaya da.

K1: (266) oñu dō̆l cincifelüler şey var ya emineniñ emmisi dayısı var ya aşşāda.

K2: (267) bizim mahleli emine mi?

K1: (268) toḫaTlunuñ ġızı. oñu diyolar haralda. işde bilmiyom.

K2: (269) allah allah ben işidmedim yārum.

K1: (270) çıḫılamışlar.

K2: (271) bilmiyom ben. Hamidiñ evi yıḫdılar. (272) Hamidgil aldıydılar onnarıñ oruyu mu yıḫmışlar. allah allah

K1: (273) olu olu.

K2: (274) bilmiyom yārum ne bileceñ.

K1: (275) biz bilmiyokki sen bileceñ.

K2: (276) bizler bilmiyoḫ. yaşımız var emme habarımız yoḫ. (277) onnar bizler çoḫ eyi olu nenelerimiz dedelerimiz biliyo. bilmeḫ. Peytar var bi.

K1: (278) Ġa͡ur mezellī deller, Peytar deller, Ġurban Mezellī deller. yaylayı diyo.

K2: (279) Aşut tepe, Sülüman tepe var biliyomda adıñı getüremiyom.

K1: (280) armutlū.

K2: (281) arazınıñ isimleriñi diyi.

K1: (282) Çayıñ ġıyısı Armudlu. ġanalıñ altı ondan sōna ne diyim dā Harḫbaşı, Ġıdişiñ köprü.

K2: (283) Ġıdişiñ köprü aşşā tarafda.

K1: (284) Beḳmez tallaları da şeyde işde Alazıñ deller Alazıñ var. tey ḳöyüñ altında.

K2: (285) çoḫ uzaḫ yeller.mezallıḫ varda ḳöyüñ…

K1: (286) mezelliḫ diyoḫ. musallā musallā.

K2: (287) o ḳöyüñ öte başı, girişiñde. ḳöyüñ girişiñde aşşā asfaTdan geleñ var bi da yoḫarıdan geleñ var. (288) he ḳöyüñ içinden gėdeñ var asfaTdan geleñ de var. yanı Boyaluya gėdeñ var asfaTdan ḳöyüñ içerden de gėdiyolar, asfaTdan da gėdiyoñ. (289) Boyalu Ḳöyüñde yoḫaruki ḳöyde aḫşam oluncu ışıḫlar bi oluyu Boyaluda he Boyalu Bineceḫ.

K1: (290) onnarıñki üst tarafı.

K2: (291) Difoy bu yanda. buruya gelüler öyle işde var da var.

K1: (292) ġörmedim ki.

K2: (293) ġörmedim. biz ġızımıza sāp çıḫaruḫ. (294) bu seniñ evladuñ dȏl bizim evladımız sāp çıḫaruḫ.

(Bababnnemi tanır mıydınız?)

K1: (295) Ünziliyi diyi.

K2: (296) babāneñi biliyoḫ canım. o bizden böyȗdü. ġomşu hep eviñ ȏnde. bi de bahça ġomşumuzudu işde öyle. (297) bahçada yan yana arsalarımız. **(Çit mi vardı arada?)** bişey yōdu hep açūdu. tütün yaparduḫ. (298) tütünneri ġurutmaḫ üçün orda ġurududuḫ böyle. āşlarnan ġurududuḫ öyleyidi. (299) şindi onnar ġaḫdı bahça oldu.

K1: (300) aha babañ ġız.

(Bahçede neler vardı?)

K2: (301) o baḫçada cöüzüm de varıdı. o siziñ şeyiñizde tevekde. (302) tevekler sizden tarafa alma varıdı, tut varıdı. biliyom ben onnarı hep.

K1: (303) ben bilmiyom onnarı.

K2: (304) siziñ eviñiz burda dōlüdüki.

K1: (305) benim evim tā uzaḫ. biz evlendüḫ aşşā mahleye geldüm.

K2: (306) ondan sōna buruya geldiḫ soña yeñiden yıḫduḫ tekrar yapduḫ. biliyom hep babāneñi. **(Doğudaki gibi berdel var mıydı burada?)** (307) devüşük derdiler. bi evladıyım dā başka yoḫ benim ġardaşım. ġardeş bacı yoḫ tekim yārum ben. (308) çocuḫlarım oldu böyüTdüm herkeş işiñi bulañ gėTdi. (309) ġocamıñ varıdı çōudu. onnarda hep öldü.

K1: (310) heş kimse ġalmadı ki bizde çoḫlūduḫ.

K2: (311) ġaynım da varıdı ġörümüm de varıdı onnar hep öldü. bi de ġaynatam iki evlüydü iki dene ġarısı varıdı. (312) iki ġaynana ondan on beş sene çekdim ebn yirmi nüfüsün içinde bi ev varıdım. (313) yirmi adamıñ içine düşdüm. **(Ben varmam demedin mi kalabalık aileye?)** (314) bā danışan var mıki baba buñu ya verileceḫ ya verileceḫ biTdi hemen.

K1: (315) heş ikilemiceñ.

K2: (316) onnan evlenmem deme yoḫ. yasaḫ biTdi. saña danışañ yoḫ ki, ġızlara danışañ.

K1: (317) nişannuyken ġörme yoḫ.

K2: (318) oturuyoḫ hoşgeldiñ.

K1: (319) tanıdıñ mu bu ġızı?

K3: (320) yoḫ nerden tanıyacam.

K2: (321) ġızım ġuru ōlanıñ Musanıñtoruñu şo ġarşu boyalu ev.

(Siz kimlerdensiniz?)

K3: (322) biliyoḫ dā o evi.

K2: (323) evi de tanıdıḫ. hemi patlıcannar.

K3: (324) lülōn diyolar.

K2: (325) çaḫır emmi deller.

K3: (326) baḫ tam eyce ġonuşdu.

K2: (327) çaḫır Ali diyolar. oda difoylu, difoyuñ ġızı.

K3: (328) he difoyuñ ġızıyım. ey neydiyoñuz ya?

K2: (329) lafları da mı diyoñ? ne diyeḫ heri öyle böyle diyoḫ çocūnan ġonuşuyoḫ işde.

K3: (330) ossuñ. bo͞n de ne ısıca varıdı ya.

K2: (331) evde miydiñ?

K3: (332) yoḫ evdeydim eḳmeḳ eTdim.

K1: (333) ġıyıya ġalma a şöyle yanıma gel.

K2: (334) sen de oturuñ sinekler adamı yiyi he.

K1: (335) öyle olacaḫ zaten.

K2: (336) arada bi ilaş milaş içiyom.

K1: (337) şikāt şikāt gine.

K3: (338) ne?

K2: (339) öyle şikāt işiñi bilmiyoḫ.

K1: (340) ġonuşmaḫ.

K3: (341) yesinner ben yemiyom.

K2: (342) aha şöyle aramıza gel.

K3: (343) ben sevmiyomki.

K2: (344) sev sevme yeñ yeñ. şinciḫ almadıñmıydı ayıb‿olu.

K3: (345) neye ayıb olu ġı. sen sevdiñ hadi.

K1: (346) ben yerim sen yemeseñ.

K3: (347) oturuñ heri yer dā eyce.

K2: (348) içerden bişey getü diyom onñ evi benim evim do͞.

K3: (349) yoḫ ben de sevmem. a bura Ġüdōñ‿Ali deyiler.

K2: (350) ġüdōñ çahır‿ali deller.

K3: (351) gelin oluyom. āzıma almam evde ġüççük ġız geliyo āzıma ġoyo ye diyo heş şeytmiyom.

K2: (352) sen bilüñ.

K1: (353) dicēñ soracāñ çoḫ cevab verebülüsek.

K2: (354) ye ġızım ye ne yediñ. barabar yiyecük. barabar yo͞cük. (355) dā da doḫunmuyom. emme ġötüdü. **(Lohusa şerbeti yapar mıydınız?)** (356) bizim buralarda loḫusa yoḫ şinciḫ. hep nene dede.öyle bişey yōduki.

K3: (357) ġırḫıñı çıḫadıyoduḫ.

K1: (358) ġırḫıñı nası ġırḫ geldi ya arpa dāduñ içine onu da ġözelce çimdürüñ onda bi dane yere yıvarduḫ. (359) daş da doplaruḫ biz de gine altun yüsük eTdiḫ içine öyle yıḫaTduḫ. (360) oḫuyu üflüyü. ġendün oḫumuyoñ.

K2: (361) böyüklerimize yapduduḫ biz bilmiyoduḫ ki. işden başımızı ġaldumuyoduḫ.

K3: (362) elimiz deviyomuduki, hâlâo zaman ekiyoñ biçiyoñ anca.

K2: (363) doval olmayan var mıydıki. yōudu.

(Beşik götürme yok muydu?)

K1: (364) ġötüdüm ben bebemize. dā bebemiz burda yōduki Çorluda oldu.

K3: (365) oñu demiyi seniñkileri diyi abla.

K1: (366) benimkilere mi yoḫ.

K3: (367) benimkilere geldi.

K1: (368) seniñ ne zaman oldu çocuḫlar heri.

K3: (369) ossuñ a otuz beş senelik gelinim. ġüçcük dō̄lüm ya abla. a benim ġızım otuz üş yaşında. (370) ġayrolasıñı getüdüler. ġayrolasıñı beşşī̄ñi ablam ġüpesiñi yapmışdı. öteki bacım şeyiñi yapmışdı. (371) ben ġızlarınkiñe hep baza aldım. ōlannarın heç bebē olmadan bazalarıña ġadar çocuḫ odalarıñı ben döşedim. (372) heç anneleri ġötümedi bişey valla. ikisiniñki de. o şimdikine ne baḫıyoñ.

K2: (373) bebek ġörmeye gelemdi mi dünürleriñ?

K3: (374) geldi de onnar baza almadılar. ben tey dünde aldım. (375) geleñ ġedeñ hem yatar dedim. yeniden döşedim aslında. çocuḫ odası gibi yapdım. (376) o da çocuḫ odası oldu. ikisi de şimdiḫ mísafir ġediyi ya açıyı yatıyı. (377) ya Cemile yenge ayrı aldım ayrı aldım ōluma. o zamanıñ parasıynan üç yüz elliye aldım. (378) her ikisiniñ dünüñü biz burda yapduḫ. ḳöyüñ içinde oldu. (379) o aşşā oluñ ġıyısıñda ġayfeyn orda yapdım. iki seneniñ içinde eTdim. ToḫaTda gelinnerim. (380) geliyi ġediyi. biri bu ḳöylü, biri bizim ḳöylü. babam yēnimizi aldım. dünüde burda eTdim, nişanı yoḫ salonda eTdüḫ ToḫaTda.

K2: (381) ey ye hadi ha.

K3: (382) yok ben oyle ġolay ġolay yemiyom.

K2: (383) ey ha bildükkü yiyemez kibarımış eyi ha.

K3: (384) ondan dō̄l kibarluḫdan dō̄l ya sevmiyom.

K1: (385) ben ġızlarınkine hep baza aldım. burda dō̄ller beşşī̄ ġötüdüm. (386) ōlannarımıñ dünneri de burda oldu. evüñ ō̄nde yapduḫ.

K1: (387) on yıl oldu mu?

K3: (388) ne on yılı ġı. on yıldan fazla oldu benüm geldū̄me. otuz sene.

K1: (389) ġırḫ sene.

K3: (390) yoḫ ġırḫ dō̄l otuz beş senesi var. böyüḫ ġız benim ġucamdaydı. (391) senin Ayşeġülüñ ġoca ġızıdı buralara gelinci. ġaş yaşında o?

K1: (392) yılıñı seliñi bilmem. ölüsüñde oldu ġı.

K3: (393) vū o zamannar ben babamıñ evindeyümdür.

K1: (394) o emmisi mi oluyu dayıñ mı oluyu ġı?

K2: (395) dayısı oluyu. ġardaşı.

K3: (396) otuz altı otuzyedi yaşında.

K1: (397) onuñ ölüsüñde oldu.

K3: (398) sāda aşşā yoḫaru otuz sene mi otuz iki seneolmuş bu eve geleli. (399) öte yanda gelin olmuş da bu yannı göşmüş.

K3: (400) ġaynatam öleli yirmi bir sene oldu.

K1: (401) ġaynatan savdı ben buruya gelinci.

K2: (402) hasdānede bi ġarşulaşmam böyle yan yana oturuyoḫ bıldırda ġarısıña baḫıyomuş feşlüler. (403) felş hasdānesiymiş bilmiyom. hesteleriñi ġötüdü orda da öyle sırasıñ üsdüne oturuyoḫ, dolanıyoḫ yanı. (404) nerdesiñ felan diyi aynı bizim ġonuşma. sōna […] babasınıñ aynı onuñ gibi dedim ben de, karım dedi öldü. (405) şindi ġonşu dediki heş maraḫedme ben seni everürüm. meraḫ edme demiş. (406) mersem buñu kürdümüş. sen de de var mı yōsam? türḫ müsüñ? (407) şimdiḫ yan yana oturuyoḫ hasdānede bacı ġardaşuḫ. dedim ki bize ġadın da eyi geldi adam da yanımızda soruduyo. (408) kürd dedim everürüm diyinci. kürd ġızı mı olacaḫ yōsa dedim āzımdan çıḫdı. (409) bā şöyle eTdi bacāma. sus dedi ġadında geldi yanımıza soruduyo. dedim de öyle eTdü. (410) heş meş edinci dā da ses etmedim. nerdesiñ ben de Toḫadluyum dedim. (411) dediki neresinden. neresiñi bileceñ ġardaş diyom mārsem Südenülüumüş. (412) ben buruya yoḫaru diyoom biliyoñ mu Südenülü mü dedim. nersiñi bileceñ diyom hele dedi diyele dedi böyle. (413) ġardaş dedim neresi nere bileceñ neresi oldūñu. uysallıyo ne uysallıyoñ dedim. (414) sōnada buruyu tārif eTdiler. bilmiyom ki bu tarafındañım. (415) orada dedi Ormancı Bekir varıdı biliyoñ mu. Ormancı Bekir dedū̃ de amcam babamıñ ġardaşı. (416) biliyom dedim benim amcam. bi sār şeyTdi onuñ ġaynanasıñ tārif eTdi ġaynatadıñı tārif eTdi. (417) o tārif ediyo ben annıyom bura şimci ġonşuyuḫ onnarınan o ġonşu aḫrabalıḫ da var dedi. (418) o adam dedi direksiyon parklarda dedi ġözüynen eliñi dedi ġaybeTdi dedi. (419) tamam dedim o benim ġonşum dedim. bi sār bunnarıñ ġaynatasıñı tārif eTdi. (420) ġaynanāñ tārif eTdi Ayşe. hasdānede oturuyoḫ işde.

K1: (421) ġırḫ yerden adam var. Südenülüymüş ondan biliyo.

K2: (422) onda ānaşduḫ. südenülüynen dā fazla ġalamadım artuḫ sıra gelinci. evermiş bacısı varımış. (423) bacısıñı o adama verecēmiş. vermiş bile demekki ḳöye felan bıraḫsañ ġötüdüm dedi ōrendi artuḫ dedi. (424) boylu poslu gelinde eyce böyle boylu da uzun boyluca.

K1: (425) işi ḳötü eTdiñ.

K2: (426) dedūmede ḳötü dedūme de ben de utandım yanı. (427) emme şuruya geldükki hangimiziñ ne oldūñu bilmiyoḫ. (428) ben bi utandım ki bisār bā böyle eTdi sus diyo.

K1: (429) çēñi dut diyi.

K2: (430) dā sohbet etmedim. dünya ġardaşım ossuñ. (431) yeñ yeñ benim de şekerim var da haturuñ içün aha yedüm emme neytceñ.

K1: (432) öleceksek ölek neydeḫ. yiyeḫ. **(Köyün köpekleri saldırır mı adama?)** (433) bīş etmez ki bā dā yemeḳ getürüyo sandı peşine düşdü.

K2: (434) baḫ oñu içeri yolcu eTdi gözle. çoḫ da topluyolar gelip topluyup alıp gediyolar. ā geliyo.

K3: (435) enük ā biş olmuş o da hep.

K2: (436) enüklemiş neriye enüklemiş ya?

K3: (437) ölmüş diyi Topçunuñ ōlan.

K1: (438) öyle de ġuyula ġoḫarki.

K3: (439) ey ġoḫuyu. orda duruyu dediler ḳöpekler.

K1: (440) aşşā mahlede.

K2: (441) baḫ ā ordan getürüyo tuluyu.

(Kız kaçırma var mıydı sizin gençliğinizde?)

K1: (442) bizim geşlīmizde ġaçañ sıçañ olmuyodu. sōna heş bişey yoḫ. (443) ananıñ babanıñ rāzılıynan gėdiyoduḫ biz işde. tezelerde gine ġaçıyodu. (444) yeñilerden ġaçannar var, esġilerden yoḫ.

K2: (445) esġiden de ġaçma varıdı ya.

K1: (446) bu ġadar dōlüdü ya canım.

K2: (447) varıdı var.

K1: (448) sözleşiyolar geziyolar tozuyolar.

K2: (449) şimdiḫ telefon çıḫdıki telefondan herşey annaşılıyı.

(Kaçınca aileler ne yapıyor?)

K1: (450) küsülüyoñ işde o ġader. ne o nize geliyi ne biz oña gėdiyoḫ.

K2: (451) dūn olanaca.

K1: (452) dūn olanaca dōl kim bili ne zamanaca.

K2: (453) neyi ġı gelinlik etme mi?

K1: (454) he ya gelinlik etme. babasınıñ evine yoḫ. zor baḫsaña eltimiñ gelini ġaşdı da dā söylüyolar mı. (455) onuñ çocūda evlendü şeyTdi, Demürcüleriñ.

K3: (456) ġonuşuyu ya anam. ġonuşmasa bi Mustafa abi ġonuşmuyu. (457) hep ġonuşuyolar. dün ordaydı.

K1: (458) işde neydeceḫler mejbur geleceḫler. böyümüş dā çocū olmuş şeytmiş. (459) ey Ali Osman ġonuşuyo mu onnarıñ ōlu şeylen?

K1: (460) he işde baḫ onnarda ġonuşmuyo yoḫ.

K2: (461) evlenme de ġaşmaḫ da hak boşanmaḫ da allah.

(Eskiden eşkiyalar mıydı?)

K1: (462) tabi ilerden varıdı ġüçcüklūmüzde davda daşda varıdı. (463) yaylada filan gelüdü. odun gėtmezdiler beḳ fazla gėtmez. (464) çıḫar yaylıya bi yapmā gėTdükde emem varıdı ıraḫmetliḫ dediki ġızlar çabuḫ ġaçıñ dedi. (465) bi balta sesi geldi aha dedi eşkíya geliyi size dediler.

K2: (466) ġaçaḫlar. eşkíya dōl ġaçaḫlar.

K1: (467) ġaçaḫlarıdı öyle derdiler. biz hemen yaprā yöklediler biz ġaşduḫ.

K2: (468) yük sırtında nası ġaşdıñ gėTdiñ geldiñ.

K1: (467) işde cāhilliḫ var çocuḫluḫ aḫlı.

K2: (468) sırtında yükünen nası geleceñ ġaçacañ yavaş yavaş çıḫduḫ işde.

(Fırın var mıydı eskiden her evde?)

K1: (469) aha burda işde fırıncı oturuyo sesi heş çıḫmıyo.

K2: (470) fırıncınıñ gelini bu.

K3: (471) aynı ekmek gibi ediyodu ḳöylü.

K2: (472)hamuru yapañ, ekmā̄ yapañ, oduñu da getürü hepsiñi de getürü.

K1: (473) ekmā̄ fırında edeñ. fırında yūruduñ tekne teknelerde. (474) tekneden olular un ḳürā̄ ġon. orda fırıña ġor bıraḫudu süpürüdü bıraḫudu.

(Şekerli ekmek yapıyor muydunuz?)

K3: (475) duzsuz arasıña dēl içine ġonuyo. aynı pasta gibi ġabarıyı yanı aynı duzsuz gibi.

K1: (476) ġül ġül oluyo ebn heş etmemüşdüm de biz eḳmeḳ ediyoḫ. (477) ekmā̄ñ ōne ġonuyodu fırınnar kete fırna ġoyoduḫ bişüyo alıp geliyoduḫ. (478) cō̄zlü ney ulsañ onunan. haşhaş, çedeniynen.

K3: (479) çedeneniñ yavıñı çıḫadıyodular. çedeneyi biyoñ mu?

K1: (480) toplasañ getüseñ ne bileceḫ cāhil.

K2: (481) oḫuyañ ne bilü.

K1: (481) tallada böyür, āş dōl fide diḳiyoduḫ. (483) oñu fide diḳiyoduḫ. salatalī ekiyoñ o bitiyo tamamen. (484) hapaza sulūcañ. ḳöyde su sorun yoḫ. gübür girmüşdü. sor hadi bāyım sen sor. biz diye bilüsek.

(Köyde yangın olmuş, ölenle oldu mu?)

K2: (485) yangında yedi tane ev yandı, adam yandı. yedi ev bi gelin. gelin ġaynana yandı.

K3: (486) çocuḫlar da var.

K2: (487) beş de çocuḫ yandı. çocuḫlar böyüḫ mü güççüḫ mü bilmiyom. (488) yanġüñu görmedüm görmem mi. yannanarı görmedüm. yanġünda gelin dōl müydüñ?

K1: (489) ben yeñi ḳöydeymişim o zaman bilmiyom ben. yoḫ dōlüdüm.

K2: (490) görmemüşdü dā evlei yoḫaru bunnarıñ.

K1: (491) bizim Ḫarḫbaşında.

K2: (492) biy yuḫarda Ḫarḫ varıdı ya onuñ orda evleri. bizim evimiz a burda.

K1: (493) ben ġızıdım o zaman. bacım dediki böyüḫ ġaḫıñ ġaḫıñ dedi şeye gėdecüḫ zannediyoḫ. (494) biz bizimkiler ġötürüyodular tütüne mütüne gėtmiyodum ben. ġaḫıñ hele ġaḫıñ dedi ḳöy heş habarımız yoḫ.

K2: (495) Emine mi dedi?

K1: (496) bacım dedi böyüḫ bacım. ġahıñ ḳöy yanıyı ġı dedi. gece yandı gece.

K3: (497) ben yōmuşum da bilemiyom.

K2: (498) yāmur yāyodu. yāmur yāmıyoda tütünneriñ ġurularıñı evlere daşıyodu. (499) böyle ġaynatmınan ġaynanam şeyTdiler aşşāda şeydiyoduḫ bi de ben ġūru tütüñü eve gėtüdüm. (500) baḫdım ġıpġırmuzu olmuş ḳöyüñ şeyi ġökyüzü dedimki aşşāya endim böle elekterik felan yoḫ.

K1: (501) he ġaoġarannuḫ ġöz ġözü görmüyü.

K2: (502) elekterek felan yoḫ. ordan sōna bide gelinniḫ ediyoḫ dedimki ḳöyde yanġün var böyüḫ yanḡün var. (503) o zamanaca Mustā ġaynım havan ġoşdu biliyoñ mu gėtme la dedim neydeceñ la dedim. (504) e neydecem dedi ev yanıyosa ya dedi. bıraḫ ġayru oñu sende dedi ġaynım öylece ben hemenceceñe bıraḫdım tütütnneri. (505) anagile sārTdim. biyo oralarda da var mı yanġün diye. bizim evimiz eşim evi yeñi mahledeydi biliyoñ mu.

K3: (506) depe depedeydiler.

K2: (507) nerden bilsiñ depiyi sende. buruya ġoşdum geldim ki anamgil şeyde aşşāda dā buyannı sarmamışıdı yanġün. (508) Ġüdūñ evleri sermışıdı. anam ordan oldūñu getürüyo evimize ġaldurup atıyo. (509) bidā getürüyo bu yannı saranaca o yandan çıḫdı siftaḫ bu mahle böyle.

K3: (510) bizimkileriñ zati teveḳ varımış bu tevek yanış enmiş o zaman yanmış ev ocaḫ.

K2: (511) biy mahle böyle yandı ḳül oldu. alt‿ay bi sene ġoḫusu gėtmedi.

K1: (512) heş gėtmiyi is ġoḫusu.

K2: (513) is ġohusu çoḫ pis ġoḫuyu. onda gece mejbur gėdecüḫ ġarannuḫda. nası pis ġoḫar. (514) etfayiler geldi södüdü emme hep yandı endi bi mahle. (515) gelin ToḫaTdan gelmedi Toḫadıñki gelmeden Erbā yetişdi öyleyidi.

K1: (516) o zaman telefonda yōdu.

K2: (517) elekterekler yōdu. o nası olacaḫ. altmış dörtde o yanġün.

K1: (518) bizimkileriñ evi de yandı ya.

K2: (519) seni nerden bilek ġördūmüz bildūmüz mü varıdı. (520) eşek gibi çalışmıyı biliyoḫ.

K1: (521) idaredeñ çıḫmışıdı o yanġün. ilerki ġün dedi ya size gaz arabaya ġonuyo gazluda şey iş. (522) benzin ġorkene etmiş. arabası varıdı.

K2: (523) bizim ēmiz buruya yanan yer bu arsada. manasdırıñ Bahça diyoḫ ya biliyoñuz. (524) o bahçanıñ altında, o yoluñ o altıñdakiler hep yandı.

K1: (525) yeñiden yapdılar. ġaş sene oldu hemi. takvim yoḫ. etmiyoduḫ, bimiyoduḫ. (526) labıynan o yanañ lambıynan çıḫmış demişki gelünden üçün o demiş ḳüp kafa uyur demiş. (527) gėdiyim de baḫıyım demiş girdūneñ dā ġapıdan çıḫamamış. (528) ġaynanası da aha öyle ġarıydı yandı heş bi parça bişey bulamadılar. (529) çoḫ yanan oldu çocuḫla. beş dene çocuḫ bi de gelin ġaynana evden adama bi kilime doladılar ġömdüler dediler. (530) hale gelmiş kimsiñ toprān altında bacā bişey ġalmış. ey o ġadar yanmıya ḳül olmuş.

K2: (531) benim yanġünnan dā çocūm olmadıydı. yeñi gelinidim de bi dā ilkine olmadıydı. (532) çoḫ oldu yanġün çoḫ her taraf ġıpġırmuzuydu.

K1: (533) bi de ġocası şeydeydi yayladaydı. o geliniken bi de baş edemiyolar. (534) çocuḫluḫ halı geldüḫ baḫdıḫ. kimse ġalmadı āleden.

K2: (535) çocūda yandı. ġaldı ya ġocası.

K1: (536) o da sōnadan evlendi mi noldu. ToḫaTdalar.

K3: (537) adam öldü. aha iki sene oluyu.

K2: (538) şimdi gelin burda ġalıyı. ōlannarıñ yanında ġalıyo. bilmiyom ḳöydeli ölenneri. (539) alt‿ay burdaysam alt‿ayı çocuḫlarıñ yanındayım ġışın ne öleni biliyom ne evleneni biliyom. (540) yeñiyi ġonuşamıyom emme yanġünda buradaydum. Mamu Dānda şey diyodu odun kesiyodu.

K1: (541) aman aḫlıñı oynaTdı dediler sōnadan o adama.

K2: (542) durādım. hānemize buyruñ hānemize.

K1: (543) buruya gelmez o. ben varım, bu var.

K3: (544) hep dȭşdū̆ adamıñ eviñe gėdip duruyu.

K1: (545) Celellere mi gėdiyiler ġızıgile mi ġızı burdaydı ya ġızıgile gėder.

K2: (546) gelmüşdü iki ġündü gėdiyi. burdaydı ġı dün. turşu yapıyodu. (547) iki ġün burda turşu yapdılar. **(Kene var mı hâlâköyde?)** (548) gene oluyu baḫarıñ. inekleriñ yenninde oluyodu. memesi deniliyi yennine.

K2: (549) o ġeneleri başka ġeneymiş o adamları öldüreñ.

K1: (550) biliyom o zehüllü o ineklerinki dȭl öteki.

K2: (551) ineklerdeki onnar ineklere yapışu o adamlara yapışañ öldürüyo. çoḫ oldu öleñ geneden. (552) ġeneden öleniñ böyle cenazesiñi bile ġörsetmiyolar. hastāne ġörevlüleri ġötürüyo. (553) onnar ġomuyo ġendü ḳöyüñe. kirecinen ġabristan açılıyı getürüyo hastāne ġörevlüleri ġömüyü.

K1: (554) kireç mireç vuruluyo.

K2: (555) baġasıña ellemesiñ şey gėtsiñ sepmesiñ diye. ġörevlüleri elleri ayaḫları ilaşlu oluyu.

(Evrücede ateş yakar mıydınız?)

K1: (556) ateş dȭl de şeyderdük toplanuduk, bi baḫıra su dolduruduḫ. (557) içine ġorduḫ yüzlük ġorduḫ, yapraḫ ġorduḫ, āş yaprā. (558) onu da ġaruşduruyoñ çouduḫ ederdiḫ. bi dene çıḫaruduḫ kime gelüse o ne derse artuḫ oñu bilmiyoḫ. (559) emme saña emme baña. yüzü çıḫadıyoduḫ. mani ġeş ġızlar yapardı.

K2: (560) genşler yapardı. biziñ gibi ıhtıyallar yapmazdı. yapmış genşlī̄mizde yapduḫ yapmaḫ olu mu.

K1: (561) bıçaḫda dutmazduḫ yoḫ. heş bī̄ş ġarışmazduḫ yemāmizi felan bi ġün ōne hazullarduḫ. (562) oñu o günü yerdüḫ. bırahuduḫ heş bıçaḫ dutmazduḫ. ekin diḳim yōdu. geri her işi ġörüdüler. (563) geldū̄mü de biliyom. biz gėderdüḫ. alıyolardı. bir ġüne şeye gėTdüḫ Mustānıñ kaynakça ayaḫdaşı varıdı. (564) ondan sōna ġişisi hastayıdı. yörüyerek gėTdüḫ. (565) allah māfaza gelin çārmadı bile ġaynatasınıñ

ayaḫdaşıydı. ayaḫdaşınıñ ġarısıydı. ġişisi öldü gelin ġaldı. (566) tallada çārıp bi de seni ġörmeye gelmiş çārman mı ġı.

K2: (567) tā uzāsa nerden çārsuñ. nası uzā gėtsiñ.

K1: (568) yaḫıñ dediler ġı.

K3: (569) yoḫ bizim tallalar öyle yaḫuñ olañı yoḫ. var mı ġı? yaḫınnıḫ heç yoḫ.

K2: (570) evde böyüḫ varımış adam varımış dā gelin.

K1: (571) ādetler öyleyidi işde.

K2: (572) o ādet dõl ki uzāmışlar.

K3: (573) ḳöylüler başıñ savıyı heş gėtmiyom. öyle şeye bi işe gėtmezler. (574) o epeyiñ sürmüşdü o da yazın nōlacaḫ. e baharıñda.

K2: (575) ġonşuda dõlük ki çārsuñ allah üçün ġonuşuyoḫ.

K2: (576) gėTdi bi eve girdi neytsiñ. aha geliyi tekkeci, tekkeniñ sābı.

K3: (577) biziñkiler heralde heç gėtmezler. (578) ben geleñ gėdeniñ on beş ġün oluyo heş kime gėdemiyoñki.

(Köye elektirik ne zaman geldi?)

K1: (579) Urhuç ġadınge, neneniñ ölüsüñde elektirik varıdı.

K3: (580) yō yetmişerde yōudu.

K1: (581) bilmiyom ġaçıñı emme Urhuç Neneñ ölüsüñde varıdı alektirik varıdı. (582) lamba fener varıdı.

K3: (583) Urhuç nene kim ġı?

K1: (584) Meyramıñ annānesi.

K2: (585) dışallarda dutuyoduḫ lambıynan da evde. feneri şöyle daḫıyoñ duvara. **(Köyde soğan hep böyle çok mu yapılırdı?)** (586) çoḫ soan eden yoḫdu. kimiñe yemāliḫ şimdiḫ çoḫ tonnan soan oluyu.

K3: (587) şimdi ahni kimde var. ḳöyde kimse de yoḫki.

K2: (588) bilmiyom yeñi mahlede soan edeñ çoḫ mu. bizi soansuz mu ġoycaḫlar.

K3: (589) bizim maḫlede heç yoḫ. alacañ mı? Osman dayımgiliñ var eyce.

K2: (590) aluruḫ adam ey yaḫundan aluruḫ uzaḫdan neye alaḫ. oralardan kim getüreceḫ.

K3: (591) ġendüleri getürü. eyce de soanı var. ben de oña tembih etcem.

K2: (592) bilmiyom hele o ġüne çıḫaḫ hele baḫayım.

K3: (593) tembih edeceñ Osmana ele verenece ġendü adamıma verecem. (594) çocuḫlara bīş parası eder.

(Doktor, diş doktoru var mıydı?)

K1: (595) doḫtur yōudu ToḫaTda. dişi çekeñ varıdı bi dene.

K3: (596) Toḫada dişiñ çekdümē Toḫada gėdiyoñ. o çekiyi.

K1: (597) benim ġardaşım çekiyodu ġı. hemi kerpetünnen çekerdiler. benim ġardaşım çekerdi.

K2: (598) dişiñi söḳüyü.

K3: (599) dā bilmiyom ben öyle. ben iki dene şeyTdim bekariken. (600) o zamann hasdāne. benim ToḫaTda oldu.

K1: (601) biz burda oña çekdüdük hep. ToḫaTda nerde? çocuḫlarıñki böyle olmazdıki. çıḫıyodu.

K3: (602) hasdānede ġı.

K2: (603) biyo da ben çekdüdüm. a bide ārımaya başladı. yeri acıyo sandum mārsem saḫd diş ārıyomuş. (604) benim diyom āzımıñ içiniñ uyuşū. sālam dişi çekmiş saḫad dişi bıraḫmış. (605) gėTdük onuñda dişi ārıyodu benim de.

K1: (606) ben biyo çekdüdüm de canmıñ acısıña. gėTdük ġaynanam yoḫ ġı biriynen gėTdük evde bilmiyom. (607) ordan sōna onnarıñ otuTduduydu benim çekime diye ġanıra ġanıra çekerkene ġaḫdım soruTdum.

K2: (608) bi de ġırılaydı.

K1: (609) yoḫ heş bi̅ş olmadı.

(İğneyi kim yapıyordu?)

K3: (610) innecimiz aha Ömer ādı ben vurunamadım da öyle diyiler. o vuruyodu.

K1: (611) çocuḫlara vurduduydum. öleñ çoḫ anam.

K3: (612) bizimki hep yapıyodu. ō̅reTdi doḫtur dayım. ā böyle ġo yēnim dedi. (613) babam hasta oluncu herġün şeye mi gėdeceñ sālıḫ ocāña. (614) adam geleceḫ ō̅rendi vuruyodu. ārı kesici vuruyodu ġaynatam hastaydı.

K1: (615) ey benim çocuḫlarıma da bu adam vurdu İbrām vurdu.

K2: (616) ey ḳöyüñ sıḫıyası buyudu. nur içinde yatsıñ adam. çocūnan ġucāñda ġötürüyoduñ evdeki hastelere ġendü gėderdi. (617) emme biz parasıñı verüdük. çekdü mü çıḫaduduñ para verüdüñ, az çok para. (618) on beş lira ne dū̅n eksū̅ mü ġörüyoñ on beş liriya.

K1: (619) Bineceḫden gelüdüler.

K2: (620) on beş liriya dū̅n ediyoduḫ.

K3: (621) bi beş ġuruşu bulsaḫ oña ġoşaraḫ gėdiyoduḫ. bizimotuma eviñi sen biliyoñ ya orda hopluyoduḫ ḳöyde. (622) ġaynangile ġaçıyoduḫ öte berü olu nerdē ey ne ġünneridi. (623) o neki yirmi lira a şimdiḫ bizim ġüççüḫ ġızım Toḫada gėdiyi de

araba gėdiyo da dede diyi para para diyi. (624) elbisiyi şeyi habire oturuyoḫ. ikimiz bi yavaşda onnarda annesiynen ikisi ben gėydüdüm gėdeceḫ arabayı çekdi. (625) bu ġoşaraḫ geldi eve ne ġızım dedim böyle eTdiñ dede dedi. para para dedi para ver diyo.

K1: (626) şimdiḫ bolluḫ var.

K2: (627) bellemüşdüki.

K3: (628) yoḫ anası yemin işdi valla ben yapmadım demedim diyi. derde demez ben şey edeme de bi yerden para geldi parayı ġördü. (629) dedesi de böyle cebiñe atıncı burasıña onu ġördü. dede para para diyi.

(Otobüs kaç liraya götürüyor?)

K3: (630) bilmiyom ki biz heş gėtmiyoḫ ki.

K1: (631) beş lira mı ġötürüyolar on niraya mı ġötürüyolar.

K3: (632) abimiñ ölüsüñe ben geri geldim. o ġünü bi gece yaTdım. ikinci gece işim varıdı eve geldim. geri gėTdim. (633) abimgile gėdeyim bacım geldi Köprü Başınaca bıraḫıyo da. yedi lira verdim. (634) ben burdan gėtmeiñi ōrende. baharındı o mardıñ yirmisiñde. (635) dā da gėtmedüḫ zaten. heş gėtmedim arabada gėdiyoḫ ya biz.

K1: (636) ben arabıynan fazla gėtmedim. iki kere mi gėTdim ne arabıynan.

K3: (637) ḳöyde araba var mıki araba var. bakkal iki dene var. Memed var ā.

K2: (638) dey ne zaman geliyomuş. ToḫaTda dōl mü? bilmiyom artu alışveriş yapmıyom ya ondan. (639) dükġana gėdiyom fırın dōl de. ekmā almaya gėdiyom o ġadar.

K3: (640) yoḫ ġı açuḫ bura. ōlan burda. Furkan herġün burda yoḫ. Furkanımız açuḫ. (641) e uşaḫ gėTdi mi, ne zaman gėTdi?

K2: (642) yoldalar Ankara yolundalar. bilmiyom yanaşdu mu yanaşmadu mu.

K1: (643) kimse ġözüñü yolda ġomasıñ.

K3: (644) arabada mı gėTdi yōsam otobüsnen mi?

K2: (645) yoḫ arabaynan şeynen otobüsnen. oturaydıñ ġızım eyiydi. sohbet ederdiñ. bu sohbeti dā bulamañ. (646) ḫırḫañı gėyiñ gel. sırtıña sıcaḫ bişeyler gėyde gel üşüdünsen.

K3: (647) gėtsiñ bālım ecüḫ unudmasıñ o aḫluñdakileri yazsıñ. o biy iki yazsıñ.

K2: (648) üşüdüñ mü bonya mu yapdıñ.

K3: (649) yoḫ öyle yoruldumki haşat gibiyim. ekmāk eTdim ya.

K2: (650) kime ediyoñ?

(Size ne diyolar?)

K1: (651) Çatçatlar.

K2: (652) Çatçatlarıñ hangisiñ, yaḫıyı fırıñı.

K3: (653) Durangil.

K1: (654) Durangil manyaḫ Durangil öyle de bilü.

K3: (655) aḫşam hep ġötüdüler.

K1: (656) ōlu yoḫ biy onnar var. ġendü var.

K3: (657) hangi Duran emiyi diyo bu şeyi diyi Fırtınalarıñ Durañı. yoḫ onnar dōl.

K2: (658) ilerki ġün gėTdim. ben ne biliyim daş mı var ne var. satun ā hazır yiyom ekmā̄.

K1: (659) ben de satun yiyom.

(Ekmeği nasıl yapıyorsunuz?)

K3: (660) ben de çocuḫlar şeyden alıyı da ḳöy ekmā̄nden. hazır mayadan oluyu. ne olusa ossuñ hazır ġoyolar onnar. (661) herşey ekmā̄ ben neye bize de aldı sana dedüm ki ōlan yoḫ ġendüñe. (662) benim unumu getü ekmā̄k edeyim diyom. hâlâġözüñü seveyim bīş demiyom. ġücüñ yetmiyi soña. (663) olmasa neydeceñ. o da yapdım hemen peşimden yoḫdu fırıñı. (664) ben ahuru ġörüyüm ediyim deyenece.

K1: (665) odunuydu çırasıydı. onu da alıp geliyi işde o ġader. bi de yoruldum diyi.

K3: (666) yōruyoñ ya maḳine dōl bu ġollar. ordan da geliyoñ a buñu ġörüyoñ.

K2: (667) ḳüpeli biri geldi. neydeceñ ekmā̄ çıḫadanaca yōrdum oruya ġötüdümüye böyüḫ bi sele ġüçcüḫde dōl. öyle eTdim.

K1: (668) bi sene öyle ekmeḳ daşıdım da başım dedim başım işiTdim. sōna bak şeyTdim.

K2: (669) seliynen.

K3: (670) gėdince sen yatıyoduñ fosur fosur uyuyuduñ.

K1: (671) el eTdim geri çıḫaTdım baḫ.

K3: (672) saat birde de yatsam gine saat altı buçuḫda ġaḫacam. hep ekmā̄mı erden ederim.

K1: (673) ben de çoḫ erden yūrdum. çoḫ ezennen ġaḫarduḫ. zabaḫ ezeñi ġaḫardım yūrmaya.

K2: (674) birece oturuyoñ saat yedide ġaḫıyoñ.

K3: (675) dün gece dey saat birde yoḫ on birde ōlan işden çıḫdı aradı anne neydiyoñ indi geliyom dedi. (676) ordan geri ġzüm ecük dalmışıdı bi de ġüççüḫ aradı. (677) ordan Alādin aradı neydiyoñ dedim neydiyim dedi. dā yatıyom dedim ġorḫuyoñ mu yoḫ.

K1: (678) neye ġorḫsuñ ġendü eviñde.

K3: (679) heş ġorḫmuyom dedim. aḫur dedi inekleri şey yapdım. (680) çatlaḫ ordan gelinner aradı. ablasıgilden eve geçiyodu o aradı. ecük ġonuşdu.

K1: (681) gece arıyolar uyḫudan ġaḫıyom. uyḫudamıydıñ diyolar. he diyom.

K3: (682) cep telfonu olsa öyle etmeñ.benim cep telefonum var.

K1: (683) cep telefonuñu işidmem ki.

K3: (684) yanında olusa işidiñ. yaTdūñ yerde olusa arıyolar. gece beni arıyı.

K2: (685) ġaḫmañ o zaman ġaḫmañ cep telefoñu olusa.

K3: (686) alacādıñ bi dene eyi ḳötü.

K1: (687) aldılar aldılar da kontrolu biTdi daḳġası biTdi hėç ġonşmadan ondan sōna dedim yavru ben neydiyim. (688) hopasa bitiyi dedim. hoopasa mı dolduruyum buñu dedim. Tohata gėdemem bazana gėdemem. (689) dediki anne dedi onuñ Emriye varıdı oñu konttur onukiñi allahdan başġa bi şey dā aldumadum.

K3: (690) yoḫ heri onuñki eyce oluyo.

K2: (691) cep telefonu eyce oluyo.

K3: (692) a hasdalanıyıñ hemen telefon ediyiñ bīş oluyo.

K2: (693) ā hasadalansaḫ etseñ geleceḫler mi?

K3: (694) baḫ oña gelmiye mahlede oluyo sende oluyo ediyoñ bīş oluncu.

K1: (695) ne bileyim.

K3: (696) var telefon numarası ā bizim Aysel başda hemen oñu ġocasınıñ arabası var gine dā alır gėder.

K2: (697) çoḫ dōl bi usul yavaş gėt de gėder bu da heş gelmedi.

K3: (698) epeyden ben de gėtmedim. aha gelüyü ecüḫ buralarda oturuyo ediyo. Ahmed geldi ecüḫ. (699) Ahmed yoḫara felan gel abla dedi ben gelmem dedim. SelāTdingil gėtmişdi o baḫdı keşġeḫ yormuşlardı. saten ben sevmem keġeḫ.

K2: (700) oruya illa gel dedi.

K3: (701) gėtmiş. oradan nerdesiñ AhmeTde gėdiyim abla dedi. ben de çoḫ canım sıḫılıyı a böyle geziyi.

K1: (702) neyi?

K3: (703) telefonu evde elinde.

K1: (704) emme ben bi yeriye gėdecem zaman biriñi elō duyamadım onnara beni.

K3: (705) bi yerde gėtdeñ telefonu alacañ arıyolar. evde yoḫ bulunmuyoñ dōl mü gėdiyoñ bi yeriye işde cep telefonu her yere ġötürüyoñ.

K1: (706) anam ōlan burdamıymış dā hale Ömeriñ ōlu.

K3: (707) hangi Ömeriñ ōlu?

K1: (708) Gaz Ömeriñ ōlu.

K3: (709) ordalar mı? şimdiliḫ dolu.

K2: (710) seniñ gaz yoḫ mu şimci heç heç.

K1: (711) iki dene varıdı ya

K3: (712) o da gėTdi. onu da itler yedi.

K2: (713) itede nasıb oluyo deseñe enükler beslemeydi ço͡udu.

K1: (714) yirmi deneydi.

K3: (715) aha baḫsana gezdürüyo.

K2: (716) üşüdü üsdüne bi şey daḫda gel dedim evden çıḫañ sıcaḫ.

K1: (717) aḫsamları so͡uḫ oluyo.

K2: (718) yapdıñ mı, uyuyacañ he.

K3: (719) yoḫ südüñü bişürecem yanı az yapacam dolapda duruyu. tarḫana Bekirnen ikimiz yiyoḫ ōlannar yemiyo.

K1: (720) ben de yiyom bizde yiyoḫ. geldim iki kere ıslaTdım aḫşam ısladacādım unuTdum. tarhana esġi yapmadım.

K2: (721) herkeş bişürüyo tarhana.

K3: (722) acuḫ yataruḫ heri.

K1: heç yapmayacam satun alacam onnar aldı gėTdi saten aḫa böyle böyle ikisi poşet aldı gėTdi.

K3: (723) gendūñ gibi olmuyu elin eTdū.

K2: (724) oluyu da neydeceñ

K1: (725) esġi oluyo eyce oluyo esġi. dā benim tarhanam var satun alunan.

K3: (726) herkeş ġendü bilüde.

K1: (727) bi şey diyemeñ aḫlımız kesmiyi dā yāmur oluyo yaş oluyo endüremiyoñ bindüremiyoñ bi sene bu tarhana şu ġaynanam döḫdü ıslandı. (728) oruya döḫdü de bi yāmur yādı ki Fadimegil anasıgile mi bilemem ġızlar ġölek kesüldü.

K2: (729) sen heş bi yeriye aḫamıyıyoñ.

K3: (730) her yere de çıḫıyoḫ.

K1: (731) ondan sōna alışdım patur patur çıḫdıḫ Emine duz gibi eşde o ġader.

K2: (732) bi şöyle bi ovalayaydıñ.

K1: (733) ovalamadım ġaynanamgiliñ ordan tama ġötüdük. nerdersñ et dedük elinen eTdik boynunnan çekdüḫ.

K3: (734) sōna bi şėy diyim mi burda yāmur yāıncı şey bozuk gelinci ġüfleniyi yaylada yāmur yāsuñ üsdünü örd heş bīş olmuyo. (736) bi sene ġızlarım ufādı yaylada şeyTdük tarhanayı buruya geldim. (737) telefon eTdi Ayşe heş açmaduḫ Haceriñ Asiye varıdı Hasanıñ ġarı demişki heş ellemeñ demiş öyle ġalsuñ demiş.

K2: (738) üsdünü örtüyo.

K3: (739) aynı öyle nası örTdüyse öyle ġalmış. bi de gėTdiḫ buradan gėTdim heç bi şey yoḫ. ġüneş ġösterdi ġendünü. (740) bi açaḫ da baḫaḫ hele ġüflendi mi neyTdi. ġaç ġündür örtüḫ üsdü aşşa yoḫarı bi hafta oldu.

K1: (741) tarhana otu oluncu altında hava oluyodu.

K3: (742) e olsada tamın şeyi üssü örtüḫ dō mü?

K2: (743) nerde oluyodu?

K3: (744) anam aşdıḫ heç bīş olmamış valla. baḫa burda ġėdeñ sene böyüḫ ōlanıñ dünüñü edince ġėtmedüḫ. (745) öteberisiñi aldıḫ, evi ocā döşeyecüḫ diye ġėtmedüḫ. Arife tarhana eTdi onnarıñ o tamınıñ üsdü tavandı ya divan ne ġodular yāmur şeyTdi yādı anam iki ġün ġaldı örtüḫ. (746) Arife dedüḫ açıyım mi dedi bārdı pencereden aş dedim. aşdıḫ ki ġüflenmiş. (747) ḳöyünki öyle oluyo ben sınadım oñu. baḫ yaylanıñki duman olsuñ şu bu olsuñ heç bīş olmuyo.

K1: (748) baḫ öyle ġuru dō mü? burda ġüf oluyo.

K3: (749) burda şeyitmiyi burda bi ġünüñü bulacañ bu tarhana işiñi.

K2: (750) yaylanıñ adamı da heş haste olmuyu.

K3: (751) he sen biliyiñ benim hasta almadūmu.

K2: (752) heç olmuyo.

K3: (753) ben iki kere yaTdım biçā, sen yaTdın mı bıçā?

K1: (754) pıçā yatmadım ben.

K3: (755) bi ġün ġündüz āşamdan ġözümü mayısda yine ġėdiñ. o bu hastalıḫdan doḫtor gelmesiñ dedi ġėtmedim. (756) burdan böle kesik bi de böyle kesik. bi dene yapışmış belime ondan bu tarafıñda daş ā bura ikisiñi bir eTdiler. (757) sabaḫ saat doḫuzda ġėrdim ikindi de çıḫmışım.

K1: (758) Arife o zaman ne ameliyatı olduydu ya?

K3: (759) ġüccüḫ ōlana duramamış o hastanede duruyo ya. demişki şurdan çay aluyum da doḫtura ġötürüyüm demiş. (760) birde ġüp diye ġapıyı dōmüş ki çay getüdüm hacam demiş. ġörüyoñ mu Hasan demiş böyle duruḫmuş. (761) ondan o şeydiyi ya bayılıyı. hocam demiş ġan çoḫ mu demiş annemde demiş. annene baḫ

Hasan ġörüsüñ demiş. (762) yoḫ demiş aha demiş çayıñ iç ben gėdiyom demiş anneme baḫmıyom demiş.

K1: (763) doḫtoruñ bi de sapuḫluḫ.

K3: (764) sapuḫluḫ benim ōlan gėTdi.

K2: (765) piçā piçaḫ da elinde bi elinde de bardaḫ he.

K3: (766) dinnenme şeyi yapıyomuş he. ben de seniñ gibi bilyodum da yapıyomuşlar Alāddin diyiki çoḫ ġötürüyoḫ öyle çay diyi. (767) gendüne ġöre hastalī demi nası hastalīsa kim olusa ossuñ oña ġöre şey yapar sırf ben dēl ya. baġa hasdalar da aynı oluyo. (768) bizimki bazı diyiki anam her yeriñ dikme diyi ġaç saat dikiyoḫ diyo. yaTdım ben çoḫ yaTdım.

K2: (769) biliyodu da ōlan ġötürüyodu çay hemi.

K1: (770) ey televizon da ġösteriyolar ya ġı. çoḫ yaTdı.

K3: (771) benim ġüccüḫ ġızım diyiki a ġörümcem ġaldı Fadime ablam ġaldı. bi de gece hepisi yanımda ġaldı.

K1: (772) neydeceñ hasda oluncu öyle olacaḫ.

K3: (773) ilk şeyiñi Ġülüzar ablam kimsiye vermem dedi ben baḫacam dedi oña dedi. var mı dedi bīşiñ dedi. (774) ben iki ġün yemā yemedim āzıma bīş ġomadım. yanımdakiler nası yedi. (775) benim ġendi midemden serum verdiler. kalb amaliyatı ġaç senede oldu aha.

K1: (776) siz cāhilidiñiz.

K3: (777) ġaynanam bi aşdılar sudan sargılı hura hep yaruḫ. bu bacaḫlar böyle kesük.

K1: (778) bi de bizimki de aynı öle bacaḫları kesük.

K3: (779) ġündüz ben baḫıyodum gece baḫıyodu on ġün ġaldım heç hasdaneden gelmeden kim şeyi almadı alannar varımış burada ekleme yapıyolarmış.

K1: (780) damarnan ekleme yapıyolar. bu hafta yōn baḫmada ġaldı bizimki. Tekirdağında oldu bizimki.

K3: (781) bizimki burda oldu.

K1: (782) ōlları ordaydı hasdalanınca aldıḫ ġötüdüler. orda amaliyatı eTdiler Çolluda aTdürek dediler.

K3: (783) aha ġaş sene oldu.

K1: (784) çoḫ oldu ġız.

K3: (785) bekardı ġız benim ki ToḫaTda devleTde oldu. ben öteki üş dene var ben devleTde oldum.

K1: (786) işde burda çoḫ yaTdıydı çoḫ hasdalandıydı. çoḫ yaTdıydı burda. ġendü geliyi, öyle ediyi.

K3: (787) yoḫ ġapu ġapu gezmiyo. bizimkisi ToḫaTda. araba gecerde ġatayım da.

K2: (788) ordan dökülmüş orda.

K3: (789) yāmurnan gėdiyi ya.

K1: (790) bizimki burda çoḫ hasdalandı. burda şeye gėTdim dersaneye gėTdi kitabıñı aldım gėTdim. tez gel dedi. (791) Kuran oḫumaya ordan sōna gėTdim geldim ki yatıyı emme beti beñzi olmuş ki bem beyaz hasdalanmış diyim. (792) yoḫ diyi noldu ya diyom demiyi. düşmüşüdü yani.

K1: (793) baharıñ bahçalara şey yōdu. ondan sōna sşeyTdiḫ hemen telefon eşdım Bilala baban böyle böyle yārum nası edeḫ çabuḫ yārum biniyoñ öbür ġün iniyoñ buruya çabuḫ dedim. (794) bel pıtī diyiñ amalıyat aldılar ya kendü Çolluda ġalp çıḫdı. belden etmediler herif aş ġalsıñyarın edeceḫleridi. (795) isder cāhil olsun işde olmasıñ en sōna telefon eTdiler ki Bilala ben orda bekliyom herifi içere aldılar amaliyat. (796) ben de orda bekliyom otudum. bi de baḫdım ki herifi bindümüşler gerü getürüyolar. (797) dedimki onuñ dedim ġardaş bi neyiñ nesi ki dedim şindi. ōluña telefon eTdiler sennen ġonuşacaḫ dedi. (798) sennen ġonuşmā yoḫ dedi. tamam dedüḫ bi de oruya vardıḫ Āşaġül filan gelmişler baḫmıya. (799) geliyolar artuḫ āzıña bide Bilal geldi. Bilal neye geldiñ yārum dedim sen işdeyiñ ya emme böyle böyle dedi bu adam oruya ġötüreceñ. (800) en sōna dediki anne dedi şey dedi Tekirdağı yakın dedi Edirneden oña yaḫın dedi. oruya ġötüreḫ ey kendüñüz ahngine layık ġörüseñüz oña dedim. (801) gėTdüḫ yaTduḫ sōna işde eyleşdi. üşüncü senede öldü. ocaḫ ayında gėdeñ ġış. (802) iki yıl dōl bi sene olmadı gėtdüḫ buruya ġödüḫ. burdayduḫ saten ölüncü.

(**Neden ölmüşdü?**)

K2: (803) cenāzėye gėtmiş cenāziye gėdinci düşmüş eviñe gelmeden mahleye a böyle yola. cenāzėden gelükene. (804) ey cenaziye gėtmiş gelükeñ düşmüş adamlar. peşinden ölmüş hepsi bu ġader.

K1: (805) ahşam yemānı da ġodum ki ġözlüyom geleceḫ diyi. o yanna baḫ burdan gėtse ıras gelü müyüm acaba. (806) yēnim geldi Memed verdi. bi de şurdan geldi dedi teyze dayım bārdı nediyoñ dedim. ġardaş dedim çakır enişdeniñ. (807) kimnīñi al da gel ġonuşmaya hacet yoḫ çabuḫ. orda ambulans felan haber etmişler bizim heç habarımız yoḫ evde.

K2: (808) adamı ToḫaTda yolladılar.

K1: (809) saten yıḫamıyolarki burda. orda yıḫıyolar. öyle yoḫ eviñde öleñi de ġötürüyolar.

K2: (810) ey emme yıḫamıyo ondan yoḫ burda.

K1: (811) erkē imam yıḫar da ne bileyim burda cezası mı var diyolar bi şī diyolar. ġadınnarı bilmiyom Anşa ġarıyı da yolladuḫ ya ġı.

K2: (812) Anşa ġarı gėdeli. gendü ġötümüşler.

K1: (813) ġendü dōl yoḫ ġız ġarı evde öldü. asdılar geldi ġötüdüler.

K2: (814) işde evde ölmüş emme ġötümüşler. oñu resmi ġördüm ben onuñ.

K1: (815) onuñ cümlemize. benimkiñe ġaş sene oldu.

K2: (816) yirmi sene vādesiynen.

K1: (817) bizimki ġalb ġıriziydi.

K2: (818) bīş maḫana olacaḫ. her seferiñde ġabardıyoḫ.

K1: (819) bā maḫana bulmazlar demiş. ilk şundan oldu bu bundan oldu. Memed dayı ondan öncü mü oldu ġı Ünzile teyze?

K2: (820) yoḫ benimadam Memed idi oña Muavin diyolar. Muaviñi diyolar. bekallīñda Muavinidi de o zaman lāp ġalmış Muavin ismiñi bileñ de yōdu, yapıyodular. (821) muavinnik yapıyodu. muavin olduñ muydu tamam artuḫ ordan ileriye gėdemiyoñ. (822) ġamyonda ġendü ġullanmıyodu. yol ayrıydı. yüḳ alıb yüḳ yıḫıyı onnar arabıya. (823) sen de bu arıya girceñ māvinnik edeceñ. şofora tārif edeceñ sā gėt sola gėt işde oña māvin deller. (824) şofor ayru. ölenece yapmadı. canım geşlīnde yapdı. sōnadan da tallada çalışdı.

K1: (825) ireşbellik eTdi.

K2: (826) tallalarda çalışdı emekli oldu. emeklülū de orda çaluşdūndan emeklü parasıñı alamadı. ismiñ ne Zübeyde mi? (827) ōrenelüm birbirimiziñ isimiñi. benim adım Fatma. kāda Fadime kimlīmde Fatma yanı. (828) Fadimelere Fatma deniyi ya başġa yellerde ismime Fatma diyom. bizde öldüñ müydü adıñ ney Fatma kimse bilmiyo. (829) kimlikde Fatma. burda bülürler emme başġa yellerde bilmazler Fatma diyom ben de. ġolum şiş mememi aldular. (830) ondan ġaldı ġolumda bişey yoḫ. bura böyle oldu. dā enmiyi şişi iki sene oldu amalıyad olalı üş sene. (831) bu dedi doḫtur senle barabar enmiyi ilacıñı ġullanıyom enmiyi. doḫturnan ġörüşmüş ōlannar. (832) bu biyo şişdimiydi dā enmedi dedi, enmiyi dā bu ālimnen bīş göremiyom. bu böyle ġalıyo. (833) bi ġüccük su bardāñı ossuñ dutamıyom. saḫad yanı bu ġol. öbürüynen ġendümü idār̆ ediyom çoḫ şüḳür allāma. (834) allam bundan etēnden kesmesiñ ayāmdan. baḫanada zor çekenede dā zor. şüḳüller ossuñ allāma yōsa ikisi

biy ayardı amalıyaTdan sōna oldu. (835) işde şüḳüller ossuñ allāma yara pere bi şı̄ yoḫ. heç bişiy yoḫ. bunuñ ġörecā işi bu ġörüyo şüḳüller ossuñ. (836) pıçaḫ bunnan dutuyom. heç bunnan bı̄ş ġörmüyom. yara pere bı̄şi yoḫ teltemiz. (837) ey eTdüñüz geldüñüz heri şurda şenlüklüce otuduḫ. ben de otura otura osanıyom.

K1: (838) onnar bazartesi geleceḫler mi?

K2: (839) ondan o Paytarı dedūmü şeyi dolandurudum emme saḫad deyneknen dolanıyom. (840) eTdüḫ ōlenden sōna burdayuḫ zabaḫda ordayuḫ. erden ġedecēñiz he. toplum yellere girmeyecē misiñ?

K1: (841) ben ġetmedim ya ġı Niksara ġeTdi bizim ġızımız da.

K2: (842) kimseye daruluḫ ġücenüḫ zamanı dēl. Allah esirgesiñ allā amanat oluñ. nerde oturukene? dūn ossuñ yan yana otuma. (843) yaḫın otu ecük uzaḫ otu napacañ yārum. çekmedense ġendüñü esirgeyeceñ. masḫe ne filan daḫacañ. dahıñ ġendüñüzü esirgeñ.

K1: (844) helbet ġorḫūyoḫ.

K2: (845) durma fazla durma ġet evı̄ñ içinde işiñi ġör. ToḫaTda mı oturuyoñuz siz? he ankırıya dā heş geden de tanırunnarım var belki ġederim. (846) oruya ġeTdi. saol ġötümüşler ġedecem ġötümeseler neydeceñ bi şey diyemiyoñ. ıhtıyar işi dōl ora.

K1: (847) oturacañ.

K2: (848) oturacañ ıḫtıyallar gezmiye ġetmiyi. baḫ gelemez yārum bi de aḫrabalarda böyle ġoltua bi dene oturtmuyolar.

K1: (849) he ben de gelüken öyleyidi. emme tek ġoltua çif tek beñi otuttudular ordan da ġaḫdım çif ġaltua yaTdım aşşā. neydiyim.

K2: (850) yaTdıñ ġoltuḫ boşumuşdu.

K1: (851) öteki ġoltua ben öte yana geşdim.

K2: (852) ġendüñe sāp çıḫabildiñ mi?

K1: (853) he. maskeynen çıḫatmıyolar. o şimdi ġederkene de öyle edecük. (854) baḫıyım gene yollar ġapalu olusa neydecük Fadime abla?

K2: (855) ġalacuḫ nası olacaḫ oduñumuz da var ramazañı ben gelin evinde dutacādım ġederkene öyle söylediydim. (856) ramazan da ġalmadı dā ġapıya çıḫmaḫ da yasaḫ oldu. ġalḫar balkonda oturudum tek başıma.

K1: (857) oruya ney diyom ben biliyoñ mu nazāret diyom.

K2: (858) şey yapsañda ġonşunuñ eviñe gireceñ ayāñ eşı̄ne degiyo. ġapalu ġedemiyoñ bi yere. hele bi meldimende ıras gelüseñ merhaba eliñe sālıḫ. (859) burda

çol çocuḫ çıplaḫ dolanıyo. şuncacıḫ çocuḫlarıñ maske dolanıyolar. ne yapacañ hayullusu diyeceñ.

K1: (860) gine ġendünü esirgemiyi. herkeşi esirgemiyi ki maske taḫacañ.

K2: (861) bizim bu ToḫaTda çoumuş dolu.

K1: (862) yoḫ heri hasda olmaḫ.

K1: (863) ben de ġaḫıyım gedeyim bizim oyandan āru gėdeḫ de evi ġörüñ.

K1: (864) yoḫ heç ellemeñ o ġaḫar. buyur anacīm buyur e hadi. ġendūñ ġuvveti olmasa ġaḫamıyoñ.

K2: (865) buyruñ bizim burdan ārı donerseñiz eve. hem bacaḫlarıñız açulu.

K1: (866) hayullu aḫşamlar eyce oludu işde başı dönüyo díḳḳat ediyoḫ emme neydeḫ edeceḫ bīş yoḫ.

K2: (867) olmaz kartalmış. böyle gėdiyom yavaş yavaş şüḳüller ossuñ. şo dönecük işde yaḫın yaḫın dā da gėdemiyom. (868) zabaḫdan geldi buruya ecüḫ. yapmış yanımda da oturuyo onnan marḫabalaşdıḫ. (869) bennen ġonuşduḫ baḫçalarıñ. gelinci söyledi mi? he eyce.

Metin 47

Adı Soyadı: K1: Nurettin Demir (63 yaş; ilkokul mezunu; çiftçi ve çoban, Ḳüfüñ Çaḫır)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: 002 Ses
Derleme Konusu: Kullanılan malzemeler, Tarla Ekimi, Çobanlık, Haynvancılık

(1) harman zamanı alTmış yedide dā biz yedi yaşındayız ġücümüz yetmiyo. (2) ufaḫ oldūmuz için bizi harmandan destiyle tūladan topraḫdan yapılmış guḫ destiyle ġönderdiler hayta punarı isminde olan bi çeşmiye. (3) suya ġönderdiler. orda suyu dolduduḫ, dolusuñu ġaldıramaduḫ düşdü. desdi ġırduḫ. (4) harmana gėTdüḫ, desdi hanı ya dediler desdi ġırıldı, desdiyi niye ġırdıñız diyiñ bizi dȍdüler. (5) Hacı Memede ellemediler bei dȍdüler.

(Abimle falan aynı yaşta mısınız?)

(6) yoḫ aynuyuḫ heb aynu ay farkımız var. yunis, ben, mahmud, süleyman, hacımemed, duran hepimiz bir yılıñ çocūyuz. (7) diyelimki şimdi yirmi, iki bin yirmide dōduḫ hepimiz. birimiz birinci ayda biy birimiz üçüncü ayda, birimiz böyle yanı. (8) o şekil aramızdaki fark o ġaldı. Hacı Memed benden üç ay böyüḫ. döven sürüyoḫ. (9) harman döven sürüyoduḫ. harmanda sap getürüyoduḫ ġanıynan, öküznēnen sap getürüyoduḫ. (10) sap döküyoduḫ. būday, aşlī dönüyoḫ dönüyoḫ harmanla. toḫaTda yapılmış döven var. (11) üsdünde adam altında diş var. dişler var böyle kesġin, bi māden şeklinde daş. (12) tam bu daşdan dēlde māden şeklinde bi daş ġırduḫça şey kesiyo şeyleri būday sapları. (13) kesiyo eziyo ondan sōna savuruyoḫ, būday ayırıyoḫ, samañı ayırıyoḫ. (14) esġi tohumlar iri taḫıl. he sünteri sȏ͡u taḫılı ondan sōna. sōnaki çıḫan taḫılları filan Ġırḫ Punar, hatay seKsen beşlī̄ yetmişler yetmiş beşleriden sōna seKsennere dōru o çıḫdı. (15) önceden būday ve iri taḫıl, sabu taḫılı, ivedik taḫıl, aḫ taḫıl bizim zamanımızdaki onnarıdı. (16) işde sōna sōna çıḫdı. eḳme zamanı ekim ayındaydı. ekin eylülde ekinde oludu toprāñ hasda olmadū tarihdeydi. (17) bilip ȭrenip esġi böyüḫleriñ söyledȕ̄ñe göre o tarihlerde ekerdüK toprā. hasda olunca būday olmazdı. (18) hasda būdaydı hasda oludu. olmazdı verim. sürüm yapılıyodu. dibek deniyodu öküzlēnen yapılıyodu. (19) saban yapıyoduḫ. saban öküz bir ġünde yani çoḫ yī̄t mandalar çoḫ olsa iki dönüm sürmezler anca sürerdi. (20) yanı onda besili olusa yōsa sürmezler. bunnar boyunnarı yara oluyodu

ozaman tabi. (21) şimdi mesela ırahmetliḫ babañ Musa dayım benim. yeñi işiTdīm zamannarda işde öle belki on beş ġün çifte gėder gelüdü. (22) boyundurūa ḫalḫıya saplardı zabañı ġoşumu.

(O zamanda kullanılan malzemeler nelerdi?)

(23) ġoşum onnar mesela saban boyunduruḫ, zelve, ġeyiş, halḫa ġayişi, boyunduruḫda sabanıñ oḫūynan boyundurū birbiriñe bālamada, bi de gėdeceḫ halḫa varıdı. (24) onu oruya geçiriyoñ delüḫlü gibiydi bi ġaş dane delüḫ ayallıyodular. (25) şindi deriniñ işi kesim. oñu oña ġöre ayallıyodular deri işlerde ġısa dutuyodular. (26) o ġayişler ikinci sürümde yuları iki sefellik yapdū zamannar var tallayı. bi iki sefer yeriñe ġöre şimdi tütün olan yeller iki sefer, pancardan sōna ekiliyodu. (27) nadas olan yeller bi sefer öyle şey yapıyodu. bir yıl boş bıraḫılıyodu. susuz yeri boş bıraḫıyodular ikinciye şimdi. (28) Tolmas Punarı suluydu. bu yannı bu yannı sulu arāziyidi. bu tarafda susuz diye bi yer yōdu. (29) susuz yeller şuandaki yazunuñ en sulu olan yelleri. sel kenarı bunnar susuzdu.

(Alazında su var mıydı?)

(30) alazıñda su yoḫ. alazıñ dā bi doḫuz yüz beşde suya ġavuşdu. susuz yeler şimdi baḫarıñ süreller. yazıñ güneş yaḫar. (31) ekimde tohum ekellerdi öyleyidi yanı. onuñ hazıllī öyleyidi.

(Hangi ürünler yetiştirilirdi?)

(32) baharda tütün yēnir, meyvacılıḫ. aḫlımız sardī zaman beş altı ġişiniñ meyvası varıdı. memed ġaraġoçuñ, lülōñ memediñ, efendi dedeniñ varıdı. (33) efendi dedeniñki deredeydi. şu patlā ahmediñ aliniñ varıdı. (34) şu ḳöyüñ ōñde bunnar önceden ellilerde dikmiş mesela. (35) öyleyidi bunnar o zamannarı dikmişler meyvaları bizim yetişdūmüz zaman ġoca ġoca ācıdı. (36) dey nerde bu yıllarıda işde bizim askere gėdecēmiz zamannara dikilenner. (37) yaylıya ben bizim şimdi bi doḫuz yüz altmış altıda oḫula başladuḫ. (38) yetmiş birde oḫulu bitüdüḫ, yetmiş bir yetmiş iki tarihinde okulu bitüdüḫ ondan sōna bennen emsal olannar oḫumuya gėTdiler. (39) biz etmedüḫ. ondan sōna çabancılā başladuḫ. (40) yayla gėtme şeyleri ḳöylü yaylıya mayisiñ yirmisiñde gėdiyoduḫ. (41) sürü olannar erken gėdiyodu. o da mayısıñ birinde ikisiñde gėdiyodular. ġün önce gėdiyodular. (42) ġoyun buzā olannar ēleniyodu. buzāsı olmayannar erken gėdiyodu. (43) yozmalı, ġoyun sürü erden gėdiyodular. ondan sōna yaylıya gėtmeden önce bi şennik süzenneniyodu. (44) bi ġoyun savıyoduḫ. çaḫır dereden ḳöylü ġoyun gėTdū̄ ġünü savıyodu. (45) ġuzuyu ġoyuveriyodu ana baba ġünü gibi. orda avız bişürüyoduḫ. (46) felfener yapılıyodu.

felfener aşur. biz yaylıya gėdiyoduḫ ġüdenner, çabannar, onnar geri ḳöye geliyodular. (47) yaylıya bi ġünde çıḫıyoduḫ. biz bi ġünde Çaḫır Derede ġalıyoduḫ. sabaḫ erken aḫşama gėdiyoduḫ. (48) oru on kilometre yol yayla āıl yoḫ. (49) yayalada bizim çeürmede yoḫ. bizim tarihlerimize de çeürme yoḫ. boş belki bi mezrālarda yerimiz var yanı. (50) evler āşdan toprānan yapılma. laylon maylon böyle bi tamam. çoraḫ var üsdüñü çorānan böyle. (51) çivüsüz oyma biy birine geçürmelü sünmüyü. kerteller tabañī ediyoñ ya buñu düz ġollar ondan sōnakiñi kerteller ötekiñe. (52) kertē getürüler böyle. başları böyle geçiyo bu şekilde dörd tarafda öyle. (53) başġa bişey yoḫ. ısıḫ olacaḫ, ġapısı var, penceresi yoḫ. çatısı da üsdüñe ġoyduñ, beş dene hezen ondan sōna perdü, ġürgen yarıyoduḫ. (54) şekliñe getürüyodular ince oñu döşüyolar onuñ üsdüne topraḫ ġoyoduḫ. onuñ üsdüñe çoraḫ yoḫ, lōlama olayı yoḫ, lō burda varıdı. (55) çou ḳöyde, yaylada yoḫ. bu ev ḳöyün yüzde yetmişi tamıdı. (56) daşlar şu Durmuşlarıñ Mıstafanıñ bunuñ amcasınıñ. o tamıdı. (57) ondan tamı Kermōlununki. ondan bizim altıki Paşōluñki hep tamıdı.

(Tavan yok muydu?)

(58) he tavannar sōnadan işde bizim amcam tavan şeydiyodu, yeymiyeynen döḳüyodular, şey varıdı Ali Demir. (59) şimdi tavan çamuruñu suyla ġarıyodular. suyla yimişo diyoñ bi gözelce ḳürekle ġarıyodular. (60) ondan sōnaiki ġün çī̄niyodular. ḳüreksüz ayaḫlarnan çī̄niyodular. (61) burdan aşşāsı cıblaḫ ayaḫları çī̄niye çī̄niye bu yannı, yite yite bu yannı bi bu yannı tā punaraca çamur oluyodu. (62) beş altı vagon çamur sōna onuñ ġendü ġalıbı var. o ġalıba çamur yaşıkene döküyodular. (63) normal bi ġıvama gelinciḫ düz bi tesviye yapıyo. düz bi yeri böyle harman gibi ġuru oruya ġalıbıynan şeyiynen sı ġoyo ġalıbı suluyodular. (64) toprā üsdüñe ġoyodular bu çekdimiydi ġorudulu. (65) tavan orda bir hafda ġuruduñ. ondan sōna fırıña ġorlar düz edellerdi böyle böyle süzellerdi. (66) fırıña ġoca aha bu ġader dırın bin tavan olan bi fırın. bi fırın şimdi yoḫ. (67) düz şimdi fırın düz altı fırın üsdüñe tavan düzülüyodular. baḫ tarhana mı ondan sōna altına odun doldurudular. (68) odun yanıyodu tavana dēmeden bacası şu şekilde orıya odun dolduruyo, yanıyodu. (69) bazan burdan çıḫıyodu bundan geri yōdu. bu üsde tavan düzüyodu tamam mı tūla oluyodu. (70) tūla dōrudan ateş tavana gelmiyodu. orda odun yanıyodu bura ġızdı ya o buñu bişürüyodu. (71) o böyle ordan gėdiyodu arḫadan öyleyidi yanı orda getürü. yapıyodular oluḫlu tavan deniyodu. (72) bunnar sıra sōunda yapılıyodu. bunnar seksenden sōna çıḫdı. bizim bi de bundan yōdu. (73) sāde öbürüñden varıdı. o da erbāda varıdı. (74) erbāda başladı bu. ondan sōna işde böyle

yayla işleri sürüyü otluyoduḫ sōna ġuzuyu anasıñdan ayuruyoz, seçiyoduḫ. (75) cıbıḫla böyle ġorḫuduyoduḫ, alışduruyoduḫ. (76) orda öyle anasıñdan terk ayruluyodular yanı ġuzunuñ var da ġoyunuñ yoḫ. (77) ġuzu ufaḫ aldū üçün oña dön kenarındaki ormanıñ kenarıñdaki. (78) öyle evel ġuzōlüsüñde ġuzuya ait otlaḫ varıdı. orıya böyüḫ baş felan gėtmez.

(Her hayvanın çobanı ayrı mıydı?)

(79) ġoyun ġuzu çabıñı varıdı ayrı. herkeşde varıdı yüzde seksende varıdı. (80) şuan da öyle boş herkeş şahsıñ var. şahsıñ ġendüñe başġasıña herkeşiñ varıdı. başġa biriñe ġatıyoduñ. (81) Pakidiñ musa şimşek onuñ şimdi allaā teala fehim olaraḫ ġoyunnarı bura yabancı ya buruya girmiyodular girse ile ġendiñi farkeTdiriyo melüyodu. (82) bura bize dēl diye baru yerimiz dēl diye meliyodular. (83) o ġader zekalı fehümlü idi. sāde ġendüñe darba gelecēñi ya da ġurduñ yiyecēñi. (84) yōsa geliyo insannardan dā zekālu hayvannar yaradılış öyle.

(Kaç sene güttün?)

(85) otuz sene ġüTdüm. çoḫ çoḫ otuz sene ġüTdüm şimdi biz dāın eteğinde ġuzuyu sabaḫ ezañı çıḫarTdım bu da ġuzuya gelmiş ġürgen arḫasıña saḫlanmış. (86) tam yı̄tlerde farḫademediler benim ḳöpeḳler ben biraz geçinci bu ġuzuyu duTdu. (87) ġuzuyu duTdu gėdiyodu ben yaḫanıñ peşinden geliyom. (88) baḫdımki o ġurd gėdiyo ondan sōna buña iki silaḫ aTdım ḳöpeklerde yetişdiler bıraḫdıduḫ ġuzuyu. (89) ġuzu ölmedi. ġuzu yaralanmışıdı, yarayı biz tedavi eTdiḫ. (90) o zamanki tedavi olayları bizdeydi. böyüḫlerimizden ġördū̄ şeyler bu ḳöyde olsa.

(Nasıl tedavi ederdiniz?)

(91) fişne, çedene çalusu, çaluyu ateş yaḫarduḫ ġızdırıdıḫ pallamadan, palla yaramazdı, ġızardı ısınudu adam oḫullu oḫuduñ dişi̅ñ̄ deldū̄ yere oruya ġoduduḫ onnan devam ediyodu. (92) şimdi ġızın ō̄nü yemek borusuñu nefes borusuñu delmezse o onnan tedavi edrdü. oñu delerde ölü keserdüḫ. yanı onnan o biliyodu. (93) böyüḫ başa o şekilde oña böyüḫ başa ben bek fazla ġütmedim. (94) onuñ sadėce bildū̄m şöyle oña mesela hasdalanduḫ artuḫ toḫandu ġannı şişdi̅ zamannarda oña şey yapallardı esġiden böyle didēlük gücū̄niler varıdı ciñiyi ısıdudular şu baş işkembeden soḫallardı delellerdi oruyu. (95) ordan inerdi havasıñı aldıñ mı o zehüllü havayla çıḫardı. ordan idare ġurtuludu.

(Neden oluyordu bu?)

(96) ot doḫunuyodu. orda şimdi zehüllü ot şöyle o ġarıñ altından yeñi çıḫınca ġüneş oñu bi yaz bi miḫdar haşlıyo yanı. (97) ġötürme olayıñı beş altı ġün böyle sıcaḫda

ġalmazsa o taze ot oñu zehilliyodu. alıġın olmadūnan. (98) neden biliyo musuñ burda şimdi ġorunanı yediriyoduḫ burda yeşili doymadan, görmeden, içerü aluşuk olmadan, yaylıya ġötürüyo. (99) ondan dolayı oña doḫunuyodu, bişürüyodu. yanı şimdi burda alışmış olsa şimdikiler o ġader dēl aşısıñı yapuyolar, īnesiñi yapuyolar. (100) burda zaten alışġın beslese bile adam şimdiye mısır sıraç zaten yeşilliḫ hazıllıyo ġışdan yiyoduḫ biz epeyden. (101) şimdi ġapadacuḫ üsdüñü. bırandayla laylonna.

(Veteriner var mıydı?)

(102) veteriner şimdi, o zaman şimdide ġoyunnarıñ hasdaluḫları, çeşüdlü hasdaluḫ varıdı. (103) ot doḫundū zaman biz böyüḫlerimizden görme onuñ ġözünüñ ōnünde zehiri atar damallar şu ġözünüñ ōnü oñu pıçānan delerdüḫ ġan aḫardı. (104) biraz durduruduḫ zehüllü ġan aḫdī zaman yine ġoyuñ ġurtuludu. yannı ārıdı zaman güksü ārıdī zaman yanı göküs hasdalīñda südüñ ordan mayalardıñ bi ḳötü oldū zaman göksü şişerdi onuñ şimdi. (105) göksüñü ōnüdilek felan ġazurduḫ oruyu. bi de orudaki damarı buluduḫ. orda da atar damar var. (106) o damarı buluduḫ onu da inniynen fidelerdüḫ. keserdüḫ. etinen orda da ġan aḫudududuḫ onuñ yenniniñ hasdalī da gėderdi. (107) şimdikiler hep veternere parıya sādiyo. bilişili insannar dēl.

(Nasıl tedavi ediyodunuz?)

(108) ormanıñ içersiñde āşdan ġoyuñu zehilliyeñ avu varıdı. belli bi tarihde çiçek aşardı ġabaḫ çiçē gibi. (109) o çiçeḫ mevsimi bitene ġader o zehillerdi ġoyuñu. vararuḫ oñuda tuzla tedavi ederdüḫ. yaḫlaşıñcı çor yapardım suynan şelbelt. (110) o zehillendū̄ zaman şişi içiriyodum ġoyuña istifar ediyodu. tamam atardı. (111) sen bu buñu hikaye ānadıyo belliyoñ he. bunnarı biz böyüḫlerimizden gördüḫ.

(O zamanlar siz yapardınız, öyle mi?)

(112) evet şuanda veterne ġoşuyolar hemen. şimdi o adam da mundar hayvanna mısır böyüḫbaş hayvanna ilgileniyodu. (113) o adam da e dāmāñdakiñe baḫardı et oñu olurdu. oñu evrü bişey varıdı. vurdurudu ġuyrūñu yarardı. (114) böyüḫbaş hayvannarada o adam baḫardu. o ġan oludu falan filan. oña topraḫ şimdi biz bişey ilaşlarıñ bi çeşidi var şimdi. (115) ġan oludu öyle ġortoruduḫ gözüyn ōnden yenninden dā zehüllendū̄ zamansa idrara söḫerüḫ. (116) idrar yaparduḫ onda torpaḫ aḫdaruduḫ içiñe bi avuş. oñu çaluynan ġaruşduruduḫ idrarı.

(Ne idrarı, hayvan mı?)

(117) insan idrarıñı. āzıñı aşar aḫdaruduḫ ġoyuña. o da istifar eTdümüydü o da ġortarudu.

(Hepsini böyle kurtarabiliyor muydunuz?)

(118) şimdi bunnarıñ yüzde yetmiş ġurtuluş şeyi var. yüzde otuzları gėdiyodu. besiyoduḫ. (119) bazen şeyleri yemiyoduḫ. bazen şeyleri yemiyoduḫ çobannarıña atıyoduḫ. onuñ şimdi iş organnarı kopilesiñi atıyoduḫ. (120) öbürüñe bi sıḫıntı olmuyodu. şimdi zaten borunuñ işiñe dōru gėdiyo. şimdi şu şuña yapuşuḫ bu borunuñ içinden gėdiyo ne zararı olacaḫ. (121) bu bacāndakiñe ne zararı olacaḫ. bārsaḫdan gėdiyo sıḫıntı orda. (122) idirar mesela idirar oñu atıyoduḫ mesela bārsānan atıyoduḫ. onuñ içün dā bunnanböyle bizim, benim emsallerimde kimsesi çoban yoḫ. yapamadılar. (123) onnar bizden böyüḫler. onnar elli üş dōmlu. İsmed ābi var, mıstafa, kirā hasanıñ ōlu mıstafa, ismed, mahmud varıdı. (124) onnar aynı emsal yaḫınnar Haci ͡elilerden onnar dā böyüḫdüler yaşları dā. (125) ġırḫ, otuz doḫuz, ġırḫ dōmlular olannar dā böyüḫler varıdı canım. Mamoygiller var. (126) Musa dedegilden var bennen baña yaḫın Sarı Pakitleriñ Ali varıdı. (127) Ali biraz çiftçilīnen ūraşıyoda pek de düzenni dēl. şimdi şöyle bizim tarihlerimizde biz çoḫ hayra gėdiyoduḫ. (128) şimdi öyle dȏl şimdi adam neler isdiyo.

(Aba mı giyiyordunuz?)

(129) dōru dürüs elbise yoḫ. bi iki dene pontun. bi yere giyoduḫ tamam dā da yoḫ başġa. şuḫa don kenarı doḫuma çuḫalar varıdı ısladı. (130) çuḫalardan yapuluyodu. doḫuma çuḫalar. ȏren yanı örgü ondadepmeler geçirmiyodu o şimdi yün geçesi yün olu öyle. (131) vurdura vurdura böyle şuñu sıḫdıdūñ zaman nolucaḫ. vurdura vurdura keçe doḫuma yapuyomuşlar. (132) onnar he ben oñu yapduḫlarıñı niksarda ġördüm. (133) sōna fabrika şeyiñi oluşdudular satıcıyȧ geçinci ordan ġuzu parasıña alıyoduḫ. (134) bo͡un bi ġuzu bi milyar. bi çuhaya veriyoduḫ. baḫalu iki sene de yıltılıyodu. (135) iki sene gėdiyodu fazla gėtmiyodu.

(Nasıl yapılıyordu?)

(136) oñu ölçüyodu. ölçüye göre oluyodular. şimdi boy boy insannarıñ. mesela diyelim ki elli numara gėyoñ. (137) elli beden gėyeñ var ell͡ iki ell͡ üş neyse o şekilde oña ġöre oran gėdiyodu kesiyodular. señi ölçüñ ġöre terzisi var. kesiyo patidene eliñe veriyo. (138) çekiyoñ geliyoñ variyoñ parañı. ayaḫlarımda benim biraz şekerim yanı he. (139) şeker on͡ üş senedü şekerim var. a bu sene üş ay dörd aydu da ayaḫlarımda uyuşma başladı. (140) doḫturu da gėdemiyoḫ işi ḳötü eTdüḫ onda dolayı. (142) randevu da var şimdi ben rahatsuzlandım gėTdim iki üş dene aile doḫturu var. (143) bi şu imam sevkli bi ōlan onda şeker hasdası ondan sōna dediki amca dedi Hakan Sevgi var. (144) ġendüsü Ġazovalu doḫtur gözel o doḫtura gėt muyāne ol dedi.

gėtdim. (145) şimdi dedimki hocam ben üşüdüm rahatsuzlandım hasdayım üşüdüm dedim. ben ġendümü biliyom. (146) Aleykum selam. buñu tanıyamañ ilerki sene… o Musa dayımıñ ōlu. (147) dedimki o beñi doḫur yaluñuz bunuñ hasdane yatudu dedim ki hocam baḫ ben şeker hasdasıyım oñu biliyosuñ inne ilaş ġullandıḫ ḫalımız bellü. (148) insülün dā başlamadıydı o zamana aha üç yıl oldu oñu insülün devam ediyo şuanda üş yıl ünsülüñe başladı. (149) üş yıl oldu neyse dedimki hocam ben hemen hemen dā çocuḫlūmdan bu yana penselin innesi üşüdm̄ zaman bi üş dörTdene vurundu muydu savuşduruyoḫ. (150) ı̄leşiyoḫ penselin yaz baña dedim başġa bi ilaş tamam tamam dedi dutmuş insülün yazmış vurmuyolar. (151) dā olmuyo o işler heb geşdi vermiyolar. dā salıḫ ōcānda da seni doḫturuñ verdū̄ reçeteyȧ vermezseler ġösdertmezseñ vurmuyolar. (152) bunnar zamanda şimdi sōna esġiden bi şey ānadıyım nenem hasda o yıl mafatlıyuḫ, döşek sermişler biz aḫlımız sardı nenem böyle ufaḫ tefeḫ dolaşudu zaman zaman hasdalanur. (153) döşekde tuvalete gėdiyi geliyo arḫasuña yasduḫ ġomuşlar ġova hasdası. (154) ondan sōna şimdi dayımıñ çocuḫları hasdalandīñ zaman Ömer ā inne vurmaya gėdiyoḫ penseliñdi o zamanki inneler şimdi şo yoḫarıda Ömer āyı da ġöründü ġorḫuyolar. (155) çocuḫlara inne vurmaya dutamıyolar. Ömer āda şırıngıya çekiyo ilacı diyoki he çocuḫlara ġaş dene üş dörd sōna bellü vuruyum Şerefü abu ne diyoñ konañ penseliñi vuruyu geliyo. (156) baḫ bā bā düşüñ yav hasda dēl bişey dēl ya düşüne biliyoñ mu? bazan şeyler böyle yoḫ yėmeḫ yiyoḫ sofra ġuruyoḫ. (157) tamam şimdi gėderkene durda domatisden momatisden zaten Yunisiñ dā eycedü. o ġendüñü çifciliḫden baḫsatseñ de ben ā böyle ġavun gibi ḳötü bi hatulluyoñ hemi. (158) tamam neyse ben teklif ediyim de peḳala şimdi bizim bi askerimiz var biy sene sōna oḫuluñu bu sene de oḫulu bitürüyo. (159) bi sene sōna asġere gėdeceḫ ondan sōna bunuñ puannarıña göre […]

Metin 48

Adı Soyadı: K1: Topal Osman(81 yaş; ilkokul mezunu; çiftçi)
K2: Karısı (79 yaş; ilkokul bir; ev hanımı)
Derleme yeri: Akbelen Köyü
Kayıt Numarası: 011 Röportaj
Derleme Konusu:

K1: (1) amcāñ eviñe gelmiyeceñ ayıb. ben anġırıya düşsem memediñ eviñe gėtmiyim ẖalıñı hatrıñı sormuyum olu mu. heç olmaz.
K2: (2) yemiyoẖ diyi, erük yedüẖ diyo.
K1: (3) baẖ ya geri aldı ġodu ya. ġoyum yav.
K2: (4) he öyle diyim ya bende zabaẖ mı gec yediñiz he. na zaman geldiñiz siz buruya, bu ḳöye?
K1: (5) geliñ geliñ oturaẖ şuruya. geliñ heri. gel yēnim bilür yav ben baẖarım bulurum oñu sen şeyitme gel o nası laf. otu otu yēnim otu.
K2: (6) otu ġızım otu otu.
K1: (7) sen yabancı mısıñ. bi baabnıñ torunusuñ ġı. bizim babamız bir dedeñiz bir neneñiz bir ġabirisdanımız bir. (8) şöyle dallanduẖ biz şimdi biliyoñ mu? he yēnim bir babanıñ nesliyüẖ biz. (9) baẖ şimdi şurda neneñ öldū̃ tarihi bulacam Saliş nenēñ, Ahmed emminiñ anasınıñ adı Salişidi.
K2: (10) vay anam vay. benimki seniñki gibi dõl sanki. baş bannaẖlarıñ benim öteki bannaẖlarımda da var. şunnarda da var. (11) heç bişey ġullanmıyom aẖşamları öyle çorabda gėysem olu. **(Ayağına vazelin sür, çorap tak üstüne.)** laylon çehmez hemi.
K1: (12) sor şimdi de ben diyim soña. **(Simsim oyunu bizim köyde oynanır mıydı?)** simsim mi mesela şöyle biy teK simsim dedüḳleri ortuya bir otu ataşı yaẖıyolar şinciẖ birisi çekiyo halay çekenner gibi dolanıyo öteki arẖadaşa geliyo. (13) o ġovalıyo o çekiyo bu bir halay da beş oldı ġişiynen çekileñ bi halay işde erkek oyuñu oldu. iki daẖa elliẖ yōdu.
K2: (14) o zaman elliḳ youdu.
K1: (15) çıẖdı o şeyleriñ oyuñu alevileriñ oyuñu toẖaT sarması varıdı. (16) peki bir ikincisi Sulu Soẖah Daşları varıdı. onnar dā yeñi çıẖdılar yēnim. olo suveydanda.
K2: (17)dā memed geliyo.
K1: (18) geliyi.

K2: (19) otusaña nereye gėdiyoñ ġı.

K1: (20) buyruñ buyruñ aleykum gelam. hoş geldiñ yēnim. çocuḫ tanımıyo bizi lā.

K2: (21) memed hoşgeldiñ ey allā şüḳür gėTdiñiz añġarāya dā anca ġörüyom señi heç ġörmedim. geliyoñuz mu siz? hemen gėdiyoñuz.

K1: (22) otu yēnim. çocuḫ dedik biy bilgi söyledi de oña baḫıyom ya.

K2: (23) heb soruyolar yazıyo öldū̄ ġüñü dā dāassıñız Memed ey misiñiz? neydiyoñ nassıñ?

K1: (24) emeKli olmadıñ mı yēnim dā? emeklü olmaña azımış. şey vurdu yaş dē mi.

K2: (25) yaşı ġözlüyoñ. ġaç yaşındasıñ Memed?

K1: (26) elli altı.

K2: (27) dörd seneñ var dā.

K1: (28) bizimki altmış dörd dōmlusuñ sen he bizim.

K2: (29) bizim Anşıynan yaşıd.

K1: (30) ben de bulamadım dā yārum. çocuḫlar nası şimdi memed yārum bunuñ çocūñ ġözleri aynı fatma neneñ yav. (31) çocū tanımadım tabi geldi sōna danuşduḫ dedimki işde en yaḫınıñız benim, dā benden yaḫınıñız ḳöyde yoḫ. (32) ana tarafından da var bunnarıñ anası tarafıñdan da dayım diyek. o nası lafumuş çocua söylüyom ben oñu. (33) benim ġendümü tanıTdıḫdan sōna onnarı tanıTmış oluyom. bu senin dayıñ ġardaş çocūyuḫ yārum biz. (34) yaluñuz hafif bi ayırılıḫ var yani bi anne tarafıñdan Hacı Memediñ dayīñ annesi etlünüñ ġızı babamıñ hem övey ġardaşı oluyu emme ayrı baba bir benim dedemiñ. (35) sōna nenem iki çocuḫlu öḳsüz ġalıncı ġaynıña vermişler ordan olma yanı. (36) sen oraları yetişmedi̅nen bilemiyoñ. şimdi bunuñ adı Memed Memed kimiñ adı?

K2: (37) dedeniñ adı.

K1: (38) amcamıñ adı şimdi bizim yēnim sen bilemezsiñiz baḫ bu da bilemiyo söküdemiyo. bizim ġabilemizde ali ā geldi geşdi, dürüs, aḫıllı, zeki. (39) ondan sōna tabi böyüḫlerimiz geldi geşdi. halil hoca geldi geşdi. (40) evi ocā yandı o siziñ ahmed erdoanıñ eviniñ yanındaki evler.

K2: (41) orda teḫ ġatlu var ya onnar evidi.

K1: (42) ġöraḫmetliḫ de çoḫ milliyetciyidi. o da geldi geşdi. (43) ōdam öldü allah rahmed eTsiñ ġardaşınıñ üş dene ōlu toruñu var birbiriniñ adıñı ġardaşınıñ adıñı ġoymadı.

K2: (44) ne diyoñ heri artu oña.

K1: (45) yav laflıyoḫ ey allah. lafıñ dou bu da yoḫ dē mi yēnim. **(Musa dedem nasıl biriydi?)** (46) Musa dedeñ mazlum öyle mazlumuduki nası biliyoñ mu yanı o derece yav.

K2: (47) Musa işden başıñı çıḫadamıyoduki çocuḫları toPlasıñda geşmişleri şeyi ānaTsıñ. (48) bunnar oḫumaya gėTdi o da çabaladı işe. tanıyamıyolar ki çocuḫlar.

K1: (49) talabeydiler. ḳöye gelüdü yaluñuz hasdayım deridi gelemezdi.

K2: (50) iki iş etme midesü oludu. çaluşuduḫ.

K1: (51) peki seniñ tallañ nerde düşdü sōna. şimdi neden soruyom biliyoñ mu oruya bi Difoylu geliyo işde Difoyluya vermişler yārum seniñ tallañ ucuz vermeñ Difoylū beleş ġözlüyo yanı. (51) diyiñ bi senelī ekmezsiñ biçmezsiñ de biz beleş bulaḫ eḳeḳ diye üş kāda talla alular.

K2: (52) ḳöyden tā buña öteberiyi ediyolar.

K1: (53) topraḫ ġardaş ne dėmek ya. bunnarıñ kimse yoḫ.

K2: (54) abiñe baḫma abiñe. yüz kād yüz kād.

K1: (55) veriyoñ ġaş dönüm dörd dönüm al dörd yüz kād. e tamam ne dedi sōna sizinkiniñ aldı. bizim bıldır boş ġaldı. (56) yüz kād veriyo lā dönümüñe, vermedim, ġabaḫ eḳdim. başladım iki binnira bi ton da ġovun yedüḫ çünkü çalışmıyo. (57) şey varıdı dērman varıdı, a şimdi yoḫ. (58) bācārıynan ikimüzük bi yo o bā hersleniyo biyo ben oña hersleniyom ikimiz yarım sād sōna barışıyoḫ işde dōl.

K2: (60) dā da çalışacaḫ ġücü yoḫ. gėtme diyom duramıyoki gėtmiş gėtmiş. durmuyu.

K1: (61) duramıyoḫ yav. duramıyoḫ. **(Yok durulmuyor emmi.)** baḫ mesela baḫ ġördüñ mü.

K2: (62) ilerki ġünü gėden yanımda ġalma. ondan ġoymadım.

K1: (63) bi de dūnden sōna gelmişi gelinnen ikiñiz şu esġi evde oturuyoduñuz. tallaları tapuda olduñuz de mi? ey ayırdıñız yanı. (64) Dikmedaş boş duruyu yēnim. ḳöyün aşşa yuḫarı bin dönüm bāı varıdı. hepisi boş duruyu.

K1: (65) bunnarıñ bāı Hūlara gėdeñ yoluñ hemen yoluñ altıydı saten bi tütünümüz varıdı. tütün oldūñ yerde tabi.

K2: (66) şu ġızıñ dedūñü yaptu ecüḫ.

K1: (67) otu yārum otu otu.

K2: (68) ey oturuñ ha oturuyom.

K1: (69) baḫ ḳöḳümüz bir dalımız ayru. biliyoñ mu baḫ kim var deyimki yimbeş otuz nüfus siziñ var, gine aynı bir ḳöḳ bir. (70) benim dedem, ahmed dedeñ, ahmed

dedeniñ iki ōlu var. birisi osman birisi memed. (71) memed siziñ dedeñiz osman benim babam ikisi bi ġardaş, öz ġardaş. siziñ ordan dedem cāmiye geçerkene buruya gelüdü. (72) emmi şuruyadaydı hemen gelü sofruya oturudu babam deridili ōlum evinden ac mı geldiñ derdi. (73) derdiki abi deridi şurdan su işmesem ġannım doymuyu derdi. (74) o ġadȧr samimiydiler o ġadȧr nerde o ġünner evelki ġünner gėTdi.

K2: (75) senden de olular kimsi kimsiyi tanımıyo.

K1: (76) bunnarıñ ikisi çif sürellerdi, talla sürellerdi beraber, harman ġaldurullardı berabar yaşallardı. (77) berabar heş ġaşıyn üsdü ġara heş dememüşdüler. çoḫ yēnidi allaḫ nur içinde yatsınnar o ġadȧr eyidiler. (78) bi onnarıñ yeriñi dolduramıyoḫ.

Derleme Konusu: Köy Adetler, Yassı Yemeği, Hac İbadeti,

K2: (79) ġızım yapacañ çoḫ mu dā?

(Yayladan inerken yapılan börek nasıl yapılır?)

(80) börek ederdük̡ ba ḫale. hamuru yūrudular, şöyle sufrada açardılar, sini derük̡ tepsi sini, tepsiye düzerdiler, üş ġat dörd ġat. (81) dū̆ seperdüler ġıyma var içine oñu k̡özde bişürüdüler börā ġızım inerkene yayladan inerkene getürü eviñe eviñde yeller. (82) ġonşulara verüdüler. ġoyutma edeceñ, ederdiler o davallarda ġoyutma ayran tesük tarḫana şinci hep bunnar var. (83) yuvallaḫ dȭl biz döküyoḫ. şöyle şöyle ġuruduyoḫ.

(Yaş tarhana var bazı yerlerde, burda yok mu?)

(84) oñu bizde yapıyoḫ. biz de şeye ġoyoḫ şişiye. yōdu eveliñden ġurutmaydı. (85) ġızım toḫaTda, ey ToḫaTda bişüseñ anasıgiliñ orda dolduruyu, ediyi şişiye dolduruyu, getürüyü oñu ister oñu ġazanda bişü soa͡nnan dȭ mü.

(Toz tarhanamız var mı?)

(86) o tarḫanayı haca gėdenener dö͡üyolar. un gėbi ediyolar. ġolȧy olu diyiñ. (87) haca ġötüreñ yoḫ. veriyodu evelden şeynen yoḫ.

(Hacca nasıl gidiliyordu?)

(88) eveliñ haca neynen gėdiyoñuz ġı baḫ hele. uçaḫ yōdu ġızım otobüslarnan gėdiyoduḫ. devlet gėdecez derdiñ yazuyodular ondan. (89) bi otobüs doldurub şeyi alıp ġötürüyodu. eveliñ heç yōdu şindi çoḫ gėdiyiler. (90) ileri iki dene üş dene olmuyodu ġaş sene gėden ki haca onuñ haddı sadı yoḫ parıya bālu. biriktürüyoñ bizim dede iki bininen gėtmişimiş tā eveli. (91) te elli ikide mi ne iki nin felan. bi haca gėtme otuz bin oluyo. bekliye evelde beḳleme yōdu. evelden yazıldımıydıñ

gėdiyoduñ. (92) şindi çoaldı ya on yüzden sırıya ġoyolar. bu gėTdi de ben ümriye gėTdim. o zaman haca gėderkene beñi ġōtümedi. (93) ireçbellīmiz oraḫ ārıdı. toḫaTa geldi gėdemedūḳ ben ümriye geTdim. (94) beş sene mi oldu altı sene mi oldu bilmiyom. neydeḫ ġızım biz tırpannan biçiyodular orā. cimleri babañ bilü. ekinner biçüldūñü bilmez, bilemez. eki ġardaşıñız hemi. (95) eyimiş ossuñ yārum zamanıñ çouñda çoḫ dert oluyo. anāñ işi zor zor olu e sen bacıñ olaydı diyoduñ öteki ġardaşım olaydı diyodu. (96) bacı ġıs ġısmısı oña yaḫın oluyo babıya yaḫın, erkek souḫ oluyo. tek teksiñ he. (97) buyur anam olduki ġızım ġı gėdip geliyoḫ. (98) ben ġırḫlı iki dōmluyum yetmiş seġiz yaşındayım. ġızım ġüccüḫ dlüm. (99) dā fazla vermesiñ ıhtıyallıḫ çekilmiyi etme. şu eTdīmizdeñ kimse geri bıraḫmasıñ.

(Ünzileyi hatırlıyor musun?)

(100) aman bu babānen işde hasdayıdı. fazla yazıya gėdemedi. (101) ġızlar mızlar gėderdi, halalarıñ gėderdi. onnar gėdiyodu. dedeñ aha o evi ġızlarıñ çalışmasıynan yapdıydı. dedeñ ToḫaTdaki evi yapdı. (102) amma tütün ederidūḳ pancar ederdiler, çalışullardı eve şimdi kimi çalışacaḫ. a ḳöyde hep bomboş, ā bizimki de olacā o. (103) dışarda ōlan, ōlannar dışarda aḫa benim dörd dene torunum var. (104) eki ġız eki ōlan ġızıñ birñi saTdıḫ. ėki çocū var. beşer var. şeye verdūḳ nediyosalar oña vardūḳ. (105) hāfıs olsuñ diyiñ bi sene mi çalışsıñ kafası ġavrayamadu çıḫdı, geldi. (106) hāfıs olacādı ḳöyde yedi seġiz saat kayfe veriyodular yedi seġiz. nası söyliceñ ġızım ilerikiler bizim ḳöyden bi hāfıs öldü. (107) benim de aḫrabāmız aluyolar dediler şu bu o hāfıslī ġaç belleḍiñ mi derdim derdiki sene de belledim hāfıslī derdi. (108) hāfıslī iki sene ġafa yordum zor ġızım zor oḫūmaḫ şimdi.

(Sen kaç kardeşsin?)

(109) aman benim mi, biz altıdeneydük, üş ōlan üş ġız kardeş. evelkiler çoḫ eyiydi şimdi yoḫ.

(Sen kimlerdensin?)

(110) diyom ya Ġabişōl derdiler, Ġabişōldenim. bizim eviñ yamacıñda. nerde Ayşe Teyze, he ġardaşımızıñ ġızı o. (111) ġuru yāz he he tamam o. eltileri ėkisi bi aḫrabā. iki ġardaşım ġızı işde. o iki ġızıdı biri öldü. (112) ahrabām yēnim oluyu. yēnim iki ōlu varıdı onnar da Anġaradalar ėki çocū. biliyom sen tanışmanki, öyle bilemeñ. (113) ėki ōlu var orda. ġarularda bizim aḫrabā ōlannarda. (114) bacımgiliñ şeyi yēnimgiliñ bacıları ġızım biri trounum ōlandan bizimkide aḫrabādan Ġabişōlden Fadime Fadime. (115) yēnimiñ adı ġızım torunumuñ adı Fadimeyidi. onnarda ġaldılar hep. (116) o ev almış hemi onnarıñ ġızım neriye gėtseñ ilk evel eviñ olacaḫ.

eviñ oldumuydu dertlü başlu oluyoñ eve ay demedeñ şey geliyo aylıḫ geliyo. (117) neriye gėtsiñ de ḳöyde olsa eviñ olacaḫ aman işde öyle. evel hep baraberidüḳ arkeki evdeydüḳ, ilerdeydüḳ he. (118) ordaki ev üç ev boydan boya ġızım ora böyüḫ ōlan duruyo orda. ḳöyde ġoca duruyoda emme tek ġüçcüḳ durdūmuz evde petrolde yıḫamada. (119) çocūñ biri lastiḫcide tamirānede biy de şeyde marketlerde çalışıyı. ordan çıḫdı. (120) ikisi evlü üçü bekar ōlannar da bekar. bekar çocuḫlarımız var. (121) böyüḫ ōlan asker dūnü eTdi. ġız onnardan böyüḫ, çalışmıyo ġız. onnar çalışıyo.

(Evlenmedi mi?)

(122) nasip ġaḫmadı besbellü, geleñe demedi dünürcüye vermedi. şimdi de duruyo. ToḫaTdalar, Yazıcıōlundalar. (123) evimiz var he, var orda seniñ dersiñe şey yapıyoz, hep not alduñ mu?

(Yaylada eviniz var mı?)

(124) yaylada evimiz var. ben yaylada gėtmedim. evvel ġaynanam gėdiyodu. evimizi ayparçası yapduḫ. (125) ev yoḫ bizim orda bazı yerde gezmiye gėdeḫ diyom. (126) nere eviñ yoḫ ocāñ yoḫ neye geldiñ diyeller diye gėtmiyoḫ.

(Tütün var mıydı?)

(127) tütün gėTdi de rād olduḫ.

(Kurban kesen nerde kesiyor?)

(128) bizim burda ġurban kesen herkeş baḫçalarda kesiyolar.

(Yağmur duası var mıydı burada?)

(129) yapılıyodu yāmur doası yuḫarda depede gėderkene tepe var. ToḫaTa gėderkene. (130) cāmiden çıḫardı millet ġoca adamlar, hoca dua ederdi çolū çocū yaturudu. yeñi dōmuş iki yarım saat duva ederdi. (131) bıraḫūr gėderdi. gelüdü yāmur duvası yāmur yāmassa çıḫardılar. artu çıḫmıyo. (132) neydeḳ evelükü su yōdu ġurādı şeyden geleceḫ de yunnuḫdan geleceḫ de ondan ġururdu su. (133) o zaman yāmur duvasıña çıḫardılar emme şimdi baraj yapıldı ki heç yāmur duvasıñı hacet yoḫ. ġördüñ mü barajı? (134) yoḫ dolu. ey ġızım ḳünde bi iki bellik üş bellik su aḫıyo. (135) azalu tabi ġısım. ġabadıyolar bahar geldiñ miydi doluyo ġışıñ yoḫ dā şurda. Çendek Punaru derdüḳ oña Çendek diyoduḫ ġullanıyoḫ biy suyuñ souḫ sıcaḫ. (136) bazı getürüb içiyoduḫ. zar souḫ oluyodu ki. şeyden o tarafı doḫuñmuyo insaña ġannuna şişiriyo, şimdi aḫıyı sayımı sanmuyom artuḫ çeker ġoḫar. (137) tallalar sulanıyı ya baḫçalar o yüzden. çekiyi ondan ġoḫuya gėdiyi. ni şey mey būdayı, arpayı, arpa mısır, yazacañ mı? (138) he onnarı ġonuşdu sen çekdin, yazıyoñ. biraz

dā et dedi. (139) ossuñ ossuñ ġızım esġiden mahsuller diycēñ arpayı yazacañ, mısırı, aḫ taḫılı, iri taḫılı, mısırı hep ayru ayru sıralayıb düzeceñ bunnarı.

(Tohumları nerden alıyorsunuz?)

(140) ġızım evelinen gėdip bazı satılıyı taḫılı uymassa ToḫaTdan aluyu tohumu oña ekinner ekiliyodu ġızım bunnar. (141) bi mısır ekilmiyodu. mısır şimdiki arpasıudı şumudu fī̄ydi fī̄ çaydı bunnar heb ekiliyodu. (142) ondan tohumunu alıb bidakisiniye bi dā ekiyoduñ tırpannıḫ olusa fī̄yi tırpannıyolar mercimā. (143) fırça ġarılar eliynen yolardı. alular ordan gelüler dövennerden döveller. evel dö͡en varıdı. (144) dövennen sürerdiler, savuruduñ. ġızım emme şimdi hem şöyle tırpanda ġaḫdı dö͡er biçer geliyi biçiyo dolduruyoñ. (145) baḫarıña başladı ya alıyoñ geliyoñ. emme ileriñ oraḫça oluyo bi hafta, bir ay döven sürerdiler. (146) sōna bunnar çıḫınca ecük dövenner mövener hep ġaḫdı. (147) esġiniñ işi hep çalışıyoduḫ. ġızım baḫ ġadınnar tütün ġırardı zabānan. (148) zabā ezeñi oḫunurdu o zamannar gėderdiḫ böyüḫ ėki tütün ġırardıḫ gelüñ harman sürenneriñ kafaltısıñı verüñ. (149) bir anda ayaḫda çorba verüñ ėki ī̄kündüye yaḫın ō̄lenden sōna yemaḫ verüñ üş ondan sōna tütün düzerdüḫ. eveliñ işi zorudu.

(Yassı yemeği varmış, nedir bu?)

(150) yassuluḫ mu? yassuluḫ ileri otumuya aḫrabālar birbirñe oturmuya geliyodular ya o zaman getmer şu ıvır çay may ėder yedürüdüler. (151) onnar yassuluḫ dedū̄ bu. ġötürüyoduḫ su bidonnar varıdı. (152) desdiler dolduruduñ böyle zabānan sōrdu tallaya harmanda harman samañı yahın babannegiliñ baḫçası var. (153) bi sene hayvan soḫardılar māel edeceñ, ekiñi biçeceñ, māel edeceñ, suluyacañ, lōlayacañ ileri işleri zorudu ġızım.

(Löküs nedir?)

(154) löküs oñu da bayadı löküsü cāmide ışıḫlar ġarar olmazdı ġaynatam löküsü yaḫar ġötürüdü gaz gaz yaḫarduḫ. ġazı dolduruñ şimdi bi dene var buña benziyi. (155) anam bunu da açamıyom ya dur baḫıyım. baḫ bu bi de bunuñ şöyle çekiyoñ şeyi yanıyo aḫa bilmiyomki baḫ işde aynı böyleyidi. (156) aynı löküs bōyleyidi. şu dū̄mesi şura çöḫ ġararsuñ bidū̄ñ löküs aha. ġızım bıraḫ şöyle. şimdi şurası şeyi varıdı. (157) aynı buruya gaz dolduruduñ isporta şurdan da işporta ġoyoduñ buñda alev alıyodu. böyle yanıyodu. (158) her evde de yōdu emme mum varıdı, lamba varıdı. lamba dēnek varıdı şöyle dēnek babanemgiliñ varıdı.

(Lamba var mıydı?)

(159) o da lamba yōudu. alTı şişiḫ üsdü boru gibi cam varıdı işde gej geldi gej geldi.

(Yetmişlerde elektirik geldi dediler.)

(160) he yatmişde geldi he ġo hadi aldı canım aldılar. (161) ileri bizim dedemiz o cāmiye senede bi tenüke gaz aludu bi tenüke ā böyle löküs yaḫıyodular ya bi tenüke gas oludu.

(Malınız var mı?)

(162) māl bile yoḫ heç yoḫ hakademiyoḫ. çalışma yoḫ hevesledüḫ baTdı.

(Çedene yağı çıkartıyor muydun?)

(163) he çedeneniñ yavı çıḫıyı ġızım. onda dā da çedeneñi masmabi oluyu mavi mas mavi boncuḫ gibi oñu getürüdüñ ġavuruduñ saḫuzu varıdı şöyle oñu döve böyle yite yite un gibi ederdiñ oñda ġazaña ġor ġaynaduduñ. (164) oñu da yüzüñe yav ġon böyle. tava bişsi, bişi ġatmer denür.

(Ne oluyor ondan?)

(164) eycedü tava bişisi oluyodu. ġatmer oluyodu. yemyeşilidi eyceyidi.

(Gelinlerin sandığını yağlıyor muydunuz?)

(165) biz sandū buluyomuyduḳ da neyi yālıyacaḫlar ki. boya oludu. sandıḫlarımız boya, ceüz boyası yoḫ.çedene cȭüz boyası. (166) getürü boyan ġıl ġırmızı olu sanduḫları var bizim var bomboş neydīm şimdi. ġüccūm yoḫ şeyim yoḫ. (167) he bizim tā ġaçda elli yedide gelin oldum. (168) tey elli yedi de bu yannı heç ġalu mu. sanduḫda yapılıyodu. işleme varıdı.

(Yazma yapılıyor muydu?)

(169) boncuḫ oyası var. var şimdi boncuḫ oyasıda hep böyle ip boyası dülbentlerde oludu. dülbent mi yapıyo īniynen boncūnan mı yapıyı. (170) boncūnan he annan nerde gelin kimden aldı ġı hurulu mu annen. aman ben şimdi ne öye örebiliyom. (171) benim hasdayım ġızım ā benim elim böyle uyuşuyo bişey dutamıyom. soan bile dōrıyamıyom. (172) ġaş dene tabaḫ ġırıldı burda düşdü ġaş dene. saymıyomki mādem bu hasdalıḫ var mādem bu hasdalıḫ.

(Neden oluyormuş?)

(173) neden işde ġızım yetmiş seġize geldim. yetmiş seġizde dā ben ne iş görüyüm ama naçarlıḫ biziñki naçarlıḫ. iş ġörüyom.

(Kurutmalık yapar mıydın?)

(174) ġurutma ney ki? çoḫ çoḫ emme ġuruTduḫ fasilye ġurusu, biber ġurusu.

(Fasülyeyi nasıl yapıyordun?)

(175) fasılyeyi ġırıyoñ. yeşil fasilyeyi ġırıyoñ, seriyoñ, ġuruduyoñ. oñu ġüneş yoḫ ā böyle kanepelere seriyoñ. (176) o yeşil ġuruyo. ġüneşdeki bembeyaz oluyo. olmuyo domatis ġurusu. (180) şey düzeñ iplere, asañ domatesler ġurur ġıb ġırmuzu.

(Hoşaf yapar mıydınız?)

(181) hoşaflıḫ, çocuḫ hoşafı, çördüḳ hoşafı. çördǖ getürü dökerdüḳ. getürüler ḳöyüñ fırınnardılar, ġuruyodu. (182) onu da ġışın bişürüyoduḫ. hebisiñi biliyom soruyoñ heb yazdıñ onnarı. erük ġurusu da var. elma, erük ġurusu. (183) zoval ġurusu yoḫ oñu bişürüyolar, eziyolar. keskide diyoḫ böyle ėdravı ḳüp gibi oñu ġorduñ böyle. (184) ezerdiñ, içerdiler suyuñu içerdüḫ. meyva elma ġurusu, şeftaliniñ ġuş şey yerdi ġızım ireçeliñi yapıyodular. (185) şekerinen, suyunan bişürüyoñ bildǖñ pisik bal gibi oluyo. o ġaysınnıñ bidǖñ bardaḫ gibi sürüyü.

(Pekmez koymuyorlar mıydı?)

(186) he beḳmez mi? beḳmezi üzümde yaparduḫ. o ġuşbunnuya ġoyodular. ġuşbunnuya beḳmez ġatıyodular. (187) esġi şimdi şekernen bişürüyolar ġuşbunnu ilacı beḳmez. ġap ġara oluyodu beḳmez şekernen bişüdüm ya bildǖñ dā şöyle oluyo. (188) ġırmızı herşey inceldi emme masraf da ço͡aldı ġızım. ḳöyün masraf ço͡aldı.

(Yağmur duası da vardı.)

(189) he olmamı tabi yāmur doasıñı ġurban depesi derdüḳ orda dedim anam yemiyoz diyi yoḫ diyi saḫat.

(Belleme var mıydı?)

(190) he belleme mi? belleme saḫlallar heP buluz gibi şimdi biz buluz gėyoz. bellemeler oñu diken de ġaḫdı ġızım. (191) bi ġarı var diḳerdi ki etme. şurası burardılar gözel diḳiyoduki ya. herkeş gėyerdi oñu. ġumaş aluduñ dikmiş üsdüñe diḳiyodu.

(Gelin olunca elbise almadılar mı?)

(192) biz elbise yōduo zaman diḳenner da bulunuyodu elbise ipek. ipek beyaz şimdi gelin.

(Beyaz mıydı seninki?)

(193) benimki beyazıdı. duvaḫ da varıdı. tüllü oludu.

(Üstünde altın dizili fes var mıydı?)

(194) o fes ġoca ārılarda. ġocārılarda bulunudu şöyle teker gibi tekellü bunnar böyle altundan. civit altun onnar hap ġaḫdu ġızım.

(Senin var mıydı?)

(195) yoḫ benim, ġaynanamda varıdı. ġaynanam eTdi sōna bozdudu civit altunudu. şöyle iki tarafında yirmilik altun oludu ondan.

(Büyük müydü?)

(196) yoḫ şöyle oludu ġüccüḫ ġüccüḫ ince oludu. onnar ince şimdikece şeyler töreliḫ altunnar ġalıñ. (197) onnar ince oluyo senüke taḫıyodular. dēriñi bilmiyom artu.

(Babannemin gümüş kemeri varmış.)

(198) he varımuşdu, saḫlamuşdu. kemer ġümüş kemerler varıdı, daḫıyodular. satulu ġızım ileri yoḫluḫ çoudu. (199) satmış tava almış aman işde böyle çatal ġaşıḫ youdu. ileri terpışlu, baḫır ġab aludular. (200) baḫır ġab bi çual ġab oluyodu o zaman ġab oluyodu. baḫır oluyodu. ġarellerdi. (201) zobadan derdük̦ ōna zoba ġazañı herkeşi nerde ısıdacañ suyu, yıḫañ.

(Nerede ısıtıp yıkanıyordunuz?)

(202) ısıdıyodu çālıḫda yıḫanıyodular. şimdi banyolar çıḫdıki heç onnarı hacedi yoḫ. odalarda her evde olmazdı. (203) bi mutfaḫda olsa oludu. etekiler zoba ġurulardı zoba guruludu. aşḫanada oluyodu. (204) şimdi ġüzineler çıḫdı boş odalara kömür zobaları alıyılar ġırmızı.

(Terpoşlu dediğin nerdir?)

(205) terfoşlular heP ġaḫdı yōdu her gelin eviñde. bi odada oluyodu bizim.

(Kafesli miydi?)

(206) kafesi yoḫ. nerde olacaḫ öyle evde heb çökdüler. ġeder hep dışada işde. ġafese sandū ġorduñ yataḫlarıyn varıdı ġafesiñ içinde. (207) çıḫatmañ o ayru oldu. yüzde bi ġater oludu. üş evde usul yeñi. şimdi otuma daḫımı oluyu ya milletiñ ġafesi aynu şimdi dō̄ mü. (208) ġeTdi düşmez bunnar.

(Deprem olmuş köyde, sen depremi gördün mü?)

(209) allah o depremede ġomasıñ ġızım. ġörmedük̦ ilerüden oldu ben bilmiyom o zaman yōdum ben, çocūdum. (210) sallardı ben oñu biliyom.

(Ev hiç yıkıldı mı?)

(211) yoḫ emme ileri çoḫ yıḫıldı. ben o zaman yōmuşum deprem almış evler. heP yıḫılmış altıñda ġalmış insannar. (212) e sōna āş kesib yapıyolar ġızım neydeceñ. ev yapılmaz mı e eviñ yıḫıldı neydeceñ nerde duracañ. mejbur yapacañ.

(Yardım eden olur muydu?)

(213) yaḫın aḫrabañ ediyodu. herkeş ġetmez. sāde yaḫın aḫrabalar. (214) Memed lan Memed ecük ayran çerḫalayım da içiñ la. getürüyüm mü? buda baḫ hele.

(Erik alayım mı?)

(215) sen otu yārum kipleriñi ġo yımışaḫları belkş şey olu ġurdlu.

(Suyu nerden alıyordunuz?)

(216) ilerü punardan getürüyoduḫ. anam ne çekiyoduḫ ġızım. a şurda çeşme bi ġün baḫır beş altı dönüm su getürüñ. (217) dönüme dönerdiñ. aşurmaları dolduruñ, baḫırları dolduruñ aman ne ġünneridi. seniñ biçāñ nerde? (218) o şey öteki masada ġapıdan yeñi girinci. zerzeleden önce yapulmuş. ısıtmaluḫ.

(Vez nedir?)

(219) cȭze dā ne deniyoki vez var dā cȭz dȭl ġızım. ufaḫ oluyo ufaḫ. yiyoñ erişdimiydi o ġar yācaḫ ġırō yācaḫ. (220) ondan sōna yīceñ oñu ġışın. şimdi yeşili adamın āzıñ buruyo ġuruyo. hurma gibi keperīde gibi baḫçalarda bulunuyodu. (221) bizim baḫçada iki dene var bu yıl heç vermemiş. (222) vermemiş bu yıl domuz mu yaḫdı neyTdi. heP bu evde mi böyüdüler.

(Okuyucular var mıydı?)

(223) dȭnnerde çıḫardı. o oḫuyucu erkek. ġadın oludu oḫuyucu şimdi ōlan vei dȭ eviñe ġederdi şekeriñi mendiliñi, tellīñi, ayaḫġabısıñı hābelere doldurudu. hābesi varıdı. (224) ġızım omuzuñda hābe, hābe de ufaḫ şimdi ordan bā getüdü ya bi tarḫana verüdüm ya bütün verüdüm. ileri yoḫluḫ çoudu. (225) ya burgur verüdüñ oḫuyucu olu onuñ fitiresüñü verüdüñ öyle ḳöye heb dolanudu.

(Öncü kime denir?)

(226) öncü o şeylere mehderiñ ōne sıra dolanudu. daul çalardılar mehder dȭnde başlıyıncı kimisi bi ayaḫda çaldurudu. (227) kimisi üş ġün çaldurudu. bazı Cuma aḫşamıña endiriyo bazı pazara endürüyolar gelinneri. ben Pazar ahşamıydı.

(Seni kamyonla mı gelin aldılar?)

(228) ġamyonnan geldiler. ileri atıdı.

(Fayton var mıydı?)

(229) ben burda payton ġörmedim. at bi de ġamyon varıdı. şimdi salonnarda hanı dȭnünü ediyoñ oluyoñ ōlan eviñe ġötürüyoñ, biTdi dȭn.

(Baş yuma adeti nasıl oluyordu?)

(230) baş yuma yunnuḫlar varıdı. burda punar diyom ya orda yunnuḫ varudu. ġötüdüler mehderinen yunnuḫdakiler ġazañı ġurardı. (231) yunnuḫdaki geliñi çimdürüdüler. alu gelüdüler dȭnüne. ġarıları çimdürüdü. erkek çimdüme varıdı. (232) şimdi banyo hamama gėdiyo ġızım damad da hamama gėdiyi. yunnūdu ilerki.

(Nasıl gelin yunnuğa götürülürdü?)

(233) geliñi çimdüreceñ, yedi seġiz ġadın oludu. bürük mürük varıdı. gėdeñ ġına yaḫanda gelin, gelüñü soyar çimdürüsüñ. (234) sırtıñı başıñı edeñ, dōruca yunnuḫdan bi anasıña gėdesi. cuma ġünü cumartesi de aḫaliynen ederdiler. (235) ġına erkek ġınasıñı ataş yaḫallardı böyle haley çekerdiler, oynar hem ġülerdiler. odan sōna damadıñ ġınasıñı yaḫardılar. (236) o da erkek erkē damadı kim çimdürüse o yaḫardı ġınayı. ādet o. (237) ileri dn̄ner essaḫlı oluyodu ġı emme şimdi şu yaylaya geçmeleri bi hafda eşeklernenbineceñ. bi hafda da ḳöye ġöç daşıcañ esas ġaç ġünü. (238) yaylada duran ġocārılar ġuşanıdu atınan atlara biner getürüdüler ḳoye yayladan. ordan ġöçerdiler. (239) şimdi ġamyonnarnan, atınan neriye bi saate çıḫıyoñ. ne varki şimdi hemen motur, moturnan taḫsilernen, arabalarnan çıḫıyolar yaylaya. yemā bişürüyoduñ orda. (240) o zamannar yaylada cāmi youdu. ebdesiñi aluduñ eviñde namazıñı ġılarduñ. şimdi yaylıya yapmışlar yayla cāmi. (241) kim ırasgelüse o ġıldırıyo yaylada. Allah ġabil etsiñ. ben yaylaya heç gėtmedim bıyıl heş gėtmedüm. esġiden de gėtmezdüm. (242) çocūken çoḫ gėdiyodum baḫ. anam varıdı. anam babam nenem varıdı. babaānem varıdı. onnarnan gėdiyodum.

(Şenlik yapılır mıydı eskiden?)

(243) hatıllıyom. şenlūḳ oludu ġoyun seçmiye gederdiler yoḫarda. depelerde gėdeñ ġuzuları emüşüdü sārdılar. (244) ondan ġuzular emerdi, yörüdüñmüydü ikindiden sōna ġoyun seşmiye gėderdiñ. ġuzuları seçiyoḫ, ġoyunnar ayru oludu.

(Biz keskeği nasıl yaparız?)

(245) çocuḫ keşkē ġazaña ġoñ. ocā gemn̄üñü memn̄üñü atañ. gemn̄ iki saat ġendü ġaynar. ondan sōna bütünüñü ġoñ, sarmısāñı döveñ, çemenini ezeñ, ecük de biraz ocaḫda ġaynaduñ, ondan sōna fırıña sür. (246) fırında bişer aḫşam. ertesi ġünü zabānan yerdiñ. zabaḫ yemā oluyodu. eskefe taūñki yad vermezki. ya et. (247) et ġemūḳ bütün edeñ ġendü tahılıñ bulunuyodu, dn̄dürüyoduñ. gözelce yıḫıyoñ. dn̄dürüyoñ geliyi savuruyoñ. (248) ondan sōna da gözelce savurdūñu da yıḫıyoñ bembeyaz oluyo. ileriñ bütünner mütünner yıḫamaḫ youdu. şimdi yıḫadıñ mı ġüye olmuyo. (249) ġūyelenüyodu, kebelekleniyodu yuyoduḫ. yuyuncu almuyo. esġiden oluncu unnu ġalıyodu, unnu kepek ondan oluyodu. (250) nerde ġuruduyoñ biliyoñ mu bunnara ambar oluyodu. şöylece bidonnarı oluyo dolduruyoñ, çekdürüyoñ, bidonnara dolduruyoñ. bn̄ş olmuyo onnara.

(Çatı katına başka ne koyuluyordu?)

(251) çatı ġatıñda noluyo, çatı ġatıña şey asıyoduñ tütün. emme biber miber asarsañ ġuruyo tavañı ġızdudumuydu eyce ġuruyo.

(Çatıda merdiven yok mu?)

(252) merdimen yoḫ ġızım nası çıḫsıñ merdimenden.

(Hiç arıcılık yaptınız mı?)

(253) beş altı sene baḫduḫ ondan sōna vazgeşdüḫ. ġünü bi adam başında bulunacaḫ. bitleniyo, onuñ ilacıñı getüreceñ, ġoyacañ, şerbetiñi vereceñ fezleḫler varıdı. (254) peteḫ aluyoduñ, yapduruyoduñ. üsdünüñ ġapā mapā şeyiñi alıyoñ ġovañı alıyoñ hazır. (255) ilerikiler aru ġendü yaparıdı doalıñı. o şimdiḫ taḫda ecük̡ içiñe şeker oñu evelkiler şöyle oludu gendü yapardı. babañ oñu biliyodu. (256) dālar içiñe yapıyo. petēñ, arı baḫçaya ġuruludu. bu bal baḫçalarda oludu. bizimki evlere ġonuyo. (257) allah ġorusuñ bi ōl vermüş olsa yoldan adam geçümez soḫar. ōl verdümüydü. hasan emmiñ ey kese o yannı zöhreniñ ġızı ġoya enişdeler. (258) taytōl deller. neydeceñ memed heri bıraḫ. vermiyeydiñiz ġızlarıñızı. taytōl ġızıymış necmiyeniñ ġızı dōl zöhreniñ ġızı. (259) anasına çeḫmiş aman ey yeter. şu ġızıñ da bişeyiñi yazdu yeter.

(Onların lakapları neydi?)

(260) onnar Taytōller.

(Başka lakaplar da var mı?)

(261) lülōl var, ġabişōl var, çatçatlar, dünürōl, ebelikler. yaz ġızım. ġabişōlden anam çıraḫlardan, seniñ babāneñ de çıraḫlardan. (262) dedeñ bā teyzemiñ ġızı derdi. anamınan babāneñ teyze çocuḫlarıymış. yaḫınuḫ yani. (263) sen çocuḫsuñ ne bileceñ ġızım ġı. ben diyi Taytōl orda ġedipde yaz hemen. keleklōl, imamlar, neydi o dünürōl, ōnu nası yazdıñ, oḫuyabilüñ mü? (264) dā ne dīcüdüḫ. çatçatlar onuñ cinġan ahmed. he onnar da taytōlden. tamam ġızım haydi bunnar. ėki lāblı ḳöyüñ adam bu ġılātlı, imamlar.

(Hiç gelip burada yaşayan öğretmen var mı? Babam bir tane var demişti.)

(265) burda ġalan yoḫ ġızım. ōretmen geliP ġediyolar. babañ mı diyo? he varıdı emme onnar unuTdum ġızım bilemem ben. (267) ey babañ biliyi aha ben de bilmiyom. yeñi ḳöyden bi çocuḫları yazduḫ ġabişōlden yazdıñ.

(Köyde orta köy diye ayrılıyor mu?)

(268) tabi buña orta ḳöy, bi de esġi ḳöy, yeñi ḳöy var. ahmed çōşlar, kerimōl, tamam ḫa ġızım.

(Köyde yeşil üç katlı bir bina var. Kimin o?)

(269) şey binası ziraat binası valla ben hatıllamıyom. yeñi ḳöyde mi o bina. işde o ġabişōl ġızım onnar. (270) babañ tek oldüñ üçün suyu keser çoḫ oluyodu. çoḫ kesen

oluyodu. çıɧıyodular heP harġı doldumuşudular ġızım. (271) ecük ondan yeseñe. ekiyo, biçiyo hasan tabi. anam ōlum posede ġoyum. hoş geldüñüz safa gėdiñ. (272) açuɧ ora açuɧ. onnarı ġaruşduma ġendü gėliyo.

KAYNAKÇA

Acıpayamlı, O. (1989). Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, 23(25), 1-8.

Açıkel, A. (2012). "Tokat", İslam Ansiklopedisi, C.41, Diyanet Vakfı Yayınları, 219-223.

Akça, H. (2012), Ankara İli Ağızları (İnceleme, Metinler, Dizin), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Aksoy, Ö. A. (1989), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, Genişletilmiş Beşinci Baskı.

Albayrak, N. (2010). Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü, İstanbul: Kapı Yayınları.

Algül, H. (1986). İslam Tarihi, C.4, İstanbul: Gonca Yayınevi.

Araz, R. (1991). Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği, Ankara: Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Artun, E. (1998). Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 9(10), 85-l07.

Artun, E. (2005). Türk Halkbilimi, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Atalay, B. (1999). Dîvânu Lûgâti't-Türk Tercümesi III, 4. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aydın, M. (2011). Birkaç Örnek Çerçevesinde İç Göçlerin Ağızlara Etkisi, Turkish Studies, 6(1), 1965-1974.

Aytaç, P. (2003). "Türküler", Türk Dünyası Ortak Edebiyatı/Türk Dünyası Edebiyat Tarihi, C.3, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Beyazıt, D. (2019). Karacaören Monografisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Bizeri Köyü Tanıtımı. (1935, 1 Ağustos). Yeni Tokat Gazetesi [Yerel Baskı.]. s.5.

Boratav, P. N. (2003). 100 Soruda Türk Folkloru, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Buran, A. (2007). Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler, Çukurova Üniversitesi, Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Adana, 2007a, 1-16.

Caferoğlu, A. (1994). Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Cinlioğlu, H. T. (1941). Osmanlılar Zamanında Tokat, Tokat: Tokat Matbaası.

Cinlioğlu, H. T. (1948). Tokat Coğrafyası ve Tarihi, Tokat: Tokat Matbaası.

Çakmak, C. (2014). Tokat Ağzında Görülen Arkaik Kelimeler Üzerine, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, C.2, Tokat.

Çetindağ, G. (2005). Elazığ Türküleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ: Fırat Üniversitesi.

Çobanoğlu, Ö. (2003). Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları, Ankara: Akçağ Yayınları.

Çoruhlu, Y. (2000). Türk Mitolojisinin Ana Hatları, İstanbul: Kabalcı Yayınevi,

Demir, E. (2013). Atabetü'l Hakâyık'ta Geçen Deyimler, Atasözleri ve Özdeyişler, Türkiyat Mecmuası, C.23, 37-52.

Demir, N. (2006). Tokat İli ve Yöresi Ağızları, Ankara: Gazi Kitapevi.

Demir, Nu. (2002). Ağız Terimi Üzerine, Türkbilig 2002/4, 105-116.

Devellioğlu, F. (1995). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, 15. Baskı. Ankara: Aydın Kitabevi.

Dizdaroğlu, H. (1968). Halk Şiirinde Türler, Türk Dili Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı 207, 186-297.

Eken, G., Şen, H. (2016). Tanzimat Dönemi Cizye Kayıtlarına Göre Tokatta Gayri Müslimleri, Selçuk Üniversitesi Sosyalbilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 6, 161-175.

Eker, S. (2009). Çağdaş Türk Dili, Ankara: Grafiker Yayınları.

Ekici, M. (2004). Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri, Ankara: Geleneksel Yayınları.

Elçin, Ş. (2005). Halk Edebiyatına Giriş, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ercilasun, A. B. (1983). Kars Ili Ağızları Ses Bilgisi, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Eren, H. (1998). Türklük Bilimi Sözlüğü I. Yabancı Türkologlar, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ergin, M. (2004). Dede Korkut Kitabı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ergin, M. (2013). Türk Dil Bilgisi, İstanbul: Bayrak Basım Yayınları.

Evliya Çelebi (1991). Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C.5, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gemalmaz, E. (1995). Erzurum İli Ağızları, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Genç, M. (2000). Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Gökbilgin, T. (1965). 15. ve 16. Yüzyıllarda Eyalet-i Rûm, Vakıflar Dergisi, 51-61.

Gülensoy, T. (1987). Tokat Ağızlarının Anadolu Ağızlarındaki Yeri, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-5 Temmuz 1986), Ankara: Gelişim Matbaası, 251-260.

Gülensoy, T. (2007). Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gülsevin, G. (2009). Eski Anadolu Türkçesinde Uzun Ünlüler Üzerine, Dil Araştırmaları, 39-56.

Gülsevin, G., Boz, E. (2013). Eski Anadolu Türkçesi, Ankara: Gazi Kitapevi.

Günay, Ü., Güngör, H. (2007). Türklerin Dini Tarihi, İstanbul: Rağbet Yayınları.

Güzel, A., Torun, A. (2007). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Hatipoğlu, V. (1982). Türkçenin Sözdizimi, Ankara: DTCF Yayınları.

İnan, A. (1976). Eski Türk Dini Tarihi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

İnan, A. (2000). Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İsen, M. (1987). Tokat'ın Osmanlı Kültür Coğrafyasındaki Yeri ve Tokatlı Şairler, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-5 Temmuz 1986), Ankara: Gelişim Matbaası, 507-513.

Kafesoğlu, İ. (1980). Eski Türk Dini, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kafesoğlu, İ. (2005).Türk Millî Kültürü, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kahraman, Y., Polat, H., Korkat, B. (2007). Tarihi, Doğası ve Kültürüyle Akbelen, Tokat: Objektif Yayınları.

Kalafat, Y. (1995). Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Ankara: Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Karadoğan, A. (2001). Eski Anadolu Türkçesinde Yuvarlaklaşan Ekler, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 49, 170-180.

Karahan, L. (2011). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Karpat, K. H. (2010). Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaya, D. (2004). Anonim Halk Şiiri, Ankara, Akçağ Yayınları.

Kocasavaş, Y. (2002). Eski Türklerde Yas ve Ölü Gömme Adetleri, Türkler Ansiklopedisi, C.3, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 67-75.

Korkmaz, Z. (1976). Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 23(1975-1976), 143-172.

Korkmaz, Z. (1994). Nevşehir ve Yöresi Ağızları, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2003). Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu Ağızlarındaki Devamı, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 47, 158-167.

Korkmaz, Z. (2005). Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Kaşılaştığı Sorunlar, Türk Dili Üzerine Aratırmalar II, (2. Baskı), Ankara: TDK Yayınları, 199-221.

Korkmaz, Z. (2007). Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Dayandığı Temeller, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 55(2007/1), 87-110.

Korkmaz, Z. (2008). Gramer Terimleri Sözlüğü, (Genişletilmiş 3. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2017). Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Köse, A., Ayten, A. (2009). Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 9(2), 45-70.

Kuran, E. (1987). Milli Mücadelede Tokat, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-5 Temmuz 1986), Ankara: Gelişim Matbaası, 212-216.

Mollaibrahimoğlu, Ç. (2008). Anadolu Halk Kültüründe Hayvanlar Etrafında Oluşan İnanç ve Pratikler. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Ocak, A. Y. (1983). Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri, Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Ocak, A. Y. (1998). "Hıdırellez", İslam Ansiklopedisi, Hıdırellez Maddesi, C.17, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ögel, B. (2003). Türk Mitolojisi, C.1/2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Önder, M. (1970). Bitmez Tükenmez Anadolu Hikâyeleri, Efsaneleri, Destanları, Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları.

Örnek, S. V. (2014). 100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Özen, R., Yüksel, E. (2014). Kayseri Folklorunda Hayvanlar İle İlgili İnanışlar Üzerine Bir Değerlendirme, Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 11(1), 23-28.

Özil, L., Özil, N. (2014). Akbelen Aşganası. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, C.II, Bildiri Kitabı, Tokat Valiliği Şeyhülislâm İbn Kemal Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Sargon, E. (1987). Tokat Adı Üzerine. Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat, Ankara: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Tarihi Ve Kültürü Sempozyumu, C.II, Bildiri Kitabı, Tokat Valiliği Şeyhülislâm İbn Kemal Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Serin, R. (1987). Osmanlı Şeyhülislamları, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu C.II, Bildiri Kitabı, Tokat Valiliği Şeyhülislâm İbn Kemal Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Solmaz, A. O. (2014). Tokat Ağzı Söz Varlığında Karaçay Türkçesinin Yeri, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu C.II, Bildiri Kitabı, Tokat Valiliği Şeyhülislâm İbn Kemal Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Sümbüllü, Y. Z. (2014). Tıbbi ve Mistik Foklor Açısından Aşerme, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 23, 133-146.

Şişman B. (2000). Anadolu'da Yaşayan Halk İnançlarının Menşei Üzerine Bir Araştırma, Türk Kültürü Dergisi, 1(2), 448.

Tan, N. (2001). Kuruluşunun 70. Yılında Türk Dil Kurumu, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tanyu, H. (1975). Türkler Arasında Dinlerin Tarihçesi, Türk Folklor Araştırmaları, 16(26), 7301-7302.

Tarama Sözlüğü, (1996). 2. Baskı, C. I-VIII, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tekin, T. (1957a). Köktürk Yazıtlarındaki Deyimler Üzerine I, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 6(67), 372-374.

Tekin, T. (1957b). Köktürk Yazıtlarındaki Deyimler Üzerine II, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 6(68), 423-426.

Tekin, T. (1995). Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler, Ankara: Simurg Yayınları.

Toygar, K. (1979). Türkiye'de Öğrencilerin Öğretmenlerine Taktıkları Adlar, Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı, Ankara: Mifad Yayınları.

Tunçel, H. (2000). Türkiye'de İsmi Değiştirilen Köyler, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2), 23-34.

Türk Dil Kurumu, (2011). Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkdoğan, O. (1982). Türklerde Kirvelik ve Sünnet Geleneği, Türk Kültürü Araştırmaları (1966-1969 Ayrıbasım), C.IV, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü (Http: // Tdkterim.Gov.Tr//Ttas/), Erişim Tarihi:09.12.2021.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ds), (1993). 2. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uraz, M. (1967). Türk Mitolojisi, İstanbul: Minnetoğlu Kitabevi.

Uygur, F. (2015). XIX. Yüzyıl Fransız Seyyahı ve Diplomatı Edouard Antoine Thouvenel'e Göre Osmanlı Devleti, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). Osmanlı Tarihi, C.I/C.II, Ankara: Tütk Tarih Kurumu Yayınları.

Ünal, E. (2010). Reşediye ve Yöresi Ağızları Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep: Gaziantep Üniveristesi.

Wittek, P. (1969). Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları (Çev. Mihin Eren), Selçuklu Araştırmaları Dergisi, 1, 232.

Yakıcı, A. (2007). Halk Şiirinde Türkü/Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin, Ankara: Akçağ Yayınları.

Yakıt, İ. (1989). Mevlana ve Ölüm Felsefesi, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Yavi, E. (1986). Tokat, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.

Yıldırım, D. (1998). Türk Bitiği, Ankara: Akçağ Yayınları.

Yurt Ansiklopedisi (1973). "Tokat Meddesi", Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.

Yücel, E. S. (2011). Salname-i Vilayet-i Sivas H.1288-1298, Sivas: Buruciye Yayınları.